

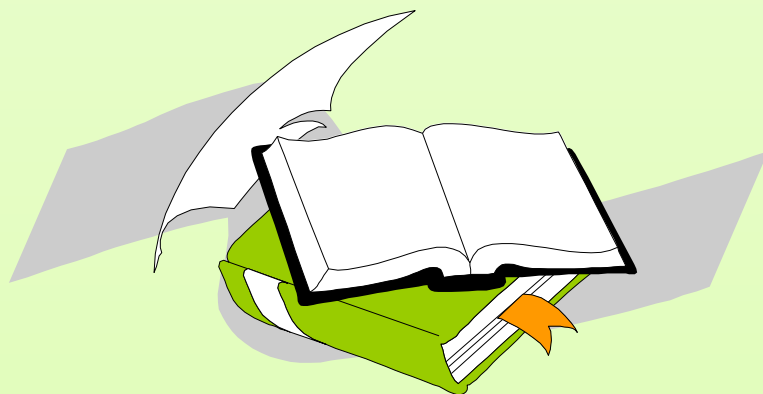
**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

NAMANGAN MUXANDISLIK QURILISH ISNTITUTI

**“METROLOGIYA VA STANDARTLASHTIRISH”
KAFEDRASI**

“STANDARTLASHTIRISH ASOSLARI”

**FANI BO'YICHA
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

NAMANGAN – 2022

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI**

Nam MOI
Rid'yxatga olindi.
№
2022 yil. « »
O'quv-uslubiy bo'limi
№ 36
"18" 01 2022y.

**"METROLOGIYA VA STANDARTLASHTIRISH"
KAFEDRASI**

"STANDARTLASHTIRISH ASOSLARI"

**FANI BO'YICHA
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

Namangan – 2022

Ushbu o'quv-uslubiy majmua "Standartlashtirish asoslari" fani bo'yicha ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar asosida yaratilgan bo'lib, unda ma'ruza, amaliy mashg'ulotlarni o'rganish bo'yicha 60711300- Metrologiya, standartlashtirish va mahsulot sifati menejmenti (tarmoqlar bo'yicha) ta'lim yo'nalishi uchun fanning o'quv dasturi, ishchi o'quv dasturi, ma'ruzalar matni, tajriba va amaliy mashg'ulotlariga uslubiy ko'rsatmalar, ta'lim texnologiyasi, vizual va ko'rgazmali taqdimot slaydlari, savol-javoblar, test savollari jamlangan.

Mazkur o'quv-uslubiy majmua oliy o'quv yurtlari talabalari uchun tavsiya etiladi. Shu bilan birga o'quv-uslubiy majmuadan professor-o'qituvchilar, ilmiy xodimlar, tadqiqotchilar va korxonalarining mutaxassislari foydalanishlari mumkin.

Tuzuvchi: Y.Najmiddinova – "Metrologiya va standartlashtirish"
kafedrasida dotsenti, PhD.;

Taqrizchilar: J.Yuldashev – NamMTI, "Metrologiya, standartlashtirish va
sifatni boshqarish" kafedrasida mudiri,

Fanning o'quv-uslubiy majmuasi Metrologiya va standartlashtirish kafedrasining 2022 yil "26" 08 dagi "1"-sonli yigilishida muhokamadan o'tgan va fakultet ilmiy-uslubiy kengashi uchun muhokamaga tavsiya etilgan.

Ushbu o'quv-uslubiy majmua Transport fakulteti ilmiy-uslubiy kengashining 2022 yil "28" 08 dagi "1"-sonli yigilishida muhokama qilingan va institut ilmiy-uslubiy kengashi uchun muhokamaga tavsiya etilgan.

Ushbu o'quv-uslubiy majmua institut ilmiy-uslubiy kengashining 2022 yil "30" 08 dagi "1"-sonli yigilishida muhokama qilingan va o'quv jarayonida foydalanish uchun tavsiya etilgan.

MUNDARIJA

I	O'QUV MATERIALLARI.....	6
1.1.	Ma'ruza mashg'uloti materiallari.....	6
1.2.	Amaliy mashg'uloti materiallari.....	160
1.3.	Keys to'plami.....	178
II	MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI.....	183
III	GLOSSARIY.....	185
IV	ILOVALAR.....	190
4.1.	Fan dasturi.....	202
4.2.	Ishchi fan dasturi.....	210
4.3.	Tarqatma materiallar.....	218
4.4.	Testlar.....	241
4.5.	Baholash me'zoni.....	256
V	ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	311

I. O'QUV MATERIALLARI

1.1. Ma'ruza mashg'uloti materiallari

1-modul. Standartlashtirishning xuquqiy asoslari

1-Ma'ruza: "Standartlashtirish asoslari" faniga kirish

Reja:

1. "Standartlashtirish asoslari" faniga kirish. Fanning maqsad va vazifalari, iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati

2. Standartlashtirishning qisqacha tarixi

1. "Standartlashtirish asoslari" faniga kirish. Fanning maqsad va vazifalari, iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati

- iste'molchi va davlatning manfaati yo'lida mahsulotning sifati va nomlariga nisbatan eng maqbul talablarni qo'yish;
- Davlat, Respublika fuqarolari va chet el ehtiyoji uchun tayyorlangan mahsulotga kerakli talablarni belgilovchi me'yoriy hujjatlar tizimini va uni ishlab chiqish qoidalarini yaratish, ishlab chiqish va qo'llash, shuningdek hujjatlardan nazorat qilish;
- standart talablarining sanoati rivojlangan chet mamlakatlarning xalqaro, mintaqaviy va milliy standartlari talablari bilan uyg'unlashuvini ta'minlash;
- bir-biriga mosliligining barcha (konstruktiv, elektrik, elektromagnitli, informatsion, dasturli va boshqalar) turlarini, shuningdek mahsulotning o'zaro almashinuvchanligini ta'minlash;
- parametrik va turlar o'lchovi qatorlarini, tayanch konstruksiyalarni, buyumlarning konstruktiv jihatdan bir xil qilingan modullashgan bloki tarkibiy qismlarini aniqlash va qo'llash asosida birxillashtirish;
- mahsulot, uning tarkibiy qismlari, buyumlari, hom-ashyo va materiallar ko'rsatkichlari va tavsiflarining kelishib olinishi va bog'lanishi;
- material va energiya sig'imini kamaytirish, kam chiqindi chiqaruvchi texnologiyalarni qo'llash;
- mahsulotning ergonomik xossalariga talablarning belgilanishi;
- metrologik me'yor, qoida, nizom va talablarning belgilanishi;
- standartlashtirish bo'yicha xalqaro tajribadan foydalanishni keng avj oldirish, mamlakatning xalqaro va mintaqaviy standartlashtirishda ishtirok etishini kuchaytirish;
- xorijiy mamlakatlarning talablari O'zbekiston Respublikasining xalq xo'jaligi ehtiyojlarini qondirgan hollarda ularning xalqaro, mintaqaviy va milliy standartlarini hamda mamlakat standartlari va texnikaviy shartlari tariqasida to'g'ridan-to'g'ri qo'llash tajribasini kengaytirish;
- texnologik jarayonlarga talablarni belgilash;
- mahsulotni standartlashtirish va uning natijalaridan foydalanish sohasida xalqaro hamkorlik qilish yuzasidan ishlarni tashkil qilish;
- texnik-iqtisodiy axborotni tasniflash va kodlash tizimini yaratish va joriy qilish;
- sinovlarni me'yoriy-texnika jihatidan ta'minlash, mahsulot sifatini sertifikatlashtirish, baholash va nazorat qilish;

2. Standartlashtirishning qisqacha tarixi

Standartlashtirish bilan qadimdan insonlar shug'ullanib kelishgan. Buni eramizdan 6 ming yil oldin Misr va SHumerda yozish va sanoq paydo bo'lishi va bundagi belgilar, piktogrammalar va boshqa turli xil shakllarda va xatlarda ko'rishimiz mumkin. Bu esa o'sha davrlardagi standartlashtirishning yaqqol bir ko'rinishidir. Sonlarni vavilonliklar eramizdan oldingi 4000 yillarda kashf etishgan va foydalanishgan. O'nlik sanoq tizimi ham aynan shu Vavilon (Bobil) davlatida yaratilgan. Nota yozuvlari ham qadimiy me'yorlashtirilgan til sifatida Gretsiyada eramizdan oldin 200 yillarda paydo bo'lishi aytishimiz mumkin.

Xitoyda eramizdan oldingi 206-220 yillarda xaritalardagi shahar va qishloqlarning shartli belgilari bilan belgilanishi ham haqiqatdir.

Eramizdan oldingi 1700-1600 yillarda Feste saroyidagi disklar quymasini aynan bir xilligi ham standartning bir ko'rinishidir.

Xitoy imperatori TSinь SHixuandi (taxminan 2200 yil oldin) soliqlarni yig'ishda og'irlik toshlari, o'lchovlar va tangalarning bir xillashtirgan. U ierogliflarni bixillashtirib, kamon o'qlari va ularning bir xil uzunligini ta'minlagan.

Qadimiy Misrda taxminan bundan 7 ming yil oldin o'lchash san'ati mavjud bo'lgan. Misr ehromlarida etalon uzunliklari bo'lib, piramidalar qurilishida uzunligi 52,6 sm ya'ni «shohlar tirsaki» uzunlik birlik qabul qilingan. Eramizdan oldingi XVIII asrda qirol Xammurapi standartlashtirilgan og'irlik va o'lchovlar to'g'risida qonun qabul qilgan.

Bunda og'irlik o'lchov toshi va o'lchovlarni keng qo'llash bilan birgalikda ularni qalbakilashtirishni ham oldini olish uchun hamma tomonlama qonuniy jazolar ishlab chiqilgan.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'lchash hajmi amali me'yoriy-qonunlar bilan muvofiqlashtirilgan. Uzoq o'tmish tariximizdan ma'lumki, O'zbekistonda hozirgi kundagi tarixiy yodgorliklar ya'ni bino va inshootlarning qurilishida standartlashtirish faoliyati ham muhim o'rin tutib, o'sha paytdagi qurilish ashyolarini bixillashtirish ya'ni peshtoqladagi xandasaviy naqshlar, panjaralar va to'sinlar hamda poydevor va devorlardagi g'ishtlarning tarkibiy tuzilishi va o'lchamlarida standart andozalar qo'llanilganligi standartlashtirishdan foydalanganligining yorqin misolidir.

1715-yili Rossiyaning Tula qurol zavodida bir xil kalibr belgilangan. Rossiya Imperiyasining Pyotr I hukmronligi davrida XVII-XVIII asrlarda yaratilgan juda ko'p qurol aslaha elementlari aniq bir xil na'munalardan qilinishi belgilanib, hozirgi zamon standartlashtirilishining prototipi tarzida namoyon bo'lgan.

1785- yili Fransuz muhandisi Leblan 50 dona qurol – aslaha qulflarini yaratdi, ularning har biri boshqa qurol – aslahalar uchun qo'shimcha ishlovsiz tushar edi, ya'ni o'zaro almashinuvchan bo'lgan.

1846-yilda esa Germaniyada temir yo'llar eni (koleyasi)ni va vagon ulash ilashmasining unifikatsiyasi (bixillashtirilishi) amalga oshirildi. 1869-yilda esa temir yo'l rel'si profili o'lchamlari bo'yicha standart na'munalar to'plami chikdi.

1870 - yilda Yevropaning bir qator mamlakatlarida “Standart” g'ishtlar ishlab chiqarila boshladi.

1891- yilda Angliyada, keyinchalik esa boshqa Yevropa mamlakatlarida standart, parametrlari ma'lum tartibga solingan burama (rezba)lar ishlab chiqarila boshlandi.

XIX asrning oxirlariga kelib Yevropa mamlakatlari, ayniqsa ko'p va mayda mamlakatlar asosida shakllangan Germaniyada standartlashgan deb atalishi mumkin bo'lgan mahsulotlar soni juda ko'payib ketgan. CHunki katta bir mamlakat ichida kichik-kichik respublikalar mavjud bo'lib, hali umumlashgan talablar shakllanmagan, o'lchovlar tasodifiy tanlangan edi. Masalan uzunlik, Genrix-II tirsakka teng o'lcham «lokot» nomi bilan, buyuk Karl oyog'i o'lchamiga teng birlik «fut» nomi bilan yuritilgandi.

1790-yilda Fransiyada ilk bor uzunlik birligi sifatida «metr» yaratilib, u yer meridiani chorak uzunligining o'n milliondan birini tashkil etdi. Oradan 85 yil o'tgach, Parij konvensiyasida xalqaro o'lchov va tarozilar mahkamasi uzunlik birligi sifatida «metr»ni qabul qildi. Bu voqea ilmiy-texnik taraqqiyotning muhim hodisalaridan biri bo'ldi.

O'zbekistonda standartlashtirishning tarixiy jarayonlari

Markaziy Osiyo mamlakatlarining, xususan O'zbekistonda standartlashtirishning boshlanishi haqida aniq bir raqamli vaqt va makonni keltirish avvalgi bo'limning ba'zi bir holatlariga takror bo'lishi tabiiy. Alloma donishmandlarimizning tarixiy asarlariga nazar solsangiz bunga hech shubha qolmaydi. Qadimdan Yeron va Turon Zaminida ishlab chiqarish munosabatlari, jarayonlari savdo, iqtisodiy, ilmiy-texnik ishlari o'zaro yaqin va chambarchas holatda olib borilgan. SHu munosabat bilan Eron mutaffakkiri Kaykovusning XI asrda yozilgan «Qobusnoma» asaridan bir parcha eslash kifoya: «Xozirgi men yashayotgan zamonda inson qo'l urgan har qanday ish bo'lmasin ularni tartibsiz qoldirib bo'lmas, har narsada tartibni anglash zarur». Har qanday sohada meъrosni (аънаа, odat, tarbiya) tartibli (standart) holatda qoldirilishini aniq tasdiqlagan Kaykovus vaqti kelganda ko'p ishga ulgurishni nazarda tutgan edi. Asarda sanъat, haykaltaroshlik, musiqa va boshqa sohalarda inson faoliyati xulq atvoriga qo'yilgan talablar shu kunlarda ham o'z ifoda va mazmuniga ega. Qadimgi allomalarimiz asarlaridagi va ota-bobolarimizning « ...etti o'lchab, bir kes, ...o'ylamasdan so'zlama» kabi hikmatli o'gitlari standartlashtirish jarayonlarining elementlaridir.

Standartlashtirish elementlari Turon zaminidagi mamlakatlar, xususan O'zbekiston mintaqasida bunyod etilgan noyob arxitektura boyliklarida, standart g'ishtlarni rango-rang bezaklar bilan

uyg'unlashgan o'lchovlarda qo'llanilishi insonni mahliyo qiladigan: Go'ri amir, Bibixonim, Paxlavon Mahmud, Xiva tashqi va ichki qal'alari, Ulug'bek madrasasi, Kalon minorasi, Ko'kaldosh madrasasi va boshqalarda mujassamlashgan.

Markaziy Osiyo mamlakatlari va O'zbekistonda qadimdan: qadoq (400 g atrofida), chaksa (6 kg), pud (16 kg), botmon (160 kg) kabi massa birliklari; enlik (panja eni, 2 sm atrofida) so'yam (bosh barmoq va ko'rsatkich barmoq o'lchovi – 18 sm atrofida), qarich (bosh barmoq bilan chinchaloq barmoq o'lchovi-23 sm), qadam (ikki oyoqni yurishdagi o'rtacha oralig'i-0,75 m atrofida), quloch (ikki qo'lning elka sathida cho'zilishdagi uzunlik-1,5 m atrofida), bir tosh (taxminan 0,75 km), bir chaqirim (taxminan 3 tosh) kabi uzunlik birliklari; tanob (100 m kv atrofida) sirt birliklari standart birliklar sifatida keng qo'llanilib kelingan. Kirpich so'zining-qirbich, kolbasaning – qo'lbos, utyug (dazmol)ning – o't yuk kabi protiplarining turkiy tilda mavjudligi, algebraning al-jabr, medisining – madadi sino kabi tushunchalar bilan uyg'unligi ham Markaziy Osiyo mamlakatlarida Standartlashtirish ob'ekt va jarayonlari tarixining yetarlicha chuqur va mazmunlilikidan dalolat beradi. Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekistonda standartlashtirishning rasmiy bosqichi 1923 yil Toshkent shahrida «O'lchov va tarozilar mahkamasi Turkiston markazi tashkil» etilishdan boshlandi. Bu markazning Qo'qon, Samarkand, Ashxobod, Olma-Ota shaharlarida shahobchalari tuzildi.

1926-yilda O'zbekiston ishchi-dehqon inspeksiyasi xalq komissariati huzurida standartlashtirish mahkamasi bunyod etildi. U davrlarda standart uch xil turda tasdiqlanar edi: sinaladigan, tavsiya etiladigan, majburiy qo'llanadigan.

O'zbekistonda standartlashtirish ishlari Markazqo'm tasdiqlagan, sohalar tahliliga ko'ra tuzilgan yillik rejalar asosida olib borilar edi.

1932- yil mart oyida “O'zbekiston mintaqalarini 2 xil vaqt kamariga o'tkazish to'g'risida” Sovnarkom qarori qabul qilindi: 4-vaqt kamari (Moskva vaqtiga + 2 soat) va 5-vaqt kamari (Moskva vaqtiga +3 soat).

O'zbekistonda standartlashtirishning zamonaviy bosqichi 1973 yili O'zbekiston Respublikasi davlat Standart boshqarmasi (O'zdvstandart) tashkil etilganidan boshlanadi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, ya'ni 1992 yil mart oyidagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ning “O'zbekiston respublikasida standartlashtirish ishlarini tashkil qilish to'g'risida” gi 93-qarori qabul qilingandan buyon, standartlashtirishning yangi davri boshlandi.

1993-1998 va 2000-2003 yillarda O'zbekistonda standartlashtirishni jadallashtirish borasida bir qator o'ta muhim hukumat qarorlari chiqdi, muayyan chora-tadbirlar belgilandi. 2002 yili O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 342-qaroriga binoan “O'zdvstandart” – “O'zstandart” agentligi nomi bilan yangicha bosqichda faoliyat olib bormoqda. Standartlashtirishni rivojlantirishning xalqaro standartlashtirish jarayoni bilan uyg'unlashgan asosiy yo'nalishlari belgilanib, sohalar standartlari, me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha vakolatli davlat muassasalari, nazorat qilish va kuzatib borish bo'yicha idora va tashkilotlar belgilandi.

Standartlashtirishning rivojlanish sabab va omillari

XX asrdagi umumtexnikaviy rivojlanish, shu jumladan qurollanish poygalari standartlashtirishni rivojlanishiga katta turtki bo'lgan.

Xususan, birinchi jahon urushi vaqtida va uning tugallanishidan keyin bir qator mamlakatlar: Gollandiya, Germaniya, Fransiya, SHvetsiya Avstriya, Vengriya, Belgiya, Italiya, Yaponiya va boshqalarda standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlar tuzilgan edi. Ikkinchi jahon urushidan keyin esa ya'ni, 1946 yilda Xalqaro standartlashtirish tashkiloti tuzilishiga asos solindi.

XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida texnika taraqqiyotida jiddiy yutuqlarga erishildi, sanoat va ishlab chiqarishni yiriklashuvi vujudga keldi. Bu esa bir qator rivojlanayotgan mamlakatlarda standartlashtirishga e'tiborni kuchaytirdi. Bu mamlakatlarning ba'zilarida milliy standartlashtirish tashkilotlari paydo bo'ldi.

Standartlashtirish qo'mitasi barpo bo'lgan mamlakatlar orasida Angliya birinchi bo'ldi. Qo'mitaning asosiy vazifasi Buyuk Britaniya imperiyasi iqtisodiy salohiyatini, ashyo-mahsulot, harbiy texnika va boshqa buyumlarga standartlar ishlab chiqish va uni joriy etish hisobiga amalga oshirishni ko'zlashdan iborat edi.

O'tgan asrning oxirlariga kelib standartlashtirish bo'yicha AQSH, Yaponiya va Yevropa mamlakatlari yetakchilikka erishdilar. Bu mamlakatlarda iqtisod jadal rivojlanib bordi va ular jahon bozorida mustahkam o'rinishib oldilar.

SHu tariqa jahon bozorida XXII asrning boshlariga kelib AQSH, Yaponiya va Yevropa mamlakatlari mahsulotlari erkin savdoda hukmronlik qila boshladi. Hozirgi kunda bularga buyuk Xitoy, Janubiy Koreya, Malayziya va Turkiya kabi bir qator rivojlanayotgan mamlakatlar ham qo'shilib bormoqdalar.

Standartlashtirishning mamlakatlar iqtisodiyotini rivojlantirishi ularning xalqaro bozorda gegemonligini kuchaytirishga olib keldi. Hatto shu darajaga keldiki, sifatli mahsulot yaratgan ammo standartlashtirish bo'yicha yetakchi bo'lmagan mamlakatlar jahon bozoriga erkin yo'l topa olmay qoldilar.

Nazorat savollari:

1. «Standartlashtirish asoslari» fanining maqsad va vazifalari.
2. Fanning iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati.
3. Standartlashtirishning qisqacha tarixi.
4. O'zbekistonda standartlashtirishning tarixiy jarayonlari.
5. Markaziy Osiyo va O'zbekistonda qadimgi o'lchov birliklari.

2-ma'ruza.

2-mavzu: Standartlashtirishning xuquqiy asoslari

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishning qonuniy asoslari
2. Standartlashtirishning asosiy tushuncha, maqsad va vazifalari
3. Standartlashtirishning asosiy tamoyillari

1. O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishning qonuniy asoslari

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish to'g'risida" (mart 1992 y.) respublika Vazirlar Mahkamasining qarori bilan belgilangan standartlashtirishning tashkiliy asoslari "Standartlashtirish to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining Qonuni bilan qonunlashtirilgan. Qonun 28 dekabr 1993 y. da qabul qilingan, 28 fevral 1994 y. umumiy axborot vositalarida chop etilgan va shu kundan boshlab kuchga kirgan.

Qonunda standartlashtirishning asosiy maqsadlari belgilangan:

- iste'molchilar va davlatning mahsulot (xizmatlar) ning aholi hayoti, sog'ligi va mulki, atrof muhit uchun xavfsizligi masalalari bo'yicha manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotning o'zaro almashinuvchanligi va mos keluvchanligini ta'minlash;
- mahsulotning sifati va raqobatbardoshligini oshirish;
- barcha turdagi boyliklarning tejalishiga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen halokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlarning sodir bo'lishi ehtimolini hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- o'lchashlarning birliligini ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasining "Standartlashtirish to'g'risida" qonunida belgilanganki, respublikada standartlashtirish bo'yicha ishlarni o'tkazish umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini belgilovchi O'z SDT faoliyat ko'rsatadi. Bu qoidalarning o'zi O'z davstandart tomonidan o'rnatiladi. Davlatarxitekturaqurilish (qurilish, qurilish industriyasi, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalash sohasida), Davlat tabiatqo'mitasi (tabiiy boyliklardan foydalanish va atrof muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan saqlash sohasida, Sog'liqni saqlash vazirligi (tibbiyotga mo'ljallangan mahsulotlar, tibbiyot texnikasi buyumlari, dori-darmonlar sohasida, shuningdek respublikada chiqariladigan va import bo'yicha keltiriladigai mahsulotda inson uchun xavfli aralashmalar borligini aniqlash masalalari bo'yicha) o'zining vakolat doirasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish, muvofiqlashtirish va ta'minlash ishlarini olib boradi. Respublikada ko'llaniladigan me'yoriy hujjatlar ro'yxati keltirilgan:

- xalqaro (davlatlararo, hududiy) standartlar;

- O'zbekiston davlat standartlari;
- tarmoqlar standartlari;
- texnik shartlar;
- ma'muriy-hududiy standartlar;
- korxonalarning standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlarga shuningdek, standartlashtirish bo'yicha qoidalar, me'yorlar, texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlar tasniflagichlari (klassifikatorlari) ham kiradi.

Xalqaro (davlatlararo, hududiy), xorijiy me'yoriy hujjatlar O'zdavstandart tomonidan belgilangan tartibda qo'llaniladi. Yagona va uzluksiz ta'lim davlat tizimida ta'lim davlat standartlari ishlab chiqiladi, respublika Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar mamlakatimiz va xorijiy fan va texnikasining zamonaviy yutuqlariga asoslanishi va xalqaro savdo uchun ortiqcha to'siqlar paydo qilmasligi lozim. Raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun o'zuvchi (oldindan tuzilgan) standartlar yaratilishi mumkin.

Mahsulotni me'yoriy xujjatlarsiz ishlab chiqarish va xaridga qo'yish man etiladi.

Mahsulotning aholi hayoti, sog'ligi, mulkiga xavfsizligini ta'minlaydigan me'yoriy hujjatlarning talablari, mahsulotning mos keluvchanligi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni tekshirish usullarining bir xilligini va bir xil tamg'alanishini ta'minlash uchun rioya qilinishi shart.

Standartlar va o'lchashlar birliligini ta'minlash ustidan davlat nazorati idoralari, ob'ektlari va sub'ektlari, davlat nazoratini bajaruvchi davlat inspektorlarining huquqlari va mas'ulligi, shuningdek davlat nazorati sub'ektlarining va bularga rahbar shaxslarning standartlashtirish to'g'risida qonunlarni buzganligi uchun, shuningdek standartlardagi majburiy talablarni buzganligi uchun javobgarliklari belgilangan.

Davlat nazorati idoralariga quyidagi huquqlar berilgan:

- aniqlangan buzilishlarni bartaraf etish to'g'risida ko'rsatma berish;
- jarima solish;
- tadbirkor sub'ektlarning lavozimli shaxslarini ma'muriy javobgarlikka tortish;
- tekshirilgan mahsulotni ishlab chiqarishni taqiqlash yoki xaridga qo'yish (etkazib berish, sotish)ni, foydalanish (ekspluatatsiya qilish) ni to'xtatish;
- standartlarning majburiy talablariga mos kelmaydigan va davlat ruyxatidan o'tmagan import mahsulotning xaridga qo'yilishini taqiqlash;
- mahsulotni ishlab chiqarish yoki xaridga qo'yishni (etkazib berish, sotishni) taqiqlash to'g'risidagi davlat inspektorining ko'rsatmasini buzganligi uchun jarima yozish.

Jarima sud tomonidan belgilanadi, agar tadbirkor sub'ekt qoidani buzganlikdagi aybini o'z bo'yniga olsa va jarimani o'z ixtiyori bilan to'lashga rozi bo'lsa, bu to'g'rida qaror davnazorat idoralari tomonidan qabul qilinadi.

O'zbekiyyun Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 10 noyabr 2006 y. № 235 qarori bilan Davlat nazorati to'g'risidagi Nizomga jarimaga tortish qismida o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritilgan (Nizom 12 avgust 1994 y. № 410 hukumat qarori bilan tasdiqlangan).

a) 4 modda beshinchi abzats quyidagicha tahrirda bayon etiladi:

“xo'jalik faoliyatini yurituvchi sub'ektlarga nisbatan standartlarning majburiy talablarini buzganligi uchun, lavozimli shaxslarga ma'muriy jazo qo'llanilgandan keyin yil davomida takror buzilishga yul qo'yganligi uchun xaridga chiqarilgan mahsulot narxining 50 foizi miqdorida jarimalarni qo'llash tug'risida qaror qabul qilish”;

b) quyidagi mazmunda 9 modda qo'shimcha kiritilsin:

“9. Xo'jalik faoliyati sub'ektlarning oxirgi hisobot sanasida joriy aktivlarining summasidan 20 foizdan ortiq jarimalarni undirish qaror qabul qilingan kundan boshlab 6 oyga har oyda to'lash sharti bilan cho'zilishi mumkin”

Davlat byudjetidan moliyalashtiriladigan ishlar ro'yxati belgilangan:

- xalqaro, davlatlararo, hududiy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish yoki qatnashish;
- standartlashtirishning muayyan ob'ektlari bo'yicha qonun hujjatlarining loyihalarini ishlab chiqish;

- asos bo'luvchi tashkiliy-metodik va umumtexnikaviy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va uning ishlashini ta'minlash;
- texnik-iqtisodiy axborot tasniflagichlarini ishlab chiqish, bular to'g'risida rasmiy axborot tayyorlash va chop etish, shuningdek barcha foydalanuvchilarga tarqatish;
- umumdavlat ahamiyatidagi ilmiy-tadqiqot va boshqa ishlarni bajarish
- standartlarning majburiy talablariga rioya qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshirish;
- me'yoriy hujjatlar davlat jamg'armasini shakllantirish va olib borish. Standartlarni, mahsulot va xizmatlar katalogini belgilangan tartibda xaridga qo'yishdan olingan mablag'lar, shuningdek standartlashtirish to'g'risidagi qonunlarni buzganligi uchun jarimaga tortishdan olingan mablag'larning bir qismi ham moliyalash manbalari bo'lishi mumkin.

Davlat byudjeti mablag'laridan moliyalashtiriladigan davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulot sifatini me'yoriy ta'minlash bo'limlari nazarda tutilishi lozim.

Muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulot chiqaruvchi korxonalarni, shuningdek ananaviy texnologiya imkoniyatlaridan o'zuvchi, istiqbolga mo'ljallangan talablar standarti bo'yicha mahsulot ishlab chiqargani uchun iqtisodiy yordam va rag'batlantirish davlat kafolati Qonunda ko'zda tutilgan.

2. Standartlashtirishning asosiy tushuncha, maqsad va vazifalari

Faraz qilaylik, endi dam olay deb, dam olish xonasiga kirib, chiroqni yoqqan edik, lip etib yondi-yu, o'chdi. Nima qilamiz? Darhol boshqa lampochkani olib, almashtiramiz. Xo'sh, buning nimasi g'ayri tabiiy? Siz bunda kuygan lampochkani o'rniga boshqasi aynan, ham kuchlanish bo'yicha, ham qo'vvati bo'yicha, ham o'lchamlari bo'yicha to'g'ri kelishini ostida qanchalar inson mehnati yotganligini hech o'ylab ko'rganmisiz?

Odatda biz standart bo'yicha degan iborani ko'p ishlatamiz.

Xo'sh standart nima? **Standart** - bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarda eng maqbul darajali tartiblashtirishga yo'naltirilgan hamda faoliyatning har xil turlariga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlar fan, texnika va tajribalarning umumlashtirilgan natijalariga asoslangan va jamiyat uchun yuqori darajadagi foydaga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Standartlar darajasiga qarab, halqaro, mintaqaviy davlatlararo, milliy va korxona miqyosida faoliyat ko'rsatadi.

Davlat standartlari mahsulotni ishlab chiqish va uni ishlab chiqarishga qo'yish bosqichida yangi mahsulotlarning yuqori sifatli turlarini yaratish va o'zlashtirishni tezlashtirishga, ishlab chiqaruvchi, tayyorlovchi va iste'molchi oralaridagi munosabatlarni yaxshilashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish tizimi yangi buyumga o'z vaqtida yuqori sifatli loyiha-konstruktorlik hujjatlar berish, korxonaning yangi mahsulotini berilgan sifat ko'rsatkichlariga asosan tayyorlashni va kerak bo'lsa mahsulotning ishlab chiqarishdan olib tashlashni belgilaydi.

Standartlashtirish mahsulot muomalada bo'lganida va sotish bosqichlarida mahsulotni joylashtirish (upakovka)da yaxshi tartib va sharoitlar yaratishga, yuklashga va joylashtirishga, saqlashga, omborlarda mahsulot sifatini buzilmay saqlashga, transportda olib yurishda, buyumni tarqatish, sotish tashkilotlariga talablar belgilaydi.

Standartlashtirish tub mohiyati bilan ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarador formalari haqidagi fandir.

Standartlashtirish iqtisod, texnologiya va fundamental fanlar singari asosiy yo'nalishlarni bir-biriga bog'lovchi vosita hamdir.

Ko'pgina texnika jihatidan ilg'or mamlakatlarda standartlashtirish masalalariga o'suvchi qiziqish qayd qilinmoqda, uning asosi bo'lgan standartlashtirishning nazariyasiga ham katta e'tibor berilmoqda.

Standartlashtirishni texnika taraqqiyotida, ishlab chiqarishda eng ratsional joriy qilish, mahsulot sifatini yaxshilash, mehnat harajatlarini va moddiy resurslarni ta'sirchan vositalaridan biri sifatida ko'rilmogda.

Ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik dastur va loyihalarni amalga oshirish standartlashtirishning asosiy maqsadlaridan hisoblanadi. Bu maqsadni amalga oshirilishi «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunda aniqlashtirilgan: «To'liq yoki qisman respublika byudjet mablag'larini moliyalashtiruvchi davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulotning sifatini me'yoriy taminlanishi bo'yicha bo'limlar ko'zda tutilishi shart».

Tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlar vujudga kelishini hisobga olgan holda, iqtisodiyot ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash.

O'zRH 78-001 rahbariy hujjat bilan me'yoriy hujjatlarda yong'in xavfsizligi talablari to'liq ko'rsatilishini tekshirish metodikasi ustidan nazorat qilish tartibi tasdiqlangan.

Standart bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar konsensusi (kelishuvi) asosida ishlab chiqilgan, ma'lum sohalarida optimal tartiblashtirishga yo'naltirilgan faoliyatning har xil turiga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlashtirish bu barcha manfaatdor tomonlar ishtirokida umumfoydali, jumladan, iqtisodiyotga erishishda takrorlanadigan vazifa (jarayon)larning umum maqbul yechimini topish uchun foydalanish sharti, texnik xavfsizlik va ekologiya talablariga rioya qilingan holda, ma'lum bir sohada, faoliyatni optimal darajada tartiblashtirish maqsadida qoidalar o'rnatish va qo'llashdir.

"Standartlashtirish ob'ekti" tushunchasini keng ma'noda ifodalash uchun **"mahsulot, jarayon, xizmat"** iboralari qabul qilingan bo'lib, buni har qanday materialga, tarkibiy qismlarga, asbob-uskunalariga, tizimlarga, ularni mosligiga, qonun-qoidasiga, ish olib borish uslubiga, vazifasiga, usuliga yoki faoliyatiga teng darajada daxldor deb tushunmoq lozim (7.1-rasm).

7.1-расм. Стандарташтириш объектларини синфланиши

Standartlashtirish har qanday ob'ektning muayyan jihatlari (xususiyatlari) bilan cheklanishi mumkin. Masalan, oyoq kiyimga nisbatan yondashiladigan bo'lsa, uning katta-kichikligi va pishiqligini alohida standartlashtirish mumkin.

Standartlashtirish ob'ekti sifatida xizmat – xalqqa xizmat qilishni (xizmat shartlarini qo'shib) va korxona hamda tashkilotlar uchun ishlab chiqarish xizmatini o'z ichiga oladi. Standartlashtirishning boshqa ob'ektlari faoliyatining biriktirilgan sohalarida O'zbekiston Respublikasi Tabiati muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi hamda Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan belgilanadi.

Demak, standartlashtirish ob'ekti – standartlashtiriladigan yoki unga yo'naltirilgan mahsulot, ishlar (jarayonlar) va xizmatlardir.

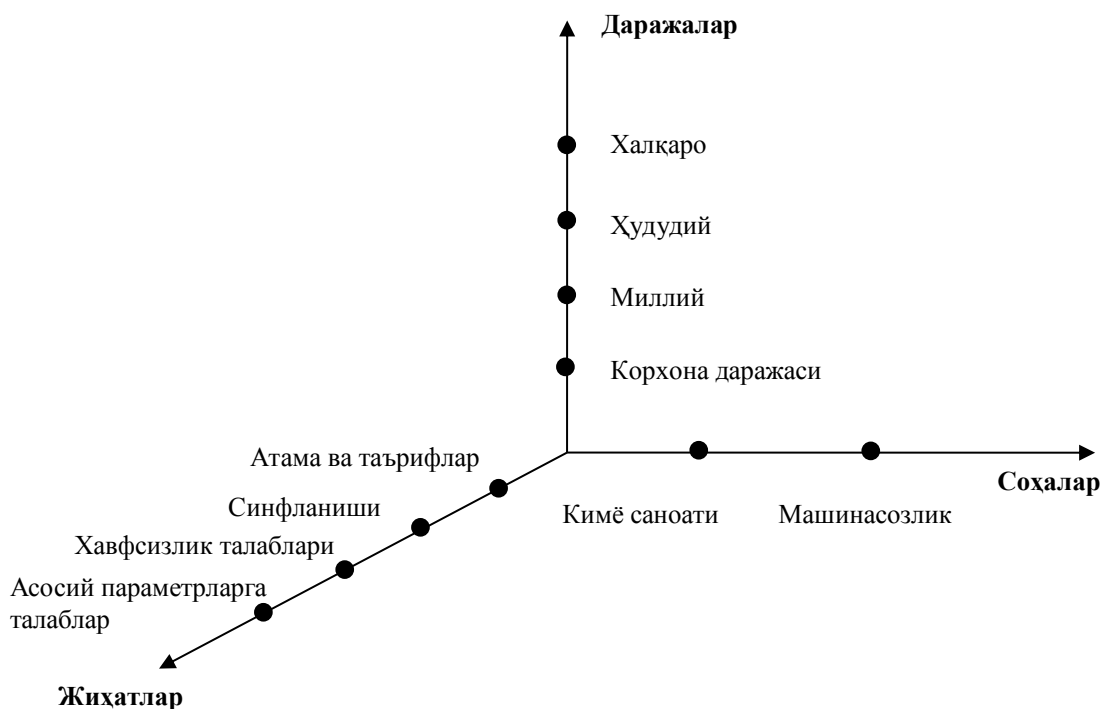
Standartlashtirish jihati – tanlangan standartlashtirish ob'ektini standartlashtirish yo'nalishi bo'lib, unga ko'rsatilgan talablar turini aniqlaydi.

O'z-o'zidan standartlashtirish jihati muayyan bir guruhdagi mahsulot yoki xizmatlar bo'lib, unda: atama va ta'riflar, sinflanishi, asosiy parametriga talablar, saqlash, tashish va vosita hamda usullariga talablar, nazorat usullari va vositalari, metodlariga talablar va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish sohasi o'zaroaloqador standartlashtirish ob'ektlari majmuasi deb ataladi. Standartlashtirish sohasi bo'lib, kimyo sanoati, mashinasozlik, transport, oziq-ovqat sanoati, tibbiyot, ekologiya va boshqalar hisoblanadi. Masalan, kimyo sanoati standartlashtirish sohasi bo'lsa, kimyo sanoatining standartlashtirish ob'ektlari bo'lib texnologik jarayonlar, mahsulotlar, qurilmalarning xavfsizligi va ekologikligi va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish turli darajalarda amalga oshiriladi. Standartlashtirish darajasi dunyoning siyosiy, geografik, iqtisodiy hududi qabul qilingan standart ishtirokchilarining aloqadorligi bilan farqlanadi. Jami bo'lib to'rtta asosiy darajaga: xalqaro, hududiy, milliy va korxona (tashkilot) darajasiga bo'ladi.

Standartlashtirish ob'ekti, jihati va darajasi standartlashtirish sferasini tashkil etadi. Uni uch o'lchamli to'g'ri burchakli kordinata tizimlarida grafik shaklda tasvirlash mumkin (7.2-rasm).

7.2-расм. Стандартлаштириш соҳалари

Odatda xalqaro, mintaqaviy, milliy standartlashtirish idoralari mavjud.

Xalqaro standartlashtirish faoliyatida barcha mamlakatlarning tegishli idoralari erkin holda ishtirok etish mumkin.

Mintaqaviy standartlashtirish deganda dunyo miqyosida birgina jug'rofiy yoki iqtisodiy mintaqasiga qarashli mamlakatlarning tegishli idoralari uchun erkin holda ishtirok etishlari mumkin bo'lgan standartlashtirish tushuniladi.

Milliy standartlashtirish – bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir.

Standartlashtirish har xil faoliyat turlari va uning natijalariga daxldor qoidalar, umumiy qonun-qoidalar yoki tavsiflarni o'zida qamrab olgan me'yoriy hujjat hisoblanadi.

Me'yoriy hujjat – atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Standartlashtirish maqsadlari ko'p qirrali bo'lib, ular asosan quyidagilardan iborat: birxillashtirish (har xillikni boshqarish), qo'llanishlilik, moslashuvchanlik, o'zaroalmashuvchanlik, sog'liqni saqlash, xavfsizlikni ta'minlash, tashqi muhitni asrash, mahsulotni himoyalash, o'zaro tushunishlikka erishish, savdodagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash va boshqalar. Bir maqsadning amalga oshishida bir vaqtda boshqa maqsadlarning ham amalga oshishi mumkin.

3. Standartlashtirishning asosiy tamoyillari

Standartlashtirishning ahamiyati va mohiyati. Ixtiyoriy ixtisoslikdagi mutaxassis ish faoliyati jarayonida ko'plab takrorlanuvchi masalalarni hal etishga ya'ni namunaviy hujjatlarni tuzish, namunaviy hisob-kitoblarni amalga oshirish, takrorlanuvchi o'lchashlarni bajarish, turli qurilmalar, texnikaviy tizimlar yoki odamlar jamoalarini boshqarish bo'yicha bir xil amallardan foydalanishga to'g'ri keladi. Bu masalalarni hal etishning turli xil variantlari mavjud. Standartlashtirish masalarni optimal hal etish, yanada to'g'riroq va iqtisodiy variantlarini aniqlashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish – bu aniqlangan sohada tartiblashtirish darajasini optimalligiga erishishga yo'naltirilgan, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida takrorlanuvchi masalalarni hal etilishini topishga xulosalovchi faoliyatdir.

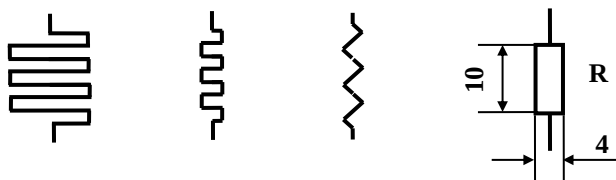
Standartlashtirish ob'ekti ta'rifidan kelib chiqib, mahsulot (xom-ashyo, materiallar, detallar, buyumlar, qurilmalar), jarayonlar (turli xil operatsiyalarni bajarish usullari), atamalar, belgilashlar, xizmatlar va ishlar standartlashtirishning ob'ekti bo'lib hisoblanadi. SHuning uchun standartlashtirish mohiyatini quyidagi shaklda bayon etish mumkin:

Standartlashtirish ob'ektini tanlash ya'ni aniqlangan soha faoliyatini tahlil qilish va ko'p marotaba takrorlanuvchi ob'ektlarni aniqlashni qamrab oladi.

Boshqa ob'ektlar (alamatlar, xossalari) mavjudligi to'g'risida ma'lumotlarni aniqlash jarayonida standartlashtirish ob'ektini modellashtirish.

Optimal modelni standartlashtirish, ya'ni me'yoriy hujjatni ishlab chiqish. Aynan me'yoriy hujjat bevosita standartlashtirish natijasi bo'lib hisoblanadi. Me'yoriy hujjat bir vaqtning o'zida standartlashtirish vositasi ham bo'li hisoblanadi. Uni umumiy va ko'p marotaba qo'llash mavjud va kelgusidagi masalalarni hal etishda kutilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy yoki boshqa samarani berishi mumkin.

Masalan, elektrik va elektron qurilmalarning sxemalarini tuzishda yanada yaqqol va qulay belgilashni qo'llash uchun namunaviy elementlari belgilanishi keltirilib, ularni shartli belgilash variantlari ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlarda majburiy ravishda keltirilgan va tasdiqlangan (7.3-rasm).

7.3-расм. Резисторни шартли белгилаш эволюцияси

Standartlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning (keyingi o'rinlarida mahsulotlar deb yuritiladi) aholining hayoti, salomatligi va mol-mulki, atrof-muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotlarning o'zaro bir-birining o'rnini bosishini va bir-biriga monandligini ta'minlash;

- fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek, aholi va xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq mahsulotlarning sifati hamda raqobatbardoshligini oshirish;
- resurslarning barcha turlarini tejashga, ishlab chiqarishning texnikaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulotda vaziyatlar yuzaga kelishi, havf-xatarni hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar nomenklaturasi va sifati to'g'risidagi to'liq va ishonarli axborot bilan ta'minlash;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash;
- o'lchashlarning yagonaligini ta'minlash;
- ishlab chiqaruvchi (sotuvchi, ijro etuvchi) ma'lum qilgan mahsulot sifati to'g'risidagi ko'rsatkichlarini tasdiqlash.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirishning huquqiy va qonuniy asoslari.
2. Standartlashtirishning asosiy tushunchalari.
3. Standartlashtirishning asosiy tamoyillari.
4. «Standartlashtirishning to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
5. Standart turlari.

3-ma'ruza.

3-mavzu. O'zbekiston davlat standartlashtirish tizimida qo'llaniladigan me'yoriy xujjat toifalari (halqaro, davlat va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari)

Reja:

1. Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlash
2. O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir normativ hujjatlar
3. Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimi
4. Sinov usullarini belgilovchi va menejment tizimlariga talablarini belgilovchi standartlar

1. Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlash

Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlashni:

- xalq xo'jaligi tarmoqlarida - O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi («O'zstandart» agentligi);
- qurilish, qurilish industriyasi sohasida, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalashda - O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi;
- tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga solish hamda atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilish sohasida - O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;
- tibbiyot uchun mo'ljallangan mahsulotlar, shu jumladan dori vositalari, tibbiy buyumlar, tibbiy texnika sohasida, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilayotgan, shu jumladan import bo'yicha yetkazib berilayotgan mahsulotlarda inson uchun zararli moddalar mavjudligini aniqlash masalalarida - O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash, mudofaa ahamiyatiga molik mahsulotlar sohasida - O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi amalga oshiradi.

Ushbu Qonunga muvofiq davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida standartlarni ishlab chiqadi, tasdiqlaydi va nashr etadi.

«O'zstandart» agentligi ushbu Qonunga muvofiq standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy qoidalarini, manfaatdor tomonlarning davlat boshqaruv organlari, jamoat birlashmalari bilan olib boradigan hamkorlikdagi ishining shakl va usullarini belgilaydi.

Standartlarni tasdiqlagan organlar standartlarga doir tarmoq axborot jamg'armalarini hosil qiladilar va yuritadilar hamda manfaatdor iste'molchilarni xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar, O'zbekiston Respublikasi standartlari, xorijiy mamlakatlarning milliy standartlariga doir

axborotlar bilan, shuningdek standartlashtirish sohasidagi xalqaro shartnomalar, texnik-iqtisodiy hamda ijtimoiy axborot davlat klassifikatorlari, standartlashtirish qoidalari, normalari va tavsiyalariga oid axborotlar bilan ta'minlaydilar.

Standartlarni nashr qilish va qayta nashr etishni ularni tasdiqlagan organlar amalga oshiradilar.

2. O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir normativ hujjatlar

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir quyidagi toifadagi normativ hujjatlar qo'llaniladi:

- xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar;
- O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari;
- tashkilotning standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Davlat yagona uzluksiz ta'lim tizimida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi.

Standartlashtirishga doir normativ hujjatlar jumlasiga, shuningdek standartlashtirish qoidalari, normalari, texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlari ham kiradi. Mazkur hujjatlarni ishlab chiqish va qo'llash tartibi «O'zstandart» agentligi tomonidan belgilanadi.

Xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari, shuningdek xalqaro qoidalar va normalar O'zbekiston Respublikasi ishtirok etgan shartnoma yoki bitimlarga muvofiq qo'llaniladi. Ushbu standartlar, qoidalar va normalarni respublika hududida qo'llash tartibini «O'zstandart» agentligi va davlat boshqaruvining boshqa organlari o'z vakolatlari doirasida belgilaydilar.

Iste'molchilarga realizatsiya qilinadigan mahsulotga doir standartlar hamda ularga kiritilgan o'zgartishlar «O'zstandart» agentligi organlarida haq olmasdan davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak. «O'zstandart» agentligi organlarida ro'yxatdan o'tkazilgan standartlashtirishga doir normativ hujjatlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning **davlat fondiga** kiradi.

Normativ hujjatlarsiz mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilishga yo'l qo'yilmaydi. Mahsulot, atrof-muhit, aholining hayoti, sog'lig'i va mol-mulki xavfsizligini, texnikaviy va axborot jihatdan mahsulotning bir-biriga mos kelishi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni nazorat qilish usullari birligi va tamg'alash birligini ta'minlash uchun standartlarda belgilanadigan talablar davlat boshqaruvi organlari, xo'jalik faoliyati sub'ektlari rioya etishi uchun majburiydir.

Import mahsulot, basharti u O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan texnik reglamentlarning yoki standartlarning majburiy talablar qismiga muvofiqligi tasdiqlanmagan bo'lsa, yetkazib berilishi va belgilangan maqsadda ishlatilishi mumkin emas.

Xo'jalik faoliyati sub'ektlari tomonidan standartlarning majburiy talablariga, standartlashtirishga taalluqli boshqa qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini «O'zstandart» agentligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va ularning hududiy organlari, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, shuningdek boshqa maxsus vakolatli davlat boshqaruv organlari o'z vakolatlari doirasida amalga oshiradi.

3. Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimi

Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimini quyidagilar tashkil etadi:

-O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari

- O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolatlari doirasida faoliyatni amalga oshiruvchi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari.
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

-texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlar faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi;

-texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlarning faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi;

-texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarini tasdiqlaydi;

-umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi:

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan kiritilgan texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarining loyihalari yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumlashtirilgan takliflar kiritadi;

-davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ishlab chiqishga doir faoliyatini o'z vakolati doirasida muvofiqlashtiradi hamda tashkil etadi;

-umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritadi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasini tuzadi;

-davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni o'z vakolati doirasida ekspertizadan o'tkazadi;

-o'z vakolati doirasida: xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan o'z vakolati doirasida davlat nazoratini amalga oshiradi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolati doirasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning xavfsizligiga doir, ularda inson hayoti va sog'lig'i uchun zararli bo'lgan moddalar, kasallik tug'diruvchi organizmlarning mavjudligi, kasallik tashuvchilarning kirib kelishi yoki tarqalishining oldini olish, tibbiyot uchun mo'ljallangan buyumlar, tibbiy texnika va dori vositalarini ishlab chiqarish hamda qo'llash bo'yicha majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi shaharsozlik faoliyatida texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi tabiiy resurslardan foydalanishda hamda atrof-muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilishda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

Ushbu texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari o'z vakolati doirasida:

-texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari va umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi hamda ularni ekspertizadan o'tkazadi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalarini tuzadi;

-davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazadi;

-umumiy texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish yuzasidan takliflar tayyorlaydi;

-maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini amalga oshiradi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida:

-texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlaydi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlarini tuzadi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantirishda ishtirok etadi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda nazoratni amalga oshiradi.

-Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

-Davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.

4. Sinov usullarini belgilovchi va menejment tizimlariga talablarini belgilovchi standartlar

O'zbekiston Respublikasining «Metrologiya to'g'risida»gi Qonuniga asosan - O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi («O'zstandart» agentligi) metrologiyaga oid faoliyatni davlat tomonidan boshqaruvini amalga oshiradi.

«O'zstandart» agentligi vakolatiga:

- metrologiya sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish, metrologiyaga oid faoliyatni mintaqalararo va tarmoqlararo muvofiqlashtirish;
- milliy etalonlarni yaratish, tasdiqlash, saqlash va qo'llab-quvvatlash hamda ularning xalqaro darajada solishtirilishini ta'minlash qoidalarini belgilash;
- o'lchov vositalari, usullari va natijalariga qo'yiladigan umumiy metrologik talablarni aniqlash;
- davlat metrologiya tekshiruvi va nazoratini amalga oshirish;
- metrologiya masalalari bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarni va normativ hujjatlarni qabul qilish, shu jumladan davlatning boshqa boshqaruv organlari bilan hamkorlikda qabul qilish;
- metrologiya sohasida ilmiy va muhandis-texnik kadrlar tayyorlash;
- O'zbekiston Respublikasining metrologiya sohasidagi xalqaro shartnomalariga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish;
- metrologiya masalalari bo'yicha xalqaro tashkilotlar faoliyatida qatnashish;
- O'zbekiston Respublikasining o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash tizimi faoliyat olib borishi va rivojlanishini hamda uning xalqaro o'lchov tizimi va boshqa mamlakatlarning o'lchovlar tizimlari bilan uyg'unlashuvini ta'minlash;
- iste'molchilar huquqlarini, fuqarolarning sog'lig'i va xavfsizligini, atrof muhitni hamda davlat manfaatlarini noto'g'ri o'lchov natijalarining salbiy oqibatlaridan muhofaza qilishga doir chora-tadbirlarni amalga oshirish kiradi.

O'zbekiston Respublikasi metrologiya xizmati davlat metrologiya xizmatidan va yuridik shaxslarning metrologiya xizmatlaridan tarkib topadi.

«O'zstandart» agentligi boshchilik qiladigan davlat metrologiya xizmatiga Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi davlat metrologiya xizmati organlari kiradi. Davlat metrologiya xizmati organlari davlat metrologiya tekshiruvi va nazoratini, shuningdek faoliyatning boshqa turlarini amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiradi.

Yuridik shaxslarning metrologiya xizmatlari zarurat bo'lgan hollarda o'lchovlarning yagona birligini ta'minlash bo'yicha ishlarni bajarish va metrologiya nazoratini amalga oshirish uchun tuziladi. Yuridik shaxslar metrologiya xizmatlarining huquq va burchlari davlat metrologiya xizmati organlari bilan kelishib olingan nizomlar bilan belgilanadi.

Quyidagilar davlat metrologiya tekshiruvi va nazoratining ob'ektlari hisoblanadi:

- etalonlar;
- o'lchov vositalari;
- sinov vositalari;
- moddalar va materiallar tarkibi hamda xossalarning standart namunalari;
- axborot-o'lchov tizimlari;
- o'lchovlarni bajarish uslubiyotlari;
- metrologiya normalari va qoidalarida nazarda tutilgan o'zga ob'ektlar.

Davlat metrologiya tekshiruvi va nazorati:

- sog'liqni saqlash, veterinariya, atrof-muhitni muhofaza qilish;
- moddiy boyliklarni va energetika resurslarini hisobga olish;
- savdo-tijorat, bojxona, pochta va soliq operatsiyalarini o'tkazish, telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatish;
- zaharli, yengil alanganuvchan, portlovchi va radioaktiv moddalarni saqlash, tashish hamda yo'q qilib tashlash;
- davlat mudofaasini ta'minlash;
- mehnat xavfsizligini va transport harakati xavfsizligini ta'minlash;
- sertifikatlanadigan mahsulotning xavfsizligi va sifatini aniqlash;
- geodezik va gidrometeorologik ishlar;
- o'lchov vositalarini davlat sinovidan, tekshiruvdan, kalibrlashdan, ta'mirlash va metrologik attestatsiyadan o'tkazish;
- foydali qazilmalarni qazib olish;
- milliy va xalqaro sport rekordlarini ro'yxatga olishga nisbatan tatbiq etiladi.

O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlariga binoan davlat metrologiya tekshiruvi va nazorati faoliyatning o'zga doiralariga nisbatan ham tatbiq etilishi mumkin.

Davlat metrologiya tekshiruvi quyidagi tarzda amalga oshiriladi:

- o'lchov vositalarining turlarini sinash va tasdiqlash;
- o'lchov vositalarini, sinov vositalarini va o'lchovlarning bajarilish uslubiyotlarini metrologik attestatsiya qilish;
- o'lchov vositalarini, shu jumladan etalonlarni tekshiruvdan o'tkazish, kalibrlash;
- o'lchov vositalarini, sinov vositalarini hamda o'lchovlarning bajarilish uslubiyotlarini sinash, tekshiruvdan o'tkazish, metrologik attestatsiya qilish, o'lchov vositalarini, sinov vositalarini va metrologiya faoliyatning boshqa muayyan turlarini kalibrlash huquqiga ega bo'lishi uchun metrologiya xizmatlari, markazlari, laboratoriyalarini akkreditatsiya qilish;
- o'lchovlarning, sinovlarning bajarilish sifatini va metrologiya faoliyatining boshqa turlarini baholash.

Davlat metrologiya nazorati:

- o'lchov vositalarini tayyorlash, ta'mirlash, ularning ijarasi bilan shug'ullanish, ularni realizatsiya qilish, ularning holati va qo'llanilishi (o'lchamlar birliklari etalonlarini, moddalar va materiallar tarkibi hamda xossalarning standart namunalarini, o'lchov tizimlarini qo'shgan holda);
- o'lchovlarning bajarilish uslubiyotlarining qo'llanilishi;
- belgilangan metrologiya normalari va qoidalariga rioya etilishi hamda akkreditatsiya qilingan metrologiya xizmatlari, markazlari, laboratoriyalari faoliyati ustidan amalga oshiriladi.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlash.
2. Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimi.
3. O'zbekistonda qanday texnik qo'mitalar mavjud.
4. Sinov usullarini belgilovchi va menejment tizimlariga talablarini belgilovchi standartlar.
5. «O'zStandart» agentligi vakolatlari.

4-ma'ruza.

4-mavzu. Standartlashtirishga doir atama va ta'riflar

Reja:

1. Standartlar va Standartlashtirish tushunchasi
2. Standart tushunchasi
3. Standartlashtirish arenesi

1. Standartlar va standartlashtirish tushunchasi

Standartlashtirish

Milliy standartlashtirish tashkilotlarining hammasi standartlashtirishning Standartlashtirish Gidi tomonidan o'rnatilgan rasmiy ta'riflanishiga ISO/IEC 2 (ISO/IEC, 1991) bajonidil rozi bo'ladi.

Standartlashtirish amaldagi yoki potentsial muammolarni, umum foydalanishi yoki takroriy foydalanish shart-sharoitlarini aniqlash faoliyatidir, uning maqsadi ushbu kontekstda buyurtmalarning optimal darajasiga erishishdan iborat bo'ladi.

Eslatmalar:

1. Xususan bu faoliyat standartlarni ifodalash, nashr qilish va amalga oshirishdan iborat bo'ladi.
2. Mahsulotlar, jarayonlar va xizmatlarning mo'ljallangan maqsadlarga yaroqliligi yaxshilash, savdo-sotiqdagi to'siqlarning oldini olish va texnologik hamkorlikka ko'maklashish standartlashtirishning muhim foydasi bo'lib hisoblanadi.

Biroq, bu ta'rif faqatgina rasmiy standartlashtirish tashkilotlari tomonidan (FSOs) standartlashtirishga taluqli bo'ladimi yoki tomonlarning umum foydalanishi yoki takroran foydalanishi shart-sharoitlari uchun ishlaydigan muassasalarga ham taalluqli bo'ladimi, shuni tushunarsiz. Bundan tashqari, ta'rif yig'ilish uchun dizayn, standart dasturiy ta'minotni yoki qonunchilikni yaratish kabi odatda standartlashtirish tomonidan tan olinmaydigan voqe'liklarga ham taalluqli bo'ladi. SHu sababli 8-bobda amaldagi mavjud ta'riflashlarni mazkur atamadan amaliyotda foydalanish uslubi bilan solishtirish orqali yangi ta'rif olingan. Bu ta'rif jarayonni yaxshiroq tushunishga ko'maklashishi, standartlashtirish nazariyasi uchun asos sifatida xizmat qilishi va sohalarni standartlashtirish mos keluvchi vosita bo'lib hisoblanadigan holatlarni farqlashi lozim bo'ladi.

8-bob quyidagicha ta'riflash bilan tugaydi: standartlashtirish - amaldagi yoki potentsial muvofiqlik muammolarini hal qilishning qatnashuvchi tomon (yoki tomonlar) uchun imtiyozlar berishga, ularning ehtiyojlarini muvozanatlashga yo'naltirilgan, ma'lum bir davr davomida yechimlar ular uchun mo'ljallangan tomonlarning ko'p soni tomonidan ko'p marotaba va uzluksiz foydalaniladi deb taxmin qilish va shundan umid qilish bilan, cheklangan yechimlar jamlanmasini aniqlash va yozish faoliyatidir

Eslatmalar:

- 1) muvofiqlik muammosi

Bu muammo o'zaro bog'langan korxonalar uchun uyg'unlashmaydigan yana bir boshog'riqdir. Bu muammoning hal qilinishi yana bir korxona bilan kelisha olmayotgan bu korxonalarning bitta yoki undan ko'p o'ziga xos xususiyatlarini yoki korxonaning bitta yoki undan ko'p korxonalar bilan munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashni bildiradi.

2) korxonalar

Mavjud bo'lgan har qanday konkret yoki abstrakt (mavhum) narsa, bu narsalar orasida bog'lanishlar bo'lishi yoki bo'lmasligidan qat'iy nazar – mavjud bo'ladi. Masalan, odam, ob'ekt, hodisa, g'oya, jarayon va hokazolar.

ISO/IEC ni ta'riflash uchun asosiy farqlar:

- standartlashtirishning iqtisodiy jihati: afzalliklarni yaratish va qatnashuvchi tomonlarning ehtiyojlarini muvozanatlash;
- muammolarning ular uchun yechimlar tanlangan turlarining xarakteristikalar;
- yechimlarning xarakteristikasi: korxonalarning o'ziga xos xususiyatlarining cheklangan jamlanmasi.

Ta'rif bu tadqiqot uchun jo'nash nuqtasi bo'lib hisoblanadi. Standartlashtirish va NSO xizmatlarini muhokama qilishda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- standartlashtirish xarajatlari va uning foydasini e'tiborga olish bilan ehtiyojlarni muvozanatlash usuli,
- yechimlarni aniqlaydigan va yozadigan jarayonlar;
- muammolarga mos kelishning xarakteri;
- manfaatdor korxonalar;
- vaqt aspekti: ma'lum bir davr davomida foydalanish uchun bir martalik yechim, shundan keyin yangi standart amalga oshirilishi mumkin.
- standartlashtirishda qatnashadigan tomonlar;
- standartlashtirish natijasidan foydalanadigan tomonlar;
- bu natijalardan haqiqatan ham foydalanilishini kutish foydasiga argumentlar (asoslar).

2. Standart tushunchasi

Gid ISO/IEC 2 standartni quyidagicha ta'riflaydi:

Standart - umumiy kelishuv bo'yicha o'rnatilgan, umum tomonidan ma'qullangan va tan olingan, ushbu kontekstda buyurtmalarning optimal darajasiga erishish uchun qaratilgan harakatlar yoki natijalar uchun umum foydalanish yoki takroriy foydalanish uchun qoidalar, tavsiyalar yoki o'ziga xos xususiyatlarni ta'minlaydigan hujjatdir.

Eslatma:

Standartlar ilm-fan, texnologiyalar va tajribaning birlashtirilgan natijalariga asoslangan bo'lishi va hamjamiyatning optimal afzalliklarini olg'a siljitishga qaratilgan bo'lishi lozim.

Bundan tashqari, standartlarga bo'lgan ehtiyoj hujjat formasiga (qog'ozda yoki elektron) shart emas. Standartlashtirishning yuqorida aytilgan ta'rifidan foydalanish bilan standartni quyidagicha ifodalash mumkin:

Standart – amaldagi yoki potentsial muvofiqlik muammosining ularning ehtiyojlarini muvozanatlash bilan qatnashuvchi tomon yoki qatnashuvchi tomonlarning foydasiga ishlab chiqilgan, ma'lum bir davr davomida yechimlar ular uchun mo'ljallangan tomonlarning ko'p soni tomonidan ko'p marotaba va uzduksiz foydalanishi uchun mo'ljallangan va shundan umid qilish bilan, cheklangan yechimlar jamlanmasining ma'qullangan spetsifikatsiyasidir.

3. Standartlashtirish arenasi

Standartlarga bo'lgan marshrutlar

2.1 rasm kompaniya o'zi muhtoj bo'lgan standartni qanday qilib olishini ko'rsatadi. Bu – soddalashtirilgan sxemadir; masalan, rentabellik tahlili, siz buni qilasizmi-yo'qmi – bular hisobga olinmagan, shuningdek davlat standartlashtirish tashkilotlari (GSOs) ham hisobga olinmagan. Tushuntirishlar quyida beriladi, raqamlar tekstga kiritilgan.

1. Zaruriy standart aniqlangandan keyin birinchi savol bunday standart kompaniyadan tashqarida yoki kompaniyaning o'zida mavjudmi degan savoldan iborat bo'ladi. Bu savolga javob berish osonday bo'lib tuyuladi, biroq aslida bunday emas. Aksariyat kompaniyalarning siyosati hech

qanday tashqi standart bo'lmaganda yoki tashqi standartlar mavjud bo'lgani holda – kompaniyaning ehtiyojlarini qanoatlantira olmagan taqdirda o'zlariing standartlarini ishlab chiqishdan iborat bo'ladi. Tashqi standartlardan foydalanish quyidagi afzalliklarga ega:

- Bu g'ildirakni qayta qurish va shu bilan bog'liq bo'lgan xarajatlarning oldini oladi.
- Bu boshqa kompaniyalar bilan hamkorlik qilishda foydali bo'ladi, masalan, yetkazib beruvchilar u bilan allaqachon tanish bo'lishi mumkin.
- Kompaniya standartlarni boshqarish va ularga xizmat ko'rsatish to'g'risida qayg'urmasligi lozim: SDO boshqarish to'g'risida qayg'uradi va, umuman olganda, vaqti-vaqti bilan ularga xizmat ko'rsatish to'g'risida ham qayg'uradi.

2. Agar hech qanday qoniqarli standart bo'lmasa va yangisi ishlab chiqilishi zarur bo'lsa, boshqa tomonlar bilan hamkorlik qilish kerak yoki kerak emasligi masalasini hal qilish zarur bo'ladi. Standart boshqa manfaatlarga ega bo'lgan boshqa tomonlarga tegib o'tadigan bo'lsa, kompaniya bu manfaatlarni hisobga olishi lozim. U boshqalarni o'zi ko'rsatgan standartdan foydalanishga majbur qilishi mumkin bo'lgan vaziyat birdan-bir istisno bo'lishi mumkin. 60-yillarda IBM da ro'y bergan hodisa bunga misol bo'la oladi: periferiya asbob-uskunalarini ishlab chiqaruvchilar yoki "IBM korporatsiyasi" tomonidan o'rnatilgan texnik talablarga moslashishi yoki hech narsa sotmaslikni tanlashi lozim bo'lgan. Standart boshqa tomonlarga tegib o'tmaganda, biroq kompaniyaning muvofiqlik muammolari o'sha tomonlarnikiga o'xshash bo'lganda, hamkorlikni rivojlantirish hech qanday qiyinchilik tug'dirmaydi.

3. Kompaniya bo'yicha kompaniya standartlarining soni odatda tashqi standartlarning soniga qaraganda ko'p bo'ladi. Biroq ularni ko'pincha standartlar deb emas, masalan, protseduralar, yo'riqnomalar yoki texnik shartlar deb atashadi.

4. Kompaniya standartni ishlab chiqish uchun hamkorlik qilishi kerak bo'lganda tug'iladigan birinchi savol kim bilan hamkorlik qilish kerak degan savol bo'ladi.

“Ulushlar” manfaatdor tomonlar o'rtasida aniqlab olinishi va baholanishi lozim. Mos keluvchi tomonlar va ularning mos keluvchi manfaatlari ma'lum bo'lganda, yoki hech bo'lmaganda qisman ma'lum bo'lganda, turli tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tekshirish boshqa harakat qatnashchilarining standartlashtirish masalasi bo'yicha holatini aniqlashdan boshlanadi. Boshqacha qilib aytganda, “standartlashtirish arenasi” SDOs ni identifikatsiyalashni va ularning xizmatlarini (agar bor bo'lsa) o'z ichiga olish bilan “kartaga kiritilishi” lozim.

Yuqorida aytilganlar asosida quyidagilarni baholashga urinib ko'rish mumkin:

- standartni yaratish uchun zarur bo'ladigan harakatlar;
- standartni haqiqatan ham yaratish mumkinligi imkoniyatlari;
- bu kompaniyaning ehtiyojlarini qay darajada qanoatlantira olishining kutiladigan darajasi (standart ko'pincha turli xil manfaatlarni aks ettiradigan kelishuv bo'ladi) va bu bilan bog'liq bo'lgan afzalliklar;

- agar mos keluvchi muammo hal qilinmasa, kutiladigan yo'qotishlar.

5. Standart ishlab chiqishga qaror qilingandan keyin keyingi masala kimni – barcha manfaatdor tomonlarnimi yoki faqatgina ulardan ba'zi birlarini jalb qilish kerakligi masalasi bo'ladi.

6. Har ikkala holatda ham SDO taklif qiladigan platformadan foydalanish yoki faqatgina tanlab olingan tomonlar bilan ish ko'rishni tanlash imkoniyati mavjud bo'ladi. Keyingi variantni tanlashni berilgan holat uchun amaldagi standartlashtirish, ya'ni SDO ning qo'llab-quvvatlashsiz standartlashtirish deb atash mumkin.

7. Hamma manfaatdor tomonlar rozi bo'lgan taqdirda FSOs yoki SDOs ni tanlash mumkin. FSOs NSOs ni o'z ichiga oladi. Xalqaro darajada yoki Yevropa darajasida FSOs da ishtirok etish umuman olganda faqatgina NSOs orqali mumkin bo'ladi. Boshqa SDOs lar tashkilotning bo'limlarini, sektorli SDOs ni, professional assotsiatsiyalar va sanoat konsortsiumlarini o'z ichiga oladi. Biroq ular ko'pincha manfaatdor tomonlarning barcha kategoriyalariga ishtirok etish imkonini bermaydi. SHu sababli harakat qatnashchisini tanlash, kimni taklif qilish SDO ni tanlashga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu tanlash shuningdek quyidagilarga ham bog'liq bo'ladi:

- standartlashtirish bo'yicha taklif qilingan xizmatlar portfeli;
- bu xizmatlarning o'ziga xos xususiyatlari;
- bu xizmatlarning unumdorligining bahosi/darajasi;
- SDO ning obro'si;

- standartlarning kutiladigan sifati.

Amaliyotda tanlash bu yerda taklif qilinganiga qaraganda anchagina murakkab, chunki harakatlarga to'siq bo'ladigan ko'pgina tashkilotlar mavjud, siyosiy qarashlar ham tanlovga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kuchli ta'sirga ega bo'lish uchun ko'pincha xuddi o'sha mavzuni muhokama qilayotgan bir nechta komitetlarga qo'shilish zarur bo'ladi.

8. Qanday platforma tanlanishidan qat'iy nazar, standartlashtirish har doim quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- mos keluvchi muammo uchun yechimlarni loyihalash;
- bu yechimlar asosida qaror qabul qilish;
- yechimlarni yozish;
- manfaatdor tomonlarga ma'lum qilinadigan standartlarni yaratish;
- standartlarni tarqatish.

Nazorat savollari:

1. Standart tushunchasi.
2. Stanadartlar va standartlashtirish tushunchasi
3. Stanadartlarga bo'lgan marshutlar.
4. Standartlashtirishga doir tushunchalar.

5-ma'ruza.

5-mavzu. Standartlashtirish bo'yicha davlat boshqaruvi, standartlashtirish organlari va xizmatlari

Reja:

1. Standartlashtirishning tashkiliy asoslari
2. Davlat standartlashtirish tizimi
3. Standartlashtirish bo'yicha davlat boshqaruvlari
4. Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlar
5. Korxonalarda va tashkilotlarda standartlashtirish xizmatlari

1. Standartlashtirishning tashkiliy asoslari

O'zbekiston Respublikasi Davlat standartlashtirish tizimi – O'z DSt tashkil etish va uning faoliyati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi quyidagi qarorlaridan belgilab berilgan:

- 1992 yil 2 martda “O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini tashkil qilish” № 93-sonli qarori;
 - 1994 yil 12 avgusda “O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ba'zi qarorlariga o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida” № 410-sonli qarori;
 - 1998 yil 5 yanvarda “Uzluksiz ta'lim uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va kiritish to'g'risida” № 5-sonil qarori;
 - 2002 yil 3 oktyabrda “Mahsulot va xizmatlarni standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish tizimlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” № 342-sonli qarori;
 - 2004 yil 5 martda “Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish O'zbekiston agentligining tuzilmasini rivojlantirish va faoliyatini tashkil etish to'g'risida” № 373-sonli qarorlari.
- Respublikamizda standartlashtirish jarayoni 3 bosqichdan iborat:
- atamalarni standartlashtirish;
 - o'lchovlarni, o'lchash va sinov uskunalarini va ularni konstruksiyaga va mahsulot texnologiyasiga bog'lab standartlashtirish;
 - mahsulotning o'zini standartlashtirish.
- ISO/IEC (ISO/MEK) tomonidan yaratilgan konsultativ kengash texnika rivojining yo'nalishini quyidagicha tavsiya qiladi:

- standartlarni yaratishda va ularni kelishishda yangi mexanizmlarni yaratish;
- harajatlarni ilk tadqiqotlarga va real istiqboli bo'lgan texnikaviy yutuqlarga to'plamoq;
- bor texnikaviy qo'mitalarning ilmiy tadqiqot, tajribaviy konstruktorlik ishlarini shu jumladan ekologiya sohasidagi ishlarni, e'tiborga olgan holda yangi rejali ishlarni yaratish;

- etakchi mutaxassislar boshchiligidagi o'tkaziladigan seminarlar, ilmiy ma'ruzalar shaklidagi ikkilamchi mexanizmlardan foydalanish;
 - sanoatning yuqori rahbarlari orasida yangi g'oyalarni targ'ibot qilishga e'tiborni qaratmoq.
- Mana shuning uchun standartlashtirishda atamalarni bir yerga to'plamoq, ular asosida ta'riflar yaratmoq va nihoyat bu sohada standartlar yaratmoq hozirgi kunning talabi, xalos.

SHu maqsadda standartlashtirish sohasidagi atamalarni to'plashda xalqaro standartlashtirish tashkilotining hujjatlariga, sobiq Ittifoqdagi ma'lumotlarga, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ilk yaratilgan hujjatlarga murojat etildi.

Bu sohadagi asosiy tushunchalar 61 atamadan iborat bo'lib, ularning mohiyati ketma-ketligi bo'yicha ma'lum tartibda joylashtirilib, hozirgi vaqtda chop etilgan O'z DSt 1.10-98 "O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish davlat tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar" standarti yaratildi.

Standartlashtirish sohasidagi birqancha asos bo'luvchi hujjatlar «O'zstandart» agentligi huzuridagi SMSITI – standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy tadqiqot institutida yaratilmoqda. Bular qatoriga dastlabki standartlar O'z DSt 1.0-1998, O'z DSt 1.1-92, O'z DSt 1.2-92, O'z DSt 1.3-92, O'z DSt 1.4-98, O'z DSt 1.95-1998, O'z DSt 1.6-2003 va boshqalar kiradi.

O'z DSt 1.0-1998 "O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish davlat tizimi. Asosiy qoidalar" bo'yicha standartlashtirishning mohiyati, maqsad va vazifalari, hamda ushbuda qo'llaniladigan asosiy tushunchalar o'qo'v qo'llanmada keltirilgan.

Mazkur standart standartlashtirishning asosiy vazifa va maqsadini, standartlashtirish ishlarining tashkil etilishi va asosiy qonun-qoidalarini, me'yoriy hujjatlarning toifasini, standartlar turlarini, xalqaro hamkorlik bo'yicha asosiy qoidalarini, standartlar va texnikaviy shartlarning qo'llanishini, standartlarga va o'lchash vositalariga nisbatan davlat nazoratini belgilaydi.

Davlat standartlashtirish tizimi (DST) O'zbekiston respublikasi standartlashtirish tizimining umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini o'rnatadi.

DST standartlari qoidalarini davlat boshqaruv idoralari, xo'jalik faoliyati sub'ektlari, ilmiy-texnik, muhandislik va boshqa jamiyat birlashmalari hamda standartlashtirish bo'yicha texnik qumita (TK)lar qabul qilishadi.

2. Davlat standartlashtirish tizimi

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini tartibga solib turuvchi davlat standartlashtirish tizimi faoliyat ko'rsatadi.

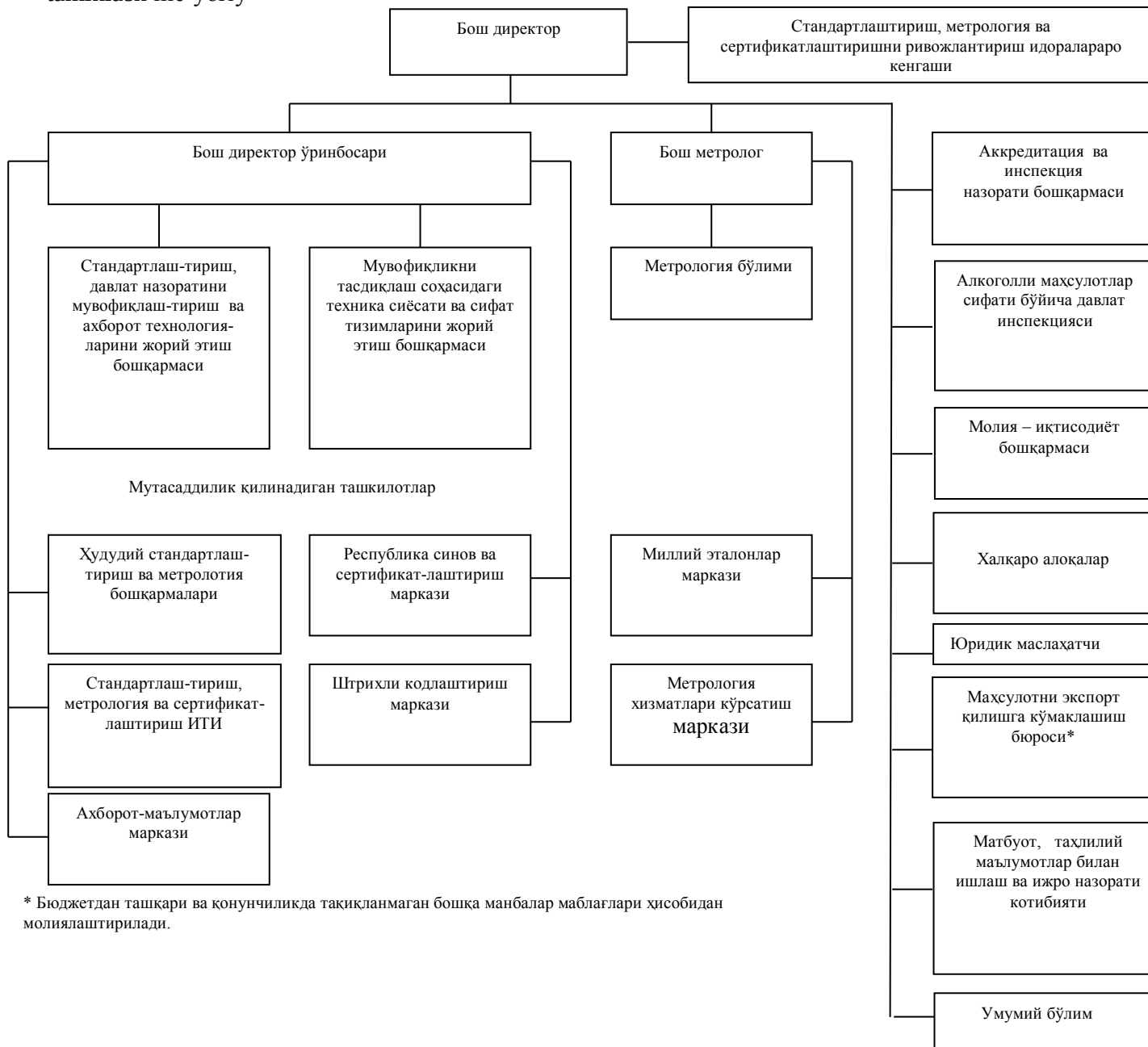
Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlashni:

- xalq xo'jaligi tarmoqlarida — O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi («O'zstandart» agentligi);
- qurilish, qurilish industriyasi sohasida, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalashda — O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi;
- tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga solish hamda atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilish sohasida — O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;
- tibbiyot uchun mo'ljallangan mahsulotlar, tibbiy texnika buyumlari, dori vositalari sohasida, shuningdek mamlakat sanoati ishlab chiqarayotgan, shu jumladan import bo'yicha yetkazib berilayotgan mahsulotlardagi inson uchun zararli moddalar miqdorini aniqlash masalalarida — O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash, mudofaa ahamiyatiga molik mahsulotlar sohasida — O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi amalga oshiradi.

3. Standartlashtirish bo'yicha davlat boshqaruvlari

Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil qilish" to'g'risidagi 1992 yil 2 martdagi 93-sonli qaroriga va Vazirlar Mahkamasining 2011 yil 28 apreldagi "Sertifikatlashtirish tartibotlarini va sifat menejmenti tizimlarini joriy etishni takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 122-son qaroriga muvofiq O'zbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish "O'zstandart" agentligi standartlashtirish bo'yicha Milliy idora hisoblanadi (3.1-rasm).

«O'zstandart» agentligi tarkibida standartlashtirish va mintaqaviy siyosat bo'yicha boshqarma mavjud. Boshqarma xalqaro, mintaqaviy, xorijiydan tortib barcha miqyoslarda ma'lumot bilan taminlash me'yoriy

8.1-rasm. «O'zstandart» agentligi markaziy apparatining tuzilmasi

«O'zstandart» agentligi markaziy apparatining tuzilmasi hujjatlar Davlat jamg'armasini tashkil etish bilan shug'ullanadi. Me'yoriy hujjatlarni tasdiqlashdan va ro'yhatga olishdan oldin ekspertizadan o'tkazadi, vazirlik, muassasa, tashkilot, korxona, birlashmalar bilan «O'zstandart» agentligi boshqarmalari, standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengash va Yevroosiyo ittifoqi bilan ish olib boradi.

2001 yildan Davlat unitar korxonasi O'zbekiston Respublikasi milliy etalon markazi faoliyat ko'rsata boshladi. «O'zstandart» agentligi huzurida shtrix kodlov markazi, respublika va mintaqaviy sifat mahkamalari va boshqalar ishlab turibdi..

Respublikada standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil qilish, muofiqlashtirish va ta'minlash Davlat organlari va iqtisodiy soha bo'yicha korxonalari birlashuvi tamonidan amalga oshiriladi.

Vazirlik, muassasa, birlashma va korxonalar sohalarda standartlashtirish bo'yicha ishlarni o'zlarining vakolati doirasida olib boradilar.

4. Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlar

Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlar "O'zstandart" agentligi tomonidan ro'yhatga olingan bo'lib Davlat standartlashtirish tizimi tomonidan belgilangan asosiy vazifalarga muvofiq boshqaruv organi tomonidan mahsulot turlari va sifati bo'yicha yetakchi-namunaviy tashkilotlardan biri tayinlanadi va iqtisodiyotda standartlashtirish bo'yicha barcha talablarni ta'minlash va nazorat qilish vakolati beriladi.

"O'zstandart" tarkibida bir necha bo'limlar, sektor, laboratoriya, guruhlar, har bir viloyat boshqarma va markazlari, ilmiy-tadqiqot instituti, Milliy Etalonlar Markazi mujassamlashgan.

"O'zstandart" agentligiga qarashli turli soha va tarmoqlarni o'z ichiga olgan, bir xil nomdagi bo'limlar ham bor. Bularga standartlar va mahsulotni sertifikatlashtirish bo'yicha davlat nazorati va o'lchash vositalarini davlat qiyoslovidan qo'nim va attestatlash sohaviy bo'limlari kiradi.

Standartlar va mahsulotni sertifikatlashtirish bo'yicha davlat nazorati sohaviy bo'limlar: og'ir sanoat, mashinasozlik, yengil sanoat, mahalliy sanoat hamda agrosanoat kompleksi doirasida o'z faoliyatini amalga oshiradi.

"O'zstandart" agentligining ilmiy-uslubiy markazi etib, O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va mahsulot sifatini boshqarish sohalaridagi tadqiqot va mutaxassislar malakasini oshirish va qayta tayyorlash instituti - hozirda standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy-tadqiqot instituti tayinlangan.

Sertifikatlashtirish milliy idorasi quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha o'z faoliyatini amalga oshirmoqda:

- Respublikada sertifikatlashtirishni qo'llash va takomillashtirishning umumiy siyosatini ishlab chiqish, qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi tegishli davlat idoralari bilan aloqalarni o'rnatish;
- sertifikatlashtirish masalalari bo'yicha boshqa mamlakat va xalqaro tashkilotlarning vakillari bilan, o'zaro kelishilgan asosda aloqalarni o'rnatish, kerak bo'lsa, bu tashkilotlar faoliyatida O'zbekiston Respublikasining qatnashishini ta'minlash;
- sertifikatlashtirishda yagona qoida va ish tartiblarini belgilash, bularga rioya qilishning nazorati, sertifikatlashtirish natijalari bo'yicha hujjatlarni axborotli ma'lumot bilan ta'minlash.

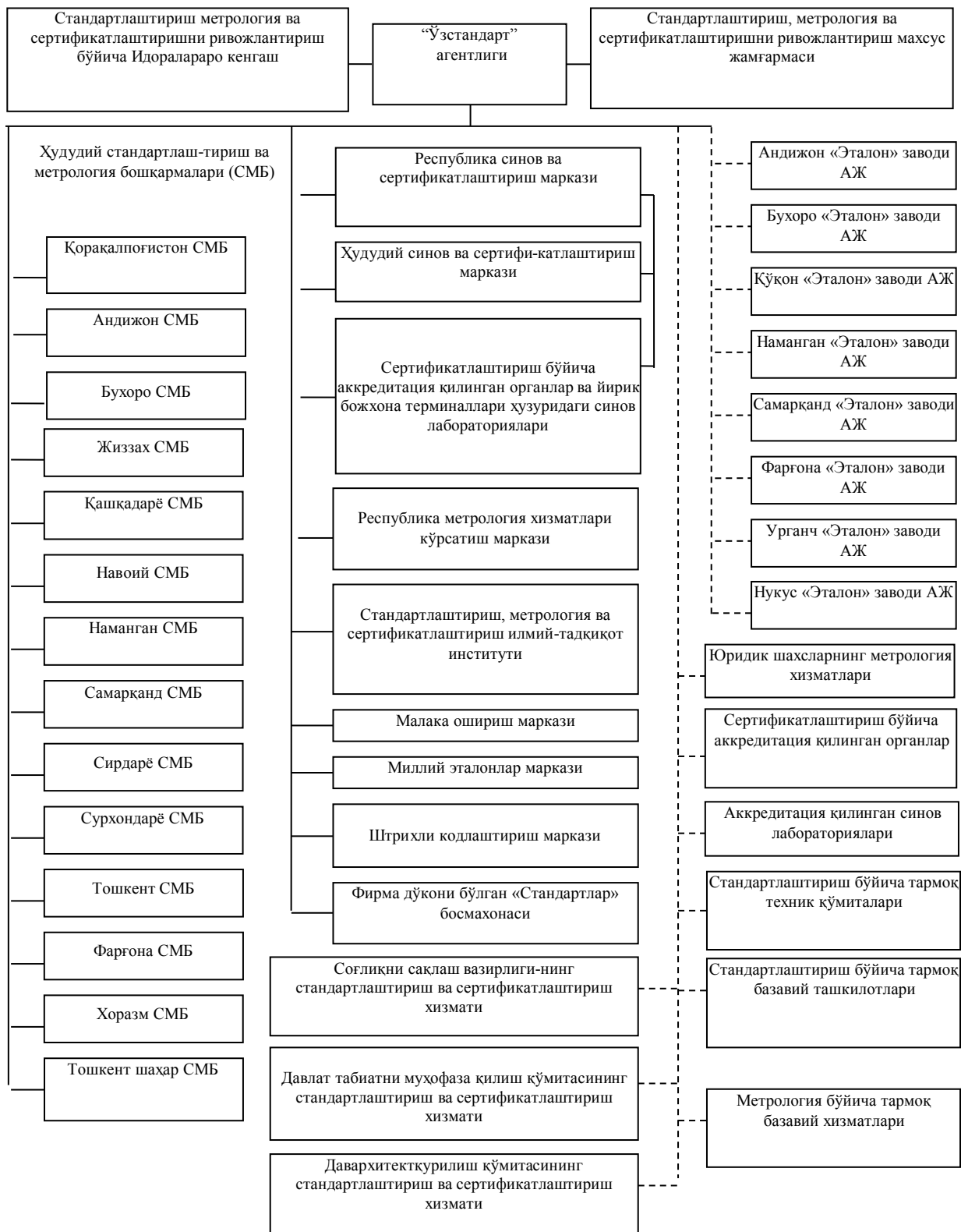
Vazirlar Mahkamasining 2002 yil 342-qarorini bajarish yo'lida "O'zstandart" o'zining viloyat boshqarmalarini (SMSHM) tuzib, ularning ishlariga har taraflama ko'mak ko'rsatmoqda. Respublikadagi sinov laboratoriyalarini akkreditlash ishlari jadal qadamlar bilan amalga oshirilmoqda. Farg'ona, Qo'qon, Qarshi, Buxoro, Samarqand shaharlaridagi sinov laboratoriyalari akkreditlanib, hozirda ular turli sinov amallarini o'tkazmoqdalar. Faqatgina Farg'onadagi sinov laboratoriyasida o'tkazilgan sinovlar natijasiga ko'ra "Azot" ishlab chiqarish birlashmasi, Quvasoy chinni zavodi, Rishton kulolchilik mahsulotlari zavodi, "Quvamebel" ishlab chiqarish birlashmasi mahsulotlari muvofiqlik sertifikatini olishga sazovor bo'ldilar (3.2-rasm). Ularning tarkibi va tashkiliy strukturalari rivojlanish jarayonida takomillashib boradi.

«O'zstandart» agentligi tarkibidagi oziq-ovqat va qishloq xo'jalik mahsulotlarini tekshiruvchi sinov laboratoriyasi akkreditlangan laboratoriyalardan hisoblanib, shu kungacha ko'pgina muayyan turdagi mahsulotlarga muvofiqlik sertifikati berildi.

Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohalarida ilmiy tadqiqot ishlari ham o'z yo'nalishiga egadir.

«O'zstandart» agentligi qoshidagi «Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy-tadqiqot instituti» (SMSITI) standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohalarida asosiy ilmiy-uslubiy baza hisoblanadi. Ushbu institut yuqorida qayd etilgan sohalar bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borishi bilan bir qatorda respublikada ushbu sohalar bo'yicha malaka oshirish va qayta tayyorlash instituti hamdir. SHu sohalaridagi belgilangan maqsadlarni amalga oshirish uchun u:

- standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va mahsulot sifati sohalarida hozirgi xalqaro talablarga javob beradigan milliy ilmiy baza yaratadi;
- standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va mahsulot sifati milliy tizimlarini yaratishda ularning ilmiy va uslubiy asoslarini ishlab chiqadi;
- mahsulotning raqobatdoshligini ta'minlaydigan, atrof-muhitni ishonchli darajada himoya qilishga, inson sog'lig'ini saqlashga, mehnat havfsizligini ta'minlashga, mudofaa qobiliyatini oshirishga qaratilgan

8.2-rasm. «O'zstandart» agentligi tashkiliy tuzilmasi

- xalqaro me'yoriy va tashkiliy-uslubiy hujjatlar bilan uyg'unlashadigan, asos bo'luvchi hujjatlar ishlab chiqadi va joriy etadi;
- standartlashtirish va metrologiya sohalaridagi mavjud yoki uchraydigan muammolarni tadqiqot qilish, davlat tilida me'yoriy hujjatlar, ma'lumotnomalar, lug'atlar yaratadi;
- yuqori malakali ilmiy kadrlar tayyorlaydi;
- standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va mahsulot sifatining ilmiy masalalari bo'yicha xalqaro, milliy va mintaqaviy tashkilotlar bilan hamkorlikni amalga oshiradi;
- standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohalarida ishlayotgan mutaxassislarning malakasini oshirishni ta'minlaydi;

– sertifikatlashtirish sohasida ishlaydigan ekspert-auditorlarni tayyorlaydi va boshqalar.

Institut tashkil qilinganiga ko'p vaqt o'tmaganligiga qaramay shu kunga qadar respublika hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir qator hujjatlar yaratdi va yaratmoqda. Bu hujjatlarning ahamiyati beqiyos bo'lib, shu sohalaridagi ishlarga qo'yilgan birinchi poydevorlardan hisoblanadi.

Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlarni moliyalashtirish tegishli mahsulot turi va xizmati iqtisodiy boshqaruv sohalari hisobidan amalga oshiriladi.

Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlarning asosiy faoliyati va vazifalari:

– biriktirilgan tashkilot va korxonalarda standartlashtirish bo'yicha muvofiqlashtirish ishlari olib borish ham texnik yagonalikni ta'minlash;

– biriktirilgan mahsulot, xizmat turi yoki jarayonlar guruhi bo'yicha o'zuvchi va kompleks standartlashtirishni ta'minlaydigan asosiy istiqbolni yo'nalishlari ishlab chiqish;

– biriktirilgan mahsulot guruhlarini standartlashtirish, me'yoriy hujjatlarni o'z vaqtida tayyorlash, joriy etish va qayta ko'rish bo'yicha takliflar, me'yoriy hujjatlar loyihalarini ekspertlov va tasdiqqa tayyorlov ishlarini amalga oshirish;

– biriktirilgan mahsulot guruhi uchun ko'rsatkichlarni standart yoki boshqa me'yoriy hujjatlarda ko'rsatilgan normada, O'zbekiston Respublikasining faoliyatidagi qonunchilik me'yorlari, xavfsizlik va ekologiya masalalarini ta'minlaydigan darajada amalga oshirish;

– standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlarga biriktirilgan mahsulotning birinchi namunalari uchun loyihalarni optimallashtirish hamda standartlashtirishni nazariy va amaliy tomonlaridan ilmiy-metodik ishlar olib borish;

– ko'rsatkichlarni normada bo'lishini ta'minlash maqsadida doimiy va tizimli nazorat olib borish;

– korxona va tashkilotlarga standartlashtirish va sertifikatlashtirish bo'yicha uslubiy yordam ko'rsatish va sh.k

O'zbekiston Respublikasida texnik qumitalar (TQ) mutaxassislari – davlat va xo'jalik boshqaruvi manfaatdor idoralari va tadbirkorlik sub'ektlarining vakolatli vakillari, iste'molchilar, kasaba uyushmasi tashkilotlari, davlat nazorati idoralari va boshqalarning shakllanishi bo'lib hisoblanadi. TQ yuqori ilmiy-texnikaviy salohiyatga ega bo'lgan korxonalar va tashkilotlar bazasida ta'sis etuvchilar va «O'zstandart» agentligi (Davrxitektqurilish, Davtabiatqo'm, Sog'liqni Saqlash Vazirligi) qo'shma buyrug'i bilan tuziladi.

Texnik qumitaning asosiy vazifasi – xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy, davlat va tarmoq standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasidagi faoliyat - O'z DSt 1.0, RMG 01 bo'yicha, shartnomali ishlar.

O'z RH 51-013:1993 O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish bo'yicha ishlarning tashkil etilishini, muvofiqlashtirilishini va ishlarning maqbul darajada olib borilishini standartlashtirish bo'yicha Texnik qumitalar bevosita ishtirok etishadi. O'zbekiston Respublikasida faoliyat olib brayotgan texnik qumitalar 8.1-jadvalda keltirilgan.

8.1-Jadval

O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish bo'yicha texnik qumitalari

№	Nomlanishi	Vazirlik va mahkamalarning nomlanishi
1.	«O'zbekneftegazmahsulot»	«O'zbekneftegaz» Milliy xolding kompaniyasi
2.	«Paxta» Assotsiatsiyasi	«O'zpaxtasanoat» Assotsiatsiyasi
3.	«Donmahsulotlari»	«O'zdonmaxsulot» Kompaniyasi
4.	«Yog'moytamakisanoat»	«Yog'moytamakisanoat» Assotsiatsiyasi
5.	«Ipakchilik mahsulotlari»	«O'zbek ipagi» Assotsiatsiyasi
6.	«Oziqovqatsanoat»	«Oziq-ovqatsanoat» Assotsiatsiyasi
7.	«O'zmevasabzavotuzum-sanoat»	«O'zmevasabzavotuzumsanoat-xolding» Kompaniyasi
8.	«Aloqa va informatika»	O'zbekiston aloqa va ma'lumotlashtirish agentligi

9.	«Navurug' nazorat»	Respublika qishloq xo'jaligi urug'chiligi va birinchi urug'shunoslik stantsiyasi
10.	«O'zavtosanoat»	«O'zavtosanoat» Assotsiatsiyasi
11.	«Go'sht va sut»	«O'zgo'shtsutsanoat» Assotsiatsiyasi
12.	«Davarxitekqurilish»	Davlat arxitektura va qurilish bo'yicha qumitasi
13.	«O'zbektelekom»	«O'zbektelekom» Aksionerlik kompaniyasi
14.	«Kimyosanoat»	«O'zkiymosanoat» Davlat aksionerlik kompaniyasi
15.	«O'zbekengilsanoat»	«O'zbekengilsanoat» Aksionerlik kompaniyasi
16.	«O'zbekcharmpoyabzali»	«O'zbekcharmpoyabzali» Assotsiatsiyasi
17.	«SHoyi»	«O'zbek ipagi» Assotsiatsiyasi

5. Korxonalarda va tashkilotlarda standartlashtirish xizmatlari

Standartlashtirishning asosiy maqsadlaridan kelib chiqqan holda va amaldagi qonunlarning talablarining bajarilishini ta'minlash uchun tadbirkorlik sub'ektlari standartlashtirish bo'limlarini (xizmatlarini) tashkil etadi. Bu bo'limlar standartlashtirish bo'yicha ishlarga tashkiliy-metodik va ilmiy-texnik rahbarlik qiladi, standartlashtirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik va boshqa ishlarni bajaradi, korxonaning boshqa bo'limlari olib borayotgan standartlashtirish buyicha ishlarni bajarishda qatnashadi.

Standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirishda siyosatning birliligini va bir xil yondoshishni ta'minlash maqsadlarida O'z RH 51-051-96 "Korxonalarda (tashkilotlarda) standartlashtirish xizmatlari to'g'risida namunaviy nizom" tasdiqlangan. Bu Nizomda mulkdorlik shaklidan qat'iy nazar korxonalar va tashkilotlar standartlashtirish xizmatlarining umumiy nizomlari, asosiy vazifalari va huquqlari o'rnatilgan.

Standartlashtirish xizmatlari tadbirkorlik sub'ektlari (bo'limlar, shu'balar, guruhlar) ning bo'limlaridan iborat bo'ladi. Kichik korxonalarda muhandis-texnik xodimlar sonining kamligi sababli mahsus bo'lim tuzishga imkon bo'lmaganda, standartlashtirish bo'yicha ishlarga mas'ullik muhandis-texnik xodimlarning biriga yuklatiladi.

Standartlashtirish xizmatlariga quyidagi vazifalar yuklatiladi;

- korxonaning me'yoriy hujjatlar tizimini tuzish buyicha ishlar majmuini bajarish;
- standartlashtirishning istiqbolli va yillik rejalari (dasturlari) ga oid takliflarni, zarur bo'lganda, boshqa bo'limlar bilan birgalikda ishlab chiqish;
- ilmiy-texnikaviy dasturlarga mahsulotning texnik darajasi va sifat ko'rsatkichlarini oshirish istiqbollarini aniqlash qismida qatnashish va takliflar tayyorlash, shuningdek mahsulotga istiqbolli talablarni belgilovchi me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqishda qatnashish;
- me'yoriy hujjatlarning loyihalari bo'yicha fikr-mulohazalarni tayyorlashni tashkillashtirish;
- korxonaning iqtisod xizmati bilan birgalikda standartlashtirishning texnik-iqtisodiy samarasini aniqlash;
- davlat nazorat idoralari tomonidan o'tkazilayotgan me'yoriy hujjatlarga rioya qilinayotganligini tekshirishlarda qatnashish;
- ilmiy-texnikaviy, tajriba-konstruktorlik ishlarida va mahsulotni ishlab chiqarishga qo'yish jarayonida xavfsizlik, boyliklarni tejash, atrof muhitni muhofazalash, o'zaro almashinuvchanlik va mos keluvchanlik talablarini hisobga olgan holda jahon bozorida raqobatbardosh mahsulot chiqarishni ta'minlovchi ko'rsatkichlarning o'rnatilishini ta'minlash;
- MH ni joriy etish va rioya qilishni tashkiliy-metodik jihatdan ta'minlash;
- xalqaro, davlatlararo, hududiy standartlashtirish, standartlashtirish sohasida ikki tomonlama hamkorlik, shuningdek xalqaro standartlarni va chet mamlakatlarning milliy (firmalarning) standartlarini qo'llanish bo'yicha ishlarni bajarish. Bundan tashqari, standartlashtirish xizmatlariga

majburiy sertifikatlashtirilishi lozim bo'lgan, chiqarilayotgan mahsulotning sertifikatlashtirilishini ta'minlash bo'yicha vazifalar ham yuklatilishi mumkin.

Korxonalarda standartlashtirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar asosiy ishlar turiga kiradi.

Jahon amaliyoti korxonalarda mavjud bo'lgan o'qitilgan va tajribali mutaxassislar bilan jamlangan standartlashtirish xizmatlarining iqtisodiy maqsadga muvofiqligini tasdiqlaydi.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirish bo'yicha davlat boshqaruvi.
2. Standartlashtirishning tashkiliy asoslari.
3. Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlari.
4. O'z DSt 1.0-1998 davlat standardi.
5. Davlat standartlashtirish tizimi.
6. «O'zStandart» agentligi markaziy apparatining tuzilmasi.
7. Korxonalarda va tashkilotlarda standartlashtirish xizmatlari.

2-modul. Standartlashtirishning me'yoriy asoslari

6-ma'ruza

6-mavzu. Davlat standartlarini ishlab chiqish tartibi va qoidalari

Reja:

1. O'zbekiston davlat standartlarini ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish
2. Standartga texnikaviy topshiriqni ishlab chiqish va tasdiqlash
3. Standartlar loyihasini ishlab chiqish va muhokama uchun tarqatish
4. Kelgan fikr va mulohazalarni ko'rib chiqish
5. Standartning oxirgi loyihasini ishlab chiqish va tasdiqlashga berish
6. Standart loyihasini tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish

1. O'zbekiston davlat standartlarini ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish

O'z DSt 1.1-92 "O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish davlat tizimi. O'zbekiston Respublikasining standartini ishlab chiqish, kelishib olish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi" standartiga binoan O'zbekiston Respublikasi standardi (bundan keyin - standart deb yuritiladi) standartlashtirish bo'yicha texnikaviy qo'mitalar, standartlashtirish bo'yicha tayanch tashkilotlari, vazirliklar, idoralar, uyushmalar, kontsernlar, davlat, shirkat, pudratchi, aksioner, qo'shma korxonalar, muassasalar va tashkilotlar tomonidan ishlab chiqiladi.

Standartni har xil tashkilotlar mutaxassislarining ishchi guruhlar tomonidan ishlab chiqishga yo'l qo'yiladi.

Standartning bir nechta tashkilot tomonidan ishlab chiqilishida yetakchi ishlab chiquvchi tashkilotlar (ijrochilar ro'yxatida birinchi o'rinda turadi) hamkorlikda ish bajaruvchi har bir tashkilot bilan ish ko'lamini va muddatlarini aniqlaydi.

Standart Respublika hududida kimga qarashli ekanligi va mulk shaklidan qat'iy nazar, standart ishlab chiqilgan tashkilotlarni iste'mol qiladigan va mahsulot ishlab chiqaradigan hamma korxona va tashkilotlar uchun majburiydir.

Standartga kiritiladigan o'zgarish asosiy standart uchun belgilangan tartibda majburiy kelishib olinishi, tasdiqlanishi va ro'yxatdan o'tkazilishi lozim.

Standartlarning tuzilishi, mazmuni, bayon etilishi va rasmiylashtirilishi davlat standartlashtirish tizimi standardi va davlatlararo standardi (GOST 1.5-85)ga muvofiq bajariladi.

Standartni ishlab chiqishda tashkiliy - usuliy birlikka erishish maqsadida hamda standartni ishlab chiqish bosqichlari bajarilishini nazorat qilish uchun 4 bosqich joriy etiladi.

1-bosqich - zaruriyat tug'ilganda standartni ishlab chiqishda texnikaviy topshiriq ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi;

2-bosqich - standart loyihasini ishlab chiqish (birinchi tahriri) va uni fikr mulohazalar olish uchun yuborish;

3-bosqich - fikr-mulohazalar ustida ishlash, standart loyihasini (oxirgi tahririni) ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlashga taqdim etish;

4-bosqich - standartni tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish.

Standartlarni ishlab chiqish bosqichlarini bir-biri bilan qo'shib olib borishga yo'l qo'yiladi.

2. Standartga texnikaviy topshiriqni ishlab chiqish va tasdiqlash

1-bosqich

Texnik topshiriq me'yoriy hujjatni ishlab chiqish ishlarini bajarish bosqichlarini o'rnatish maqsadida buyurtmachi-tashkilot bilan kelishilgan holda, ishlab chiquvchi tashkilot tomonidan tuziladi va odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- standartlatirish ob'ekti va qo'llanish sohasi;
- standartning bo'limlari va standartda o'rnatiladigan asosiy talablar ro'yxati;
- standartni ishlab chiqish bosqichlari;
- standart bilan birga taqdim etiladigan hujjatlar ro'yxati;
- standart loyihasini kelishish lozim bo'lgan boshqaruv idoralari va (yoki) korxonalar ro'yxati;
- buyurtmachining boshqa talablari.

3. Standartlar loyihasini ishlab chiqish va muhokama uchun tarqatish

2 – bosqich

Standart loyihasi manfaatdor tashkilotlarning takliflari asosida va (yoki) tayyorlovchi-korxonalarning tashabbusi bilan ishlab chiqiladi.

Standartning loyihasini ishlab chiqish bilan bir vaqtda standart loyihasiga tushuntirish yozuvi tuziladi va zarur bo'lganda, standartni joriy etish bo'yicha asosiy tashkiliy-texnikaviy tadbirlar rejasining loyihasi (keyinchalik – asosiy tadbirlar rejasining loyihasi) ishlab chiqiladi. Standart loyihasi tushuntirish yozuvi bilan birga va asosiy tadbirlar rejasining loyihasi bilan nusxasi ko'paytiriladi va fikr olish uchun quyidagi ro'yxat bo'yicha manfaatdor tashkilotlarga tarqatiladi:

- buyurtmachi-tashkilot (asosiy iste'molchi)ga yoki standartning loyihasini kelishish bo'yicha tayanch tashkilot deb tayinlangan uning tashkilotlaridan biriga;
- standart loyihasida vakolatlariga qarashli talablar o'rnatilgan bo'lsa, davlat nazorati idoralariga, sog'liqni saqlash vazirligiga, atrof muhitni muhofazalash qo'mitasiga;
- mahsulotning biriktirilgan turlari bo'yicha standartlashtirish tayanch tashkilotlariga;
- standartni joriy etuvchi va joriy etilishini ta'minlovchi tashkilotlar va korxonalarga.

Korxona va tashkilotlar taqdim etilgan standart loyihasini ko'rib chiqib, o'z fikr-mulohazalarini yozadi va standartni ishlab chiquvchiga, standart loyihasini olgan kundan boshlab 15 kundan kechiktirmay jo'natadi.

4. Kelgan fikr va mulohazalarni ko'rib chiqish

3-bosqich

Ishlab chiquvchi-etakchi tashkilot olingan fikr-mulohazalar asosida fikr-mulohazalar to'g'risida ma'lumot tuzadi.

Ishlab chiquvchi-etakchi tashkilot va hamkor bajaruvchi tashkilotlar fikr-mulohazalar asosida standart loyihasining oxirgi tahririni ishlab chiqadi va tushuntirish yozuviga va asosiy tadbirlar rejasining loyihasiga aniqlik kiritadi.

Ishlab chiquvchi-tashkilot va boshqa manfaatdor tashkilotlar o'rtasida standart loyihasi bo'yicha kelishmovchilik bor bo'lsa, ishlab chiquvchi tashkilot kelishmovchiliklarni ko'rib chiqish bo'yicha asosiy manfaatdor tashkilotlar vakillarining, shu jumladan standartning ko'rilayotgan loyihasi bo'yicha qaror qabul qilishga vakolatlangan buyurtmachilar (asosiy iste'molchilar)ning vakillari ishtirokida kelishuv majlisini o'tkazadi.

Standart loyihasining aniqlik kiritilgan tahririning alohida moddalar bo'yicha kelishmovchiliklar bor bo'lsa, majlis bayonnomasida tashkilotlarning vakillari bu moddalar bo'yicha alohida fikrga ega, deb ko'rsatiladi.

Majlisda qabul qilingan qarorlar asosida standart loyihasining oxirgi tahriri tuziladi, tushuntirish yozuvi va asosiy tadbirlar rejasining loyihasiga aniqlik kiritiladi.

Standart loyihasining oxirgi tahririni tasdiqlashga taqdim etish oldidan ishlab chiquvchi-tashkilot buyurtmachi-tashkilotga (asosiy iste'molchiga) kelishishlik uchun jo'natadi.

Standart loyihasini kelishishlik standart loyihasi keltirilgan kundan boshlab ko'pi bilan 15 kun muddat ichida amalga oshiriladi.

Yangi (takomillashtiriladigan) mahsulot yaratish bo'yicha ishlar tarkibida olib boriladigan, standart loyihasini ishlab chiqishda standart loyihasini qabul komissiyasi, badiiy-texnik kengash (BTK), degustatsiya (sifatini aniqlash) komissiyasi va boshqalar, manfaatdor tashkilotlarning mas'ul vakillari ishtirokida kelishib oladi.

Standart loyihasining kelishilganligini tasdiqlovchi hujjat tajriba nushaning qabul dalolatnomasi (BTK bayonnomasi) dan iborat bo'ladi.

Standartga kiritiladigan o'zgartirishlar, agar ilgari kelishishgan tashkilotlarning manfaatlariga ta'sir etmasa, faqat buyurtmachi (asosiy iste'molchi) bilan kelishib olinadi.

Standart loyihasining oxirgi tahririni tasdiqlashga taqdim etishda oldin tayanch tashkilot yoki o'ziga birlashtirilgan mahsulotga oid yoki faoliyat sohasida standartlashtirish bo'yicha TQ standartni ilmiy-texnikaviy va huquqiy ekspertizadan o'tkazadi.

5. Standartning oxirgi loyihasini ishlab chiqish va tasdiqlashga berish

4-bosqich

Ishlab chiquvchi-tashkilot standart loyihasini tasdiqlashga quyidagi hujjatlar bilan birga taqdim etadi:

- ilova xati;
- standart loyihasining oxirgi tahririga tushuntirish yozuvi;
- asosiy tadbirlar rejasining loyihasi;
- standart loyihasi 4 nushada, bundan ikkitasi birinchi bo'lishi lozim;
- standart loyihasining kelishishganligini tasdiqlovchi asl hujjatlar;
- standart loyihasiga fikr-mulohazalar to'plami;
- kelishmovchiliklar to'g'risidagi ma'lumotnoma;
- elektron versiya;

6. Standart loyihasini tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish

Standartni tasdiqlagan idoraning qarori bilan standart teadiqlanadi va amalga kiritiladi.

O'zstandart Agentligi standartni davlat ro'yxatidan o'tkazadi.

Eksport uchun mo'ljallangan mahsulotga qo'shiqcha talablar davlat ro'yxatidan o'tkazilmaydi.

Standart davlat ro'yxatiga 4 nushada taqdim etiladi: asliyat, ikkinchi nusha {dublikat} va ikkita nusha.

Standartning ikkinchi nushasi standart asliyatiga o'xshash bo'lishi va undan zarur sifatli nusha olishni ta'minlashi kerak.

Standart davlat ro'yxatiga ikki tilda: davlat va rus tillarida taqdim etilishi lozim.

Standartga zarur bo'lganda kiritiladigan tuzatishlar qo'ldan qora tush, pasta, siyoh bilan aniq yozilishi, birinchi varaqning orqa betida izohlangan va rahbar (rahbar muovini) imzosi va ro'yxatdan o'tkazishga taqdim etgan idora (tashkilot) ning muhri bilan tasdiqlangan bo'lishi lozim.

Standart davlat ro'yxatidan ko'pi bilan 5 kun muddatda o'tkaziladi.

Standartni belgilash, standartni tasdiqlagan tashkilotdan qat'iy nazar, O'zstandart Agentligi tomonidan amalga oshiriladi. Standart belgisi quyidegilardan iborat bo'ladi:

- hujjat indeksi – O'z DSt
- ro'yxatga olingan tartib raqami;
- ikki nuqta bilan ayirilgan tasdiqlash yilining to'rtta raqami: masalan, O'z DSt 789:1997

Standart asliyati, ikkinchi nushasi va ikkita nushasining birinchi betlarida ro'yxatga oluvchi idora ro'yxatga olgan idora nomi, sana va davlat ro'yxatidan o'tgan nomeri ko'rsatilgan shtamp bosadi.

Standartning ikkinchi nushasi va bir nusha O'zstandart Agentligida qoladi.

Standart asliyati va nushaning ikkinchisi ishlab chiquvchiga qaytariladi.

Nazorat savollari:

1. Davlat standartlarini ishlab chiqish tartibi va qoidalari.

2. Standartlarni ishlab chiqish bosqichlari.
3. Standartlarga texnikaviy topshiriqlarni ishlab chiqish va tasdiqlash.
4. Standartlar loyihalarini ishlab chiqish va muhokama uchun tarqatish.
5. Standart loyihasini tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish.

7-ma'ruza

7-mavzu. Me'yoriy hujjatlarni tuzilishi, bayon qilishi va rasmiylashtirish tartibi

Reja:

1. Me'yoriy xujjat strukturasi va uning elementlariga talablar
2. Me'yoriy xujjatni bayon etishga talablar
3. Me'yoriy xujjatning mundarijasiga talablar

1. Me'yoriy hujjat strukturasi va uning elementlariga talablar

Me'yoriy xujjatlar quyidagi strukturaviy elementlarni o'z ichiga olishlari kerak:

titul varag'i; so'z boshi; mundarija; kirish; nomlanma; qo'llanilish sohasi; me'yoriy ishorat; ta'riflar; belgilash va qisqartmalar; talablar; ilovalar; adabiy ma'lumotlar.

«Titul varag'i», «So'z boshi», «Nomlanma», «Talabnoma» – majburaviy struktura elementlari hisoblanadi, qolganlari-zaruratga qarab.

Titul varag'ida belgilanishi, standart miqyosi, me'yoriy xujjat nomi joylashtiriladi, pastrogida – «Rasmiy nashr», eng pastida – tasdiqlagan tashkilot nomi.

So'z boshi titul varag'ining keyingi betiga joylashtiriladi va ishlab chiqaruvchi tashkilot, loyiha kirituvchi tashkilot, kim tasdiqlagan (yoki qabul qilgan), me'yoriy xujjat qaysi xujjat o'rniga ishlab chikilgani kursatiladi.

Mundarijani so'z boshidan so'ng, yangi betdan kiritiladi.

Kirish. Bunda standartni ishlab chiqish sababi asoslanadi. Bunda talablar bo'lmasligi kerak. Kirishni raqamlamay alohida varaqqa joylashtiriladi.

Nomlanishi. Standart nomlanishini o'zbek tilida bayon etishda–belgilashdan so'ng mahsulotga «markali», «xilli», «modelli» so'zlarni yozib qo'ladi. Masalan, «ikki o'ramli TLK xili arqon».

Nomlanishning boshida ta'riflash yoziladi (sifat so'z turkumida) muhimlik tartibi bo'yicha xususiylikdan umumiylikka tamoilida, oxirida esa ot so'z turkumi (standartlashtirish ob'ektining nomi) kelishi kerak. Masalan: «Gidravlik sistemalar baki».

Qo'llanish sohasi. Bu struktura elementini qo'llanish sohasini (standartning ta'sir doirasini) aniqlashtirish uchun keltiriladi:

- standart ob'ektini aniqlashtirishda «Mazkur standart... yoyiladi» kabi izohnoma bo'lishi kerak ;
- mazmunini aniqlashtirishda «Mazkur standart... belgilaydi» – degan izohnoma bo'lishi kerak ;
- qo'llanilish sohasini belgilashda «Mazkur standart... uchun qo'llaniladi» – degan izohnoma bo'lishi kerak.

Me'yoriy ishorat. Bu struktura elementi ishorat qilingan me'yoriy xujjatlar nomini o'z ichiga oladi. Struktura elementi "Mazkur standartda quyidagi ... standartlarga ishorat qilingan" izohnoma bilan boshlanishi kerak va me'yoriy xujjatning belgilanishi, uning nomlanishi ro'yxatlanish raqamining o'sib borish tartibida, quyidagi ketma-ketlikda: Halqaro standartlar (HS), Davlatlararo standartlar (DAS), O'zDSt, TSt, KSt va boshqa xujjatlari keltirish bilan bajariladi.

Ta'riflanishi. Struktura elementi standarti foydalanilgan atamaları o'rnatish va aniqlashtirish mazmunini ifodalaydi.

Bu erda "Mazkur standartda quyidagi atamalarni mos ta'riflanishlar bilan" izohnomasi o'z ifodasini topmog'i lozim.

Belgilar va qisqartmalar. Bu elementlar standartda qabul qilingan belgilash va qisqartirishlar ro'yxatini o'z ichiga oladi.

Ilova. Standart nizomlarini to'ldiruvchi materiallar ilova sifatidak keltirilishi mumkin.

Ilovalarni alifboning "A" harfidan boshlab Yo, Z, Y, O, CH, B, ' , BI harflaridan boshqa bosh harflar bilan, hamda I va O harflardan boshqa barcha lotin alifbosi bosh harflari bilan belgilanadi. Ilovalar majburiy va ma'lumot uchun (tavsiya etilgan yoki tariqa) bo'ladi.

Adabiy ma'lumotlarni barcha ilovalardan so'ng keyin alohida betdan boshlab joylashtiriladi.
Bular:

- «O'zstandart» agentligi taqdim etgan UDK ;
- standartlar klassifikatori bo'yicha belgilar guruhi;
- tayanch (kalit) so'zlardir.

2. Me'yoriy xujjatni bayon etilishiga talablar

Me'yoriy xujjat matni bayoni qisqa, aniq, har xil izohlanishga yo'l qo'ymaydigan, mantiqan ketma-ket, qo'llanishi qo'llanish sohasiga muvofiq zarur va yetarli bo'lishi kerak. Standart xolis usullar bilan tekshirish mumkin bo'lgan tavsif va talablarni o'z ichiga olgan bo'lishi kerak.

Talablarni bayon etishda «kerak», «zarur», «talab etiladi» kabi so'zlar qo'llanilib, «bo'lishi mumkin», «ruxsat etiladi» so'zlar ishlatilmasligi kerak.

So'zlashuv nutqi iboralari, ayni bir tushuncha uchun texnikalashtirilgan va kasblashtirilgan, shuningdek, har xil ilmiy – texnik atamalarni qo'llash ma'n etiladi.

Formula, jadval, rasmlardan mustasno «-» ishorasini, «Ø»belgisini qo'llash ma'n etiladi («minus», «diametr» deb yozish kerak). Matematik ($>$, $<$, $=$, ∞ , $\%$) belgilar son qiymatisiz qo'llanilmaydi.

3 Me'yoriy xujjat mundarijasiga talablar

Me'yoriy xujjat mahsulotgami (xizmatgami) umumiy xolda quyidagi bo'limlardan iborat bo'ladi :

- tasnif, asosiy parametrlar va (yoki) o'lchamlar;
- umumiy texnik talablar (ko'rsatkichlari, vazifasi, binobarin, ular faoliy ko'rsatkichlar, texnik iqtisodiy ko'rsatkichlar, mashinalar va jihozlar ish unumdorligi, material va mato mustahkamligi, oziq-ovqatlar to'yimlilik va shu kabilar, konstruktiv ko'rsatkichlar: gabarit o'lchamlar; yig'ma jamlanish koeffitsienti, o'zaro almashinuvchanlik koeffitsienti va shu kabilar, ishonchlilik ko'rsatkichlari: radiyatsiyasizlilik, uzoqabadilik, ta'mirlanuvchanlik – qayta tiklanuvchanlik, saqlanuvchanlik, texnologchanlik (tayyorlashda) ko'rsatkichlari: material sig'imi, energiya sig'imi, mehnat sig'imi va shu kabilar, tashiluvchanlik ko'rsatkichlari (ozig ovqat): tashishga tayorlash o'rtacha vaqti, o'rtacha mehnat sig'imi, o'rtacha yuklash – tushirish vaqti, tashishda hajmdan foydalanish koeffitsienti, standartlashtirish ko'rsatkichlari: unifikatsiyalanganligi, uning darajasi: qo'llanuvchanlik va takrorlanuvchanlik koeffitsientlari, inson – buyum tizimida ergonomiya ko'rsatkichlari: gigienik, antronometrik, fiziologik va psixologik va shu kabilar, shovqin va uning darajasi, yoritilganlik, harorat va shu kabilar, inson tezligi va imkoniyati bilan bog'liq ko'rsatkichlar; estetik ko'rsatkichlar: shaklining xush bichim va bekamu-kustligi, mukammalligi; urf va modaga monand ko'rsatkichlari: vasifasiga ko'ra moslanganligi, hajmiy tashkillanganligi, komfort, qoplama va bezaklarning mukammalligi, firmaviy buyurtmalar aniq bajarilishi, ko'rsatma va taxlanishlari va shu kabilar; patent – huquqiy ko'rsatkichlari: texnik yechimning patent himoyasi, buyum sotilishidagi to'siqlarning ichki va tashqi bozorda mavjud emasligi, ya'ni, patent tozaligi va shu kabilar);

- majburiy talablar (hayot xavfsizligi, sog'lik va halq mulkiga ziyoni, travma – elektr xavfsizligi, harorat xavfsizligi, o't ketishi, portlash xavfsizligi, psixologik, kimyoviy – biologik xavfsizliklar, nurlanish xavfsizligi, atrof – muhitning kimyoviy, radiatsiya, mexanik, kimyo – fizik, termik va biologik ta'sirlari me'yoriy ko'rsatkichlardan past – balandligi, iste'mol buyumlarining zararsiz va xavfsiz saqlanishi, xaxarli va xavfli buyumlarning ehtiyotkorona saqlanishi va ishlatilishi, havo, yer va suvning me'yoriy toza saqlanishi va hokazo);

Uch gurux atrof-muxit ob'ektini saqlashni farqlaydilar:

- fizik: atmosfera havosi, suv (er yuzi tuprog'ining, muzlikning), tuproq, ionosfera;
- biologik: o'simlik va hayvonot dunyosi – gen, to'qima va hujayraning badan miqyosida ko'payishi, ekosistema;

- texnik: bino va inshootlar, mashina va jixozlar, ashyo – materiallar, maxsulot, buyum, radioto'lqinlar;

kabi keng sohada:

- qabul qoidalariga talablar;
- tahlash va markalashga talablar;

- nazorat qilishga talablar;
- tashishga talablar;
- saqlashga talablar;
- ishlatishga talablar;
- ishlab chiqaruvchi kafolatiga talablar;

Maqsadga muvofiq holda bir xil buyum va mahsulotlar guruhiga alohida talablar o'rnatiladi.

Nazorat qilish metodlari me'yoriy xujjatlarini nazorat vositalari va yordamchi vosita qurilmalar belgilanadi: nazorat tartibi, nazoratga tayyorlash, nazorat natijalarini rasmiylashtirish, nazoratga ruxsat etilgan xatolik.

Mehnatga jarayon me'yoriy xujjatlar usullar, sharoitlarga talab o'rnatadi:

Ishlab chiqarish texnologik jarayoni, tayyorlash, saqlash, qayta ishlash, foydalanish, ta'mirlash kabi jarayonlar mahsulot yoki xizmat doirasi bo'lsin, texnik birxillik va optimalligi ta'minlanishiga qaratiladi.

Nazorat savollari.

1. Me'yoriy xujjat elementlari nimalardan iborat?
2. «Qo'llanish sohasi» «me'yoriy ishorat», «ta'rif» kabi struktura elementlari qanday maqsadlarni nazarda tutadi?
3. Ularni har birining mohiyatini tushuntirib bering.
4. Me'yoriy xujjatni bayon etishga qanday talablar qo'yiladi?
5. Mahsulot (xizmat) ga umumiy holda, me'yoriy xujjat qanday bo'linmalarni o'z ichiga oladi.
6. Standartlashtirish ob'ektining qanday ko'rsatkichlari umumtexnik talablarga kiritiladi.
7. Standartlashtirish ob'ektining qanday ko'rsatkichlari majburiy talablarga kiritiladi.
8. Atrof muhitning uch xil guruhini farqlang.

8-ma'ruza

8-mavzu. Standartni joriy etish, tekshirish, qayta ko'rib chiqish va unga tuzatishlar kiritish

Reja:

1. Standartni joriy etish uchun tadbirlar rejasini tuzish
2. Standartni joriy etish (qo'llash)
3. Standartni tekshirish, qayta ko'rib chiqish, unga tuzatmalar kiritish
4. Standartlashtirishning iqtisodiy samaradorligi

1. Standartni joriy etish uchun tadbirlar rejasini tuzish

Standart tasdiqlangandan keyin, vazirlik va muassasalar standartni o'z vaqtida joriy etilishini ta'minlash maqsadida tadbirlar rejasini tasdiqlaydilar, ular asosida korxona va tashkilotlar standartni joriy etilishini amalga oshirish uchun tsex, bo'limlar bo'yicha muayyan vazifalarni bajarish yuzasidan tashkiliy-texnik rejalar tuzadilar.

Bu tadbirlar standartni joriy etishning tashkiliy masalalarini hal qiladi.

2. Standartni joriy etish

Tashkilot va korxonalarining texnik xujjatlarida standart qayd etilib, ular ishlab chiqarayotgan maxsulot standart talablarini to'la javob bersa standart joriy etilgan hisoblanadi.

Har qanday me'yoriy xujjatlar kabi standartlar ham be kamu-ko'st bo'lmaydi va uzoq vaqt o'zgartirishsiz qolmaydi. Xalq xo'jaligida texnika va texnologining rivojlanishi jadalligi ta'sirida ishlab chiqarilayotgan maxsulot sifati o'zgarib, yaxshilanib boradi. Binobarin maxsulotga talablar ham o'zgaradi. Avvalgilari eskirib yangi talablarga javob bera olmay qoladi.

Tabiiyki bu holat standartning eskirganini va undagi talab ko'rsatkichlarining aniqlashtirilishi zarurati va qayta ko'rib chiqish masalasi vujudga keladi.

Maxsulot uchun standartlarga 5 yildan ko'p bo'lmagan ta'sir muddati belgilanadi. Muddati tugagach, standart tekshiriladi, qayta ko'riladi, talab va texnik shartlar yangilanadi, xalq xo'jaligi, davlat mudofaa soxalari, eksport va barcha faoliyatlarning maqsadiga muvofiq yangi ko'rsatkichlar standartga kiritiladi.

Agar tekshiruv natijasi standart ko'rsatkich va talablar shu kun talablarini qondirayotgan bo'lsa uning ta'sir muddati navbatdagi davrga uzaytiriladi.

Standart darajasini uzliksiz kuzatib borish uchun davlat miqiyosidagi, soxalararo, soxa, korxona standartlarining nazoratini tegishli vazirlik va muassasalarga yuklanadi.

3. Standartni tekshirish, uni qayta ko'rib chiqish va tuzatmalar kiritish

Standartni tekshirish bosh yoki negiziy tashkilot tomonidan kelishilgan va tasdiqlangan rejaga muvofiq, maxsulot ishlab chiqaruvchi korxona, u maxsulotni istemol qiluvchilar, xamda standartni ishlab chiqqan tashkilot va «O'zstandart» agentligi vakili ishtirokida o'tkazadi.

Tekshiruv natijasida standart talablarini zamonaviy texnik darajadan pastligi va istemolchilar talabini qondirmasligi, boshqa mamlakatlarning standartlaridan kamchiligi solishtiriladi, zarur bo'lgan talablar kiritiladi, tuzatmalar yoki chiqarib tashlash ishlari amalga oshiriladi, takomillashgan usullar yoki biror o'lov ko'rsatkichlar va talablar yuzasidan ilmiy tadqiqod tshlari olib borish zarurati bo'lsa amalga oshiriladi.

Standartni qayta ko'rib chiqishga, uni tekshirish natijalari ishlab chiqaruvchi va istemolchi xoxish - istaklari, standartni nazorat qiluvchi davlat organlari yoki boshqa ilmiy - tashkiliy jamoatchilik fikrlari asos bo'ladi.

Standartdagi o'zgarishlarni standartni ishlab chiqqan tashkilotgina tasdiqlay oladi. Standartni o'zgartirish xaqidagi loyiha (yoki bekor qilish) manfaatdor tashkilotlar tomonidan yangi ishlab chiqiladigan standartga o'rnatiladigan tartibda amalga oshiriladi.

Xar bir tuzatmaga tartiblangan ro'yxat nomeri qo'yiladi, ammo ta'sir doirasi ko'rsatilmaydi, ya'ni bular standart qayta ishlangunga yoki yangisi uni o'rnini olguncha ta'sir doirasiga ega bo'ladi.

Tuzatmalar, standart ma'lumotlari ko'rsatkichlarida e'lon qilinib, alohida varaqlar shaklida tikib qo'yiladi.

Bunday tizim standarti uzliksiz kuzatish, texnik shart va talablarni xalq xujali extiyojiga muvofiq olib borishni ta'minlaydi.

4. Standartlashtirishning iqtisodiy samaradorligi

Standartlashtirishning roli va ahamiyatini mamlakat iqtisodiy taraqqiyotidagi o'rnini belgilashda optimal darajada tartiblashtirishga qaratilgan texnik – iqtisodiy asosnomalar dolzarb hisoblanadi.

Samaradorlikni aniqlashda atama va ta'riflar ishlatiladi:

iqtisodiy samaradorlik – maqsad va vositalarning iqtisodiy samaradorligini bir butun bog'lab, maqsadni ko'zlagan faoliyatlar tizimini ifodalovchi tushuncha;

iqtisod – resurslarni tejab sarflashdan olingan foyda;

iqtisodiy samara – maqsadga erishishda chiqarib yuborilgan xarajatdan keyin qolgan iqtisod.

Amalda yillik iqtisod va foydaning narx ifodasi va yillik samaradorlikni har xil davrlardagi narx – navo o'zgarishini xisobga oluvchi keltirish koeffitsientlari orqali hisoblanadi.

Standartlashtirish samaradorligini aniqlash yangi texnik tadbirni qo'llashda olinadigan foydani hisoblash formulasi bo'yicha amalga oshiriladi. Umumiy xolda to'rtta asosiy ko'rsatkich qo'llaniladi: kapital (mablag') tikish; tannarx; tikilgan mablag'ni qaytarish muddati; tikilgan mablag'ning iqtisodiy samaradorlik koeffitsienti.

Tikilma kapital (mablag'). Tikilma kapital mablag'ning yillik o'zgarishi Δx tenglama bilan aniqlanadi.

$$\Delta K = K_2 - K_1 \quad (1)$$

bu yerda: K_1 – tadbirni qo'llashdan oldingi kapital mablag';

K_2 – tadbirni qo'llagandan keyingi kapital mablag', so'm.

Tannarx: yillik tannarx hajmining o'zgarishi quyidagicha aniqlanadi:

$$\Delta S = S_1 - S_2 \quad (2)$$

bu yerda: S_1 – tadbirgacha yillik tannarxning hajmi, so'm;

S_2 – tadbirdan so'ng yillik tannarx hajmi, so'm.

Tikilma mablag'ning tiklanish davri (T_{ok}) ni yillar hisobida quyidagicha aniqlanadi:

$$T_{ok} = \frac{\Delta K}{\Delta C} = \frac{K_2 - K_1}{C_1 - C_2} \quad (3)$$

Tikilma kapital mablag'ning iqtisodiy samaradorligi quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$E_p = \frac{\Delta C}{\Delta K} = \frac{1}{T_{ok}} \quad (4)$$

Tikilma mablag' iqtisodiy samaradorligi koeffitsientining me'yoriy qiymati $Ye_n = 0,15 - \text{const}$ $E_r > Ye_n$ bo'lgan xolda tadbir samarali hisoblanadi.

Iqtisodiy samaradorlikni aniqlashning asosiy tamoili tadbirgacha va undan keyingi keltirilgan xarajatlarni solishtirishdan iboratdir:

$$E = Z_1 - Z_2 \quad (5)$$

bu yerda E – yillik iqtisodiy samaradorlik, (so'm).

Z_1 va Z_2 mos ravishda, tadbirgacha va undan keyingi xarajatlar, (so'm).

Keltirilgan yillik xarajat (so'm miqdorida) quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$Z = S + E_n K \quad (6)$$

bu yerda $Ye_n K$ – me'yoriy sof foydani ifodalaydi, ya'ni, sarflangan har bir so'm 15 tiyin sof foyda keltirishi zarur.

Keltirilgan xarajatlarni xisobga olgan xolda (5) ni quyidagicha ifodalab yillik iqtisodiy samaradorlik formulasini chiqaramiz:

$$E_2 = (S_1 + E_n K_1) - (S_2 + E_n K_2) \quad (7)$$

Amalda (7) ifodaning solishtirma ko'rsatkich qo'llangan xar xil ko'rinishidagi matematik ifodalaridan foydalaniladi:

$$E = [(S_1 + E_n K_1) - (S_2 + E_n K_2)] * A_2 \quad (7')$$

bu yerda A_2 – maxsulot (xizmat) turining o'z o'lchov birligi bo'yicha yillik hajmi.

U holda solishtirma tikilma mablag' quyidagicha hisoblanadi:

$$K = \frac{K_{of}}{A} \quad (8)$$

bu yerda K_{of} – asosiy ishlab chiqarish fondlarining o'rtacha yillik narxi (so'm).

Ko'p turli maxsulot (xizmat) ishlab chiqariladigan xollarda solishtirma tikilma mablag' quyidagi formula bilan hisoblanadi:

$$K = \frac{K_{of}}{C} c \quad (8')$$

bu yerda S – har bir turdagi maxsulot (xizmat) ning tannarxi (so'm).

Ta'kidlash lozimki, standartlashtirish «yangi nexnika» qo'llash ishlarining bir qismi hisoblanadi. SHu munosabat bilan standartlashtirish evaziga olingan iqtisodiy samaradorlik o'z ulushi bilan baholanadi. Bu esa umumiy samaradorlikda qatnashish ulush koeffitsienti D_i orqali quyidagicha aniqlanadi:

$$D_i = \frac{3_i R_i}{\sum_{i=1}^n 3_i R_i} \quad (9)$$

Bunda Z_i – ixtiyoriy bosqich yoki tashkiliy ishlarga xarajat

R_i – ixtiyoriy bosqich yoki tashkiliy ishlarning muximlilik koeffitsienti.

n – tashkiliy ishlar va etaplar soni.

Eslatma: umumiy xarajatlar haqida ma'lumot bo'lmagan holda maosh fondan foydalanish ruxsat etiladi.

Standartlashtirishda (kompleks) erishilgan samaradorlikda ma'lum bir standart yoki uning qismiga tegishli E_{st} quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi.

$$E_{st} = D_i E \sum \quad (10)$$

bu yerda $E \sum$ - xalq xo'jaligida (korxona faoliyatida) erishilgan umumiy iqtisodiy samara.

Muhimlilik koeffitsienti R_i ITI va TKI uchun - $R = 5$; standart ishlab chiqish uchun - $R = 4$; standartni joriy etish tadbirlari uchun - $R = 1$ qiymatlarga teng bo'ladi.

Nazorat savollari.

1. Standart tasdiqlangandan keyingi tadbirlar rejasining mohiyati nima?
2. Standart qachon joriy etilgan hisoblanadi?
3. Standart qanday va kim tomondan tekshiriladi?
4. Standartni qayta ko'rib chiqish uchun nima asos bo'ladi?
5. Iqtisodiy samaradorlik va samaradorlik ulushlarini izohlab bering?
6. Iqtisodiy samaradorlik qanday hisoblanadi?
7. Standart ta'sir muddati (doirasi) qanday va qanchaga belgilanadi?
8. Standartni tekshirish va qayta ko'rib chiqishga nimalar sabab bo'la oladi?
9. Qanday reja asosida standart qayta ko'riladi?
10. Standartga tuzatmalar kiritish zarurati nimalardan iborat?

9-ma'ruza.

9-mavzu. Standartlashtirish davlat nazorati

Reja:

1. Standartlashtirishning Davlat nazorati maqsad va vazifalari
2. Davlat nazorati organlarining faoliyatlari va mansabdor shaxslarning huquq va majburiyatlari
3. Nazorat tartiblari va tekshiruv mazmuni

1. Standartlashtirishning Davlat nazorati maqsad va vazifalari

Standartlashtirishning Davlat nazorati sanoat ishlab-chiqarish korxonalari, ilmiy-tadqiqot bo'limlari, birlashmalar, ilmiy-konstruktorlik va loyihalash tashkilotlari, transport, savdo, maishiy xizmat va boshqa ommaviy tashkilotlarda standartlar hamda shu kabi tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarning amalga oshirilishi faoliyatini nazorat qilish maqsadida tashkil etiladi. Standartlashtirishning Davlat nazorati mahsulot, xizmat va faoliyatini barcha turiga ta'sir doirasini o'tkazadi.

Standartlashtirishning Davlat nazoratining asosiy vazifasi fan va texnika taraqqiyoti yutuqlarini Vazirliklar, muassasalar, korxona va tashkilotlarida joriy etilishini, o'lchash aniqliklari, turlari, vositalari bo'yicha sohalarda birxillikni ta'minlash, nazorat natijalarini tahlillash asosida taklif va tavsiyalar kiritishdan iboratdir.

Standartlashtirishning Davlat nazorati «O'zstandart» agentligi organlari tamonida amalga oshiriladi. Standartlashtirish markazi, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'limlari, Standartlashtirishning Davlat nazorati laboratoriyalari bu borada xizmat qiladi.

Standartlashtirishning Davlat nazorati ishlari barcha mahsulot yoki xizmat turlari bo'yicha yetakchi tashkilotlar mutahasislari, ilmiy-tadqiqot, loyiha konstruktorlik tashkilotlari yuqori malakali mutahasislari, ishlab chiqarishning novatorlari hamda tashkilotchilik vakillari jalb etiladi.

2. Davlat nazorati organlarining faoliyatlari va mansabdor shaxslarning huquq va majburiyatlari

«O'zstandart» Davlat nazorat organlari standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha keng qamrovli faoliyat ko'rsatadi. Jumladan:

- standartlashtirish va metrologiya xizmatlari ishlarini nazorat qilish;
- mahsulot sifati nazorati bo'yicha tavsif hay'ati ishlarini boshqarish va muofiqlashtirish bo'yicha metodik boshqarish;
- standartlashtirishning Davlat nazorati ishlarini umumlashtirish;
- davlat sinovlari o'tkazish;
- standartlar va texnik shartlarini ro'yxatga olish va ekspertlash;
- mahsulot sifatini shaxodatlashda qatnashish;
- muhim mahsulot va xizmat turlari bo'yicha bosh korxonalarni shaxodatlash kabi ishlarni tizimli olib boradi;

Standartlashtirishning Davlat nazorati mansabdor shaxslariga davlat tomonidan quyidagi huquqlar beriladi.

- standartlashtirish va metrologiya talablarini qondirmaydigan konstruktorlik, texnologik va boshqa ishlarni buyurtmachiga berilishini ta'qiqlash;

- standartlashtirish va metrologiya talablariga mos kelmagan mahsulotlarni ishlab chiqish, tashish, saqlash va foydalanishni taqiqlash;

- standartlashtirish me'yor va talablarini buzib ish ko'rib, kelayotgan korxona va tashkilotlarga iqtisodiy sanksiya choralarini qo'llash yo'riqnomasini bitish;

Standartlashtirishning Davlat nazorati «O'zstandart» tomonidantasdiqlangan yillik rejalar asosida muhim mahsulotlar sifatini oshirish, standartlashtirish ishlarini joriy qilish, ularni buzilishiga yo'l qo'ymaslikka qaratilgan xalq-xo'jaligining barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan tadbirlarni amalga oshirib boradi.

Yillik rejalar nafaqat yetakchi korxona va tashkilotlar faoliyati, balki barcha o'zaro munosabotdagi korxona va bo'limlar faoliyatini tekshirish bo'yicha komplekt nazorat ko'rinishida tuzilgan va amalga oshirilgan bo'lmog'i lozim.

3. Nazorat tartiblari va tekshiruv mazmuni

Tekshiruv mazmuni, korxona, birlashma va tashkilotlar faoliti ga bog'liq holda quyidagicha bo'lmog'i darkor:

- ilmiy-tadqiqot, loyiha-konstruktorlik-texnologik tashkilotlarda davlat soha standartlari talablariga rioya qilinishini, chiqarilayotgan mahsulot sifati va boshqa ko'rsatmalarini standartlart talablariga to'g'ri kelishini;

- standartlar ishlab chiqiladigan tashkilotlarda ularni sifati va maqsadli ishlab chiqalishi, joriy etilish holati, sinash va joriy etilish ketma-ketlik boshqichlarining to'g'riligi va shu kabilar;

- transport va xizmat sohalarida ko'rsatilayotgan xizmat yoki transport vositalarining mahsulotga mosligi, qadoqlash, tamirlash, yuklash-tushirish sharoitlarining talabga javob berishi;

- savdo tashkilotlarida mahsulot sifati, uni saqlash va savdoga chiqarish holatlarining muvofiqligining standart talablariga mos kelishi;

- foydalanadigan va iste'mol qiladigan tashkilotlarda, to'g'ri foydalanish va to'g'ri iste'mol qilish talablariga mos kelishi, saqlash, ishlatish, muddatlarining me'yordan oshib ketmasligi.

Ko'rsatilgan barcha ob'ektlarda nazoratning metrologik taminoti, qoida qanday o'lchab, qanday nazorat qilish vositalariga alohida e'tibor beriladi.

Standartlarga rioya etilganlik nazorati:

Konstruktorlik-texnologik hujjatlarni ishlab chiqarilayotgan mahsulot yoki buyumga mosligi, texnologik jarayonni standart talabida tashkil etilganligi, mahsulot yoki buyumni vaqti-vaqti bilan tekshirib, sinab turish imkonlari mavjudligi kabi ishlarni o'z ichiga olmog'i zarur.

Korxonalarda standartlar6ni qo'llanilishi va ularga amal qilish tartiblari quyidagicha bosqichma-bosqich kuzatish yo'li bilan nazorat qilinishi mumkin.

1. Tekshiruvdan avvalgi tanishuv bosqichi.

Bu bosqichda korxona va u ishlab chiqarayotgan buyum yoki mahsulot haqida dastlabki ma'lumotlar belgilab olinadi; jumladan:

- korxonaning asosiy iqtisoslashtirilganligi;

- tekshirilayotgan mahsulotning boshqalarga nisbatan ulushi;

- etalon (namuna)ning mavjudligi;

- bosh tashkilot yoki korxona tomonidan o'tkazilgan tekshiruv natijalarining mavjudligi.

2. Korxonada tanishuv. Korxonada muayyan tekshiruv yuzasidan barcha ma'lumotlar bilan bevosita tanishib chiqiladi.

Me'yoriy hujjatlar jumladan, standartlarning qo'llanilishi, ularga rioya qilinishi, ko'rilgan va ko'rilayotgan chora tadbirlar. Standartlarni joriy etilishidagi buyruqlarning mavjudligi, ularning bajarilishi. Konsturuktorlik-texnologik hujjatlarning sifati, mavjudligi, ularga amal qilinish holatlari va x.k.

Tekshiruv haqidagi buyruq chiqqanidan so'ng zarur namunalar tanlab olinadi va nazorat boshlanadi.

3. Mahsulot yoki buyumni ishlab chiqarishda qo'llanilayotgan standart, texnik shart va texnologik reglamentlarga rioya qilinishning to'g'ri kelishligi. Texnologik reglamentlarning buzilmaganligi, texnalogik xaritaga mosligi nazorat qilinadi.

4. Mahsulot sifati nazorati bo'yicha barcha omillarni o'lchov asboblarining metrologik holati tekshiriladi.

5. Qo'llanilayotgan standart talablarining buzulmaganligi, uni takomillashtirish borasidagi yangi standartlarni qo'llanilish rejalarining mavjudligi nazorat qilinadi.

6. Barcha tekshirilgan jarayonlar ma'lumotlarni umumlashtirilganligi haqida aktlar tuzilib imzolanadi va ular tegishli joyga taqdim etiladi.

Nazorat savollari.

1. Standartlashtirishning Davlat nazoratining maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
2. Standartlashtirishning Davlat nazorati ma'sul xodimining huquq va majburiyalari nimalardan iborat?
3. Davlat nazorat organining asosiy faoliyati nimalardan iborat?
4. Tekshiruvning mazmunini nima tashkil etadi?
5. Qanday tashkilot va kimlar Davlat nazoratiga jalb etiladi?
6. Tanishuv qanday amalga oshiriladi?
7. Tekshiruv qanday amalga oshiriladi.
8. Tekshiruv natijasi qanday rasmiylashtiriladi.

10-ma'ruza.

10-mavzu. Standartlashtirish bo'yicha texnik kumitalar faoliyati

Reja:

1. Standartlashtirish bo'yicha texnik kumitalarni tuzilishi va tarkibi
2. Texnik ko'mitalarni vazifasi va funktsiyalari

1. Standartlashtirish bo'yicha texnik kumitalarni tuzilishi va tarkibi

O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari (TQ) ro'yxati

1. Aloqa va informatika
2. Arxitektura va qurilish
3. Avtomobil yo'llari
4. Atomobilsozlik
5. CHarm-poyafzal, mo'ynachilik va qorako'lchilik sanoati
6. Don mahsulotlari
7. Dori vositalari va tibbiy texnika
8. Elektr energiya
9. Elektrotexnika
10. Favqulodda vaziyatlar va yong'in xavfsizligi
11. Geologiya qidiruvi
12. Harbiy va ikki xil maqsadda ishlatiladigan mahsulotlar
13. Ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya
14. Ipak sanoati mahsulotlari
15. Iste'mol va texnik etil spirti, alkohol mahsulotlarini ishlab chiqarish
16. Jismoniy tarbiya va sport
17. Kimyo sanoati
18. Mehnat muhofazasi
19. Menejment tizimi
20. Muqobil yoqilg'i va energiya
21. Nashriyot-matbaa va axborot-kutubxona faoliyati
22. Navrug'nazorat
23. O'zneftmahsulot
24. Paxta
25. Qishloq xo'jaligi texnikasi va texnologiyasini sinovdan o'tkazish
26. Sanoat xavfsizligi
27. Standartlar instituti
28. Tabiatni muhofaza qilish
29. Transport

30. Turizm xizmatlari
31. Uzluksiz ta'lim standartlari
32. Engil sanoat mahsulotlari
33. Yo'l harakati havfsizligi

2. Texnik ko'mitalarni vazifasi va funktsiyalari

Bir turdagi mahsulot va tarmoqlararo foydalaniladigan mahsulot uchun me'yoriy hujjatlarni yaratish bo'yicha faoliyat ishchi idoralari – standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalar (TQ) tomonidan olib boriladi. Bunday amaliyot xalqaro tashkilotlar ishida qo'llaniladi. Jumladan, ISO o'z vazifalarini 200 dan ortiq TQ, 2000 yordamchi qo'mitalar va ishchi guruhlar orqali bajaradi. Xalqaro elektrotexnik qo'mita (MEK) ham 100 ga yaqin TQ, 1000 dan ortiq yordamchi qo'mita va ishchi guruhlar tuzgan. Mazkur turdagi mahsulotni ishlab chiqarishda yetakchi bo'lgan har bir mamlakat – xalqaro tashkilot a'zosi TQ ni boshqaradi. Xalqaro tashkilotlarning texnik qo'mitalari har yili o'rtacha 500-800 nomli standartlarni, qo'llanmalarni, qoida va me'yorlarni ishlab chiqadi.

Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Davlatlararo kengash qatnashchi-mamlakat boshqaradigan davlatlararo texnik qo'mitalar tuzgan. Ipak va paxta bo'yicha TQ ni O'zbekiston olibboradi.

Xalqaro va davlatlararo texnik qo'mitalarni bunday olib borish amaliyoti davlatlarning savdo-iqtisodiy o'zaro hamkorligidagi savdo va texnik to'siqlarni bartaraf etishga ko'maklashadi.

Vazirlar Mahkamasining 3 oktyabr 2002 y. № 342 qaroriga muvofiq, O'zstandart Agentligining asosiy vazifalaridan biri sifatida bir turdagi mahsulot standartlarini ishlab chiqish bo'yicha tarmoq tuzilmalarini tashkillashtirishga ko'maklashish, ularning faoliyati ustidan ilmiy-metodik rahbarlikni ta'minlash va tekshirish vazifasi yuklatilgan O'zstandart Agentligiga iqtisodiyot tarmoqlari bilan birga standartlashtirish bo'yicha TQ ni belgilangan tartibda shakllantirishda qatnashish vazifasi qo'yilgan.

O'z RH 51-013:1993 "O'z SDT. Standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita to'g'risida namunaviy nizom" da standartlashtirish bo'yicha TQ ning umumiy qoidalari, asosiy vazifalari, shuningdek ularning tuzilmasi va tarkibi belgilangan.

TQ manfaatdor tomonlarning mutaxassislari-vakolatlangan vakilidan iborat bo'lib, mahsulotning ma'lum turlari, texnologiyalar va standartlashtirishning boshqa ob'ektlari bo'yicha ixtisoslashtirilgan va davlat hamda mahsulot (xizmatlar) iste'molchilari (buyurtmachilari)ning manfaatlarida davlat, tarmoq, davlatlararo va xalqaro standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida ishlarni olib borish uchun eng yuqori ilmiy-texnikaviy salohiyatga ega tashkilotlar asosida tuziladi.

Mahsulotning asosiy iste'molchilari (buyurtmachilari) – korxonalar, mahsulotni ishlab chiquvchi va tayyorlovchilar – korxonalar, jamoat birlashmalari, davlat nazorati idoralari va manfaatdor boshqa korxonalar TQ ga a'zo bo'lishlari mumkin. Bunda TQ tarkibiga asosiy iste'molchi (buyurtmachi), O'zstandart Agentligi, Davlatarxitekturaqurilish, Davtabiatqo'mita va O'zbekiston Respublikasining sog'liqni saqlash vazirligi (biriktirilgan faoliyat sohalari bo'yicha) vakillarining kirishi majburiydir.

TQ ni rais boshqaradi. Rais tashkilotlar, korxonalarning rahbarlari yoki ularning muovnlari, Bosh konstruktorlar, bosh texnologlar, tashkilot bo'linmalarining rahbarlari, TQ tarkibiga kirgan yetakchi olimlar va mutaxassislar ichidan saylanadi. TQ raisining muovnlari etib asosiy iste'molchi va O'zstandart Agentligi (davlatarxitekturaqurilish, Sog'liqni saqlash vazirligi, Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasining vakolatlari doirasida) vakillari tayinlanadi.

TQ o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasi hududida amaldagi standartlashtirish bo'yicha me'yoriy-huquqiy hujjatlarga tayanadi va quyidagi vazifalarni bajaradi:

- davlatlararo, davlat va tarmoq yangi standartlarini ishlab chiqadi, qayta ko'rib chiqadi yoki amaldagilariga o'zgartirishlar kiritadi;

- standartlashtirish bo'yicha xalqaro va hududiy tashkilotlarning TQ ning ishlarida qatnashadi;

- davlatlararo, davlat va tarmoq standartlashtirish dasturlariga takliflarni ishlab chiqadi;

- standartlashtirish bo'yicha xalqaro, davlatlararo, hududiy tashkilotlarda ovoz berish uchun

O'zbekiston fikrini tayyorlaydi;

- barcha darajalardagi me'yoriy hujjatlarning ilmiy-texnikaviy ekspertizasini bajaradi.

TQ ta'sis etuvchilar-korxonalarining birgalikdagi buyrug'i, shuning-dek O'zstandart Agentligi, Davtabiatqo'mita, Davarxitekturaqurilishqo'm, O'zbekiston Respublikasining sog'liqni saqlash vazirligi (biriktirilgan faoliyat sohalari bo'yicha) buyrug'i bilan tuziladi.

TQ ning faoliyat sohasi juda keng bo'lib, tarmoq va davlat standar-lashtirishdan boshlab, xalqaro va davlatlararo standartlashtirishgacha boradi.

TQ tarkibida yordamchi qo'mitalar (YoQ) va ishchi guruhlar (IG) tuzilishi mumkin.

TQ ning standartlashtirish bo'yicha faoliyatini takomillashtirish va vakolatlarini kengaytirish uchun belgilanganki, TQ faoliyati natijalari bo'yicha qabul qilingan bayonnoma qarori hujjat (loyiha) ning TQ ga a'zo barcha tashkilotlar bilan kelishilganligini tasdiqlaydi.

Nazorat savollari:

1. O'zbekistonda qanday texnik qo'mitalar mavjud.
2. Texnik qo'mitalarning vazifa va funktsiyalari.
3. O'z RH 51-013:1993 «O'zbekiston Standartlashtirish Davlat tizimi. Standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita to'g'risida namunaviy Nizom»
4. «O'zStandart» agetligi faoliyati.

3-modul

11-ma'ruza.

11-mavzu. Xalqaro standartlashtirish tashkilotlari

Reja:

- 1.Xalkaro standartlashtirish tashkiloti ISO
- 2.Xalkaro lektrotexnika komissiyasi IES faoliyatlarini o'rganish

1.Xalkaro standartlashtirish tashkiloti ISO

Halqaro standartlashtirish tashkiloti – ISO va uning faoliyatlari.

Birinchi standartlashtirish milliy tashkiloti - Britaniya Assotsiatsiyasi /British Engineezing Standards Accociation/ 1901 yilda tashkil etilgan bo'lib, biroz keyinroq, birinchi jahon urushi davrida Daniya byurosi, Germaniya qo'mitasi (1918 y), Amerika qo'mitasi (1918 y) va boshqalar tashkil topdi.

Standartlashtirish sohasidagi ishlar xalqaro markaz kerakligini taqazo qildi. SHu maqsadda 1926 yili standartlashtirish milliy tashkilotlarning Xalqaro Assotsiatsiyasi (ISA) paydo bo'ldi. ISA ning tarkibiga 20 ta mamlakat vakillari kirdi.

1938 yili Berlin shahrida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro s'ezd ochildi. Unda texnikaning turli sohalari bo'yicha 32 ta qo'mita va kichik qo'mitalar tuzildi. 1939 yili boshlangan ikkinchi jahon urushi ISA ning faoliyatini to'xtatib qo'ydi.

Hozirgi Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (International Standards Organization) 1946-1947 yillari tashkil topdi, uni qisqacha ISO deb yuritiladi. Bu nufuzli tashkilot Birlashgan Millatlar Bosh Assambleyasi tarkibida faoliyat ko'rsatib, rivoj topmoqda.

ISO ning tuzilishidan ko'zda tutilgan asosiy maqsad - xalqaro miqyosdagi mol almashinuvida va o'zaro yordamni yengillashtirish uchun dunyo ko'lamida standartlashtirishni rivojlantirishga ko'maklashish hamda aqliy, ilmiy, texnikaviy va iqtisodiy faoliyatlar sohasida hamdo'stlikni rivojlantirish-dir.

Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun:

–dunyo ko'lamida standartlarni va ular bilan bog'liq bo'lgan sohalarda uyg'unlashtirishni yengillashtirish uchun choralarni ko'rish;

–xalqaro standartlarni ishlab chiqish va chop etish (agar har bir standart uchun uning faol tashkiliy va kichik qo'mitalarining ikkidan uch qismi ma'qullab ovoz bersa va umumiy ovoz beruvchilarning to'rtidan uch qismi yoqlab chiqsa, standart ma'qullanishi mumkin);

–o'z qo'mita a'zolarining va texnikaviy qo'mitalarning ishlari haqida axborotlar almashinuvini tashkil qilish;

–sohaviy masalalar bo'yicha manfaatdor bo'lgan boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish ko'zda tutiladi.

ISO rahbar va ishchi qo'mita idoralaridan tashkil topgan. Rahbar idoralari tarkibiga Kengashning yuqori idorasi - Bosh Assambleya, Kengash, ijroiya byurosi, texnikaviy byuro, kengashning texnikaviy qo'mitalari va markaziy sekretariati kiradi.

ISO da prezident, vitse-prezident, g'aznachi va bosh sekretar lavozimlari mavjud. Bosh Assambleya – ISO ning Oliy Rahbari bo'lib, ISO ning yig'ilishi uch yilda bir marta bo'ladi. Uning sessiyasida prezident uch yil muddat bilan saylanadi.

Bosh Assambleya qo'nim vaqtida sanoat sohasida yetakchi mutaxassislar ishtirokida xalqaro standartlashtirishning muhim muammolari va yo'nalishlari muhokama qilinadi.

ISO kengashi yiliga bir marta o'tkazilib, unda tashkilotning faoliyati, xususan, texnikaviy idoralarning tuzilishi, xalqaro standartlarning chop etilishi, kengash idoralarining a'zolarini hamda texnikaviy qo'mitalarning raislarini tayinlaydi va boshqa masalalar ko'riladi.

Sobiq Ittifoq parchalangunga qadar Xalqaro standartlashtirish tashkilotining tarkibi 91 mamlakatning vakillaridan iborat edi.

Respublikamizning dastlabki mustaqillik yillaridagi (1992 yil) muhim voqealardan biri ushbu nufuzli xalqaro tashkilotga O'zbekiston Respublikasi 92 davlat sifatida qabul qilinishi bo'ldi.

Endilikda O'zbekiston Respublikasi ISO ning teng xuquqli a'zolaridan biri hisoblanadi.

Mahsulot sifatini yaxshilash, boshqarish va ta'minlash bo'yicha oxirgi vaqtda qilingan ishlarni mujassamlab, ISO o'zining bir qator me'yoriy hujjatlarini ishlab chiqdi, bu hujjatlarga ISO 9000, 10011 va 10012 raqamli standartlarni ko'rsatish mumkin.

2.Xalkaro Elektrotexnika Komissiyasi IES faoliyatlarini o'rganish

Elektrotexnika sohasida xalqaro hamkorlik bo'yicha ishlar 1881 – yilda boshlangan. Bunda Elektr bo'yicha birinchi xalqaro kongress tuzildi. 1904 – yilda Sent-Luisda (AQSH) hukumat vakillarining Elektr bo'yicha xalqaro kongressi majlisida elektr mashinalar atamalarini va parametrlarini standartlashtirish masalalari bilan shug'ullanuvchi maxsus idora tuzish zarurligi to'g'risida qaror qabul qilindi.

Bunday idora – Xalqaro elektrotexnik komissiya (MEK) rasmiy ravishda 1906 – yilda Londonda 13 mamlakat vakillarining konferentsiyasida tuzildi.

1946 – yilda ISO tuzildi va unga MEK o'zining moliyaviy va tashkiliy masalalarda mustaqilligini saqlagan holda alohida huquqlar bilan qo'shildi.

Bu tashkilotlarning sekretariatlari hududiy jihatdan bir binoda Jenevada joylashgan.

ISO va MEK ning faoliyat sohalari aniq chegaralangan – MEK elektrotexnika, elektronika, radioaloqa, priborsozlik sohasida, ISO esa qolgan barcha sohalarda standartlashtirish bilan shug'ullanadi.

Mamlakatlar o'zlarining milliy qo'mitalari bilan MEK da qatnashadi. Milliy qo'mitalar sanoatning barcha sohalari manfaatlarini ifodalaydi. Ko'pchilik mamlakatlarda bunday milliy tashkilotlar qatnashadi. Bu bilan bir qatorda ba'zi mamlakatlarning MEK da qatnashuvchi milliy qo'mitalar standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlardan mustaqil ravishda faoliyat yuritadi (masalan, bunday mamlakatlarga Frantsiya, GFR, Italiya, Belgiya va b. kiradi).

Xozirgi vaqtda 41 milliy qo'mita MEK a'zosisdir. Bu mamlakatlarda jahonda ishlab chiqariladigan elektr energiyaning 95 % ni iste'mol qiluvchi yer sharining 80 % aholisi yashaydi. Bular asosan sanoati rivojlangan mamlakatlar. SHuningdek sanoat tarmoqlariga ega bo'lgan rivojlanib kelayotgan qator mamlakatlardan iborat. MEK ning rasmiy tili – inglizcha, frantsuzcha va ruscha.

MEK ning asosiy vazifasi yuqorida nomi keltirilgan sohalarda Xalqaro standartlarni yaratishdan iborat.

MEK ning oliy rahbar idorasi Kengash bo'lib, bunda mamlakatlarning barcha milliy qo'mitalari qatnashadi. Saylanuvchi lavozimli shaxslarga prezident uch yillik muhlatga saylanadi, vitseprezident, haznachi va bosh sekretar kiradi.

MEK texnik idoralarining tuzilmasi ISO dagi kabi: texnik qo'mitalar (TQ), kichik qo'mitalar (KQ) va ishchi guruhlar (IG) dan iborat. Umuman, MEK da 80 dan ortiq TQ bor bo'lib, bularning bir qismi xalqaro umumtexnik va tarmoqlararo xarakterdagi standartlarni (masalan, atamalar bo'yicha, grafik tasvirlar, standart kuchlanishlar va chastotalar, iqlim sinovlari va b.), boshqa qismi esa, mahsulotning muayyan turlari uchun (tarnsformatorlar, elektron texnika buyumlari, maishiy radioelektron apparatlari va b.) standartlarni ishlab chiqadi.

MEK standartlarini yaratish protsedurasi uning Ustavi, Protsedura qoidalari va texnik ishlar bo'yicha Umumiy direktivalar tomonidan belgilanadi. Har 1-1,5 yilda TQ (KQ) majlislarda o'z ishlarining dasturlarini tuzadi (yoki to'g'rilaydi). Har yili MEK dasturiga 500 gacha va bundan ham ortiq yangi, xalqaro standartlarni yaratishni ko'zda tutuvchi mavzular kiritiladi. MEK/ISO ishlab chiqqan va 1990 yil 1 fevraldan amalga kiritilgan Direktivalarga muvofiq amaldagi standartni qayta ko'rib chiqish yangi mavzuni ishlab chiqish kabi qaraladi.

ISO kabi, 1972 yilda MEK o'z tavsiyanomalarini xalqaro standartlar deb nomladi.

Xozirgi vaqtda 2 mingdan ortiq xalqaro MEK standartlari yaratilgan, bunda MEK standartlari o'zlarida mahsulotga va mahsulotni sinash metodlariga texnik talablarning mavjudligi nuqtai nazardan ISO standartlariga nisbatan ancha to'liq tuzilgan bo'ladi. Buni, bir tomondan, MEK ning faoliyat sohasiga kirgan mahsulotga talablarda xavfsizlikka oid talablar asosiy hisoblanishi bilan tushuntirish mumkin, boshqa tomondan esa, ko'p o'n yilliklar davomida to'plangan ish tajribasi standartlashtirish masalalarini ancha to'liq hal qilishga imkon beradi.

Nazorat savollari:

1. Xalqaro Standartlashtirish Tashkiloti (ISO) qanday tashkilot?
2. ISO tashkilotining maqsad va vazifasi.
3. ISO ning qanday standartlari mavjud?
4. Xalqaro Elektrotexnika Komissiyasi (IEC) tashkiloti haqida.
5. IEC ning maqsad va vazifalari.

12-ma'ruza.

12-mavzu. Mintaqaviy va davlatlararo standartlashtirish tashkilotlari

Reja:

1. Standartlashtirish metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengashi
2. Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SEN
3. Elektrotexnika standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SENELEK va boshkalar

1. Standartlashtirish metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengashi ***Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengash***

Milliy idoralarning faoliyatini muvofiqlashtirish, savdoda texnik to'siqlarni bartaraf etish uchun 1992 – yilda MDH mamlakatlarining (Boltiq bo'yi mamlakatlaridan tashqari) standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Davlatlararo kengashi (DAK) tuzildi.

MDH mamlakatlari hukumatlarining boshliqlari 13 mart 1992 –yilda standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida kelishilgan siyosatni olib borish to'g'risida Bitimga imzo chekdi.

Bu Hamkorlik davlatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralarning imkoniyatlarini va boyliklarini birlashtirishga, ilgari to'plangan tajribalar va me'yoriy hujjatlardan birgalikda foydalanish va ularni takomillashtirishga, shuningdek faoliyatning bu sohalarida yagona texnik siyosatni amalga oshirishga imkon berdi. DAK ning standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish masalalari bo'yicha muvofiqlashtiruvchi idora sifatida ishlari MDH da quyidagilarni ta'minlashga qaratilgan:

- yagona me'yoriy baza – davlatlararo standartlar, tasniflagichlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni qo'llanish va rivojlantirish;
- yagona etalon baza va o'lchashlar birliligini ta'minlash tizimlarini shu jumladan, vaqt va chastotalar, moddalar va materiallarning tarkibi va xossalari ga oid standart ma'lumotnoma ma'lumotlari davlatlararo xizmatlarini shakllantirish;
- mahsulot va xizmatlarni sinash va sertifikatlashtirish natijalarini o'zaro tan olish.

DAK ning texnik siyosati a'zo-davlatlarning standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralari, ilmiy-texnikaviy komissiyalari (ishchi guruhleri) va standartlashtirish bo'yicha davlatlararo TQ tomonidan shakllantiriladi.

DAK faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'yicha ilmiy-texnikaviy komissiyalar yoki ishchi guruhlar, vaqt va chastotaning bir xil o'lchanishini ta'minlash bo'yicha hamkorlik to'g'risida hukumatlararo Bitimni bajarish bo'yicha vakolatli vakillarining Kengashi, shuningdek

standartlashtirish bo'yicha 230 dan ortiq davlatlararo TQ doimiy ishlamoqda. Xozirgi vaqtda Kengashning ishchi idorasi Minskda joylashgan standartlashtirish bo'yicha Byurodan iborat. Kengashni rotatsiya asosida DAK a'zo-mamlakatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralarining rahbarlari boshqaradi.

Kengash davlatlararo standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida qator hukumatlararo bitimlarni tayyorladi va bular MDH mamlakatlari hukumat boshliqlarining majlislarida qabul qilingan. Bunday bitimlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida kelishilgan siyosatni o'tkazish to'g'risida Bitim (13.06.1992, Moskva);
- Vaqt va chastotani o'lchash birxilligini ta'minlash bo'yicha hamkorlik to'g'risida Bitim (09.10.1992, Bishkek);
- Qiyoslash va metrologik attestatlash maqsadida chegaradan olib o'tiladigan me'yoriy hujjatlar, etalonlar, o'lchash vositalari va standart namunalarni olib o'tishga bojxona to'lovlari, soliqlardan va maxsus ruxsatnomalarni berishdan ozod qilish to'g'risida Bitim (10.02.1995, Almati);
- O'zaro yetkazib beriladigan mahsulotga mehnat muhofazasi bo'yicha kelishilgan me'yorlar va talablarni ishlab chiqish va rioya qilish tartibi to'g'risida Bitim (12.04.1996, Moskva);
- Erkin savdo hududida texnik to'siqlar bo'yicha Bitim (20.06.2000, Moskva);
- MDH davlatlarida sayohat sohasida davlatlararo standartlarni va sertifikatlashtirish tizimlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha Kontseptsia.

MDH mamlakatlarida amaldagi texnik qonunlarni uyg'unlashtirish maqsadida DAK da model qonunlar ishlab chiqilgan:

✓ "Standartlashtirish to'g'risida" (Parlamentlararo assambleyaning (PAA) 10-yalpi majlisida qabul qilingan);

✓ "O'lchashlar birliligini ta'minlash to'g'risida" (MDH PAA ning 11 –yalpi majlisida qabul qilingan).

DAK doirasida quyidagi bitimlar tuzilgan va bajarilmoqda:

✓ Sertifikatlashtirish bo'yicha ishlarni o'tkazish va o'zaro tan olish printsiplari to'g'risida (04.06.1992, Krasnodar);

✓ Davlat sinovlari va xilini tasdiqlash, metrologik attestatlash, o'lchash vositalarini qiyoslash va kalibrlash natijalarini, shuningdek sinovlarni, o'lchash vositalarini qiyoslash va kalibrlash laboratoriyalarini akkreditlash natijalarini o'zaro tan olish to'g'risida (06.10.1992, Toshkent);

✓ Moddalar va materiallar tarkibi va xossalari ning standart namunalarni yaratish va qo'llanish bo'yicha hamkorlik to'g'risida (06.10.1992, Toshkent);

✓ Moddalar va materiallarning fizik konstantalari va xossalari to'g'risida ma'lumotlarni yaratish va ulardan foydalanish bo'yicha hamkorlik to'g'risida (06.10.1992, Dushanbe);

✓ DAK standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar (ISO, MEK) va Yevropa Ittifoqi (SEN) standartlashtirish bo'yicha tashkiloti, standartlashtirish bo'yicha hududiy tashkilot tomonidan tan olingan va unga ISO va MEK da qabul qilingan qoidalarga muvofiq "Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Yevro-Osiyo tashkiloti (EASC) nomi berilgan. Yuqoridagi nomi keltirilgan tashkilotlar bilan hamkorlik, axborot va me'yoriy hujjatlar bilan almashinish va o'tkaziladigan tadbirlarda ishtirok etish to'g'risida uzoq muddatli kelishuvlar imzolangan.

EASC imzolangan kelishuv (bitimlar) ga asosan xalqaro va yevropa standartlarini davlatlararo standartlar orqali, EASC ning alohida a'zo-mamlakatlari esa, milliy standartlar orqali qo'llanish huquqiga ega. Bu davlatlararo va milliy standartlarni ham xalqaro, ham yevropa standartlari bilan yuqori darajada uyg'unlashtirishga yordam beradi. Bunday huquqdan EASC ning a'zo-davlatlari, bu tashkilotlarda a'zolik statusidan qat'iy nazar, foydalanadi.

Xozirgi vaqtda MDH davlatlararo standartlarining jamg'armasida 19000 dan ortiq me'yoriy hujjatlar bor. 1992 – yildan boshlab 3800 dan ortiq davlatlararo me'yoriy hujjatlar ishlab chiqilgan va qabul qilingan. Jamg'arma DAK ning standartlashtirish bo'yicha Byurosi tomonidan, DAK a'zo-davlatlarning milliy idoralari bilan hamkorlikda olib boriladi.

Davlatlararo me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqishda ularning talablari xalqaro, hududiy va ilg'or

milliy standartlar bilan uyg'unlashtiriladi. Bu MDH mamlakatlarining savdo-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy hamkorlikda texnik to'siqlarni bartaraf etishga yo'naltirilgan yagona me'yoriy-texnik ta'minotni saqlash uchun sharoit yaratadi, shuningdek DAK a'zo-davlatlarda ishlab chiqariladigan mahsulotni xalqaro va yevropa bozoriga chiqarishga ko'maklashadi.

2.Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SEN

Standartlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi (SEN)

EIU doirasida birlashgan bozorni yaratish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish munosabati bilan "texnik to'siqlarni" bartaraf etish bo'yicha dastur ishlab chiqildi. Bunday texnik to'siqlar buyumlarga standartlardagi farq, ulardan foydalanish qoidalarining zidligi, xavfsizlik texnikasi bo'yicha farqlanuvchi me'yorlar, sog'liqni saqlash va tabiatni asrash me'yorlaridagi farqlar hisobiga paydo bo'ladi.

Bu muammoni hal qilishda yevropa standartlashtirishiga birinchi navbatda ahamiyat beriladi.

EIU va Yevropa erkin savdo assotsiatsiyasi (EESA) vakillarining 23 mart 1961 yilda Parijda bo'lib o'tgan majlisida SEN ning tashkil etilganligi e'lon qilindi (SEN 1970 – yilgacha Standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi, deb atalgan). SEN a'zolari YeIU va YeESA ning 18 mamlakati: Avstriya, Belgiya, Buyuk Britaniya, Gretsiya, Daniya, Irlandiya, Ispaniya, Islandiya, Italiya, Lyuksemburg, Norvegiya, Niderlandiya, Portugaliya, Finlyandiya, GFR, Frantsiya, SHvetsiya va SHvetsariya standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlaridan iborat. Bu – yopiq tashkilot bo'lib, G'arbiy Yevropa mamlakatlarining yuqorida keltirilgan iqtisodiy guruh a'zolarini birlashtiradi.

SEN ning birinchi majlisidayoq Ustav va protsedura Qoidalari tasdiqlandi. 1970 – yilda SEN Ustavi qayta ko'rib chiqiladi. Bunda Ustavga ma'lum o'zgartirishlar bilan birga yevropa standartlari (EN) ni majburiy yaratish ham kiritilgan.

Standartlarni yaratish bo'yicha barcha ishlar texnik qo'mitalar tomonidan olib boriladi. Bunday texnik qo'mitalarda texnik sekretariatlar iqtisodiy guruh mamlakatlaridan biri tomonidan boshqariladi.

SEN doirasida 140 dan ortiq TQ tuzilgan. TQ bilan bir qatorda, alohida masalalarni hal etish uchun maslahat guruhlar tashkil etilgan.

SEN vazifasi quyidagilar vositasida xizmatlar savdosini va almashinishni rivojlantirishga ko'maklashishdan iborat:

- SEN a'zo-mamlakatlarida yaratilgan standartlarni uyg'unlashtirish va yevropa standartlarini ishlab chiqish;

- o'zlarining direktivalarida va boshqa rasmiy hujjatlarida havola qila olishlari uchun yevropa standartlarini YeIU, YeESA ga, shuningdek boshqa hukumatlararo tashkilotlarga taqdim etish;

- elektrotexnikada standartlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi va standartlashtirish masalalari bo'yicha boshqa ilmiy-texnik va iqtisodiy hududiy hukumat tashkilotlari bilan hamkorlik;

- ISO va MEK orqali xalqaro standartlashtirishga va Yevropada ISO standartlarini va boshqa xalqaro standartlar va tavsiyanomalarni bir xilda qo'llanishga ko'maklashish;

- yevropa standartlari asosida sertifikatlashtirish bilan bog'liq bo'lgan xizmatlarni berish.

SEN da standartlashtirish bo'yicha ishlar ko'p jihatdan ISO da erishilgan natijalarga asoslanadi yoki ularni to'ldiradi.

SEN quyidagi sohalarida standartlar yaratadi: aviatsiya jihozlari, suv isitish gaz priborlari, gaz ballonlari, ko'tarish mexanizmlarining detallari, oshxona gaz plitalari, liftlar va yuk ko'targichlar, payvandlash va qirqish, quvurlar va truboprovodlar, nasos stantsiyalari (foydalanish va xizmat ko'rsatish), stekloplastikadan tayyorlangan tsisternalar va boshqalar.

3.Elektrotexnika standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SENELEK va boshkalar

SENELEK 1972 – yilda ikkita tashkilot – YeESA (SENEL) a'zolari-mamlakatlarining elektrotexnik standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi va YeIU mamlakatlarining elektrotexnik standartlarini muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi (SENELQOM) ning bir-biriga qo'shilishi natijasida tuzildi.

SENELEK a'zolari 17 yevropa davlatlari: Avstriya, Belgiya, Buyuk Britaniya, Gretsiya, Irlandiya, Ispaniya, Italiya, Lyuksemburg, Niderlandiya, Norvegiya, Portugaliya, Finlyandiya, Frantsiya, GFR, SHvetsariya, SHvetsiyaning milliy elektrotexnik qo'mitalaridan iborat. Bu davlatlar (Lyuksemburgdan boshqalari) bir vaqtda MEK a'zosi hisoblanadi.

SENELEK ning rasmiy tili inglizcha, frantsuzcha va nemischa.

SENELEK ning asosiy maqsadlari YeIU bilan yaqin hamkorlikda elektrotexnik standartlar to'plamini yaratish, shuningdek Yevropa erkin savdo assotsiatsiyasi Sekretariatining yordamida bu hudud mamlakatlarida mollar va xizmatlarning yagona bozorini ta'minlashdan iborat. SENELEK a'zo – milliy qo'mitalarning to'liq o'zaro kelishuvi bilan yaratilgan standartlarga bu vazifani ta'minlash uchun muhim vosita sifatida qaraladi. SENELEK ning asosiy faoliyati a'zo-mamlakatlar milliy standartlari o'rtasidagi va buyumlarning standartlarga muvofiqligini sertifikatlashtirish protseduralari o'rtasidagi barcha texnik farqlarni bartaraf etishga yo'naltirilgan. Bunday faoliyat savdoda texnik to'siqlarga yo'l qo'ymaslik uchun zarur. Bu ish mollarning g'arbiy yevropa darajasida erkin yurishi uchun zarur kafolat deb hisoblanadi.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengash.
2. Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti(CEN)
3. Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti(CEN) maqsad va vazifalari
3. Elektrotexnika standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti (CENELEC)

13-ma'ruza.

13-mavzu. Xorijiy mamalakatlarida standartlashtirish

Reja:

- 1.AQSH, Buyuk Britaniya standartlashtirish faoliyati
- 2.Germaniya, Frantsiyada standartlashtirish faoliyati

1.AQSH, Buyuk Britaniya standartlashtirish faoliyati

Amerika Qo'shma SHtatlarida standartlashtirish faoliyati

Amerika Qo'shma SHtatlarining milliy texnik jamiyatlari uning standartlashtirish yutuqlarining asosi hisoblanadi. Bu fakt bizning mamlakatimizni standartlashtirish natijalari ixtiyoriy emas, balki majburiy asosga ega bo'lgan boshqa mamlakatlardan ajralib turadi. Bu mamlakatda to'qimachilik, qog'oz, charm, keramika, plastmassa, elektr jihozlari, kauchuk, tsement va boshqalar kabi ko'pchilikka ma'lum bo'lgan mahsulot sohalari uchun standartlashtirish jamiyati mavjud. Bu butunlay avtonom jamiyatlar pullik a'zolik asosida va hukumat aralashuvisiz ishlaydi. . Jamiyat a'zolari, odatda, kundalik faoliyati jamiyat qamrab olgan mahsulot sohasi bilan bog'liq bo'lgan shaxslar va ushbu tovar sohasida biznes yurituvchi firmalar vakillaridan iborat. Ular, shuningdek, talabalar, yosh texnologlar va o'zlarining professional darajasini oshirishga intilayotgan boshqalarni jalb qiladilar va ular tanlagan sohadagi standartlashtirish ishlarining bir qismidir. Yig'ilishlar muntazam ravishda o'tkaziladi va tavsiya etilgan standartlar bo'yicha mavzular ko'rib chiqish uchun qo'mitalarga topshirish uchun qabul qilinadi. Qo'mita ichida g'oyalar, tajribalar, ma'lumotlar va ishtirokchilar uchun ma'lumot beruvchi va kengaytiruvchi boshqa ma'lumotlarning erkin va to'liq almashinuvi mavjud. SHunday qilib, har bir kishi o'z hamkasblarining bilimlaridan foyda oladi. Tasdiqlangan standartlar mahsulotni baholash, mahsulotni sotib olish yoki sotib olish bilan bog'liq holda, baholashni amalga oshirish usuli yoki mahsulotni takomillashtirish yoki takomillashtirish muammosi sifatida darhol foydalanish uchun tayyor ma'lumotlar omborini ta'minlaydi. baholash texnikasi. Mavjud ilmiy va texnik ma'lumotlarning bu boyligi universitetlarda va boshqa ta'lim maktablarida ham qo'llaniladi; u akademik va amaliy bilimlar o'rtasidagi aloqa liniyasini ta'minlaydi. Standartlashtirish faqat mahsulot sifati bilan bog'liq emas, lekin bu ko'pincha muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, u yagona material, usul, texnika, o'lcham, nomenklatura, xizmat ko'rsatish va hokazolarni ta'qib qilish yoki qabul qilish uchun mo'ljallangan boshqa sohalarga ham taalluqlidir. U cheklash, tartibga solish, belgilash kutilayotgan har qanday narsa yoki har qanday amaliyot, mavhum yoki konkret. , nazorat qilish - u odatiy tarzda qo'shilib ketish, bajarish, eslatib o'tish, pravoslav tarzda kuzatish uchun mo'ljallangan darajada - hujjatlashtirilmagan bo'lsa ham, standart hisoblanadi. Ushbu ta'rif standartlashtirishning ulkan kengligi va ko'lamini hamda uni qo'llash yoki amalga oshirish mumkin bo'lgan cheksiz sohalarni ko'rsatadi. Standartlar statik emas.

Muammolarning texnologik jihatlarining asoslari odatiy holga aylanganligi sababli, mahsulotlarning kimyoviy va fizik xususiyatlari bo'yicha ko'proq bilimlar kengroq ma'lum va qabul qilinganligi sababli, ilgari chiqarilgan standartni qayta ko'rib chiqish va modernizatsiya qilish yoki

takomillashtirish uchun qo'mita yana faollashishi mumkin. Bunday yaxshilanishlar muntazam, tez-tez, deyarli muntazamdir. Hech qachon qayta ko'rib chiqilmagan nisbatan kam hujjatlashtirilgan standartlar mavjud. SHunday qilib, standartlashtirish agentliklari standartlarni qayta ko'rib chiqish, shuningdek, yangi standartlarni ishlab chiqish va taxminan bir xil darajada muammolarga duch kelishadi. Standartlashtirish dinamikdir. Agar u o'z maqsadiga xizmat qiladigan bo'lsa, u albatta fan, tadqiqot, ixtiro va ijodga yaqindan ergashishi kerak. Texnik jamiyatlar a'zolarining standartlashtirish faoliyati darsdan tashqari asosda amalga oshiriladi. Jamiyatdagi standartlarni ishlab chiqishga hissa qo'shadigan har bir kishi, odatda, to'liq ish kunida ishlaydigan olim yoki texnikdir.

Uning hissasi ko'pincha bo'sh vaqtlari hisobidan amalga oshiriladi. SHunga ko'ra, ushbu ixtiyoriy tizimda standartlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish bir xil emas. kutilganidek ajoyib yoki tez. Biroq, umumiy sa'y-harakatlar 350 dan ortiq tashkilotlar tomonidan ifodalanadi, ular deyarli bir qancha tovar yoki mahsulot sohalari standartlashtirishni amalga oshiradilar. Natijada qayta ko'rib chiqilgan va yangi yaratilgan standartlarning jahon bozorida barqaror oqimi paydo bo'ladi. Ko'pgina tovar yoki mahsulot sohalari ko'p hollarda bunday mahsulotlar bilan shug'ullanadigan tashkilotlar tomonidan taqdim etilganligi sababli, umumiy muvaffaqiyat har bir uyni tartibli saqlashga olib keladi. Ishlab chiqarish va marketing raqobatbardosh mahsulotlarni solishtirish va baholashni osonlashtiradigan standart iboralar, qiymatlar, reytinglar va boshqalarga qisqartiriladi. Bu holat iste'molchi uchun juda foydali, shu bilan birga raqobat tizimini mustahkamlaydi.

Buyuk Britaniyada standartlashtirish faoliyati

Standartlashtirish - bu standartlarni yaratish, chiqarish va joriy etish jarayoni.

Standart - bu konsensus asosida tuzilgan va tan olingan organ tomonidan tasdiqlangan hujjat. U harakatlar yoki ularning natijalarini takrorlash uchun qoidalar, ko'rsatmalar yoki xususiyatlarni taqdim etadi. Maqsad, ma'lum bir kontekstda eng katta tartib darajasiga erishishdir.

Standartlar odamlarning mahsulot yoki xizmatga nisbatan bir xil umidlarini baham ko'rishlari uchun ishonchli asos bo'lishi kerak. Bu yordam beradi:

- savdoni osonlashtirish
- iqtisod, samaradorlik va o'zaro hamkorlikka erishish uchun asos yaratish
- iste'molchilarning himoyasi va ishonchini oshirish

Standartlar o'lchov, sinov, sertifikatlash va akkreditatsiya orqali qo'llab-quvvatlanishi mumkin.

Buyuk Britaniyaning Milliy Sifat Infratuzilmasi (NQI) ning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, o'lchash, bozor nazorati, muvofiqlikni baholash va akkreditatsiyadan iborat. Umuman olganda, NQI iqtisodiyot, sog'liq va xavfsizlik va atrof-muhitga katta hissa qo'shadi.

Nima uchun standartlar muhim?

Standartlar ko'plab davlat siyosatlarini qo'llab-quvvatlaydi. Bunga misollar kiradi:

- raqobatbardoshlik
- adolatli savdo
- iste'molchilar manfaatlarini, atrof-muhitni va barqarorlikni himoya qilish
- tartibga solish muvofiqligi

Standartlar innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashi va rag'batlantirishi mumkin. Ular bilim almashishni rag'batlantiradigan umumiy asos yaratadilar. Bu tadqiqot va ishlanmalar davomida takrorlash zaruriyatini kamaytiradi.

Standartlar mahsuldorlikka hissa qo'shadi, chunki ular:

- jarayonlarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish
- chiqindilarni minimallashtirish va «sinov va xato» uchun sarflangan vaqtni qisqartirish orqali xarajatlarni kamaytirish

• buyurtma xilma-xillikni standartlashtirilgan echimlar, samaradorlik yoki natijalar bilan almashirish, mahsulot va xizmatlarni raqobatchilarnikidan farqlash uchun resurslarni bo'shatish orqali miqyosda ishlab chiqarishga ruxsat berish

- me'yoriy hujjatlarga rioya qilish xarajatlarini va rioya qilmaslik xarajatlarini kamaytirish
- yangi mahsulotlarni bozorga chiqarish vaqtini qisqartirish

Standartlashtirish bozorda, ayniqsa kichik va o'rta biznes uchun raqobatdosh ustunlikni ta'minlaydi, chunki qabul qilingan standartga muvofiqlikni isbotlash katta brendning kuchini almashtirishi mumkin.

Standartlashtirishda davlatning roli

Biznes, energetika va sanoat strategiyasi departamenti (BEIS) Buyuk Britaniya hukumatining standartlarni ishlab chiqish bilan bog'liq barcha masalalar bo'yicha umumiy siyosati uchun javobgardir (lekin alohida individual standartlar bo'yicha emas). Biz standartlar infratuzilmasini yaxshilaymiz, shunda u Buyuk Britaniya sanoati ehtiyojlariga javob beradi va jarayonlarni yanada dolzarb va biznesga qulay qiladi.

Britaniya Standartlar Institutiga (BSI) homiylik qilamiz va u bilan yaqindan hamkorlik qilamiz. BEIS hukumatning BSI bilan aloqalari uchun mas'uldir va BSI standartlarini ishlab chiqish ishlarini qisman qo'llab-quvvatlaydi. Bu chet eldagi standartlar bo'yicha yig'ilishlarda Buyuk Britaniyani vakillik qiluvchi delegatsiyalarni qo'llab-quvvatlashni va standartlarni ishlab chiqishda iste'molchi vakilligini qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Bu standartlar keng jamoatchilikning ehtiyojlari va umidlarini aks ettirishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Iste'molchilar vakilligi va BSIning iste'molchilar va jamoat manfaatlarini tarmog'i haqida ko'proq bilib oling.

DCMS hukumatning raqamli standartlar bo'yicha ishiga rahbarlik qiladi va BEIS Better Regulation Executive standartlarni tartibga solishga muqobil sifatida ishlatishga rahbarlik qiladi.

Britaniya Standartlar Instituti (BSI)

BSI 1901 yilda tuzilgan mustaqil organ bo'lib, Qirollik Xartiyasi tomonidan tashkil etilgan.

BSI va BEIS standartlashtirishga jamoatchilik qiziqishi borligini tan oladi. BSI Buyuk Britaniyaning milliy standartlar organi (NSB), Buyuk Britaniyada xalqaro va Yevropa standartlarini ingliz tilida nashr etish uchun mas'uldir.

BSI BEIS bilan o'zaro anglashuv memorandumiga (PDF, 250KB, 13 bet) (MOU) ega. U BSI va hukumat uchun Buyuk Britaniyaning standartlar ishlab chiqaruvchi infratuzilmasi bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun asos yaratadi va BSI Buyuk Britaniyaning xalqaro va Yevropa standartlarini ingliz tilida nashr etish uchun mas'ul Buyuk Britaniyaning milliy standartlar organi (NSB) ekanligini tan oladi.

Standartlashtirishning iqtisodiy foydalari

Standartlarning Buyuk Britaniya iqtisodiyoti va biznesiga iqtisodiy hissi bo'yicha mustaqil tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, standartlar Buyuk Britaniyaning unumdorligini oshiradi, innovatsiyalarni ishga tushiradi va Buyuk Britaniyaning ichki va xalqaro savdosini qo'llab-quvvatlaydi.

Standartlarning iqtisodiy foydalari bo'yicha BSI tomonidan topshirilgan va Iqtisodiyot va biznes tadqiqotlari markazida mustaqil ekspertlar tomonidan o'tkazilgan keng qamrovli tadqiqotni o'qing.

Xalqaro standartlashtirish siyosati

Xalqaro standartlar Buyuk Britaniyaning moslashuvchan va raqobatbardosh tartibga solish modelini saqlab qolishga yordam berish bilan birga savdo siyosatini qo'llab-quvvatlaydi. Savdo muzokaralarimizda biz xalqaro standartlardan foydalanishni rag'batlantiramiz va xalqaro standartlar muhim rol o'ynashini tan olgan holda Buyuk Britaniyada sotilayotgan mahsulotlar xavfsizligi va sifatini ta'minlashda davom etamiz. Jahon Savdo Tashkilotining sodiq tarafdori sifatida Buyuk Britaniya mahsulot xavfsizligi qoidalarini ushbu standartlarga asoslashda davom etadi.

Xalqaro standartlar tizimi Yevropa Ittifoqi, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va boshqa hukumatlararo tashkilotlardan mustaqildir. Ushbu tizim doirasida Buyuk Britaniya standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilot (ISO) va Xalqaro elektrotexnika komissiyasi (IEC) asoschisi sifatida kuchli etakchi o'rinni egallaydi. Ko'pgina muhim xalqaro standartlar qo'mitalari Buyuk Britaniya tomonidan boshqariladi. Standartlar orqali Britaniya korxonalari, shu jumladan KO'B korxonalari va Britaniya iste'molchilari har bir qit'adagi korxonalar tomonidan qabul qilinadigan qarorlarni shakllantiradilar.

Hukumat «yagona milliy standart modeli»ni qo'llab-quvvatlaydi, unga ko'ra Buyuk Britaniyaning Milliy Standartlar Bo'limi BSI xalqaro standartlarni ishlab chiqish, kelishish va keyin Britaniya standartlari sifatida qabul qilish, bir-biriga zid bo'lgan milliy standartlarni olib tashlash, izchil milliy katalog yaratishga yordam beradi. Xuddi shunday, u CEN va CENELEC standartlarining Yevropa mintaqaviy organlarida Buyuk Britaniya manfaatlarini ifodalaydi.

Belgilangan standartlar

2020 yil 31 dekabrda o'tish davri tugaganidan so'ng, endi korxonalar GB qonunlariga muvofiqlik prezumptsiyasini ta'minlash uchun «belgilangan standartlar»dan foydalanishlari mumkin.

Frantsiyada standartlashtirish faoliyati

FORMAL TASHKILOT AFNOR Funktsiyalari. 1926 yilda paydo bo'lganidan beri AFNOR xususiy, notijorat birlashma maqomiga ega. Bundan tashqari, 1943 yilgi farmon AFNORni «jamoat manfaati» deb e'lon qildi; bu notijorat maqomini tan olish doirasidan tashqariga chiqadigan rasmiy e'tirof bo'lib, maqsadlari jamoatchilik manfaati uchun faoliyat yuritish bo'lgan tashkilotlarga rasmiy ravishda beriladi. AFNORning funktsiyalari quyidagilardan iborat: - Frantsiyadagi barcha standartlar faoliyatini markazlashtirish va muvofiqlashtirish (ammo ular Standartlashtirish bo'yicha Komissarning vakolati va nazorati ostida). - barcha standartlashtirish tashkilotlari va faoliyati bilan hukumat o'rtasida vositachi sifatida harakat qilish. - Hukumat (Komissar) ko'rsatmalarini Standartlashtirish Byurolariga yuborish va Byurolarning standartlari loyihalarini jamoatchilik so'roviga taqdim etish orqali tasdiqlash va nazorat qilish. - Tegishli Standartlashtirish byurosi mavjud bo'lmaganda standartlar loyihalarini ishlab chiqish uchun texnik qo'mitalar tashkil etish. - Frantsiyaning barcha milliy standartlarini nashr etish. - sertifikatlashtirish va markalash faoliyati bilan shug'ullanish. - standartlashtirish bilan bog'liq ommaviy axborot vositalari, jamoatchilik bilan aloqalar dasturlari va treninglarni amalga oshirish. - SHartnomadan tashqari, nodavlat, xalqaro va mintaqaviy standartlar tashkilotlarida (ISO, CEN) Frantsiyani vakillik qilish. AFNOR faoliyatini nazorat qilish standartlashtirish bo'yicha komissar, hukumat amaldori zimmasiga yuklangan.

Iqtisodiy va moliyaviy nazorat Iqtisodiyot va Moliya vazirligi tomonidan tayinlangan nazoratchi/auditor tomonidan amalga oshiriladi. (AFNOR mablag'larining katta qismi hukumat tomonidan ta'minlanadi.) Xususiy uyushma sifatida AFNOR faxriy rais, rais, 2 vitse-prezident va 25-30 nafar a'zodan iborat direktorlar kengashi tomonidan boshqariladi. Kundalik faoliyat uchun Kengash bosh direktorni saylaydi, u o'z navbatida AFNOR xodimlarini tanlaydi. 1977 yilda AFNORda 380 ga yaqin odam ishlagan. Direktorlar kengashi yiliga uch marta yig'iladi. U hech qanday standartlarga oid Ic qarorlarida ishtirok etmaydi va ayrim standartlarni ishlab chiqish mexanizmi, nashr qilish qarori yoki qo'llash shartlari bilan bog'liq emas, chunki bu tartiblar rasmiy, nashr etilgan qarorlar bilan yaxshi belgilangan. Aksincha, Kengashning vazifalari, asosan, umumiy rahbarlik qilish, Komissar va Byurolar bilan yaqin hamkorlikda siyosatni o'rnatish, AFNOR moliyasini boshqarish, assotsiatsiya a'zolari tomonidan to'lanadigan badallarni belgilash va standartlar va boshqa xizmatlar narxini belgilashdan iborat. AFNOR tomonidan. Barcha AFNOR a'zolarini o'z ichiga olgan AFNOR * Bosh Assambleyasi Direktorlar Kengashi tomonidan taqdim etilgan moliyaviy va holat hisobotlarini tasdiqlash uchun yiliga bir marta yig'iladi. Assotsiatsiyaga a'zo bo'lish direktorlar kengashi tomonidan qabul qilingan va yillik badal to'laydiganlarning barchasi uchun ochiqdir. Standartlar bo'yicha ishda ishtirok etish va standartlarni ishlab chiqish va qo'mita ishiga hissa qo'shish faqat assotsiatsiya a'zolariga tegishli emas. Biroq, qo'mita a'zolarining aksariyati assotsiatsiya a'zolaridir.

AFNOR Bordo, Lill, Lion, Marsel, Nensi va Renn shaharlarida oltita kichik (bir xodim) dala ofislariga ega. AFNOR o'yinchoqlar kabi ko'plab sohalarda standartlashtirish qo'mitalariga ega; sovutish; yong'inga qarshi uskunalar; bo'yoqlar; hujjatlar; kimyo; teri va terilar (yashirish); akustika; statistika va tanlab olish nazariyasi; xavfsizlik poyabzallari, dubulg'alar, himoya kiyimlari, zambil va boshqalar kabi xavfsizlik uskunalari; gimnastika va dam olish uskunalari; lager; meva va sabzavotlar; birliklar va belgilar (umuman); terminologiya fani; ranglar; piktogrammalar; ergonomika; va tijorat aloqalari (etkazib beruvchi va foydalanuvchi) Ushbu qo'mitalar standartlarni ishlab chiqish uchun javobgardir. V bobda ushbu qo'mitalar qanday ishlashi, ular qanday boshqarilishi va ularni kim boshqarishi haqida batafsil tushuntirish berilgan. Budjet. AFNORning 1977 yilgi budjeti 58 690 000

frantsuz frankini (taxminan 13 million AQSH dollari) tashkil etdi. 1978 yilga kelib u 70 718 000 frantsuz frankini (taxminan 15 million AQSH dollari) tashkil etdi.

1975 yilgacha AFNOR budjeti davlat subsidiyasi va o'z resurslari (standartlar va boshqa nashrlarni sotish, a'zolik to'lovlari, tashqi firmalarga konferentsiya zallari ijarasi va boshqalar) o'rtasida teng taqsimlangan edi. barcha sanoat, tadbirkorlik va tijorat korxonalariga qo'llaniladigan fiskal soliqning kichik foizi. 1975 yildagi moliyaviy islohot bu soliqni bekor qildi va AFNOR budjeti jiddiy xavf ostida qoldi. O'shandan beri hukumat moliyaviy inqirozdan qochish uchun AFNORni har yili qo'llab-quvvatlashda davom etdi. Ayni paytda, AFNOR Direktorlar Kengashi asosan sanoat va biznesdan boshqa qo'llab-quvvatlash manbalarini rivojlantirishga harakat qilmoqda. A'zolik to'lovlari a'zoning hajmi va ahamiyatini aks ettirish uchun oshirildi. Muayyan loyihalar bo'yicha ma'lum guruhlar bilan muvaffaqiyatli shartnomalar tuzilgan, ammo AFNORning kelajakdagi moliyaviy barqarorligini kafolatlaydigan moliyaviy tuzilmalar haligacha tuzilmagan. Standartlashtirish byurolari Standartlashtirish byurolari mustaqil tashkilotlar bo'lib, tizimli ravishda AFNOR va Standartlashtirish bo'yicha Komissardan ajralib turadi. Ular «standartlarni ishlab chiqish uchun texnik agentlar» sifatida tavsiflangan. Ularning huquqiy maqomi juda xilma-xildir, chunki bu byurolar professional tashkilotlar, savdo guruhlar, foydalanuvchilar uyushmalari va tadqiqot va ishlanmalar tashkilotlari kabi juda xilma-xil tashkilotlar bilan bog'langan. Biroq, har bir holatda ularning standartlashtirish byurosi vazifasi hukumat qarori bilan belgilangan. SHuningdek, ularning barchasi o'z ishining davlat xizmati xarakteriga ega, bu birinchi navbatda standartlar loyihalarini dastlabki tayyorlash va ishlab chiqishdan iborat. Standartlashtirish byurolari ko'plab sohalarni qamrab oladi, jumladan: samolyotlar va kosmik transport vositalari; qishloq xo'jaligi; kauchuk; avtomobillar; temir yo'llar; kinematografiya; kemasozlik va navigatsiya; elektr energiyasi; shishaga quyish; quyish (quyma temir); gaz; kiyim; soat va soat yasash (gorologiya); kompyuter fanlari; plastmassalar; mexanika, metallar; qog'oz; fotografiya; po'lat sanoati; payvandlash; va to'qimachilik. (Standartlashtirish byurolarining to'liq ro'yxati uchun 2-rasmga qarang.) Ushbu sohalar uchun standartlar Standartlashtirish byurolari boshchiligidagi qo'mitalar tomonidan ishlab chiqiladi. (SHuningdek, V bobga qarang.) Standartlashtirish bo'yicha maslahatchi Standartlashtirish bo'yicha vakil \

Sanoat vazirligi tomonidan tayinlanadigan, lekin boshqa vazirliklar, xususan, Ichki ishlar vazirligi bilan aloqada bo'lgan davlat xizmatchisidir. Uning vazifalari quyidagilardan iborat:

- Standart tashkilotlar uchun umumiy ko'rsatmalarni o'rnatish.
- protseduralarni ishlab chiqish standartlariga muvofiqligini tekshirish.
- har bir standartning holatini va uni amalga oshirishni (qo'llash shartlarini) aniqlash.
- standartlar tashkilotlari o'rtasidagi tafovutlarni hakamlilik qilish.
- Standartlar dasturini yaratish va amalga oshirish.

- Xalqaro sohada AFNOR o'zining maxsus vazifalarini bajarishini ta'minlash va hukumat mas'uliyati bo'lgan standartlarga bog'liq faoliyatni amalga oshirish (shartnomada va/yoki Bryusseldagi Yevropa hamjamiyatlari komissiyasi, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy Komissiyasi kabi hukumat tashkilotlarida ishtirok etish) Jenevada Yevropa va Tariflar va savdo bo'yicha Bosh kelishuv).

* AFNOR hozirda Sanoat vazirligidan yillik subsidiya oladi, bu uning budjetining taxminan 40% ni tashkil qiladi.

Germaniyada standartlashtirish faoliyati

Germaniya standartlashtirish strategiyasi

Ushbu sahifada siz 2016 yil 3 noyabrda DIN Rayosati Kengashi tomonidan tasdiqlangan Germaniya standartlashtirish strategiyasini topishingiz mumkin.

1-maqsad :

Xalqaro va Yevropa savdosiga standartlashtirish yordam beradi.

ISO va IEC ning xalqaro ahamiyati tan olingan va bundan keyin ham mustahkamlanadi.

- Germaniya standartlashtirish izchil xalqaro kun tartibiga ega.
- Butun dunyo bo'ylab izchil qo'llaniladigan standartlar va muvofiqlikni baholash tizimlari erkin bozorga kirishning muhim sharti bo'lib, sarmoyaviy va huquqiy ishonchni ta'minlaydi.

- JSTga a'zo davlatlar yoki boshqa xalqaro savdo tashkilotlari o'zlarining milliy texnik qonunchiligida bozorga kirish shartlarini belgilaydigan xalqaro standartlardan (iloji boricha kamroq o'zgartirilgan) foydalanadilar. Xalqaro standartlarni milliy qabul qilish holati va ularni amalga oshirish shaffof, Germaniya bu jarayonda yetakchi rol o'ynaydi.

Evropa ichki bozori standartlashtirish orqali mustahkamlanadi.

- Standartlashtirishning Evropa modeli dunyoning boshqa mintaqalari uchun jozibador bo'lib, shuningdek, ularning standartlari ishlashi uchun shablon sifatida ishlatilgan.

- Standartlashtirish ishtirokchilari siyosiy qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatlari bilan shug'ullanadilar.

- Standartlashtirish ishtirokchilari doimiy ravishda tegishli siyosatni ishlab chiqishda faol ishtirok etadilar. Jarayonlar ham, ishtirok etish ham ochiq va shaffofdir.

- DIN va DKE da nemis standartlashtirish ishtirokchilari Yevropa standartlashtirish tizimini shakllantirishda faol ishtirok etadilar; Bundan tashqari, ular mustaqil va kuchli tashkilotlar sifatida Evropa standartlari bo'yicha CEN, CENELEC va ETSI tashkilotlarini (kerak bo'lganda) qo'llab-quvvatlaydi.

- Standartlarning, xususan, uyg'unlashtirilgan standartlarning sifati ta'minlanadi va yanada yaxshilanadi.

Standartlashtirish loyihalarining bozorga mosligi ta'minlanadi.

DIN va DKE siyosatchilar, sanoat va jamiyat tomonidan standartlashtirish orqali sanoatning global raqobatbardoshligiga, xususan, Germaniyaning global raqobatbardoshligiga hissa qo'shayotgani uchun tan olingan institutlardir.

- Standartlashtirishning mas'uliyat doirasining chegaralari aniq tasvirlangan.

- Siyosatchilar standartlashtirishni zamonaviylikni aniqlash va innovatsiyalarni rag'batlantirish vositasi sifatida qo'llab-quvvatlaydi.

- Standart tashkilotlarning xususiy sektor tabiati doimiy kafolatlanadi.

2-maqсад:

Standartlashtirish tartibga solishni tartibga solish vositasidir.

Standartlar tartibga solishni bekor qilish vositasi bo'lib, davlat xaridlarini osonlashtiradi. Biroq, ular faqat siyosiy irodaga bog'liq bo'lgan, jamoat manfaatlarini ifodalash yoki ijtimoiy sheriklar doirasi bo'lgan narsalarni tartibga solish uchun mos vosita emasligi odatda tan olinadi.

Yangi qonunchilik bazasi Yevropa Ittifoqi va a'zo davlatlar o'rtasida mas'uliyat taqsimotini saqlab qolgan holda keyingi tegishli sohalarni qamrab olish uchun kengaytirildi.

Standartlarni belgilovchilar va siyosatchilar o'zaro ishonch asosida birgalikda ishlaydi.

Standartlashtirishda jamoatchilik manfaatlari, xususan, atrof-muhit va iste'molchilarni himoya qilish, mehnat salomatligi va xavfsizligi, sog'liqni saqlash va qurilish xavfsizligi kabi himoya maqsadlarini ta'minlashda hisobga olinadi. Standartlar Germaniya barqarorlik mezonlarini global o'tkazishga yordam beradi.

3-maqсад :

Germaniya manfaatdor tomonlarni birlashtirish va yangi jarayonlar va muvofiqlashtirish uchun ochiq platformalarni yaratish orqali kelajakka yo'naltirilgan mavzularni jahon miqyosida standartlashtirishga olib kelishda birinchi o'rinda turadi.

DIN va DKE standartlashtirish uchun dunyodagi yetakchi moderatsiya platformasini taqdim etadi. Ular standartlashtirish mavzularini tashkil qiladi va o'z tashkilotlari doirasidan tashqarida, shu jumladan forumlar va konsortsiumlar va boshqa standart ishlab chiqish tashkilotlari uchun ham jamoaviy ishlarni muvofiqlashtiradi.

- SHu nuqtai nazardan, DIN va DKE standartlar to'plamining izchilligi va izchilligini himoya qiladi.

- Standartlashtirishning turli ishtirokchilarining kuchli tomonlari mavzu sohasi va maqsadlariga ko'ra birlashtirilgan. Barcha manfaatdor tomonlar adolatli tarzda ishtirok etish imkoniyatiga ega.

- DIN va DKE da mavzular bo'yicha tashkil etilgan qo'shma boshqaruv organlari texnik ishlarni muvofiqlashtiradi va standartlarni ishlab chiqish tashkilotlari, forumlar va konsortsiumlar uchun ochiqdir.

- Neytral tashkilotlar sifatida DIN va DKE zarur muvofiqlashtirish vazifalarini bajarish uchun juda mos keladi.

- Neytrallikni ta'minlaydigan moliyalashtirish modeli kafolatlanadi.

- Mutaxassislar tomonidan qo'llab-quvvatlangan DIN va DKE kelajakka yo'naltirilgan loyihalarni boshlaydi.

- Standartlashtirish texnologiyalarning tez tarqalishiga yordam beradi va shu bilan innovatsiyalar bozorini faollashtiradi.

- Standartlashtirish, shuningdek, birgalikda ishlashni osonlashtiradi.

- Standartlashtirish fan va tadqiqotlarda ham e'tiborga olinadi.

DIN va DKE standartlar dunyosida raqamli transformatsiya uchun katalizatorlardir.

- Kelajakni strategik rejalashtirish vositalaridan foydalaniladi, masalan, «Yo'l xaritalari».

- Intellektual mulk huquqlari masalalari bo'yicha yechimlar ishlab chiqiladi.

- DIN va DKE hamkorlikni yo'lga qo'ydi va ochiq kodli loyihalar bilan samarali hamkorlik qilish va standartlashtirishda ochiq manba texnologiyalari va usullaridan foydalanish yo'llarini topdi.

4-maqсад :

Sanoat va jamiyat standartlashtirishning harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi.

Sanoat standartlashtirishning asosiy ustuni bo'lib, yuqori malaka va doimiy majburiyatni namoyish etadi. Sanoat milliy, Yevropa va xalqaro standartlar loyihalarida ishtirok etish uchun mutaxassislarni tayyorlashga tobora ko'proq tayyor.

Standartlashtirish mavzulari asosan sanoat tomonidan kiritiladi.

- Standart loyihalarining xarajatlari va foydalari bir-biriga to'g'ri munosabatda bo'lib, standartlarning keyingi xarajatlari hisobga olinadi. Tegishli vositalar ishlab chiqilgan.

- Jamiyatning umumiy ehtiyojlari hisobga olinadi.

- Standartlashtirish jamiyat uchun qo'shimcha qiymat yaratadi.

- Standartlar barcha himoya maqsadlarini hisobga olgan holda barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi, shuningdek, BMT Barqaror rivojlanish maqsadlarini (2030 yil kun tartibi) qo'llab-quvvatlaydi.

- DIN va DKE texnik uyushmalar bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi.

- DIN va DKE forumlar va konsortsiumlar bilan birgalikda ishlaydi.

5-maqсад :

Standartlashtirish, xususan, kompaniyalar tomonidan muhim strategik vosita sifatida qo'llaniladi.

Sanoat kompaniyaning barcha darajalarida standartlashtirishning afzalliklarini tan oladi.

Menejment standartlashtirishdan korporativ maqsadlarga erishish uchun strategik vosita sifatida foydalanadi; standartlar qo'mitalarida ishtirok etish rag'batlantiriladi va yuqori baholanadi.

Standartlashtirish ishi jozibador. Samarali va ishonchli jarayonlar va tuzilmalar yaratildi. Tegishli raqamli vositalar qo'llaniladi.

Standartlar amaliy bo'lib, asosiy ma'lumotlar va markaziy ma'lumot manbai bilan cheklangan. Standartlar foydalanuvchilarning talablarini hisobga oladi. Bu talablar standartlashtirish uchun sifat mezonidir. Modulli standartlar tuzilmasi o'rnatildi.

KO'B mutaxassislarni maqsadli jalb qilish mumkin.

Nemis standartlashtirishning texnik birlashmalari va institutsional rahbarlari DIN va DKE Federal hukumat bilan birgalikda kompaniyalarni o'zlarining mahalliy va eksport bizneslarida standartlashtirishdan foydalanishga undaydilar.

6-maqсад :

Standartlashtirish jamoatchilik tomonidan yuqori baholanadi.

Standartlar xavfsizlik va sifatni ifodalaydi.

Standartlashtirish jarayonlari samarali va shunday qabul qilinadi.

Jamiyat standartlashtirishda aniq tuzilmalar va shaffof jarayonlar orqali ishtirok etadi.

DIN va DKE manfaatdor tomonlarni jalb qilish uchun innovatsion ishtirok jarayonlaridan foydalangan holda jamoatchilik bilan ochiq va oshkora muloqot olib boradi.

Standartlashtirish jarayonining sifat kafolati shaffofdir.

Standartlashtirish kasb-hunar ta'limi va akademiyada tobora kuchayib bormoqda.

Standartlashtirishning fan va texnologiya, sanoat, siyosat va jamiyat bilan aloqasi va barcha sohalaridagi jamiyatni o'zgartirishdagi o'rni to'g'risida doimiy ravishda muhokamalar olib borilmoqda.

Standartlashtirishning afzalliklari va uning iqtisodiy faoliyatga qo'shgan hissasi, atrof-muhit va iste'molchilarni himoya qilish, mehnat salomatligi va xavfsizligi, sog'liqni saqlash va qurilish xavfsizligi kabi ijtimoiy-siyosiy himoya maqsadlari e'lon qilindi va e'tirof etildi.

Nazorat savollari:

1. AQSH da standartlashtirish faoliyati.
2. Buyuk Britaniyada standartlashtirish faoliyati.
3. Germaniyada standartlashtirish faoliyati.
4. Frantsiyada standartlashtirish faoliyati.

14-ma'ruza.

14-mavzu. Xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni qo'llash tartibi

Reja:

1. Xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni qo'llash tartibi
2. Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish va qo'llash tartibi to'g'risida

1. Xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni qo'llash tartibi

Xalqaro, mintaqaviy, davlatlararo, xorijiy me'yoriy hujjatlarning qo'llanilishi

Xalqaro standartlarning qo'llanilishi va qabul qilinishining umumiy qoidalariga quyidagilar kiradi:

Xalqaro standartlar O'z davstandartning standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlaridagi, shuningdek, hamkorlik to'g'risidagi xalqaro bitimlarga a'zoligi va mahsulotlarning ishlab chiqarilishi va eksportga yetkazib berilishiga doir kontraktlar asosida qo'llaniladi.

Agar xalqaro standartlarning talablari O'zbekiston iqtisodiyoti ehtiyojlariga javob bersa va ular qonunlarga zid bo'lmasa, ular O'zbekistonda qo'llaniladi.

Vazirliklar, idoralar, birlashmalar, korxonalar va boshqalar xalqaro standartlardan ilmiy-tadqiqotchilik eksperimental ishlarda foydalanishi mumkin.

Shuningdek, standartlar xalqaro standartlashtirish amaliyotida keng qo'llaniladi, ularda jahon ilmiy-texnik yutuqlari va yetakchi tashkilot va korxonalarning ilg'or tajribasi sintez qilinadi.

Bundan tashqari, xalqaro standartlarning milliy standartlar sifatida ham qo'llanilishi mumkinki, bu standartlashtirishning afzalliklarini to'liq amalga oshirish imkonini beradi va O'zbekistonning eksportga doir salohiyatini ko'paytirish yo'lida xizmat qiladi.

Mahsulotlar to'g'risida to'liq va ishonchli axborotning olinishi ishlab chiqarish va tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Bu, birinchidan, marketing tadqiqotlarini o'tkazish va ehtimol tutilgan sotish bozorlarini belgilashga imkon beradi va, ikkinchidan, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatga bardoshlilikini baholashga imkoniyat yaratadi.

Respublikamizda mahsulot to'g'risidagi ishonchli axborotlarga bo'lgan talabni qondirish uchun mahsulotlarning avtomatlashtirilgan banklarining hududiy taqsimlangan tarmog'i shaklidagi mahsulotlarni kataloglashtirish tizimini barpo qilish mo'ljallangan, O'zDSTda mahsulotlarning katalogli varaqchasi (MKV) uchun rahbarlik qiluvchi hujjat ishlab chiqilgan. U mahsulotlar to'g'risidagi mahsulotlar bazasini shakllantirish uchun boshlang'ich axborot hisoblanadi va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning rekvizitlari to'plamini o'z ichiga oladigan mashinada ishlashga yo'naltirilgan hujjat hisoblanadi. MKV quyidagi rekvizitlarni o'z ichiga oladi:

- RTSSMS kodi (3 belgisi)
- Ro'yxatdan o'tkazish raqami

- OKP kodi (mahsulot kodi)
- Mahsulot nomi
- Mahsulot belgisi
- Ijrolar soni
- Mahsulot ishlab chiqarila boshlangan sana
- Muvofiqlik sertifikat
- Mahsulot tavsifnomasi
- OKS kodi
- Me'yoriy hujjat belgisi
- Me'yoriy hujjat nomi
- Me'yoriy hujjat tatbiq etilgan sana
- Me'yoriy hujjatning amal qilishi muddatining cheklanishi
- Asl nusxani tutib turuvchi korxonaning nomi
- Tayyorlovchi korxonaning nomi va manzili
- Telefoni, telefaksi, teletaypi.
- MKV uch nusxada: asl nusxa va davlat va rus tillaridagi ikkita nusxada ishlab chiqarilayotgan mahsulotga me'yoriy hujjatning nusxasi bilan birga taqdim qilinadi. Standartlashtirishning asosiy maqsadi aholining sog'ligi, hayoti va xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarini tashqi atrof-muhit ta'sirlaridan himoya qilishdir.

Hozirgi paytda metrologiya va standartlashtirish bo'yicha qonun-qoidalar va me'yorlarni yaratish bilan shug'ullanadigan ko'pgina xalqaro standartlashtirish tashkilotlari mavjuddir. SHular jumlasiga ular ichida eng ko'p aniq bo'lgan va tan olingan tashkilotlarga standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot (ISO), Xalqaro elektrotexnik komissiyasi (SHS), metrologiya bo'yicha qonunlashtiriluvchi Xalqaro tashkilot (MOZM) va Yevropa iqtisodiy komissiyasi (EEK) kiradi [4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot 1946 yil 14- oktyabrda Evropa iqtisodiy komissiyasining tashabbusi bilan tashkil etilgan bo'lib, bu konferentsiyada 25 ta davlat ishtirok etdi. Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ustaviga bog'liq holda, standartlashtirishni tashkil etishning maqsadi, jahon masshtabida xalqaro almashtirish va o'zaro yordam, shu bilan birgalikda ilmiy, texnik va iqtisodiy faoliyatda hamkorlik qilishni kengaytirish va osonlashtirish maqsadida standartlashtirishni rivojlantirishdir [4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning asosiy faolligi xalqaro standartlarni yaratish va ularni ko'paytirish, hamda keng ko'lamda targ'ib etishdir. Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning hujjatlari uch xil ingliz, frantsuz va rus tillarida chop etiladi. Xalqaro standartlashtirishning loyihalarini yaratishda ishchi idoralar, ya'ni texnik qo'mitalar tomonidan amalga oshiriladi [4].

Texnik qo'mitalarning ichidagi barcha savollar ko'pchilik ovoz bilan hal qilinadi. Standart loyihalari standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning Soveti tomonidan tasdiqlanadi, undan keyin xalqaro standartlar standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning barcha a'zolari, hamda bu tashkilotning markaziy kotibiyati tomonidan chop etiladi va tarqatiladi.

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ustaviga binoan Bosh Assambleya, prezident va vitse-prezident, bosh kotib, markaziy kotibiyat, texnik bo'limlar va texnik qo'mitalar tuziladi [4]. Bosh Assambleya-standardlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning qonunlashtirilgan idorasi hisoblanib, o'z atrofida qoinita a'zolari tomonidan belgilangan va tasdiqlangan delegatlardan tashkil topgan. Qoidaga asosan, ular uch yildabir marotaba chaqiriladi. Bosh Assambleyaning sessiyasida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ish faoliyati, ish yakuni muhokama qilinadi va keyingi ish faoliyati belgilanadi [4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning mavqei yildan yilga ortib bormoqda, standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot xalqaro standartlari ko'rsatkichlarni birlashtirishga ega bo'lib, jahon fani va amaliyotining zamonaviy yuksalishiga o'z hissasini qo'shmoqda. Buning hisobiga standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning mahsulotga boigan standartlari jahon bozorlarida yuqori talab darajasiga erishilmoqda [4].

SHu sababli, ko'pgina xalqaro standartlarni yaratishda boshqa faoliyatdagi metrologlar va mutaxassislar ishtirokini talab etadi, hamda standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot

qonunlashtirilgan metrologiya bo'yicha Xalqaro tashkilot, Xalqaro elektrotexnik komissiya va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib boradi[4],

Standartlashtirish bo'yicha shug'ullanadigan Xalqaro tashkilotning texnik qo'mi talari barcha ilmiy-texnik, iqtisodiy va sotsial faoliyatda Xalqaro standartlarning loyihalarini yaratish bilan shug'ullanadi. Eng ko'p e'tibor kimyo, neft-kimyo, mashinasozlik, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sanoati, metallurgiya va tog' ishlari, mashinasozlik transportiga, qurilishga katta e'tibor beradi. [4].

ISO 9000, ISO 9001 va ISO 9004 standartlar raqamida 0 'zbekiston Davlat standartlari sifatida qabul qilingan. 11000 dan ortiq standartlar << 0 'zstandart>> agentligining so'rov-yo'riqnoma jamg'armasidao'z o'mini egallab kelmoqda[1].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zolari standartlashtirish bo'yicha Milliy tashkilotlar deyiladi. A'zolari boiib, har bir mamlakatdan bir kishi ishtirok etadi. Bosh Assambleyaning yig'ilishida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zorigiga har bir tashkilotdan uchtagacha delegat ishtirok etadi. Bunga bog'iqsiz ravishda har bir qo'mita standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zorigiga bir kishi ovoz bilan saylanadi.

1970 yil 14 oktyabrdan boshlab, Xalqaro standartlashtirish kuni deb eion qilindi.

1972 yilgacha Xalqaro standartlar «standartlash bo'yicha Xalqaro tashkilot tavsiyasi» degan nom bilan yuritilgan. Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning tavsiyasiga binoan 1970 yil Anqara shahrida USH Bosh Assambleyaning standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotida «Xalqaro standartlar» deb qabul qilindi va 1972 yildan boshlab kuchga kirdi.

Xalqaro standartlar xalqaro savdodagi barcha texnik to'siqlardan chetlashtirishda samarali vosita bo'lib hisoblanadi. SHu bilan birgalikda, bu tashkilot ilmiy-texnik miqyosini va mahsulot sifatini aniqlaydi.

Keyingi paytlarda standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot va Xalqaro elektrotexnik komissiya bilan hamkorlikda me'yoriy hujjatlarni yaratish bo'yicha ish olib bormoqda.

Xalqaro standartni ko'pchilik mamlakatlar o'zgarishsiz milliylik sifatida qabul qilmoqdalar, chunki, xalqaro savdo va mamlakatlar o'rtasida o'zaro kelishuvchanlikning rivojlanishiga olib keladi.

O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish bo'yicha regionlararo Assotsiatsiyasiga «O'zstandart» agentligini tanitdi.

Milliy idoralaming muvofiqlik faoliyati uchun savdodagi texnik to'siqlarni olib tashlash maqsadida, Boltiqbo'yi mamlakatlaridan tashqari bo'lgan barcha muhitda 1992 yil standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha MDHdavlatlari orasida

Xalqaro Davlat Kengashi yaratildi[3]

2.Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish va qo'llash tartibi to'g'risida

Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 14 martdagi 220-son qaroriga

3-ILOVA

Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish va qo'llash tartibi to'g'risida

NIZOM

1-bob.Umumiy qoidalar.

1. Ushbu Nizom xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlar va xorijiy mamlakatlar standartlarini (keyingi o'rinlarda Standartlar deb ataladi) O'zbekiston Respublikasida qabul qilish va qo'llash tartibini belgilaydi.

2. Ushbu Nizomda quyidagi asosiy tushunchalardan foydalaniladi:

xalqaro standart — standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilot doirasida qabul qilingan standart;

mintaqaviy yoki davlatlararo standart — standartlashtirish sohasida mintaqaviy tashkilot doirasida qabul qilingan standart;

xorijiy mamlakatning standarti — xorijiy davlatning standartlashtirish bo'yicha vakolatli organi tomonidan qabul qilingan standart;

manfaatdor tomonlar — Standartlarni qabul qilish va (yoki) ularni qo'llashdan manfaatdor bo'lgan mahsulotlarning (xizmatlarning) tegishli turlarini ishlab chiqaruvchi yoki iste'mol qiluvchi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari va boshqa tashkilotlar.

3. Standartlarni qabul qilish uchun quyidagilar asos bo'lishi mumkin:

O'zbekiston Respublikasi Hukumatining topshiriqlarini bajarish maqsadida ishlab chiqilgan Standartlarni qabul qilish bo'yicha rejalar, dasturlar va tadbirlar;

«O'zstandart» Agentligi tomonidan tasdiqlanadigan Respublika standartlashtirish yillik dasturi;

standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalarining ish rejaları;

manfaatdor tomonlarning «O'zstandart» Agentligiga buyurtmanomalari (murojaatlari).

Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish ushbu Nizomning ilovasidagi sxemaga muvofiq amalga oshiriladi.

4. Standartlarni davlat tiliga tarjima qilish manfaatdor taraf tomonidan ta'minlanadi.

2-bob. Xalqaro standartlarni qabul qilish

5. Xalqaro standartlar O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari shaklida, davlat tilida va standartning asli yozilgan tillardan birida qabul qilinadi.

6. Respublikada xalqaro standartlarni qabul qilish O'zbekiston Respublikasi davlat standartlari shaklida quyidagicha amalga oshiriladi:

IDT qisqartirma bilan belgilangan, xalqaro standartlar bilan aynan o'xshash;

MOD qisqartirma bilan belgilangan xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan;

NEQ qisqartirma bilan belgilangan xalqaro standartlarga nisbatan ekvivalent bo'lmagan.

7. Xalqaro standartlarni O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari sifatida qabul qilishga tayyorgarlik bo'yicha ish standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari, ular bo'lmagan taqdirda — «O'zstandart» agentligi huzuridagi standartlashtirish, sertifikatlashtirish va texnik jihatdan tartibga solish ilmiy-tadqiqot instituti (keyingi o'rinlarda Institut deb ataladi) tomonidan shartnoma asosida amalga oshiriladi.

8. Agar O'zbekiston Respublikasida qabul qilinayotgan xalqaro standartda davlat standarti sifatida qabul qilinmagan standartlarga havolalar mavjud bo'lsa, ularni bir vaqtda qabul qilish ishlari olib borilishi zarur.

9. Havola qilinadigan xalqaro standartlarni bir vaqtda qabul qilish ishlari olib borilayotganida, birinchi o'rinda, qabul qilinayotgan xalqaro standart bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va uning talablari bajarilishini ta'minlaydigan havola qilinadigan xalqaro standartlarning ahamiyati hisobga olinishi zarur.

10. O'zbekiston Respublikasining davlat standarti quyidagi hollarda xalqaro standartlar bilan aynan o'xshash hisoblanadi:

O'zbekiston Respublikasi davlat standarti texnik tarkibi, tuzilishi va mazmuni jihatidan aynan o'xshash bo'lsa;

O'zbekiston Respublikasi davlat standarti texnik tarkibi jihatidan aynan o'xshash, biroq, unga tahririy o'zgartirishlar kiritilishi mumkin.

11. Xalqaro standartga aynan o'xshash bo'lgan O'zbekiston Respublikasi davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami titul varaqda aynan o'xshash xalqaro standartning raqami ko'rsatilgan holda saqlab qolinadi.

Masalan: O'z DSt ISO 5524:2017 (ISO 5524:1991, IDT).

12. O'zbekiston Respublikasi davlat standarti quyidagi shartlar bilan xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan hisoblanadi:

identifikatsiyalangan va tushuntirish berilgan texnik og'ishlarni o'z ichiga olgan;

identifikatsiyalangan va tushuntirish berilgan hamda har ikkala standart tuzilmasini oddiy taqqoslash imkoni bo'lsagina o'zgartirish kiritishga ruxsat beriladigan xalqaro standartning (xalqaro hujjatning) tuzilmasini aks ettiradi;

xalqaro standartlarga havolalarni almashtirishi mumkin bo'lgan normativ havolalar shaklida O'zbekiston Respublikasi davlat standartlari mavjud bo'lmasa — har bir havola o'rniga havola qilinadigan xalqaro standart mazmunini (uning bo'limlari, bo'linmalari, bandlarini, kichik bandlari, ilovalarini) muqobil almashtirishi mumkin bo'lgan qoida keltiriladi;

qo'llaniladigan xalqaro standart matnida aynan o'xshash yoki modifikatsiyalangan davlat standartlari sifatida qabul qilingan boshqa xalqaro standartlarga havolalar bo'lsa — o'zgartirilgan standart loyihasini tayyorlashda xalqaro standartlarga havolalar o'rniga ular bilan uyg'unlashtirilgan davlat standartlariga havolalardan foydalanadi.

Modifikatsiyalangan standart matnida xalqaro standartga havola o'rniga bir xil standartlashtirish ob'ektiga (mahsulot, jarayon yoki xizmat) tatbiq etiladigan, biroq havola qilinadigan xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirilmagan davlat standartiga havola qilishga ruxsat etiladi.

13. Xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan O'zbekiston Respublikasining davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami titul varaqda aynan o'xshash xalqaro standartning raqami ko'rsatilgan holda saqlab qolinadi.

Masalan: O'z DSt 9227:2015 (ISO 9227:2012, MOD)

14. O'zbekiston Respublikasining davlat standarti quyidagi shartlarda xalqaro standartga nisbatan noekvivalent hisoblanadi:

identifikatsiyalanmagan va ularni kiritish sabablari tushuntirilmagan texnik og'ishlarni o'z ichiga olgan;

identifikatsiyalanmagan va tushuntirilmagan, tuzilmasida xalqaro standart bilan oddiy taqqoslashni ta'minlamaydigan o'zgarishlarga ega;

xalqaro standart talablarining katta bo'lmagan (miqdori va/yoki ahamiyati jihatidan) qismini o'z ichiga olgan.

15. Xalqaro standartga nisbatan noekvivalent O'zbekiston Respublikasining davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami tartib raqamiga qo'yilmaydi. Noekvivalent xalqaro standartning raqami titul varaqqa yozib qo'yiladi.

Masalan: O'z DSt 3722:2014 (ISO 3290-1:2008, NEQ).

3-bob. Mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarni qabul qilish

16. Respublikada mintaqaviy standartlarni qabul qilish standartning identifikatsiya raqamini davlat tilida va standartning asli yozilgan tillardan birida saqlangan holda bevosita qabul qilish orqali amalga oshiriladi.

17. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi a'zo — mamlakatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Davlatlararo kengashi doirasida qabul qilinadigan standartlar Davlatlararo kengashning standartlashtirish bo'yicha ishlarni olib borish qoidalariga muvofiq qabul qilinadi.

18. Agar qabul qilinadigan hududiy yoki davlatlararo standartlarda respublikada qabul qilinmagan boshqa xalqaro, mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarga havolalar bo'lsa, ularni bir vaqtda qabul qilish bo'yicha ishlar olib borilishi kerak.

19. Xalqaro, mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarni bir vaqtning o'zida qabul qilish bo'yicha ish olib borishda, birinchi navbatda qabul qilinayotgan mintaqaviy yoki davlatlararo standart bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va ularning talablari bajarilishini ta'minlaydigan havola qilingan standartlarni qabul qilish muhimligini hisobga olish kerak.

4-bob. Xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish

20. Respublikada xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish standartning identifikatsiya raqamini davlat tilida hamda standartning asli yozilgan tillardan birida to'g'ridan-to'g'ri qo'llash yo'li bilan amalga oshiriladi.

21. Xorijiy mamlakatlarning standartlashtirish bo'yicha vakolatli organlaridan olingan ushbu mamlakatlarning standartlarini qo'llash to'g'risidagi rozilik respublikada xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish uchun asos hisoblanadi.

22. Qabul qilinayotgan xorijiy mamlakatlar standartida respublikada qabul qilinmagan boshqa Standartlarga havolalar mavjud bo'lsa, ularning bir vaqtda qabul qilinishi bo'yicha ishlar olib borilishi kerak.

23. Havola qilingan Standartlarni bir vaqtning o'zida qabul qilish bo'yicha ish olib borishda, birinchi navbatda qabul qilinayotgan xorijiy mamlakatning standarti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va ularning talablari bajarilishini ta'minlaydigan havola qilingan Standartlarni qabul qilish muhimligini hisobga olish kerak.

5-bob. Standartlarni kelishish va qo'llash tartibi

24. Standartlarni qabul qilish bo'yicha «O'zstandart» Agentligiga ariza tushganidan so'ng, «O'zstandart» Agentligi besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda xorijiy mamlakatlarning standartlarini qo'llash to'g'risida roziligini olish uchun ushbu mamlakatlarning vakolatli organlariga so'rov yuboradi.

25. Qabul qilinayotgan Standartlarni manfaatdor tomonlar bilan kelishish standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari, ular bo'lmagan taqdirda — Institut tomonidan amalga oshiriladi.

26. Qabul qilinayotgan Standart manfaatdor tomonlar tomonidan o'n besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda ko'rib chiqiladi va ushbu standartni respublikada qabul qilishning maqsadga muvofiqligi (maqsadga muvofiq emasligi) bo'yicha takliflar kiritiladi.

27. Manfaatdor tomonlar tomonidan o'n besh kun mobaynida takliflar kiritilmasa, ushbu Standart kelishilgan hisoblanadi.

28. Kelishish natijalariga ko'ra standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari (ular bo'lmagan taqdirda — Institut) besh kun muddatda «O'zstandart» Agentligiga ushbu Standartni respublikada qabul qilish maqsadga muvofiqligi yoki muvofiq emasligi to'g'risidagi xulosani taqdim etadi.

29. Standartlarni O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash maqsadga muvofiqligi yoki maqsadga muvofiq emasligi to'g'risida «O'zstandart» Agentligi tomonidan besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda qaror qabul qilinadi.

Standartlarni O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash maqsadga muvofiq bo'lmagan hollarda «O'zstandart» Agentligi manfaatdor tomonlarga asoslangan rad javobini yuboradi.

30. Standartlar ularni amalga kiritish to'g'risida qaror qabul qilingan kundan boshlab uch oydan kechikmay kuchga kiradi.

Amaldagi davlat standarti o'rniga Standart qabul qilingan taqdirda o'n ikki oydan ko'p bo'lmagan o'tish davri nazarda tutiladi.

31. O'zbekiston Respublikasi hududida qabul qilingan Standartlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning Davlat fondi tarkibiga kiritiladi.

32. «O'zstandart» Agentligi, qabul qilingan standartlar reestrini yuritadi.

O'zbekiston Respublikasi hududida qabul qilingan Standartlar to'g'risidagi ma'lumot «O'zstandart» Agentligi va Institutning rasmiy saytlarida qo'llash haqidagi qaror qabul qilingandan so'ng 5 kundan kech bo'lmagan muddatda e'lon qilinadi.

33. Xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlar va xorijiy mamlakatlarning standartlari ularni qo'llash doirasiga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududida davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan qo'llaniladi.

6-bob. Yakunlovchi qoidalar

34. Standartlar va ularga kiritilgan o'zgarishlarni nashr qilish va qayta nashr qilish ularni tasdiqlagan xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy tashkilotlar va xorijiy mamlakatlarning standartlashtirish bo'yicha milliy organlari tomonidan amalga oshiriladi.

35. O'zbekiston Respublikasi hududida qabul qilingan standartlarni va ularga o'zgarishlarni qabul qilish ularni tasdiqlagan tegishli xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy tashkilotlar va xorijiy mamlakatlarning milliy organlari bilan tuzilgan bitimlarga va shartnomalarga muvofiq amalga oshiriladi.

Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish va qo'llash tartibi to'g'risida Nizomga

ILOVA

Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish

SXEMASI

Боскичлар	Субъектлар	Тадбирлар	Муддатлар
1-боскич	Манфаатдор томон	Стандартни қабул қилиш учун буюртманомани бериш	Заруратга кўра
2-боскич	«Ўзстандарт» Агентлиги	Хорижий мамлакат стандартини қўллаш тўғрисида розилигини олиш учун ушбу мамлакатнинг ваколатли органларига сўровни юбориш	5 кун давомида
3-боскич	«Ўзстандарт» Агентлиги	Стандартни қабул қилиш буюртманомасини техник қўмиталарга ёки Институтга юбориш	5 кун давомида
4-боскич	Манфаатдор томон, Стандартлаштириш бўйича техник қўмиталар, Институт	Стандартни қабул қилишга (ишлаб чиқиш, таржима қилиш, расмийлаштириш) тайёрлаш	Шартномада келишилган муддатларда
5-боскич	Стандартлаштириш бўйича техник қўмиталар, Институт	Қабул қилинадиган Стандартни манфаатдор томонлар билан келишиш	15 кун давомида
6-боскич	Стандартлаштириш бўйича техник қўмиталар, Институт	«Ўзстандарт» Агентлигига Стандартни республикада қабул қилиш мақсадга мувофиқлиги ёки мувофиқ эмаслиги тўғрисидаги хулосани киритиш	5 кун давомида
7-боскич	«Ўзстандарт» Агентлиги	Стандартни Республика ҳудудида қўллаш мақсадга мувофиқлиги ёки мувофиқ эмаслиги тўғрисидаги қарорни қабул қилиш	5 кун давомида
8-боскич	«Ўзстандарт» Агентлиги	Стандартни қўллаш ҳақидаги қарор қабул қилинганда уларни амалга киритиш	уч ойдан кечикмай
9-боскич	«Ўзстандарт» Агентлиги, Институт	Республика ҳудудида қабул қилинган Стандарт тўғрисидаги маълумотни расмий сайтларда эълон қилиш	5 кун давомида

Nazorat savollari:

1. Xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni qo'llash tartibi.
2. Respublikada xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish va qo'llash tartibi.
3. Xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlarni davlat standartlari bilan uyg'unlaashtirish.
4. ISO 9000, ISO 9001, ISO 9004 va ISO 11000 standartlari.

15-ma'ruza.

15-mavzu. Xalol standartlari, ularni qo'llash tartibi

Reja:

1. Halol standart to'g'risida ma'lumot
2. O'zbekistonda joriy etilgan xalol standartlari

1. Halol standart to'g'risida ma'lumot

O'zbekistonda «Halol» standarti qabul qilinishi.

- O'zbekiston Respublikasida «Halol» standartlarini qabul qilish va amaliyotga kiritish ishlari olib borilmoqda. Bugungi kunda ushbu standartlarga muvofiq milliy sertifikatlashtirish tizimini yaratish ishlari boshlangan.

- Respublikamizda «Halol» standartlarini qo'llanilishi ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi. «Halol» belgisi ostida ishlab chiqarilgan mahsulotlarning nazorati amaldagi talablarga muvofiq muvofiqlik sertifikatini bergan idora tomonidan amalga oshiriladi.

- «O'zstandart» agentligi tomonidan ichki bozorni sifatsiz mahsulotlardan himoya qilish va sifatsiz mahsulotlar to'g'risida iste'molchilarni xabardor qilish maqsadida «Nazorat haridini o'tkazish» tartibi ishlab chiqildi. Bugungi kunda ushbu tartib tasdiqlash jarayonida nazorat haridi tartibida bozorlarda sotilayotgan mahsulotlarning sifati va xavfsizligi o'rganilishi va yaroqsizlik holatlari aniqlansa ommaviy axborot vositalari orqali va ijtimoiy tarmoqlarda bu haqida ma'lumotlar berilishi nazarda tutilgan.

- Muhtaram Prezidentimiz tomonidan qabul qilingan «Meva-sabzavot mahsulotlari, uzum, poliz, dukkakli ekinlar, quritilgan sabzavot va mevalarni mahaliy eksport qiluvchilarni qo'llab quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida»gi qarorlari asosida «O'zstandart» agentligi tomonidan tadbirkorlarga yanada qulaylik yaratish maqsadida «Halol» standarti qabul qilindi.

- Bugungi kunda «Halol» belgisi ostida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarga Yevropa Ittifoqi, AQSH, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Kanada, Xitoy, Hindiston, Lotin Amerikasi davlatlari, Yangi Zelandiya va Tailand kabi mamlakatlarda ham alohida e'tibor qaratilmoqda.

- «O'zstandart» agentligi tomonidan «Halol» standartining qabul qilinishi, tadbirkorlarimiz tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati va xavfsizligini yuqori standart talablari asosida ta'minlashga zamin yaratadi. Bu esa xalqimiz, Vatanimiz kelajagi va farovonligini ta'minlashga hizmat qilishi bilan bir qatorda mahaliy mahsulotlarimizni tashqi bozorlarda ham muvaffaqiyat qozonishiga asos bo'ladi.

Kosmetika va shaxsiy gigiena umumiy qo'llanma standarti. O'z DSt 3302:2018. Joriy etish sanasi 2018 yil 1 aprel, Amal qilish muddati cheklanmagan. Ushbu standart «Halol» kosmetika va shaxsiy gigiena yo'nalishlari uchun amaliy tavsiyalarni belgilaydi hamda kosmetika, shaxsiy gigiena, savdo- sotiqda yoki biznesda asosiy talablar bo'lib hizmat qiladi. Ushbu standart O'zbekiston Respublikasining «Sanitariya qoidalari va me'yorlari» bilan birgalikda qo'llaniladi.

Dunyoda halol oziq- ovqat va turli mamlakatlarda halol oziq-ovqat mahsulotlarini sertifikatlash bilan shug'ullanadigan ko'plab tashkilotlar mavjud. halol oziq ovqatlar joriy qiladigan va standartlarga ega mamlakatlar Malayziy ,TSingapur va Indonezyadir.

Kuvayt , SAUDIYA , Arabistoni , birlashgan arab amirliklari , tsingapur va misr kabi ko'plab davlatlar halol ovqatni ma'qullashgan. Amerika qoshma shtatlarida halol oziq ovqat sertifikatlari beriladigan qirqdan ortiq tashkilotlar mavjud.

dunyoda birinchi marta Malayziyada halol oziq-ovqat mahsulotlari sertifikatlash. Bu mamlakatda halol oziq-ovqat bo'yicha tatqiqotlar davlat tomonidan amalga oshiriladi. Sertifikatlash nafaqat mamlakatda balki xalqaro miqyosida ham amalga oshiriladi.

- dunyoda birinchi marta Malayziyada halol oziq-ovqat mahsulotlari sertifikatlash. Bu mamlakatda halol oziq-ovqat bo'yicha tatqiqotlar davlat tomonidan amalga oshiriladi. Sertifikatlash nafaqat mamlakatda balki xalqaro miqyosida ham amalga oshiriladi.

- Turkiya a'zo bolgan Islom konfrentsiyasi tashkiloti tomonidan olib borilgan tatqiqotlar natijasida 2011 mamlakati ishtirokida 33 da o'tkazilgan SMIIC Texnik qo'mitasining yig'ilishida Islom davlatlari standartlari va Metrologiyasi instituti tayyorlangan uchta standart qabul qilindi va kuchga kirdi.

Halol oziq ovqatlar standartlari oziq ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishda halol g'oyalarga asoslanadi. Ushbu standart quyidagilarga e'tibor qaratadi. Halol oziq ovqat nafaqat islom dinining talablariga javob beradi balki gigeena va gigiena masalasiga ahamiyat beriladi.

O'zstandart agentligi tomonidan halol standartning qabul qilinishi tadbirkorlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar talabini yanada oshishini taminlamoqda.

Reklama va taraqqiyot Islom shariati qoidalariga qarshi bo'lmasligi va Islom shariati qoidalariga qarshi madaniyatsiz belgilarni o'z ichiga olmasligi kerak.

«Halol» sertifikati vakolatli organ tomonidan olib boriladi.

«Halol» sertifikatlashtirish belgisi.

Vakolatli organ tomonidan ma’qullangan har bir mahsulot, ushbu standartda ko’rsatilgan talablariga amal qilish sharti bilan, vakolatli organ tomonidan «Halol» sertifikatlashtirish belgisi bilan tamg’alanishi kerak. “Halol” sertifikatlashtirish belgisini yorliqlash o’rnatilgan tartibda amalga oshiriladi.

2.O’zbekistonda joriy etilgan xalol standartlari

O’zbekistonda ilk bor “Halol” standarti joriy etildi

“Halol” standartlari – mahsulotlarni islom dini talablari bo’yicha ishlab chiqarish, saqlash, tashish, sotish va tamg’alash talablarni belgilaydi.

“O’zstandart” agentligi tomonidan joriy etilgan “Halol” standarti, mahsulotlarning sog’lom raqobat muhitini yaratadi.

2017 yilning dekabr oyida, Agentlik O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo’yicha qo’mitasidan, “O’zbekoziqovqatxolding” XK, “O’zbekoziqovqatzaxira” va “O’zto’qimachilik sanoat” uyushmasi mas’ul xodimlari hamda tadbirkorlik sub’ektlari bilan hamfikir bo’lib, “Halol” standartini joriy etish taklifini ilgari surgan edi.

Ma’lumot uchun: Halol (ya’ni - ruxsat etilgan) tushunchasi – bu “islom dinida ruxsat etilgan va yo’l qo’yilgan barcha mahsulotlar” bo’lsa, “Halol” standartlari esa – mahsulotlarni islom dini talablari bo’yicha ishlab chiqarish, saqlash, tashish, sotish va tamg’alash jarayonlariga bo’lgan talablarni belgilaydi.

Statistik ma’lumotlarga ko’ra, “Halal” standartini joriy etish bo’yicha Malayziya, Turkiya, BAA, Saudiya Arabistoni, Qatar, Indoneziya kabi mamlakatlar ilg’or hisoblanadi.

Bugungi kunda “Halal” belgisi ostida ishlab chiqariladigan mahsulotlarga Yevropa ittifoqi, AQSH, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Kanada, Xitoy, Hindiston, Lotin Amerikasi davlatlari, Yangi Zelandiya va Tailand kabi mamlakatlarda ham alohida e’tibor qaratilmoqda.

SHuningdek, dunyoda musulmonlarning ortib borishi (taxminan 1,8 mlrd odam, yer aholisining 24 foizi) “Halol” standarti talablari asosida ishlab chiqariladigan mahsulotlarga talabning oshishini ta’minlaydi.

“O’zstandart”: “Halol” standarti, sog’lom raqobat muhitini yaratadi

“O’zstandart” agentligining tashabbusi bilan O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 6 noyabrdagi «Meva-sabzavot mahsulotlari, uzum, poliz, dukkakli ekinlar, shuningdek, quritilgan sabzavot va mevalarni mahalliy eksport qiluvchilarni qo’llab-quvvatlash bo’yicha qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida»gi Qarorining ijrosini ta’minlash maqsadida “Halol” standartini joriy etishning ahamiyati va xalqaro savdodagi o’rni” mavzusida xalqaro o’quv seminari tashkil etildi.

Mazkur tadbirga Turk standartlari institutining xalqaro eksperti Xulya Karaarsalan taklif etili, hamda uning mavzu yuzasidan ma’ruzasi ham tinglandi.

Xalqaro seminarda O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo’yicha qo’mitasidan, «O’zbekoziqovqatxolding» XK,

«O’zbekoziqovqatzaxira» va «O’zto’qimachilik sanoat» uyushmasidan bir qator mas’ul xodimlari, hamda tadbirkorlik sub’ektlarining vakillari ishtirok etdilar.

Ma’lumki, 2017-2021 yillarda O’zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishlari bo’yicha Harakatlar strategiyasida iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish masalasiga alohida e’tibor qaratilgan.

Jumladan; Mamlakatimizda turizm sohasini jadal rivojlantirish, uning iqtisodiyotdagi ahamiyati va hissasini oshirish, turistik xizmatlar sifatini diversifikatsiya qilish va yaxshilash hamda uning infratuzilmasini kengaytirishga;

- eksport faoliyatini liberallashtirish va soddalashtirish, eksport tuzilishi va geografiyasini diversifikatsiya qilish, iqtisodiyot sohalari va hududlarning eksport imkoniyatlarini kengaytirish va safarbar qilish kabi masalalar belgilab berilgan.

SHu maqsadda, «O’zstandart» agentligi tomonidan rivojlanayotgan mamlakatlarning turistik infratuzilmasining holati va eksport imkoniyatlarini yanada oshirish mexanizmi chuqur o’rganildi. Aniqroq qilib aytganda, sayyohlarning ehtiyojidan kelib chiqib, sifatli va qulay xizmatlarni ko’rsatish orqali turizm sohasini rivojlantirish uchun ayrim mamlakatlarda «Halol» standartlari bo’yicha

mahsulotlarni ishlab chiqarish, shu jumladan ovqatlanish xizmatlari tizimining mavjudligi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ma'lumot uchun: Halol (ya'ni - ruxsat etilgan) tushunchasi – bu «islom dinida ruxsat etilgan va yo'l qo'yilgan barcha mahsulotlar» bo'lsa, «**Halol**» **standartlari** esa – mahsulotlarni islom dini talablari bo'yicha ishlab chiqarish, saqlash, tashish, sotish va tamg'alash jarayonlariga bo'lgan talablarni belgilaydi.

«Nalal» arab atamasiga nisbatan umumiy metodik ko'rsatmalar «Kodeks Alimentarius» Komissiyasining 1997 yildagi 22 sessiyasida qabul qilingan.

Ma'lumot uchun:

«**Kodeks Alimentarius**» – (lotinchada - ovqat bo'yicha qonunlar yoki qonunlar to'plami) yagona shaklda bayon etilgan oziq-ovqat mahsulotlariga standartlarning xalqaro hamjamiyati tomonidan qabul qilingan to'plamni o'zida ifodalaydi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, «Halal» standartini joriy etish bo'yicha Malayziya, Turkiya, BAA, Saudiya Arabistoni, Qatar, Indoneziya kabi mamlakatlar ilg'or hisoblanadi.

Bugungi kunda «Halal» belgisi ostida ishlab chiqariladigan mahsulotlarga Yevropa ittifoqi, AQSH, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Kanada, Xitoy, Hindiston, Lotin Amerikasi davlatlari, Yangi Zelandiya va Tailand kabi mamlakatlarda ham alohida e'tibor qaratilmoqda.

SHuningdek, dunyoda musulmonlarning ortib borishi (taxminan 1,8 mlrd odam, yer aholisining 24 foizi) «Halol» standarti talablari asosida ishlab chiqariladigan mahsulotlarga talabning oshishini ta'minlaydi.

Ma'lumot uchun: Ekspertlarning fikricha, 2025 yilda halol mahsulotlarining ulushi dunyoda ishlab chiqarilgan mahsulotlarning kamida 20 foizini, 2030 yilga borib esa 25 foizini tashkil etadi.

Bugungi kunda, MDH mamlakatlari (Rossiya Federatsiyasi, Ukraina, Qozog'iston, Qirg'iziston), Saudiya Arabistoni, Birlashgan arab amirliklari, Eron, Iordaniya, Misr, Baxrayn kabi musulmon mamlakatlariga «Halol» belgisi ostida o'z mahsulotlarini eksportga chiqarib ulgurgan.

Misol uchun: Birgina Birlashgan arab amirliklari 200 dan ortiq davlatlar bilan savdo sotiq ishlarini amalga oshiradi, bunda mahsulotlarni eksport qilish uchun «Xalol» belgisi bilan sertifikatlangan mahsulot talab etiladi.

Halol standartlari talablari asosida ishlab chiqarilgan mahsulotlar bozori hajmi 4,0 trillion AQSH dollarini tashkil etadi, shundan:

- Islom hamkorlik tashkiloti (IHT) mamlakatlariga - 20 foiz;
- Islomiy bo'lmagan mamlakatlarga (Evropa Ittifoqi, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Braziliya va b.q.) – 80 foiz.

2018 yil oxiriga kelib halol mahsulotlari bozori hajmi taxminan 6,4 trillion AQSH dollarini tashkil etishi ko'zda tutilgan.

Misol uchun: Halol turizm - bu jadal rivojlanayotgan soha bo'lib, uning yillik hajmi 126 mlrd. AQSH dollarini tashkil qiladi, 2020 yilga kelib bu ko'rsatkich 419 mlrd. AQSH dollarga yetadi.

Halol turizm industriyasi oxirgi vaqtlarda jadal sur'atlarda o'sib bormoqda va mutaxassislar tomonidan bu turizm sohasidagi yangilanish sifatida baholanmoqda.

Jahon sayyohlik tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, har yili 300-330 million sayyohlar dunyodagi eng muhim diniy ob'ektlarga tashrif buyurishadi.

Nazorat savollari:

1. Halol standart nima?
2. O'zbekistonda joriy etilgan halol standartlar.
3. O'zbekistonda halol standarti qabul qilinishi.
4. Halol standartining afzallik tomonlari qanday?

4-semestr

16-ma'ruza.

16-mavzu. Xizmatlar sohasida standartlashtirish

Reja:

1. Turizm sohasida standartlashtirish
2. Xalol turizm

1. Turizm sohasida standartlashtirish

O'zbekistonda turizm sohasi rivojlangani sari turizm xizmatlari va ularning sifatiga doir masalalar mohiyati ortib borayotgani kuzatilmoqda. SHundan kelib chiqqan holda, O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi huzuridagi "Turizm xizmatlarini Sertifikatlashtirish markazi" davlat unitar korxonasi (DUK) tomonidan turizm sohasida standartlashtirishga doir savollarga oydinlik kiritildi.

Standart nima?

Standart standartlashtirish ob'ektiga qo'yiladigan va vakolatli organlar tomonidan tasdiqlanadigan me'yorlar, qoidalar, talablarni belgilovchi me'yoriy hujjat hisoblanadi. U inson faoliyatining barcha sohalari - fan texnika, sanoat, qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, qurilish, transport va boshqalarga taalluqli.

Kim tomonidan yuritiladi?

Turizm sohasida standartlashtirish O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi qoshidagi "Turizm sohasida standartlashtirish bo'yicha Texnik qo'mita" tomonidan ishlab chiqiladi. Texnik qo'mita kotibiyati "Turizm xizmatlarini sertifikatlashtirish markazi" DUK tomonidan yuritiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 2 dekabrda "O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni asosida O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi tashkil etilgandan so'ng standartlashtirish sohasida ham katta ishlar amalga oshirildi va yangi standartlar ishlab chiqish, mavjudlarini takomillashtirish bo'yicha ishlar muntazam ravishda olib borilmoqda. Turizm sohasiga oid standartlar Bugungi kunga qadar turizm sohasida standartlashtirish bo'yicha Texnik qo'mita tomonidan 11 davlat standarti ishlab chiqildi va o'rnatilgan tartibda "O'zstandart" Agentligi tomonidan ro'yxatga olindi. Bular:

O'z DSt ISO 18513 - "Turizm xizmatlari. Mehmonxona va turistlarni joylashtirish vositalarining boshqa turlari. Atamashunoslik";

O'z DSt 3220 - "Turizm xizmatlari. Joylashtirish vositalari. Umumiy talablar";

O'z DSt 3296 - "Turizm xizmatlari. Mehmonxonalar va o'xshash joylashtirish vositalari. Tasniflash tizimi";

O'z DSt ISO 14785 - "Turizm axborot byurolari. Turizm axboroti va qabul qilish xizmatlari. Talablar";

O'z DSt 3331 - "Turizm xizmatlari. Turizm sohasida navigatsiya tizimining axborot belgilari. Umumiy talablar";

O'z DSt 3334 - "Turizm xizmatlari. Musulmon mehmondo'stligi. Talablar"; O'z DSt 3336 - "Turizm xizmatlari. Tourist-friendly. Talablar";

O'z DSt ISO 13009 - "Turizm xizmatlari. Plyaj faoliyatiga doir talablar va tavsiyalar";

O'z DSt ISO 18065 - "Turizm xizmatlari. Qo'riqlanadigan tabiiy hududlarning ma'muriyati tomonidan taqdim etiladigan, umumiy foydalanish uchun turizm xizmatlari. Talablar";

O'z DSt 3417 - "Turizm xizmatlari. Joylashtirish vositalarida xizmat ko'rsatadigan xodimlarga doir umumiy talablar";

O'z DSt 3418 - "Turizm xizmatlari. Turoperator va turagentlar xodimlariga doir umumiy talablar".

Turizm sohasida standartlashtirish bo'yicha so'nggi yangiliklar

Texnik qo'mita tomonidan ishlab chiqilgan yangi standartlar xodimlarga oiddir, bular:

O'z DSt 3417:2019 "Turizm xizmatlari. Joylashtirish vositalarida xizmat ko'rsatadigan xodimlarga doir umumiy talablar".

Standart turli xil va toifadagi joylashtirish vositalarida xizmat ko'rsatadigan xodimlarga doir umumiy talablarni belgilaydi. Unda xodimlarni tasniflash, ularni baholashning asosiy va qo'shimcha mezonlari, xizmat ko'rsatuvchi xodimlarga doir umumiy talablar va qo'shimcha talablar mavjud.

O'z DSt 3418:2019 "Turizm xizmatlari. Turoperator va turagentlar xodimlariga doir umumiy talablar".

Ushbu standart mulkchilik shakli va faoliyatning tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'iy nazar, turoperatorlar va turagentlarning xodimlariga doir umumiy talablarni belgilaydi. Turoperator va

turagentlar xodimlarini tasniflash, ularni baholash mezonlari, umumiy va qo'shimcha talablar hamda xodimlarining funktsiyalari va lavozimlari bo'yicha ma'lumotlarni nazarda tutadi.

Bundan tashqari mavjud standartlar ham takomillashtirib borilmoqda, jumladan:

O'z DSt 3296:2018 "Turizm xizmatlari. Mehmonxonalar va o'xshash joylashtirish vositalari. Tasniflash tizimi"

Ushbu davlat standartiga ham jahon tajribasi hamda mehmonxona biznesi rivojlanish tendentsiyasidan kelib chiqqan holda o'zgartirishlar kiritildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 yanvardagi 4095-sonli "Turizm tarmog'ini jadal rivojlantirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qaroriga muvofiq, yangi mehmonxonani qurish va jihozlash uchun investorlar xarajatlarining bir qismi qoplash va "royalti franchayzing" to'g'risidagi shartnomalar asosida qisman moliyalashtirish bo'yicha subsidiyaga talabgor mehmonxonalarga "yulduz" berish, ya'ni toifasini aniqlashda tadbirkorlarga juda ko'p qulayliklar yaratildi. Jumladan 3 va 4 "yulduz" toifasiga ega bo'lgan mehmonxonalarning barcha nomerlarida to'liq vannali sanuzel mavjud bo'lishi majburiy edi, kiritilgan o'zgartirishga muvofiq, nomerlarda vanna yoki dush o'rnatish mumkin.

Nomerlarda bidelar yoki gigienik dushlarga bo'lgan talab ham kamaytirildi, 3 va 4 "yulduz" toifasiga ega bo'lgan mehmonxonalarning 75 foiz nomerlarida ularning mavjud bo'lishi yetarli bo'ldi. Bundan tashqari, nomerda foydali maydon yuzasini oshirish maqsadida sanuzel maydoniga, televizor o'lchamiga va jihozlar soniga bo'lgan talab ham kamaytirildi. Mehmonxona tomonidan ko'rsatilishi lozim bo'lgan xizmatlar, jumladan chiptalarni bron qilish, avtomobil ijara, valyuta almashtirish, do'kon va savdo shoxobchalari, kimyoviy tozalash xizmatlari ixtisoslashgan tashkilotlar tomonidan shartnoma asosida ko'rsatilishi mumkin.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ("O'zstandart") agentligining qaroriga binoan O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi qoshidagi "Turizm xizmatlarini sertifikatlashtirish markazi" DUK tomonidan ishlab chiqilgan yangi davlat standarti tasdiqlandi.

Yangi O'z DSt 37.001-2020 standarti "Korxonalar faoliyatining xavfsiz sharoitlarini standartlar tizimi. Turistik industriya ob'ektlarida xavfsiz turistik xizmatlar ko'rsatishga doir tavsiyalar"ni o'z ichiga olgan. Standart Sayohat va turizm bo'yicha xalqaro kengashning (WTTC) "Safe Travels: Global Protocols & Stamp for the New Normal" bayonnomalari, Ispaniyaning "Medidas para la reducción del contagio por el coronavirus SARS-CoV-2 Instituto para la Calidad Turística Española (ICTE)" va Turkiyaning "Assessment form on Covid-19 and hygiene practices applied during pandemic for accommodation and food & beverage facilities" hujjatlari asosida ishlab chiqildi.

Ushbu standart turizm xizmatlarini taqdim qiladigan tashkilotlar tomonidan qo'llanishi uchun mo'ljallangan. Yangi standart infeksiyon kasalliklarning ommaviy tarqalishi (epidemiya, pandemiya) va undan keyingi davrda turistik industriya ob'ektlari ishchi va xodimlarining salomatligini himoya qilish uchun maqbul mehnat sharoitini va jarayonini tashkil etish, profilaktik tadbirlarni amalga oshirish, sayyohlarning salomatligini ta'minlash maqsadida ularga sanitariya-gigienik xavfsiz xizmat ko'rsatish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi va qo'llanilishda ixtiyoriylik kasb etadi.

Standartdagi tavsiyalar turistik ob'ektlarda, jumladan joylashtirish vositalari, transport, umumiy ovqatlanish ob'ektlari va ko'ngilochar, ma'rifiy, ishbilarmonlik, davolash-sog'lomlashtirish, jismoniy tarbiya-sport ob'ektlarda taqdim etiladigan xizmatlarga tatbiq etiladi. SHuningdek, standart ob'ektlarni tekshirish, baholash yoki tan olish vaqtida ham qo'llanilishi mumkin. Ushbu standart talablariga muvofiq sertifikatlashtirilgan ob'ektlarga maxsus tanitish belgisi taqdim qilinadi.

2.Xalol turizm

Halol turizm" o'zi nima? U oilaviy hordiq chiqarish, hamyonbop turar joylarda tunab, sifatli, ozoda ovqatlanish shoxobchalarida taomlanish hamda isrofgarchilikni xush ko'rmaydiganlar uchun yaratilgan xizmat turidir.

Halol turizm ning pastki toifasi turizm tomon yo'naltirilgan Musulmon qoidalariga rioya qiladigan oilalar Islom. Bunday yo'nalishdagi mehmonxonalarda alkogol ichimliklar xizmat qilmaydi va erkaklar va ayollar uchun alohida suzish havzalari va kurortlari mavjud. Malayziya, Turkiya va boshqa ko'plab mamlakatlar musulmon sayyohlarning diniy e'tiqodlariga binoan qulayliklarni taqdim etadigan dunyoning turli burchaklaridan musulmon sayyohlarni jalb qilishga harakat qilmoqda. Hozirgi kunda halol turizm bo'yicha xalqaro tan olingan standartlar mavjud emas.

The Halol sayyohlik sanoati shuningdek, alkogolli ichimliklar yoki cho'chqa go'shti mahsulotlari berilmaydigan, namoz vaqtlari e'lon qilinadigan va diniy dasturlar borta namoyish etiladigan o'yin-kulgilarning bir qismi sifatida e'firga uzatiladigan parvozlarni amalga oshiradi.

2007 yilda Londonda bo'lib o'tgan «World Travel Market» da e'lon qilingan Euromonitor International hisobotida aytilishicha, halol turizmning rivojlanishi uchun potentsial mavjud Yaqin SHarq. Hisobotda halol uchun bozor haqida so'z boradi ish boshlash halol oziq-ovqat, namoz o'qish bilan ta'minlaydigan aviakompaniya, Qur'on kreslo cho'ntaklarida va erkak va ayol sayohatchilar uchun alohida bo'limlarni taqdim etadi.

Ko'pgina xalqaro mehmonxonalar xizmat ko'rsatishadi halol taom Islom shariati ta'limotiga binoan so'yilgan va cho'chqa go'shti va alkogol kabi Islom tomonidan taqiqlangan moddalardan xoli bo'lgan. Ba'zi mehmonxonalarda odamlar ishlaydi Musulmon olami ta'minlash uchun tarjima musulmon mamlakatlaridan kelgan sayyohlarga kerak bo'lishi mumkin bo'lgan xizmatlar va boshqa yordamlar.

Iqtisodchi 2013 yil 25 mayda Halal Business-ga bag'ishlangan maqolasida: «Bu nafaqat halol mahsulotlar ishlab chiqarilgan, balki halol ta'vil kabi xizmatlar ham jadal rivojlanmoqda. Londonda joylashgan onlayn sayohat bo'yicha mutaxassis Crescent Tours mijozlarini Turkiyadagi mehmonxonalarga yuboradi. erkaklar va ayollar uchun alohida suzish havzalari, alkogolsiz ichimliklar va halol restoranlarga ega, baland devorlari bo'lgan xususiy dam olish villalarini ijaraga olgan », qaysi xususiyatli edi Forbes musulmonlarga ma'qul mehmonxonalar va halol oziq-ovqat variantlari, Qur'onning mavjudligi va boshqa narsalar haqida maslahat beradi.

Tomonidan tayyorlangan hisobot asosida Tomson Reuters, 2014 yilda butun dunyo musulmonlari 142 milliard dollar sarfladilar sayohat (Haj va Umra bundan mustasno). Taqqoslash uchun, Xitoydan kelgan sayohatchilar 2014 yilda sayohat uchun 160 milliard dollar sarflagan bo'lsa, AQSHlik sayohatchilar 143 milliard dollar sarflab, musulmon sayyohlik sohasini jahon sayohat xarajatlarining uchinchi o'ringa qo'yib, butun dunyo sayohat xarajatlarining 11 foizini tashkil qilmoqda.

Musulmonlarning sayohatlari global miqyosda 156 milliard dollardan oshdi YaIM 2016 yilda va Global Muslim Travel Index 2017 ma'lumotlariga ko'ra 2020 yilga kelib 220 milliard AQSH dollarigacha o'sishi rejalashtirilgan CrescentRating tomonidan.

Halol turizm sertifikatini Islom dini talablari va muqobil dam olish imkoniyatlari asosida xizmat qiluvchi turizm korxonalariga halol turizmi deb ataladi. Ushbu muassasalarda dam olish uchun odamlar musulmon bo'lishi kerak. Islomiy qoidalarga muvofiq dam olishni istagan har bir kishi ushbu korxonalardan foyda ko'rishlari mumkin. Mehmonxona, dam olish maskanlari, sayyohlik tashkilotlari va shunga o'xshash xizmatlar, asosan, spirtli ichimliklar iste'mol qilinmaydi va harom mahsulotlar ishlatilmaydi. Umuman olganda, namoz vaqtlariga ko'ra ekskurtsiyalar, turlar va turli tadbirlar rejalashtirilgan. SHu bilan birga, o'yin-kulgi va faoliyatning turli sohalariga e'tibor qaratiladi.

Xalqaro tadqiqot kompaniyasi tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, halol sayyohlik imkoniyatlaridan foydalanishni istagan musulmonlar soni 51. Dunyodagi musulmon sayyohlik salohiyati turizm sohasining 15 foizini tashkil qiladi. Ushbu raqamlar, halol turizm bozorining 8 turizm sektoriga yaqin bo'lganini ko'rsatadi. Halol turizm bugungi kunda yuksalib bormoqda.

Halol turizm sohasida mehmonlar, erkaklar va ayollar uchun alohida foydalanish joylari, namoz vaqtlari, ibodatlar xonalari, Qibla yo'nalishi, ibodat va ibodat ibodatxonalari, spirtli ichimliklar bermaydigan va taqiqlangan mevalar taklif etadigan restoranlar, islomiy mehmonxona kontseptsiyasi asosida turar joy. Ekskurtsiyalar islomiy nuqtai nazardan uyushtiriladi.

Halol turizmida musulmonlar islomiy nuqtai nazar, halol oziq-ovqat, alkogolsiz binolar, ibodat va maxfiylik talab qiladi. Halol sayyohlik kompaniyalari halol mehmonxonalar, halol villalar, halol restor anlar va halol ekskurtsiyalarni taklif qiladi.

SHu nuqtai nazardan, ushbu xususiyatlarga ega turizm imkoniyatlarini turizmning barcha sohalarida (dengiz sayohati, madaniy turizm, sog'liqni saqlash va issiqlik turizmi, qishki turizm, kongress turizm, plato turizm, g'or turizmi, diniy turizm) taklif qilinishi mumkin.

Halol turizm sohasidagi ISO 9001 standarti

Mamlakatimiz jahon sayyohlik reytingida oltinchi, halol sayyohlik imkoniyatlari bo'yicha ikkinchi o'rinda turadi. Dunyoning musulmon aholisi tobora halol turizmga aylanayotgani, bu jihatdan

mamlakatimizni muhim ahamiyatga ega. Eng muhimi, mehmonlarga sifatli xizmat ko'rsatishdir. SHu nuqtai nazardan, halol turizm korxonalari ham sifat boshqaruvini va ISO 9001 Sifat boshqaruv tizimi standartlarini beradi.

bizning tashkilot TÜRCERT texnik nazorat va sertifikatsiyalashtirish MCHJSHuningdek, halol turizm sertifikatini talab qiluvchi korxonalarga beradi. Ushbu hujjat va ISO 9001 standartlari haqida ko'proq ma'lumotga muhtoj bo'lsangiz, kompaniyamiz rahbarlari va xodimlari doimo qo'llab-quvvatlashga tayyor.

Nazorat savollari:

1. Xizmatlar sohasida standartlashtirish.
2. Turizm sohasida standartlashtirish.
3. Halol turizm.
4. Turizm sohasida standartlashtirish kim tomonidan yuritiladi?
5. Turizm sohasida qanday standartlar mavjud?
6. Halol turizm sertifikati.
7. Halol turizm sohasidagi ISO 9001 standarti.

17-ma'ruza.

17-mavzu. Ta'lim soxasida standartlashtirishning ahamiyati va o'rni

Reja:

1. "Ta'lim to'g'risida" Qonun
2. Ta'lim soxasida standartlashtirish

1. "Ta'lim to'g'risida" Qonun

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA STANDARTLASHTIRISH

Asosiy nizomlar

"Ta'lim to'g'risida" Qonunda (1997 y.) ta'lim sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida "Davlat standartlari doirasida ta'limning hamma uchun ochiqligi" ko'rsatilgan.

Qonunga muvofiq Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining vakolatiga berilgan. Ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatlangan davlat idoralari davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlashlari lozim.

Ta'limning barcha turlari bo'yicha davlat ta'lim standartlariga asosan Milliy dasturda uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi ko'zda tutilgan.

Vazirlar Mahkamasi 05.01.1998 y. № 5 "Uzluksiz ta'lim tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va kiritish to'g'risida" qaror qabul qilgan. Bu qarorga ko'ra "Davlat ta'lim standartlari to'g'risida" nizom tasdiqlangan va ta'limning xos turlari bo'yicha standartlarning loyihalarini huquqiy va texnik ekspertiza qilish bo'yicha ekspertlar guruhi tuzilgan.

Qarorda ta'limning xos turlari uchun standartlarni bosqichma-bosqich kiritish muddatlari tasdiqlangan.

Nizomga muvofiq standartlar ta'limning quyidagi turlari uchun o'rnatiladi:

- umumiy o'rta ta'lim, shu jumladan boshlang'ich ta'lim;
- o'rta maxsus, kasbiy ta'lim (akademik litseylar, kasb kollejlari);
- oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura).

Maktabgacha, maktabdan tashqari, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, malaka oshirish va kadrlarni qayta tayyorlash uchun davlat boshqaruvi vakolatli idoralari tomonidan belgilanadigan davlat talablari o'rnatiladi.

Nizomga asosan standartlashtirishning quyidagi ob'ektlari belgilangan

- ta'lim fanlari va predmetlarining tuzilmasi, mazmuni, o'quv yuklamasining hajmi, o'quvchilarning va bitiruvchilarning malaka darajasi va tayyorlash sifati;
- talablar, me'yorlar va qoidalar, pedagogik va axborot texnologiyalari, o'qitish metodlari va vositalari, shuningdek ta'lim tizimida foydalaniladigan atamalar, tushunchalar va toifalar;
- o'quvchilarning bilim darajasini va kasbiy mahoratini aniqlash, bitiruvchilarning sifatini, pedagogik va ilmiy-pedagogik kadrlarning ta'lim faoliyatini tekshirish-aniqlash protseduralari.

Nizomda davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish, ko'rib chiqish va tasdiqlashning quyidagi tartibi belgilangan:

- davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish tanlov shartlari yoki ta'limni boshqaruv vakolatli idoralari e'lon qiladigan innovatsion loyihalar sida amalga oshiriladi;
- Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dasturni amalga oshirish Respublika komissiyasi standartning loyihasini ekspertiza qiladi va eksperimental tekshiruvni o'tkazadi;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahamasi kadrlar tayyorlash Milliy dasturini amalga oshirish bo'yicha Respublika komissiyasining hu-losasiga ko'ra davlat ta'lim standartini va unga kiritilgan o'zgartiri-shlarni tasdiqlaydi.

2. Ta'lim soxasida standartlashtirish

Oliy ta'lim

O'zbekiston oliy maktab tizimi tarkibiga 58 ta oliy o'quv yurtlari, shu jumladan 16 universitet va 170 ning talaba o'qiydigan 42 ta institut kiradi. Oliy o'quv yurtlarida 18,5 ming o'qituvchilar ishlaydi, bularning yarmidan ko'prog'i doktor va fan nomzodlari.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" Qonunining baja-rilishini huquqiy jihatdan ta'minlash Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining birinchi bosqichini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni bajarish maqsadlarida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16.08.2001 y. №343 qarori bilan quyidagi standartlar tasdiqlandi va jo-riy etildi:

O'z DSt 1006:2001 O'zbekiston Davlat standarti. O'zbekiston uzluksiz ta'lim davlat ta'lim standartlari. Oliy ta'lim davlat ta'lim standarti. Asosiy nizomlar;

O'z DSt 1007-2001 O'zbekiston davlat standarti. O'zbekiston uzluksiz ta'lim davlat ta'lim standartleri . Oliy ta'lim davlat ta'lim standarti. Oliy ta'lim yunalishlari va mutaxassisliklari tasniflagichi.

O'z DSt 1006:2001 da oliy ta'lim to'g'risida asosiy tushunchalar (o'qitish me'yoriy muddatlari, kasbiy ta'lim dasturi, ta'lim fanlari bloki, yakuniy davlat attestatlashi), bakalavriat va magistraturadan tashkil topgan oliy ta'lim tuzilmasi, ta'lim yo'nalishlari (mutaxassisliklar) bo'yicha kasbiy ta'lim dasturlarining mazmuniga talablar, talabalarining tayyorlik darajalariga talablar va bitiruvchilarga malakaviy talablar, o'quv yuklamasining hajmiga talablar, kadrlarni tayyorlash sifatini baholash tartibi va oliy ta'lim muassasalarining faoliyatini baholash tartibi keltirilgan. Standart xos me'yoriy hujjatlarni tuzishda asos bo'ladi.

Standart oliy ta'limni oliy o'quv yurtlarida amalga oshiriladigan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaydigan, uzluksiz ta'limning mustaqil turi deb belgilaydi.

Oliy ta'lim ikki bosqichga ajratilgan: bakalavriat va magistratura. Bakalavr va magistr akademik darajalari oliy ta'limning xos darajasi dasturini muvaffaqiyatli o'zlashtirgan shaxslarga beriladi. Oliy ta'limning birinchi bosqichi sifatida bakalavriatura uchun o'qish muddati kamida 4 yil, magistratura uchun esa kamida 2 yil belgilangan.

Bakalavriaturada ta'lim dasturlari ta'limning uzluksizligini va umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasbiy ta'lim bilan uyg'unlashgan davomi ekanligini va fanlarning quyidagi majburiy bloklarini talabalar tomonidan o'zlashtirilishini hisobga olishi lozim:

- gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar;
- matematik va tabiiy-ilmiy fanlar;
- umumkasbiy fanlar;
- maxsus fanlar;
- qo'shimcha fanlar.

Magistraturaning ta'lim dasturlari ta'limning uzluksizligini va bakalavriat ta'lim dasturlarining davomi ekanligini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi va fanlarning quyidagi majburiy bloklarini talabalar tomonidan o'zlashtirilishini nazarda tutishi lozim:

- umummetodologik fanlar;
- mutaxassislik fanlari;
- ilmiy faoliyat.

Magistratura ta'lim dasturlari, shuningdek mustaqil ta'limni va talabalarining tanlov fanlarini, yakuniy davlat attestatlashini nazarda tu-tishi lozim.

Bakalavr ta'lim yo'nalishi bo'yicha, oliy ma'lumotli shaxslar tomonidan egallanishi lozim bo'lgan lavozimlarda mustaqil ishlashga, tanlagan mutaxassisligi bo'yicha oliy ta'limni magistraturada davom ettirishga, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimida qo'shimcha kasbiy ta'lim olishga tayyorlanadi.

Magistr mustaqil ilmiy-tadqiqot, ilmiy-pedagogik va boshqaruv faoliyatiga, aspiranturada ta'lim olishga va qayta tayyorlash, malaka oshirish tizimida o'qishga tayyorlangan bo'lishi lozim.

O'quv yuklamasining eng ko'p hajmi, auditoriya va auditoriyadan tashqari ishlarni o'z tarkibiga olgan holda, bakalavr va magistrlar uchun haftasiga 54 soat, kunduzgi o'qitish shaklida auditoriya darslarining eng ko'p hajmi haftasiga 36 soat hajmda o'rnatilishi lozim.

O'z DSt 1006:2001 da bakalavriatura va magistraturada o'qitish me'yoriy muddatlari va o'quv vaqti umumiy hajmining taqsimoti o'rnatilgan.

Bakalavriatura yo'nalishlari va magistratura mutaxassislari bo'yicha kadrlarni tayyorlash sifatini tekshirish o'z tarkibiga ichki, yakuniy davlat, jamoa-davlat va tashqi tekshiruvlarni olishi lozim.

Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutahassisliklari tasniflagichida birinchi raqam mutaxassislik kodini, ikkinchi raqam yo'nalish kodini, uchinchi raqam – ta'lim sohasi kodini, to'rtinchi va beshinchi raqamlar – bilim sohasi kodini, oxirgi raqamlar ta'lim dasturlari darajasining

kodini ifodalaydi. Masalan, “Metrologiya, standartlashtirish va sertifi-katlashtirish” ta’lim yo’nalishi 5521600 kodi bilan ifodalangan.

O’rta maxsus ta’lim

O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”, “Kadrlar tayyorlash bo’yicha milliy dastur”, “Standartlashtirish to’g’risida” qonunlarini, Vazirlar Mahkamasining 5 yanvar 1998 y. №5 “Uzluksiz ta’lim tizimida davlat ta’lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish to’g’risida”, 13 may 1998 y. № 204 “O’zbekiston Respublikasida o’rta maxsus ta’lim tizimini tashkillashtirish bo’yicha chora-tadbirlar to’g’risida” qarorlarini bajarish va ta’lim tizimining uzluksizligini ta’minlash maqsadlarida O’zbekiston uzluksiz ta’lim tizimida o’rta maxsus, kasbiy ta’lim me’yoriy hujjatlari ishlab chiqilgan. O’rta maxsus, kasbiy ta’lim (O’MKT) sohasida O’zbekiston davlat standarti O’z DSt 983:2000 “O’zbekistonda uzluksiz ta’lim standartlarining davlat tizimi. O’rta maxsus, kasbiy ta’lim” asos bo’luvchi hujjat bo’lib hisoblanadi.

Umumiy o’rta ta’limga asoslangan, o’qitish muddati 3 yil bo’lgan majburiy o’rta maxsus, kasbiy ta’lim uzluksiz ta’lim tizimida mustaqil ta’lim turidir. O’rta, kasbiy ta’lim yo’nalishi – akademik litsey va kasbiy kollej o’quvchilar tomonidan ixtiyoriy tanlanadi.

Standartda O’zbekistonda o’rta maxsus va kasbiy ta’limning asosiy maqsadlari va vazifalari, tushunchalar, ishlarni tashkillashtirish, me’yoriy hujjatlarning darajasi va ularni tuzish tartibi, ta’limni standartlashtirish tizimida o’rnatilgan talablarni tekshirish va nazorat qilish belgilangan.

O’zbekistonda o’rta maxsus va kasbiy ta’lim standartlarining me’yoriy-huquqiy asosi ta’lim bo’yicha qonunlar va O’z SDT dan iborat.

O’rta maxsus va kasbiy ta’limning tarmoq standarti ta’lim sifatining, o’quv yuklamasi xajmining, maqsadlar va malakaviy talablarga mos keluvchi, kasbiy tasniflagich asosida tayyorlash yo’nalishi va kasbiy tayyorlash eng kam majburiy mazmunini ta’minlovchi me’yoriy hujjat sifatida belgilangan.

O’MKT standartlarini joriy etish asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- O’MKT sifatining mamlakatimizda o’tkazilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarga va demokratik o’zgarishlarga muvofiqligini ta’minlash;

- jamiyatning ehtiyojlarini va fan-texnika yutuqlarini hisobga oluvchi kadrlar tayyorlashni ta’minlash;

- kadrlar tayyorlash tartibi va jarayonini baholash asoslarini aniqlash

- O’MKT tizimida kadrlar tayyorlash uzluksizligini va navbatini ta’minlash;

– raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni ta'minlash.

O'MKT standartlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

– O'MKT tizimida kadrlar tayyorlash bo'yicha ta'lim xizmatlariga va ularning sifatiga qo'yiladigan talablarni aniqlash;

– O'MKT tizimida bilimlarni va malaka darajasini baholashga talablarni o'z ichiga olgan me'yoriy asosni yaratish;

– o'quvchilarni xalq an'analari va insoniy fazilatlar asosida odob-axloqli tarbiyalash shakllari va usullarini joriy etish;

– kadrlarni maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishni samarali birga olib borilishi (integratsiyasi) ni ta'minlash;

O'MKT da standartlashtirishning eng muhim tomonlari quyidagilar:

– ta'limning uzluksizligi va navbati;

– ijtimoiy-iqdisodiy rivojlanish, fan-texnika va texnologiyalar-ning rivojlanish istiqbollari, jamiyat talablarini hisobga olish;

– ta'lim, fan va ishlab chiqarishning birliligi;

– matnlarni ifodalash birliligi va aniqligi;

– zamonaviy fan, texnika va texnologiya sohasidagi tajriba va yutuqlarga muvofiqligi;

– O'MKT maqsadlari va vazifalariga erishish.

O'MKT tizimida standartlashtirishni tashkillashtirish, muvo-fiqlashtirish, metodik rahbarlik qilish ta'limni boshqaruv bo'yicha davlat idoralariga yuklatilgan. O'MKT tizimidagi ta'lim standartlari uch yil da-vomida olib borilgan pedagogik tajriba natijalari bo'yicha tasdiqlanishi lozim.

O'MKT standartlariga o'zgartirishlar Vazirlar Mahkamasi tomonidan o'rnatilgan tartibda kiritiladi.

O'MKT tizimidagi davlat va tarmoq standartlarining talablariga rioya qilinishi vakolatli idora tomonidan tekshiriladi. Bunda o'quv yurtini bitiruvchilarning bilimi, o'quv rejalari va dasturlari, o'qitishning pedagogik texnologiyalari baholanadi. Belgilangan talablarga rioya qilinishi uchun mas'ullik o'quv yurtining rahbariyatiga yuklatildi.

O'MKT sifatini tekshirish ichki, joriy, oraliq, yakuniy, tashqi, davlat-jamoa tekshiruvi va yakuniy davlat attestatlashi ko'rinishida olib boriladi.

O'z DSt 983:2000 da O'MKT o'quv yurtini bitiruvchilarga talablar o'rnatilgan. Bunday talablarga bilimlarni va kasbiy ko'nikmalarni o'zlashtirgani, bilim-ko'nikmalarni amaliyotga joriy eta bilishi, jismoniy va kasbiy rivojlana olishi kiradi. SHuningdek, O'MKT da kadrlar tayyorlash yo'nalishlari, kasblari va mutaxassisliklar umumdavlat tasniflagichlarini ishlab chiqishga qo'yiladigan talablar ham o'rnatilgan.

Umumiy o'rta ta'lim

O'qish muddati 9 yil 1-9 maktab sinflari bo'lgan umumiy o'rta ta'lim majburiy hisoblanadi. Bu ta'lim ikki bosqichdan – boshlang'ich (1-4 sinflar) va o'rta (5-9 sinflar) umumiy ta'limdan iborat bo'lib, fan asoslari bo'yicha muntazam bilimlar olishni ta'minlaydi, bilim olishga ehtiyojini rivojlantiradi, tayanch o'quv, ilmiy va umummadaniy bilimlarni, milliy va umuminsoniy fazilatlar asosida ma'naviy-axloqiy sifatlarni, mehnat ko'nikmalarini, ijodiy fikrlashini, atrof dunyoga va kasb tanlashga ongli munosabatini ta'minlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim tugallangandan keyin ta'lim fanlari va bular bo'yicha olingan baholar ko'rsatilgan davlat shaklidagi attestat beriladi.

Yangi tuzilmani shakllantirish va umumiy o'rta ta'limni olib borish uchun kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur bo'yicha davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish talab etildi. Standartlar maktabning 1-9 sinflari doirasida sifatli umumiy o'rta ta'limni, akademik litseylarda va kasbiy kollejlarda, navbatdagi ta'lim dasturlari bilan mantiqiy aloqani hisobga olgan holda ta'minlaydi.

“Ta'lim to'g'risida”, “Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur” larni va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 13 may 1998 y. № 203 “O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkillashtirish to'g'risida” qarorini bajarish maqsadida Xalq ta'limi vazirligi tomonidan umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari ishlab chiqildi va 1998-1999 o'quv yilida o'quv yurtlarida sinab ko'rildi.

Hukumat qarori bilan “O'zbekiston Respublikasida umumiy ta'lim to'g'risida” Nizom tasdiqlandi. Umumiy o'rta ta'lim maqsadi sifatida o'quvchilarni davlat ta'lim standartiga muvofiq o'qitish va tarbiyalash va shaxsning ta'lim olish huquqini amalga oshirish belgilangan. Umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarga zarur hajmdagi bilimlarni beradi, ularda tashkilotchilik qobiliyatlarni va amaliy tajribani rivojlantiradi, birinchi boshlang'ich kasbiy yo'nalishga va navbatdagi ta'lim bosqichini tanlashiga ko'maklashadi.

Boshlang'ich ta'lim (1-4 sinflar) o'qish, yozish, hisoblashni, o'zini-o'zi tekshirish asosiy qobiliyatlarini va ko'nikmalarini madaniy so'zlashuv va axloq, shaxsiy gigiena va sog'lom hayot tarzini o'rgatishga qaratilgan.

Umumiy o'rta ta'lim (1-9 sinflar) muntazam bilimlarni olishni, keng bilim doirasini, ijodiy mustaqil fikrlashni, o'quvchilar shaxsiyatining tiklanishini, o'zining ijtimoiy taqdirini o'zi belgilash qobiliyatini va qiziqish doiralarining rivojlanishini ta'minlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari (UO'TDTS) quyidagi tamoyillar asosida ishlab chiqiladi:

- davlat ta'lim standarti (DTS) talablarining davlat, jamiyat va shaxsiyat ehtiyojlariga muvofiqligi;

- o'quv dasturlari mazmunining jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va fan va texnikadagi taraqqiyot bilan o'zaro bog'liqlik;

- umumiy o'rta ta'limning boshqa ta'lim darajalari bilan uzluksiz-ligi;
- ta'lim mazmunining respublikaning barcha hududlarida birliligi va butunligi;
- umumiy o'rta ta'limning mazmuni, shakli, vositalari va usullarini aniqlashda innovatsion texnologiyalarga asoslanish;
- ta'lim bo'yicha qonunlar zamonaviy talablarining va pedagogikadagi an'anaviy qarashlarning birliligi;
- xorijiy demokratik davlatlarning ta'lim sohasida milliy xususi-yatlarni hisobga olgan holda me'yorlarni o'rnatish ilg'or tajribasidan foy-dalanish.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining tayanch o'quv rejalari davlat ta'lim standartlarining tarkibiy qismi bo'lib, ta'lim sohasidagi davlat me'yoriy hujjati deb hisoblanadi. Tayanch o'quv rejalari o'quvchilarga o'quv predmetining mazmunini berish uchun ajratilgan o'quv soatlarining eng kam hajmini aks ettiradi va standartlarga muvofiq har bir muayyan sinfda o'quv predmeti bo'yicha ta'lim mazmunini aniqlash uchun asos bo'ladi.

Standartlar o'quvchilarning barcha umumta'lim predmetlar (ona tili, adabiyot, fizika, matematika, kimyo, tarix, jo'g'rofiya va boshqalar) bo'yicha tayyorgarlik darajalariga majburiy eng kam talablarni o'z ichiga oladi. Bunda talablar umumiy o'rta ta'limning ikki bosqichiga - 1-4 sinflar va 5-9 sinflarga alohida-alohida o'rnatilgan.

Masalan, 1-4 sinflar uchun "Ona tili va o'qish" predmetidan quyidagi talablar o'rnatilgan:

a) o'qish mahorati bo'yicha – bir minutda 80-90 ta so'z o'qish, bunda quyidagilarga rioya qilish zarur:

- harflarni to'g'ri talaffuz qilish;
- so'zlarni to'g'ri o'qish;
- so'zlarning talaffuz etilishiga e'tiborni qaratgan holda tiniq va ifodali o'qish;
- urg'u qoidalariga rioya qilish;
- ilmiy atamalar va belgilarni to'g'ri talaffuz etish;

b) matnni o'zlashtirish va boshqalarini bayon etish - 10 minut ichida 4-5 bet matnni o'qib, mazmunini so'zlab berish, bunda quyidagilarga rioya qilinadi:

- nutq to'g'ri, tekis, aniq, ta'sirchan bo'lishi lozim;
- monologlarning tekisligiga rioya qilinadi;
- dialoglarning ta'sirchanligi, mantiqiyliqi uzluksizligi.

v) 70-80so'zdan iborat diktant yozish ko'nikmasi talab etiladi.

g) o'z fikrini bayon eta olish – 5-6 jumladan iborat matn yozish.

O'quvchilarning bilim sifatini tekshirishni va o'qitish natijalari-ning DTS ga muvofiqqligini ta'minlash uchun quyidagi tekshiruv: joriy tekshiruv, oraliq tekshiruv, bosqich tekshiruvi, yakuniy tekshiruv protseduralari ko'zda tutilgan.

Nazorat savollari:

1. Ta'lim sohasidagi standartlashtirish.
2. «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
3. O'rta maxsus va umumiy o'rta ta'lim sohasida standartlar.
4. «Davlat ta'lim standartlari to'g'risida» Nizom.

18-ma'ruza.

18-mavzu. Qishloq xo'jaligi maxsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlashda, xalqaro GLOBAL GAP standartini joriy etishning o'rni va ahamiyati

Reja:

1. Qishloq xo'jaligi maxsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash
2. Xalqaro GLOBAL GAP standartini joriy etishning o'rni

1. Qishloq xo'jaligi maxsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING
FARMONI

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINING SIFAT VA XAVFSIZLIK KO'RSATKICHLARI XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQLIGINI TA'MINLASHGA DOIR QO'SHIMCHA CHORA-TADBIRLAR TO'G'RISIDA

So'nggi yillarda yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish va eksport geografiyasini kengaytirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda.

2016 — 2019 yillar davomida yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti hajmi — 171,2 foizga, jumladan meva-sabzavotchilik — 172,6 foizga, chorvachilik mahsulotlari — 170 foizga, o'rmon va baliqchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish — 177,5 foizga oshdi.

Meva-sabzavot mahsulotlarining eksport hajmi 1,4 mln tonnadan oshib, 2016 yilga nisbatan 1,5 barobarga o'sishga erishildi.

SHu bilan birga, jahon bozorida mahsulotlarga qo'yilgan sifat va xavfsizlik talablarining tobora kuchayib borishi, respublikamizda yetishtirilayotgan mahsulotlarning xalqaro bozorlardagi o'rnini mustahkamlash uchun qo'shimcha choralar ko'rishni talab qilmoqda.

Respublikada Organic va Global G.A.P. xalqaro standartlari talablariga muvofiq mahsulot ishlab chiqarish, tartibga solish va muvofiqlashtirish tizimlarini rivojlantirish, qishloq va o'rmon xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlarini yaxshilash, eksport geografiyasini kengaytirish, shuningdek, mamlakatimizning organik mahsulot ishlab chiqarish salohiyatidan to'liq foydalanish imkoniyatini oshirish maqsadida:

1. Quyidagilar:

O'zbekiston Respublikasida organik qishloq xo'jaligi va organik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni rivojlantirish kontseptsiyasi (keyingi o'rinlarda — Kontseptsiya) 1-ilovaga muvofiq;

O'zbekiston Respublikasida organik qishloq xo'jaligi va organik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni rivojlantirish kontseptsiyasini amalga oshirish bo'yicha «Yo'l xaritasi» 2-ilovaga muvofiq;

2020 — 2025 yillarda qishloq xo'jaligi va o'rmon fondi yerlarida bosqichma-bosqich organik ishlab chiqarishga o'tishning prognoz ko'rsatkichlari 3-ilovaga muvofiq;

2020 — 2025 yillarda maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global G.A.P.) xalqaro standarti talablari bo'yicha sertifikatlanadigan yer maydonlarining asosiy eksportbop ekin turlari bo'yicha prognoz ko'rsatkichlari 4-ilovaga muvofiq;

Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishi korxonalari va klasterlari tomonidan organik paxta xom ashyosi yetishtirish hamda organik to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishni tashkil etish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar rejasi 5-ilovaga muvofiq;

Respublika hududlarida agroekoturizm jozibadorligini yanada oshirish uchun organik bozorlar va restoranlar tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi 6-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

2. Belgilansinki:

a) O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi organik mahsulotlarni ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global G.A.P.) doirasidagi barcha manfaatdor tashkilotlar faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish bo'yicha vakolatli davlat organi hisoblanadi;

b) O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligiga:

barcha manfaatdor vazirliklar, idoralar, hokimliklar, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va tadbirkorlardan organik ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global G.A.P.) doirasidagi zaruriy ma'lumotlarni olish;

organik mahsulot va xom ashyolarni ishlab chiqarish, qayta ishlash, tashish, saqlash, sotish va sertifikatlash bilan shug'ullanuvchi xo'jalik sub'ektlari faoliyatining ekvivalentligini baholash va avtorizatsiyalash tizimini yaratish huquqi beriladi.

3. SHunday tartib o'rnatilsinki, unga muvofiq organik qishloq xo'jaligiga o'tkazilgan yer uchastkalarida ekinlarni joylashtirish organik standart talablarini hisobga olgan holda ilmiy asoslangan almashlab ekish sxemalariga muvofiq amalga oshiriladi va ekinlarni joylashtirishda davlat aralashuviga yo'l qo'yilmaydi.

4. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi:

a) Sog'liqni saqlash vazirligi, O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi, Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish davlat qo'mitasi, Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, «O'zbekoziqovqatxolding» xolding kompaniyasi, Fanlar akademiyasi bilan birgalikda 2020 yil 1 oktyabrga qadar organik qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish tizimlarini xalqaro standartlar

asosida tashkil etish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining «Organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish to'g'risida»gi qonuni loyihasini;

«O'zstandart» agentligi bilan birgalikda ikki oy muddatda organik qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni ixtiyoriy sertifikatlashdan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni Vazirlar Mahkamasiga kiritsin;

b) Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi bilan birgalikda Toshkent davlat agrar universitetida «Organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va qayta ishlash» yo'nalishida mutaxassislar tayyorlash uchun o'quv-uslubiy materiallarni ishlab chiqsin va 2021-2022 o'quv yilidan boshlab ushbu yo'nalishda talabalar qabul qilishni yo'lga qo'ysin;

v) bir oy muddatda vazirlik tuzilmasida belgilangan shtatlar doirasida 4 ta shtat birligidan iborat organik ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyotini rivojlantirish boshqarmasini tashkil etsin;

d) 2021 yil 1 yanvarga qadar qishloq xo'jaligi yo'nalishidagi ilmiy-tadqiqot institutlarida mavjud laboratoriyalarni zamonaviy yuqori texnologik asbob-uskunalar bilan jihozlasin va birlamchi organik urug' yetishtiruvchi xo'jaliklar faoliyatini yo'lga qo'ysin;

e) 2020 yil 31 dekabrga qadar Jahon bankining qishloq xo'jaligini modernizatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha kredit mablag'lari hisobidan «Qishloq xo'jaligida standartlashtirish markazi» davlat unitar korxonasi qoshida Organic va Global G.A.P. xalqaro standartlari talablariga muvofiq kompleks sinov laboratoriyasi majmuasini tashkil etish choralari ko'rsin.

5. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi, Qishloq xo'jaligi vazirligi bilan birgalikda ikki oy muddatda organik mahsulotlarni yetishtirish (ishlab chiqish), qayta ishlash, saqlash va qadoqlashga hamda organik urug'chilikni rivojlantirishga yo'naltirilgan besh yillik davlat ilmiy-texnik dasturlarni ishlab chiqsin va loyihalarni tanlovlar asosida shakllantirsin.

6. «O'zstandart» agentligi:

Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish davlat qo'mitasi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi O'simliklar karantini davlat inspeksiyasi, «O'zbekoziqovqatxolding» xolding kompaniyasi, Qishloq xo'jaligi vazirligi, Innovatsion rivojlanish vazirligi, Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi, Tashqi ishlar vazirligi bilan birgalikda bir oy muddatda Kodeks Alimentarius Komissiyasi standartlari talablariga muvofiq Yevropa Ittifoqi bilan savdo faoliyatini jadallashtirish bo'yicha 2020 — 2024 yillarga mo'ljallangan chora-tadbirlar dasturlari rejasini ishlab chiqsin;

2020 yil 1 sentyabrga qadar ISO 28000 Yetkazib berish zanjirida xavfsizlikni boshqarish tizimlari xalqaro standartlari seriyalarini qabul qilsin;

uch oy muddatda qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining qo'shimcha qiymat zanjirini tashkil etishda ishtirok etuvchi barcha korxona va tashkilotlar faoliyatlarida bajariladigan jarayonlarni ISO 28000 «Etkazib berish zanjirida xavfsizlikni boshqarish tizimlari» xalqaro standarti talablariga muvofiqligini baholashning belgilangan tartibda amalga oshirilishini ta'minlasin.

7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi O'simliklar karantini davlat inspeksiyasi Qishloq xo'jaligi vazirligi bilan birgalikda ikki oy muddatda organik mahsulotlarni zararsizlantirish bo'yicha xalqaro tajribada qo'llanilayotgan usullar va vositalar ro'yxatini shakllantirsin hamda eksportga yo'naltirilayotgan organik mahsulotlarni zararsizlantirish ishlarining xalqaro talablarga muvofiq amalga oshirilishini ta'minlasin.

8. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda ikki oy muddatda qonun hujjatlariga ushbu Farmondan kelib chiqadigan o'zgartirish va qo'shimchalar to'g'risida Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritsin.

9. O'zbekiston Milliy axborot agentligi va O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi Qishloq xo'jaligi vazirligi bilan birgalikda ushbu Farmon mazmun-mohiyati hamda maqsad va vazifalarining ommaviy axborot vositalarida keng yoritilishini ta'minlasin.

10. Mazkur Farmonning ijrosini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari O'.I. Barnoev zimmasiga yuklansin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH. MIRZIYOEV

Toshkent sh.,
2020 yil 18 may,

2.Xalqaro GLOBAL SAR standartini joriy etishning o'rni

GLOBAL GAP xalqaro standarti

1. Standart tarixi va umumiy kirish GLOBAL GAP yetishtiriladigan qishloq xo'jaligi mahsulotlari xavfsizligini hamda ularning mavjud sifat va texnik talablarga muvofiqligini ta'minlash uchun tan olingan xalqaro standartlar tizimidir. GLOBAL GAP standarti GHP, GMP va HACCP talablariga asoslanadi. Ushbu standartga muvofiq sertifikatlash ixtiyoriydir, lekin uning milliy standartlardan asosiy farqi shundaki, sertifikatlash yakuniy mahsulot sifatini baholashni emas, balki butun ishlab chiqarish tsiklini qamrab oladi.

GLOBAL GAP ning eski nomi EurepGAP bo'lib, u atrof-muhitga minimal zararni kafolatlaydigan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini etishtirish uchun Evropa Ittifoqida qabul qilingan standartlar to'plamidir. Evropada birinchi sertifikatlangan fermer xo'jaliklari 2003 yilda, 2004 yildan beri paydo bo'lgan. Bu hodisa 2006 yildan beri ommaviylashdi. xalqaro tus oldi. Natijada, Evropa standarti butun dunyoda va 2007 yilda tarqaldi. nomini GLOBAL GAP ga o'zgartirishga qaror qilindi. Hozirgi vaqtda dunyoning 119 dan ortiq mamlakatlaridagi ishlab chiqaruvchilar GLOBAL GAP tizimi tomonidan sertifikatlangan, sertifikatga ega fermer xo'jaliklarining umumiy soni 155 000 dan oshadi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, sertifikatlangan fermer xo'jaliklarining umumiy sonidan o'simlikchilik (shu jumladan meva-sabzavot mahsulotlari) qariyb 75%, chorvachilik 15%, suv yetishtirish 10% ni tashkil qiladi.

Umuman olganda, standartning ish tizimi butun texnologik zanjirni kuzatishdan iborat va shuning uchun fermerga qo'yiladigan birinchi talab - etishtirish jarayonida amalga oshirilgan barcha tadbirlarni batafsil ro'yxatga olish. Xususan, standartning asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

- ishlab chiqarish risklarini tahlil qilish;
- mehnatni muhofaza qilish va ishlab chiqarish sanitariyasi;
- atrof-muhitni muhofaza qilish;
- mahsulotlarni kuzatish va qaytarish tartiblari;
- ekish materialining kelib chiqishi va sifati;
- tuproqning qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi uchun yaroqliligi;
- tuproq tahlili va rivojlangan tuproq o'g'itlash tizimining mavjudligi;
- suv, pestitsidlar qoldiqlari va qattiq metallar, mikroflorani tahlil qilish;
- o'simliklarni himoya qilishning yaxlit tizimini joriy etish va qo'llash;
- mahsulotlarni tozalash, qayta ishlash va saqlash bo'yicha faoliyatni amalga oshirish.

Natijada, bugungi kunda GLOBAL GAP sertifikati ishlab chiqarish texnologiyasini kuzatish asosida mahsulot xavfsizligi to'g'risidagi xulosani tasdiqlash yoki rad etishga imkon beradigan va shu bilan ishlab chiqaruvchining qishloq xo'jaligining yaxshi amaliyotiga sodiqligini ko'rsatadigan vositadir (Yaxshi Qishloq xo'jaligi Amaliyot - GAP).

Bugungi kunda GLOBAL GAP standartining asosiy haydovchisi chakana savdo tarmoqlari, qayta ishlash korxonalari va umumiy ovqatlanish korxonalari hisoblanadi. Raflardagi mahsulotlarning xavfsizligini kafolatlash etakchi kompaniyalar va chakana savdo tarmoqlarining aksariyat qismining asosiy talablaridan biridir.

2. Sertifikatlashtirishga tayyorgarlik: bosqichma-bosqich GLOBAL GAP standartini joriy etish quyidagi bosqichlardan iborat:

- tayyorgarlik;
- oldindan sertifikatlash ;
- sertifikatlash.

Tayyorgarlik bosqichi, o'z navbatida, alohida elementlardan iborat: diagnostika audit, xodimlarni o'qitish, hujjatlarni ishlab chiqish va standart talablarini amalga oshirish. Diagnostik (dastlabki) audit davomida fermer xo'jaligi bilan dastlabki tanishuv o'tkaziladi. Ixtisoslashuv, sertifikatlangan ekinlar, mashina-traktor parki va mavjud texnikaning holati, mehnatni muhofaza qilish tizimining holati hisobga olinadi, dalada butun ish zanjirining tashkil etilishi bilan tanishish va hokazo.

Fermer xo'jaligini tayyorlash, kadrlar tayyorlash va muvofiqlik mezonlarini amalga oshirish GLOBAL GAP tizimini qurishning asosiy bosqichidir. SHu bilan birga, fermer xo'jaligi barcha nazorat punktlari, shu jumladan HACCP metodologiyasi bo'yicha batafsil tahlil qilinadi va bir qatorga

keltiriladi. standart talablari bilan. SHuningdek, ishlab chiqarish xatarlari tahlili o'tkazilib, mahsulotlarni kuzatish va qaytarishning tegishli tartiblari, hujjat aylanishi, texnologik hodisalarni ro'yxatga olish tizimlari joriy etilmoqda, mahsulotdagi pestitsidlar qoldiqlari darajasini aniqlash uchun zarur elementlar joriy etilmoqda va boshqalar.

Fermer xo'jaligi standartning nazorat punktlariga muvofiqlashtirilgach, maxsus nazorat varag'i to'ldiriladi va tekshiruv o'tkazuvchi tashkilotga sertifikatlashtirish uchun ariza beriladi. Tekshiruv 4-8 soat davom etadi. Uni amalga oshirish jarayonida ushbu bosqichda maslahat berish yoki zarur tushuntirishlar berish huquqiga ega bo'lgan maslahatchining ishtirok etishiga ruxsat beriladi.

Tekshiruv hech qanday izohsiz yakunlangan taqdirda, qishloq xo'jaligi korxonasi 2-4 hafta ichida qog'oz ko'rinishida GLOBAL GAP sertifikatini oladi va bir vaqtning o'zida elektron versiyasi GLOBAL GAP veb-saytida paydo bo'ladi, uni har kim o'qishi mumkin. Tekshiruv natijasida asosiy muvofiqlik mezonlarida nomuvofiqliklar aniqlansa, fermer va uning maslahatchisiga ularni tuzatish uchun 28 kun muddat beriladi. Sertifikatlash organiga tuzatishlarni tasdiqlovchi dalillar taqdim etilgandan so'ng, 2-4 hafta ichida fermer GLOBAL GAP sertifikatini oladi

3. GLOBAL GAP sertifikati: FoodPLUS kompaniyasiga tegishli GLOBAL GAP ning asosiy afzalliklari va cheklovlari GmbH sertifikatlarni o'zi chiqarmaydi, lekin ro'yxatdan o'tgan sertifikatlashtirish organlariga/kompaniyalariga sertifikatlar berish huquqini bergan (1-ilovaga qarang). Audit va sertifikatlashtirish tartib-qoidalarini o'tkazadigan sertifikatlashtirish kompaniyasiga murojaat qilishdan oldin, birinchi navbatda GLOBAL GAP ning umumiy talablari va nazorat nuqtalari bilan tanishib chiqishingiz tavsiya etiladi (ular ushbu qo'llanmada tasvirlangan). Talablarga javob beradigan va GLOBAL GAP standarti bo'yicha sertifikat olishni niyat qilgan fermerlar ma'lum moliyaviy xarajatlarga tayyor bo'lishlari kerak. Xususan, fermerlar ekin maydonlari va ishlab chiqarish infratuzilmasini tayyorlashi, ishchilarni o'qitishi, standart talablari asosida hujjatlashtirish tizimini ishlab chiqishlari, keyin esa ro'yxatga olish, tekshirish va sertifikatlash xarajatlarini to'lashlari kerak. SHu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, yakka tartibdagi ishlab chiqaruvchi ham, ishlab chiqaruvchilar guruhi ham sertifikatlash uchun ariza berishlari mumkin, uning narxi tanlangan sertifikatlashtirish organiga, tekshirish uchun sarflangan vaqtga va sertifikatlash uchun ekin maydonlarining hajmiga bog'liq bo'ladi.

Sertifikatlashtirish organi/kompaniyasi tomonidan olinadigan sertifikatlash to'lovidan tashqari, fermerlar berilgan sertifikatni yangilash uchun yillik ro'yxatdan o'tish yig'imini ham to'lashlari kerak.

GLOBAL GAP qoidalari, standartlari va qoidalari mahsulot sifati va oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilash, bozorga kirishni osonlashtirish, ruxsat etilmagan pestitsidlardan foydalanish xavfini kamaytirish va kimyoviy va zaharli qoldiqlar chegaralarini nazorat qilish kabi katta imtiyozlarni beradi. SHuningdek, sertifikatlangan ishlab chiqaruvchi bugungi kunda GLOBAL GAP sertifikatlash ishlarini talab qiladigan chakana sotuvchilarga mahsulotlarni sotishda afzalliklarga ega. Natijada, bitta korxona nuqtai nazaridan sertifikatlashtirish katta kuch, ma'muriy va moliyaviy resurslarni talab qiladi va shuning uchun yirik ishlab chiqaruvchilar yoki ishlab chiqaruvchilar guruhlar uchun sertifikatlash ancha osonlashadi.

Qayd etish joizki, GLOBAL GAP sertifikati ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning bozor bahosidan oshib ketadigan mukofotni kafolatlamaydi, chunki standart biznesda barqaror ishlab chiqarish va ishbilarmonlik munosabatlarini rivojlantirish uchun minimal talablar majmui hisoblanadi.

Nazorat savollari:

1. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash.
2. Xalqaro GLOBAL GAP standartlari.
3. Xalqaro GLOBAL GAP standartlarini joriyb etishning o'rni.
4. «Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifati va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.
5. GLOBAL GAP standartini joriy etish bosqichlari.
6. GLOBAL GAP sertifikati.

19-ma'ruza.

19-mavzu: Qishloq xujaligi maxsulotlarini ishlab chiqishda xalqaro GLOBAL GAP

standartlarining talabalar

Reja:

1. Qishloq xujaligi maxsulotlarini ishlab chiqishda xalqaro GLOBAL GAP standartlariga qo'yiladigan talabalar
2. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlash

1. Qishloq xujaligi maxsulotlarini ishlab chiqishda xalqaro GLOBAL GAP standartlariga qo'yiladigan talabalar

GLOBAL GAP bo'yicha sertifikatlashga qo'yiladigan minimal talablar sharhi

1. Yer uchastkasining tarixi va uni boshqarish.

Ushbu bo'lim talablariga muvofiq, dalaning detallashtirilgan xaritasi tayyorlanib, xo'jalik hududiga kirish joyida o'rnatib qo'yilishi lozim. Xaritada quyidagi ma'lumotlar aks etgan bo'lishi kerak:

- fermer xo'jaligi/agrofirmaning nomi;
- o'lchamlarini ko'rsatgan holda ekin maydonlar joylashgan yer, dalalar va suv manbalari (kanal, havza, hovuz va boshqalar);
- butun ishlab chiqarish infratuzilmasining joylashgan yeri, shu jumladan mineral o'g'itlar va pestitsidlarni saqlash omborxonalari, hojatxonalar, energobloklar, tayyor mahsulotni saqlash ombori, ishchilarning dam olish joyi, oshxona va h.k.lar;
- GLOBAL GAP indentifikatsiya raqami (oldin berilgan sertifikat mavjud bo'lgan taqdirda).

SHuningdek, har bir alohida dala maydoni, yetishtirilayotgan mahsulot turlari, ekin materiali, ko'chat va daraxtlar soni, shuningdek ilk sertifikatlash holatida kamida so'nggi 3 oy mobaynida hamda avval sertifikatsiyalangan xo'jaliklar uchun kamida 2 yil davomida, dalalarda amalga oshirilgan agroteknik tadbirlar to'g'risida ma'lumotlar aks etgan ro'yxatga olish tizimi, qaydlar va hisob hujjatlarining bo'lishi talab qilinadi. Yer maydonini boshqarish bo'yicha talab oziq-ovqat xavfsizligi, atrof muhit va sog'liqni muhofaza qilishni hisobga olgan holda, ishlab chiqarish uchun yaroqlilikni tasdiqlovchi ishlab chiqarish infratuzilma (ekin maydonlari, asbob-uskunalar, bino va inshootlar)ning xavflarini baholashni nazarda tutadi. Xavflarni baholashda yer maydonining tarixi (er maydonidan ilgari qanday foydalanilgan, qaysi mahsulot turlari yetishtirilgan, kimyoviy moddalarning ishlatilganligi, tuproq tuzilmasi, eroziya va h.k.) va ehtimoldagi jismoniy, kimyoviy va biologik xavfli omillar to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'lish kerak. Xavflarni baholash metodika va tamoyillari bo'yicha axborot 2-Ilovada berilgan. O'rganish natijalariga ko'ra xavflar aniqlanadigan bo'lsa, ma'lum xatarlarni minimallashtirish va bartaraf etish bo'yicha tegishli chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish va joriy etish kerak bo'ladi.

1. Hujjatlarni yuritish va ichki audit tizimi

GLOBAL GAP standarti, sifatni boshqaruvchi boshqa tizimlari kabi, barcha jarayonlar va nazorat nuqtalari va standart mezonlari bo'yicha muvofiqlik tadbirlarini o'z ichiga olgan rasmiylashtirilgan hujjatlar paketining bo'lishini talab qiladi, shuningdek barcha hujjatlar dolzarb holatda saqlanib turilishi kerak. Hujjatlar paketini korxona o'z kuchi bilan (sertifikatlash va sifatni boshqarish masalalari bo'yicha mutaxassis bo'lsa) yoxud GLOBAL GAP xalqaro standartini joriy etish bo'yicha mustaqil maslahatchi yoki kompaniyani jalb qilish yo'li bilan ishlab chiqishi mumkin. Hujjatlarga majburiy talab sifatida standartning barcha tegishli nazorat nuqtalari va talablari bo'yicha ma'lumotlarning mavjud bo'lishi va qamrab olinishi hisoblanadi. Tasdiqlangan hujjatlarga binoan, ishlab chiqaruvchidan kamida bir yilda bir marta ichki audit o'tkazish talab qilinadi va u tegishli qaydlar va yozma isbotlar bilan tasdiqlanishi zarur bo'ladi. Ichki auditni sifat masalalari bo'yicha korxonaning mas'ul mutaxassisi tomonidan yoki mustaqil maslahatchi yoki pudratchi kompaniya tomonidan o'tkazish mumkin. Ichki audit natijalari bo'yicha, GLOBAL GAP standartining nazorat nuqtalari va talablariga mos kelmaslik aniqlangan taqdirda, ishlab chiqaruvchi to'g'rilovchi chora-tadbirlarni bajarishi zarur bo'ladi, ular ham yozma shaklda aks ettirilgan va tasdiqlangan bo'lishi kerak. Ishlab chiqaruvchilar oxirgi 2 yil uchun barcha mavjud hujjatlarni saqlashga majburlar, Lekin

tashqi tekshiruvdan avval o'tkaziladigan dastlabki inspeksiya uchun esa xujjatlarni so'nggi 3 oy mobaynidagi yoki ro'yxatga olingan sanadan boshlab taqdim etish zarur bo'ladi.

3. Mehnat gigienasi

Standartning mazkur bo'limga oid talablari gigiena bilan bog'liq xavflarni kamaytirish hamda xo'jalikning barcha xodimlari o'z majburiyatlarini sifatli bajarishlari bo'yicha ularga qo'yilayotgan shartlarni anglab yetishlari uchun mahsulotlarni xavfsiz ishlab chiqarish madaniyati va kerakli amaliyotlarda sanitariya-gigienik jarayonlarga rioya qilishni ta'minlanishiga chaqiradi. Ushbu maqsadda barcha xodimlar uchun mahsulotlarning ifloslanish xavfi tug'ilganda himoya qiluvchi kiyimlardan, shu jumladan bir marta ishlatiladigan qo'lqoplardan foydalanish, ma'lum joylarda qo'llarni yuvish va kesilgan joylarni bog'lash, ovqatlanish, suv ichish va chekish uchun maxsus joylarni ajratish, infeksiyalar va kasalliklar to'g'risida belgilarini ko'rsatgan holda ogohlantirish (ular mavjud bo'lganida xodimni mahsulotlar bilan bevosita aloqa qilishidan chetlab qo'yish kerak) va boshqalarni nazarda tutgan holda "Xodimlar va tashrif buyuruvchilarning gigiena qoidalari"ni ishlab chiqish va tasdiqlash zarur bo'ladi. Bunda xodimlarning gigiena qoidalari xo'jalikning har bir faoliyat turi bo'yicha alohida, ishchilarning ish mohiyatini inobatga olgan holda ishlab chiqilishi mumkin. Har yili barcha xodimlarni jalb qilgan holda va bajarayotgan ish turiga muvofiq, mehnat gigienasi bo'yicha tanishuv yo'l-yo'riqlari va boshlang'ich kurs tashkil etish kerak bo'ladi. Yo'l-yo'riq o'tkazilganligini tegishli buyruq va ishtirokchilarning ro'yxati ko'rsatilgan bayon bilan tasdiqlash kerak. Bundan tashqari, gigiena qoidalari bilan ham xodimlar, ham tashrif buyuruvchilar tanishib chiqishlari uchun ularni ko'rinadigan joyga osib qo'yish kerak. SHuni e'tiborga olish lozim-ki, sanitariya-gigiena jarayonlarida faoliyati ta'riflab o'tiladigan xodimlar ichki va tashqi audit jarayonida mehnat gigienasi masalalari bo'yicha bilimga egaliklarini tasdiqlashga majbur bo'ladilar.

4. Xodimlarning sog'lig'i, xavfsizligi va ijtimoiy-maishiy ta'minoti

Puxta tayyorlangan xodimlar – har qanaday qishloq xo'jalik korxonasining xavfsiz va samarali ishlashining garovidir. Qishloq xo'jalik korxonalarining ishchi, pudratchi va ishlab chiqaruvchilari ishlab chiqarayotgan mahsulotlarining sifatiga va atrof muhitni himoyalashga qiziqish bildirishlari kerak. SHu sababli GLOBALG.A.P. standartining ushbu bo'lim talablari ish joyida xavfsizlik qoidalariga rioya qilish va mehnat muxofazasi, xodimlarni xavfsiz ishlashlari uchun kerakli anjomlar bilan ta'minlash va baxtsiz hodisalarda o'z vaqtida birinchi yordam olishlariga bag'ishlangan.

4.1. Sog'liq va xavfsizlik bo'yicha talablar

Birinchi bosqichda, xavfsizlik va sifatni boshqarish masalalari bo'yicha mas'ul xodimlar (ular mavjud bo'lganida) yoki mustaqil maslahatchi tomonidan, sertifikatlanayotgan mahsulotning barcha ishlab chiqarish bosqichlarida xodimlar sog'lig'iga nisbatan bo'lgan xavflarni va mehnat xavfsizligini baholash ishlari amalga oshiriladi. Xavfli omillar misolida elektr uzatish tarmoqlari va elektr simlari, qishloq xo'jalik texnikasi va transport harakatlanish yo'llari, mashinalarning harakatlanuvchi elementlarini ishlatish, ehtimoldagi yong'in, organik va mineral o'g'itlash uslublari, haddan tashqari yuqori shovqin, chang, ekstremal haroratlar, yoqilg'i-moylash materiallarini saqlash, binolar, zinapoyalar va omborxonalar holati, chiqindilarni yig'ish joylari va h.k.larni keltirish mumkin. Keyingi bosqichda "Sog'liqni muhofaza qilish va mehnat xavfsizligini ta'minlash tartiblari"ni ishlab chiqish talab qilinadi, xavflar va ta'sir omillarini baholash natijalari hisobga olish shu jumladandir. Qoidalar baxtsiz hodisalar, avariya va favqulodda vaziyatlarda harakat qilish tartibidan iborat bo'lishi, shuningdek qishloq xo'jalik texnikasi, mashinalar va anjomlar, kimyoviy preparatlar, dezinfektsiyalovchi moddalar va o'simliklarni himoya qilish vositalaridan foydalanishda xodimlarning sog'lig'i va xavfsizligiga bo'lgan xatarlarni minimallashtirishga qaratilishi kerak. Barcha xodimlar uchun ish joylarida sog'liqni muhofaza qilish va xavfsizlik texnikasi bo'yicha yo'l-yo'riqlar ko'rsatish, shuningdek xo'jalik texnikasi, mashina va jihozlar, kimyoviy preparatlar, zararsizlantiruvchi moddalar va o'simliklarni himoya qilish vositalari bilan ishlovchi xodimlar uchun o'quv kurslarini muntazam ravishda o'tkazish majburiy hisoblanadi. O'tkazilgan o'quv kurslari va berilgan yo'riqnomalar tegishli hujjatlar va ishtirokchilarning ro'yxati bo'lgan bayonnomalarda qayd qilinishi zarur.

4.2. Xavfli vaziyatlar va birinchi yordam ko'rsatilishi

Ushbu talab doirasida “Baxtsiz hodisalar va favqulodda vaziyatlarda harakat qilish rejasi”ni ishlab chiqish zarur, boshqalar bilan bir qatorda, unda 14 15 favquloddagi holatlar bo'yicha mas'ul shaxs bo'yicha ma'lumot, qishloq xo'jalik korxonasiga borish xarita/rejasi va uning manzili, o't o'chirish vositalarining joylashuvi, favqulodda chiqish yo'llari, elektr va suv ta'minoti o'chirgichlari, mahalliy tez yordam xizmatlarining telefon ro'yxati, yaqin joylashgan kasalxona va tibbiyot punktlari, shuningdek qishloq xo'jaligi korxonasida baxtsiz xodisa yoki favqulodda vaziyatlar sodir bo'lgan holatlarda ogohlantirish tartiblari aks etgan bo'lishi kerak. Inson hayoti uchun bevosita xavf tug'diradigan joylar va ob'ektlarga ogohlantiruvchi belgilarni o'rnatish, ulardan foydalanish bo'yicha tavsiyalarni olib qo'yish hamda ushbu joy va ob'ektlarni birinchi yordam qutilari bilan ta'minlash kerak bo'ladi. Qishloq xo'jalik korxonasining asosiy uchastkalarida va qishloq xo'jalik ishlarini olib borishda birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha o'qitilgan kamida bitta xodim qatnashishi kerak (GLOBALG.A.P. standartiga binoan 50 nafar xodim uchun bitta o'qitilgan xodim tavsiya etiladi).

4.3. Himoya qiluvchi maxsus kiyim va anjomlar

Qishloq xo'jalikdagi ishlab chiqarish yo'nalishi, qo'llaniladigan agronomiya metodikasi va ishlatilayotgan yordamchi material, ximikat, texnika va anjomlarni hisobga olgan holda, kerakli miqdorda maxsus va himoya qiluvchi kiyimdan (yaroqli holatda), shuningdek ulardan (suv o'tkazmaydigan kiyim, himoya qiluvchi kombinezonlar, rezina qo'lqoplar, ko'z va quloqlarni himoya qilish vositalari, yuz niqoblari, respiratorlar va h.k.lar) to'g'ri foydalanish bo'yicha yo'riqnomalarning mavjud bo'lishi talab qilinadi. Himoya qiluvchi maxsus kiyim uni qo'llash sohasi va ehtimoldagi ifloslanish darajasiga qarab tozalab turilishi va shamollatib turiladigan joyda saqlanishi kerak. Ko'p marta ishlatiladigan qo'lqoplarni yechishdan oldin yuviladi. Maxsus kiyim va aslahalarning ifloslangan va shikastlangan predmetlari, amal qilish muddati o'tib ketgan suzgich (filtr)lar va bir marta ishlatiladigan buyumlar lozim tarzda utillashtirilishi (yo'q qilinishi) kerak. Barcha himoya qiluvchi kiyim boshlar o'simliklarni himoya qilish vositalari joylashgan omborlardan tashqarida saqlanishi va ximikatlar bilan tug'ridan-tug'ri birga turmasligi kerak.

4.4. Xodimlarning ijtimoiy-maishiy ta'minoti

Qishloq xo'jalik korxonasida sog'liq va mehnatni muhofaza qilish, xodimlarni ijtimoiy-maishiy ta'minlash uchun rahbariyat tarkibidan aniq bir mas'ul shaxs tayinlanishi kerak, u muntazam ravishda xodimlar bilan belgilangan masalalar yuzasidan uchrashuv va yig'ilishlar o'tkazib turishi zarur. Tasdiq sifatida, o'tkazilgan uchrashuv natijalariga binoan, belgilangan tartibda ishtirok etganlar ro'yxati ko'rsatilgan bayon rasmiylashtiriladi. Mas'ul shaxs vakolatlariga ovqatlanish va oziq-ovqatni saqlash uchun ozoda xona, dam olish xonalari, qo'l yuvish va toza ichimlik suvi ta'minoti joylari, mustahkam tom, devor, deraza, eshik va asosiy qulayliklar bilan ta'minlangan yashash uchun yaroqli xonalar (ichimlik suv tarmog'i, hojatxona, oqova (agar bo'lmasa, oqova chuqurlar)) bilan ta'minlash kiradi.

2.Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlash

19.05.2020

Prezidentning 18.05.2020 yildagi “Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi Farmoni imzolandi.

Farmon bilan quyidagilar tasdiqlandi:

- Respublikada organik qishloq xo'jaligi va organik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni rivojlantirish kontsepsiyasi (keyingi o'rinlarda – Kontsepsiya) va uni amalga oshirish bo'yicha “Yo'l xaritasi”;
- 2020-2025 yillarda qishloq xo'jaligi va o'rmon fondi yerlarida bosqichma-bosqich organik ishlab chiqarishga o'tishning prognoz ko'rsatkichlari;
- 2020-2025 yillarda maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global G.A.P.) xalqaro standarti talablari bo'yicha sertifikatlanadigan yer maydonlarining asosiy eksportbop ekin turlari bo'yicha prognoz ko'rsatkichlari;

- Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishi korxonalari va klasterlari tomonidan organik paxta xomashyosi yetishtirish hamda organik to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishni tashkil etish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar rejasi;
- Respublika hududlarida agroekoturizm jozibadorligini yanada oshirish uchun organik bozorlar va restoranlar tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi.

Qishloq xo'jaligi vazirligi organik mahsulotlarni ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global GAP) doirasidagi barcha manfaatdor tashkilotlar faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish bo'yicha vakolatli davlat organ etib belgilandi. Unga quyidagi huquqlar berildi:

- barcha manfaatdor vazirliklar, idoralar, hokimliklar, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va tadbirkorlardan organik ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyoti (Global GAP) doirasidagi zaruriy ma'lumotlarni olish;
- organik mahsulot va xom ashyolarni ishlab chiqarish, qayta ishlash, tashish, saqlash, sotish va sertifikatlash bilan shug'ullanuvchi xo'jalik sub'ektlari faoliyatining ekvivalentligini baholash va avtorizatsiyalash tizimini yaratish.

Organik qishloq xo'jaligiga o'tkazilgan yer uchastkalarida ekinlarni joylashtirish organik standart talablarini hisobga olgan holda ilmiy asoslangan almashlab ekish sxemalariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Bunda ekinlarni joylashtirishda davlat aralashuviga yo'l qo'yilmaydi.

SHuningdek, hujjat bilan quyidagilar belgilandi:

- 2020 yil 1 oktyabrga qadar "Organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish to'g'risida"gi Qonun loyihasi ishlab chiqiladi;
- Toshkent davlat agrar universitetida "Organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va qayta ishlash" yo'nalishida mutaxassislar tayyorlanadi. Ushbu yo'nalishda talabalar qabul qilish 2021-2022 o'quv yilidan boshlanadi;
- Qishloq xo'jaligi vazirligi tuzilmasida organik ishlab chiqarish va maqbul qishloq xo'jaligi amaliyotini rivojlantirish boshqarmasi tashkil etiladi;
- 2021 yil 1 yanvarga qadar qishloq xo'jaligi yo'nalishidagi ilmiy-tadqiqot institutlarida mavjud laboratoriyalar zamonaviy yuqori texnologik asbob-uskunalar bilan jihozlanadi va birlamchi organik urug' yetishtiruvchi xo'jaliklar faoliyati yo'lga qo'yiladi;
- 2020 yil 31 dekabrga qadar "Qishloq xo'jaligida standartlashtirish markazi" davlat unitar korxonasi qoshida Organic va Global GAP xalqaro standartlari talablariga muvofiq kompleks sinov laboratoriyasi majmuasini tashkil etish choralari ko'riladi. Majmua Jahon bankining qishloq xo'jaligini modernizatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha kredit mablag'lari hisobidan barpo etiladi.

SHuningdek, Farmon uning qoidalarini amalga oshirish uchun tegishli vazirlik va idoralarga berilgan qator topshiriqlarni o'z ichiga olgan.

Nazorat savollari:

1. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash.
2. Xalqaro GLOBAL GAP standartlari.
3. Xalqaro GLOBAL GAP standartlarini joriy etishning o'rni.
4. «Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.
5. GLOBAL GAP standartini joriy etish bosqichlari.
6. GLOBAL GAP sertifikati.

20-ma'ruza.

20-mavzu: Standartlashtirish faoliyati bilan aloqador tashkilotlar va ularning faoliyati. Butunjaxon Savdo tashkilotining tuzilishi va uning faoliyati

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasi xalqaro xamkorlik muosabatlarini o'rnatishda butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi

2. Butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish tartibi

1. O'zbekiston Respublikasi xalqaro xamkorlik muosabatlarini o'rnatishda butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi

Ma'lumki, Jahon savdo tashkiloti (JST) — mamlakatlararo savdo qoidalarini boshqarib turuvchi yagona xalqaro tashkilot hisoblanadi.

Xo'sh, ushbu tashkilotning asosiy vazifasi nimalardan iborat? Global dunyo uchun qanday ahamiyat kasb etadi? Unga a'zo bo'lish qanchalik samara keltiradi? Keling, quyida shular haqida fikr yuritamiz.

Vazifalar va kutiladigan natijalar

Avvalo qayd etish lozimki, JST (WTO, ingl. World Trade Organization)ning asosiy maqsadlaridan biri o'zini o'zi himoya qilishni kuchaytirish va proteksionizm qo'llanishini bekor qilishdan iborat. Mazkur tashkilot xalqaro tijorat uchun qulay huquqiy tizimni taqdim eta oladigan cheksiz imkoniyat eshigi. O'zaro qabul qilingan muhim hujjatlar davlatlarning o'z savdo siyosatlarini kelishilgan mezonlarda olib borishlarida mas'uliyat yuklaydi. Bundan ko'zlangan maqsad — jahon bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishda tovarlar va xizmatlarni ishlab chiquvchilar, eksportyor va importyorlarga ko'mak berishdir.

Xalqaro savdoni liberallashtirish, savdo bitimlarining odilligini ta'minlash, iqtisodiy o'sish va xalq farovonligini oshirish JSTning asosiy funktsiyalari sirasiga kiradi. JST unga a'zo bo'lgan mamlakatlardan ichki bozorni erkinlashtirishni qat'iy talab qiladi. Ushbu vazifani bajarish esa unchalik oson kechmaydi. Sababi arzon va sifatli mahsulotlar ishlab chiqaruvchi chet el korxonalariga raqobat qila olmagan milliy korxonalar tanazzulga uchrashi ayni haqiqatdir.

SHunday ekan, O'zbekiston uchun kutiladigan natija nima bo'ladi? Albatta, har bir ishning samaradorligi o'sha -davlat, muhitdagi yaratilgan sharoitlar va tayyorgarlik darajasiga chambarchas bog'liq kechadi. Buning uchun:

- **iqtisodiyotni erkinlashtirish va sanoat tarmoqlari baravar rivojlanishini tartibga solish;**
- **narx-navoni tartibga solish va maqbul soliq tizimini vujudga keltirish;**
- **alohida sektorlar va ishlab chiqarishda subsidiyalarni saqlash;**
- **tovarlarni standartlash va sertifikatlash qilish tizimini tartibga solish;**
- **xorij sarmoyalari jozibadorligini oshirish;**
- **import va eksport boj to'lovlari tarifini tartibga solish talab qilinadi.**

Har bir davlatning bu tashkilotga a'zo bo'lish jarayoni o'rtacha 8 — 10, ba'zi davlatlar uchun esa 10 — 15 yilni tashkil etadi. O'zbekiston 1995 yilda ariza topshirgan bo'lishiga qaramasdan, faqat 2017 yildan boshlab, ijobiy siljish kuzatilyapti. Lekin ustuvor sohalarning boshqaruvi 30 yildirki, monopolistlarning qo'lida turibdi. Masalan, transport sohasida yagona aviakompaniya, temir yo'l kompaniyasi xohlagan narxini o'rnatadi, jamiyat, -davlatchilik ular bilan samarali kurasha olmaydi. Bundan O'zbekiston iqtisodiyoti ko'p yildirki, aziyat chekmoqda.

SHuni ham ta'kidlash lozimki, dunyoning eng katta iqtisodiyot egalari — AQSH, G'arbiy Yevropa davlatlari, -Xitoy, Yaponiya kabi mamlakatlar JSTdan unumli foydalana oladi. Kichik davlatlar, jumladan, O'zbekiston ham bu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmasligi ularning umumiy resurslariga borib taqaladi. Mamlakatimizning JSTga a'zoligi YeOIning tartib-qoidalar va monopoliyasiga tushib qolmaslikning oldini oladi, deb hisoblaymiz. Ichki monopolistlardan qutulish muammosi hal bo'ladi. Xalqaro darajada erkin raqobat tizimi o'z-o'zidan yaratiladi.

Tarixi va tuzilishi qanday?

Mavzuni kengroq ochib berishda mazkur tashkilotning tarixi va tarkibiy tuzilishiga alohida to'xtalib o'tish joiz. JSTga 1995 yil yanvarda asos solingan. 1994 yil 15 apreldagi Marokash deklaratsiyasida «uning natijalari jahon iqtisodiyotini mustahkamlaydi va butun dunyoda savdoni, investitsiyalarni kengaytirib, ishchi kuchi bandligi, daromadlarning o'sishiga olib keladi. SHuningdek, u jamoaviy bahslar, muzokaralar va taqdimlash orqali mamlakatlar orasidagi savdo aloqalarini rivojlantiruvchi platforma hisoblanadi», deb yozib qo'yilgan.

1994 yildagi mahsulotlar savdosi haqidagi bitim, xizmatlar savdosi haqidagi bosh bitim, intellektual mulk haqidagi bitim Jahon savdo tashkilotining tarkibiy qismlariga kiradi. Mazkur hujjatlar a'zo mamlakatlarning parlamentlari tomonidan tasdiqlangan.

1995 yildan faoliyatini boshlagan bu tashkilotga ayni vaqtda a'zo bo'lgan 164 davlat uchun yangi bozorlar ochiq hisoblanadi. O'ndan ziyod turli yo'nalishdagi bitimlar uning normativ-huquqiy bazasini tashkil etyapti. Mazkur hujjatlar talabini bajarish tashkilotning barcha a'zolari uchun majburiy sanaladi. A'zo bo'lishni istagan davlatlar o'z milliy qonunchiligini ularga muvofiqlashtirishi kerak.

Tashkilotda qarorlar ishtirokchi mamlakatlar yordamida konsensus — umumiy ovoz berish orqali qabul qilinadi. Nizomda qaror ko'pchilik ovozlar evaziga qabul qilinishi belgilab berilgan bo'lsa-da, hozir bunday voqea tashkilot tarixida yuz bermadi. Qarorlar qoidaga ko'ra, ikki yilda bir marta chaqiriladigan Vazirlar konferentsiyasi tomonidan qabul qilinadi. Borayotgan ishlar borasida javobgar bo'lgan Bosh kengash yig'inlarini tashkilotning ma'muriy qarorgohi joylashgan Jeneva shahrida bir yilda bir marta o'tkazadi. Yig'ilishlarda tashkilotga a'zo mamlakatlar vakillari, elchilar ishtirok etadi. Bosh kengash qoshida nizolarni hal etish va savdo siyosati tahlillari bilan shug'ullanadigan organlar bor (jami 650 xodim ishlaydi). Bundan tashqari, uning tarkibida savdo va rivojlanish bo'yicha qo'mita, savdo balansi borasida cheklovlar o'rnatuvchi qo'mita hamda byudjet, moliya va ma'muriy masalalar bilan shug'ullanadigan qo'mita faoliyat yuritadi. Bosh kengashdan quyi pog'onada yana uchta kengash: tovarlar savdosi bo'yicha kengash, xizmatlar savdosi bo'yicha kengash va intellektual mulk huquqi bo'yicha kengash faoliyat yuritadi.

Afzalliklar ko'p, muammolarchi?

Tashkilotga a'zo bo'lishning ijobiy jihatlari ko'p.

Birinchidan, uning zamirida iqtisodiy manfaat turadi. Ya'ni to'siqlarsiz o'zaro mahsulot ayirboshlashga erishiladi va tovar ayirboshlanishi yuksak texnologiyalarning qo'llanilishi hamda rivojiga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, xalqning turmush darajasini yaxshilashga turtki beradi, insonlarga sifatli mahsulot iste'mol qilish imkonini yaratadi.

Uchinchidan, eksport qilinayotgan mahsulotlar hisobiga milliy mahsulotlar tannarxi tushirilishiga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, milliy ishlab chiqarish hajmini oshirib, byudjetga pul tushumlarini ko'paytiradi, savdo liberallasuvi mamlakat va alohida vatandoshlarimizning daromadlarini oshiradi.

Beshinchidan, mehnat bandligiga ijobiy ta'sir etadi.

BMTga a'zo aksar davlatlar JSTga ham a'zo bo'lib kirgan. Masalan, Rossiya Federatsiyasi 19 yillik kutishlardan keyin 2012 yilda, Qirg'iziston 1998 yilda, Tojikiston 2012 yilda, Qozog'iston 2015 yilda a'zolikka qabul qilindi. Tojikiston Prezidenti Emomali Rahmon JSTga a'zolikni «energetika mustaqilligiga erishish va aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash» sari tashlangan muhim qadam, deb baholagan. Ammo bu jarayon silliq kechadi, degani emas. Demak, hukumat birinchi navbatda mahalliy shirkatlarni himoya qilishga qaratilgan jiddiy tadbirlarni ishlab chiqishi kerak bo'ladi.

Bu o'rinda tashkilotga a'zolikning afzalliklarini Xitoy davlati misolida ko'rib chiqish ayni muddaodir. -Xitoy 15 yillik murakkab muzokaralar olib borgandan so'ng, ushbu kelishuvlar asosida 2001 yil 11 dekabrda tashkilotga 143-a'zo bo'ldi. Biroq hukumatga bu borada qator og'ir va mashaqqatli talablarni ilgari surishdi. Tarifni pasaytirish, AQSH kompaniyalari uchun zarur bo'lgan sanoat mahsulotlari tariflarini 25 foizdan 7 foizgacha qisqartirish, Amerika fermerlari uchun zarur bo'lgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxini 31 foizdan 14 foizgacha arzonlashtirish, bank sektori, sug'urta, telekommunikatsiya va kasbiy xizmatlar kabi muhim sohalardagi qator tarmoqlarni keng miqyosda ochish, tizimli islohotlar olib borish, oshkoralik masalasida chuqur islohotlarni o'tkazish, Xitoyda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalarga to'siqlarni bartaraf etish shular jumlasidandir.

Ko'rinib turibdiki, Xitoyning JSTga a'zo bo'lishi bilan bog'liq asosiy muammo bozorga kirish imkoniyati emas, balki iqtisodiy rejimning shaffofligi, huquqiy, ma'muriy va institutsional tizimni shakllantirish majburiyatlarini bajarish mexanizmi bo'lgandi.

Muzokaralarning yakuniy bosqichida XXRgayana ushbu vazifalar ham qo'yildi: eksportni rejalashtirish va eksport-import rejalarini amalga oshirish siyosatini rejalashtirish tizimini bekor qilish; tashqi savdo rejimining shaffofligi, litsenziyalash va kvota tizimi, davlat xaridlari bozori, xorijiy ishbiarmonlarga ichki bozor xizmatlaridan foydalanishni erkinlashtirish; eksport subsidiyalarini olib

tashlash; davlat korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashdan voz kechish va qishloq xo'jaligini himoya qilish.

Mazkur tahlildan xulosa shuki, O'zbekiston zimmasiga ham JST tomonidan siyosat va iqtisodda ochiqlikni ta'minlash, eksport-import va boshqa iqtisodiy tizimlarda rejalashtirishdan voz kechish, qishloq xo'jaligi va sanoat mahsulotlarini import qilish bo'yicha davlat monopoliyasini bekor qilish yuklanadi. Ammo Xitoy bu shartlarni qabul qilishni davr zarurati, jahon iqtisodi qoidasini hurmat qilish, deb tushundi. SHunchalik murakkablik bo'lishiga qaramasdan, Xitoy hukumati JSTga a'zo bo'lishning qiyinchiliklaridan ko'ra, imkoniyatlari ko'proq bo'lishiga qattiq ishonadi.

Tarixiy qarorga kelganidan so'ng, mamlakat ikki masalada yutdi: JSTga a'zolik tufayli 2008 yilda boshlanib, hozirga qadar davom etayotgan jahon moliyaviy inqirozi sharoitida arzon bo'lgan Xitoy mollari uchun cheklovli kvotalar olib tashlandi, xalqaro mehnat taqsimotidagi eng foydali jihati — arzon ishchi kuchini eksport qilishga erishildi. Hozirgi kunda xorijda ishlayotgan 70 million muhojir (Gonkong va Tayvandan tashqari) yiliga taxminan 70 milliard dollar mablag'ni Xitoyga yuborib turadi.

SHu o'rinda mamlakatimiz uchun bu borada qanday muammolar yuzaga keladi, degan haqli savol tug'iladi. **Birinchidan**, O'zbekistonning JSTga a'zoligi bojxona soliqlarini 8 — 10 foizgacha qisqartirishga olib keladi. Bundan esa Davlat byudjeti zarar ko'radi. Biroq, o'z navbatida, bojxona tariflarining keskin qisqarishi O'zbekiston bozorlarida mahsulotlarning arzonlashuviga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, iqtisodiyotni liberallashtirish, sanoatni xususiyalashtirish, bozor erkinligiga davlat aralashuvini cheklash borasida tugallanmagan ishlar turibdi.

Uchinchidan, respublika ichkarisida zamon talabiga mos bozor bop mahsulot ishlab chiqaruvchilar, xususan, paxta ishlab chiqarishga ixtisoslashgan o'zbek fermerlari arzon va sifatli mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi Xitoy, Hindiston, BAA savdo shirkatlariga raqobat qila olmasligi xavfi tug'iladi. Oqibatda qishloq xo'jaligi daromadsiz sohaga aylanib qolishi, bu esa 49,5 foizi qishloqlarda yashaydigan aholi uchun yangi infratuzilmani yaratish zaruratini keltirib chiqaradi. Qishloqqa sanoat tarmoqlari kirib kelishi G'arb mamlakatlarida bo'lganidek, fuqaroning tafakkur dunyosi jiddiy o'zgarishiga va ijtimoiy faolligiga olib keladi.

Intellektual mulk huquqi tizimi va bozorining shakllanmaganligi, ixtirolarni amaliyotda qo'llash, qaroqchi (pirat) mahsulotlar bozorining avj olganligini bartaraf etish yo'nalishida ham muammolar to'plangan.

Xususan, adabiy va badiiy asarlarni himoya qilishga doir Bern konventsiyasi (1971 yil 24 iyulda qabul qilingan Parij hujjati), «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi Qonunga zid ravishda respublikamizdagi va chet el mualliflarining yaratilgan asarlarini noqonuniy takrorlash — litsenziyasiz (qaroqchi) mahsulotdan foydalanish, kontrafakt mahsulotlarni CD, DVD, VCD, VHS, mp3 shaklidagi diskarga ko'chirib, qalbaki nusxasini bozorlarda bemalol sotib, daromad ko'rish holatlari mamlakatimiz miqyosida avj olgan. Savdoga oid intellektual mulk huquqlari haqidagi bitim (TRIPS), g'oya va ixtirolar uchun adolatli raqobat muhitini yaratish, nohalol raqobat majburiyatlari bo'yicha ham qator vazifalar hamon yechilmagan.

Xitoydek bo'la olamizmi?

Endi O'zbekiston tajribasida JSTga a'zo bo'lish afzalliklari va ayrim kamchiliklarimiz xususida mulohaza yuritsak. Bugungi kunda ekspertlar guruhi («Jahon savdo tashkiloti bilan ishlash bo'yicha Idoralararo komissiya tarkibini tasdiqlash to'g'risida»gi 2018 yil 24 dekabrda hukumatning 1040-son qarori) tayyorgarlik ishlarini boshlab yuborgan. Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi mutasaddi bo'lgan maxsus komissiya sezilarli tashkiliy-huquqiy tadbirlarni amalga oshirganiga shubhamiz yo'q. SHunday bo'lsa-da, bu borada matbuotda yetarli axborot berilmaganligi bois, tahlilimiz asosida quyidagi ishlarni amalga oshirish zarurligiga e'tiboringizni qaratmoqchi edim.

Birinchidan, mamlakat fuqarolari ijtimoiy guruhlarida daromadlar darajasining jiddiy farqlanishi «bo'shliq»ni yuzaga keltiryapti. Xuddi shu «bo'shliq» boshqa sohalarda islohotlarni o'tkazishga xalaqit bermoqda.

Ayni chog'da mamlakatimizdagi kambag'allik darajasi 12 — 15 foiz atrofida ekanligi ma'lum qilindi. Bu 4-5 million aholi yetarli daromad manbaiga ega emasligi, ijtimoiy himoyaga muhtojligini bildiradi. Bizningcha, muammoning yagona yechimi shuki, «Yashash minimumi to'g'risida»gi qonun

va kontseptsiyani tezroq qabul qilishimiz lozim. Yuqoridagi komissiya «iste'mol savatchasi» va «yashash minimumi»ni belgilash bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish va tahlil qilish ishlarini tugallashi maqsadga muvofiq. Hozirgi murakkab pandemiya sharoitiga qaramasdan, mazkur qonunga ehtiyoj kundan-kunga oshib boraveradi.

Ikkinchidan, ana shu muammoni tan olgan holda, JSTga a'zolikni istab, yaqin yillarda erkinlashtirish va raqobatni jadallashtirish dasturlarini qo'llagudek bo'lsak, jamiyatda ijtimoiy muammolar battar ko'payadi. Jahon bankining hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistonda 4 milliongacha bo'lgan fuqarolarning ishlamasligi, qishloq joylarida ishsizlarni qo'shgan holda, ularning soni taxminan 6 millionga yetishi, Rossiyada 3 million kishining mavsumiy asosda ishlashini hisobga olmaslik mumkin emas. Mamlakatning JSTga a'zo bo'lishidan eng ko'p zararni qishloq aholisi ko'radi.

Uchinchidan, 2010 — 2019 yillarda YaIM (yalpi ichki mahsulot)ning aholi jon boshiga dinamikasi bir tekis rivojlanmagani, 2017 yilda bu ko'rsatkich 1491 AQSH dollarini tashkil etgani, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi natijasida Xitoy tajribasida bo'lgani singari ishsizlar sonining ko'payib ketishiga va subsidiyalar asosida moliyalashtiriladigan mashinasozlik, dehqonchilik tarmoqlari ahvolidan yomonlashishiga olib kelishi mumkin.

To'rtinchidan, mamlakat yirik tarmoqlarining bu iqtisodiy jarayonga tayyor emasligi, ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning ichki bozor narxlaridan yuqori ekanligi bilan xarakterlanadi. Oddiy misol: 2020 yil iyul oyida Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi tomonidan "UzAuto Motors" AJda «Raqobat to'g'risida»gi Qonun talablari buzilishi bo'yicha deputat so'rovi ko'rib chiqildi. Qo'mitaning maxsus komissiyasi tomonidan o'tkazilgan tekshiruvlar kompaniya avtomobil narxlarini asossiz oshirganini tasdiqladi. Unga ko'ra, avtomobillar narxlarida 3 million so'mdan 19 million so'mgacha asossiz oshirilgani aniqlandi.

Bunga o'xshagan holatni boshqa monopoliya korxonalar misolida ham ko'rsa bo'ladi. O'zbekiston tashkilotga qo'shiladigan bo'lsa, ijobiy jihat shuki, 1996 yildan beri "UzAuto Motors" kabi avtomobil sanoatidagi proteksionizm siyosatidan voz kechilishiga, monopoliya tugatilishiga va aholi turmush farovonligi oshishiga erishiladi.

O'zbekiston Respublikasining JSTga kirishini tezlashtirish bo'yicha Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligiga BMTning Taraqqiyot dasturi, Osiyo taraqqiyot banki (OTB), Jahon banki, Xalqaro rivojlanish bo'yicha AQSH agentligi (USAID), Xalqaro hamkorlik bo'yicha Germaniya jamiyati (GIS) texnik ko'mak berayotganini ham ta'kidlab o'tish lozim.

Ma'lum bo'lishicha, 2020 yilning 7 iyul kuni SHveysariyaning Jeneva shahrida videokonferentsiya shaklida O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga kirishi bo'yicha ishchi guruhining 4-yig'ilishi bo'lib o'tgan. O'zbekiston delegatsiyasiga Bosh vazir o'rinbosari, investitsiyalar va tashqi savdo vaziri S. Umurzoqov boshchilik qilgan. Yig'ilish doirasida O'zbekistonning tashqi savdo rejimi to'g'risida kengaytirilgan Memorandum muhokama qilingan.

Yangicha yondashuvlar va istiqbol yo'li

JST — global platforma, undan mamlakat yaxshi foyda ko'radi. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishdagi imkoniyatlarini qisqacha baholasak, bular — keyingi yillarda jiddiy islohotlarni boshidan kechirgan turizmning rivojlanishi, integratsiyalashuv imkoniyatlari ortishi, notarif cheklovlarining kamayishi, iqtisodiyotda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ulushining oshishi, davlat monopoliyasining qisqarishida ko'zga tashlanadi. Lekin bu masalaning tashqi tarafi, shakli, xolos. Bizningcha, asosiy masala ichki tashkiliy-tuzilmaviy va texnologik tarafida — mazmunida bo'lib qolgan.

Xulosa shuki, O'zbekistonning xalqaro tashkilot vakillari bilan muzokaralari 2-3 yilga cho'zilishi ehtimoli mavjud. JSTga a'zolik masalasi oson hal bo'lmaydi, oldinda juda murakkab bosqichlar turibdi.

Bir maqolada masalaning barcha jihatlarini batafsil yoritishning imkoni yo'q. Mavzu va muammolar ko'lami shu qadar kengki, ularning birortasini ko'zdan qochirish yangi muammoni keltirib chiqarishi mumkin. Misol uchun, tog'-kon, neft-gaz sanoati, energetika, temir yo'l, havo yo'llari sohalarida xususiylashtirish hali oxiriga yetkazilmaganligi jiddiy muhokama qilinishi lozim.

Eng muhim jihat shundaki, O'zbekiston, birinchi navbatda, o'zining ichki iqtisodiy-ijtimoiy muammolarini hal qilishi kerak. Geoiqtisodiyot bilan ham jiddiy shug'ullanishga to'g'ri keladi. Bir vaqtning o'zida ikki tashkilot kuzatuvchisi sifatida ham JST, ham YeOII bilan hamkorlik

qilinayotganligi rahbariyat oldida o'ta murakkab vazifalarning oqilona yechimini topishni ko'ndalang qo'yadi. Ushbu dolzarb masalalarning ijobiy yechimiga erishish uchun O'zbekistonning milliy taraqqiyot yo'li va yuksak farovonlikka erishishiga xizmat qiladigan yangicha yondashuv hamda qarashlar belgilab olinadi, deb ishonamiz.

JSTga a'zolik, avvalo, monopolist boshqaruvga barham beradi va erkin raqobat muhitini yaratadi.

Bunday dadil qadam esa yurtimiz istiqboli uchun, shubhasiz, muhim rol o'ynaydi.

2. Butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish tartibi

Xalqaro iqtisodiyotda ko'p tomonlama kelishilgan qoidalarga asoslangan ochiq savdo tizimining samarali faoliyat ko'rsatishi tamoyili judda sodda va sog'lom tijorat ma'nosiga tayanadi.

Barcha mamlakatlar, shu jumladan kambag'allari ham, muayyan resurslarga – inson, sanoat, tabiiy, moliyaviy resurslariga ega bo'lib, ulardan ichki bozor yoki jahon bozorida sotish uchun tovar va xizmatlar ishlab chiqishda foydalanadilar. «Qiyosiy ustunlik» davlatlar nimani yaxshi ishlab chiqsalar shunga o'z aktivlari va diqqatlarini qaratish orqali foyda olishlari mumkunligi tushuniladi. Ichki bozordagi kompaniyalar uchun bu o'z-o'zidan ro'y beradi. Biroq bu masalaning bir tomoni. Masalaning ikkinchi tomoni – bu dunyo bozori. Ko'pchilik kompaniyalar bozor qanchalik katta bo'lsa samarali faoliyat ko'rsatish va ko'proq iste'molchilarga erishish rejasidagi keng miqyosli imkoniyatlarga ega bo'lishlarini tan oladilar. Boshqacha aytganda, tovar va xizmatlarni cheklamaydigan savdo siyosati sifatli dizayndagi va eng yaxshi narxlardagi eng sifatli mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantiradi. Biroq savdo yutug'i doimiy emas. Ayrim tovarlar raqobatbardoshligi bozorning o'zgarishi yoki ancha arzon va sifatli tovarlar ishlab chiquvchi yuksak texnologiyalarning joriy etilishi natijasida bir kompaniyadan ikkinchi kompaniyaga o'tishi mumkin. Tarix va tajriba ko'rsatmoqdaki, imkoniyatlarga ega ayrim mamlakatlar, aytaylik mehnat kuchi yoki tabiiy xazinalarga sarfxarajat borasida, iqtisodiyotlaridagi o'ziga xos taraqqiyot tufayli ayrim tovar va xizmatlar borasida noraqobatbardosh bo'lib qolishlari mumkin. Biroq, ochiq iqtisodiyot ta'sirida ular boshqa sohalarda raqobatbardosh bo'lib qolishlari mumkin. Qanchalik savdo tizimi proteksionizm choralarini kam qo'llab faoliyat yuritssa firmalar o'z o'rinlarini saqlab qolishga qaratilgan yoki yangi mahsulotlar ishlab chiqishga intilib, yangi tovarlar ishlab chiqishda shunchalik iqtisodiy asoslangan qarorlar qabul qiladilar.

Importni himoya qilish va doimiy davlat subsidiyasi bozorga eski, noraqobatbardosh tovarlar yetkazib beruvchi, foydasi kam kompaniyalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Buning natijasida korxonalar yopilib, himoya va subsidiyalarga qaramay bandlik muammolari yuzaga chiqadi. Agarda o'zga davlatlar ham aynan mana shunday siyosat yuritsalar kontraktlar soni qisqaradi va jahon iqtisodiyoti rivojlanish darajasi kamayadi. JST (Jahon savdo tashkiloti) asosiy maqsadlaridan biri bunday o'zini-o'zi himoya qilishning oldini olish va proteksionizm qo'llanishini bekor qilishdan iborat. JST mamlakatlararo savdo qoidalarini boshqarib turuvchi yagona xalqaro tashkilot hisoblanadi. JST asosini bir guruh savdo mamlakatlari tomonidan kelishilgan va imzolangan Bitmlar tashkil etadi. Bu Bitmlar xalqaro tijorat uchun huquqiy tizimni taqdim etadilar. Ular muhim kelishilgan xujjatlar bo'lib, davlatlar o'z savdo siyosatlarini kelishilgan mezonlarda olib borishlarida mas'uliyat yuklaydi. Bitmlar mamlakatlar hukumatlari tomonidan kelishilgan va imzolanganligini inobatga olgan holda, ularning maqsadi jahon bozorida muvofaqiyatli faoliyat yuritishda tovarlar va xizmatlar ishlab chiquvchilarga, eksporter va importerlarga ko'mak berishdir¹.

1. Jahon savdo tashkiloti

Jahon savdo tashkiloti ko'p tomonlama savdo tizimining huquqiy va institutlashgan o'zagidir. U ichki savdo qonunchiligi va qoidalarini rivojlantirish va amalga oshirish uslublarini hukumatlarga belgilab, shartnomaviy majburiyat tamoyillarini taqdim qiladi. JSTga 1995 yil yanvarida asos solindi. 1993 yil 15 dekabrda mamlakatlar hukumatlari Urugvay Davrasi bo'yicha muzokaralarni tugatdilar va 1994 yil aprel oyida Marrokkash (Marokko) shahrida erishilgan natijalarni siyosiy qo'llashni ifoda etib, Yakunlovchi xujjatni imzoladilar. 1994 yil 15 apreldagi Marrokkash deklaratsiyasida «Urugvay Davrasi natijalari jahon iqtisodiyotini mustahkamlaydi va butun dunyoda savdoni, investitsiyalarni kengaytirib, ishchi kuchi bandligi, daromadlarning o'sishiga olib keladi», deb yozib qo'yilgan. SHu bilan birga u jamoaviy bahslar, muzokaralar va taqdimlash orqali mamlakatlar orasidagi savdo aloqalarini rivojlantiruvchi platforma hisoblanadi¹.

JST Urugvay Davrasi natijalari ifodasi hamda Tarif va Savdo bo'yicha umumiy bitm davomchisidir. Marrokkash deklaratsiyasining kuchga kirishi JST yangi xalqaro tashkilot sifatida asos solindi. U JST bitmlariga qo'shilgan Tovarlar savdosi, Xizmatlar savdosi va intellektual mulk huquqi bilan bog'liq bo'yicha Bitmlarning amalga oshirilishida ko'mak beradi. Bundan taqari, u Bitmga ilova sifatida kiritilgan Savdo siyosatini yoritish mexanizmi bilan yuzaga chiquvchi ixtiloflarni bartaraf etish SHartnomasining qo'llanishini amalga oshiradi¹.

Ko'p tomonlama savdo muzokaralari bo'yicha Urugvay Davrasi natijalarini o'zida mujassam etgan Yakunlovchi xujjat Jahon savdo tashkilotini tashkil etish bo'yicha Bitmni o'z ichiga oladi. JST Bitimiga to'rtta ilova o'zgartirishlar kiritilgan ikki matnni – 1947 yilda qabul qilingan Tarif va Savdo bo'yicha umumiy bitm va yangi Bitmlar, jumladan, Xizmatlar savdosi va intellektual mulk huquqini himoya etish bitmlarini o'z ichiga olgadi².

Birinchi Nizom tarkibida:

- ✓ 1A Ilova. Tovarlar savdosi haqida umumiy Bitm.
- ✓ 1V Ilova. Xizmatlar savdosi haqida umumiy Bitm.
- ✓ 1S Ilova. Savdo haqida Bitm hamda intellektual mulk huquqi bilan bog'liq jihatlar (TRIPs). Ikkinchi Nizom ixtiloflarni bartaraf etishni nazorat etuvchi qoida va jarayonlar bo'yicha Bitm. Uchinchi Nizom savdo siyosatini ko'rib chiqish mexanizmini o'z ichiga oladi. To'rtinchi Nizom JSTning barcha a'zo davlatlar tomonidan imzolangan ko'p tomonlama Savdo Bitmini o'z ichiga oladi hamda «...ushbu bitmlarni qabul qilmagan a'zo mamlakatlarga hech qanday majburiyat yoki huquq yuklamaydi» deb qayd etadi³. To'rtta bitm:
 - Fuqarolik samoletlari savdosi haqida Bitm.
 - Davlat ta'minotlari haqida Bitm.
 - Sut mahsulotlari haqida xalqaro Bitm.
 - Mol go'shti haqida Bitm.

Birinchi uch ilovada keltirilgan Bitmlar barcha a'zo davlatlar uchun bog'lovchi vazifasini o'taydi (Har tomonlama savdo bitmlari), to'rtinchi ilovadagi bitm esa faqat imzo chekkan davlatlarnigina birlashtiradi (Ko'p tomonlama savdo bitmlari). Savdo va tariflar bo'yicha asosiy kelishuv (STAK)ning avvalgi nizomlari STAK Tovarlar savdosi haqida Bitmga (1A Ilova) kiritilgan. Agar aniqroq aytadigan bo'lsak 1A Ilova STAKning 1994 yildagi nizomlarini (Urugvay Davrasigacha bo'lgan STAKning 1947 yildagi nizomi nazarda tutilayapti), jumladan maxsus protokol, qarorlar va tushunchalarni, o'z ichiga oladi. 1994 yildagi STAKning Tovarlar savdosi haqida Bitm qarorlari JST bitmlari 1A Ilovasiga kiritilgan:

- Savdoda texnik to'siqlar haqida bitm
- Bojxona bahosi haqida bitm (1994 yildagi STAKning VII bandining bajarilishi)
- Kelib chiqish joyi haqida bitm.
- Importni litsenziyalash jarayonlari haqida bitm.
- Yuklashdan oldingi tekshirish haqida bitm.
- Himoya choralari haqida bitm.
- Sanitar va fitosanitar tadbirlarni qo'llash haqida bitm.
- Subsidyalash va kompensatsiyalash tadbirlari haqida bitm.
- Antidemping va kompensatsion boj haqida bitm. (1994 yildagi STAKning VII bandining bajarilishi)
- Savdo bilan bog'liq investitsion tadbirlar haqida bitm.
- Tekstil va kiyim haqida bitm.
- Qishloq xo'jaligi haqida bitm.

JSTning STAKdan farqi nafaqat a'zo mamlakatlar sonida (1994 yil yakunida STAKda 128ta, JSTda esa 2003 yilda 154), balki JST nizomida qo'llanishi ko'rsatilgan tijorat faoliyati va savdo siyosatini keng qamrab olganligida ko'rinadi. STAK faqat tovar savdosi masalalari bilan shug'ullangan, JST esa tovar va xizmatlar savdosi hamda intellektual mulk huquqi sadosini qamrab oladi.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirish faoliyati bilan aloqador tashkilotlar va ularning faoliyati.
2. Butunjahon Savdo tashkilotining tuzilishi va uning faoliyati.

3. O'zbekiston Respublikasi Xalqaro hamkorlik munosabatlarini o'rnatishda Butunjahon Savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi.
4. Butunjahon Savdo tashkilotiga a'zo bo'lish tartibi.
5. Butunjahon Savdo tashkiloti Bitimi.

21-ma'ruza.

21-mavzu. Texnik jixatidan tartibsa solishning qonuniy asoslari.

Reja:

1. O'zbekiston davlat texnik jixatidan tartibga solish davlat tizimining tuzilishi
2. Texnik reglament turlari
3. Texnik reglamentlarda belgilanadigan xavfsizlik talabalari. Texnik reglamentlarning mazmuni

1. O'zbekiston davlat texnik jixatidan tartibga solish davlat tizimining tuzilishi

Texnik jihatdan tartibga solish Davlat tizimi

Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimini quyidagilar tashkil etadi:

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari

- O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolatlari doirasida faoliyatni amalga oshiruvchi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari.
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

- texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlar faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi; - texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlarning faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi;

- texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarini tasdiqlaydi;

- umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi:

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan kiritilgan texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarining loyihalari yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumlashtirilgan takliflar kiritadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ishlab chiqishga doir faoliyatini o'z vakolati doirasida muvofiqlashtiradi hamda tashkil etadi;

- umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritadi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasini tuzadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni o'z vakolati doirasida ekspertizadan o'tkazadi;

- o'z vakolati doirasida: xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan o'z vakolati doirasida davlat nazoratini amalga oshiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolati doirasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning xavfsizligiga doir, ularda inson hayoti va sog'lig'i uchun zararli bo'lgan moddalar, kasallik tug'diruvchi organizmlarning mavjudligi, kasallik tashuvchilarning kirib kelishi yoki tarqalishining oldini olish, tibbiyot uchun mo'ljallangan buyumlar, tibbiy texnika va dori vositalarini ishlab chiqarish hamda qo'llash bo'yicha majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi shaharsozlik faoliyatida texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi tabiiy resurslardan foydalanishda hamda atrof-muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilishda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi. Ushbu texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari o'z vakolati doirasida:

- texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari va umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi hamda ularni ekspertizadan o'tkazadi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalarini tuzadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazadi;

- umumiy texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish yuzasidan takliflar tayyorlaydi;

- maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini amalga oshiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida:

- texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlaydi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlarini tuzadi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantirishda ishtirok etadi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda nazoratni amalga oshiradi.

- Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

- Davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.

2.Texnik reglament turlari

texnik jihatdan tartibga solish — mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilash, qo'llash va bajarish.

texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar — texnik reglamentlar, standartlashtirishga doir normativ hujjatlar, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya,

fitosanitariya qoidalari va normalari, shaharsozlik normalari hamda qoidalari, ekologik normalar va qoidalar hamda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi boshqa hujjatlar

texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

umumiy texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, bir turdagi mahsulotlar va xizmatlar guruhi xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

maxsus texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, umumiy texnik reglamentda nazarda tutilmagan mahsulotlar va xizmatlar ayrim turining xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

UMUMIY TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Avtotransport vositalari konstruksiyasining foydalanish shartlari bo'yicha xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.191-001:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 191-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

2. «Texnik jihatdan foydalanishda temir yo'l transporti xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.192-002:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 192-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

3. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.146-003:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 03.06.2015 yildagi 146-sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2015 yil 3 dekabrda amalga kiritildi. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

4. «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament (UzTR.319-004:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 6 noyabrda 319-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 maydan boshlab amalga kiritildi. 1) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

5. "Siqilgan tabiiy gazda, suyultirilgan neft gazida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.326-005:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 11 noyabrda 326-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 may kundan amalga kiritildi. "Siqilgan tabiiy, suyultirilgan neft gazlarida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan avtotransport vositalarining xavfsizligi to'g'risidagi" umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

6. «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.80-006:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 18 martda 80-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Qishloq xo'jaligi texnikasi konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-007:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 31 martda 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga

kiritiladi. 1) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi» to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.148-008:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 11 maydagi 148-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati 2) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

9. «Dori vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.365-009:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 27 oktyabrdagi 365-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

10. «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.389-010:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 21 noyabrdagi 389-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

11. «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.5-011:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 5 yanvardagi 5-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

12. «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.71-012:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 13 fevraldagi 71-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

13. «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.86-013:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 16 fevraldagi 86-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy

o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

14. «SHaxta ko'tarish qurilmalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-014:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 fevraldagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

15. «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.102-015:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 fevraldagi 102-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

16. «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.237-016:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 25 apreldagi 237-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

17. «O'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari o'quv xonalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.265-017:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 maydagi 265-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

18. «O'quv asbob-uskunalar va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-018:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «O'quv asbob-uskunalar va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

19. «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.427-019:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 iyundagi 427-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

20. «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.474-020:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 474-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

21. «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.476-021:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 476-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

22. «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.490-022:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 12 iyuldagi 490-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

23. «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.724-023:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 17 noyabrdagi 724-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan kundan boshlab uch oy o'tgach amalga kiritiladi. 1) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

Yuqoridagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.520-023:2017) hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 19 iyuldagi 520-sonli qarori o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblanadi.

24. «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.783-024:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 oktyabrdagi 783-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

25. «Liftnlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.801-025:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 oktyabrdagi 801-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

26. «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.880-026:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 30 oktyabrdagi 880-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

27. «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.905-027:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 noyabrdagi 905-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

28. «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.931-028:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 21 noyabrdagi 931-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

29. «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.941-029:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 noyabrdagi 941-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

30. «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.36-030:2018) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 22 yanvardagi 36-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi

to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

31. «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.74-031:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 1 fevraldagi 74-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida »gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

32. «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.861-032:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 10 oktyabrdagi 861-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

33. «Ekologik xavfsizlik to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.95-033:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 fevraldagi 95-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

34. "Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.119-034:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 4 martdagi 119-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

35. "Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-035:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 1 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

36. «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.451-036:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 23 iyuldagi 451-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi

umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

37. «Organik va organik-mineral o'g'itlar xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.729-037:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 dekabrda 729-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2022 yil 1 maydan e'tiboran amalga kiritiladi.

MAXSUS TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Gossipol smolasi xavfsizligi talablari to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.001-2010). «O'zstandart» agentligining 31.12.2010 yildagi MTR-1 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

2. «Harbiy xizmatchilar uchun ustki kiyim xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.002-2011). «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-2 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

3. «Harbiy xizmatchilar uchun poyabzal xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.003-2011) «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-3 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

4. «Ochiq kalitlar infratuzilmasiga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.004-2013). «O'zstandart» agentligining 04.03.2013 yildagi MTR-4 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

5. «Pochta aloqasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.005-2014). «O'zstandart» agentligining 01.11.2014 yildagi MTR-5 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan

6. «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.006-2016) «O'zstandart» agentligining 17.06.2016 yildagi MTR-6 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi redaksiyasi (MTR.007-2021) «O'zstandart» agentligining 29.01.2021 yildagi TR-21 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu maxsus texnik reglament 2021 yil 1 aprel kundan boshlab amalga kiritiladi.

«O'zstandart» agentligining yuqoridagi keltirilgan qarori bilan «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.007-2016) va «O'zstandart» agentligining 17.11.2016 yildagi MTR-7 – sonli Qarori o'z kuchini yo'qotgan xisoblanadi va quyidagi ro'yxatga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni nazarda tutadi: 1) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.008-2017) «O'zstandart» agentligining 27.03.2017 yildagi MTR-8 – sonli Qarori bilan

tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab o'z kuchini yo'qotadi. 1) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8.1 «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi tahriri (MTR.008-2020) «O'zstandart» agentligining 18.02.2020 yildagi MTR.008:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

9. «Ixcham (modul) statsionar va ko'chma gaz bilan to'ldirish kompressor shohobchalaridan xavfsiz foydalanish to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.009-2018) «O'zstandart» agentligining 28.02.2018 yildagi MTR-9 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2018 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

10. «Qurilishda qo'llaniladigan, qora metallardan tayyorlangan metall mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.010-2020) «O'zstandart» agentligining 07.02.2020 yildagi MTR-10:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

11. «Baliq va baliq mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.015-2020) «O'zstandart» agentligining 25.12.2020 yildagi MTR-019:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2021 yil 25 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

3. Texnik reglamentlarda belgilanadigan xavfsizlik talabalari. Texnik reglamentlarning mazmuni

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar quyidagilar bo'yicha belgilanishi mumkin:

- biologik xavfsizlik;
- mexanik xavfsizlik;
- kimyoviy xavfsizlik;
- yadroviy va radiatsiyaviy xavfsizlik;
- yong'in xavfsizligi;
- elektr xavfsizligi;
- mashina va uskunalarni ishlatish (ulardan foydalanish) hamda utilizatsiya qilish xavfsizligi;
- elektromagnit mosligi;
- qurilish ishlari xavfsizligi;
- binolar, inshootlardan va ularga tutash hududdan foydalanish xavfsizligi;
- ekologik xavfsizlik;
- veterinariya xavfsizligi;
- sanoat va ishlab chiqarish xavfsizligi;
- portlash xavfsizligi;
- axborot xavfsizligi;
- o'lchovlarning va sinovlar usullarining bir xilligini ta'minlash.

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir boshqa talablar ham belgilab qo'yilishi mumkin.

Nazorat savollari:

1. Texnik jihatdan tartibga solishning qonuniy asoslari.
2. «Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
3. O'zbekiston davlat texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimining tuzilishi.

4. Qanday texnik reglamentlar mavjud?
5. Texnik reglamentlarda qanday texnik talablar belgilanadi?
6. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi davlat vakolatli organlari.

22-ma'ruza.

22-mavzu. Texnik jixatidan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasi va ekspert kengashining xuquq va majburiyatlari

Reja:

1. Texnik jixatidan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining tuzilishi
2. Texnik jixatidan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashining a'zolari, xuquq va majburiyatlari

1. Texnik jixatidan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining tuzilishi

Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalar to'g'risida Nizom texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalarni shakllantirish va ularning faoliyatini tashkil etish tartibini, vazifalari va huquqlarini, shuningdek a'zolarining majburiyatlari va javobgarligini belgilaydi.

1. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalar (keyingi o'rinlarda Komissiyalar deb yuritiladi) ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni, texnik reglamentlarga o'zgartirish va qo'shimchalarni ekspertizadan o'tkazish, shuningdek reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlash uchun texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi davlat vakolatli organlari (keyingi o'rinlarda vakolatli organlar deb yuritiladi) huzurida tuziladi.

2. Komissiyalar o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga, O'zbekiston Respublikasi qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining palatalari qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlariga hamda boshqa qonun hujjatlariga, shuningdek ushbu Nizomga amal qiladi.

3. Komissiyalarning tarkibi vakolatli organ rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Komissiyani shakllantirish

8. Komissiya Komissiyaning raisi, rais o'rinbosarlari va a'zolaridan iborat tarkibda shakllantiriladi. Ish yuritishni tashkil etish uchun Komissiya a'zosi bo'lmagan Komissiya kotibi tayinlanadi.

Komissiya a'zolari soni toq va Komissiya raisini o'z ichiga olgan holda kamida 5 kishidan iborat bo'lishi kerak.

9. Vakolatli organning rahbari yoki rahbarning o'rinbosari Komissiya raisi hisoblanadi.

10. Komissiya tarkibiga:

a) texnik reglamentlar talablariga rioya etilishi yuzasidan davlat nazoratini amalga oshiradigan vakolatli organlar va davlat boshqaruvi organlari;

b) kasaba uyushmasi organlari (mehnatni muhofaza qilish yuzasidan);

g) loyihalash, ilmiy-texnik va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari vakillari kiritiladi.

11. Texnik jihatdan tartibga solish ob'ekting tarmoq mansubligiga qarab (aniq texnik reglament) texnik reglament ko'rib chiqilishidan manfaatdor bo'lgan:

a) texnik reglamentni joriy etadigan davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining;

b) qayta ko'rib chiqilishi, o'zgartirishlar kiritilishi yoki texnik reglamentlar qabul qilinishi munosabati bilan bekor qilinishi kerak bo'lgan mahsulotga, jarayonlarga, ishlar va xizmatlarga o'zaro bog'liq normativ hujjatlarni tasdiqlagan (qo'llaydigan) davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalar va bazaviy tashkilotlarning;

v) tarmoq, ilmiy va loyihalash tashkilotlarining;

g) texnik reglamentlarni ishlab chiquvchi tashkilotlarning yetakchi olimlari va mutaxassislari Komissiya a'zolari bo'lishi mumkin.

12. Komissiya tarkibi ushbu Nizomning 10-11-bandlarida ko'rsatilgan tashkilotlarning taqdimnomasi bo'yicha vakolatli organning farmoyishi (buyrug'i) bilan tasdiqlanadi.

Komissiya faoliyatini tashkil etish

13. Komissiyaga rais boshchilik qiladi, uning vakolatiga quyidagilar kiradi:
kun tartibini belgilash va Komissiyaning majlislarini chaqirish;
Komissiya tomonidan qabul qilingan qarorlar bajarilishi yuzasidan nazoratni tashkil etish;
Komissiyaga yuklangan vazifalar bajarilishi bo'yicha Komissiya a'zolari ishini muvofiqlashtirish;
Komissiyaning samarali ishlashini ta'minlash bo'yicha boshqa ishlarni bajarish.
14. Komissiya o'z ishini Komissiya raisi tomonidan tasdiqlanadigan yillik reja asosida olib boradi.
15. Komissiya majlislari tasdiqlangan ish rejasiga muvofiq va texnik reglamentlar loyihalari ekspertizaga taqdim etilishiga qarab o'tkaziladi. Komissiya raisi tomonidan navbatdan tashqari majlislar chaqirilishi mumkin.
16. Komissiya majlisini uning raisi olib boradi. Komissiya raisi bo'lmagan taqdirda majlisni uning o'rinbosari olib boradi. Komissiya majlisi unda Komissiya a'zolarining kamida 75 foizi qatnashganda huquqiy vakolatli bo'ladi.
17. Komissiya raisi bilan kelishuv bo'yicha xolisona sabablarga ko'ra majlisda qatnashmagan Komissiya a'zolarini ularning ovoz berish huquqisiz qatnashayotgan vakolatli vakillari almashtirishi mumkin.

2. Texnik jixatidan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashining a'zolari, xuqux va majburiyatlari

Komissiyalarning vazifalari va huquqlari

4. Quyidagilar Komissiyalarning asosiy vazifalari hisoblanadi:
- a) vakolatli organlar tomonidan o'z vakolatlari doirasida texnik jihatdan tartibga solish sohasida kompleks va ishlarning oldindan bajarilishini ta'minlaydigan texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimining asosiy yo'nalishlarini rivojlantirishga doir ishlar rejalarini ishlab chiqish;
 - b) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar loyihalarini ko'rib chiqish;
 - v) ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni, texnik reglamentlarga o'zgartirish va qo'shimchalarni ekspertizadan o'tkazish, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlash;
 - g) o'z vakolatlari doirasida xulosalar berish va texnik reglamentlarni tasdiqlash yoki ularni puxtalashtirish uchun qaytarish yuzasidan takliflar kiritish;
 - d) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi rejalar va tadbirlarni ishlab chiqishda texnik reglamentlar loyihalarini ishlab chiquvchi tashkilotlarga metodik yordam berish.
5. Komissiya quyidagi huquqlarga ega:
- a) texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazishga davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, loyihalash, ilmiy-texnik va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari, shuningdek xo'jalik yurituvchi sub'ektlar mutaxassislarini jalb etish;
 - b) ishlab chiquvchi tashkilotlardan hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlaridan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha zarur axborotlar olish;
 - v) o'z vakolatlari doirasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumiy texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar kiritish to'g'risida takliflar kiritish;
 - g) davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga qo'shimchalar va/yoki o'zgartirishlar kiritish yoki ularni bekor qilish to'g'risida takliflar kiritish;
 - d) boshqa vakolatli organlar bilan kelishuv bo'yicha davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari huzurida tuziladigan texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlari ishida qatnashish.

Komissiya a'zolarining majburiyatlari va javobgarligi

6. Komissiya a'zolari quyidagilarga majbur:
- a) Komissiya ishida qatnashish;
 - b) Komissiya tomonidan qarorlar qabul qilinishida ovoz berishda qatnashish;
 - v) ko'rib chiqish uchun kiritilayotgan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha tegishli xulosalarni o'z vaqtida taqdim etish;
 - g) ushbu Nizom talablariga rioya qilish.

7. Komissiya a'zolari ishlab chiqilgan texnik reglamentlar loyihalari, texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar yuzasidan o'tkazilgan ekspertizaning to'liqligi va xolisligi, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlanishi va taqdim etilishi uchun javob beradilar.

Nazorat savollari:

1. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining tuzilishi.
2. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashining a'zolari, huquq va majburiyatlari.
3. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasini shakllantirish.
4. Komissiya a'zolarining majburiyatlari va vakolatlari.

23-ma'ruza.

23-mavzu. Texnik reglament loyixasini ishlab chiqish tartibi

Reja:

1. Umumiy texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi
2. Maxsus texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi

1. Umumiy texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi

Umumiy texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, bir turdagi mahsulotlar va xizmatlar guruhi xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

UMUMIY TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Avtotransport vositalari konstruktsiyasining foydalanish shartlari bo'yicha xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.191-001:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 191-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

2. «Texnik jihatdan foydalanishda temir yo'l transporti xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.192-002:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 192-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

3. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.146-003:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 03.06.2015 yildagi 146-sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2015 yil 3 dekabrda amalga kiritildi. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .

4. «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament (UzTR.319-004:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 6 noyabrda 319-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 maydan boshlab amalga kiritildi. 1) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

5. "Siqilgan tabiiy gazda, suyultirilgan neft gazida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.326-005:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 11 noyabrda 326-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 may kundan amalga kiritildi. "Siqilgan tabiiy, suyultirilgan neft gazlarida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan avtotransport vositalarining xavfsizligi to'g'risidagi" umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .

6. «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.80-006:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 18 martdagi 80-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Qishloq ho'jaligi texnikasi konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-007:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 31 martdagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi» to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.148-008:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 11 maydagi 148-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati 2) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

9. «Dori vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.365-009:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 27 oktyabrdagi 365-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

10. «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.389-010:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 21 noyabrdagi 389-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

11. «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.5-011:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 5 yanvardagi 5-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

12. «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.71-012:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 13 fevraldagi 71-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

13. «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.86-013:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 16 fevraldagi 86-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

14. «SHaxta ko'tarish qurilmalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-014:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 fevraldagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

15. «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.102-015:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 fevraldagi 102-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

16. «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.237-016:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 25 apreldagi 237-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

17. «O'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari o'quv xonalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.265-017:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 maydagi 265-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

18. «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-018:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda

qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

19. «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.427-019:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 iyundagi 427-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

20. «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.474-020:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 474-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

21. «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.476-021:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 476-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

22. «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.490-022:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 12 iyuldagi 490-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

23. «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.724-023:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 17 noyabrdagi 724-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan kundan boshlab uch oy o'tgach amalga kiritiladi. 1) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

Yuqoridagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.520-023:2017) hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 19 iyuldagi 520-sonli qarori o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblanadi.

24. «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.783-024:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 oktyabrdagi 783-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

25. «Liftlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.801-025:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 oktyabrdagi 801-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

26. «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.880-026:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 30 oktyabrdagi 880-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

27. «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.905-027:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 noyabrdagi 905-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

28. «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.931-028:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 21 noyabrdagi 931-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

29. «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.941-029:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 noyabrdagi 941-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga

kiritiladi. 1) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

30. «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.36-030:2018) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 22 yanvardagi 36-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

31. «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.74-031:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 1 fevraldagi 74-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida »gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

32. «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.861-032:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 10 oktyabrdagi 861-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

33. «Ekologik xavfsizlik to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.95-033:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 fevraldagi 95-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

34. "Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.119-034:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 4 martdagi 119-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

35. "Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-035:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 1 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n

sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

36. «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.451-036:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 23 iyuldagi 451-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

37. «Organik va organik-mineral o'g'itlar xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.729-037:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 dekabrda 729-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2022 yil 1 maydan e'tiboran amalga kiritiladi.

2.Maxsus texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi

Maxsus texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, umumiy texnik reglamentda nazarda tutilmagan mahsulotlar va xizmatlar ayrim turining xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

MAXSUS TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Gossipol smolasi xavfsizligi talablari to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.001-2010). «O'zstandart» agentligining 31.12.2010 yildagi MTR-1 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

2. «Harbiy xizmatchilar uchun ustki kiyim xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.002-2011). «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-2 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

3. «Harbiy xizmatchilar uchun poyabzal xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.003-2011) «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-3 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

4. «Ochiq kalitlar infratuzilmasiga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.004-2013). «O'zstandart» agentligining 04.03.2013 yildagi MTR-4 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

5. «Pochta aloqasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.005-2014). «O'zstandart» agentligining 01.11.2014 yildagi MTR-5 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan

6. «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.006-2016) «O'zstandart» agentligining 17.06.2016 yildagi MTR-6 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi redaksiyasi (MTR.007-2021) «O'zstandart» agentligining 29.01.2021 yildagi

TR-21 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu maxsus texnik reglament 2021 yil 1 aprel kundan boshlab amalga kiritiladi.

«O'zstandart» agentligining yuqoridagi keltirilgan qarori bilan «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.007-2016) va «O'zstandart» agentligining 17.11.2016 yildagi MTR-7 – sonli Qarori o'z kuchini yo'qotgan xisoblanadi va quyidagi ro'yxatga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni nazarda tutadi: 1) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.008-2017) «O'zstandart» agentligining 27.03.2017 yildagi MTR-8 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab o'z kuchini yo'qotadi. 1) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8.1 «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi tahriri (MTR.008-2020) «O'zstandart» agentligining 18.02.2020 yildagi MTR.008:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

9. «Ixcham (modul) statsionar va ko'chma gaz bilan to'ldirish kompressor shohobchalaridan xavfsiz foydalanish to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.009-2018) «O'zstandart» agentligining 28.02.2018 yildagi MTR-9 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2018 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

10. «Qurilishda qo'llaniladigan, qora metall dan tayyorlangan metall mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.010-2020) «O'zstandart» agentligining 07.02.2020 yildagi MTR-10:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

11. «Baliq va baliq mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.015-2020) «O'zstandart» agentligining 25.12.2020 yildagi MTR-019:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2021 yil 25 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

Nazorat savollari:

1. Texnik reglament loyihasini ishlab chiqish tartibi.
2. Umumiy texnik reglament nima?
3. Umumiy texnik reglament loyihasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.
4. Maxsus texnik reglament nima?
5. Maxsus texnik reglament loyihasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.

24-ma'ruza.

24-mavzu. Maxsulotlar xavfsizligini ta'minlashda texnik reglamentlarning o'rni

Reja:

1. Texnik reglamentning mazmuni
2. Texnik reglamentdagi xavfsizlik talablari

1. Texnik reglamentning mazmuni

Texnik reglamentlarning mazmuni

Texnik reglamentlar quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligi tavsiflari;

- xavfsizlik talablari belgilanayotgan mahsulotlar va xizmatlarning to'liq ro'yxati;
- atamalarga, o'rov-idishga, tamg'alarga yoki yorliqlarga hamda ularni aks ettirish qoidalariga va mahsulotni identifikatsiya qilishga doir talablar;
- davlat nazoratini amalga oshirish tartibi;
- mahsulotlar va xizmatlarning texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar talablariga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan qoidalar.

Zararli mikroorganizmlar va qo'shimchalar, kasalliklar, kasallik tarqatuvchilar, ifloslantiruvchi moddalar, toksinlar, zararkunandalar va begona o'simliklar kirib kelishi yoki tarqalishi munosabati bilan yuzaga keladigan insonning hayoti va sog'lig'iga, atrof muhitga zarar yetkazilishi xavfi darajasi hamda zararni bartaraf etish hisobga olingan holda texnik reglamentlarda sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya va fitosanitariya chora-tadbirlari ham ko'rsatilishi kerak.

Sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya va fitosanitariya qoidalar va normalarida quyidagilar belgilanadi:

- mahsulotga, uni sinash, tekshirish tartib-taomiliga, sanitariya-epidemiologiya, veterinariya va fitosanitariya xulosasini berish tartibiga doir majburiy talablar;
- karantin va veterinariya-sanitariya qoidalar, shu jumladan hayvonlar va o'simliklarni tashish bilan bog'liq talablar;
- namunalar olish usullari va tartib-taomili, insonning hayoti va sog'lig'iga, atrof muhitga zarar yetkazilishi xavfini tadqiq etish hamda baholash usullari, shuningdek texnik reglamentlarda ko'rsatilgan boshqa talablar.

Texnik reglamentlarda mahsulotning konstruksiyasiga va bajarilishiga doir talablar bo'lmasligi lozim, insonning hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazilishi xavfi darajasi hisobga olingan holda mahsulotning konstruksiyasiga va bajarilishiga doir talablar yo'qligi sababli mahsulot xavfsizligi ta'minlanmasligi hollari bundan mustasno.

Mahsulotlar va xizmatlardan uzoq muddat foydalanilishi oqibatida va (yoki) yo'l qo'yiladigan xavf darajasini aniqlash imkoniyatini bermaydigan boshqa omillar ta'siri sababli insonning hayoti va sog'lig'iga, yuridik, jismoniy shaxslarning va davlatning mol-mulkiga zarar yetkazadigan mahsulotlar va xizmatlarga doir talablar texnik reglamentlarda bo'lmasligi kerak. Bunda texnik reglamentlarda ehtimol tutilgan zarar to'g'risida hamda insonning hayoti va sog'lig'iga, atrof muhitga zarar yetkazilishi xavfi qaysi omillarga bog'liq bo'lsa, shu omillar haqida iste'molchilarni xabardor qilishga doir talablar bo'lishi mumkin.

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligiga doir quyidagi maxsus talablar bo'lishi mumkin:

- qonun hujjatlarida belgilangan ayrim toifadagi fuqarolarning hayoti va sog'lig'i muhofaza qilinishini ta'minlaydigan maxsus talablar;
- texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlar yuzaga kelgan taqdirda insonning hayoti va sog'lig'iga, atrof muhitga, yuridik, jismoniy shaxslarning va davlatning mol-mulkiga tahdid soluvchi transchegaraviy xavfli ishlab chiqarish ob'ektlariga oid maxsus talablar.

Davlat sirlaridan va qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sirdan iborat bo'lgan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan texnik reglamentlar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ishlab chiqiladi va qabul qilinadi.

Texnik reglamentlar tugal bo'lib, O'zbekiston Respublikasining butun hududida to'g'ridan to'g'ri amal qiladi hamda ularga faqat belgilangan tartibda o'zgartish va qo'shimchalar kiritish yo'li bilan o'zgartirilishi mumkin.

2. Texnik reglamentdagi xavfsizlik talablari

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar quyidagilar bo'yicha belgilanishi mumkin:

- biologik xavfsizlik;
- mexanik xavfsizlik;
- kimyoviy xavfsizlik;
- yadroviy va radiatsiyaviy xavfsizlik;

- yong'in xavfsizligi;
- elektr xavfsizligi;
- mashina va uskunalarni ishlatish (ulardan foydalanish) hamda utilizatsiya qilish xavfsizligi;
- elektromagnit mosligi;
- qurilish ishlari xavfsizligi;
- binolar, inshootlardan va ularga tutash hududdan foydalanish xavfsizligi;
- ekologik xavfsizlik;
- veterinariya xavfsizligi;
- sanoat va ishlab chiqarish xavfsizligi;
- portlash xavfsizligi;
- axborot xavfsizligi;
- o'lovchilarning va sinovlar usullarining bir xilligini ta'minlash.

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir boshqa talablar ham belgilab qo'yilishi mumkin.

Nazorat savollari:

1. Mahsulot xavfsizligini ta'minlashda texnik reglamentlarning o'rni.
2. Texnik reglament mazmuni.
3. Texnik reglamentdagi xavfsizlik talablari.
4. Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligiga doir quyidagi maxsus talablar.

25-ma'ruza.

25-mavzu. Texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarning yagona tasniflash va kodlash tizimi

Reja:

1. Texnik iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarning yagona tasniflash va kodlash tizimi, uning O'zbekiston Respublikasida joriy etish holati
2. O'zbekiston Respublikasida davlat tasniflagichlari va ularning qo'llanilishi
3. SHtrix kodlashning xususiyatlari va qo'llanilishi

1. Texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarning yagona tasniflash va kodlash tizimini yaratishning zarurati

Texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarning yagona tasniflash va kodlash tizimi (TIIA YaTKT) sanoat va qishloq xo'jalik maxsulotlari, xizmatlar, davlat boshqaruv organlari, ma'muriy ob'ektlarning xududiy bo'linishi, mehnat va tabiiy resurslar, ortish va tushirish joylari, tashish transporti turlari haqidagi axborotlarni tartibga solish bo'yicha bir qancha tasniflagichlarni o'z ichiga oladi.

TIIA YaTKT ni barpo etish avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish maqsadida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va jamoaviy foydalanuv hisoblash markazlarini birlashtira borib, axborot yig'ish va ma'lumotlarni qayta ishlashning yagona davlat tizimiga keltirishdan iborat.

SHu munosabat bilan 1994 y 24 avgustda O'zR Vazirlar Mahkamasining №433 «Halqaro amaliyotda qabul qilingan hisobga olish va statistika tizimini qabul qilishga o'tish O'zbekiston Respublikasi Davlat dasturi haqida» gi qarori qabul qilinib, uni amalga oshirish Davlat dasturi tasdiqlangan edi.

Dasturda davlat statistika va boshqaruvning boshqa doiralarida TIIA YaTKT ni qo'llash va rivojlantirish borasida mavjud tasniflagichlarni joriy etish bilan birga tasniflash va kodlash soxalaridagi halqaro standartlarni davlatimiz sharoitiga moslashtirish va uyg'unlashtirish ko'rsatilgan.

Texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlar tasniflagichi – tasnifiy guruxlashgan va kodlov belgilari bilan tizimli nomlanmani standart bo'yicha ifodalovchi me'yoriy xujjatdir.

Kodlash – tasniflashgan guruh va tasnif ob'ektiga kod taqdim etishdir.

O'zbekiston Respublikasida YaTKT, TIIA tasniflagichlari-ning ulgurji yig'indisidan, ularni yuritish tizimlaridan, tasniflash va kodlash ishlarini olib boruvchi tashkilotlardan iborat.

TIIA YaTKTning asosiy maqsad va vazifalari.

O'zR TIIA YaTKT asosiy maqsadi:

- xalq xo'jaligini boshqarish jarayonlari xisoblash texnikasi vositalarini qo'llash asosida axborot taminotini standartlashtirish;
- xalq xo'jaligini boshqarish jarayonlarini xisoblash texnikasi vositalarini qo'llash asosida axborotlar qo'shiluvchanligini ta'minlash;
- xalqaro miqyosda axborotlarni elektron almanishuvini ta'minlash.

O'zR TIIA YaTKT asosiy vazifalari:

- xalq xo'jaligini boshqarish tizimida TIIA tasniflash va kodlash;
- tasniflagichlarni ishlab chiqish va yuritish soxalarida metodologik birlikni ta'minlash;
- o'zaro bog'langan tasniflagichlar majmuasini yaratish;
- ma'lumotlar ishlovi jarayonini avtomatlashtirish uchun sharoit yaratish;
- xalq xo'jaligini o'zaro ta'sirlanuvchan avtomatlashgan boshqaruv tizimlarining axborot qo'shiluvchanligini ta'minlash;
- tasniflash va kodlash tizimlarini shunday halqaro tizimlar bilan uyg'unlashtirish.

2. O'zbekiston Respublikasida davlat tasniflagichlari va ularning qo'llanilishi

1995 yildan 2001 yillar davrida, bozor iqtisodiyoti sharoitida qo'llaniladigan xisob va statistik amaliyot uchun mo'ljallangan quyidagi umumdavlat tasniflagichlarini yaratish bo'yicha ishlar olib borildi:

OKPO, SOATO, KOU, OKVED, OKP, NSKZ, KFS, KOPF, KTF, KSE, KS, KSM, KV, SOEN (1-jadval).

Tasniflagichlarni yaratish ishlarining muhim yo'nalishi – chambarchas bog'langan halqaro analoglar bilan uyg'unlashgan milliy TIIA tasniflagichlar tizimini ishlab chiqishdir.

O'zbekistonda milliy tasniflagichlarni qayta ko'rib chiqish va joriy etish halqaro milliy xisob raqamlar tizimi asosiy tamoillarini qo'llash va o'zlashtirish bo'yicha qilinayotgan ishlar bilan bog'liq holda olib boriladi.

1995-2001 yillarda O'zbekiston Respublikasining bozor iqtisodiyoti sharoitida hisob-statistik amaliyotiga molik quyidagi umudavlat tasniflagichlarni barpo etish belgilandi.

Tasniflagichlarni yaratish bo'yicha muhim yo'nalish bu o'zaro bog'langan milliy texnik-iqtisodiy va ijtimoiy tasniflagichlarni ishlab chiqishdir.

O'zbekistonda milliy tasniflagichlarni qayta ko'rib chiqish va joriy etish milliy hisoblarning xalqaro tizimning asosiy tamoillarini o'zlashtirish va qo'llash ishlari bilan bog'lab olib boriladi.

1-jadval Umumdavlat tasniflagichlari.

№	Tasniflagichning o'zbekcha talqini	Tasniflagichlarning amalda qo'llanilayotgan ruscha nomlarni va mohiyati
1	KTUT-korxona va tashkiotlarning umumdavlat tasniflagichi	OKPO-общegosudarstvennyy klassifikator predpriyatij i organizatsij respubliki s vklyucheniem v nego dopolnitel'nyx klassifikatsionnyx priznakov organizatsionno-pravovyx form i form sobstvennosti;
2	UTMXA-umumdavlat tasniflagichning ma'muriy-hududiy ajratmasi	SOATO – общegosudarstvennyy klassifikator administrativno-territorial'nogo deleniya, kotoryy yavlyaetsya chast'yu Gosudarstvennogo registra predpriyatij;
3	BOUT-Boshqaruv organlari umumdavlat tasniflagichlari	KOU – общegosudarstvennyy klassifikator organov upravleniya klassifikator ministerstv, vedomstv, ob'edinenij predpriyatij. Razrabotan na baze mejdunarodnoy klassifikatsii funktsij gosudarstvennyx organov (KFGO);
4	IFTUT-iqtisodiyot faoliyati turining umumiy tasniflagichi	OKVED – obshchij klassifikator vidov ekonomicheskoy deyatel'nosti. Bazovym klassifikatorom poslužil yevropeyskiy standart NASE;
5	MUT-mahsulotning umumdavlat tasniflagichi	OKP – общegosudarstvennyy klassifikator produktsii i uslug razrabatyvaetsya na osnove staticheskoy klassifikatsii produktsii po vidam deyatel'nosti v Yevropeyskom ekonomicheskoy soobshchestve NASE / SRA / RRODKOM. Do utverjdeniya novogo klassifikatora produktsii razreshaetsya pol'zovatsya klassifikatorom produktsii strany SNG;
6	MSMT-milliy standart mashg'ulotlar tasniflagichi	NSKZ – razrabotan i utverjdyon natsional'nyy standartnyy klassifikator zanyatij na baze MSKZ-88 (ISSO – 88), predstavlyayushiy soboy opisaniye zanyatij po vsem ukрупnenным, sostavnym i bazovym gruppam professiy i doljnostey.
7	MSHT-mulkchilik shakli tasniflagichi	KFS – v period razvitiya rynochnyx otnosheniy i svobodnogo predprinimatel'stva vid sobstvennosti – odin iz osnovnyx kriteriev, xarakterizuyushix sub'ekt xozyaystvovaniya. Isxodya iz etogo i opirayas na polojenie Grajdanskogo kodeksa Respubliki Uzbekistan o sobstvennosti i o predpriyatiyax provodilas razrabotka klassifikatora form sobstvennosti. V etom klassifikatore opredeleny dva vida sobstvennosti: chastnaya sobstvennost'; publichnaya (gosudarstvennaya) sobstvennost';
8	TXSHT-tashkiliy-huquqiy shakli tasniflagichi	KOPF – klassifikator organizatsionno-pravovyx form xozyaystvuyushix sub'ektov (KOPF) razrabotan v sootvetstvi s Grajdanskim kodeksom Respubliki Uzbekistan, v kotorom opredeleny dva vida organizatsionno-pravovyx form: kommercheskie i nekommercheskie organizatsii.
9	KTSHT-korxona turi bo'yicha shakli tasniflagichi	KTF – klassifikator tipov predpriyatij po chislennosti zanyatyx, v kotorom opredeleny chetyre tipa predpriyatij: mikrofirmy, малыe predpriyatiya, srednie predpriyatiya, krupnye predpriyatiya;
10	IST-iqtisodiy sektor tasniflagichi	KSE – klassifikator sektorov ekonomiki, v kotorom opredeleny sleduyushie gruppy sektorov ekonomiki: ekonomika v tselom; finansovye; nefinansovye korporatsii; organy gosudarstvennogo upravleniya; nekommercheskie organizatsii, obslujivayushie domashnie xozyaystva; domashnie xozyaystva; ostal'noy mir. Klassifikator razrabotan na osnove Grajdanskogo kodeksa Respubliki Uzbekistan;
11	ST-standartlar	KS – klassifikator standartov prednaznachen dlya ispol'zovaniya pri

	tasniflagichi	postroenii katalogov, ukazateley, tematicheskix perechney normativnykh dokumentov. Klassifikator ustanavlivaet kodы i naimenovaniya klassifikatsionnykh gruppировок, используемых для индексации нормативных документов;
12	JST-jaxon standartlari tasniflagichi	KV – klassifikator valyut na osnove mejdunarodnogo standarta ISO 4217
13		KSM – klassifikator stran mira, sozdannyi na osnove mejdunarodnogo standarta ISO 3166;
14	O'BIS-O'lchov birligini ifodalash standarti	SOEI – klassifikator sistem oboznacheniy yedinits izmereniy, postroennyi na osnove mejdunarodnoy klassifikatsii yedinits izmereniya YeEK OON, standartov ISO 31 - 0:1992, ISO 1000:1992.

3. SHtrix kodlash, uning xususiyatlari va qo'llanilishi

SHtrix kod – raqamlar, harflar, belgilar to'g'risida kompyuterga tez va aniq informatsiya kiritish uchun har xil qalinlikdagi ketma-ket joylashgan shtrixlar va oraliqlar ko'rinishidagi kodlash tizimi bo'lib, u optik tarzda ko'ndalang skanerlash yo'li bilan o'qiladi.

SHtrix kodlash – ma'lumotlarni avtomatik tarzda yig'ish va identifikatsiya qilish texnologiyasi va u informatsiyani ma'lum bir qoidalar bo'yicha o'rnatilgan forma, o'rnatilgan kattalikda, rangda qaytarish qobiliyati, elemenlar kombinatsiyasi formalashtirilgan shakilda yozishga asoslangan.

SHtrix kodlashning huquqiy asoslari. SHtrix kodlashning huquqiy asoslari bo'lib, 1999 yilda O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlashni kiritish bo'yicha ikkita qaror qabul qilingan:

1) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi farmoyishi 21 aprel 1999 yil № 188 «O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqilgan mahsulotlarni shtrix kodlash va sertifikatizatsiyaga tayyorlash to'g'risidagi choralar», tovarlarni sertifikatizatsiyaga tayyorlash va mahsulotlarni shtrix kodlash bo'yicha kompleks tadbirlar rejasi tasdiqlangan.

Tadbirlar rejasi qo'ydagilarni belgilangan.

- Ekspertga ishlab chiqilgan tovarlarni shtrix kodlash bo'yicha ishlarni tugatish;
- O'zbekiston Respublikasi xududida shtrix kodlash tizimini ishlatilishini ta'minlash uchun kerak bo'lgan me'yoriy xujjatlar, metodik qo'llanmalar komplektini ishlab chiqish;
- O'zdavstandart qoshidagi tekshiruv va malaka oshirish instituda (Uz IIPK) shtrix kodlar organ – maketlarini ishlab chiqish bo'yicha markazni tashkil etish va uni kerakli uskunalar bilan butlash;
- «O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqilgan mahsulot, tovarlarni maxjburiy shtrix kodlash to'g'risidagi» o'rnatilgan tartibda kelishilgan formoish loyxasini tayyorlash va vazirlar mahkamasiga kiritish;

O'zdavstandart buyrug'iga asosan O'zIIPKda shtrix kodlash markazi tashkil etildi va uning nizomi tasdiqlandi. O'zIIPKda 1999 yil aprel oyidan boshlab shtrix kodlash markazi o'z faoliyatini boshlagan va u kerakli uskuna va programmalar bilan taminlangan. SHtrix kodlash tizimi faoliyati ko'rsatishi uchun o'rnatilgan muddatlarda kerkli me'yoriy xujjatlar ishlab chiqilgan.

2) O'zbek mahsulotlari ichki va xorijiy bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot ishlab chiqaruvchini xalqaro tovar raqamlashtirish tizimida identifikatsiya qilish, site'molchi huquqini himoya qilish, tovarlarni ishlab chiqarishni avtomatik hisobga olish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 1999 yil 1 sentyabrda «O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqilgan tovarlarga shtrix kodlashni kiritish» to'g'risidagi № 438 sonli farmoyishi qabul qilingan.

Farmoishda quyidagilar ko'zda tutilgan:

O'zbekiston Respublikasining tovar ishlab chiqaruvchi va tadbirkorlar palatasi qoshida tovarlar va mahsulotlarni identifikatsiya qilish markazi «EAN O'zbekiston» yaratish va bu bilan mahsulotni shtrix kodlashtiriladigan tadbirkorlik faoliyati ko'rsatadigan sub'ektlarini registatsiya qilish va xalqaro talablarga muvofiq identifikatsiya tizimidan foydalanuvchilar faoliyatini metodik boshqarish va O'zdavstandart tomonidan shtrixkodlar maketini yaratish.

SHtrix kodlashni kiritish bo'yicha O'zdavstandart vazifasi. O'zbekiston Respublikasidagi tovarlarni shtrix kodlash to'g'risidagi formoyishlarga asosan O'zdavstandart zimmasiga quyidagilar yuklangan:

-O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan tovarlarni shtrix kodlash tizimini kiritish bo'yicha yagona siyosat olib borish;

-O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan tovarlarni davlat shtrix kodlar reestriga kiritish;

-O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq shtrix kodlash tizimini qo'llash tartibini belgilab beruvchi me'yoriy xujjatlar va metodik qo'llanmalarni ishlab chiqarish;

-Xo'jalik sub'ektlarni shtrix kodlar original maketlari bilan ta'minlash.

SHtrix kodlashni kiritish bo'yicha me'yoriy asoslar. SHtrix kodlashtirish faoliyat ko'rsatishi uchun quyidagi me'yoriy xujjatlar ishlab chiqarilgan.

1. O'z DSt 6. 17. 01 Davlat standartida shtrix kodlash tizimining asosiy nizomlari, termin va tavsiyalari, kodlashtirish ob'ektlarni kodlashtirish bo'yicha umumiy printslari o'rnatilgan va bu yerda quyidagilar qayt etilgan;

-O'zbekiston Respublikasini shtrix kodlash tizimi ishlab chiqarilgan va EAN xalqaro tovar raqamlashtirish tizimi doirasida faoliyat ko'rsatadi va informatsiya almashinuvi uchun milliy va xalqaro kodlash tizimini yagona tilda bir – biri bilan bog'lashini ta'minlaydi;

-SHtrix kod bilan kodlashtiriladigan ob'ektlar (raqamlar, harflar, mahsuz belgilar) shtrix va oraliq ko'rinishida yoziladi;

-Avtomatik identifikatsiya markazi – «EAN O'zbekiston» predmet raqamlashtirish asossatsiyasining umumiy metodik boshqaruvini amalga oshiradi. O'z standartning shtrix kodlash markazi esa O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlash bo'yicha ishlarni bajarish va koordinatsiya qilishni amalga oshiradi.

2. O'z DSt 6. 17/ 03 Davlat standarti quyidagi tartibni o'rnatadi;

-EAN shtrix kodlash xalqaro tizimdan foydalaniuvchi va EAN shtrix kodi simvoli bilan mahsulotni markalashtiruvchi korxonalarni registratsiya qilish;

-korxonaga EAN kodini berish;

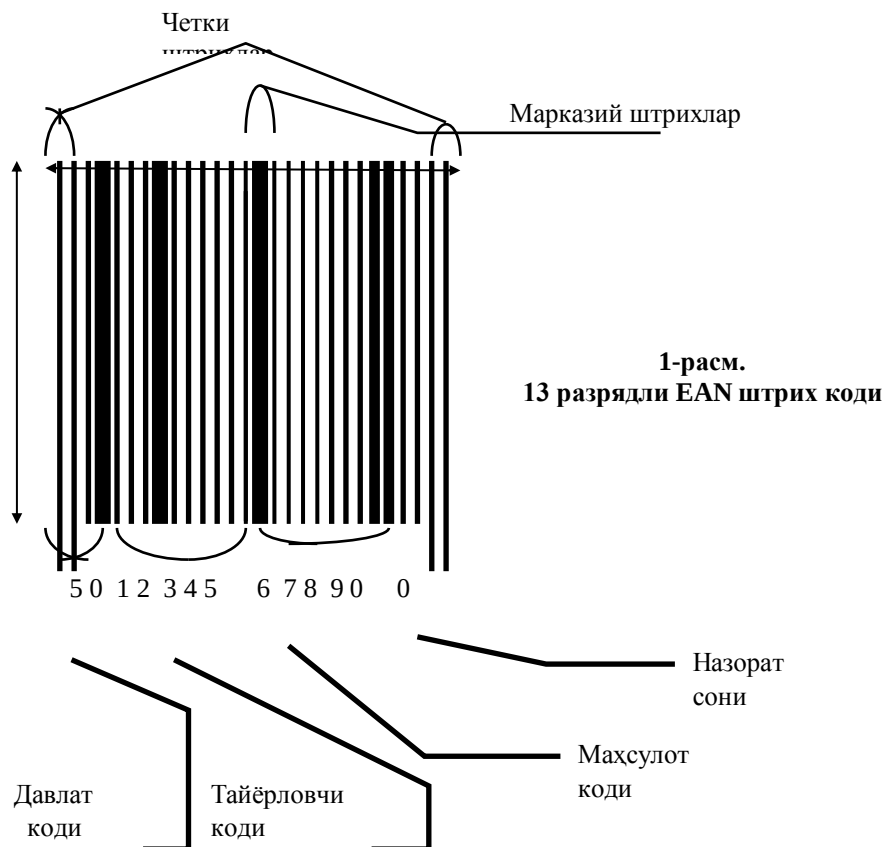
-har bir xil tovar uchun EAN kodini yaratish;

-shtrix kodlarning orgenal – maketini ishlab chiqish va uning sifatini nazorat qilish;

EAN kodlarini qayta ko'rib chiqish va bekor qilish;

3. O'z DSt 6. 17. 05 Davlat standarti iste'mol tovarlarning upokovkasi va tarasida EAN shtrix kod simvollari va ko'rindigan EAN belgilarni joylashtirish bo'yicha qoidalarga umumiy talablarni belgilab beradi, standartda terminlarga tavsilotlar va iste'mol mahsulotlariva shuninngdek transport upakovkalarida shtrix kod simvollarini joylashtirish misollari berilgan.

SHtrix kodning xususiyati. Rasmda EAN – 13 iste'molchi tovarning shtrix kod simbolikasi keltirilgan (1-rasm).

Ma'lumotni kodlashtirish uchun simvollar, shtrixlar va oraliqlarning ma'lum bir joylashish kengligi ishlatilgan.

Rasmi sonning har bir qismi yoki ma'lumotning har bir turi kodlashtirilishi shtrix kod shaklida yozilishi mumkin (Masalan, buyurtma soni yoki tovar partiyasining soni).

SHtrix kolashni skanerlashtirish kod tagida yozilgan sonni kompyutega kiritish bilan bir o'rinda turadi va bu juda muhim. Klaviatura yoki shtrix kodni o'qish bo'yicha qanday bir ma'lumot kiritilmasin, ularning ko'rsatkichi o'zgarmay qolaveradi.

SHtrix kod simvalidagi informatsiyani o'qish uchun skanerning nuri shtrix kodga qaratiladi. Dekoder yordamida shtrix kodda kodlashtirilgan ma'lumotni olamiz. SHtrixlar va oraliq ko'rinishida kodlashtirilgan raqamli ma'lumot shtrix kod tagida yoziladi. Bu belgilar bizga tushunarli, chunki ularni odam tomonidan o'qilsa bo'ladi.

SHtrix kodlar aniq tekshiruvlar shuni ko'rsatadiki, shtrix kodni o'qishda aniqlangan xatoliklar 1000 dan 1 % kam. Testlar shuni ko'rsatadiki, shtrix kodko'rinishidagi kodlashtirilgan informatsiyaning aniqligi 10000000 belgiga bitta xatolikni tashkil qiladi.

SHtrix kodlar – ma'lumotni tezroq kiritish usuli. Xattoki oddiy yorug'lik nero (svetovogo nera) yordamida shtrix kodlar bir xil informatsiyani qo'lda kiritishga ketadigan vaqtdan kam vaqtda skanerlashtiriladi. Zamonaviy skanerlar ma'lumot kiritish jarayonini bundan ham tezlashtiradi.

SHtrix kodlashtirishning xatolarining sonini kamaytirishdan tashqari boshqa avfzallik tomonlari bor: informatsiyani tez va kam xarajat bilan yig'ish, aloqaning effektivligiga, informatsiyani topish va saqlash. Bu informatsiyani ko'proq ishlab chiqarish va aniqligini oshirishda, operatseyalar grafigi va yetkazib berishni yaxshilaydi, bundan tashqari ishlab chiqarish vaqt sarfini kuch, odam, resurslari, materiallar va pullarni qisqartiradi va tejaydi.

Nazorat savollari:

1. TIHA ga ta'rif bering.
2. TIHA YaTKT qanday tushuncha?
3. TIHA YaTKT ning maqsadlari nimalardan iborat?
4. TIHA YaTKT vazifalarini sanang.
5. SHtrix kod atamasiga ta'rif bering.

6. SHtrix kodlashni huquqiy asosini O'zR hukumatining qanday xujjati tashkil eadi?
7. O'zbekistonda shtrix kodlov joriy etilishi munosabati bilan O'zStandartga qanday vakolat yuklangan?
8. O'zbekistonda qanday tasniflagiyalar joriy etildi?
9. EAN – 13 ni izohlang.
10. SHtrix kodlashning qanday mohiyati bor?
11. SHtrix kod va shtrix kodlash terminini asoslab berining?
12. SHtrix kod qanday xususiyatga ega?
13. SHtrix kodlash faoliyatini ko'rsatish uchun qanday me'yoriy xujjatlar ishlab chiqilgan?
14. O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlash bo'yicha O'zdavstandart zimmasiga qanday vazifalar yuklangan?
15. O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlashning huquqiy asoslari bo'lib qanday qarorlar qabul qilingan?
16. EAN–13 va EAN–8 shtrix kodlarining strukturasi to'g'risida nimalarni bilasiz?

6-Modul.

Standartlashtirishning nazariy asoslari

26-ma'ruza.

26-mavzu. Standartlashtirishning nazariy asoslari.

Reja:

1. Afzal sonlar qatori tizimi
2. Arifmetik progressiya, geometrik progressiya

1. Afzal sonlar qatori tizimi

Maqbul sonlar ketma-ketligi va parametrik standartlashtirish

Standartlashtirishning mazmun va mohiyatiga ko'ra maqbul sonlar qatori quyidagi asosiy talablarni qondirish zarur:

1) Ishlab chiqarish va foydalanish ehtiyojlariga javoban, ratsional tarqalish tizimiga ega bo'lmog'i kerak:

2) Sonlarning o'sishi yoki kamayishi yo'nalishda cheksiz bo'lishi kerak

3) Qatorning har qanday soni o'nga karrali yoki kasrli ketma – ketlikdan iborat bo'lishi kerak

4) Sodda va oson esda qoladigan bo'lishi kerak.

Bu talablarni qondiradigan muqobil sonlar qatori geometrik progressiyaga taaluqli bo'lib, darajasi va maxraji butun o'nli sonlardan iborat bo'ladi:

$$\sqrt[5]{10}; \sqrt[10]{10}; \sqrt[20]{10}; \sqrt[40]{10}; \sqrt[80]{10};$$

Qatorning maqbul sonlari yaxlitlangan quyidagi sonlardan iborat:

$$\sqrt[5]{10} = 1.6; \sqrt[10]{10} = 1.25; \sqrt[20]{10} = 1.12;$$

$$\sqrt[40]{10} = 1.06; \sqrt[80]{10} = 1.03;$$

Yaxlitlangan va hisobiy sonlarning nisbiy farqi $+1,28 \div -1,01\%$.

Bunday qatorning ijobiy tomoni o'nli oraliq (1–10; 10–100; 100–1000; va hokazo, hamda 1-0,1; 0,1-0,01; 0,01-0,001; va hokazo) larda doimiy bo'lib xadlar soni 5; 10; 20; 40 va 80; ga teng.

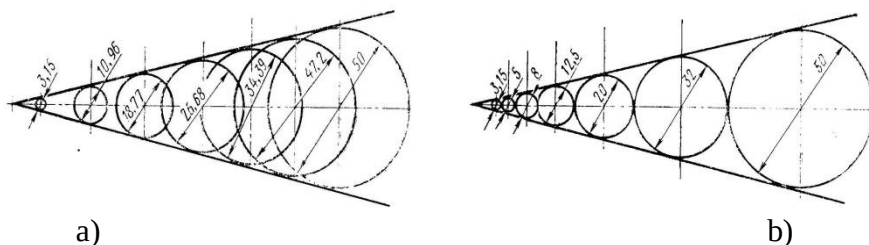
Standartlashtirishda geometrik katorlar ISO tomonidan kabul kilinib GOST 8084-56 xalkaro standartda makbul geoimetrik katorning yaxlitlangan kiymatlari kabul kilingan. Bunday katorlar Reno katorlari xam deyiladi va mos ravishda R5, R10, R20, R40, R80 va R160 bilan belgilanadi.

R5, R10, R20, R40 qatorlar asosiy, R80 va R160 qo'shimcha qatorlar deyiladi.

$\sqrt[5]{10} > \sqrt[10]{10} > \sqrt[20]{10} > \sqrt[40]{10} > \sqrt[80]{10}$; ko'rinishidagi farqlanish qatorida yirikrogi (kattasi) maqbul bo'ladi.

Maxraji $\sqrt[5]{10}; \sqrt[10]{10}; \sqrt[20]{10}; \sqrt[40]{10}; \sqrt[80]{10}$; geometrik sonlar qatorida 3,15 soni mavjud bo'lib, u taxminan π soniga yaqin bo'lgan i uchun tsilindrsimon buyumlarni diametri bo'yicha standartlashtirishda juda qulay ya'ni bu buyumlarning diametrlari maqbul sonlardan iborat bo'ladi.

Faraz qilaylik, dumaloq jismlar parametrlarini standartlashtirishda, bizga tanish π soniga yaqin 3,15(mm) dan 50(mm) gacha bo'lgan yettita teng o'sib boruvchi oraliq o'lchamli diametrlar qatorini standartlashtirish talab qilingan bo'lsin. Arifmetik qator sonlar ketma – ketligi: $a, a+x, a+2x, a+3x, a+4x, a+5x, a+6x$ ko'rinishda bo'lib, $a=3,15$ bo'lgan da $x=7,81$ ga teng bo'lib, 3,15; 10,96; 48,77; 26,58; 34,38; 42,20; 50,0 qiymatlar qatori mavjud bo'ladi. Geometrik qator sonlar ketma – ketligi: $a, ax, ax^2, ax^3, ax^4, ax^5, ax^6$ ko'rinishda bo'lib, $a=3,15$ bo'lgan da, $x=1,6$ ga teng bo'lib, 3,15; 5; 8; 12,5; 20; 32; 50 qiymatlar qatorini tashkil etadi.

5-rasm. Dumaloq jismlar diametrlarining 7 ta oraliq miqdori bo'yicha grafik ifodalanishi;a) arifmetik progressiyada;

b) geometrik progressiyada.

Ko'rib chiqilgan dumaloq jismlar (truba-tarnov, val, tsilindr) diametrlari yetita oraliq miqdor bo'yicha grafik ifodalanishi 5–rasmda ko'rsatilgan. Bunday sonlar qatoriga maqbul sonlar qatori deb nomlangan geometrik progressiya qabul qilingan.

CHizikli nominal o'lchamlarni standartlashtirishda va boshka xollarda R5, R10, R20, R40 asosiy katorlar keng kullaniladi. ularning son kiymatlaridan na muna 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Asosiy katorlar jadvali.

Asosiy katorlar				Afzalrok son raqami	Logarifm-lar mantissasi	Sonlarning xisoblangan kattaligi	Asosiy kator sonlaridan xisoblangan kattaliklarning ayirmasi, %
R5	R10	R20	R40				
1,00	1,00	1,00	1,00	0	000	1,0000	0
			1,06	1	023	1,0593	+0,07
		1,12	1,12	2	050	1,1220	-0,18
			1,18	3	075	1,1885	-0,71
	1,25	1,25	1,25	4	100	1,2589	-0,71
			1,32	5	125	1,3335	-1,01
		1,40	1,40	6	150	1,4125	-0,88

Bu qatorlar asosida GOST 3666-69 bo'yicha 2,5-710 mm oraliklardagi chizikli o'lchamlar - parametrlar standartlashtirilgan.

Bundan tashqari xalqaro elektrotexnik komitet (MEK) tomonidan belgilangan E3, E6, E12, E24, E48, E96 elektrotexnikada, xususan, radiotexnikada keng qo'llaniladi: $E3=\sqrt[3]{10}=2,2$; $E6=\sqrt[6]{10}=1,5$ va hakoza.

Maxraji $\sqrt[40]{10}$ bo'lgan geometrik qatorda 375, 750, 1500 va 3000 sonlari mavjud bo'lib, elektrotexnika sohasida juda qulay. Assinxron elektr motorlarning daqiqadagi aylanishlar soni bilan bog'liqdir.

Standartlashtirishda parametrlar qatorlarning oraliq diapazonini tanlash. R5, R10, R20, R40, R80 parametrlar qatorlar chegaralar bilan cheklanmagan. Masalan, R5 (...40...) ko'rsatmada R5 qator quyi va yuqori chegaralar bilan cheklanmagan, ammo 40 sonini majburan o'z ichiga oladi.

R10 (1,25...) ko'rsatmada R10 qator, 1,25 quyi cheklanishga ega. R20 (...40) ko'rsatmada R20 qator 40 yuqori cheklanishga ega. R40 (...75...100) ko'rsatmada R40 qator 100 yuqori cheklanishga ega bo'lib, 75 bilan quyi cheklanmagan va albatta 75 ni o'z ichiga olgan bo'ladi.

Maqbul sonlar qatorini xosil qilishda ba'zan har ikkinchi hadini yoki 3-hadini parametrlar tarqalishini va ularning sonli qiymatiga qarab tanlash ham mumkin, ya'ni xosilaviy qatorlardan foydalanish imkoniyati bor.

Masalan: R5/2(1...10) har bir 2-hadlardan tashkil topib, bir va 10 quyi hamda yuqori cheklanishga ega bo'lgan hosilaviy R5 qator; R10/3 (...80...) har bir 3-hadlardan tashkil topib, 80 ni o'z ichiga olgan, quyi va yuqori cheklanmagan hosilaviy R10 qator.

Parametrlar qatorlar diapazonini tanlashda quyidagilarni inobatga olish zarur:

- ishlab chiqarishning va iste'molning o'sishini bashorat (Bashoratlashlash) bilan, loyixalanayotgan parametrlar qatoridan foydalanish;
- agregatlashtirish asosida buyumlarning har xil variantlaridan foydalanish;
- parametrlar qatorlarni yetarlicha uzoqabadiyligi va istiqbolli rivojlanishini ta'minlash maqsadida va boshqa muayyan holatlarda.

Ko'pchilik mashina va jixozlar guruhi uchun diapazon tanlashda quyidagicha:

- texnik xavfsizlik bo'yicha;
- mazkur buyumning ba'zi bir oraliqlarda samaradorligi;
- mazkur mashina yoki buyumning boshqa jixozlar bilan birgalikda foydalanish imkoniyati borligi;
- tabiiy sharoit va muayyan qonuniyatlarga ko'ra cheklanishning zarurati.

2. Arifmetik progressiya, geometrik progressiya

Arifmetik va geometrik progressiyalarning asosiy xossalari.

Standartlashtirishning nazariy asoslari - buyum va mahsulot parametrlarining miqdori va tarqalishini ma'lum bir qonuniyat asosida boshqarish imkoniyati beruvchi matematik sonlar ketma-ketligi to'plamlaridir. Bunday matematik ketma-ketliklardan biri bu arifmetik progressiya bo'lib quyidagicha ifodalanadi:

$$U_n = a_1 + d(n-1), \quad (1)$$

Bu yerda: U_n - istalgan hadlar yig'indisi (to'plami);

a_1 - birinchi hadi

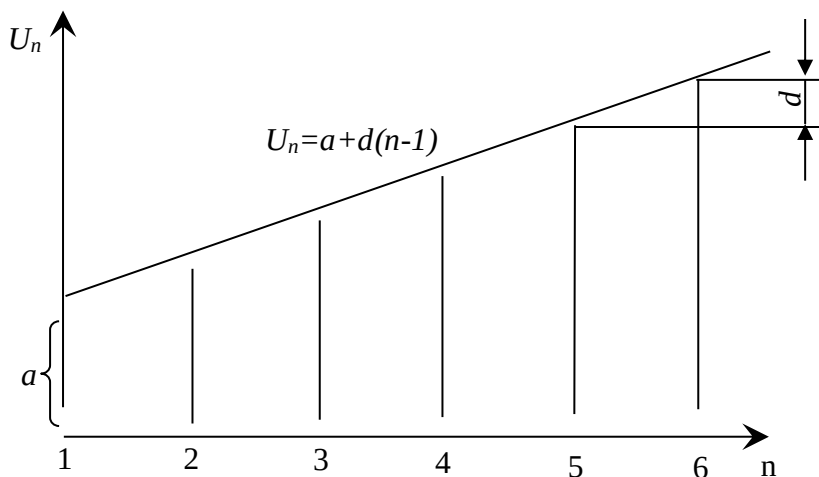
d - maxraji (o'zgarmas son)

n - hadlari soni.

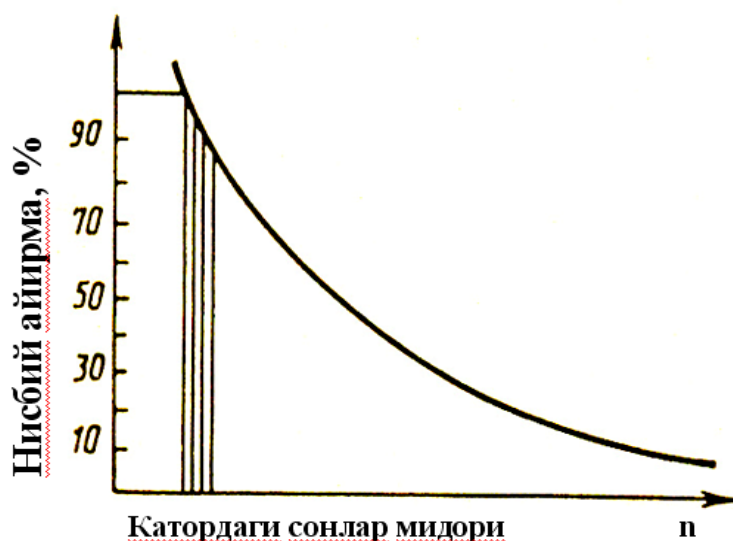
Binobarin, ketma-ketliklarning quyida keltirilgan ko'rinishdagi sonlar qatori arifmetik progressiyaga misol bo'la oladi.

$$\begin{cases} 1-2-3-4-5-6; & d=1 \\ 0,3-0,6-0,9-1,2-1,5-1,8; & d=0,3 \\ 25-50-75-100-125-150; & d=25 \end{cases}$$

Uning grafik ifodasi 1 - rasmda tasvirlangan.

1-расм. Арифметик прогрессиянинг графиги

2-расм. Арифметик катор сонлари нисбий айирмасининг уларнинг катордаги ўрнига боғлиқлиги

Арифметик progressiya qo'llanishi jihatdan juda sodda bo'lsada, qator soni oshib borgan sari, hadlar orasidagi nisbiy farq keskin tushib ketadi (2-rasm). Masalan $a=1$, $d=1$ bo'lgan arifmetik qatorning 1 chi va 2 chi hadlari nisbiy ayirmasi :

$$\frac{2-1}{1} \cdot 100 = 100\% \text{ bo'lsa, 9 chi va 10 chi hadlari nisbiy ayirmasi}$$

$$\frac{(10-9)}{9} \cdot 100 = 11\%$$

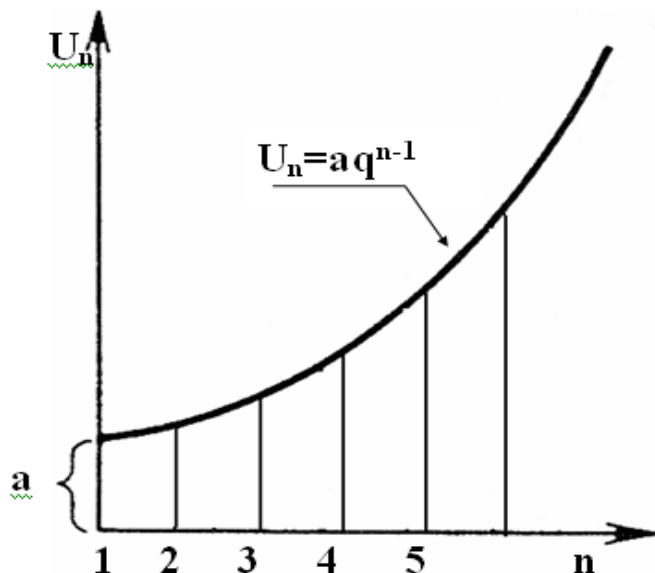
Арифметик qator hadlarining nisbiy farqi grafik tasviri 2 – rasmda keltirilgan. Undan ko'rinib turibdiki hadlar soni ortib borishi bilan nisbiy farq keskin kamayib bormoqda. Арифметик qatorning bunday qonuniyatli xususiyati uning qo'llanish doirasini cheklaydi. SHuning uchun ba'zan pog'onali ($d \neq \text{const}$) arifmetik qatorlar ham qo'llanib turadi.

Masalan, burama (rezba) diametrlari, tishli g'ildirak modullar qatori: 1; 1.1; 1.2 ($d=0,1$) ; 1.4; 1.6; 1.8; 2.0 ($d=0,2$); 2.5; 3.0; 3.5; 4.0; 4.5; 5 ($d=0,5$) va hokazo (standartlashtirishda keng qo'llaniladi (GOST 8724-81, GOST 9513-60)).

Амалий tajriba shuni ko'rsatdiki, standartlashtirish maqsadida sonlar ketma – ketligining geometrik qatori ancha qulay:

$$U_n = a_1 q^{n-1} \quad (2)$$

bu yerda: a_1 – birinchi hadi, q – maxraji, n – hadlar soni. Geometrik katorning grafik ifodasi 3 – rasmda keltirilgan.

3-rasm. Geometrik progressiyaning grafigi

Agar $a_1=1$ bo'lsa:

$$U_n = q^{n-1} \quad (3)$$

Bunday progressiyaning xossalari quyidagi:

a) ikkita qo'shni hadning nisbati, progressiya maxrajiga teng.

Masalan: 1-2-4-8-16-32-64 bo'lsa

$$\frac{2}{1} = \frac{4}{2} = \frac{8}{4} \dots = 2 = q$$

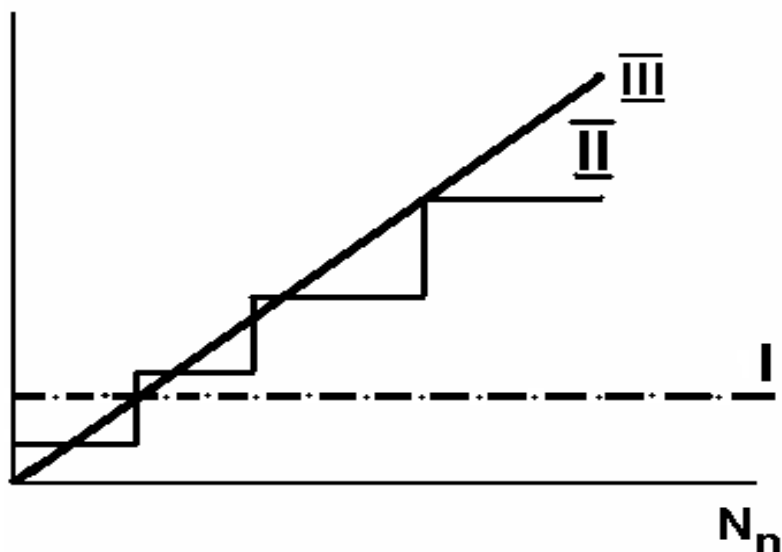
yoki umumiy xolda $\frac{N_{i+1}}{N_i} = q$ buladi.

b) progressiyaning ikkita hadi ko'paytmasi yoki bo'linmasi shu progressiyaning hadi bo'la oladi.

Masalan: $2 \times 4 = 8$; $8 \times 4 = 32$; $16 \times 4 = 64$

$16:2=8$; $64:8=8$; $32:8=4$ natijaviy sonlar, ya'ni 4,8,32,64 progressiyaning xadlari buladi.

SHunday qilib biz yuqorida ko'rib chiqqan arifmetik va geometrik sonlar ketma-ketligi standartlashtirishda keng qo'llaniladi va uning nazariy asosini tashkil qiladi. Qo'shni o'lchamlar farqining naminal o'lchamlar qatoriga nisbatan o'zgarish qonuniyati bo'yicha geometrik progressiyadan foydalanish ancha qulay (4-rasm).

4-rasm

Qo'shni o'lchamlar farqining nominal o'lchamlar qatoriga bog'liqligi: 1 – arifmetik progressiya; 2 – pog'onali arifmetik progressiya, 3–geometrik progressiya.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirishning nazariy asosi mohiyatini qanday tushunasiz?
2. Sonlar ketma – ketligi qatori qanday xossalarga ko'ra standartlashtirishning nazariy asosi sifatida xizmat qiladi?
3. Arifmetik progressiya xossalarini ayting.
4. Geometrik progressiya xossalarini ayting.
5. Parametrli qator mohiyatini tushuntiring.
6. Parametrli qatorlar belgilanish va ularni tanlashda qanday tavsiyalarni bilasiz?
7. CHiziqli o'lchamlar qatori nimadan iborat?
8. Asosiy va qo'shimcha parametrli qatorni ifodalang.
9. $R_5(\dots 40\dots)$ nimani anglatadi?
10. $R_5/2(\dots 10)$ ni izohlang.
11. $R_{10}/3(\dots 75\dots 100)$ ni qanday tushunasiz?
12. $R_5 > R_{10} > R_{20} > R_{40}$ parametrli qatorning maqbul yo'nalishini (ko'payishi yoki kamayishi yo'nalishida) ko'rsating.

7-Modul.

27-ma'ruza.

27-mavzu. Standartlashtirishning metodologik uslubiy asoslari

Reja:

1. Standartlashtirish haqida tushuncha
2. Standartlashtirish usullari

1. Standartlashtirish haqida tushuncha

Standartlashtirish – bu tub mohiyati bilan ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarador shakllari haqidagi fandir.

Standartlashtirish Standartlashtirish ob'ekti va standartlashtirish sohalari kabi tushunchalar bilan uzviy bog'liq.

Standartlashtirilishi lozim bo'lgan ob'ekt standartlashtirish ob'ekti deyiladi. Standartlashtirish ob'ekti tushunchasi keng ma'noda ifodalash uchun «mahsulot, jarayon, xizmat» iboralari qabil qilingan bo'lib, ularni har qanday materialga, komponent (tarkibiy qismlar) ga, asbob-uskunalarga, tizimga, protokolga, protseduraga, jarayonga, xizmatga va h.k larga teng darajada dahildor deb tushunish lozim.

Standartlashtirish har qanday ob'ektning muayyan jihatlari (xossalari) bilan cheklanishi mumkin. Masalan, oyoq kiyimga nisbatan yondashiladigan bo'lsa uning o'lchamlari pishiqligini tavsiflaydigan ko'rsatkichlari alohida-alohida standartlashtirish mumkin.

O'zaro bog'langan standartlashtirish ob'ektlari majmui standartlashtirish sohasi hisoblanadi. Masalan, mashinasozlik – standartlashtirish sohasi, metall qirqishdastgoh turlari, texnologik jarayonlar, mashinasozlikdagi xavfsizlik va h.k standartlashtirish ob'ektlaridir.

Insoniyatning asrlar davomidagi ko'p qirrali faoliyati borasida u yoki bu masalalar yechish usullari topildi, ularning eng maqbullari avloddan avlodga uzatilib turildi. Ushbu amaliyot «standartlashtirish» tushunchasining asosini tashkil qiladi

Keyinchalik ijtimoiy tirikchilik ehtiyojidan kelib chiqqan standartlashtirish usullari texnikada qo'llanila boshlandi. Tartibsiz, stixiali standartlashtirish korxona (tashkilot), davlat v adavlatlararo miqyosida tartiblashtirilgan standartlashtirishga aylana boshlandi.

Standartlashtirish yordamida yechiladigan odatdagi masalani misol tariqasida ko'rib chiqaylik. Qandaydir qotishmaning solishtirma qarshiligini aniqlash lozim. Aniqlash usullari juda ko'p (bevosita, bilvosita va h.k lar), har qaysisi o'z natijasiga ega. Olingan natijalar o'zaro taqqoslanadi. So'ngra eng kam xarajat qilinib, kerakli aniqlikka erishilgan usul tanlanadi, boshqacha qilib aytganda bir qator yechimlardan optimal bitta yechim tanlanadi v au standart shaklda rasmiylashtiriladi.

Tipik masala umumiy ko'rinishda berilgan bo'lishi mumkin. Masalan, A,B,C,D,E,F,... mahsulot, jarayon yoki xizmat (kelgusida mahsulot) mavjud. Faoliyat davrida ularning bittasi (B) bir necha marta quyidagi variantlar bo'yicha takrorlanishi mumkin: A, B1, C, B2, D, B3, E, F...

Ushbu variantlardan, ilmiy tahlil asosida, optimali (B2) ni tanlab olinadi va uni standart ko'rinishida rasmiylashtiriladi: B1, B2, B3 – B3 = const

Yuqoridagi ko'rilgan masalaga ko'ra xulosa chiqarish mumkin: variantlar ko'rinishida takrorlanadigan mahsulotlar standartlashtirishi lozim.

Quyidagi hollarda standartlashtirish qo'llanishili mumkin emas:

- takrorlanmaydigan masala (mahsulotlar);
- takrorlanadigan, ammo variantlari mavjud bo'lmagan masala (mahsulotlar).

Takrorlanmaydigan masalalar uchun variantlar ishlab chiqish imkoniyati mumkin bo'lsa, ilmiy asosda optimal variant tanlanadi. So'ngra unga ko'ra ish yuritiladi. Masalan, ma'lum yil uchun korxonaning ish rejasi, dekanatning o'quv yilda o'tkazadigan tarbiyaviy tadbirlari rejasi va h.k lar.

Takrorlanadigan masalalarning yechilishi quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

- variantlar ko'rinishida takrorlanadigan standartlashtirish ob'ekti bitta varianti qabul qilinadi
- tanlab olingan variant optimal bo'lishi lozim;
- optimal variantni ilmiy asosda tanlash lozim;
- tanlangan variant me'yori hujjat ko'rinishida rasmiylashtiriladi;
- me'yori hujjatni ishlab chiqish va tasdiqlash ma'lum qonun-qoida asosida amalga oshiriladi;

SHunday qilib, standartlashtirish – bu mavjud va potentsial masalalarga nisbatan umumiy va ko'p marta foydalaniladigan qoidalarni belgilash orqali ma'lum sohada optimal tartiblashtirishga erishish uchun olib boriladigan faoliyatdir. Xususan, ushbu faoliyat standartlarni yaratish, nashr etish va ularni ishlab chiqarishga joriy qilish jarayonlarida namoyon bo'ladi.

Standartlashtirish oldida mahsulotning o'z funktsional vazifasiga muvofiqligini (sootvetstvie) ta'minlaydiga bitta yoki bir nechta aniq maqsadlar qo'yilishi mumkin. Bunday maqsadlar sifatida har xillikni boshqarish (upravlenie mnogoobraziem), ya'ni birxillashtirish, moslashuvchanlik (sovmestimost') va o'zaro almashinuvchanlikni ta'minlash, mehnatni muhofaza qilish, xavfsizlikni ta'minlash, iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash, savdo-sotiq kabilarni e'tirof etish mumkin. SHuni ta'kidlash lozimki, ayrim maqsadlar boshqalari bilan bir vaqtda amalga oshirilishi mumkin,

Mahsulotlarning o'z funktsional vazifasiga muvofiqligi darajasining oshirilishi, savdo-sotiqdagi to'siqlarning bartaraf etilishi va mamlakatlar o'zaro ilmiy-texnik hamkorlikni rivojlanishi standartlashtirish bo'yicha faoliyatning muhim natijalari hisoblanadi.

2. Standartlashtirish usullari

Standartlashtirish ob'ekti o'ziga xos xususiyatidan va unga o'rnatilgan talablaridan kelib chiqib quyidagi turdagi standart ishlab chiqiladi:

- Asos bo'luvchi standartlar;
- Mahsulot, xizmatga standartlar;
- Ishlarga standartlar;
- Nazorat usullari (sinash, o'lchash, tahlillar) standartlari;

Asos bo'luvchi standartlar aniqlangan faoliyat sohasi uchun umumiy tashkiliy-texnik holatlarni o'rnatadi hamda umumtexnik talablar, me'yori va qoidalarni va quyidagilarni ta'minlaydi:

- Jamiyat hayoti va sog'lig'i uchun mahsulotni yaratish va foydalanish jarayonlariga, atrof-muhitni muhofazalash, mahsulot xavfsizligi, jarayon va xizmatlarga qo'yiladigan umumiy talablarni;
- Turli faoliyat sohalarida boshqarish jarayonlari bilan aloqadorlikni (fan, texnika, ishlab chiqarish);
- Standartlashtirish ob'ekti bitta ma'noli va ma'lumotlarni bir-biriga mosligini tushunish;
- Mahsulotni loyihalash, ishlab chiqarishni tayyorlash, saqlash, tashish, ekspluatatsiyasi va ta'mirlashning o'rnatilgan umumiy usullari;

Asos bo'luvchi standartlar aniqlangan tizimlarni hosil qilish, Davlat (davlatlararo, xalqaro) va tarmoq standartlari uchun tarkib topgan tarmoqning o'ziga xos xususiyatlari bilan davlat hisobiga qo'yishda qoidalari sifatida yuzaga keladi. Ushbu standartlar asosiy, umumiy qoidalar, tartibi, atama va tushunchalar, umumiy talablar va me'yori, usullar ruhsat etilgan chegaralar, namunaviy texnologik usullardan iborat bo'ladi.

Mahsulot/xizmatga standartlar bir turdagi mahsulot/xizmatlar guruhiga yoki aynan bitta mahsulot/xizmatga bo'lgan talablarni o'rnatadi.

Bunday standartlar quyidagilarni o'rnatadi:

- Mahsulotni ishlab chiqish va ishlab chiqarishga hamma tomonlama talablarni;
- Mahsulotning o'zaroalmashinuvchanligini va unifikatsiyasini ta'minlovchi tur o'lchamlari va ko'rsatkich qatorlarini;
- Mahsulotni tashish va ishlatishda uning tarkibi saqlanuvchanligini ta'minlash;

Mahsulotga standartlar va texnik shartlarni standart va texnik shartlarga, informatsion reglamentlarga, konstruktiv, metrologik, ergonomik, texnologik, ekspluatatsion va chidamliliklariga mosligi va mahsulotning barcha hayotiy bosqichlarida yuqori ilmiy-texnik darajada ta'minlanishi hamda ularning barchasini o'zaro bog'liq holda shakllantirish lozim.

Texnik shartlaraniq bir turdagi mahsulotga ishlab chiqilib, standartlar bo'yicha (o'zaro faoliyat) qat'iy muvofiqligi asosida bir turdagi mahsulotlar guruhiga kiruvchi aniq mahsulot ishlab chiqilgan bo'lishi shart.

Bunday standartlar mahsulotning asosiy ko'rsatkichlari va/yoki o'lchamlari, turlari, markasi, navini aniqlovchi sifat belgilari, konstruksiyasi va o'chami, umumiy texnik talablari, tamg'alashi, qadoqlashi, tashish, saqlanishi, ekspluatatsiyasi, ta'mirlanish, umumiy texnikshartlar, texnik shartlarga aloqador bo'ladi.

Ishlar/jarayonlarga standartlar mahsulotni tayyorlash, saqlash, tashish, ekspluatatsiya qilish, ta'mirlash va utillashtirish texnologik jarayonlarni ishlab chiqishda turli xil ishlarni bajarish usullari (usullari, qabul qilish, ishlar tartibi, rejim va me'yori)ga asosiy talablarni o'rnatadi.

Yangi mahsulotlarning qisqa vaqtda o'zlashtirilishida loyihalashtirishning avtomatlashtirilgan tizimi standartlari buyumlarni tayyorlash texnologik jarayonlarning printsipl sxemalari bo'yicha va modulli konstruksiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi, namunali texnologik jarayonlar ishlarga tipik standart ob'ektlari hisoblanadi.

Ishlar/jarayonlarga standartlarda texnologik jarayonlarni o'tkazishdagi tabiat muhitini himoya qilish va aholi sog'lig'i hamda hayoti uchun xavfsizlik talablaridan tarkib topgan bo'lishi lozim.

Bunday ta'sirlar kimyoviy (tashlanadigan zararli ximikatlar), fizik (radiatsiyadan nurlanish), biologik (mikroorganizmlarning zaharlanishi) va mexanik tavsiflarda bo'lishi mumkin.

Mahsulot/xizmatlarning sifatini ta'minlash tizimi doirasida boshqarish jarayonlariga standartlar zamonaviy bosqichlarda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Nazorat usullari (sinash, o'lchash, tahlil)ga standartlar mahsulotni yaratishda, sertifikatlashtirish va foydalanishda sinovdan o'tkazish, o'lchash hamda tahlil qilish (usullari, qabul qilish, uslubiyati va boshqa) usullarni o'rnatadi. Bunday standartlarga mahsulot/xizmat sifatida majburiy talablar baholash natijalarining aynan aslidek, holisonalik va aniqliklari eng yuqori darajada bo'lishi tegishli bo'ladi. Bu shartlarni bajarish aytarli darajada o'lchash xatoliklari to'g'risidagi ma'lumot standartlariga bog'liq bo'ladi.

Tekshirish usullari, qabul qilish va uslublarning turli-tumanligiga qaramasdan, ularni ajratish va umumiy qoidalarni standartlashtirish lozim. Bunday standartlarga tekshirish vositasi va yordamchi qo'shimcha qurilmalar, tekshirishga tayyorlash va o'tkazish va o'tkazish tartibi, natijalarni qayta ishlash qoidalar va rasmiylashtirish hamda sinovda yo'l qo'yilgan xatoliklar tegishli bo'ladi.

Standartda o'tkaziladigan amallar ketma-ketligi aniqlangan bo'lishi va olingan natijalarni qayta ishlash qoidalari, sinov qurilmasining sxemasi, mahsulot to'pidan olingan namuna miqdoriy tavsifi, joyi va xususi holati hamda natijalarning aniq va solishtirilgan bo'lishiga nisbatan tavsiyalarni beradi.

Masalan aytish mumkinki, mahsulot/xizmatlarga standartlarida tekshirish usullarining bo'lishi va ular qo'shilgan aralash standartlar bo'lishi mumkin.

Nazorat savollari:

1. Standartlashtirishning metodologik uslubiy asoslari nimalar.
2. Standartlashtirish haqida tushuncha.
3. Standartlashtirishning qanday usullari mavjud?
4. Asos bo'luvchi standartlarga nimalar kiradi?
5. Mahsulot, xizmatga standartlar nimalar kiradi?
6. Ishlarga standartlar nimalar kiradi?

7. Nazorat usullari (sinash, o'lchash, tahlillar) standartlariga nimalar kiradi?

28-ma'ruza.

28-mavzu. Kompleks va ilgari tanilgan standartlashtirish usullari.

Reja:

1. Kompleks standartlashtirish usuli va uning mohiyati
2. Ilgari tanilgan standartlashtirish usuli va uning ahamiyati

1. Kompleks standartlashtirish usuli va uning mohiyati.

Kompleks standartlashtirishning maqsadi va asosiy vazifalari.

Butjam standartlashtirishning maqsadi ilmiy-texnik taraqqiyotni tezlashuvi, ishlab chiqarish iqtisodlashuvi, maxsulot yoki xizmatning sifati va raqobatbardoshligi oshirishining yanada samaradorligini oshirish uchun standartlashtirish kompleks dasturiy amalga oshirishdan iborat.

Standartlashtirishning butjamligi materiallar, detallar, yig'ma birikmalar, buyumlar, texnik vositalar, ishlab chiqarishni tayyorlash va tashkil etish usullarini qamrovchi standartlashtirish dasturini ishlab chiqish bilan ta'minlanadi.

Butjam standartlashtirishning asosiy vazifalari:

-xom-ashyo, material, butlovchi buyumlar kabi o'zaro bog'liq elementlar, ularni tayyorlash texnologiyasi, taxlab joylashtirish idishi, eltish va foydalanishda ma'lum darajada belgilab qo'yish talab me'yori ma'lum darajada bulgilab qo'yish;

-provard natijada yuqori sifatli maxsulot yoki xizmatlarni ruyobga chiqaradigan, o'zaro bog'langan vositalari bo'yicha standartlarni ishlab chiqish, joriy etish kabi ishlarni belgilab qo'yish;

-umumtexnika va soxa komplekslari bo'yicha nomateriyal (xujjatlashtirish tizimi) ob'ektlarga o'zaro bog'liq me'yor va talablarni o'rnatishdan iborat.

Butjam standartlashtirish dasturiy xujjat bo'lib, ishlab chiqariladigan yoki qayta ishlanadigan provard maxsulot texnik darajasi va sifatiga oshirish, material, butlovchi qismlar, jixozlar, metrologik ta'minot bo'yicha muvazanatlangan me'yoriy xujjatlar. Ishlarini bajarish muddatlari va tadbirlar ro'yxati bo'yicha ko'zda tutilgan barcha me'yoriy xujjatlarni ishlab chiqarish va joriy etish jarayonlarini to'la qamrovini anglatadi.

Kompleks standartlashtirish ob'ektlari va ularni tashlash me'zonlari.

Butjam standartlashtirish ob'ektlari ba'zi maxsulot yoki standart turlar bo'yicha chuqurlashtirilgan talablar bo'yicha hamda bir turli ob'ekt guruxlari va murakkab ob'ekt tizimlari ko'rinishida bo'lishi mumkin.

Masalan:

a) Rangli televidenie muommosini hal etishda nafaqat qabul qilish tizimini balki maxsus uzatish vosita va tizimlarni (stantsiya) xalqaro talablar darajasida amalga oshirish dasturlari majmuasini yaratish zarur bo'lishi mumkin.

b) Yarim o'tkazgichli asboblari guruxi: diodlar, tuinelli diodlar barqarorlashtirgichlari, tranzistirlar va hakoza.

v) Ayrim maxsulot turi, qo'llanadigan ashyo material, butlovchi qismlar bilan birgalikda;

g) Standartlarning ba'zi talablari, sifat ko'rsatgichi bita bo'lishiga qaramay o'zaro bog'liq omillarini chuqurroq taxlil etilishi zarur bo'lganda.

Butjam standartlashtirish ob'ektlarini tanlash mezonlari sifatida qo'yidagi asosiy ko'rsatkichlarni olish mumkin:

-kompleks standartlashtirish ob'ekti bo'la oladigan darajada iqtisodiy maqsadga muvofiq ishlab chiqarish hajmi:

-ish unumdorligini oshirishda samara beradigan mexnatni qayta taxsimlash ilmiy tashkil qilish, bazi bir buyum va butlovchi elementlarni aloxida ajratilgan xolda ishlab chiqarish;

-sifatni va raqobatbardoshlikni oshirishdan iqtisodiy samara beradigan ob'ektlar:

-konstruktorlik, texnologik va ekspluattsiya ko'rsatkichlarini o'zaro bog'liqligidan iqtisodiy samara beradigan ob'ektlar.

Kompleks standartlashtirish tamoillari, tasniflari va texnik-iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash shartlari.

Butjam standartlashtirishni dasturiy ishlab chiqishda quyidagi tamoyillarga tavsiflanadi:

-maxsulotni loyixalash, ishlab chiqarishni tashkil qilish, taxlash-joylashtirish, elatish, foydalanish jarayonlariga standartlarni ishlab chiqishda tizimli yondashuvni nazarda tutish;

-tayyor maxsulot sifatiga ta'sir etadigan material, butlovchi element, jixozlar, texnologik jarayon, tayyorlash, taxlash, eltish, foydalanish va ta'mirlashda standartlashtirish taraqqiyotini ilgarilantirish;

Maxsulot sifatini oshirish bo'yicha muayyan tatbirni amalga oshirish bo'yicha dasturlarning optimal chegaralarning ko'zda tutilganligi;

-butjam standartlar komplekslarini ishlab chiqishda mantiqiy (shrarxik) ketma-ketlikning mavjutligi.

Butjam standartlashning dasturini shakllantirishda so'zlangan maqsad va mavjud imkoniyatlardan kelib chiqib qo'yidagi vazifalarni yechish odatiy hol:

-butjam standartlashtirish ob'ekti yuqoridagi talablar bo'yicha tejab, dastur vazifalari belgilanadi;

-alohida loyiha tarkiblari ajratilib ularning toifalari aniqlanadi:

-loyiha ishlab chiqish muddatlari va ketma-ketligi belgilandi.

Butjam standartlashtirish qo'yidagicha tasniflanadi.

1. Standartlashtirish darajasi bo'yicha:

a) korxona (birlashma) standartlashtirish:

b) soha standartlashtirish:

v) davlat standartlashtirish:

g) xalqaro (davlatlararo) standartlashtirish.

2. Standartlashtirish ob'ekti bo'yicha:

a) yakka buyumlar;

b) buyumlar guruxi;

v) tizimlar majmuasi;

g) muammolar majmuasi.

3. Butjamligining chuqurligi bo'yicha:

a) buyum, elementlar;

b) buyum, elementlar, materiyallar;

v) buyum, elementlar, materiyallar, jixozlar;

g) buyum, elementlar, materiyallar, jixozlar, jarayonlar.

Butjam standartlashtirishning yuqori texnik iqtisodiy samaradorligi quyidagi muxim shartlarga rioya qilinishi bilan ta'minlanadi:

a) tizimlilik – standartlashtirish ob'ektiga xam uning asosiy elementiga xam o'zaro bog'liq talablar o'rnatiladi;

b) butjamligi va optimal chegaralanishlar – tizimlilik tamoiliga rioya qilingan holda butjam standartlashtirishning faqat sifat ko'rsatkichlarga xal qiluvchi ta'sir ko'rsatadigan elementlarga standartlashtiriladi;

v) kelajakligi – standartlashtirish ob'ekti elementlari va butjam standartlashni o'zining umuman olganda dunyoviy darajalar va ilmiy-texnik taraqqiyot rivojiga monantligi;

g) kuchdagi standartlar bilan bog'langanlik-zarur holida kuchdagi standartlar to'plamidan foydalanishni ko'zda tutilgani;

d) amallashtirish – dasturda ko'zda tutilgan butjam standartlashtirish kompleks me'yoriy xujjatlarni o'z vaqtida joriy etishni taminlash.

2. Ilgarilanma standartlashtirish usuli va uning axamiyati

O'zuvchan standartlashtirishning mohiyati va tasniflanishi.

O'zuvchan (ilgarilangan) standartlashtirish – standartlashtirish ob'ektiga erishilgan me'yoriy talablarning yanada yuqoriroq darajasini ya'ni bashoratlash (prognozlash) ga asosan kelajakda optimal bo'ladigan darajasini o'rnatish demakdir.

Keltirilgan ta'rifga binoan o'zuvchan standartlashtirish maxsulot xizmat va barcha jarayonlarga talablarni va me'yorlarni vaqt bo'yicha avvalroq o'rnatib provard natijada ularning sifatini yuqori texnik iqtisodiy samara beradigan darajada ta'minlash nazarda tutilishni maqsad qilib qo'yadi. Bu borada o'zuvchan standartlashtirish prognozlash asosida amaliy yechimni qabul qiladigan imkonli soxalardan biri xisoblanadi.

O'zuvchan standartlashtirishning asosiy vazifasi ishlab chiqarishni va maxsulot sifatini oshishini xolis va aniq yunalishida rivojlanishiga ko'maklashishdir.

O'zuvchan standartlashtirish jumlasiga:

-maxsulot xizmat, loyixalash ishlab chiqish va boshqa jarayonlarda kuchga ega standartlashgan qoida va talablarni yanada aptimal me'yorlarini belgilaydigan standartlar:

-kuchdagi standartlar faoliyatiga istiqbolliroq yangi ish usullarini joriy etishni taminlab yanada optimalroq me'yorlar o'rnatadigan standartlar:

-bir yoki faqat bir necha korxonalardagina o'zlashtirib o'zining sifat ko'rsatkichlari analoglaridan tubdan farq qiladigan loyixa va buyum ishlab chiqarish qoida va talablariga optimal me'yor o'rnatadigan standartlar kiradi.

O'zuvchan standartlashtirishlar mohiyatiga ko'ra qo'yidagicha tavsiflanadi.

1. vaqt bo'yicha uzish:

-maxsulot tajriba namunasini yaratish bo'yicha loyixa konstruktorlik ishlarining boshi:

-buyum ishlab chiqarish sanoatini texnik tayyorlashning boshi:

-maxsulotni yalpi ishlab chiqarishning boshi.

2. Tarqalish doirasida o'zish:

-zavod doirasida:

-davlat doirasida:

-mintaqa doirasida:

-global dunyo doirasida.

3. Standartlashgan mahsulotga nisbatan to'la bo'lmagan o'zish:

-assortiment bo'yicha:

-maxsulot belgilari bo'yicha:

-yangi maxsulot elementlarining merosiy qabul qilishganliklari bo'yicha:

-maxsulotning ko'rsatkich va belgilari qiymati bo'yicha.

O'zuvchan standartlashtirishni bashoratlash.

O'zuvchan standartlashtirishni bashoratlash (prognozlash) tadqiqot ob'ekting qadriyatlari va metodlarini umuman standartlashtirishni xususan o'rganadigan ilmiy faoliyatdir.

Standartlashtirish soxasida bashoratlashning maqsadi qo'yidagilardan iborat:

-yaratilgan yoki yaratilajak yangilik barqarorligi ehtimolini urganish;

-ishlab chiqarilgan maxsulot bilan yangilik o'rtasidagi bog'lanishni urgantsh;

-standartlashtirish ob'ekti bo'la oladigan ilmiy-texnik daraja, ya'ni maxsulot sifatiga erishishni aniqlash;

-iste'mol va ishlab chiqarish hajmini aniqlash;

-sarf-xarajatni aniqlash;

-ekologiya ko'rsatkichlarini baholash.

Standartlashtirish soxasida bashoratlashning axborot manbalari qo'yidagilar:

-xalq xujaligi va soxa taraqqiyotining o'zoq muddatli bashoratlashi;

-soxalar bo'yicha bashoratlashlar;

-uzoq va yaqin muddatga maxsulotning sifati va istemol darajasi;

-xalq xo'jaligining uzoq muddatli rejalari;

-ishlab chiqarilayotgan maxsulot sifati bo'yicha statistik ma'lumotlar;

-tajriba na'munalarini sinash bo'yicha bayonnomalar;

-patentlar, mualliflik guvohnomalari, litsenziyalar;

-ijtimoiy so'rovlar natijalari;

-standartlar, texnik shartlar;

-boshqa shu kabi ilmiy-texnik axborotlar.

Standartlashtirishning zamonaviy taraqqiyot holatida 100 dan ortiq har xil soxa bo'yicha har xil darajali ilmiy asosga ega prognozlash ilmiy texnik usullari mavjud bo'lib o'zuvchan standartlashtirishda keng tarqalganlari asosan qo'yidagilar:

-tadqiqotlanadigan ilmiy yoki texnik ob'ektni fan taraqqiyotining ma'lum yunalishlari haqida statistik ma'lumotga tayanadigan ekstrapolyatsiyalash metodi;

-taraqqiyotning yangi yunalishlarida qo'llaniladigan evristik usullari;

-real jarayoniga o'ta yaqinlashtirib istiqbollash shu bilan birga o'ta murakkab bo'lgan modellashtirish usullari.

Ekstrapolyatsiyalash eng ko'p qo'llaniladigan va eng sodda bo'lish bilan birga samaradorligi yuqori emas, ko'p hollarda faqat qisqa vaqt oralig'idagi yaqin kelajakni protoizlashdagina yaroqlidir.

Evristik metodlar texnik vazifalarni rejalashtirish ayniqsa ularni tasdiqlash bosqichida ko'p qo'llaniladi.

Bu ikki usullar standartlar ta'sir doirasidan tashqaridan chiqishni hisobga ololmaydi.

Modellashtirish usulining qo'llanish doirasi keng, imkoni ancha katta va istiqbolli bo'lib ab'ekt va jarayonlarni fizik, matematik, matematik-statistik va uyimli modellashtirish bilan ancha uzoq muddatga prognozlash imkonini beradi.

O'zuvchan standartlarni yaratish va yuritish.

Bu xildagi standartlarni yaratish va kuchga kiritish qo'yidagi etap va bo'limlarni o'z ichiga oladi: tayyorlash; yaratish; kuchga kiritish.

O'zuvchan standartlashtirishning tayyorlash etalonidagi ishlar mazmuni ma'lumot yig'ish, taraqqiyot yunalish istiqbolini tadqiqotlash maxsulot sifatini tubdan o'zgartirish mumkin bo'lgan omil va ko'rsatkichlarni taxsimlash orqali standartlashtirish istiqbollarini aniqlashdan iborat bo'ladi. Bu reja har tamonlama tahlil asosida o'zuvchan standartlashtirishga zarur ko'rsatkich yoki talablarni aniqlashga yordam beradi.

Mazkur etapda buyum (mahsulot) taraqqiyot yo'nalishi bo'yicha ma'lumotlarni to'plash, tizimlashtirish asosida rivojlanish yunalishi qoidalarini yechish, iqtisodiy samaradorlik imkoniyatlarni hisoblash, u yoki bu xilda qaror qabul qilish uchun maxsulot bo'yicha kuchdagi standartlar majmuasidan tajribalarni umumlashtirish imkoniyati yaratiladi.

O'zuvchan standartlarni yaratish etapidagi ishlar mazmuni standartni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlashdan iborat bo'lib, buyum yoki maxsulotning istiqbolli ko'rsatkichlarini har tamonlama asosli ravshda shu buyum va maxsulotlarning kelajak taraqqiyotini ko'zlab me'yoriy xujjat barpo etishga qaratilgan bo'ladi.

Ma'lum bir ishlab-chiqarish doirasida bunday o'zuvchan standartlarni amalda joriy etish oldingi jarayonlarda kelajakni ko'ra bilgan sharoitlarda maxsus dastur va tadbirlar majmuida, rejalashtirilgan sharoitlarda olib borilishi va amalga oshirilishi zarur. Bunday yondashuv o'zuvchan standartlarni joriy etishni va bu asosida xalq-xo'jaligini boshqarishning tezkor boshqariluvini taminlaydi.

Nazorat savollari:

1. BS ning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
2. BS ga ehtiyoj qanday sodir bo'ladi?
3. BS ning uslubiy tamoyillarini ayting.
4. BS ob'ektni qanday me'zonlar orqali tanlanadi?
5. Qanday hollarda BS samaradorligi ta'minlanadi?
6. BS dasturi qanday tuziladi?
7. BS ning mohiyati nimadan iborat?
8. BS ni tavsiflang.
9. O'zuvchan standartlashtirishning mohiyati, maqsad va vazifasini tushuntiring.
10. Evristik usul nima?
11. Ekstrapolyatsiya usulini qanday tushunasiz?
12. Modellashtirish nima?
13. Uch usulning qaysisini eng maqbul?
14. O'zuvchan standartlashtirish etaplaridagi ishlar mazmunini talqin qiling.

29-ma'ruza.

29-mavzu. Standart, o'zaro almashinuvchanlik, tushunchasi va ularning turlari hamda vazifalari

Reja:

1. O'zaro almashuvchanlikning mohiyati bo'yicha asosiy tushunchalar
2. Standart, o'zaro almashuvchanlik, qo'nim va qo'yimlar tizimi xaqida asosiy tushunchalar

1. O'zaro almashuvchanlikning mohiyati bo'yicha asosiy tushunchalar

O'zaro almashuvchanlikning mohiyati bo'yicha asosiy tushunchalar

Detallar biri ikkinchisiga to'liq yoki qisman kirishgan (joylashgan) holda birikma hosil qiladilar. Odatda mashinasozlikda detallar ikki yoki bir-nechtasi tutashgan holda birikma bo'lib ishlaydilar. Bulardan biri qamrovchi (qamrab oluvchi), ikkinchisi esa qamraluvchi hisoblanadi. Qamrovchisi (tashqi) – teshik deyilib, qamraluvchisi (ichki) – val deb ataladi. Bu atalishlar istalgan ko'rinishdagi (shakldagi) detallarga taaluqli. (1-rasm a,b, ga qarang).

O'zaro birikkan detallarda erkin va tutashib turuvchi yuzalari (sirtlari) bor. Tutashib turuvchi yuzalar (sirtlar) va ularning o'lchamlari xisoblash (mustahkamlikka, bukirlikka) yo'li bilan olinib va keyin standartga muvofiq naminal chiziqli o'lchamlar qatoridagi sonlarga yaxlitlab (odatda katta tomonga) qabul qilinadi.

Nominal chiziqli o'lchamlarning asosan 4 ta asosiy va 1 ta yordamchi o'lchamlar qatorlari o'rnatilgan.

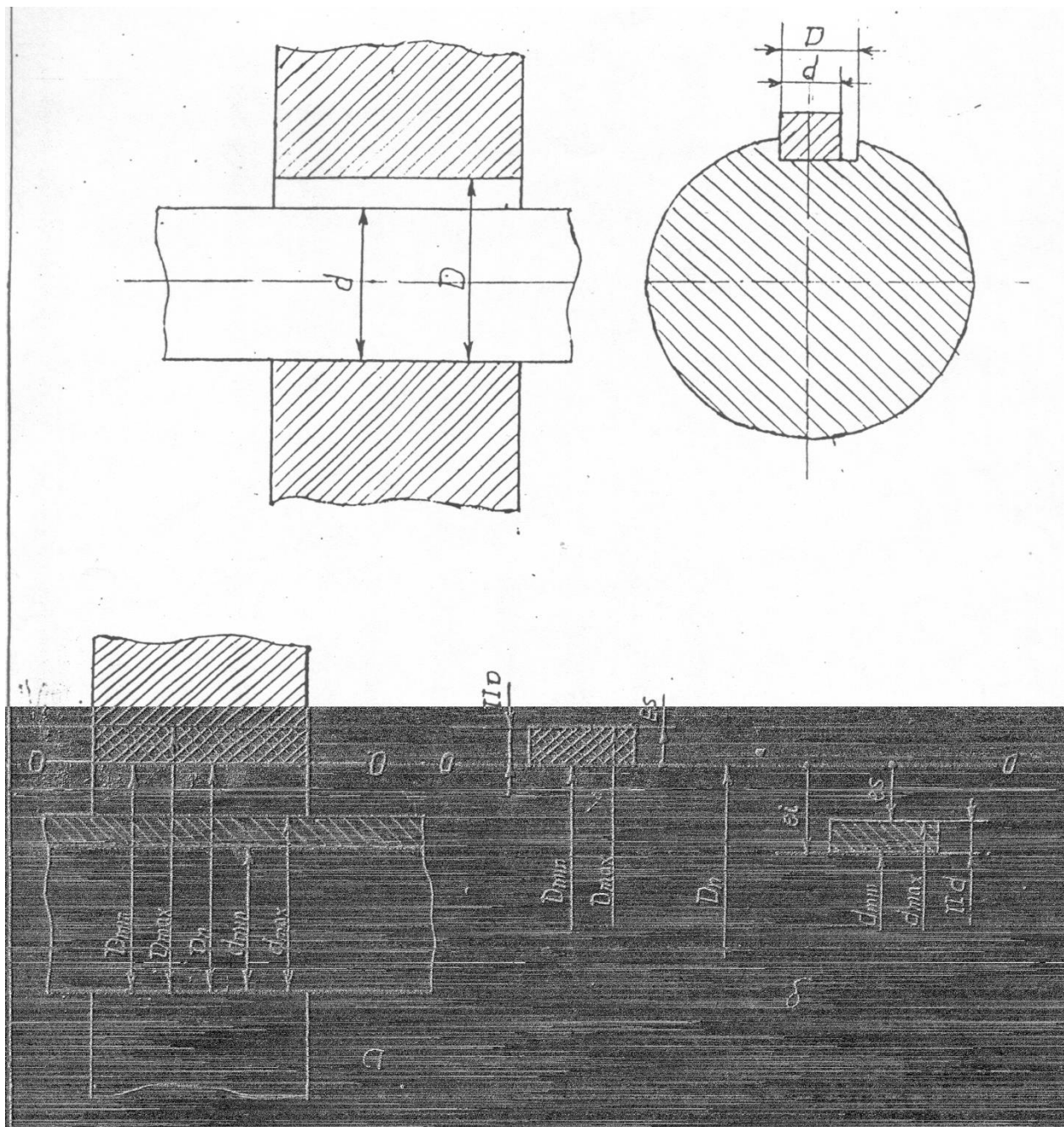
$\sqrt[5]{10} = 1,6$ bo'lib R5 qator uchun, $\sqrt[10]{10} = 1,25$ bo'lib R10 qator uchun, $\sqrt[20]{10} = 1,12$ bo'lib R20 qator uchun, $\sqrt[40]{10} = 1,06$ R40 qator uchun va R80 qator uchun o'lchamlar qatorlari Odatda erkin o'lchamlar konstruktiv tarzda olinadilar – qabul qilinadilar. SHuningdek naminal haqiqiy va chekli o'lchamlar ham mavjud.

Nominal o'lcham (D, d, l va boshqalar) bu o'lchamni boshanishi bo'lib xizmat qilib buni nisbatan chekli o'lchamlar aniqlanadi. CHizmada butun sonda ko'rsatilsa o'lcham nominal o'lcham deb ataladi. Naminal o'lcham odatda butun mm da beriladi.

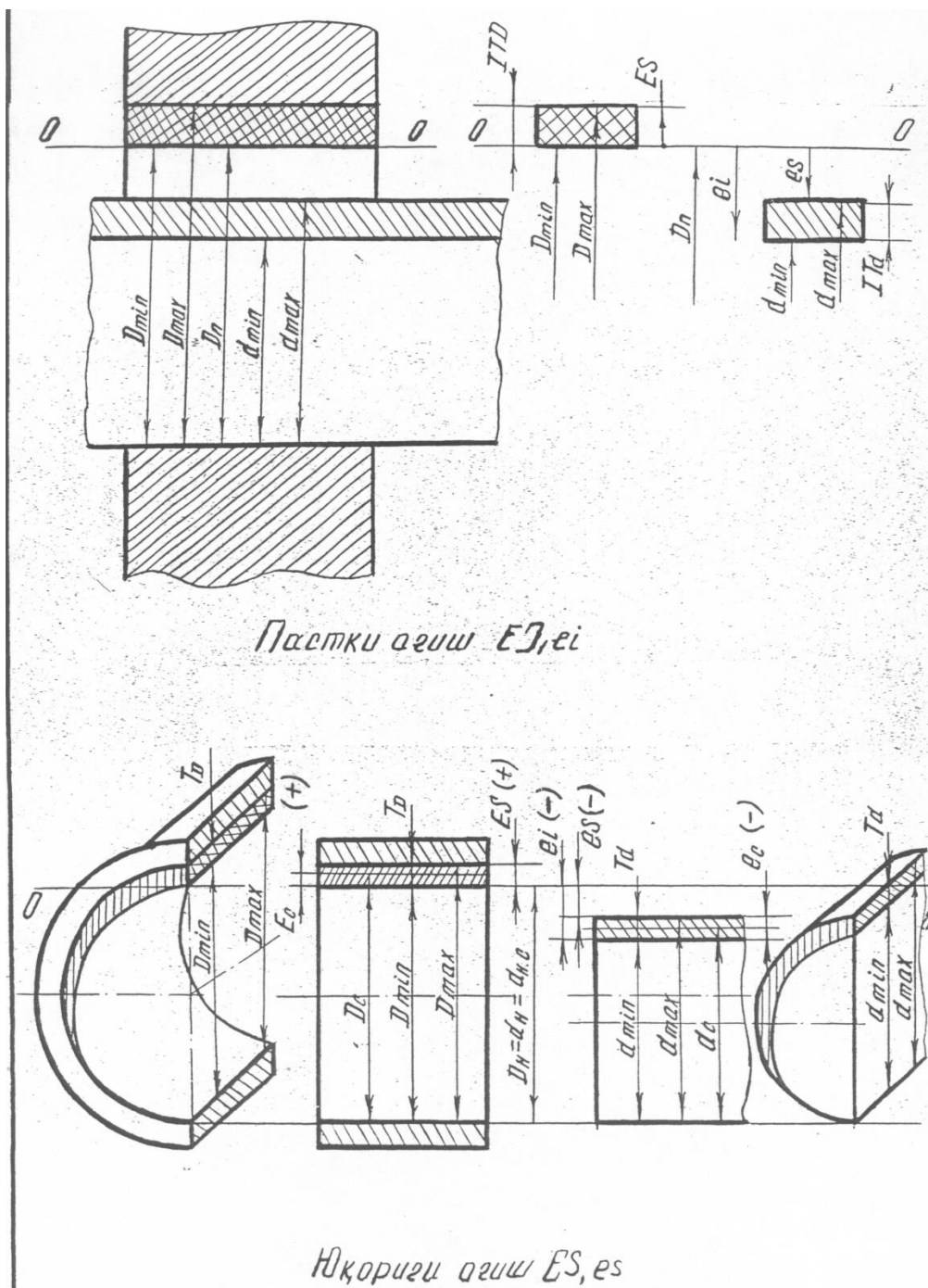
Xaqiqiy o'lcham – bu tayyorlanilgan detalning yo'l qo'yilgan xatoliklar bilan o'lchanilib o'rnatilgan o'lchamidir (ya'ni detalning tayyorlangandan keyingi o'lchami haqiqiy o'lcham deyiladi). Ikkita chekli o'lcham mavjud:

Bulardan kattasi eng katta chekli o'lcham deyilib (+), kichigi esa eng kichik chekli o'lcham (-) deyiladi.

$D_{\max}$, $D_{\min}$ - teshik uchun, $d_{\max}$, $d_{\min}$ – val uchun belgilanadi. Yaroqli detalning haqiqiy o'lchami chekli o'lchamlar oralig'ida yoki ularga teng bo'lishi kerak.

1-rasm.

2-rasm

CHizmalarni soddalashtirish maqsadida nominal o'lchamga nisbatan chekli og'ishmalar kiritilgan (ya'ni, chekli o'lcham bilan nominal o'lcham orasidagi tafovut – og'ishi deb ataladi).

Yuqori chekli og'ish ES, es deb naminal o'lcham bilan eng kata chekli o'lcham orasidagi algebraik tafovutga aytiladi. Pastki chekli og'ish EI, ei deb naminal o'lcham bilaneng kichik chekli o'lcham orasidagi tafovutga (algebraik farqga) aytiladi.

Ya'ni, $ES = D_{\max} - D$ $EI = D_{\min} - D$ teshiklar uchun, $es = d_{\max} - d$ $ei = d_{\min} - d$ vallar uchun (2-rasm).

Haqiqiy og'ish deb haqiqiy o'lcham bilan nominal o'lcham orasidagi tafovutga aytiladi. CHizmalarda nominal va chekli chiziqli o'lchamlar va ularning chekli og'ishlari quyidagidek ko'rsatiladi.

+0,02
46 – 0,016

+0,02
46 – 0,016

2. Standart, o'zaro almashuvchanlik, qo'nim va qo'yimlar tizimi xaqida asosiy tushunchalar

Qo'nim va qo'yimlar

T – bu eng katta va eng kichik o'lchamlar orasidagi farq yoki yuqorigi va pastki chekli og'ishlar algebralik farqining absolyut qiymatidir.

Ya'ni: $TD = D_{\max} - D_{\min} = ES - EI$, - teshik uchun

$Td = d_{\max} - d_{\min} = es - ei$ – val uchun.

Qo'yim hamisha musbat miqdoridir. Qo'yimni oshirish bilan mahsulot sifati yomonlashadi, lekin tayyorlash tannarxi kamayadi. Qo'yimni soddalashtirish uchun qo'yim maydoni ko'rinishida grafik tarzda tasvirlanadi (qo'yim maydoni bu nol chizig'iga nisbatan yuqori va pastki chekli og'ishlar bilan chegaralangan maydondir).

Nol chizig'i – nominal o'lchamni ifodalovchi, o'lchamning chekli og'ishlari qo'yilgan (00) chiziqdır.

Nol chiziqdan yuqoriga (+) musbat, pastiga esa (-) manfiy og'ishlar joylashtiriladi (2-rasmga qarang).

Qo'nimlar - ikki detalning o'zaro biriktirilishi (joylashtirilishi) xarakteri qo'nim deb ataladi. Qismlar (detallar) asosan uch xil qo'nim bilan joylashtiriladi:

1) bimalol harakatlanadigan yoki erkin qo'zg'aladigan yoki erkin qo'zg'aladigan qilib joylashtirish. Bunday biriktirilgan qismlar (detallar) bir – biriga nisbatan erkin harakatlanadi;

2) salgina harakatlanadigan yoki sal qimirlamaydigan (qo'zg'almas) qilib joylashtirish. Bunday biriktirilgan detallar bir – biriga nisbatan salgina harakatlanadi yoki ozgina tashqi kuch bilan bir – biriga kiritilib yig'iladi va qo'zg'almaydigan bo'ladi;

3) qimirlamaydigan (qo'zg'almaydigan) qilib joylashtirish, qimirlamaydigan biriktirilgan qilib detallar bir – biri bilan mustahkam bog'langan bo'ladi va ularni ajratish uchun kuch sarf qilish kerak (preslab qo'nim).

SHularga asoslanib ya'ni, teshik va val qo'yim maydonlarining bir – biriga nisbatan joylashishiga qarab qo'nimlar tirqish bilan, o'tishli va taranglik bilan bo'lishlari mumkin.

6. Tirqish. S – teshik diametri val diametridan katta bo'lib, ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi ya'ni, $D > d$ $S = D - d$.

Tirqish – yig'ilgan detallarni bir – biriga nisbatan erkin harakatlanadi olishini ta'minlaydi – qo'zg'aluvchi birikma. Demak bir detalni ikkinchi detal ichiga tirqish hosil qilib joylashtirilishi – tirqish bilan qo'nim – erkin yoki qo'zg'aluvchan qilib joylashtirish deyiladi.

7. Taranglik. N – yig'ilguniga qadar val diametri teshik diametridan katta bo'lib, bu ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi, ya'ni $d > D$ $N = d - D$.

Taranglik detallarni yig'ishdan so'ng qimirlamaydigan birikma hosil qiladi. Taranglik bilan qo'nim – deb birikmada detallarning tarangligini ta'minlab joylashtirishga aytiladi. Qo'zg'almaydigan (qimirlamaydigan) qo'nim.

Bunday joylashtirishda talab qilingan paytda kamgina tirqish va talab qilinganda kamgina taranglik bo'lishi mumkin.

8. Qo'nim qo'yimi – tirqish bilan qo'nimda ruxsat etilgan eng katta va eng kichik tirqishlar orasidagi yoki taranglik bilan qo'nimda ruxsat etiladigan eng katta va eng kichik tarangliklar orasidagi farqqa aytiladi.

$TS = S_{\max} - S_{\min}$ – tirqish bilan qo'nimdagi tirqish qo'yimi.

$TN = N_{\max} - N_{\min}$ – taranglik bilan qo'nimdagi taranglik qo'yimi.

$TS(TN) = S_{\max} + N_{\max}$ – erkin o'tishli qo'nim qo'yimi.

Barcha turdagi qo'nim uchun qo'yimi miqdor jixatidan teshik va val qo'yimlarining yig'indisiga tengdir.

Ya'ni: $TS(TN) = TD + Td$.

Tirqish – tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Taranglik – yig'ishgunga qadar val o'lchamlaridan katta bo'lib tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Qo'nim qo'yimi – eng katta va eng kichik tirqish yoki taranglik orasidagi farq.

Tirqish bilan qo'nim – birikmada tirqishni ta'minlab qo'nim dir.

Taranglik bilan qo'nim – birikmada taranglikni ta'minlab qo'nim dir.

O'tishli qo'nim – talab qilinganda tirqish va talab qilinganda taranglikni ta'minlab o'tkazishdir.

Nazorat savollari:

1. Qamrovchi va qamraluvchi yuzalar deb nimaga aytiladi?
2. Nominal, haqiqiy va chekli o'lchamlar, yuqori va pastki og'ish tushunchalarining mazmunini tushuntirib bering.
3. Yaroqli detallarning haqiqiy o'lchamlari qaysi oraliqda bo'lishi kerak?
4. O'lchamlarning chekli og'ishlari chizmalarda qanday ko'rsatiladi?
5. Qo'nim va qo'yim deganda nimani tushunasiz?
6. Tirqish va taranglik tushunchalarining mazmuni nima?
7. Qo'nimlarning qanday turlari bor va xarakterli xususiyati qanday?
8. O'lcham qo'yimi va qo'nim qo'yimlarining farqini tushuntirib bering.
9. Tirqish va taranglik bilan qo'nimlarda teshik va val qo'yimlar maydonlarining joylashish sxemasi qanday bo'ladi?
10. ISO ning qo'yimlar va qo'nimlar yagona tizimining asosiy va muayyan maqsadlarini tushuntirib bering.
11. Teshik va val tizimlari, ularning tanlash asoslari nimadan iborat?
12. Teshik tizimi va val tizimi deganda nimani tushunasiz?
13. Teshik va val tizimlarida qo'nimlar uchun qo'yimlar maydonlarining joylashishi qanday bo'ladi?
14. Mashinasozlikda qanday tizim afzalroq hisoblanadi va nima uchun?
15. Val tizimida qo'yimlar maydonlarini joylashuvini ko'rsatib bering.

30-ma'ruza.

30-mavzu. Qo'nim va quyimlar tizimini va ularning standartlashtirishdagi ahamiyati

Reja:

1. Qo'nim va qo'yimlar
2. Qo'nim va quyimlar tizimini haqida tushuncha

1. Qo'nim va qo'yimlar

Qo'nim va qo'yimlar

T – bu eng katta va eng kichik o'lchamlar orasidagi farq yoki yuqorigi va pastki chekli og'ishlar algebralik farqining absolyut qiymatidir.

Ya'ni: $TD = D_{\max} - D_{\min} = ES - EI$, - teshik uchun

$Td = d_{\max} - d_{\min} = es - ei$ – val uchun.

Qo'yim hamisha musbat miqdoridir. Qo'yimni oshirish bilan mahsulot sifati yomonlashadi, lekin tayyorlash tannarxi kamayadi. Qo'yimni soddalashtirish uchun qo'yim maydoni ko'rinishida grafik tarzda tasvirlanadi (qo'yim maydoni bu nol chizig'iga nisbatan yuqori va pastki chekli og'ishlar bilan chegaralangan maydondir).

Nol chizig'i – nominal o'lchamni ifodalovchi, o'lchamning chekli og'ishlari qo'yilgan (00) chiziqdır.

Nol chiziqdan yuqoriga (+) musbat, pastiga esa (-) manfiy og'ishlar joylashtiriladi (2-rasmga qarang).

Qo'nimlar - ikki detalning o'zaro biriktirilishi (joylashtirilishi) xarakteri qo'nim deb ataladi. Qismlar (detallar) asosan uch xil qo'nim bilan joylashtiriladi:

1) bimalol harakatlanadigan yoki erkin qo'zg'aladigan yoki erkin qo'zg'aladigan qilib joylashtirish. Bunday biriktirilgan qismlar (detallar) bir – biriga nisbatan erkin harakatlana oladi;

2) salgina harakatlana oladigan yoki sal qimirlamaydigan (qo'zg'almas) qilib joylashtirish. Bunday biriktirilgan detallar bir – biriga nisbatan salgina harakatlana oladi yoki ozgina tashqi kuch bilan bir – biriga kiritilib yig'iladi va qo'zg'almaydigan bo'ladi;

3) qimirlamaydigan (qo'zg'almaydigan) qilib joylashtirish, qimirlamaydigan biriktirilgan qilib detallar bir – biri bilan mustahkam bog'langan bo'ladi va ularni ajratish uchun kuch sarf qilish kerak (preslab qo'nim).

SHularga asoslanib ya'ni, teshik va val qo'yim maydonlarining bir – biriga nisbatan joylashishiga qarab qo'nimlar tirqish bilan, o'tishli va taranglik bilan bo'lishlari mumkin.

6. Tirqish. S – teshik diametri val diametridan katta bo'lib, ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi ya'ni, $D > d$ $S = D - d$.

Tirqish – yig'ilgan detallarni bir – biriga nisbatan erkin harakatlana olishini ta'minlaydi – qo'zg'aluvchi birikma. Demak bir detalni ikkinchi detal ichiga tirqish hosil qilib joylashtirilishi – tirqish bilan qo'nim– erkin yoki qo'zg'aluvchan qilib joylashtirish deyiladi.

7. Taranglik. N – yig'ilguniga qadar val diametri teshik diametridan katta bo'lib, bu ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi, ya'ni $d > D$ $N = d - D$.

Taranglik detallarni yig'ishdan so'ng qimirlamayligan birikma hosil qiladi. Taranglik bilan qo'nim – deb birikmada detallarning tarangligini ta'minlab joylashtirishga aytiladi. Qo'zg'almaydigan (qimirlamaydigan) qo'nim.

Bunday joylashtirishda talab qilingan paytda kamgina tirqish va talab qilinganda kamgina taranglik bo'lishi mumkin.

8. Qo'nim qo'yimi – tirqish bilan qo'nimda ruxsat etilgan eng katta va eng kichik tirqishlar orasidagi yoki taranglik bilan qo'nimda ruxsat etiladigan eng katta va eng kichik tarangliklar orasidagi farqqa aytiladi.

$TS = S_{max} - S_{min}$ – tirqish bilan qo'nimdagi tirqish qo'yimi.

$TN = N_{max} - N_{min}$ – taranglik bilan qo'nimdagi taranglik qo'yimi.

$TS(TN) = S_{max} + N_{max}$ – erkin o'tishli qo'nim qo'yimi.

Barcha turdagi qo'nim uchun qo'yimi miqdor jixatidan teshik va val qo'yimlarining yig'indisiga tengdir.

Ya'ni: $TS(TN) = TD + Td$.

Tirqish – tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Taranglik – yig'ishgunga qadar val o'lchamlaridan katta bo'lib tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Qo'nim qo'yimi – eng katta va eng kichik tirqish yoki taranglik orasidagi farq.

Tirqish bilan qo'nim – birikmada tirqishni ta'minlab qo'nim dir.

Taranglik bilan qo'nim – birikmada taranglikni ta'minlab qo'nim dir.

O'tishli qo'nim – talab qilinganda tirqish va talab qilinganda taranglikni ta'minlab o'tkazishdir.

2. Qo'nim va quyimlar tizimini haqida tushuncha

Qo'nim tizimlari va ularning standartlashtirishdagi ahamiyati

Qo'yimi va qo'nim lar tizimi bu tajriba nazariy va eksperimental tekshirishlar asosida aynan tuzilgan va standartlari shaklida (ko'rinishida) rasmiylashtirilgan qo'yimlar va qo'nimlar qatorlarining majmuidir.

Qo'yim va qo'nim lar tizimi mashina detallari umumiy birikmalari uchun minimal zaruriy, lekin amaliyot uchun yetarli bo'lgan qo'yim va qo'nimlarni tanlash uchun mo'ljallagan bo'lib, kesuvchi asboblari va kalibrlarni standartlashtirishga buyum va ularning qismlarini (detailarni) loyihalash, ishlab chiqarish va o'zaro almashinuvchanlikka erishish, shuningdek ularning sifatini oshirishga imkoniyat yaratadi. Hozirgi paytda jahon mamlakatlarining ko'pchiligi ISO ning qo'yim va qo'nimlar tizimini qo'llaydilar. ISO tizimi metall ishlash sanoatida halqaro texnik aloqalarni osonlashtirish (yangilashtirish) milliy qo'yim va qo'nimlar tizimini unifikatsiyalash uchun yaratilgandir.

ISO halqaro tavsiyanomalarining milliy standartlarda qo'llanish turlicha mamlakatlarda tayyorlanilgan bir turdagi detallarni, tashkil qiluvchi qismlarni va buyumlarni (mashinalar) o'zaro almashinuvchanligini ta'minlashga sharoit yaratib beradi. Mamlakatimizda esa ISO standartlari va tavsiyanomalarining yagona tizimi (DO'YaT) ga o'tmoqdalar. Bunga o'tishdan maqsad respublikamizda sanoatni ixtisoslashtirish zaruratligi, halqaro savdoni rivojlantirish va undagi texnik to'siqlarni bartaraf qilishdir. Bu shuningdek mamlakatimiz maxsulotlarini jahon bozorida xaridorgirligini oshirishni ta'minlaydi.

ISO ning qo'yim va qo'nimlar tizimi va respublikamizning DO'YaT – umumiy mashina detallari uchun qat'iy bir yagona printsip asosida tuzilgan. Standart bo'yicha qo'nimlarning ikkita teng huquqli tizimi o'rnatilgan: Teshik tizimi (TT) va val tizimi (VT). SHuningdek qo'yim va qo'nimlarning jadvallari ham teshik tizimi va val tizimida tuzilgan.

Teshik tizimida – (TT) teshik asosiy detalʼ boʻlib hisoblanib, qanday qoʻnim bilan joylashtirishdan qatʼiy nazar nominal oʻlcham boʻyicha ishlov beriladi (detalning tanasiga qoʻyim berilib), turli xildagi qoʻnimlar tirqish, oʻtishli, taranglik bilan) valning chekli oʻlchamlarini oʻzgartirish hisobiga taʼminlanadi, TT – dagi qoʻnimlar N bilan belgilanadi.

Val tizimidagi (VT) qoʻnimlarda – val asosiy detalʼ boʻlib hisoblanib qanday oʻtkazilishidan qatʼiy nazar, nominal oʻlchov boʻyicha ishlov beriladi (detal tanasining qoʻyimi bilan), turli xildagi qoʻnimlar esa teshikning chekli oʻlchamlarini oʻzgartirish hisobiga taʼminlanadi. VT dagi qoʻnimlar (h) bilan belgilanadi.

Barcha qoʻnimlar uchun «TT» da teshikning pastki ogʻish – $EI=0$, barcha qoʻnimlar uchun val tizimida (VT) valning yuqorigi ogʻishi $es=0$.

Demak, asosiy teshikning qoʻyim maydonlari nolʼ chizigʻidan yuqoriga, valniki esa nolʼ chizigʻidan pastga joylashtiriladi. SHunday qilib, teshik tizimida teshik qoʻyimi teshikning oʻlchamini oshiradi, val tizimida esa val qoʻyimi valning oʻlchamini kamaytiradi. Mashinasozlikda qoʻyimlar joylashishining ikkala tizimi ham, teshik tizimi ham, val tizimi ham ishlatiladi, val yoki teshik tizimini, u yoki bu qoʻnimlarni tanlash konstruktiv, texnologik va iqtisodiy nuqtai nazardan aniqlanadi.

Biriktirilgan detallarning oʻzaro ishlashi nuqtai nazaridan olganda bu ikkala tizim bir-biriga aynandir. Lekin, teshik tizimi val tizimidan ishlab chiqarish jixatidan birmuncha afzalroqdir. CHunki detallarni teshik tizimida yigʻish uchun ishlov berganda kesish va oʻlchash asboblari ancha kam ishlatiladi. Bundan tashqari teshikni valga moslashdan koʻra, valni teshikka moslash ancha oson va arzonga tushadi. SHuning uchun ham mashinasozlikda ayrim xollarda val tizimini ishlatish maʼqulroqdir.

Nazorat savollari:

1. Qoʻnim nima?
2. Tirqish va taranglikni tushuntirib bering.
3. Qoʻnim qoʻyimi deganda nimani tushunasiz?
4. Qoʻnim tizimlari va ularning standartlashtirishdagi ahamiyati.

1.2 Amaliy mashgʻulotlarni bajarish boʻyicha uslubiy koʻrsatma

1-amaliy mashgʻulot

Standartlashtirish tarixi haqidagi maʼlumotlarni oʻrganish. Standartlashtirishning vazifasi, maqsadi va printsiplari. Vazirlar Mahkamasining 1992 yil 2 mart 93 - «Oʻzbekiston Respublikasida standartlashtirish boʻyicha ishlarni tashkil qilish toʻgʻrisida»gi qarorini tahlil qilish va munozara yuritish.

OʻZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASINING QARORI

OʻZBEKISTON RESPUBLIKASIDA STANDARTLASH ISHLARINI TASHKIL ETISH TOʻGʻRISIDA

Mazkur qaror Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 3 martdagi 45-sonli «Oʻzbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga oʻzgartirish va qoʻshimchalar kiritish hamda baʼzilarini oʻz kuchini yoʻqotgan deb hisoblash toʻgʻrisida («Oʻzbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga oʻzgartirish va qoʻshimchalar kiritish toʻgʻrisida» Oʻzbekiston Respublikasining 2013 yil 30 apreldagi OʻRQ-352-son Qonuni)»gi qaroriga asosan oʻz kuchini yoʻqotgan.

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqil deb eʼlon qilinganligi munosabati bilan, standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash milliy respublika tizimini yaratish zaruriyatidan kelib chiqib, shuningdek, Mustaqil Davlatlar Hamdoʻstligi davlatlari oʻrtasidagi xoʻjalik, savdo, ilmiy-texnikaviy va boshqa munosabatlarni saqlab qolish, jahon mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy hamkorlikdagi texnikaviy toʻsiqlarni bartaraf etish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi:

Oldingi tahrirga qarang.

(1-band Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori bilan oʻz kuchini yoʻqotgan)

2. O'zbekiston Respublikasining Davlat standartlash tizimining ilova qilinayotgan Asosiy printsiplari tasdiqlansin.

Oldingi tahrirga qarang.

(3—5-bandlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori bilan o'z kuchini yo'qotgan — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

6. O'zbekiston davlat standartlash, metrologiya va sertifikatlash markazi bir oy muddat ichida O'zbekiston Respublikasida standartlar va o'lchov vositalari ustidan davlat nazorati to'g'risidagi Ustav va Nizom loyihalarini Vazirlar Mahkamasiga tasdiqlash uchun taqdim etsin.

7. O'zbekiston davlat standartlash, metrologiya va sertifikatlash markazi 1992 yilning birinchi yarmida O'zbekiston Respublikasining Davlat standartlash tizimini ishlab chiqsin va respublikaning manfaatdor tashkilotlari bilan birgalikda tasdiqlasin. Ushbu davlat tizimiga barcha vazirliklar, idoralar, uyushmalar, kontsernlar, birlashmalar, kichik va qo'shma korxonalar, kooperativlar hamda O'zbekiston Respublikasi hududidagi boshqa xo'jalik organlarining amal qilishi majburiydir.

8. O'zbekiston davlat standartlash, metrologiya va sertifikatlash markazi O'zbekistonning taraqqiyot istiqbolini belgilash qo'mitasi, Moliya vazirligi, Adliya vazirligi, Davlat qurilish ishlari qo'mitasi, Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi va Sog'liqni saqlash vazirligi bilan birgalikda 1992 yilning II choragida standartlarni, texnikaviy shartlarni va metrologiya qoidalarini buzganlik uchun javobgarlik to'g'risidagi Nizomni ishlab chiqsin va tasdiqlasin.

Mazkur qaror tasdiqlangunga qadar sobiq SSR Ittifoqining davlat boshqaruv organlari tomonidan tasdiqlangan standartlarni, texnikaviy shartlarni va metrologiya qoidalarini buzganlik uchun sanksiyalarni qo'llanish bo'yicha amaldagi huquqiy normalarga amal qilinsin.

Oldingi tahrirga qarang.

(9, 10-bandlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori bilan o'z kuchini yo'qotdi)

Oldingi tahrirga qarang.

(11-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori bilan o'z kuchini yo'qotgan — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

12. SSSR Ministrlar Sovetining «SSSRda standartlash ishlarini tashkil qilish to'g'risida» 1985 yil 7 yanvardagi 13-son qarori yuzasidan O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining 1985 yil 22 fevraldagi 100-son qarori (O'zSSR QT, 1985 y., 2-son, 6-modda) o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblansin.

O'zbekiston Respublikasining Bosh vaziri A. Mutalov

Toshkent sh.,

1992 yil 2 mart,

93-son

Vazirlar Mahkamasining

1992 yil 2 martdagi 93-son qarori bilan

TASDIQLANGAN

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT STANDARTLASH TIZIMINING ASOSIY PRINTSIPLARI

1. Standartlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilar hisoblanadi:

mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning (keyingi o'rinlarda mahsulotlar deb yuritaladi) aholining hayoti, salomatligi va mol-mulki, atrof muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;

mahsulotlarning o'zaro bir-birining o'rnini bosishini va bir-biriga monandligini ta'minlash;

fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek, aholi va xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq mahsulotlarning sifati hamda raqobatbardoshligini oshirish;

resurslarning barcha turlarini tejashga, ishlab chiqarishning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga ko'maklashish;

ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarini amalga oshirish;

tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlar yuzaga kelishi xavf-xatarini hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar nomenklaturasi va sifati to'g'risidagi to'liq va ishonarli axborot bilan ta'minlash;
mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash;
o'lchovlarning yagonaligini ta'minlash;
ishlab chiqaruvchi (sotuvchi, ijro etuvchi) ma'lum qilgan mahsulot sifati to'g'risidagi ko'rsatkichlarni tasdiqlash.

(1-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori tahririda)

2. Respublikada standartlashga doir ishlarni maqbul darajada tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlash funksiyasini quyidagilar amalga oshiradilar:

Oldingi tahrirga qarang.

Umuman O'zbekiston Respublikasi bo'yicha — O'zbekiston standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash agentligi;

(2-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori tahririda — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Qurilish va qurilish industriyasi sohasida — loyihalash va konstruksiyalash ham shunga kiradi — O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi;

(2-bandning uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori tahririda)

tabiiy resurslardan foydalanish va atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilishni tartibga solish sohasida — O'zbekiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi;

O'zbekiston Respublikasi sanoati tomonidan ishlab chiqariladigan tibbiyot maqsadlaridagi mahsulotlar, tibbiyot texnikasi buyumlari, dori-darmonlar va tarkibida inson uchun zararli moddalar bo'lgan mahsulotlar sohasida — O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi.

Oldingi tahrirga qarang.

Mazkur idoralar va Sog'liqni saqlash vazirligi (birkutilgan sohalar bo'yicha) amaldagi respublika standartlarini va ularga kiritilgan o'zgartishlarni ko'rib chiqadilar, tasdiqlaydilar, muddatini uzaytiradilar va bekor qiladilar. Respublika standartlarini ishlab chiqish va qayta ko'rib chiqish yuqorida qayd etilgan organlar tomonidan tasdiqlangan grafikka muvofiq amalga oshiriladi. Respublika standartlari, texnikaviy shartlari va ularga o'zgartishlar, ularni tasdiqlash darajasidan qat'i nazar, O'zbekiston standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash agentligida davlat ro'yxatiga olinishi kerak.

(2-bandning oltinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori tahririda — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

O'zbekiston Respublikasida standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash ishlariga umumiy metodik rahbarlikni O'zbekiston standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash agentligi ta'minlaydi.

(2-bandning yettinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori tahririda — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

3. Standartlar va texnikaviy shartlarni ishlab chiqish buyurtmachilari vazirliklar, idoralar, kontsernlar, uyushmalar, korxonalar hamda tegishli mahsulot (xizmatlar) turlarini ishlab chiqaruvchi va ulardan foydalanuvchi boshqa tuzilmalardir. Bu ishlarni mablag' bilan ta'minlash buyurtmachilarning mablag'i, shu jumladan, shartnoma asosida markazlashtiriladigan mablag'lar hisobidan amalga oshiriladi. Standartlash bo'yicha bazaviy tashkilotlar, standartlashtirish bo'yicha texnikaviy qo'mita to'g'risidagi Namunaviy nizomga muvofiq tashkil etiladigan standartlashtirish bo'yicha texnikaviy qo'mitalar shuningdek, tegishli mahsulot (xizmatlar) turlarini ishlab chiqaruvchi

yoki foydalanuvchi korxonalar, tashkilotlar va boshqa tuzilmalar standartlar va texnikaviy shartlarni ishlab chiquvchilar hisoblanadilar.

(3-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori tahririda)

4. Standartlar va texnikaviy shartlarni ishlab chiquvchi tashkilotlar shu standartlar va texnikaviy shartlarda majburiy va tavsiya etiladigan talablarni nazarda tutishlari kerak.

Oldingi tahrirga qarang.

Mahsulotlar, atrof muhit, aholi salomatligi va mol-mulkining xavfsizligini ta'minlash, mahsulotlarning texnikaviy va axborot jihatdan bir-biriga monandligi, resurslarni tejashi, o'zaro almashuvchanligini, ularni nazorat qilish, tamg'alash usullarining birligini ta'minlash uchun belgilanadigan talablar va O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari bilan belgilangan boshqa talablar idoraviy bo'ysunishi va mulkchilik shakllaridan qat'i nazar davlat korxonalari, tashkilotlari, shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi fuqarolar tomonidan rioya qilinishi majburiy hisoblanadi.

Import qilinadigan mahsulot, agar uning majburiy talablar borasida O'zbekiston Respublikasida amalda bo'lgan standartlarga muvofiqligi tasdiqlanmagan bo'lsa, yetkazib berilishi va foydalanishi mumkin emas.

(4-bandning ikkinchi va uchinchi xatboshilar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgustdagi 410-sonli qarori tahririda)

Tavsiya etiladigan talablarga mahsulotning iste'mol va boshqa xususiyatlarini aks ettiruvchi talablar kiradi. Ularni qo'llanish zaruriyatini tayyorlovchi va iste'molchi (buyurtmachi) shartnomalar tuzilayotganda belgilaydi.

Oldingi tahrirga qarang.

(4-bandning to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 12 avgust 410-sonli qarori tahririda)

5. Korxonalar, birlashmalar, kontsernlar, uyushmalar va boshqa xo'jalik organlari korxonaning yangidan yaratiladigan va chiqariladigan mahsulotiga standart ishlab chiqishlari va tasdiqlashlari mumkin. Buning uchun davlatlararo va respublika standartlarining mahsulotga nisbatan nazarda tutilgan majburiy talablariga rioya etgan holda bunday standartlarning talablari davlatlararo va respublika standartlari ko'rsatkichlaridan ortiq bo'lishi yoki iste'molchilarning talablarini qondiradigan bo'lishi kerak.

Oldingi tahrirga qarang.

Agar standartlarning talablari xalq xo'jaligi talablarini qondiradigan bo'lsa, O'zbekiston standartlash, metrologiya va sertifikatsiyalash agentligi tomonidan belgilangan tartibda xalqaro, mintaq va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlarini respublika standartlari va texnikaviy shartlari sifatida qo'llanishga yo'l qo'yiladi.

(5-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-son qarori tahririda — O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

(ilova O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003 yil 13 yanvardagi 14-sonli qarori bilan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2003 y., 1-2-son, 9-modda)

2-amaliy mashg'ulot

Xalqaro standartlashtirish tashkilotlarini o'rganish. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) va Xalqaro elektrotexnika komissiyasi (IEC) faoliyatlarini o'rganish.

1.Xalkaro standartlashtirish tashkiloti ISO

Halqaro standartlashtirish tashkiloti – ISO va uning faoliyatlari.

Birinchi standartlashtirish milliy tashkiloti - Britaniya Assotsiatsiyasi /Britich Engineeing Standards Accociation/ 1901 yilda tashkil etilgan bo'lib, biroz keyinroq, birinchi jahon urushi davrida Daniya byurosi, Germaniya qo'mitasi (1918 y), Amerika qo'mitasi (1918 y) va boshqalar tashkil topdi.

Standartlashtirish sohasidagi ishlar xalqaro markaz kerakligini taqazo qildi. SHu maqsadda 1926 yili standartlashtirish milliy tashkilotlarning Xalqaro Assotsiatsiyasi (ISA) paydo bo'ldi. ISA ning tarkibiga 20 ta mamlakat vakillari kirdi.

1938 yili Berlin shahrida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro s'ezd ochildi. Unda texnikaning turli sohalari bo'yicha 32 ta qo'mita va kichik qo'mitalar tuzildi. 1939 yili boshlangan ikkinchi jahon urushi ISA ning faoliyatini to'xtatib qo'ydi.

Hozirgi Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (International Standards Organization) 1946-1947 yillari tashkil topdi, uni qisqacha ISO deb yuritiladi. Bu nufuzli tashkilot Birlashgan Millatlar Bosh Assambleyasi tarkibida faoliyat ko'rsatib, rivoj topmoqda.

ISO ning tuzilishidan ko'zda tutilgan asosiy maqsad - xalqaro miqyosdagi mol almashinuvida va o'zaro yordamni yengillashtirish uchun dunyo ko'lamida standartlashtirishni rivojlantirishga ko'maklashish hamda aqliy, ilmiy, texnikaviy va iqtisodiy faoliyatlar sohasida hamdo'stlikni rivojlantirish-dir.

Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun:

- dunyo ko'lamida standartlarni va ular bilan bog'liq bo'lgan sohalarda uyg'unlashtirishni yengillashtirish uchun choralar ko'rish;

- xalqaro standartlarni ishlab chiqish va chop etish (agar har bir standart uchun uning faol tashkiliy va kichik qo'mitalarining ikkidani uch qismi ma'qullab ovoz bersa va umumiy ovoz beruvchilarning to'rtidan uch qismi yoqlab chiqsa, standart ma'qullanishi mumkin);

- o'z qo'mita a'zolarining va texnikaviy qo'mitalarning ishlari haqida axborotlar almashinuvini tashkil qilish;

- sohaviy masalalar bo'yicha manfaatdor bo'lgan boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish ko'zda tutiladi.

ISO rahbar va ishchi qo'mita idoralaridan tashkil topgan. Rahbar idoralari tarkibiga Kengashning yuqori idorasi - Bosh Assambleya, Kengash, ijroiya byurosi, texnikaviy byuro, kengashning texnikaviy qo'mitalari va markaziy sekretariati kiradi.

ISO da prezident, vitse-prezident, g'aznachi va bosh sekretar lavozimlari mavjud. Bosh Assambleya – ISO ning Oliy Rahbari bo'lib, ISO ning yig'ilishi uch yilda bir marta bo'ladi. Uning sessiyasida prezident uch yil muddat bilan saylanadi.

Bosh Assambleya qo'nim vaqtida sanoat sohasida yetakchi mutaxassislar ishtirokida xalqaro standartlashtirishning muhim muammolari va yo'nalishlari muhokama qilinadi.

ISO kengashi yiliga bir marta o'tkazilib, unda tashkilotning faoliyati, xususan, texnikaviy idoralarning tuzilishi, xalqaro standartlarning chop etilishi, kengash idoralarining a'zolarini hamda texnikaviy qo'mitalarning raislarini tayinlaydi va boshqa masalalar ko'riladi.

Sobiq Ittifoq parchalangunga qadar Xalqaro standartlashtirish tashkilotining tarkibi 91 mamlakatning vakillaridan iborat edi.

Respublikamizning dastlabki mustaqillik yillaridagi (1992 yil) muhim voqealardan biri ushbu nufuzli xalqaro tashkilotga O'zbekiston Respublikasi 92 davlat sifatida qabul qilinishi bo'ldi.

Endilikda O'zbekiston Respublikasi ISO ning teng xuquqli a'zolaridan biri hisoblanadi.

Mahsulot sifatini yaxshilash, boshqarish va ta'minlash bo'yicha oxirgi vaqtda qilingan ishlarni mujassamlab, ISO o'zining bir qator me'yoriy hujjatlarini ishlab chiqdi, bu hujjatlarga ISO 9000, 10011 va 10012 raqamli standartlarni ko'rsatish mumkin.

2.Xalkaro lektrotexnika komissiyasi IES faoliyatlarini o'rganish

Elektrotexnika sohasida xalqaro hamkorlik bo'yicha ishlar 1881 – yilda boshlangan. Bunda Elektr bo'yicha birinchi xalqaro kongress tuzildi. 1904 – yilda Sent-Luisda (AQSH) hukumat vakillarining Elektr bo'yicha xalqaro kongressi majlisida elektr mashinalar atamalarini va parametrlarini standartlashtirish masalalari bilan shug'ullanuvchi maxsus idora tuzish zarurligi to'g'risida qaror qabul qilindi.

Bunday idora – Xalqaro elektrotexnik komissiya (MEK) rasmiy ravishda 1906 – yilda Londonda 13 mamlakat vakillarining konferentsiyasida tuzildi.

1946 – yilda ISO tuzildi va unga MEK o'zining moliyaviy va tashkiliy masalalarda mustaqilligini saqlagan holda alohida huquqlar bilan qo'shildi.

Bu tashkilotlarning sekretariatlari hududiy jihatdan bir binoda Jenevada joylashgan.

ISO va MEK ning faoliyat sohalari aniq chegaralangan – MEK elektrotexnika, elektronika, radioaloqa, priborsozlik sohasida, ISO esa qolgan barcha sohalarda standartlashtirish bilan shug'ullanadi.

Mamlakatlar o'zlarining milliy qo'mitalari bilan MEK da qatnashadi. Milliy qo'mitalar sanoatning barcha sohalari manfaatlarini ifodalaydi. Ko'pchilik mamlakatlarda bunday milliy tashkilotlar qatnashadi. Bu bilan bir qatorda ba'zi mamlakatlarning MEK da qatnashuvchi milliy qo'mitalar standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlardan mustaqil ravishda faoliyat yuritadi (masalan, bunday mamlakatlarga Frantsiya, GFR, Italiya, Bel'giya va b. kiradi).

Xozirgi vaqtda 41 milliy qo'mita MEK a'zosi. Bu mamlakatlarda jahonda ishlab chiqariladigan elektr energiyaning 95 % ni iste'mol qiluvchi yer sharining 80 % aholisi yashaydi. Bular asosan sanoati rivojlangan mamlakatlar. SHuningdek sanoat tarmoqlariga ega bo'lgan rivojlanib kelayotgan qator mamlakatlardan iborat. MEK ning rasmiy tili – inglizcha, frantsuzcha va ruscha.

MEK ning asosiy vazifasi yuqorida nomi keltirilgan sohalarda Xalqaro standartlarni yaratishdan iborat.

MEK ning oliy rahbar idorasi Kengash bo'lib, bunda mamlakatlarning barcha milliy qo'mitalari qatnashadi. Saylanuvchi lavozimli shaxslarga prezident uch yillik muhlatga saylanadi, vitseprezident, hazznachi va bosh sekretar kiradi.

MEK texnik idoralarining tuzilmasi ISO dagi kabi: texnik qo'mitalar (TQ), kichik qo'mitalar (KQ) va ishchi guruhlar (IG) dan iborat. Umuman, MEK da 80 dan ortiq TQ bor bo'lib, bularning bir qismi xalqaro umumtexnik va tarmoqlararo xarakterdagi standartlarni (masalan, atamalar bo'yicha, grafik tasvirlar, standart kuchlanishlar va chastotalar, iqlim sinovlari va b.), boshqa qismi esa, mahsulotning muayyan turlari uchun (tarnsformatorlar, elektron texnika buyumlari, maishiy radioelektron apparatlari va b.) standartlarni ishlab chiqadi.

MEK standartlarini yaratish protsedurasi uning Ustavi, Protsedura qoidalari va texnik ishlar bo'yicha Umumiy direktivalar tomonidan belgilanadi. Har 1-1,5 yilda TQ (KQ) majlislarda o'z ishlarining dasturlarini tuzadi (yoki to'g'rilaydi). Har yili MEK dasturiga 500 gacha va bundan ham ortiq yangi, xalqaro standartlarni yaratishni ko'zda tutuvchi mavzular kiritiladi. MEK/ISO ishlab chiqqan va 1990 yil 1 fevraldan amalga kiritilgan Direktivalarga muvofiq amaldagi standartni qayta ko'rib chiqish yangi mavzuni ishlab chiqish kabi qaraladi.

ISO kabi, 1972 yilda MEK o'z tavsiyanomalarini xalqaro standartlar deb nomladi.

Xozirgi vaqtda 2 mingdan ortiq xalqaro MEK standartlari yaratilgan, bunda MEK standartlari o'zlarida mahsulotga va mahsulotni sinash metodlariga texnik talablarning mavjudligi nuqtai nazardan ISO standartlariga nisbatan ancha to'liq tuzilgan bo'ladi. Buni, bir tomondan, MEK ning faoliyat sohasiga kirgan mahsulotga talablarda xavfsizlikka oid talablar asosiy hisoblanishi bilan tushuntirish mumkin, boshqa tomondan esa, ko'p o'n yilliklar davomida to'plangan ish tajribasi standartlashtirish masalalarini ancha to'liq hal qilishga imkon beradi.

3-amaliy mashg'ulot

Hududiy standartlashtirish tashkilotlari faoliyatlarini o'rganish. Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengashi, Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti (SEN), Elektrotexnikada standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti (SENELEK) faoliyatlarini o'rganish.

1. Standartlashtirish metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengashi.

Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengash

Milliy idoralarning faoliyatini muvofiqlashtirish, savdoda texnik to'siqlarni bartaraf etish uchun 1992 – yilda MDH mamlakatlarining (Boltiqlik bo'yi mamlakatlaridan tashqari) standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Davlatlararo kengashi (DAK) tuzildi.

MDH mamlakatlari hukumatlarining boshliqlari 13 mart 1992 –yilda standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida kelishilgan siyosatni olib borish to'g'risida Bitimga imzo chekdi.

Bu Hamkorlik davlatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralarning imkoniyatlarini va boyliklarini birlashtirishga, ilgari to'plangan tajribalar va me'yoriy hujjatlardan birgalikda foydalanish va ularni takomillashtirishga, shuningdek faoliyatning bu

sohalarida yagona texnik siyosatni amalga oshirishga imkon berdi. DAK ning standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish masalalari bo'yicha muvofiqlashtiruvchi idora sifatida ishlari MDH da quyidagilarni ta'minlashga qaratilgan:

- yagona me'yoriy baza – davlatlararo standartlar, tasniflagichlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni qo'llanish va rivojlantirish;
- yagona etalon baza va o'lchashlar birliligini ta'minlash tizimlarini shu jumladan, vaqt va chastotalar, moddalar va materiallarning tarkibi va xossalariga oid standart ma'lumotnoma ma'lumotlari davlatlararo xizmatlarini shakllantirish;
- mahsulot va xizmatlarni sinash va sertifikatlashtirish natijalarini o'zaro tan olish.

DAK ning texnik siyosati a'zo-davlatlarning standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralari, ilmiy-texnikaviy komissiyalari (ishchi guruhleri) va standartlashtirish bo'yicha davlatlararo TQ tomonidan shakllantiriladi.

DAK faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'yicha ilmiy-texnikaviy komissiyalar yoki ishchi guruhlar, vaqt va chastotaning bir xil o'lchanishini ta'minlash bo'yicha hamkorlik to'g'risida hukumatlararo Bitimni bajarish bo'yicha vakolatli vakillarining Kengashi, shuningdek standartlashtirish bo'yicha 230 dan ortiq davlatlararo TQ doimiy ishlamoqda. Xozirgi vaqtda Kengashning ishchi idorasi Minskda joylashgan standartlashtirish bo'yicha Byurodan iborat. Kengashni rotatsiya asosida DAK a'zo-mamlakatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idoralarining rahbarlari boshqaradi.

Kengash davlatlararo standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida qator hukumatlararo bitimlarni tayyorladi va bular MDH mamlakatlari hukumat boshliqlarining majlislarida qabul qilingan. Bunday bitimlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida kelishilgan siyosatni o'tkazish to'g'risida Bitim (13.06.1992, Moskva);
- Vaqt va chastotani o'lchash birxilligini ta'minlash bo'yicha hamkorlik to'g'risida Bitim (09.10.1992, Bishkek);
- Qiyoslash va metrologik attestatlash maqsadida chegaradan olib o'tiladigan me'yoriy hujjatlar, etalonlar, o'lchash vositalari va standart namunalarni olib o'tishga bojxona to'lovlari, soliqlardan va maxsus ruxsatnomalarni berishdan ozod qilish to'g'risida Bitim (10.02.1995, Almati);
- O'zaro yetkazib beriladigan mahsulotga mehnat muhofazasi bo'yicha kelishilgan me'yorlar va talablarni ishlab chiqish va rioya qilish tartibi to'g'risida Bitim (12.04.1996, Moskva);
- Erkin savdo hududida texnik to'siqlar bo'yicha Bitim (20.06.2000, Moskva);
- MDH davlatlarida sayohat sohasida davlatlararo standartlarni va sertifikatlashtirish tizimlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha
- Kontseptsiya.
- MDH mamlakatlarida amaldagi texnik qonunlarni uyg'unlashtirish maqsadida DAK da model qonunlar ishlab chiqilgan:
- "Standartlashtirish to'g'risida" (Parlamentlararo assambleyaning (PAA) 10-yalpi majlisida qabul qilingan);
- "O'lchashlar birliligini ta'minlash to'g'risida" (MDH PAA ning 11 –yalpi majlisida qabul qilingan).
- DAK doirasida quyidagi bitimlar tuzilgan va bajarilmoqda:
- Sertifikatlashtirish bo'yicha ishlarni o'tkazish va o'zaro tan olish printsiplari to'g'risida (04.06.1992, Krasnodar);
- Davlat sinovlari va xilini tasdiqlash, metrologik attestatlash, o'lchash vositalarini qiyoslash va kalibrlash natijalarini, shuningdek sinovlarni, o'lchash vositalarini qiyoslash va kalibrlash laboratoriyalarini akkreditlash natijalarini o'zaro tan olish to'g'risida (06.10.1992, Toshkent);
- Moddalar va materiallar tarkibi va xossalarining standart namunalarni yaratish va qo'llanish bo'yicha hamkorlik to'g'risida (06.10.1992, Toshkent);
- Moddalar va materiallarning fizik konstantalari va xossalari to'g'risida ma'lumotlarni yaratish va ulardan foydalanish bo'yicha hamkorlik to'g'risida (06.10.1992, Dushanbe);

- DAK standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar (ISO, MEK) va Yevropa Ittifoqi (SEN) standartlashtirish bo'yicha tashkiloti, standartlashtirish bo'yicha hududiy tashkilot tomonidan tan olingan va unga ISO va MEK da qabul qilingan qoidalarga muvofiq "Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Yevro-Osiyo tashkiloti (EASC) nomi berilgan. Yuqoridagi nomi keltirilgan tashkilotlar bilan hamkorlik, axborot va me'yoriy hujjatlar bilan almashinish va o'tkaziladigan tadbirlarda ishtirok etish to'g'risida uzoq muddatli kelishuvlar imzolangan.

EASC imzolangan kelishuv (bitimlar) ga asosan xalqaro va yevropa standartlarini davlatlararo standartlar orqali, EASC ning alohida a'zo-mamlakatlari esa, milliy standartlar orqali qo'llanish huquqiga ega. Bu davlatlararo va milliy standartlarni ham xalqaro, ham yevropa standartlari bilan yuqori darajada uyg'unlashtirishga yordam beradi. Bunday huquqdan EASC ning a'zo-davlatlari, bu tashkilotlarda a'zolik statusidan qat'iy nazar, foydalanadi.

Xozirgi vaqtda MDH davlatlararo standartlarining jamg'armasida 19000 dan ortiq me'yoriy hujjatlar bor. 1992 – yildan boshlab 3800 dan ortiq davlatlararo me'yoriy hujjatlar ishlab chiqilgan va qabul qilingan. Jamg'arma DAK ning standartlashtirish bo'yicha Byurosi tomonidan, DAK a'zo-davlatlarning milliy idoralari bilan hamkorlikda olib boriladi.

Davlatlararo me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqishda ularning talablari xalqaro, hududiy va ilg'or milliy standartlar bilan uyg'unlashtiriladi. Bu MDH mamlakatlarining savdo-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy hamkorlikda texnik to'siqlarni bartaraf etishga yo'naltirilgan yagona me'yoriy-texnik ta'minotni saqlash uchun sharoit yaratadi, shuningdek DAK a'zo-davlatlarda ishlab chiqariladigan mahsulotni xalqaro va yevropa bozoriga chiqarishga ko'maklashadi.

2.Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SEN

Standartlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi (SEN)

EIU doirasida birlashgan bozorni yaratish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish munosabati bilan "texnik to'siqlarni" bartaraf etish bo'yicha dastur ishlab chiqildi. Bunday texnik to'siqlar buyumlarga standartlardagi farq, ulardan foydalanish qoidalarining zidligi, xavfsizlik texnikasi bo'yicha farqlanuvchi me'yorlar, sog'liqni saqlash va tabiatni asrash me'yorlaridagi farqlar hisobiga paydo bo'ladi.

Bu muammoni hal qilishda yevropa standartlashtirishiga birinchi navbatda ahamiyat beriladi.

EIU va Yevropa erkin savdo assotsiatsiyasi (EESA) vakillarining 23 mart 1961 yilda Parijda bo'lib o'tgan majlisida SEN ning tashkil etilganligi e'lon qilindi (SEN 1970 – yilgacha Standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi, deb atalgan). SEN a'zolari YeIU va YeESA ning 18 mamlakati: Avstriya, Belgiya, Buyuk Britaniya, Gretsiya, Daniya, Irlandiya, Ispaniya, Islandiya, Italiya, Lyuksemburg, Norvegiya, Niderlandiya, Portugaliya, Finlyandiya, GFR, Frantsiya, SHvetsiya va SHvetsariya standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlaridan iborat. Bu – yopiq tashkilot bo'lib, G'arbiy Yevropa mamlakatlarining yuqorida keltirilgan iqtisodiy guruh a'zolarini birlashtiradi.

SEN ning birinchi majlisidayoq Ustav va protsedura Qoidalari tasdiqlandi. 1970 – yilda SEN Ustavi qayta ko'rib chiqiladi. Bunda Ustavga ma'lum o'zgartirishlar bilan birga yevropa standartlari (EN) ni majburiy yaratish ham kiritilgan.

Standartlarni yaratish bo'yicha barcha ishlar texnik qo'mitalar tomonidan olib boriladi. Bunday texnik qo'mitalarda texnik sekretariatlar iqtisodiy guruh mamlakatlaridan biri tomonidan boshqariladi.

SEN doirasida 140 dan ortiq TQ tuzilgan. TQ bilan bir qatorda, alohida masalalarni hal etish uchun maslahat guruhlar tashkil etilgan.

SEN vazifasi quyidagilar vositasida xizmatlar savdosini va almashinishni rivojlantirishga ko'maklashishdan iborat:

- SEN a'zo-mamlakatlarida yaratilgan standartlarni uyg'unlashtirish va yevropa standartlarini ishlab chiqish;
- o'zlarining direktivalarida va boshqa rasmiy hujjatlarida havola qila olishlari uchun yevropa standartlarini YeIU, YeESA ga, shuningdek boshqa hukumatlararo tashkilotlarga taqdim etish;
- elektrotexnikada standartlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi va standartlashtirish masalalari bo'yicha boshqa ilmiy-texnik va iqtisodiy hududiy hukumat tashkilotlari bilan hamkorlik;
- ISO va MEK orqali xalqaro standartlashtirishga va Yevropada ISO standartlarini va boshqa xalqaro standartlar va tavsiyanomalarni bir xilda qo'llanishga ko'maklashish;

– yevropa standartlari asosida sertifikatlashtirish bilan bog'liq bo'lgan xizmatlarni berish.

SEN da standartlashtirish bo'yicha ishlar ko'p jihatdan ISO da erishilgan natijalarga asoslanadi yoki ularni to'ldiradi.

SEN quyidagi sohalarda standartlar yaratadi: aviatsiya jihozlari, suv isitish gaz priborlari, gaz ballonlari, ko'tarish mexanizmlarining detallari, oshxona gaz plitalari, liftlar va yuk ko'targichlar, payvandlash va qirqish, quvurlar va truboprovodlar, nasos stantsiyalari (foydalanish va xizmat ko'rsatish), stekloplastikadan tayyorlangan tsisternalar va boshqalar.

3.Elektrotexnika standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti SENELEK va boshkalar

SENELEK 1972 – yilda ikkita tashkilot – YeESA (SENEL) a'zolari-mamlakatlarining elektrotexnik standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi va YeIU mamlakatlarining elektrotexnik standartlarini muvofiqlashtirish bo'yicha Yevropa qo'mitasi (SENELQOM) ning bir-biriga qo'shilishi natijasida tuzildi.

SENELEK a'zolari 17 yevropa davlatlari: Avstriya, Belgiya, Buyuk Britaniya, Gretsiya, Irlandiya, Ispaniya, Italiya, Lyuksemburg, Niderlandiya, Norvegiya, Portugaliya, Finlyandiya, Frantsiya, GFR, SHvetsariya, SHvetsiyaning milliy elektrotexnik qo'mitalaridan iborat. Bu davlatlar (Lyuksemburgdan boshqalari) bir vaqtda MEK a'zosi hisoblanadi.

SENELEK ning rasmiy tili inglizcha, frantsuzcha va nemischa.

SENELEK ning asosiy maqsadlari YeIU bilan yaqin hamkorlikda elektrotexnik standartlar to'plamini yaratish, shuningdek Yevropa erkin savdo assotsiatsiyasi Sekretariatining yordamida bu hudud mamlakatlarida mollar va xizmatlarning yagona bozorini ta'minlashdan iborat. SENELEK a'zo – milliy qo'mitalarning to'liq o'zaro kelishuvi bilan yaratilgan standartlarga bu vazifani ta'minlash uchun muhim vosita sifatida qaraladi. SENELEK ning asosiy faoliyati a'zo-mamlakatlar milliy standartlari o'rtasidagi va buyumlarning standartlarga muvofiqligini sertifikatlashtirish protseduralari o'rtasidagi barcha texnik farqlarni bartaraf etishga yo'naltirilgan. Bunday faoliyat savdoda texnik to'siqlarga yo'l qo'ymaslik uchun zarur. Bu ish mollarning g'arbiy yevropa darajasida erkin yurishi uchun zarur kafolat deb hisoblanadi.

4-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirishni tashkiliy tamoyillarini o'rganish. Standartlashtirish sohasidagi atama va tushunchalar, me'yoriy hujjatlar tahlili

1.Standartlashtirishning tashkiliy asoslari

O'zbekiston Respublikasi Davlat standartlashtirish tizimi – O'z DSt tashkil etish va uning faoliyati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi quyidagi qarorlaridan belgilab berilgan:

–1992 yil 2 martda “O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini tashkil qilish” № 93-sonli qarori;

–1994 yil 12 avgusda “O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ba'zi qarorlariga o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida” № 410-sonli qarori;

–1998 yil 5 yanvarda “Uzluksiz ta'lim uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va kiritish to'g'risida” № 5-sonil qarori;

–2002 yil 3 oktyabrda “Mahsulot va xizmatlarni standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish tizimlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” № 342-sonli qarori;

–2004 yil 5 martda “Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish O'zbekiston agentligining tuzilmasini rivojlantirish va faoliyatini tashkil etish to'g'risida” № 373-sonli qarorlari.

Respublikamizda standartlashtirish jarayoni 3 bosqichdan iborat:

–atamalarni standartlashtirish;

–o'lchovlarni, o'lchash va sinov uskunalarini va ularni konstruksiyaga va mahsulot texnologiyasiga bog'lab standartlashtirish;

–mahsulotning o'zini standartlashtirish.

ISO/IEC (ISO/MEK) tomonidan yaratilgan konsulyativ kengash texnika rivojining yo'nalishini quyidagicha tavsifa qiladi:

–standartlarni yaratishda va ularni kelishishda yangi mexanizmlarni yaratish;

–harajatlarni ilk tadqiqotlarga va real istiqboli bo'lgan texnikaviy yutuqlarga to'plamoq;

–bor texnikaviy qo'mitalarning ilmiy tadqiqot, tajribaviy konstruktorlik ishlarini shu jumladan ekologiya sohasidagi ishlarni, e'tiborga olgan holda yangi rejali ishlarni yaratish;

–etakchi mutaxassislar boshchiligidagi o'tkaziladigan seminarlar, ilmiy ma'ruzalar shaklidagi ikkilamchi mexanizmlardan foydalanish;

–sanoatning yuqori rahbarlari orasida yangi g'oyalarni targ'ibot qilishga e'tiborni qaratmoq.

Mana shuning uchun standartlashtirishda atamalarni bir yerga to'plamoq, ular asosida ta'riflar yaratmoq va nihoyat bu sohada standartlar yaratmoq hozirgi kunning talabi, xalos.

SHu maqsadda standartlashtirish sohasidagi atamalarni to'plashda xalqaro standartlashtirish tashkilotining hujjatlariga, sobiq Ittifoqdagi ma'lumotlarga, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ilk yaratilgan hujjatlarga murojat etildi.

Bu sohadagi asosiy tushunchalar 61 atamadan iborat bo'lib, ularning mohiyati ketma-ketligi bo'yicha ma'lum tartibda joylashtirilib, hozirgi vaqtda chop etilgan O'z DSt 1.10-98 "O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish davlat tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar" standarti yaratildi.

Standartlashtirish sohasidagi birqancha asos bo'luvchi hujjatlar «O'zstandart» agentligi huzuridagi SMSITI – standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy tadqiqot institutida yaratilmoqda. Bular qatoriga dastlabki standartlar O'z DSt 1.0-1998, O'z DSt 1.1-92, O'z DSt 1.2-92, O'z DSt 1.3-92, O'z DSt 1.4-98, O'z DSt 1.95-1998, O'z DSt 1.6-2003 va boshqalar kiradi.

O'z DSt 1.0-1998 "O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish davlat tizimi. Asosiy qoidalar" bo'yicha standartlashtirishning mohiyati, maqsad va vazifalari, hamda ushbu qo'llaniladigan asosiy tushunchalar o'qov qo'llanmada keltirilgan.

Mazkur standart standartlashtirishning asosiy vazifa va maqsadini, standartlashtirish ishlarining tashkil etilishi va asosiy qonun-qoidalarini, me'yoriy hujjatlarning toifasini, standartlar turlarini, xalqaro hamkorlik bo'yicha asosiy qoidalarini, standartlar va texnikaviy shartlarning qo'llanishini, standartlarga va o'lchash vositalariga nisbatan davlat nazoratini belgilaydi.

Davlat standartlashtirish tizimi (DST) O'zbekiston respublikasi standartlashtirish tizimining umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini o'rnatadi.

DST standartlari qoidalarini davlat boshqaruv idoralari, xo'jalik faoliyati sub'ektlari, ilmiy-texnik, muhandislik va boshqa jamiyat birlashmalari hamda standartlashtirish bo'yicha texnik qumita (TK)lar qabul qilishadi.

2. Standartlashtirishning asosiy tushuncha, maqsad va vazifalari

Faraz qilaylik, endi dam olay deb, dam olish xonasiga kirib, chiroqni yoqqan edik, lip etib yondi-yu, o'chdi. Nima qilamiz? Darhol boshqa lampochkani olib, almashtiramiz. Xo'sh, buning nimasi g'ayri tabiiy? Siz bunda kuygan lampochkani o'rniga boshqasi aynan, ham kuchlanish bo'yicha, ham qo'vvati bo'yicha, ham o'lchamlari bo'yicha to'g'ri kelishini ostida qanchalar inson mehnati yotganligini hech o'ylab ko'rganmisiz?

Odatda biz standart bo'yicha degan iborani ko'p ishlatamiz.

Xo'sh standart nima? **Standart** - bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarda eng maqbul darajali tartiblashtirishga yo'naltirilgan hamda faoliyatning har xil turlariga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlar fan, texnika va tajribalarning umumlashtirilgan natijalariga asoslangan va jamiyat uchun yuqori darajadagi foydaga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Standartlar darajasiga qarab, halqaro, mintaqaviy davlatlararo, milliy va korxona miqyosida faoliyat ko'rsatadi.

Davlat standartlari mahsulotni ishlab chiqish va uni ishlab chiqarishga qo'yish bosqichida yangi mahsulotlarning yuqori sifatli turlarini yaratish va o'zlashtirishni tezlashtirishga, ishlab chiqaruvchi, tayyorlovchi va iste'molchi oralaridagi munosabatlarni yaxshilashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish tizimi yangi buyumga o'z vaqtida yuqori sifatli loyiha-konstruktorlik hujjatlar berish, korxonaning yangi mahsulotini berilgan sifat ko'rsatkichlariga asosan tayyorlashni va kerak bo'lsa mahsulotning ishlab chiqarishdan olib tashlashni belgilaydi.

Standartlashtirish mahsulot muomalada bo'lganida va sotish bosqichlarida mahsulotni joylashtirish (upakovka)da yaxshi tartib va sharoitlar yaratishga, yuklashga va joylashtirishga,

saqlashga, omborlarda mahsulot sifatini buzilmay saqlashga, transportda olib yurishda, buyumni tarqatish, sotish tashkilotlariga talablar belgilaydi.

Standartlashtirish tub mohiyati bilan ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarador formalari haqidagi fandir.

Standartlashtirish iqtisod, texnologiya va fundamental fanlar singari asosiy yo'nalishlarni bir-biriga bog'lovchi vosita hamdir.

Ko'pgina texnika jihatidan ilg'or mamlakatlarda standartlashtirish masalalariga o'suvchi qiziqish qayd qilinmoqda, uning asosi bo'lgan standartlashtirishning nazariyasiga ham katta e'tibor berilmoqda.

Standartlashtirishni texnika taraqqiyotida, ishlab chiqarishda eng ratsional joriy qilish, mahsulot sifatini yaxshilash, mehnat harajatlarini va moddiy resurslarni ta'sirchan vositalaridan biri sifatida ko'rilmogda.

Ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik dastur va loyihalarni amalga oshirish standartlashtirishning asosiy maqsadlaridan hisoblanadi. Bu maqsadni amalga oshirilishi «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunda aniqlashtirilgan: «To'liq yoki qisman respublika byudjet mablag'larini moliyalashtiruvchi davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulotning sifatini me'yoriy taminlanishi bo'yicha bo'limlar ko'zda tutilishi shart».

Tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlar vujudga kelishini hisobga olgan holda, iqtisodiyot ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash.

O'zRH 78-001 rahbariy hujjat bilan me'yoriy hujjatlarda yong'in xavfsizligi talablari to'liq ko'rsatilishini tekshirish metodikasi ustidan nazorat qilish tartibi tasdiqlangan.

Standart bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar konsensusi (kelishuvi) asosida ishlab chiqilgan, ma'lum sohalarida optimal tartiblashtirishga yo'naltirilgan faoliyatning har xil turiga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlashtirish bu barcha manfaatdor tomonlar ishtirokida umumfoydali, jumladan, iqtisodiyotga erishishda takrorlanadigan vazifa (jarayon)larning umum maqbul yechimini topish uchun foydalanish sharti, texnik xavfsizlik va ekologiya talablariga rioya qilingan holda, ma'lum bir sohada, faoliyatni optimal darajada tartiblashtirish maqsadida qoidalar o'rnatish va qo'llashdir.

"Standartlashtirish ob'ekti" tushunchasini keng ma'noda ifodalash uchun "mahsulot, jarayon, xizmat" iboralari qabul qilingan bo'lib, buni har qanday materialga, tarkibiy qismlarga, asbob-uskunalariga, tizimlarga, ularni mosligiga, qonun-qoidasiga, ish olib borish uslubiga, vazifasiga, usuliga yoki faoliyatiga teng darajada daxldor deb tushunmoq lozim (7.1-rasm).

7.1-расм. Стандартиштириш объектларини синфланиши

Standartlashtirish har qanday ob'ektning muayyan jihatlari (xususiyatlari) bilan cheklanishi mumkin. Masalan, oyoq kiyimga nisbatan yondashiladigan bo'lsa, uning katta-kichikligi va pishiqligini alohida standartlashtirish mumkin.

Standartlashtirish ob'ekti sifatida xizmat – xalqqa xizmat qilishni (xizmat shartlarini qo'shib) va korxona hamda tashkilotlar uchun ishlab chiqarish xizmatini o'z ichiga oladi. Standartlashtirishning boshqa ob'ektlari faoliyatining birlashtirilgan sohalarida O'zbekiston Respublikasi Tabiati muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi hamda Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan belgilanadi.

Demak, standartlashtirish ob'ekti – standartlashtiriladigan yoki unga yo'naltirilgan mahsulot, ishlar (jarayonlar) va xizmatlardir.

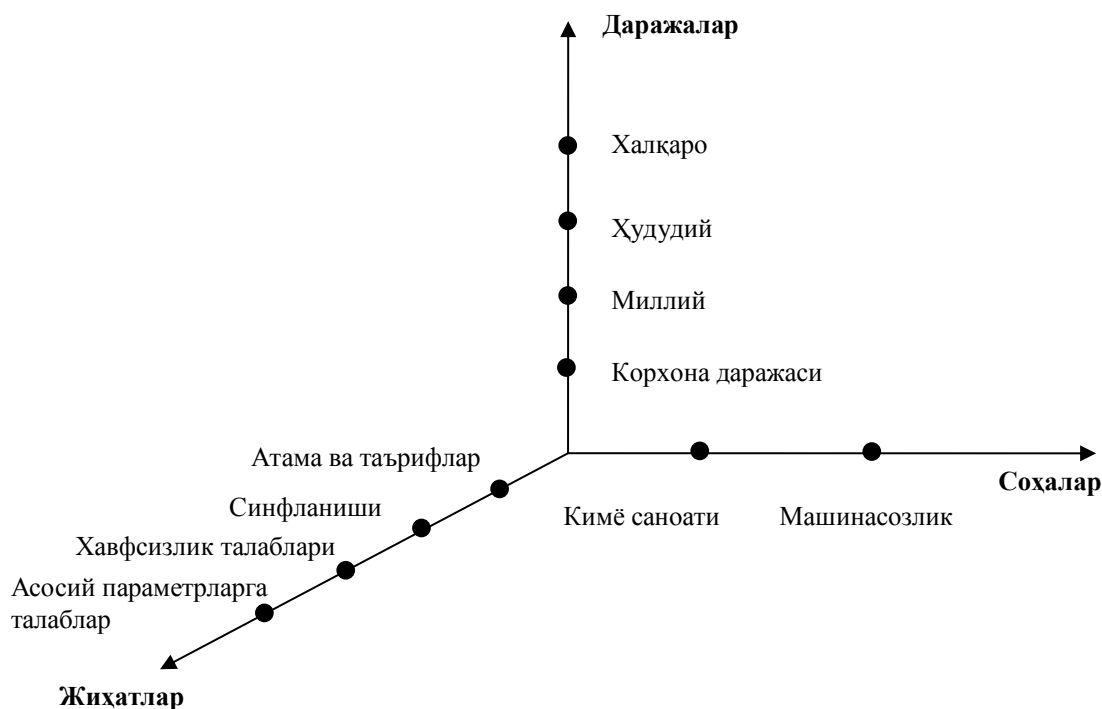
Standartlashtirish jihati – tanlangan standartlashtirish ob'ektini standartlashtirish yo'nalishi bo'lib, unga ko'rsatilgan talablar turini aniqlaydi.

O'z-o'zidan standartlashtirish jihati muayyan bir guruhdagi mahsulot yoki xizmatlar bo'lib, unda: atama va ta'riflar, sinflanishi, asosiy parametriga talablar, saqlash, tashish va vosita hamda usullariga talablar, nazorat usullari va vositalari, metodlariga talablar va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish sohasi o'zaroaloqador standartlashtirish ob'ektlari majmuasi deb ataladi. Standartlashtirish sohasi bo'lib, kimyo sanoati, mashinasozlik, transport, oziq-ovqat sanoati, tibbiyot, ekologiya va boshqalar hisoblanadi. Masalan, kimyo sanoati standartlashtirish sohasi bo'lsa, kimyo sanoatining standartlashtirish ob'ektlari bo'lib texnologik jarayonlar, mahsulotlar, qurilmalarning xavfsizligi va ekologikligi va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish turli darajalarda amalga oshiriladi. Standartlashtirish darajasi dunyoning siyosiy, geografik, iqtisodiy hududi qabul qilingan standart ishtirokchilarining aloqadorligi bilan farqlanadi. Jami bo'lib to'rtta asosiy darajaga: halqaro, hududiy, milliy va korxona (tashkilot) darajasiga bo'ladi.

Standartlashtirish ob'ekti, jihati va darajasi standartlashtirish sferasini tashkil etadi. Uni uch o'lchamli to'g'ri burchakli kordinata tizimlarida grafik shaklda tasvirlash mumkin (7.2-rasm).

7.2-расм. Стандартлаштириш соҳалари

Odatda xalqaro, mintaqaviy, milliy standartlashtirish idoralari mavjud.

Xalqaro standartlashtirish faoliyatida barcha mamlakatlarning tegishli idoralari erkin holda ishtirok etish mumkin.

Mintaqaviy standartlashtirish deganda dunyo miqyosida birgina jug'rofiy yoki iqtisodiy mintaqasiga qarashli mamlakatlarning tegishli idoralari uchun erkin holda ishtirok etishlari mumkin bo'lgan standartlashtirish tushuniladi.

Milliy standartlashtirish – bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir.

Standartlashtirish har xil faoliyat turlari va uning natijalariga daxldor qoidalar, umumiy qonun-qoidalar yoki tavsiflarni o'zida qamrab olgan me'yoriy hujjat hisoblanadi.

Me'yoriy hujjat – atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Standartlashtirish maqsadlari ko'p qirrali bo'lib, ular asosan quyidagilardan iborat: bixillashtirish (har xillikni boshqarish), qo'llanishlilik, moslashuvchanlik, o'zaroalmashuvchanlik, sog'liqni saqlash, xavfsizlikni ta'minlash, tashqi muhitni asrash, mahsulotni himoyalash, o'zaro tushunishlikka erishish, savdodagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash va boshqalar. Bir maqsadning amalga oshishida bir vaqtda boshqa maqsadlarning ham amalga oshishi mumkin.

Standartlashtirishning ahamiyati va mohiyati. Ixtiyoriy ixtisoslikdagi mutaxassis ish faoliyati jarayonida ko'plab takrorlanuvchi masalalarni hal etishga ya'ni namunaviy hujjatlarni tuzish, namunaviy hisob-kitoblarni amalga oshirish, takrorlanuvchi o'lchashlarni bajarish, turli qurilmalar, texnikaviy tizimlar yoki odamlar jamoalarini boshqarish bo'yicha bir xil amallardan foydalanishga to'g'ri keladi. Bu masalalarni hal etishning turli xil variantlari mavjud. Standartlashtirish masalarni optimal hal etish, yanada to'g'riroq va iqtisodiy variantlarini aniqlashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish – bu aniqlangan sohada tartiblashtirish darajasini optimalligiga erishishga yo'naltirilgan, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida takrorlanuvchi masalalarni hal etilishini topishga xulosalovchi faoliyatdir.

Standartlashtirish ob'ekti ta'rifidan kelib chiqib, mahsulot (xom-ashyo, materiallar, detallar, buyumlar, qurilmalar), jarayonlar (turli xil operatsiyalarni bajarish usullari), atamalar, belgilashlar,

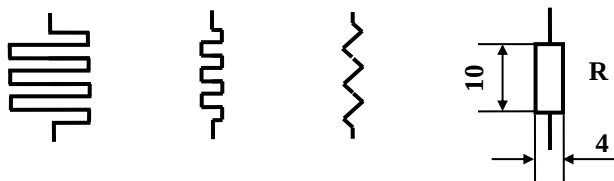
xizmatlar va ishlar standartlashtirishning ob'ekti bo'lib hisoblanadi. SHuning uchun standartlashtirish mohiyatini quyidagi shaklda bayon etish mumkin:

Standartlashtirish ob'ektini tanlash ya'ni aniqlangan soha faoliyatini tahlil qilish va ko'p marotaba takrorlanuvchi ob'ektlarni aniqlashni qamrab oladi.

Boshqa ob'ektlar (alamatlar, xossalari) mavjudligi to'g'risida ma'lumotlarni aniqlash jarayonida standartlashtirish ob'ektini modellashtirish.

Optimal modelni standartlashtirish, ya'ni me'yoriy hujjatni ishlab chiqish. Aynan me'yoriy hujjat bevosita standartlashtirish natijasi bo'lib hisoblanadi. Me'yoriy hujjat bir vaqtning o'zida standartlashtirish vositasi ham bo'li hisoblanadi. Uni umumiy va ko'p marotaba qo'llash mavjud va kelgusidagi masalalarni hal etishda kutilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy yoki boshqa samarani berishi mumkin.

Masalan, elektrik va elektron qurilmalarning sxemalarini tuzishda yanada yaqqol va qulay belgilashni qo'llash uchun namunaviy elementlari belgilanishi keltirilib, ularni shartli belgilash variantlari ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlarda majburiy ravishda keltirilgan va tasdiqlangan (7.3-rasm).

7.3-расм. Резисторни шартли белгилаш эволюцияси

Standartlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning (keyingi o'rinlarida mahsulotlar deb yuritiladi) aholining hayoti, salomatligi va mol-mulki, atrof-muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotlarning o'zaro bir-birining o'rnini bosishini va bir-biriga monandligini ta'minlash;
- fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek, aholi va xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq mahsulotlarning sifati hamda raqobatbardoshligini oshirish;
- resurslarning barcha turlarini tejashga, ishlab chiqarishning texnikaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulotda vaziyatlar yuzaga kelishi, havf-xatarni hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar nomenklaturasi va sifati to'g'risidagi to'liq va ishonarli axborot bilan ta'minlash;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash;
- o'lchashlarning yagonaligini ta'minlash;
- ishlab chiqaruvchi (sotuvchi, ijro etuvchi) ma'lum qilgan mahsulot sifati to'g'risidagi ko'rsatkichlarini tasdiqlash.

5-amaliy mashg'ulot

Davlat standartlashtirish tizimining umumiy qoidalarini o'rganish. O'zDSt 1.0 Davlat standartini tahlili. Davlat standartlashtirish tizimining mohiyati.

Standartlashtirish tizimi

O'zbekiston Respublikasining «Standartlashtirish to'g'risida»gi Qonuniga asosan O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini tartibga solib turuvchi standartlashtirish tizimi faoliyat ko'rsatadi.

Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlashni:

- xalq xo'jaligi tarmoqlarida - O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi («O'zstandart» agentligi);

- qurilish, qurilish industriyasi sohasida, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalashda - O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi;
- tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga solish hamda atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilish sohasida - O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;
- tibbiyot uchun mo'ljallangan mahsulotlar, shu jumladan dori vositalari, tibbiy buyumlar, tibbiy texnika sohasida, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilayotgan, shu jumladan import bo'yicha yetkazib berilayotgan mahsulotlarda inson uchun zararli moddalar mavjudligini aniqlash masalalarida - O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash, mudofaa ahamiyatiga molik mahsulotlar sohasida - O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi amalga oshiradi.

Ushbu Qonunga muvofiq davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida standartlarni ishlab chiqadi, tasdiqlaydi va nashr etadi.

«O'zstandart» agentligi ushbu Qonunga muvofiq standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy qoidalarini, manfaatdor tomonlarning davlat boshqaruv organlari, jamoat birlashmalari bilan olib boradigan hamkorlikdagi ishining shakl va usullarini belgilaydi.

Standartlarni tasdiqlagan organlar standartlarga doir tarmoq axborot jamg'armalarini hosil qiladilar va yuritadilar hamda manfaatdor iste'molchilarni xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar, O'zbekiston Respublikasi standartlari, xorijiy mamlakatlarning milliy standartlariga doir axborotlar bilan, shuningdek standartlashtirish sohasidagi xalqaro shartnomalar, texnik-iqtisodiy hamda ijtimoiy axborot davlat klassifikatorlari, standartlashtirish qoidalari, normalari va tavsiyalariga oid axborotlar bilan ta'minlaydilar.

Standartlarni nashr qilish va qayta nashr etishni ularni tasdiqlagan organlar amalga oshiradilar.

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir quyidagi toifadagi normativ hujjatlar qo'llaniladi:

- xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar;
- O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari;
- tashkilotning standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Davlat yagona uzluksiz ta'lim tizimida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi.

Standartlashtirishga doir normativ hujjatlar jumlasiga, shuningdek standartlashtirish qoidalari, normalari, texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlari ham kiradi. Mazkur hujjatlarni ishlab chiqish va qo'llash tartibi «O'zstandart» agentligi tomonidan belgilanadi.

Xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari, shuningdek xalqaro qoidalar va normalar O'zbekiston Respublikasi ishtirok etgan shartnoma yoki bitimlarga muvofiq qo'llaniladi. Ushbu standartlar, qoidalar va normalarni respublika hududida qo'llash tartibini «O'zstandart» agentligi va davlat boshqaruvining boshqa organlari o'z vakolatlari doirasida belgilaydilar.

Iste'molchilarga realizatsiya qilinadigan mahsulotga doir standartlar hamda ularga kiritilgan o'zgartishlar «O'zstandart» agentligi organlarida haq olmasdan davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak. «O'zstandart» agentligi organlarida ro'yxatdan o'tkazilgan standartlashtirishga doir normativ hujjatlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning **davlat fondiga** kiradi.

Normativ hujjatlarsiz mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilishga yo'l qo'yilmaydi. Mahsulot, atrof-muhit, aholining hayoti, sog'lig'i va mol-mulki xavfsizligini, texnikaviy va axborot jihatdan mahsulotning bir-biriga mos kelishi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni nazorat qilish usullari birligi va tamg'alash birligini ta'minlash uchun standartlarda belgilanadigan talablar davlat boshqaruvi organlari, xo'jalik faoliyati sub'ektlari rioya etishi uchun majburiydir.

Import mahsulot, bosharti u O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan texnik reglamentlarning yoki standartlarning majburiy talablar qismiga muvofiqligi tasdiqlanmagan bo'lsa, yetkazib berilishi va belgilangan maqsadda ishlatilishi mumkin emas.

Xo'jalik faoliyati sub'ektlari tomonidan standartlarning majburiy talablariga, standartlashtirishga taalluqli boshqa qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini «O'zstandart» agentligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va ularning hududiy organlari, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, shuningdek boshqa maxsus vakolatli davlat boshqaruv organlari o'z vakolatlari doirasida amalga oshiradi.

Mahsulot va texnologiyalarning ma'lum bir turlari yoki faoliyati turlarini standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil etish va amalga oshirish, shuningdek kursatilgan obektlar yuzasidan xalqaro (mintaqaviy) standartlashtirish ishlarini o'tkazish bo'yicha O'zbekiston Respublikasida 31 ta Texnikaviy qo'mitasi (TQ) mavjud.

01 Umumiy qoidalar. Terminologiya. Standartlashtirish. Hujjatlar

01.040 Lug'atlar	
01.040.01 Umumiy qoidalar. Terminologiya. Standartlashtirish. Hujjatlar (lug'atlar)	
O'zDSt 1.10-98 O'zDSt 1.10-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 2.003:2005	O'zbekiston loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Sanoat korxonalari, mahsulotlar, hujjatlar. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 5.5:2009 O'zDSt 5.5-99 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining milliy sertifikatlashtirish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar
O'zDSt 6.01.5-95	O'zbekiston Respublikasining texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarini tasniflash va kodlashning yagona tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 6.17.02:2000	Avtomatik identifikatsiya. SHtrixli kodlash. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt ISO/IEK 2:2007	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlashtirish va tegishli faoliyat. Umumiy lug'at.
01.040.03 Xizmatlar. Firmalarni tashkil etish, ularni boshqarish va sifati. Ma'muriyat. Transport. Sotsiologiya (lug'atlar)	
O'zDSt 622-94 GOST 15467-79 o'rniga	Mahsulot sifati. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 766-96	Mahsulot sifatini nazorat qilishning statistik usullari. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 996:2001	Xizmatlar. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 3459:2020	Turistik xizmatlar. CHang'i yo'laklari. Tasniflash tizimi
O'zDSt ISO 18513:2017 (ISO 18513-2003, IDT)	Turistik xizmatlar. Turistlar uchun mehmonxonalar va boshqa turdagi turar joylar. Terminologiya
O'zDSt ISO/IEK 17000: 2009	Muvofiqlikni baholash. Lug'at va umumiy tamoyillar
O'zDSt ISO Guide 73: 2016 (ISO Guide 73: 2009, IDT)	Risklarni boshqarish. SHartlar va ta'riflar
01.040.13 Atrof-muhitni muhofaza qilish, insonni atrof-muhit ta'siridan himoya qilish. Xavfsizlik (lug'atlar)	
O'zDSt 11.3:2010	O'zbekiston Respublikasi ekologik sertifikatlashtirish davlat tizimi. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 981:2000	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Asosiy tushunchalarning atamalari va ta'riflari.
O'zDSt 982:2000	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. tabiiy favqulodda vaziyatlar. SHartlar va ta'riflar.

O'zDSt 1014:2002	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Texnogen favqulodda vaziyatlar. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1015:2002	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Favqulodda vaziyatlarning monitoringi va prognozi. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt ISO 14050:2019 (ISO 14050:2009, IDT)	Atrof-muhitni boshqarish. Lug'at
01.040.17 Metrologiya va o'lchovlar. Fizik hodisalar (lug'atlar)	
O'zDSt 8.010.1:2002 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 1-qism. Asosiy va umumiy atamalar.
O'zDSt 8.010.2:2003 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 2-qism. O'lchov asboblari va ularning parametrlari.
O'zDSt 8.010.3:2004 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 3-qism. Metrologik xizmat.
O'zDSt 8.010.4:2001	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 4-qism. Analitik nazoratni metrologik ta'minlash.
O'zDSt ISO 13372:2019 (ISO 13372:2012, IDT)	Mashinalarning holatini kuzatish va diagnostika qilish. Lug'at
01.040.19 Testlar (lug'atlar)	
O'zDSt 621-94 GOST 16504-81 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni sinovdan o'tkazish va sifatini nazorat qilish. Asosiy atamalar va ta'riflar
O'zDSt 20.206.1:2017	Mahsulotni sinovdan o'tkazish tizimi. Boshqaruv buzilmaydi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 20.206.2:2019	Mahsulotni sinovdan o'tkazish tizimi. Boshqaruv buzilmaydi. Ultrasonik nazorat. SHartlar va ta'riflar
01.040.25 Muhandislik (lug'atlar)	
O'zDSt 9.102-98 GOST 9.102-91 o'rnini bosadi	Korroziya va qarishdan himoya qilishning yagona tizimi. Biologik omillarning texnik ob'ektlarga ta'siri. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 9.103-96 GOST 9.103-78 o'rnini bosadi	Korroziya va qarishdan himoya qilishning yagona tizimi. Metall va mahsulotlarni vaqtincha korroziyaga qarshi himoya qilish. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 635-95	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Tolerantlik va qo'nishning yagona tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 646-95	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Sirtning yuzalari. Atamalar, ta'riflar, parametrlar, xarakteristikalar va belgilar
O'zDSt 759-96	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Toleranslar, shakllar va sirtlarning joylashishi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
01.040.27 Energetika va issiqlik muhandisligi (lug'atlar)	
O'zDSt 3075:2016 (IEK/TS 61836:2007, MOD)	Fotovoltaik tizimlar. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 3210:2017	Quyosh energiyasi. SHartlar va ta'riflar.
01.040.33 Telekommunikatsiyalar. Audio va video uskunalari (lug'atlar)	
O'zDSt 1136:2013 O'zDSt 1136:2007 o'rniga	Raqamli televideniye uzatish. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 1225:2009 TSt 45-006:2004 o'rnini bosadi	Pochta aloqasi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2141:2011	Optik tolali uzatish tizimlari. SHartlar va ta'riflar

O'zDSt 2818:2018 O'zDSt 2818:2014, TSt 45-049:2003 o'rnini bosadi	Telekommunikatsiya tarmoqlari. SHartlar va ta'riflar.
01.040.35 Axborot texnologiyalari. Ofis mashinalari (lug'atlar)	
O'zDSt 1047:2018 O'zDSt 1047:2003 o'rnini egallaydi	Axborot texnologiyalari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1109:2013 O'zDSt 1109:2006 o'rnini egallaydi	Axborot texnologiyalari. Axborotni kriptografik himoya qilish. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2927:2015 O'zDSt ISO/IEK 2382-8 o'rnini bosadi: 2007, TSt 45-010: 2010	Axborot texnologiyalari. Axborot xavfsizligi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 3350:2018	Axborot texnologiyalari. Narsalar interneti. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt ISO/IEK 17788:2018 (ISO/IEK 17788:2014, MOD)	Axborot texnologiyalari. Bulutli hisoblash. Umumiy qoidalar va terminologiya
01.040.59 To'qimachilik va charm ishlab chiqarish texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 8159:2019 (ISO 8159:1987, IDT)	To'qimachilik. Elyaf va ipning morfologiyasi. Lug'at
01.040.65 Qishloq xo'jaligi (lug'atlar)	
O'zDSt 581:2002 O'zDSt 581-91 o'rnini bosadi	Paxta xomashyosini qayta ishlash. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1110:2017 O'zDSt 1110:2006 o'rnini egallaydi	Genetika, seleksiya, urug'chilik, urug'chilik fanlari va paxta chigit materiallari ishlab chiqarish. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1176:2013 O'zDSt 1176 o'rniga: 2008	O'rim-yig'im olinib, yetkazib berildi. SHartlar va ta'riflar.
01.040.67 Oziq-ovqat texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt 1175:2013 O'zDSt 1175 o'rniga: 2008	Makaron mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 2188:2016 O'zDSt 2188:2011 o'rnini egallaydi	Non mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2859:2014	Sut va sut mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 2995:2015	Neft sanoati. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 3084:2016	Organik qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt ISO 1991-1:2017	Sabzavotlar. Nomenklatura
01.040.79 Yog'och texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt 873-98 GOST 18110-72 o'rnini bosadi	Yog'ochdan yasalgan taxtalar. Texnologiya. SHartlar va ta'riflar.
01.040.91 Qurilish materiallari va qurilish (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 1791:2019 (ISO 1791:1983, IDT)	Bino. Modulli muvofiqlashtirish. Lug'at
O'zDSt ISO 1803:2019 (ISO 1803: 1997, IDT)	Bino. Tolerantliklar. O'lchov aniqligi uchun ifoda. Prinsiplar va terminologiya
O'zDSt ISO 1804:2019	Eshiklar. Terminologiya
O'zDSt ISO 6707-1:2019 (ISO 6707-1: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 1-qism. Umumiy shartlar
O'zDSt ISO 6707-2:2019 (ISO 6707-2: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 2-qism. SHartnomalarga oid shartlar

O'zDSt ISO 6707-3:2019 (ISO 6707-3: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 3-qism. Barqaror rivojlanish bilan bog'liq atamalar
O'zDSt ISO 7078:2019 (ISO 7078:1985, IDT)	Bino. Staking, o'lchash va topografik suratga olish usullari. Lug'at va eslatmalar
O'zDSt ISO 13105-1:2019 (ISO 13105-1:2014, IDT)	Qurilish mashinalari va uskunolari. Beton va beton pardozlash mashinalari. 1-qism. Yetkazib berish shartlari va texnik shartlari
O'zDSt ISO 15689:2019 (ISO 15689:2003, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Kukunli bog'lovchilar uchun tarqatuvchilar. Terminologiya va tijorat spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 15688:2019 (ISO 15688:2012, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Tuproq stabilizatorlari. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 29464:2019 (ISO 29464:2017, IDT)	Havo va boshqa gazlarni tozalash. Terminologiya
01.040.93 Qurilish muhandisligi (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 15642:2019 (ISO 15642:2003, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Asfalt uchun o'simliklarni aralashtirish. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 15878:2020 (ISO 15878:2008, IDT)	Yo'l qurilishi va ta'mirlash uchun uskunalar. Asfalt qoplamalar. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
01.070 Rangni kodlash	
O'zDSt IEK 60073:2019 (IEK 60073:2002, IDT)	Inson-mashina interfeysi, markalash va identifikatsiya qilish uchun asosiy va xavfsizlik tamoyillari. Ko'rsatkichlar va boshlang'ichlar uchun kodlash tamoyillari
01.075 Belgilar	
O'zDSt 3284:2017	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Eksport qilinadigan mahsulotlarni markalash uchun qo'llaniladigan tovar belgisi. Asosiy qoidalar
O'zDSt 3445:2020	"BEST IN UZBEKISTAN" belgisi mahsulotlar va O'zbekistonning markalanishida qo'llaniladi. Asosiy fikrlar
01.080 Grafik belgilar	
01.080.30 Muhandislik va qurilish chizmalari, diagrammalar, rejalar, xaritalar va mahsulotlar uchun tegishli texnik hujjatlar uchun grafik belgilar	
O'zDSt 2.306-96 GOST 2.306-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Grafik materiallarning belgilari va ularni chizmalarda qo'llash qoidalar
O'zDSt 2.321-96 GOST 2.321-84 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Harf belgilari.
01.080.50 Axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalar sohasidagi texnik chizmalar va tegishli texnik hujjatlar uchun grafik belgilar	
O'zDSt 1315:2009 GOST 2.761-84 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Optik tolali uzatish tizimlarining tarkibiy qismlari diagrammalarida shartli grafik belgilar
01.080.99 Boshqa grafik belgilar	
O'zDSt 1.19:2000 O'zDSt 5.1-95 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Muvofiqlikni tasdiqlash belgilari. SHakl, uslublar, asosiy o'lchamlar
01.100 Texnik chizmalar	
01.100.01 Umumiy texnik chizmalar	
O'zDSt 2.301-96 GOST 2.301-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Formatlar.
O'zDSt 2.302-97 GOST 2.302-68 o'rnini	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Taroziilar.

bosadi	
O'zDSt 2.303-97 GOST 2.303-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. CHiziqlar.
01.100.20 Muhandislik chizmalari	
O'zDSt 2.311-97 GOST 2.311-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Mavzu tasviri.
01.100.30 Qurilish chizmalari	
O'zDSt 706-96 GOST 21.615-88, GOST 21.616-88 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gidrotexnika inshootlari va sug'orish-drenaj chiziqli inshootlarining chizmalarini bajarish qoidalari
O'zDSt 734-96 GOST 21.609-83 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gaz ta'minoti. Ichki tashkilot. Ishchi chizmalar.
O'zDSt 735-96 GOST 21.610-85 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gaz ta'minoti. Tashqi quvurlar. Ishchi chizmalar.
O'zDSt 792-97 GOST 21.510-83 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Temir yo'llarning ishchi hujjatlarini amalga oshirish qoidalari.
01.110 Mahsulotlar uchun texnik hujjatlar	
O'zDSt 2.001:2003 O'zDSt 2.001-96 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 2.002-96 GOST 2.002-72 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Dizaynda qo'llaniladigan modellar, sxemalar va shablonlarga qo'yiladigan talablar.
O'zDSt 2.114:2001 GOST 2.114 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Texnik shartlar.
O'zDSt 2.603-96 GOST 2.603-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Operatsion va ta'mirlash hujjatlariga o'zgartirishlar kiritish.
O'zDSt 15.000:2001 GOST 15.000-82 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 15.001-93 GOST 15.001-88 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Sanoat va texnik maqsadlar uchun mahsulotlar.
O'zDSt 15.002:2000	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 15.003:2002	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Oziq-ovqat mahsulotlari.
O'zDSt 15.009-94 GOST 15.009-91 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Nooziq-ovqat iste'mol tovarlari.
O'zDSt 15.012-96 GOST 15.012-84 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Patent shakli.
O'zDSt 15.601:2002 GOST 15.601-98 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi ishlab chiqarish uchun mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Uskunalariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 15.901-96	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi.

GOST 15.901-91 o'rnini bosadi	Tuzilmalar, mahsulotlar va qurilish materiallari.
01.120 Standartlashtirish. Umumiy qoidalar	
O'zDSt 1.0-1998 PCT Uz 1.0-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1.1-92	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. O'zbekiston Respublikasi standartlarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 1.4:1998	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Normativ hujjatlarni taqdim etish tartibi
O'zDSt 1,5-93	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlar va spetsifikatsiyalarni tekshirish, qayta ko'rib chiqish, o'zgartirish va bekor qilish tartibi.
O'zDSt 1.6:2003 RD Uz 51-050-96, RD Uz 51-015-93 o'rnini egallaydi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlar va tavsiyalar. Qurilish, taqdimot, dizayn, mazmun va belgilanish uchun umumiy talablar.
O'zDSt 1.7-98 O'zDSt 1.7-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Xalqaro, mintaqaviy, davlatlararo, milliy standartlar va boshqa davlatlarning me'yoriy hujjatlarini qo'llash tartibi.
O'zDSt 1.8:2009 O'zDSt 1.8-94 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Tavsiyalar. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1.9:1995	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Sanoat standartlarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi.
O'zDSt 1.11:2016 O'zDSt 1.11-2002 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi qurilishida standartlashtirish tizimi. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 1.14-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Normativ-huquqiy hujjatlarni amalga oshirish tartibi.
O'zDSt 1.15-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Mahsulotlar uchun me'yoriy hujjatlarning darajasi va turini aniqlash.
O'zDSt 1.16-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Ilg'or standartlarni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 1.17-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Texnik tavsiflarni, standartlar namunalarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi.
O'zDSt 1.21:2015 O'zDSt 1.21:2002 o'rnini egallaydi	Standartlashtirish tizimi. Normativ hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish.
O'zDSt 1.28-2013 O'zDSt 1.2-92, O'zDSt 1.3-92, O'zDSt 1.20-2001 almashtiriladi	Standartlashtirish tizimi. Tashkilot standartlari. Ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 6.10.00:2008	O'zbekiston mahsulotlarni kataloglashtirish davlat tizimi. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 10.0:2009	O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini standartlashtirish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1064:2005 RD Uz 51-067-98 o'rniga	Mahsulotlar katalogi varaqasi. SHakl, to'ldirish, topshirish va ro'yxatdan o'tkazish qoidalari
O'zDSt 3212:2017	Texnik jihatdan tartibga solishning davlat tizimi. Texnik reglamentlarni belgilashga qo'yiladigan talablar
O'zDSt 3185:2017 (ISO/IEK	Xalqaro va mintaqaviy standartlarning O'zbekiston davlat

GUIDE 21-1:2005, ISO/IEK Guide 21-2:2005, MOD)	standartlari sifatida qabul qilinishi.
O'zDSt ISO 7220:2000 PCT ISO 7220-1996 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Axborot va hujjatlar, standartlar kataloglarini taqdim etish.
O'zDSt ISO/IEK 51:2007	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Xavfsizlik aspektlari. Ularni standartlarga kiritish bo'yicha ko'rsatmalar.
O'zDSt 002:2006	Standartlarning milliy tasniflagichi
O'zDSt 008:2000	O'zbekiston Respublikasi kasblarning milliy standart klassifikatori
01.140 Informatika. Nashriyot	
01.140.20 Informatika	
O'zDSt 1214:2009 GOST 7.0-99 o'rnini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot-kutubxona faoliyati, bibliografiya.
O'zDSt 1215:2009 GOST 7.1:2003 o'rnini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Bibliografik yozuv. Bibliografik tavsif. Kompilyatsiya qilish uchun umumiy talablar va qoidalar.
O'zDSt 2310:2011 GOST 7.83-2001 o'rnini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Elektron nashrlar. Asosiy turlari va chiqish ma'lumotlari.
O'zDSt 2312:2011 GOST 7.82-2001 o'rnini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Bibliografik yozuv, elektron shaklda axborot-kutubxona resurslarining bibliografik tavsifi. Kompilyatsiya qilish uchun umumiy talablar va qoidalar.
O'zDSt 2785:2013	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Ma'lumotlar almashinuvi uchun format.
O'zDSt 2803:2013	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Kommunikativ mashinada o'qiladigan format UZMARC.
O'zDSt 2881:2014	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Metadata tavsifi formati MODS.
O'zDSt 3053:2016 1-qism O'zDSt 3053:2016 2-qism	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot va kutubxona resurslari. Kataloglash qoidalari.
O'zDSt 3117:2016	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC Classification tasnif ma'lumotlari uchun kommunikativ mashina o'qish formati
O'zDSt 3118:2016	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC Authorities vakolat/normativ ma'lumotlar uchun kommunikativ mashina o'qiladigan format
O'zDSt 3304:2018	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC ma'lumotlar bazasi mashinada o'qiladigan axborot massivlari uchun kommunikativ mashina o'qiladigan format
O'zDSt 3305:2018	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot va kutubxona resurslari. Raqamlashtirishga qo'yiladigan talablar
01.140.30 Boshqaruv, savdo va sanoatdagi hujjatlar	
O'zDSt 005:2011 O'zDSt 005:2004 o'rniga	O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy faoliyat turlari tasniflagichi.
O'zDSt 6.10.1-95 GOST 6.10.1-88 o'rnini bosadi	Hujjatlarning yagona tizimlari. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 1157:2008 GOST 6.38-90 o'rnini bosadi	Hujjatlarning yagona tizimlari. Tashkiliy va ma'muriy hujjatlar tizimi. Hujjatlarga qo'yiladigan talablar.
O'zDSt 2847:2014	O'zbekiston Respublikasining tashkiliy-huquqiy shakllari

O'z RUT 004-98 o'rniga	klassifikatori (rev.1).
O'zDSt 2914:2014 qism1 O'zDSt 2914:2014 qism2 O'zDSt 2914:2014 3 qism	O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha mahsulotlar (tovarlar, ishlar, xizmatlar)ning statik tasniflagichi.
01.140.40 Nashriyot	
O'zDSt 956:2013 O'zDSt 956:2007 o'rnini bosadi	Oliy, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun darsliklar va o'quv-uslubiy qo'llanmalar. Nashriyot va matbaa dizayni.
O'zDSt 976:2007 O'zDSt 976:2000 o'rnini bosadi	Kitob va jurnal nashrlari. Asosiy parametrlar. Nashriyot va matbaa dizayni.
O'zDSt 1070:2019 O'zDSt 1070-2005 o'rnini egallaydi	Gazetalar. O'lchamlari
O'zDSt 1078:2005	Kitob va jurnal nashrlari. Formatlar.
O'zDSt 2302:2011 GOST 7.60:2003 o'rnini bosadi	Nashrlar. Muhim elementlar. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2303:2011 GOST 7.86:2003 o'rnini bosadi	Nashrlar. Nashriyot izohlariga qo'yiladigan umumiy talablar.
O'zDSt 2304:2011 GOST 7.9-95 o'rnini bosadi	Abstrakt va mavhum. Umumiy talablar.
O'zDSt 2311:2011	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar. Mualliflik huquqi belgisi. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalari.
O'zDSt 2317:2019 O'zDSt 2317:2011 o'rnini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar, bosma nashrlar. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalari.
O'zDSt 2318:2019 O'zDSt 2318:2011 o'rnini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar. Xalqaro standart kitob raqami.
O'zDSt 2319:2019 O'zDSt 2319:2011 o'rnini egallaydi	Nashrlar. Qopqoqlar va bog'lashlar. Umumiy talablar va ro'yxatga olish qoidalari
O'zDSt 2320:2019 O'zDSt 2320:2011 o'rnini egallaydi	Nashrlar. Mualliflik huquqi belgisi. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalari.
O'zDSt 2788:2013 TSt 29-049:2007 o'rnini egallaydi	Ko'zi ojizlar uchun relief-nuqta nashrlari. Texnik shartlar.
O'zDSt 2789:2013 TSt 29-034:2007 o'rnini egallaydi	Musiqqa nashrlari. Texnik shartlar.
O'zDSt 3363:2019 TSt 29-046:2008 o'rnini egallaydi	Kalendarlar. Texnik shartlar.
O'zDSt 3364:2019 TSt TSt 29-010:2005 o'rnini egallaydi	Kalendarlar. CHop etishni loyihalash va bajarish uchun umumiy texnik talablar
O'zDSt 3365:2019 TSt 29-045:2007 o'rnini egallaydi	Ommaviy ilmiy jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Texnik talablar

O'zDSt 3367:2019 TSt 29-014:2012 o'rmini egallaydi	Viloyat va shahar gazetolari poligrafiya dizayni. Texnik talablar
O'zDSt 3369:2019 TSt 29-048:2007 o'rmini egallaydi	Bolalar kitoblari. Texnik shartlar.
O'zDSt 3370:2019 TSt 29-042:2013 o'rmini egallaydi	Adabiy va badiiy jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Umumiy texnik talablar
O'zDSt 3371:2019 TSt 29-002:2010 o'rmini egallaydi	Gazetalar. Umumiy texnik talablar
O'zDSt 3372:2019 TSt 29-012:2012 o'rmini egallaydi	Viloyat va zavod gazetolari. Asosiy dizayn variantlari. Texnik talablar
O'zDSt 3375:2019 TSt 29-043:2013 o'rmini egallaydi	Ommaviy kichik hajmli jurnallar tasvirlangan (ijtimoiy-siyosiy va adabiy-badiiy), nashriyot va matbaa dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3376:2019 TSt 29-044:2013 o'rmini egallaydi	Bolalar uchun jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3377:2019 TSt 29-016:2005 o'rmini egallaydi	Albomlar. Bosib chiqarish dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3377-1:2019 TSt 29-005:2005 o'rmini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Barg nashrlari. Qadoqlash, markalash, tashish va saqlash
O'zDSt 3379:2019 TSt 29-040:2013 o'rmini egallaydi	Bolalar uchun kitob nashrlari. Texnik talablar
O'zDSt 3381:2019 TSt 29-039:2007 o'rmini egallaydi	Kitob nashrlari. Umumiy texnik talablar
O'zDSt 3382:2019 TSt 29-007:2005 o'rmini egallaydi	Miniatyura kitob nashrlari. Texnik shartlar.

01
Umu

miy qoidalar. Terminologiya. Standartlashtirish. Hujjatlar

01.040 Lug'atlar	
01.040.01 Umumiy qoidalar. Terminologiya. Standartlashtirish. Hujjatlar (lug'atlar)	
O'zDSt 1.10-98 O'zDSt 1.10-93 o'rmini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 2.003:2005	O'zbekiston loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Sanoat korxonalari, mahsulotlar, hujjatlar. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 5.5:2009 O'zDSt 5.5-99 o'rmini bosadi	O'zbekiston Respublikasining milliy sertifikatlashtirish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar
O'zDSt 6.01.5-95	O'zbekiston Respublikasining texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlarini tasniflash va kodlashning yagona tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 6.17.02:2000	Avtomatik identifikatsiya. SHtrixli kodlash. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt ISO/IEK 2:2007	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlashtirish va tegishli faoliyat. Umumiy lug'at.

01.040.03 Xizmatlar. Firmalarni tashkil etish, ularni boshqarish va sifati. Ma'muriyat. Transport. Sotsiologiya (lug'atlar)	
O'zDSt 622-94 GOST 15467-79 o'rniga	Mahsulot sifati. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 766-96	Mahsulot sifatini nazorat qilishning statistik usullari. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 996:2001	Xizmatlar. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 3459:2020	Turistik xizmatlar. CHang'i yo'laklari. Tasniflash tizimi
O'zDSt ISO 18513:2017 (ISO 18513-2003, IDT)	Turistik xizmatlar. Turistlar uchun mehmonxonalar va boshqa turdagi turar joylar. Terminologiya
O'zDSt ISO/IEK 17000: 2009	Muvofiqlikni baholash. Lug'at va umumiy tamoyillar
O'zDSt ISO Guide 73: 2016 (ISO Guide 73: 2009, IDT)	Risklarni boshqarish. SHartlar va ta'riflar
01.040.13 Atrof-muhitni muhofaza qilish, insonni atrof-muhit ta'siridan himoya qilish. Xavfsizlik (lug'atlar)	
O'zDSt 11.3:2010	O'zbekiston Respublikasi ekologik sertifikatlashtirish davlat tizimi. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 981:2000	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Asosiy tushunchalarning atamaları va ta'riflari.
O'zDSt 982:2000	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. tabiiy favqulodda vaziyatlar. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1014:2002	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Texnogen favqulodda vaziyatlar. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1015:2002	Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik. Favqulodda vaziyatlarning monitoringi va prognozi. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt ISO 14050:2019 (ISO 14050:2009, IDT)	Atrof-muhitni boshqarish. Lug'at
01.040.17 Metrologiya va o'lchovlar. Fizik hodisalar (lug'atlar)	
O'zDSt 8.010.1:2002 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 1-qism. Asosiy va umumiy atamalar.
O'zDSt 8.010.2:2003 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 2-qism. O'lchov asboblari va ularning parametrlari.
O'zDSt 8.010.3:2004 O'zDSt 8.010-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 3-qism. Metrologik xizmat.
O'zDSt 8.010.4:2001	O'zbekiston Respublikasining o'lchovlar bir xilligini ta'minlash davlat tizimi. Metrologiya. SHartlar va ta'riflar. 4-qism. Analitik nazoratni metrologik ta'minlash.
O'zDSt ISO 13372:2019 (ISO 13372:2012, IDT)	Mashinalarning holatini kuzatish va diagnostika qilish. Lug'at
01.040.19 Testlar (lug'atlar)	
O'zDSt 621-94 GOST 16504-81 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni sinovdan o'tkazish va sifatini nazorat qilish. Asosiy atamalar va ta'riflar
O'zDSt 20.206.1:2017	Mahsulotni sinovdan o'tkazish tizimi. Boshqaruv buzilmaydi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 20.206.2:2019	Mahsulotni sinovdan o'tkazish tizimi. Boshqaruv buzilmaydi. Ultrasonik nazorat. SHartlar va ta'riflar
01.040.25 Muhandislik (lug'atlar)	
O'zDSt 9.102-98 GOST 9.102-91 o'rnini	Korroziya va qarishdan himoya qilishning yagona tizimi. Biologik omillarning texnik ob'ektlarga ta'siri. SHartlar va

bosadi	ta'riflar
O'zDSt 9.103-96 GOST 9.103-78 o'rnini bosadi	Korroziya va qarishdan himoya qilishning yagona tizimi. Metall va mahsulotlarni vaqtincha korroziyaga qarshi himoya qilish. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 635-95	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Tolerantlik va qo'nishning yagona tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 646-95	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Sirtning yuzalari. Atamalar, ta'riflar, parametrlar, xarakteristikalar va belgilar
O'zDSt 759-96	O'zaro almashinishning asosiy normalari. Toleranslar, shakllar va sirlarning joylashishi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
01.040.27 Energetika va issiqlik muhandisligi (lug'atlar)	
O'zDSt 3075:2016 (IEK/TS 61836:2007, MOD)	Fotovoltaik tizimlar. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 3210:2017	Quyosh energiyasi. SHartlar va ta'riflar.
01.040.33 Telekommunikatsiyalar. Audio va video uskunalar (lug'atlar)	
O'zDSt 1136:2013 O'zDSt 1136:2007 o'rniga	Raqamli televideniye uzatish. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 1225:2009 TSt 45-006:2004 o'rnini bosadi	Pochta aloqasi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2141:2011	Optik tolali uzatish tizimlari. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2818:2018 O'zDSt 2818:2014, TSt 45-049:2003 o'rnini bosadi	Telekommunikatsiya tarmoqlari. SHartlar va ta'riflar.
01.040.35 Axborot texnologiyalari. Ofis mashinalari (lug'atlar)	
O'zDSt 1047:2018 O'zDSt 1047:2003 o'rnini egallaydi	Axborot texnologiyalari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1109:2013 O'zDSt 1109:2006 o'rnini egallaydi	Axborot texnologiyalari. Axborotni kriptografik himoya qilish. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2927:2015 O'zDSt ISO/IEK 2382-8 o'rnini bosadi: 2007, TSt 45-010: 2010	Axborot texnologiyalari. Axborot xavfsizligi. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 3350:2018	Axborot texnologiyalari. Narsalar interneti. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt ISO/IEK 17788:2018 (ISO/IEK 17788:2014, MOD)	Axborot texnologiyalari. Bulutli hisoblash. Umumiy qoidalar va terminologiya
01.040.59 To'qimachilik va charm ishlab chiqarish texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 8159:2019 (ISO 8159:1987, IDT)	To'qimachilik. Elyaf va ipning morfologiyasi. Lug'at
01.040.65 Qishloq xo'jaligi (lug'atlar)	
O'zDSt 581:2002 O'zDSt 581-91 o'rnini bosadi	Paxta xomashyosini qayta ishlash. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1110:2017 O'zDSt 1110:2006 o'rnini egallaydi	Genetika, seleksiya, urug'chilik, urug'chilik fanlari va paxta chigit materiallari ishlab chiqarish. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 1176:2013 O'zDSt 1176 o'rniga: 2008	O'rim-yig'im olinib, yetkazib berildi. SHartlar va ta'riflar.
01.040.67 Oziq-ovqat texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt 1175:2013 O'zDSt 1175 o'rniga: 2008	Makaron mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 2188:2016	Non mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar

O'zDSt 2188:2011 o'rmini egallaydi	
O'zDSt 2859:2014	Sut va sut mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 2995:2015	Neft sanoati. SHartlar va ta'riflar.
O'zDSt 3084:2016	Organik qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt ISO 1991-1:2017	Sabzavotlar. Nomenklatura
01.040.79 Yog'och texnologiyasi (lug'atlar)	
O'zDSt 873-98 GOST 18110-72 o'rmini bosadi	Yog'ochdan yasalgan taxtalar. Texnologiya. SHartlar va ta'riflar.
01.040.91 Qurilish materiallari va qurilish (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 1791:2019 (ISO 1791:1983, IDT)	Bino. Modulli muvofiqlashtirish. Lug'at
O'zDSt ISO 1803:2019 (ISO 1803: 1997, IDT)	Bino. Tolerantliklar. O'lchov aniqligi uchun ifoda. Prinsiplar va terminologiya
O'zDSt ISO 1804:2019	Eshiklar. Terminologiya
O'zDSt ISO 6707-1:2019 (ISO 6707-1: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 1-qism. Umumiy shartlar
O'zDSt ISO 6707-2:2019 (ISO 6707-2: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 2-qism. SHartnomalarga oid shartlar
O'zDSt ISO 6707-3:2019 (ISO 6707-3: 2017, IDT)	Binolar va qurilish qurilishi. Lug'at. 3-qism. Barqaror rivojlanish bilan bog'liq atamalar
O'zDSt ISO 7078:2019 (ISO 7078:1985, IDT)	Bino. Staking, o'lchash va topografik suratga olish usullari. Lug'at va eslatmalar
O'zDSt ISO 13105-1:2019 (ISO 13105-1:2014, IDT)	Qurilish mashinalari va uskunolari. Beton va beton pardozlash mashinalari. 1-qism. Yetkazib berish shartlari va texnik shartlari
O'zDSt ISO 15689:2019 (ISO 15689:2003, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Kukunli bog'lovchilar uchun tarqatuvchilar. Terminologiya va tijorat spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 15688:2019 (ISO 15688:2012, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Tuproq stabilizatorlari. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 29464:2019 (ISO 29464:2017, IDT)	Havo va boshqa gazlarni tozalash. Terminologiya
01.040.93 Qurilish muhandisligi (lug'atlar)	
O'zDSt ISO 15642:2019 (ISO 15642:2003, IDT)	Yo'llarni qurish va saqlash uchun uskunalar. Asfalt uchun o'simliklarni aralashtirish. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
O'zDSt ISO 15878:2020 (ISO 15878:2008, IDT)	Yo'l qurilishi va ta'mirlash uchun uskunalar. Asfalt qoplamalar. Terminologiya va savdo spetsifikatsiyalari
01.070 Rangni kodlash	
O'zDSt IEK 60073:2019 (IEK 60073:2002, IDT)	Inson-mashina interfeysi, markalash va identifikatsiya qilish uchun asosiy va xavfsizlik tamoyillari. Ko'rsatkichlar va boshlang'ichlar uchun kodlash tamoyillari
01.075 Belgilar	
O'zDSt 3284:2017	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Eksport qilinadigan mahsulotlarni markalash uchun qo'llaniladigan tovar belgisi. Asosiy qoidalar
O'zDSt 3445:2020	"BEST IN UZBEKISTAN" belgisi mahsulotlar va O'zbekistonning markalanishida qo'llaniladi. Asosiy fikrlar
01.080 Grafik belgilar	
01.080.30 Muhandislik va qurilish chizmalari, diagrammalar, rejalar, xaritalar va mahsulotlar uchun tegishli texnik hujjatlar uchun grafik belgilar	

O'zDSt 2.306-96 GOST 2.306-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Grafik materiallarning belgilari va ularni chizmalarda qo'llash qoidalari
O'zDSt 2.321-96 GOST 2.321-84 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Harf belgilari.
01.080.50 Axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalar sohasidagi texnik chizmalar va tegishli texnik hujjatlar uchun grafik belgilar	
O'zDSt 1315:2009 GOST 2.761-84 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Optik tolali uzatish tizimlarining tarkibiy qismlari diagrammalarida shartli grafik belgilar
01.080.99 Boshqa grafik belgilar	
O'zDSt 1.19:2000 O'zDSt 5.1-95 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Muvofiqlikni tasdiqlash belgilari. SHakl, uslublar, asosiy o'lchamlar
01.100 Texnik chizmalar	
01.100.01 Umumiy texnik chizmalar	
O'zDSt 2.301-96 GOST 2.301-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Formatlar.
O'zDSt 2.302-97 GOST 2.302-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Taroziqlar.
O'zDSt 2.303-97 GOST 2.303-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. CHiziqlar.
01.100.20 Muhandislik chizmalari	
O'zDSt 2.311-97 GOST 2.311-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Mavzu tasviri.
01.100.30 Qurilish chizmalari	
O'zDSt 706-96 GOST 21.615-88, GOST 21.616-88 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gidrotexnika inshootlari va sug'orish-drenaj CHiziqli inshootlarining chizmalarini bajarish qoidalari
O'zDSt 734-96 GOST 21.609-83 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gaz ta'minoti. Ichki tashkilot. Ishchi chizmalar.
O'zDSt 735-96 GOST 21.610-85 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Gaz ta'minoti. Tashqi quvurlar. Ishchi chizmalar.
O'zDSt 792-97 GOST 21.510-83 o'rnini bosadi	Qurilish uchun loyiha hujjatlari tizimi. Temir yo'llarning Ishchi hujjatlarini amalga oshirish qoidalari.
01.110 Mahsulotlar uchun texnik hujjatlar	
O'zDSt 2.001:2003 O'zDSt 2.001-96 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 2.002-96 GOST 2.002-72 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Dizaynda qo'llaniladigan modellar, sxemalar va shablonlarga qo'yiladigan talablar.
O'zDSt 2.114:2001 GOST 2.114 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Texnik shartlar.
O'zDSt 2.603-96 GOST 2.603-68 o'rnini bosadi	Loyiha hujjatlarining yagona tizimi. Operatsion va ta'mirlash hujjatlariga o'zgartirishlar kiritish.

bosadi	
O'zDSt 15.000:2001 GOST 15.000-82 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 15.001-93 GOST 15.001-88 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Sanoat va texnik maqsadlar uchun mahsulotlar.
O'zDSt 15.002:2000	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Asosiy atamalar va ta'riflar.
O'zDSt 15.003:2002	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Oziq-ovqat mahsulotlari.
O'zDSt 15.009-94 GOST 15.009-91 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Nooziq-ovqat iste'mol tovarlari.
O'zDSt 15.012-96 GOST 15.012-84 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Patent shakli.
O'zDSt 15.601:2002 GOST 15.601-98 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi ishlab chiqarish uchun mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Uskunalariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 15.901-96 GOST 15.901-91 o'rnini bosadi	Mahsulotlarni ishlab chiqish va ishlab chiqarish tizimi. Tuzilmalar, mahsulotlar va qurilish materiallari.
01.120 Standartlashtirish. Umumiy qoidalar	
O'zDSt 1.0-1998 PCT Uz 1.0-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1.1-92	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. O'zbekiston Respublikasi standartlarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 1.4:1998	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Normativ hujjatlarni taqdim etish tartibi
O'zDSt 1,5-93	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlar va spetsifikatsiyalarni tekshirish, qayta ko'rib chiqish, o'zgartirish va bekor qilish tartibi.
O'zDSt 1.6:2003 RD Uz 51-050-96, RD Uz 51-015-93 o'rnini egallaydi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Standartlar va tavsiyalar. Qurilish, taqdimot, dizayn, mazmun va belgilanish uchun umumiy talablar.
O'zDSt 1.7-98 O'zDSt 1.7-93 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Xalqaro, mintaqaviy, davlatlararo, milliy standartlar va boshqa davlatlarning me'yoriy hujjatlarini qo'llash tartibi.
O'zDSt 1.8:2009 O'zDSt 1.8-94 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Tavsiyalar. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1.9:1995	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Sanoat standartlarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi.
O'zDSt 1.11:2016 O'zDSt 1.11-2002 o'rnini bosadi	O'zbekiston Respublikasi qurilishida standartlashtirish tizimi. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 1.14-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Normativ-huquqiy hujjatlarni amalga oshirish tartibi.
O'zDSt 1.15-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Mahsulotlar uchun me'yoriy hujjatlarning darajasi va turini aniqlash.
O'zDSt 1.16-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Ilg'or

	standartlarni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 1.17-99	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Texnik tavsiflarni, standartlar namunalarini ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi.
O'zDSt 1.21:2015 O'zDSt 1.21:2002 o'rmini egallaydi	Standartlashtirish tizimi. Normativ hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish.
O'zDSt 1.28-2013 O'zDSt 1.2-92, O'zDSt 1.3-92, O'zDSt 1.20-2001 almashtiriladi	Standartlashtirish tizimi. Tashkilot standartlari. Ishlab chiqish, tasdiqlash, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi
O'zDSt 6.10.00:2008	O'zbekiston mahsulotlarni kataloglashtirish davlat tizimi. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 10.0:2009	O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini standartlashtirish tizimi. Asosiy fikrlar
O'zDSt 1064:2005 RD Uz 51-067-98 o'rniga	Mahsulotlar katalogi varaqasi. SHakl, to'ldirish, topshirish va ro'yxatdan o'tkazish qoidalari
O'zDSt 3212:2017	Texnik jihatdan tartibga solishning davlat tizimi. Texnik reglamentlarni belgilashga qo'yiladigan talablar
O'zDSt 3185:2017 (ISO/IEK GUIDE 21-1:2005, ISO/IEK Guide 21-2:2005, MOD)	Xalqaro va mintaqaviy standartlarning O'zbekiston davlat standartlari sifatida qabul qilinishi.
O'zDSt ISO 7220:2000 PCT ISO 7220-1996 o'rmini bosadi	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Axborot va hujjatlar, standartlar kataloglarini taqdim etish.
O'zDSt ISO/IEK 51:2007	O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish tizimi. Xavfsizlik aspektlari. Ularni standartlarga kiritish bo'yicha ko'rsatmalar.
O'zDSt 002:2006	Standartlarning milliy tasniflagichi
O'zDSt 008:2000	O'zbekiston Respublikasi kasblarning milliy standart klassifikatori
01.140 Informatika. Nashriyot	
01.140.20 Informatika	
O'zDSt 1214:2009 GOST 7.0-99 o'rmini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot-kutubxona faoliyati, bibliografiya.
O'zDSt 1215:2009 GOST 7.1:2003 o'rmini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Bibliografik yozuv. Bibliografik tavsif. Kompilyatsiya qilish uchun umumiy talablar va qoidalar.
O'zDSt 2310:2011 GOST 7.83-2001 o'rmini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Elektron nashrlar. Asosiy turlari va chiqish ma'lumotlari.
O'zDSt 2312:2011 GOST 7.82-2001 o'rmini bosadi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Bibliografik yozuv, elektron shaklda axborot-kutubxona resurslarining bibliografik tavsifi. Kompilyatsiya qilish uchun umumiy talablar va qoidalar.
O'zDSt 2785:2013	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Ma'lumotlar almashinuvi uchun format.
O'zDSt 2803:2013	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Kommunikativ mashinada o'qiladigan format UZMARC.
O'zDSt 2881:2014	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Metadata tavsifi formati MODS.
O'zDSt 3053:2016 1-qism O'zDSt 3053:2016 2-qism	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot va kutubxona resurslari. Kataloglash qoidalari.

O'zDSt 3117:2016	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC Classification tasnif ma'lumotlari uchun kommunikativ mashina o'qish formati
O'zDSt 3118:2016	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC Authorities vakolat/normativ ma'lumotlar uchun kommunikativ mashina o'qiladigan format
O'zDSt 3304:2018	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. UZMARC ma'lumotlar bazasi mashinada o'qiladigan axborot massivlari uchun kommunikativ mashina o'qiladigan format
O'zDSt 3305:2018	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Axborot va kutubxona resurslari. Raqamlashtirishga qo'yiladigan talablar
01.140.30 Boshqaruv, savdo va sanoatdagi hujjatlar	
O'zDSt 005:2011 O'zDSt 005:2004 o'rniga	O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy faoliyat turlari tasniflagichi.
O'zDSt 6.10.1-95 GOST 6.10.1-88 o'rnini bosadi	Hujjatlarning yagona tizimlari. Asosiy qoidalar.
O'zDSt 1157:2008 GOST 6.38-90 o'rnini bosadi	Hujjatlarning yagona tizimlari. Tashkiliy va ma'muriy hujjatlar tizimi. Hujjatlarga qo'yiladigan talablar.
O'zDSt 2847:2014 O'z RUT 004-98 o'rniga	O'zbekiston Respublikasining tashkiliy-huquqiy shakllari klassifikatori (rev.1).
O'zDSt 2914:2014 qism1 O'zDSt 2914:2014 qism2 O'zDSt 2914:2014 3 qism	O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha mahsulotlar (tovarlar, ishlar, xizmatlar)ning statik tasniflagichi.
01.140.40 Nashriyot	
O'zDSt 956:2013 O'zDSt 956:2007 o'rnini bosadi	Oliy, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun darsliklar va o'quv-uslubiy qo'llanmalar. Nashriyot va matbaa dizayni.
O'zDSt 976:2007 O'zDSt 976:2000 o'rnini bosadi	Kitob va jurnal nashrlari. Asosiy parametrlar. Nashriyot va matbaa dizayni.
O'zDSt 1070:2019 O'zDSt 1070-2005 o'rnini egallaydi	Gazetalar. O'lchamlari
O'zDSt 1078:2005	Kitob va jurnal nashrlari. Formatlar.
O'zDSt 2302:2011 GOST 7.60:2003 o'rnini bosadi	Nashrlar. Muhim elementlar. SHartlar va ta'riflar
O'zDSt 2303:2011 GOST 7.86:2003 o'rnini bosadi	Nashrlar. Nashriyot izohlariga qo'yiladigan umumiy talablar.
O'zDSt 2304:2011 GOST 7.9-95 o'rnini bosadi	Abstrakt va mavhum. Umumiy talablar.
O'zDSt 2311:2011	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar. Mualliflik huquqi belgisi. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalar.
O'zDSt 2317:2019 O'zDSt 2317:2011 o'rnini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar, bosma nashrlar. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalar.
O'zDSt 2318:2019 O'zDSt 2318:2011 o'rnini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Nashrlar. Xalqaro standart kitob raqami.

O'zDSt 2319:2019 O'zDSt 2319:2011 o'rmini egallaydi	Nashrlar. Qopqoqlar va bog'lashlar. Umumiy talablar va ro'yxatga olish qoidalari
O'zDSt 2320:2019 O'zDSt 2320:2011 o'rmini egallaydi	Nashrlar. Mualliflik huquqi belgisi. Ro'yxatga olishning umumiy talablari va qoidalari.
O'zDSt 2788:2013 TSt 29-049:2007 o'rmini egallaydi	Ko'zi ojizlar uchun relief-nuqta nashrlari. Texnik shartlar.
O'zDSt 2789:2013 TSt 29-034:2007 o'rmini egallaydi	Musiqqa nashrlari. Texnik shartlar.
O'zDSt 3363:2019 TSt 29-046:2008 o'rmini egallaydi	Kalendarlar. Texnik shartlar.
O'zDSt 3364:2019 TSt TSt 29-010:2005 o'rmini egallaydi	Kalendarlar. Chop etishni loyihalash va bajarish uchun umumiy texnik talablar
O'zDSt 3365:2019 TSt 29-045:2007 o'rmini egallaydi	Ommaviy ilmiy jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Texnik talablar
O'zDSt 3367:2019 TSt 29-014:2012 o'rmini egallaydi	Viloyat va shahar gazetalari poligrafiya dizayni. Texnik talablar
O'zDSt 3369:2019 TSt 29-048:2007 o'rmini egallaydi	Bolalar kitoblari. Texnik shartlar.
O'zDSt 3370:2019 TSt 29-042:2013 o'rmini egallaydi	Adabiy va badiiy jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Umumiy texnik talablar
O'zDSt 3371:2019 TSt 29-002:2010 o'rmini egallaydi	Gazetalar. Umumiy texnik talablar
O'zDSt 3372:2019 TSt 29-012:2012 o'rmini egallaydi	Viloyat va zavod gazetalari. Asosiy dizayn variantlari. Texnik talablar
O'zDSt 3375:2019 TSt 29-043:2013 o'rmini egallaydi	Ommaviy kichik hajmli jurnallar tasvirlangan (ijtimoiy-siyosiy va adabiy-badiiy), nashriyot va matbaa dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3376:2019 TSt 29-044:2013 o'rmini egallaydi	Bolalar uchun jurnallar. Nashriyot va matbaa dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3377:2019 TSt 29-016:2005 o'rmini egallaydi	Albomlar. Bosib chiqarish dizayni. Texnik shartlar.
O'zDSt 3377-1:2019 TSt 29-005:2005 o'rmini egallaydi	Axborot, kutubxonachilik va nashriyot standartlari tizimi. Barg nashrlari. Qadoqlash, markalash, tashish va saqlash
O'zDSt 3379:2019 TSt 29-040:2013 o'rmini egallaydi	Bolalar uchun kitob nashrlari. Texnik talablar
O'zDSt 3381:2019 TSt 29-039:2007 o'rmini	Kitob nashrlari. Umumiy texnik talablar

egallaydi	
O'zDSt 3382:2019 TSt 29-007:2005 o'rmini egallaydi	Miniatyura kitob nashrlari. Texnik shartlar.

6-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar va ularning faoliyati. ISO tashkiloti va uning faoliyati. IEC tashkiloti va uning faoliyati.

1.Xalkaro standartlashtirish tashkiloti ISO

Halqaro standartlashtirish tashkiloti – ISO va uning faoliyatlari.

Birinchi standartlashtirish milliy tashkiloti - Britaniya Assotsiatsiyasi /British Engineeing Standards Accociation/ 1901 yilda tashkil etilgan bo'lib, biroz keyinroq, birinchi jahon urushi davrida Daniya byurosi, Germaniya qo'mitasi (1918 y), Amerika qo'mitasi (1918 y) va boshqalar tashkil topdi.

Standartlashtirish sohasidagi ishlar xalqaro markaz kerakligini taqazo qildi. SHu maqsadda 1926 yili standartlashtirish milliy tashkilotlarning Xalqaro Assotsiatsiyasi (ISA) paydo bo'ldi. ISA ning tarkibiga 20 ta mamlakat vakillari kirdi.

1938 yili Berlin shahrida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro s'ezd ochildi. Unda texnikaning turli sohalari bo'yicha 32 ta qo'mita va kichik qo'mitalar tuzildi. 1939 yili boshlangan ikkinchi jahon urushi ISA ning faoliyatini to'xtatib qo'ydi.

Hozirgi Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (International Standards Organization) 1946-1947 yillari tashkil topdi, uni qisqacha ISO deb yuritiladi. Bu nufuzli tashkilot Birlashgan Millatlar Bosh Assambleyasi tarkibida faoliyat ko'rsatib, rivoj topmoqda.

ISO ning tuzilishidan ko'zda tutilgan asosiy maqsad - xalqaro miqyosdagi mol almashinuvida va o'zaro yordamni yengillashtirish uchun dunyo ko'lamida standartlashtirishni rivojlantirishga ko'maklashish hamda aqliy, ilmiy, texnikaviy va iqtisodiy faoliyatlar sohasida hamdo'stlikni rivojlantirish-dir.

Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun:

–dunyo ko'lamida standartlarni va ular bilan bog'liq bo'lgan sohalarda uyg'unlashtirishni yengillashtirish uchun choralar ko'rish;

–xalqaro standartlarni ishlab chiqish va chop etish (agar har bir standart uchun uning faol tashkiliy va kichik qo'mitalarining ikkidan uch qismi ma'qullab ovoz bersa va umumiy ovoz beruvchilarning to'rtidan uch qismi yoqlab chiqsa, standart ma'qullanishi mumkin);

–o'z qo'mita a'zolarining va texnikaviy qo'mitalarning ishlari haqida axborotlar almashinuvini tashkil qilish;

–sohaviy masalalar bo'yicha manfaatdor bo'lgan boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish ko'zda tutiladi.

ISO rahbar va ishchi qo'mita idoralaridan tashkil topgan. Rahbar idoralari tarkibiga Kengashning yuqori idorasi - Bosh Assambleya, Kengash, ijroiya byurosi, texnikaviy byuro, kengashning texnikaviy qo'mitalari va markaziy sekretariati kiradi.

ISO da prezident, vitse-prezident, g'aznachi va bosh sekretar lavozimlari mavjud. Bosh Assambleya – ISO ning Oliy Rahbari bo'lib, ISO ning yig'ilishi uch yilda bir marta bo'ladi. Uning sessiyasida prezident uch yil muddat bilan saylanadi.

Bosh Assambleya qo'nim vaqtida sanoat sohasida yetakchi mutaxassislar ishtirokida xalqaro standartlashtirishning muhim muammolari va yo'nalishlari muhokama qilinadi.

ISO kengashi yiliga bir marta o'tkazilib, unda tashkilotning faoliyati, xususan, texnikaviy idoralarning tuzilishi, xalqaro standartlarning chop etilishi, kengash idoralarining a'zolarini hamda texnikaviy qo'mitalarning raislarini tayinlaydi va boshqa masalalar ko'riladi.

Sobiq Ittifoq parchalangunga qadar Xalqaro standartlashtirish tashkilotining tarkibi 91 mamlakatning vakillaridan iborat edi.

Respublikamizning dastlabki mustaqillik yillaridagi (1992 yil) muhim voqealardan biri ushbu nufuzli xalqaro tashkilotga O'zbekiston Respublikasi 92 davlat sifatida qabul qilinishi bo'ldi.

Endilikda O'zbekiston Respublikasi ISO ning teng xuquqli a'zolaridan biri hisoblanadi.

Mahsulot sifatini yaxshilash, boshqarish va ta'minlash bo'yicha oxirgi vaqtda qilingan ishlarni mujassamlab, ISO o'zining bir qator me'yoriy hujjatlarini ishlab chiqdi, bu hujjatlarga ISO 9000, 10011 va 10012 raqamli standartlarni ko'rsatish mumkin.

2.Xalkaro lektrotexnika komissiyasi IES faoliyatlarini o'rganish

Elektrotexnika sohasida xalqaro hamkorlik bo'yicha ishlar 1881 – yilda boshlangan. Bunda Elektr bo'yicha birinchi xalqaro kongress tuzildi. 1904 – yilda Sent-Luisda (AQSH) hukumat vakillarining Elektr bo'yicha xalqaro kongressi majlisida elektr mashinalar atamalarini va parametrlarini standartlashtirish masalalari bilan shug'ullanuvchi maxsus idora tuzish zarurligi to'g'risida qaror qabul qilindi.

Bunday idora – Xalqaro elektrotexnik komissiya (MEK) rasmiy ravishda 1906 – yilda Londonda 13 mamlakat vakillarining konferentsiyasida tuzildi.

1946 – yilda ISO tuzildi va unga MEK o'zining moliyaviy va tashkiliy masalalarda mustaqilligini saqlagan holda alohida huquqlar bilan qo'shildi.

Bu tashkilotlarning sekretariatlari hududiy jihatdan bir binoda Jenevada joylashgan.

ISO va MEK ning faoliyat sohalari aniq chegaralangan – MEK elektrotexnika, elektronika, radioaloqa, priborsozlik sohasida, ISO esa qolgan barcha sohalarda standartlashtirish bilan shug'ullanadi.

Mamlakatlar o'zlarining milliy qo'mitalari bilan MEK da qatnashadi. Milliy qo'mitalar sanoatning barcha sohalari manfaatlarini ifodalaydi. Ko'pchilik mamlakatlarda bunday milliy tashkilotlar qatnashadi. Bu bilan bir qatorda ba'zi mamlakatlarning MEK da qatnashuvchi milliy qo'mitalar standartlashtirish bo'yicha milliy tashkilotlardan mustaqil ravishda faoliyat yuritadi (masalan, bunday mamlakatlarga Frantsiya, GFR, Italiya, Belgiya va b. kiradi).

Xozirgi vaqtda 41 milliy qo'mita MEK a'zovidir. Bu mamlakatlarda jahonda ishlab chiqariladigan elektr energiyaning 95 % ni iste'mol qiluvchi yer sharining 80 % aholisi yashaydi. Bular asosan sanoati rivojlangan mamlakatlar. SHuningdek sanoat tarmoqlariga ega bo'lgan rivojlanib kelayotgan qator mamlakatlardan iborat. MEK ning rasmiy tili – inglizcha, frantsuzcha va ruscha.

MEK ning asosiy vazifasi yuqorida nomi keltirilgan sohalarda Xalqaro standartlarni yaratishdan iborat.

MEK ning oliy rahbar idorasi Kengash bo'lib, bunda mamlakatlarning barcha milliy qo'mitalari qatnashadi. Saylanuvchi lavozimli shaxslarga prezident uch yillik muhlatga saylanadi, vitseprezident, haznachi va bosh sekretar kiradi.

MEK texnik idoralarining tuzilmasi ISO dagi kabi: texnik qo'mitalar (TQ), kichik qo'mitalar (KQ) va ishchi guruhlar (IG) dan iborat. Umuman, MEK da 80 dan ortiq TQ bor bo'lib, ularning bir qismi xalqaro umumtexnik va tarmoqlararo xarakterdagi standartlarni (masalan, atamalar bo'yicha, grafik tasvirlar, standart kuchlanishlar va chastotalar, iqlim sinovlari va b.), boshqa qismi esa,

mahsulotning muayyan turlari uchun (transformatorlar, elektron texnika buyumlari, maishiy radioelektron apparatlari va b.) standartlarni ishlab chiqadi.

MEK standartlarini yaratish protsedurasi uning Ustavi, Protsedura qoidalari va texnik ishlar bo'yicha Umumiy direktivalar tomonidan belgilanadi. Har 1-1,5 yilda TQ (KQ) majlislarda o'z ishlarining dasturlarini tuzadi (yoki to'g'rilaydi). Har yili MEK dasturiga 500 gacha va bundan ham ortiq yangi, xalqaro standartlarni yaratishni ko'zda tutuvchi mavzular kiritiladi. MEK/ISO ishlab chiqqan va 1990 yil 1 fevraldan amalga kiritilgan Direktivalarga muvofiq amaldagi standartni qayta ko'rib chiqish yangi mavzuni ishlab chiqish kabi qaraladi.

ISO kabi, 1972 yilda MEK o'z tavsiyanomalarini xalqaro standartlar deb nomladi.

Xozirgi vaqtda 2 mingdan ortiq xalqaro MEK standartlari yaratilgan, bunda MEK standartlari o'zlarida mahsulotga va mahsulotni sinash metodlariga texnik talablarning mavjudligi nuqtai nazardan ISO standartlariga nisbatan ancha to'liq tuzilgan bo'ladi. Buni, bir tomondan, MEK ning faoliyat sohasiga kirgan mahsulotga talablarda xavfsizlikka oid talablar asosiy hisoblanishi bilan tushuntirish mumkin, boshqa tomondan esa, ko'p o'n yilliklar davomida to'plangan ish tajribasi standartlashtirish masalalarini ancha to'liq hal qilishga imkon beradi.

7-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirish faoliyati bilan aloqador tashkilotlari va ularning faoliyati. Butunjahon Savdo Tashkilotining tuzilishi va uning faoliyati. Yevropa iqtisodiy uyushmasi tashkilotlari.

1.O'zbekiston Respublikasi xalqaro xamkorlik muosabatlarini o'rnatishda butunjahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi.

Ma'lumki, Jahon savdo tashkiloti (JST) — mamlakatlararo savdo qoidalarini boshqarib turuvchi yagona xalqaro tashkilot hisoblanadi.

Xo'sh, ushbu tashkilotning asosiy vazifasi nimalardan iborat? Global dunyo uchun qanday ahamiyat kasb etadi? Unga a'zo bo'lish qanchalik samara keltiradi? Keling, quyida shular haqida fikr yuritamiz.

Vazifalar va kutiladigan natijalar

Avvalo qayd etish lozimki, JST (WTO, ingl. World Trade Organization)ning asosiy maqsadlaridan biri o'zini o'zi himoya qilishni kuchaytirish va proteksionizm qo'llanishini bekor qilishdan iborat. Mazkur tashkilot xalqaro tijorat uchun qulay huquqiy tizimni taqdim eta oladigan cheksiz imkoniyat eshigi. O'zaro qabul qilingan muhim hujjatlar davlatlarning o'z savdo siyosatlarini kelishilgan mezonlarda olib borishlarida mas'uliyat yuklaydi. Bundan ko'zlangan maqsad — jahon bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishda tovarlar va xizmatlarni ishlab chiquvchilar, eksportyor va importyorlarga ko'mak berishdir.

Xalqaro savdoni liberallashtirish, savdo bitimlarining odilligini ta'minlash, iqtisodiy o'sish va xalq farovonligini oshirish JSTning asosiy funktsiyalari sirasiga kiradi. JST unga a'zo bo'lgan mamlakatlardan ichki bozorni erkinlashtirishni qat'iy talab qiladi. Ushbu vazifani bajarish esa unchalik oson kechmaydi. Sababi arzon va sifatli mahsulotlar ishlab chiqaruvchi chet el korxonalariga raqobat qila olmagan milliy korxonalar tanazzulga uchrashi ayni haqiqatdir.

SHunday ekan, O'zbekiston uchun kutiladigan natija nima bo'ladi? Albatta, har bir ishning samaradorligi o'sha -davlat, muhitdagi yaratilgan sharoitlar va tayyorgarlik darajasiga chambarchas bog'liq kechadi. Buning uchun:

- iqtisodiyotni erkinlashtirish va sanoat tarmoqlari baravar rivojlanishini tartibga solish;
- narx-navoni tartibga solish va maqbul soliq tizimini vujudga keltirish;
- alohida sektorlar va ishlab chiqarishda subsidiyalarni saqlash;
- tovarlarni standartlash va sertifikatsiya qilish tizimini tartibga solish;
- xorij sarmoyalari jozibadorligini oshirish;
- import va eksport boj to'lovlari tarifini tartibga solish talab qilinadi.

Har bir davlatning bu tashkilotga a'zo bo'lish jarayoni o'rtacha 8 — 10, ba'zi davlatlar uchun esa 10 — 15 yilni tashkil etadi. O'zbekiston 1995 yilda ariza topshirgan bo'lishiga qaramasdan, faqat 2017 yildan boshlab, ijobiy siljish kuzatilyapti. Lekin ustuvor sohalarning boshqaruvi 30 yildirki, monopolistlarning qo'lida turibdi. Masalan, transport sohasida yagona aviakompaniya, temir yo'l

kompaniyasi xohlagan narxini o'rnatadi, jamiyat, -davlatchilik ular bilan samarali kurasha olmaydi. Bundan O'zbekiston iqtisodiyoti ko'p yildirki, aziyat chekmoqda.

SHuni ham ta'kidlash lozimki, dunyoning eng katta iqtisodiyot egalari — AQSH, G'arbiy Yevropa davlatlari, -Xitoy, Yaponiya kabi mamlakatlar JSTdan unumli foydalana oladi. Kichik davlatlar, jumladan, O'zbekiston ham bu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmasligi ularning umumiy resurslariga borib taqaladi. Mamlakatimizning JSTga a'zoliqi YeOIning tartib-qoidalari va monopoliyasiga tushib qolmaslikning oldini oladi, deb hisoblaymiz. Ichki monopolistlardan qutulish muammosi hal bo'ladi. Xalqaro darajada erkin raqobat tizimi o'z-o'zidan yaratiladi.

Tarixi va tuzilishi qanday?

Mavzuni kengroq ochib berishda mazkur tashkilotning tarixi va tarkibiy tuzilishiga alohida to'xtalib o'tish joiz. JSTga 1995 yil yanvarda asos solingan. 1994 yil 15 apreldagi Marokash deklaratsiyasida «uning natijalari jahon iqtisodiyotini mustahkamlaydi va butun dunyoda savdoni, investitsiyalarni kengaytirib, ishchi kuchi bandligi, daromadlarning o'sishiga olib keladi. SHuningdek, u jamoaviy bahslar, muzokaralar va taqdimlash orqali mamlakatlar orasidagi savdo aloqalarini rivojlantiruvchi platforma hisoblanadi», deb yozib qo'yilgan.

1994 yildagi mahsulotlar savdosi haqidagi bitim, xizmatlar savdosi haqidagi bosh bitim, intellektual mulk haqidagi bitim Jahon savdo tashkilotining tarkibiy qismlariga kiradi. Mazkur hujjatlar a'zo mamlakatlarning parlamentlari tomonidan tasdiqlangan.

1995 yildan faoliyatini boshlagan bu tashkilotga ayni vaqtda a'zo bo'lgan 164 davlat uchun yangi bozorlar ochiq hisoblanadi. O'ndan ziyod turli yo'nalishdagi bitimlar uning normativ-huquqiy bazasini tashkil etyapti. Mazkur hujjatlar talabini bajarish tashkilotning barcha a'zolari uchun majburiy sanaladi. A'zo bo'lishni istagan davlatlar o'z milliy qonunchiligini ularga muvofiqlashtirishi kerak.

Tashkilotda qarorlar ishtirokchi mamlakatlar yordamida konsensus — umumiy ovoz berish orqali qabul qilinadi. Nizomda qaror ko'pchilik ovozlar evaziga qabul qilinishi belgilab berilgan bo'lsa-da, hozir bunday voqea tashkilot tarixida yuz bermadi. Qarorlar qoidaga ko'ra, ikki yilda bir marta chaqiriladigan Vazirlar konferentsiyasi tomonidan qabul qilinadi. Borayotgan ishlar borasida javobgar bo'lgan Bosh kengash yig'inlarini tashkilotning ma'muriy qarorgohi joylashgan Jeneva shahrida bir yilda bir marta o'tkazadi. Yig'ilishlarda tashkilotga a'zo mamlakatlar vakillari, elchilar ishtirok etadi. Bosh kengash qoshida nizolarni hal etish va savdo siyosati tahlillari bilan shug'ullanadigan organlar bor (jami 650 xodim ishlaydi). Bundan tashqari, uning tarkibida savdo va rivojlanish bo'yicha qo'mita, savdo balansi borasida cheklovlar o'rnatuvchi qo'mita hamda byudjet, moliya va ma'muriy masalalar bilan shug'ullanadigan qo'mita faoliyat yuritadi. Bosh kengashdan quyi pog'onada yana uchta kengash: tovarlar savdosi bo'yicha kengash, xizmatlar savdosi bo'yicha kengash va intellektual mulk huquqi bo'yicha kengash faoliyat yuritadi.

Afzalliklar ko'p, muammolarchi?

Tashkilotga a'zo bo'lishning ijobiy jihatlari ko'p.

Birinchidan, uning zahirida iqtisodiy manfaat turadi. Ya'ni to'siqlarsiz o'zaro mahsulot ayirboshlashga erishiladi va tovar ayirboshlanishi yuksak texnologiyalarning qo'llanilishi hamda rivojiga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, xalqning turmush darajasini yaxshilashga turtki beradi, insonlarga sifatli mahsulot iste'mol qilish imkonini yaratadi.

Uchinchidan, eksport qilinayotgan mahsulotlar hisobiga milliy mahsulotlar tannarxi tushirilishiga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, milliy ishlab chiqarish hajmini oshirib, byudjetga pul tushumlarini ko'paytiradi, savdo liberallashtirish mamlakat va alohida vatandoshlarimizning daromadlarini oshiradi.

Beshinchidan, mehnat bandligiga ijobiy ta'sir etadi.

BMTga a'zo aksar davlatlar JSTga ham a'zo bo'lib kirgan. Masalan, Rossiya Federatsiyasi 19 yillik kutishlardan keyin 2012 yilda, Qirg'iziston 1998 yilda, Tojikiston 2012 yilda, Qozog'iston 2015 yilda a'zolikka qabul qilindi. Tojikiston Prezidenti Emomali Rahmon JSTga a'zolikka «energetika mustaqilligiga erishish va aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash» sari tashlangan muhim qadam, deb baholagan. Ammo bu jarayon silliq kechadi, degani emas. Demak, hukumat birinchi navbatda mahalliy shirkatlarni himoya qilishga qaratilgan jiddiy tadbirlarni ishlab chiqishi kerak bo'ladi.

Bu o'rinda tashkilotga a'zolikka afzalliklarini Xitoy davlati misolida ko'rib chiqish ayni muddaodir. -Xitoy 15 yillik murakkab muzokaralar olib borganidan so'ng, ushbu kelishuvlar asosida

2001 yil 11 dekabrda tashkilotga 143-a'zo bo'ldi. Biroq hukumatga bu borada qator og'ir va mashaaqqatli talablarni ilgari surishdi. Tarifni pasaytirish, AQSH kompaniyalari uchun zarur bo'lgan sanoat mahsulotlari tariflarini 25 foizdan 7 foizgacha qisqartirish, Amerika fermerlari uchun zarur bo'lgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxini 31 foizdan 14 foizgacha arzonlashtirish, bank sektori, sug'urta, telekommunikatsiya va kasbiy xizmatlar kabi muhim sohalaridagi qator tarmoqlarni keng miqyosda ochish, tizimli islohotlar olib borish, oshkoralik masalasida chuqur islohotlarni o'tkazish, Xitoyda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalarga to'siqlarni bartaraf etish shular jumlasidandir.

Ko'rinib turibdiki, Xitoyning JSTga a'zo bo'lishi bilan bog'liq asosiy muammo bozorga kirish imkoniyati emas, balki iqtisodiy rejimning shaffofligi, huquqiy, ma'muriy va institutsional tizimni shakllantirish majburiyatlarini bajarish mexanizmi bo'lgandi.

Muzokaralarning yakuniy bosqichida XXRgayana ushbu vazifalar ham qo'yildi: eksportni rejalashtirish va eksport-import rejalarini amalga oshirish siyosatini rejalashtirish tizimini bekor qilish; tashqi savdo rejimining shaffofligi, litsenziyalash va kvota tizimi, davlat xaridlari bozori, xorijiy ishbilarmonlarga ichki bozor xizmatlaridan foydalanishni erkinlashtirish; eksport subsidiyalarini olib tashlash; davlat korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashdan voz kechish va qishloq xo'jaligini himoya qilish.

Mazkur tahlildan xulosa shuki, O'zbekiston zimmasiga ham JST tomonidan siyosat va iqtisodda ochiqlikni ta'minlash, eksport-import va boshqa iqtisodiy tizimlarda rejalashtirishdan voz kechish, qishloq xo'jaligi va sanoat mahsulotlarini import qilish bo'yicha davlat monopoliyasini bekor qilish yuklanadi. Ammo Xitoy bu shartlarni qabul qilishni davr zarurati, jahon iqtisodi qoidasini hurmat qilish, deb tushundi. SHunchalik murakkablik bo'lishiga qaramasdan, Xitoy hukumati JSTga a'zo bo'lishning qiyinchiliklaridan ko'ra, imkoniyatlari ko'proq bo'lishiga qattiq ishonadi.

Tarixiy qarorga kelganidan so'ng, mamlakat ikki masalada yutdi: JSTga a'zolik tufayli 2008 yilda boshlanib, hozirga qadar davom etayotgan jahon moliyaviy inqirozi sharoitida arzon bo'lgan Xitoy mollari uchun cheklovli kvotalar olib tashlandi, xalqaro mehnat taqsimotidagi eng foydali jihati — arzon ishchi kuchini eksport qilishga erishildi. Hozirgi kunda xorijda ishlayotgan 70 million muhojir (Gonkong va Tayvandan tashqari) yiliga taxminan 70 milliard dollar mablag'ni Xitoyga yuborib turadi.

SHu o'rinda mamlakatimiz uchun bu borada qanday muammolar yuzaga keladi, degan haqli savol tug'iladi.

Birinchidan, O'zbekistonning JSTga a'zoligi bojxona soliqlarini 8 — 10 foizgacha qisqartirishga olib keladi. Bundan esa Davlat byudjeti zarar ko'radi. Biroq, o'z navbatida, bojxona tariflarining keskin qisqarishi O'zbekiston bozorlarida mahsulotlarning arzonlashuviga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, iqtisodiyotni liberallashtirish, sanoatni xususiylashtirish, bozor erkinligiga davlat aralashuvini cheklash borasida tugallanmagan ishlar turibdi.

Uchinchidan, respublika ichkarisida zamon talabiga mos bozorbop mahsulot ishlab chiqaruvchilar, xususan, paxta ishlab chiqarishga ixtisoslashgan o'zbek fermerlari arzon va sifatli mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi Xitoy, Hindiston, BAA savdo shirkatlariga raqobat qila olmasligi xavfi tug'iladi. Oqibatda qishloq xo'jaligi daromadsiz sohaga aylanib qolishi, bu esa 49,5 foizi qishloqlarda yashaydigan aholi uchun yangi infratuzilmani yaratish zaruratini keltirib chiqaradi. Qishloqqa sanoat tarmoqlari kirib kelishi G'arb mamlakatlarida bo'lganidek, fuqaroning tafakkur dunyosi jiddiy o'zgarishiga va ijtimoiy faolligiga olib keladi.

Intellektual mulk huquqi tizimi va bozorining shakllanmaganligi, ixtirolarni amaliyotda qo'llash, qaroqchi (pirat) mahsulotlar bozorining avj olganligini bartaraf etish yo'nalishida ham muammolar to'plangan.

Xususan, adabiy va badiiy asarlarni himoya qilishga doir Bern konventsiyasi (1971 yil 24 iyulda qabul qilingan Parij hujjati), «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi Qonunga zid ravishda respublikamizdagi va chet el mualliflarining yaratilgan asarlarini noqonuniy takrorlash — litsenziyasiz (qaroqchi) mahsulotdan foydalanish, kontrafakt mahsulotlarni CD, DVD, VCD, VHS, mp3 shaklidagi disklarga ko'chirib, qalbaki nusxasini bozorlarda bemalol sotib, daromad ko'rish holatlari mamlakatimiz miqyosida avj olgan. Savdoga oid intellektual mulk huquqlari haqidagi bitim (TRIPS), g'oya va ixtirolar uchun adolatli raqobat muhitini yaratish, nohalol raqobat majburiyatlari bo'yicha ham qator vazifalar hamon yechilmagan.

Xitoydek bo'la olamizmi?

Endi O'zbekiston tajribasida JSTga a'zo bo'lish afzalliklari va ayrim kamchiliklarimiz xususida mulohaza yuritsak. Bugungi kunda ekspertlar guruhi («Jahon savdo tashkiloti bilan ishlash bo'yicha Idoralararo komissiya tarkibini tasdiqlash to'g'risida»gi 2018 yil 24 dekabrda hukumatning 1040-son qarori) tayyorgarlik ishlarini boshlab yuborgan. Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi mutasaddi bo'lgan maxsus komissiya sezilarli tashkiliy-huquqiy tadbirlarni amalga oshirganiga shubhamiz yo'q. SHunday bo'lsa-da, bu borada matbuotda yetarli axborot berilmaganligi bois, tahlilimiz asosida quyidagi ishlarni amalga oshirish zarurligiga e'tiboringizni qaratmoqchi edim.

Birinchidan, mamlakat fuqarolari ijtimoiy guruhlarida daromadlar darajasining jiddiy farqlanishi «bo'shliq»ni yuzaga keltiryapti. Xuddi shu «bo'shliq» boshqa sohalarda islohotlarni o'tkazishga xalaqit bermoqda.

Ayni chog'da mamlakatimizdagi kambag'allik darajasi 12 — 15 foiz atrofida ekanligi ma'lum qilindi. Bu 4-5 million aholi yetarli daromad manbaiga ega emasligi, ijtimoiy himoyaga muhtojligini bildiradi. Bizningcha, muammoning yagona yechimi shuki, «Yashash minimumi to'g'risida»gi qonun va kontseptsiyani tezroq qabul qilishimiz lozim. Yuqoridagi komissiya «iste'mol savatchasi» va «yashash minimumi»ni belgilash bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish va tahlil qilish ishlarini tugallashi maqsadga muvofiq. Hozirgi murakkab pandemiya sharoitiga qaramasdan, mazkur qonunga ehtiyoj kundan-kunga oshib boraveradi.

Ikkinchidan, ana shu muammoni tan olgan holda, JSTga a'zolikni istab, yaqin yillarda erkinlashtirish va raqobatni jadallashtirish dasturlarini qo'llagudek bo'lsak, jamiyatda ijtimoiy muammolar battar ko'payadi. Jahon bankining hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistonda 4 milliongacha bo'lgan fuqarolarning ishlamasligi, qishloq joylarida ishsizlarni qo'shgan holda, ularning soni taxminan 6 millionga yetishi, Rossiyada 3 million kishining mavsumiy asosda ishlashini hisobga olmaslik mumkin emas. Mamlakatning JSTga a'zo bo'lishidan eng ko'p zararni qishloq aholisi ko'radi.

Uchinchidan, 2010 — 2019 yillarda YaIM (yalpi ichki mahsulot)ning aholi jon boshiga dinamikasi bir tekis rivojlanmagani, 2017 yilda bu ko'rsatkich 1491 AQSH dollarini tashkil etgani, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi natijasida Xitoy tajribasida bo'lgani singari ishsizlar sonining ko'payib ketishiga va subsidiyalar asosida moliyalashtiriladigan mashinasozlik, dehqonchilik tarmoqlari ahvolidan yomonlashishiga olib kelishi mumkin.

To'rtinchidan, mamlakat yirik tarmoqlarining bu iqtisodiy jarayonga tayyor emasligi, ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning ichki bozor narxlari tashqi bozor narxlaridan yuqori ekanligi bilan xarakterlanadi. Oddiy misol: 2020 yil iyul oyida Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi tomonidan «UzAuto Motors» AJda «Raqobat to'g'risida»gi Qonun talablari buzilishi bo'yicha deputat so'rovi ko'rib chiqildi. Qo'mitaning maxsus komissiyasi tomonidan o'tkazilgan tekshiruvlar kompaniya avtomobil narxlarini asossiz oshirganini tasdiqladi. Unga ko'ra, avtomobillar narxlari 3 million so'mdan 19 million so'mgacha asossiz oshirilgani aniqlandi.

Bunga o'xshagan holatni boshqa monopol korxonalar misolida ham ko'rsa bo'ladi. O'zbekiston tashkilotga qo'shiladigan bo'lsa, ijobiy jihat shuki, 1996 yildan beri «UzAuto Motors» kabi avtomobil sanoatidagi proteksionizm siyosatidan voz kechilishiga, monopoliya tugatilishiga va aholi turmush farovonligi oshishiga erishiladi.

O'zbekiston Respublikasining JSTga kirishini tezlashtirish bo'yicha Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligiga BMTning Taraqqiyot dasturi, Osiyo taraqqiyot banki (OTB), Jahon banki, Xalqaro rivojlanish bo'yicha AQSH agentligi (USAID), Xalqaro hamkorlik bo'yicha Germaniya jamiyati (GIS) texnik ko'mak berayotganini ham ta'kidlab o'tish lozim.

Ma'lum bo'lishicha, 2020 yilning 7 iyul kuni SHveytsariyaning Jeneva shahrida videokonferentsiya shaklida O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga kirishi bo'yicha ishchi guruhining 4-yig'ilishi bo'lib o'tgan. O'zbekiston delegatsiyasiga Bosh vazir o'rinbosari, investitsiyalar va tashqi savdo vaziri S. Umurzoqov boshchilik qilgan. Yig'ilish doirasida O'zbekistonning tashqi savdo rejimi to'g'risida kengaytirilgan Memorandum muhokama qilingan.

Yangicha yondashuvlar va istiqbol yo'li

JST — global platforma, undan mamlakat yaxshi foyda ko'radi. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishdagi imkoniyatlarini qisqacha baholasak, bular — keyingi yillarda jiddiy islohotlarni boshidan kechirgan turizmning rivojlanishi, integratsiyalashuv imkoniyatlari ortishi, notarif cheklavlarning

kamayishi, iqtisodiyotda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ulushining oshishi, davlat monopoliyasining qisqarishida ko'zga tashlanadi. Lekin bu masalaning tashqi tarafi, shakli, xolos. Bizningcha, asosiy masala ichki tashkiliy-tuzilmaviy va texnologik tarafida — mazmunida bo'lib qolgan.

Xulosa shuki, O'zbekistonning xalqaro tashkilot vakillari bilan muzokaralari 2-3 yilga cho'zilishi ehtimoli mavjud. JSTga a'zolik masalasi oson hal bo'lmaydi, oldinda juda murakkab bosqichlar turibdi.

Bir maqolada masalaning barcha jihatlarini batafsil yoritishning imkoni yo'q. Mavzu va muammolar ko'lami shu qadar kengki, ularning birortasini ko'zdan qochirish yangi muammoni keltirib chiqarishi mumkin. Misol uchun, tog'-kon, neft-gaz sanoati, energetika, temir yo'l, havo yo'llari sohalarida xususiylashtirish hali oxiriga yetkazilmaganligi jiddiy muhokama qilinishi lozim.

Eng muhim jihat shundaki, O'zbekiston, birinchi navbatda, o'zining ichki iqtisodiy-ijtimoiy muammolarini hal qilishi kerak. Geoiqtisodiyot bilan ham jiddiy shug'ullanishga to'g'ri keladi. Bir vaqtning o'zida ikki tashkilot kuzatuvchisi sifatida ham JST, ham YeOII bilan hamkorlik qilayotganligi rahbariyat oldida o'ta murakkab vazifalarning oqilona yechimini topishni ko'ndalang qo'yadi. Ushbu dolzarb masalalarning ijobiy yechimiga erishish uchun O'zbekistonning milliy taraqqiyot yo'li va yuksak farovonlikka erishishiga xizmat qiladigan yangicha yondashuv hamda qarashlar belgilab olinadi, deb ishonamiz.

JSTga a'zolik, avvalo, monopolist boshqaruvga barham beradi va erkin raqobat muhitini yaratadi.

Bunday dadil qadam esa yurtimiz istiqboli uchun, shubhasiz, muhim rol o'ynaydi.

2. Butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish tartibi

Xalqaro iqtisodiyotda ko'p tomonlama kelishilgan qoidalarga asoslangan ochiq savdo tizimining samarali faoliyat ko'rsatishi tamoyili judda sodda va sog'lom tijorat ma'nosiga tayanadi.

Barcha mamlakatlar, shu jumladan kambag'allari ham, muayyan resurslarga – inson, sanoat, tabiiy, moliyaviy resurslariga ega bo'lib, ulardan ichki bozor yoki jahon bozorida sotish uchun tovar va xizmatlar ishlab chiqishda foydalanadilar. «Qiyosiy ustunlik» davlatlar nimani yaxshi ishlab chiqsalar shunga o'z aktivlari va diqqatlarini qaratish orqali foyda olishlari mumkunligi tushuniladi. Ichki bozordagi kompaniyalar uchun bu o'z-o'zidan ro'y beradi. Biroq bu masalaning bir tomoni. Masalaning ikkinchi tomoni – bu dunyo bozori. Ko'pchilik kompaniyalar bozor qanchalik katta bo'lsa samarali faoliyat ko'rsatish va ko'proq iste'molchilarga erishish rejasidagi keng miqyosli imkoniyatlarga ega bo'lishlarini tan oladilar. Boshqacha aytganda, tovar va xizmatlarni cheklamaydigan savdo siyosati sifatli dizayndagi va eng yaxshi narxlardagi eng sifatli mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantiradi. Biroq savdo yutug'i doimiy emas. Ayrim tovarlar raqobatbardoshligi bozorning o'zgarishi yoki ancha arzon va sifatli tovarlar ishlab chiquvchi yuksak texnologiyalarning joriy etilishi natijasida bir kompaniyadan ikkinchi kompaniyaga o'tishi mumkin. Tarix va tajriba ko'rsatmoqdaki, imkoniyatlarga ega ayrim mamlakatlar, aytaylik mehnat kuchi yoki tabiiy zaxiralarga sarfxarajat borasida, iqtisodiyotlaridagi o'ziga xos taraqqiyot tufayli ayrim tovar va xizmatlar borasida noraqobatbardosh bo'lib qolishlari mumkin. Biroq, ochiq iqtisodiyot ta'sirida ular boshqa sohalarida raqobatbardosh bo'lib qolishlari mumkin. Qanchalik savdo tizimi proteksionizm choralarini kam qo'llab faoliyat yuritisa firmalar o'z o'rinlarini saqlab qolishga qaratilgan yoki yangi mahsulotlar ishlab chiqishga intilib, yangi tovarlar ishlab chiqishda shunchalik iqtisodiy asoslangan qarorlar qabul qiladilar.

Importni himoya qilish va doimiy davlat subsidiyasi bozorga eski, noraqobatbardosh tovarlar yetkazib beruvchi, foydasi kam kompaniyalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Buning natijasida korxonalar yopilib, himoya va subsidiyalarga qaramay bandlik muammolari yuzaga chiqadi. Agarda o'zga davlatlar ham aynan mana shunday siyosat yuritsalar kontraktlar soni qisqaradi va jahon iqtisodiyoti rivojlanish darajasi kamayadi. JST (Jahon savdo tashkiloti) asosiy maqsadlaridan biri bunday o'zini-o'zi himoya qilishning oldini olish va proteksionizm qo'llanishini bekor qilishdan iborat. JST mamlakatlararo savdo qoidalarini boshqarib turuvchi yagona xalqaro tashkilot hisoblanadi. JST asosini bir guruh savdo mamlakatlari tomonidan kelishilgan va imzolangan Bitmlar tashkil etadi. Bu Bitmlar xalqaro tijorat uchun huquqiy tizimni taqdim etadilar. Ular muhim kelishilgan xujjatlar bo'lib, davlatlar o'z savdo siyosatlarini kelishilgan mezonlarda olib borishlarida mas'uliyat yuklaydi.

Bitmlar mamlakatlar hukumatlari tomonidan kelishilgan va imzolanganligini inobatga olgan holda, ularning maqsadi jahon bozorida muvofaqiyatli faoliyat yuritishda tovarlar va xizmatlar ishlab chiquvchilarga, eksporter va importerlarga ko'mak berishdir¹.

1. Jahon savdo tashkiloti

Jahon savdo tashkiloti ko'p tomonlama savdo tizimining huquqiy va institutlashgan o'zigidir. U ichki savdo qonunchiligi va qoidalarini rivojlantirish va amalga oshirish uslublarini hukumatlarga belgilab, shartnomaviy majburiyat tamoyillarini taqdim qiladi. JSTga 1995 yil yanvarida asos solindi. 1993 yil 15 dekabrda mamlakatlar hukumatlari Urugvay Davrasi bo'yicha muzokaralarni tugatdilar va 1994 yil aprel oyida Marrokkash (Marokko) shahrida erishilgan natijalarni siyosiy qo'llashni ifoda etib, Yakunlovchi xujjatni imzoladilar. 1994 yil 15 apreldagi Marrokkash deklaratsiyasida «Urugvay Davrasi natijalari jahon iqtisodiyotini mustahkamlaydi va butun dunyoda savdoni, investitsiyalarni kengaytirib, ishchi kuchi bandligi, daromadlarning o'sishiga olib keladi», deb yozib qo'yilgan. SHu bilan birga u jamoaviy bahslar, muzokaralar va taqdimlash orqali mamlakatlar orasidagi savdo aloqalarini rivojlantiruvchi platforma hisoblanadi¹.

JST Urugvay Davrasi natijalari ifodasi hamda Tarif va Savdo bo'yicha umumiy bitm davomchisidir. Marrokkash deklaratsiyasining kuchga kirishi JST yangi xalqaro tashkilot sifatida asos solindi. U JST bitmlariga qo'shilgan Tovarlar savdosi, Xizmatlar savdosi va intellektual mulk huquqi bilan bog'liq bo'yicha Bitmlarning amalga oshirilishida ko'mak beradi. Bundan taqari, u Bitmga ilova sifatida kiritilgan Savdo siyosatini yoritish mexanizmi bilan yuzaga chiquvchi ixtiloflarni bartaraf etish SHartnomasining qo'llanishini amalga oshiradi¹.

Ko'p tomonlama savdo muzokaralari bo'yicha Urugvay Davrasi natijalarini o'zida mujassam etgan Yakunlovchi xujjat Jahon savdo tashkilotini tashkil etish bo'yicha Bitmni o'z ichiga oladi. JST Bitimiga to'rtta ilova o'zgartirishlar kiritilgan ikki matnni – 1947 yilda qabul qilingan Tarif va Savdo bo'yicha umumiy bitm va yangi Bitmlar, jumladan, Xizmatlar savdosi va intellektual mulk huquqini himoya etish bitmlarini o'z ichiga olgadi².

Birinchi Nizom tarkibida:

- ✓ 1A Ilova. Tovarlar savdosi haqida umumiy Bitm.
 - ✓ 1V Ilova. Xizmatlar savdosi haqida umumiy Bitm.
 - ✓ 1S Ilova. Savdo haqida Bitm hamda intellektual mulk huquqi bilan bog'liq jihatlar (TRIPs).
- Ikkinchi Nizom ixtiloflarni bartaraf etishni nazorat etuvchi qoida va jarayonlar bo'yicha Bitm. Uchinchi Nizom savdo siyosatini ko'rib chiqish mexanizmini o'z ichiga oladi. To'rtinchi Nizom JSTning barcha a'zo davlatlar tomonidan imzolangan ko'p tomonlama Savdo Bitmini o'z ichiga oladi hamda «...ushbu bitmlarni qabul qilmagan a'zo mamlakatlarga hech qanday majburiyat yoki huquq yuklamaydi» deb qayd etadi³. To'rtta bitm:
- Fuqarolik samolatlari savdosi haqida Bitm.
 - Davlat ta'minotlari haqida Bitm.
 - Sut mahsulotlari haqida xalqaro Bitm.
 - Mol go'shti haqida Bitm.

Birinchi uch ilovada keltirilgan Bitmlar barcha a'zo davlatlar uchun bog'lovchi vazifasini o'taydi (Har tomonlama savdo bitmlari), to'rtinchi ilovadagi bitm esa faqat imzo chekkan davlatlarnigina birlashtiradi (Ko'p tomonlama savdo bitmlari). Savdo va tariflar bo'yicha asosiy kelishuv (STAK)ning avvalgi nizomlari STAK Tovarlar savdosi haqida Bitmga (1A Ilova) kiritilgan. Agar aniqroq aytadigan bo'lsak 1A Ilova STAKning 1994 yildagi nizomlarini (Urugvay Davrasigacha bo'lgan STAKning 1947 yildagi nizomi nazarda tutilayapti), jumladan maxsus protokol, qarorlar va tushunchalarni, o'z ichiga oladi. 1994 yildagi STAKning Tovarlar savdosi haqida Bitm qarorlari JST bitmlari 1A Ilovasiga kiritilgan:

- Savdoda texnik to'siqlar haqida bitm
- Bojxona bahosi haqida bitm (1994 yildagi STAKning VII bandining bajarilishi)
- Kelib chiqish joyi haqida bitm.
- Importni litsenziyalash jarayonlari haqida bitm.
- Yuklashdan oldingi tekshirish haqida bitm.
- Himoya choralari haqida bitm.
- Sanitar va fitosanitar tadbirlarni qo'llash haqida bitm.
- Subsidiyalash va kompensatsiyalash tadbirlari haqida bitm.

- Antidemping va kompensatsion boj haqida bitm. (1994 yildagi STAKning VII bandining bajarilishi)
- Savdo bilan bog'liq investitsion tadbirlar haqida bitm.
- Tekstil va kiyim haqida bitm.
- Qishloq xo'jaligi haqida bitm.

JSTning STAKdan farqi nafaqat a'zo mamlakatlar sonida (1994 yil yakunida STAKda 128ta, JSTda esa 2003 yilda 154), balki JST nizomida qo'llanishi ko'rsatilgan tijorat faoliyati va savdo siyosatini keng qamrab olganligida ko'rinadi. STAK faqat tovar savdosi masalalari bilan shug'ullangan, JST esa tovar va xizmatlar savdosi hamda intellektual mulk huquqi sadosini qamrab oladi. JST Sekretariati Jeneva shahrida joylashgan va quyidagi asosiy funktsiyalarni bajaradi:

8-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirishning qonuniy huquqiy jihatlarini o'rganish. «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunni sharhlash va munozara yuritish. Standartlashtirish sohasidagi huquqiy hujjatlarni o'rganish.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING QONUNI STANDARTLASHTIRISH TO'G'RISIDA I BO'LIM. UMUMIY QOIDALAR

1-modda. Standartlashtirishning asosiy maqsadlari

Standartlashtirishning asosiy maqsadlari:

mahsulotlar, jarayonlar, ishlar va xizmatlarning (bundan buyon matnda "mahsulot" deb yuritiladi) aholining hayoti, sog'lig'i va mol-mulkiga, atrof muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilar va davlat manfaatlarini himoya qilishdan;

mahsulotlarning o'zaro almashinuvchanligini va bir-biriga mos kelishini ta'minlashdan;

fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek aholining hamda xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq holda mahsulot sifatini hamda raqobat qila olish imkonini oshirishdan;

barcha turdagi resurslar tejalishiga ko'maklashishdan, ishlab chiqarishning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashdan;

ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirishdan;

tabiiy va texnogen falokatlar hamda boshqa favqulodda vaziyatlar yuzaga kelish xavf-xatarini hisobga olgan holda xalq xo'jaligi obektlarining xavfsizligini ta'minlashdan;

iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulot nomenklaturasi hamda sifati to'g'risida to'liq va ishonchli axborot bilan ta'minlashdan;

mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorligini ta'minlashdan;

o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlashdan iboratdir.

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

2-modda. Standartlashtirish tizimi

(2-moddaning nomi *O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)*

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini tartibga solib turuvchi standartlashtirish tizimi faoliyat ko'rsatadi.

(2-moddaning birinchi qismi *O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)*

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlashni:

xalq xo'jaligi tarmoqlarida — O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi ("O'zstandart" agentligi);

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

qurilish, qurilish industriyasi sohasida, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalashda — O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi;

(2-modda ikkinchi qismining uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 24-dekabrda O'RQ-597-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 25.12.2019-y., 03/19/597/4193-son)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

tibbiy resurslardan foydalanishni tartibga solish hamda atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilish sohasida — O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;

(2-moddaning ikkinchi qismi to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 14-sentabrda O'RQ-446-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2017-y., 37-son, 978-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

tibbiyot uchun mo'ljallangan mahsulotlar, shu jumladan dori vositalari, tibbiy buyumlar, tibbiy texnika sohasida, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilayotgan, shu jumladan import bo'yicha yetkazib berilayotgan mahsulotlarda inson uchun zararli moddalar mavjudligini aniqlash masalalarida — O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi;

(2-moddaning ikkinchi qismi beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 13-iyunda O'RQ-436-son [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2017-y., 24-son, 487-modda)

mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash, mudofaa ahamiyatiga molik mahsulotlar sohasida — O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi amalga oshiradi.

(2-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2009-yil 3-aprelda O'RQ-202-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2009-y., 15-son, 172-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Ushbu Qonunga muvofiq davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida standartlarni ishlab chiqadi, tasdiqlaydi va nashr etadi.

(2-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-aprelda O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)

3-modda. Standartlashtirish ishlarini o'tkazish

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

“O'zstandart” agentligi ushbu Qonunga muvofiq standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy qoidalarini, manfaatdor tomonlarning davlat boshqaruv organlari, jamoat birlashmalari bilan olib boradigan hamkorlikdagi ishining shakl va usullarini belgilaydi.

(3-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 25-aprelda 482-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003-y., 5-son, 67-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

“O'zstandart” agentligi, O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi standartlashtirish ishlarini bajarishni o'z vakolatlari doirasida boshqa tashkilotlarga topshirishga haqlidir.

(3-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 24-dekabrda O'RQ-597-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 25.12.2019-y., 03/19/597/4193-son)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Standartlarni tasdiqlagan organlar standartlarga doir tarmoq axborot jamg'armalarini hosil qiladilar va yuritadilar hamda manfaatdor iste'molchilarni xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar, O'zbekiston Respublikasi standartlari, xorijiy mamlakatlarning milliy standartlariga doir axborotlar bilan, shuningdek standartlashtirish sohasidagi xalqaro shartnomalar, texnik-iqtisodiy hamda ijtimoiy axborot davlat klassifikatorlari, standartlashtirish qoidalari, normalari va tavsiyalariga oid axborotlar bilan ta'minlaydilar.

(3-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2000-yil 26-mayda 82-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2000-y., 5-6-son, 153-modda)

Standartlarni nashr qilish va qayta nashr etishni ularni tasdiqlagan organlar amalga oshiradilar.

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

4-modda. Standartlashtirish to'g'risidagi qonunchilik

Standartlashtirish to'g'risidagi qonunchilik ushbu Qonundan va O'zbekiston Respublikasining boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Qoraqalpog'iston Respublikasida standartlashtirish sohasidagi munosabatlar Qoraqalpog'iston Respublikasi qonunchiligi bilan ham tartibga solinadi.

(4-modda O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

5-modda. Xalqaro shartnomalar va bitimlar

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Basharti xalqaro shartnoma yoki bitimda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ta'riflanganidan o'zgacha qoidalar belgilangan bo'lsa, u holda xalqaro shartnoma yoki bitim qoidalari qo'llaniladi.

(5-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

II BO'LIM. STANDARTLASHTIRISHGA DOIR NORMATIV HUJJATLAR

6-modda. Normativ hujjatlarning toifalari va ularga qo'yiladigan asosiy talablar

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir quyidagi toifadagi normativ hujjatlar qo'llaniladi:

xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar;

O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari;

tashkilotning standartlari;

xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

(6-moddaning birinchi qismi to'rtinchi — sakkizinchi xatboshilari O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuniga](#) asosan to'rtinchi va beshinchi xatboshilar bilan almashtirilgan — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Davlat yagona uzluksiz ta'lim tizimida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi.

(6-modda O'zbekiston Respublikasining 2000-yil 26-maydagi 82-II-sonli [Qonuniga](#) muvofiq ikkinchi qism bilan to'ldirilgan — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2000-y., 5-6-son, 153-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Standartlashtirishga doir normativ hujjatlar jumlasiga, shuningdek standartlashtirish qoidalari, normalari, texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlari ham kiradi. Mazkur hujjatlarni ishlab chiqish va qo'llash tartibi "O'zstandart" agentligi tomonidan belgilanadi.

(6-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 25-apreldagi 482-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003-y., 5-son, 67-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari, shuningdek xalqaro qoidalar va normalar O'zbekiston Respublikasi ishtirok etgan shartnoma yoki bitimlarga muvofiq qo'llaniladi. Ushbu standartlar, qoidalar va normalarni respublika hududida qo'llash tartibini "O'zstandart" agentligi va davlat boshqaruvining boshqa organlari o'z vakolatlari doirasida belgilaydilar.

(6-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 25-apreldagi 482-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003-y., 5-son, 67-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Standartlashtirishga doir normativ hujjatlar vatanimiz hamda chet el fan va texnikasining zamonaviy yutuqlariga asoslangan va O'zbekiston Respublikasining qonunchiligiga muvofiq bo'lishi lozim. Ular xalqaro savdo-sotiq uchun ortiqcha to'sqinliklarni vujudga keltirmasligi lozim.

(6-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Normativ hujjatlarsiz mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilishga yo'l qo'yilmaydi.

O'zbekiston Respublikasining manfaatlari himoya qilinishini va ishlab chiqarilayotgan mahsulotning raqobat qila olish imkonini ta'minlash uchun asosli hollarda standartlarda istiqbolga

mo'ljallangan, an'anaviy texnologiyalarning imkoniyatlaridan ildamlashgan dastlabki talablar belgilab qo'yiladi.

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Iste'molchilarga realizatsiya qilinadigan mahsulotga doir standartlar hamda ularga kiritilgan o'zgartishlar "O'zstandart" agentligi organlarida haq olmasdan davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak. "O'zstandart" agentligi organlarida ro'yxatdan o'tkazilgan standartlashtirishga doir normativ hujjatlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning davlat fondiga kiradi.

(6-moddaning sakkizinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Mahsulot, atrof-muhit, aholining hayoti, sog'lig'i va mol-mulki xavfsizligini, texnikaviy va axborot jihatdan mahsulotning bir-biriga mos kelishi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni nazorat qilish usullari birligi va tamg'alash birligini ta'minlash uchun standartlarda belgilanadigan talablar davlat boshqaruvi organlari, xo'jalik faoliyati subektlari rioya etishi uchun majburiydir.

(6-moddaning to'qqizinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Standartlarda mahsulotni yaratish, ishlab chiqarish va yetkazib berish shartnomasiga kiritilgan, qonunchilikda nazarda tutilgan o'zga talablar ham belgilab qo'yilishi mumkin.

(6-moddaning o'ninchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Import mahsulot, basharti u O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan texnik reglamentlarning yoki standartlarning majburiy talablar qismiga muvofiqligi tasdiqlanmagan bo'lsa, yetkazib berilishi va belgilangan maqsadda ishlatilishi mumkin emas.

(6-moddaning o'n birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 30-apreldagi O'RQ-352-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 18-son, 233-modda)

7-modda. Standartlashtirishga doir normativ hujjatlarning sertifikatlashtirishda qo'llanilishi

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Amaldagi qonunchilikka muvofiq majburiy sertifikatlashtirilishi lozim bo'lgan mahsulotni standartlashtirishga doir normativ hujjatlar sertifikatlashtirishni amalga oshirishda rioya etiladigan talablarni, shuningdek ushbu talablarga muvofiqlikni nazorat qilish va sinash usullarini o'z ichiga olishi lozim.

(7-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Ko'rsatib o'tilgan hujjatlar mahsulotning mazkur turini sertifikatlashtirish tizimida belgilangan qoida va tartiblarga muvofiq qo'llanilishi lozim.

III BO'LIM. STANDARTLAR USTIDAN DAVLAT NAZORATI

8-modda. Davlat nazorati organlari va obektlari

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Xo'jalik faoliyati subektlari tomonidan standartlarning majburiy talablariga, standartlashtirishga taalluqli boshqa qonunchilik hujjatlariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini "O'zstandart" agentligi, O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va ularning hududiy organlari, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, shuningdek boshqa maxsus vakolatli davlat boshqaruv organlari o'z vakolatlari doirasida amalga oshiradi.

(8-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Idoraviy bo'ysunuvi va mulk shaklidan qat'i nazar, xo'jalik faoliyati subektlarining, shuningdek tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanayotgan jismoniy shaxslarning mahsuloti, shu

jumladan sertifikatlashtirilgan mahsulot (ishlab chiqish, tayyorlash, saqlash, tashish, foydalanish, ta'mirlash va chiqindini foydali suratda ishlatish bosqichlarida) davlat nazorati obekti hisoblanadi.

Xo'jalik faoliyati subektlari davlat nazoratini amalga oshirish uchun barcha zarur sharoitni yaratishlari shart.

Standartlarning majburiy talablariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini:

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

standartlarni tekshirish va nazorat qilish hamda o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha O'zbekiston Respublikasi bosh davlat inspektori;

standartlarni tekshirish va nazorat qilish hamda o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar bosh davlat inspektorlari;

standartlarni tekshirish va nazorat qilish hamda o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha davlat inspektorlari amalga oshiradilar.

(8-modda to'rtinchi qismining ikkinchi, uchinchi va to'rtinchi xatboshilari O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 25-apreldagi 482-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003-y., 5-son, 67-modda)

9-modda. Davlat inspektorlari, ularning huquqlari va javobgarligi

Standartlarning majburiy talablariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini amalga oshiradigan davlat inspektorlari davlat boshqaruv organlarining vakillari hisoblanadilar.

Davlat inspektori:

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

xo'jalik faoliyati subektining xizmat va ishlab chiqarish binolariga belgilangan tartibda kirish;

(9-moddaning 2-qismi ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2006-yil 10-oktabrdagi O'RQ-59-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2006-y., 41-son, 405-modda)

xo'jalik faoliyati subektidan davlat nazoratini o'tkazish uchun kerakli hujjatlar va ma'lumotlarni olish;

davlat nazoratini o'tkazishda xo'jalik faoliyati subektining texnika vositalaridan foydalanish va mutaxassislarni jalb etish;

standartlashtirish bo'yicha amaldagi normativ hujjatlarga muvofiq standartlarning majburiy talablariga muvofiqligini tekshirish uchun mahsulotlarning namunalari hamda nusxalarini tanlab olishni o'tkazish, bunda ishlatib yuborilgan nusxalarning qiymati va sinovlarni (tahlillarni, o'lchovlarni) o'tkazish xarajatlari tekshirilayotgan xo'jalik faoliyati subektlarining ishlab chiqarish chiqimlariga kiritiladi;

mahsulotni yaratish, ishlab chiqarishga tayyorlash, tayyorlash, realizatsiya qilish (etkazib berish, sotish), undan foydalanish (uni ishlatish), mahsulotni saqlash, tashish va chiqindini foydali suratda ishlatish bosqichlarida, standartlar majburiy talablarining aniqlangan buzilishlarini bartaraf etish to'g'risida ko'rsatmalar berish;

xo'jalik faoliyati subekti tekshiruvdan bo'yin tovlagan taqdirda mahsulotni realizatsiya qilishni man etish huquqiga ega.

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

Standartlarni tekshirish va nazorat qilish hamda o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha O'zbekiston Respublikasi bosh davlat inspektori, standartlarni tekshirish va nazorat qilish hamda o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar bosh davlat inspektorlari bundan tashqari:

(9-modda uchinchi qismining birinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 25-apreldagi 482-II-sonli [Qonuni](#) tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003-y., 5-son, 67-modda)

[Oldingi tahrirga qarang.](#)

standartlarni buzganlikda aybdor bo'lgan xo'jalik faoliyati subektlarining mansabdor shaxslariga va yakka tartibdagi tadbirkorlarga nisbatan ma'muriy jazo chorasini qo'llashda;

tekshirilgan mahsulot standartlarning majburiy talablariga nomuvofiq bo'lgan hollarda uni ishlab chiqarishni taqiqlash yoki realizatsiya qilishni (etkazib berishni, sotishni), undan foydalanishni (uni ishlatishni) to'xtatib qo'yish to'g'risida ko'rsatmalar berishda;

standartlarning majburiy talablariga nomuvofiq bo'lgan va davlat ro'yxatidan o'tkazilmagan import mahsulotni realizatsiya qilishni taqiqlashda mutlaq huquqqa egadir.

(9-moddaning uchinchi qismini ikkinchi — beshinchi xatboshilari O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 7-oktabrdagi O'RQ-355-sonli [Qonuniga](#) asosan ikkinchi, uchinchi va to'rtinchi xatboshilar bilan almashtirilgan — O'R QHT, 2013-y., 41-son, 543-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Davlat inspektorlarining tekshirilgan mahsulot standartlarning majburiy talablariga nomuvofiq bo'lgan hollarda uni ishlab chiqarishni taqiqlash yoki realizatsiya qilishni (etkazib berishni, sotishni), undan foydalanishni (uni ishlatishni) to'xtatib qo'yish to'g'risidagi ko'rsatmalarini bajarmaganlik uchun xo'jalik faoliyati subektlarining mansabdor shaxslari va yakka tartibdagi tadbirkorlar [ma'muriy javobgarlikka](#) tortiladi.

(9-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 7-oktabrdagi O'RQ-355-sonli [Qonuni](#) tahririda — O'R QHT, 2013-y., 41-son, 543-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

(9-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 7-oktabrdagi O'RQ-355-sonli [Qonuniga](#) asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2013-y., 41-son, 543-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

(9-moddaning oltinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2013-yil 7-oktabrdagi O'RQ-355-sonli [Qonuniga](#) asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2013-y., 41-son, 543-modda)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

Davlat inspektorlari zimmalariga yuklangan majburiyatlarni bajarmagan yoki lozim darajada bajarmagan, davlat yoki tijorat sirini oshkor qilgan taqdirlarida qonunchilikda belgilangan javobgarlikka tortiladilar.

(9-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

10-modda. Standartlashtirish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik

Ushbu Qonun qoidalari buzilishida aybdor bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslar, shuningdek davlat boshqaruv organlarining mansabdor shaxslari amaldagi qonunchilikka muvofiq javobgarlikka tortiladilar.

(10-modda O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

IV BO'LIM. DAVLAT YO'LI BILAN STANDARTLASHTIRISH VA NAZORAT QILISHGA DOIR ISHLARNING MOLIVAVIY TA'MINOTI. STANDARTLARNI QO'LLASHNI RAG'BATLANTIRISH

11-modda. Davlat yo'li bilan standartlashtirish va nazorat qilishga doir ishlarning moliyaviy ta'minoti

Standartlashtirish va nazorat qilishga doir ishlar, xususan:

xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlarni, standartlashtirish qoidalari, normalari va tavsiyalarini ishlab chiqish yoki ishlab chiqishda ishtirok etish;

[Oldingi](#) tahrirga qarang.

aniq standartlashtirish obektlari bo'yicha qonunchilik hujjatlarini ishlab chiqish, shuningdek standartlarning tarkibiy tashkiliy-texnik va umumtexnik majmuilarini ishlab chiqish va ularning amal qilishini ta'minlash;

(11-modda birinchi qismining uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlarini ishlab chiqish, ular to'g'risida rasmiy axborot tayyorlash va nashr etish, shuningdek ularni barcha manfaatdor foydalanuvchilarga yuborish;

standartlashtirish bo'yicha umumdavlat ahamiyatiga molik ilmiy-tadqiqot va o'zga ishlarni olib borish;

standartlarning majburiy talablariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini olib borish;

standartlar fondini, texnik-iqtisodiy axborotlar klassifikatorlarini, xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlarni, standartlashtirish qoidalari, normalari va tavsiyalarini, xorijiy mamlakatlarning milliy standartlarini, shuningdek standartlarga muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulot va xizmatlar Davlat reestrini shakllantirish hamda yuritish;

standartlashtirish sohasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi aniqlaydigan o'zga ishlar davlat yo'li bilan moliyaviy ta'minlanishi shart.

Nashr qilingan (qayta nashr etilgan) standartlarni, texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlarini, mahsulot va xizmatlar Davlat reestriga kiritilgan, standartlarga muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulot va xizmatlarning nashr qilingan (qayta nashr etilgan) katalogini sotishdan belgilangan tartibda olinadigan mablag'lar, shuningdek ushbu Qonun qoidalarini buzganlik uchun undiriladigan jarima mablag'larining O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi belgilaydigan tartibda davlat nazorati organlariga yo'llanadigan qismi ham standartlashtirish, standartlarning majburiy talablariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratiga doir ishlarni moliyaviy ta'minlash manbalari bo'lishi mumkin.

Respublika budjeti mablag'laridan to'liq yoki qisman ta'minlanadigan davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulot sifatini normativ jihatdan ta'minlash bo'limlari nazarda tutilishi lozim.

12-modda. Standartlar qo'llanilishini rag'batlantirish

Davlat standartlarga, shu jumladan istiqbolga mo'ljallangan, an'anaviy texnologiyalarning imkoniyatlaridan ildamlashgan dastlabki talablarni o'z ichiga olgan standartlarga muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulotni ishlab chiqaradigan xo'jalik faoliyati subektlari iqtisodiy qo'llab-quvvatlanishi va rag'batlantirilishini kafolatlaydi.

Mahsulot ishlab chiqarishni amalga oshirayotgan va mahsulotlarni standartlarga muvofiqlik belgisi bilan tamg'lash huquqini olgan xo'jalik faoliyati subektlarini iqtisodiy qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish chora-tadbirlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I. KARIMOV

Toshkent sh.,

1993-yil 28-dekabr,

1002-XII-son

(O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining Axborotnomasi, 1994 y., 2-son, 46-modda; O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 2000 y., 5-6-son, 153-modda; 2003 y., 5-son, 67-modda; O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2006 y., 41-son, 405-modda; 2009 y., 15-son, 172-modda; 2013 y., 18-son, 233-modda, 41-son, 543-modda; 2017 y., 24-son, 487-modda, 37-son, 978-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 25.12.2019 y., 03/19/597/4193-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

9-amaliy mashg'ulot

O'zbekiston davlat standartlarini o'rganish va sharhlash. Davlat standartlashtirish tizimining asosiy qoidalari va tuzilmasini, standartlarning turlarini o'rganish.

1. Davlat standartlashtirish tizimi

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini tartibga solib turuvchi davlat standartlashtirish tizimi faoliyat ko'rsatadi.

Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlashni:

– xalq xo'jaligi tarmoqlarida — O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi («O'zstandart» agentligi);

– qurilish, qurilish industriyasi sohasida, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalashda — O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi;

– tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga solish hamda atrof muhitni ifloslanishdan va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilish sohasida — O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;

– tibbiyot uchun mo'ljallangan mahsulotlar, tibbiy texnika buyumlari, dori vositalari sohasida, shuningdek mamlakat sanoati ishlab chiqarayotgan, shu jumladan import bo'yicha yetkazib

berilayotgan mahsulotlardagi inson uchun zararli moddalar miqdorini aniqlash masalalarida — O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi;

– mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash, mudofaa ahamiyatiga molik mahsulotlar sohasida — O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi amalga oshiradi.

10-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirishning axborot ta'minoti tahlili. Standartlashtirish sohasidagi me'yoriy hujjatlar va standartlar ko'rsatkichlari bilan ishlashni o'rganish.

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir normativ hujjatlar

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishga doir quyidagi toifadagi normativ hujjatlar qo'llaniladi:

- xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar;
- O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari;
- tashkilotning standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Davlat yagona uzluksiz ta'lim tizimida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi.

Standartlashtirishga doir normativ hujjatlar jumlasiga, shuningdek standartlashtirish qoidalari, normalari, texnik-iqtisodiy axborot klassifikatorlari ham kiradi. Mazkur hujjatlarni ishlab chiqish va qo'llash tartibi «O'zstandart» agentligi tomonidan belgilanadi.

Xalqaro (davlatlararo, mintaqaviy) standartlar va xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari, shuningdek xalqaro qoidalar va normalar O'zbekiston Respublikasi ishtirok etgan shartnoma yoki bitimlarga muvofiq qo'llaniladi. Ushbu standartlar, qoidalar va normalarni respublika hududida qo'llash tartibini «O'zstandart» agentligi va davlat boshqaruvining boshqa organlari o'z vakolatlari doirasida belgilaydilar.

Iste'molchilarga realizatsiya qilinadigan mahsulotga doir standartlar hamda ularga kiritilgan o'zgartishlar «O'zstandart» agentligi organlarida haq olmasdan davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak. «O'zstandart» agentligi organlarida ro'yxatdan o'tkazilgan standartlashtirishga doir normativ hujjatlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning **davlat fondiga** kiradi.

Normativ hujjatlarsiz mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilishga yo'l qo'yilmaydi. Mahsulot, atrof-muhit, aholining hayoti, sog'lig'i va mol-mulki xavfsizligini, texnikaviy va axborot jihatdan mahsulotning bir-biriga mos kelishi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni nazorat qilish usullari birligi va tamg'alash birligini ta'minlash uchun standartlarda belgilanadigan talablar davlat boshqaruvi organlari, xo'jalik faoliyati sub'ektlari rioya etishi uchun majburiydir.

Import mahsulot, bosharti u O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan texnik reglamentlarning yoki standartlarning majburiy talablar qismiga muvofiqligi tasdiqlanmagan bo'lsa, yetkazib berilishi va belgilangan maqsadda ishlatilishi mumkin emas.

Xo'jalik faoliyati sub'ektlari tomonidan standartlarning majburiy talablariga, standartlashtirishga taalluqli boshqa qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini «O'zstandart» agentligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va ularning hududiy organlari, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, shuningdek boshqa maxsus vakolatli davlat boshqaruv organlari o'z vakolatlari doirasida amalga oshiradi.

11-amaliy mashg'ulot

Parametrik qatorlarni tanlash mezonlari. Parametrik va o'lcham qatorlarini asoslash yo'llarini o'rganish.

Standartlashtirishda parametrlı qatorlarning oraliq diapazonini tanlash. R5, R10, R20, R40, R80 parametrlı qatorlar chegaralar bilan cheklanmagan. Masalan, R5 (...40...) ko'rsatmada R5 qator quyi va yuqori chegaralar bilan cheklanmagan, ammo 40 sonini majburan o'z ichiga oladi.

R10 (1,25...) ko'rsatmada R10 qator, 1,25 quyi cheklanishga ega. R20 (..40) ko'rsatmada R20 qator 40 yuqori cheklanishga ega. R40 (...75...100) ko'rsatmada R40 qator 100 yuqori cheklanishga ega bo'lib, 75 bilan quyi cheklanmagan va albatta 75 ni o'z ichiga olgan bo'ladi.

Maqbul sonlar qatorini xosil qilishda ba'zan har ikkinchi hadini yoki 3-hadini parametrlar tarqalishini va ularning sonli qiymatiga qarab tanlash ham mumkin, ya'ni xosilaviy katorlardan foydalanish imkoni bor.

Masalan: $R5/2(1...10)$ har bir 2-hadlardan tashkil topib, bir va 10 quyi hamda yuqori cheklanishga ega bo'lgan hosilaviy R5 qator; $R10/3 (...80...)$ har bir 3-hadlardan tashkil topib, 80 ni o'z ichiga olgan, quyi va yuqori cheklanmagan hosilaviy R10 qator.

Parametrli qatorlar diapazonini tanlashda quyidagilarni inobatga olish zarur:

- ishlab chiqarishning va iste'molning o'sishini bashorat (Bashoratlashlash) bilan, loyixalanayotgan parametrlar qatoridan foydalanish;
- agregatlashtirish asosida buyumlarning har xil variantlaridan foydalanish;
- parametrli qatorlarni yetarlicha uzoqabadilyigi va istiqbolli rivojlanishini ta'minlash maqsadida va boshqa muayyan holatlarda.

Ko'pchilik mashina va jixozlar guruhi uchun diapazon tanlashda quyidagicha:

- texnik xavfsizlik bo'yicha;
- mazkur buyumning ba'zi bir oraliqlarda samaradorligi;
- mazkur mashina yoki buyumning boshqa jixozlar bilan birgalikda foydalanish imkoni borligi;
- tabiiy sharoit va muayyan qonuniyatlarga ko'ra cheklanishning zarurati.

12-amaliy mashg'ulot

Afzal sonlar qatorini aniqlash va belgilash. Afzal sonlar qatorining xususiyatlari va xossalarini o'rganish.

Maqbul sonlar ketma-ketligi va parametrik standartlashtirish

Standartlashtirishning mazmun va mohiyatiga ko'ra maqbul sonlar qatori quyidagi asosiy talablarni qondirish zarur:

1) Ishlab chiqarish va foydalanish ehtiyojlariga javoban, ratsional tarqalish tizimiga ega bo'lmog'i kerak:

2) Sonlarning o'sishi yoki kamayishi yo'nalishda cheksiz bo'lishi kerak

3) Qatorning har qanday soni o'nga karrali yoki kasrli ketma – ketlikdan iborat bo'lishi kerak

4) Sodda va oson esda qoladigan bo'lishi kerak.

Bu talablarni qondiradigan muqobil sonlar qatori geometrik progressiyaga taaluqli bo'lib, darajasi va maxraji butun o'nli sonlardan iborat bo'ladi:

$$\sqrt[5]{10}; \sqrt[10]{10}; \sqrt[20]{10}; \sqrt[40]{10}; \sqrt[80]{10};$$

Qatorning maqbul sonlari yaxlitlangan quyidagi sonlardan iborat:

$$\sqrt[5]{10} = 1.6; \sqrt[10]{10} = 1.25; \sqrt[20]{10} = 1.12;$$

$$\sqrt[40]{10} = 1.06; \sqrt[80]{10} = 1.03;$$

Yaxlitlangan va hisobiy sonlarning nisbiy farqi $+1,28 \div -1,01\%$.

Bunday qatorning ijobiy tomoni o'nli oraliq (1–10; 10–100; 100–1000; va hokazo, hamda 1-0,1; 0,1-0,01; 0,01-0,001; va hokazo) larda doimiy bo'lib xadlar soni 5; 10; 20; 40 va 80; ga teng.

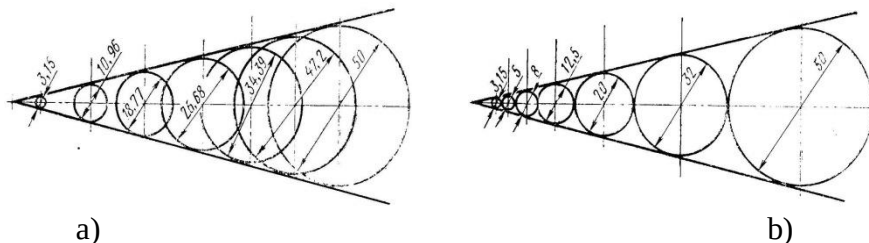
Standartlashtirishda geometrik katorlar ISO tomonidan kabul kilinib GOST 8084-56 xalkaro standartda makbul geoimetrik katorning yaxlitlangan kiymatlari kabul kilingan. Bunday katorlar Reno katorlari xam deyiladi va mos ravishda R5, R10, R20, R40, R80 va R160 bilan belgilanadi.

R5, R10, R20, R40 qatorlar asosiy, R80 va R160 qo'shimcha qatorlar deyiladi.

$\sqrt[5]{10} > \sqrt[10]{10} > \sqrt[20]{10} > \sqrt[40]{10} > \sqrt[80]{10}$; ko'rinishidagi farqlanish qatorida yirikrogi (kattasi) maqbul bo'ladi.

Maxraji $\sqrt[5]{10}; \sqrt[10]{10}; \sqrt[20]{10}; \sqrt[40]{10}; \sqrt[80]{10}$; geometrik sonlar qatorida 3,15 soni mavjud bo'lib, u taxminan π soniga yaqin bo'lgan i uchun tsilindrsimon buyumlarni diametri bo'yicha standartlashtirishda juda qulay ya'ni bu buyumlarning diametrlari maqbul sonlardan iborat bo'ladi.

Faraz qilaylik, dumaloq jismlar parametrlarini standartlashtirishda, bizga tanish π soniga yaqin 3,15(mm) dan 50(mm) gacha bo'lgan yettita teng o'sib boruvchi oraliq o'lchamli diametrlar qatorini standartlashtirish talab qilingan bo'lsin. Arifmetik qator sonlar ketma – ketligi: $a, a+x, a+2x, a+3x, a+4x, a+5x, a+6x$ ko'rinishda bo'lib, $a=3,15$ bo'lgan da $x=7,81$ ga teng bo'lib, 3,15; 10,96; 48,77; 26,58; 34,38; 42,20; 50,0 qiymatlar qatori mavjud bo'ladi. Geometrik qator sonlar ketma – ketligi: $a, ax, ax^2, ax^3, ax^4, ax^5, ax^6$ ko'rinishda bo'lib, $a=3,15$ bo'lgan da, $x=1,6$ ga teng bo'lib, 3,15; 5; 8; 12,5; 20; 32; 50 qiymatlar qatorini tashkil etadi.

5-rasm. Dumaloq jismlar diametrlarining 7 ta oraliq miqdori bo'yicha grafik ifodalanishi; a) arifmetik progressiyada;

b) geometrik progressiyada.

Ko'rib chiqilgan dumaloq jismlar (truba-tarnov, val, tsilindr) diametrlari yetita oraliq miqdor bo'yicha grafik ifodalanishi 5–rasmda ko'rsatilgan. Bunday sonlar qatoriga maqbul sonlar qatori deb nomlangan geometrik progressiya qabul qilingan.

CHizikli nominal o'lchamlarni standartlashtirishda va boshqa xollarda R5, R10, R20, R40 asosiy katorlar keng kullaniladi. ularning son kiymatlaridan na muna 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Asosiy katorlar jadvali.

Asosiy katorlar				Afzalrok son raqami	Logarifmlar mantissasi	Sonlarning xisoblangan kattaligi	Asosiy sonlaridan xisoblangan kattaliklarning ayirmasi, %
R5	R10	R20	R40				
1,00	1,00	1,00	1,00	0	000	1,0000	0
			1,06	1	023	1,0593	+0,07
		1,12	1,12	2	050	1,1220	-0,18
			1,18	3	075	1,1885	-0,71
	1,25	1,25	1,25	4	100	1,2589	-0,71
			1,32	5	125	1,3335	-1,01
		1,40	1,40	6	150	1,4125	-0,88

Bu qatorlar asosida GOST 3666-69 bo'yicha 2,5-710 mm oraliklardagi chizikli o'lchamlar - parametrlar standartlashtirilgan.

Bundan tashqari xalqaro elektrotexnik komitet (MEK) tomonidan belgilangan E3, E6, E12, E24, E48, E96 elektrotexnikada, xususan, radiotexnikada keng qo'llaniladi: $E3=\sqrt[3]{10}=2,2$; $E6=\sqrt[6]{10}=1,5$ va hakoza.

Maxraji $\sqrt[40]{10}$ bo'lgan geometrik qatorda 375, 750, 1500 va 3000 sonlari mavjud bo'lib, elektrotexnika sohasida juda qulay. Assinxron elektr motorlarning daqiqadagi aylanishlar soni bilan bog'liqdir.

13-amaliy mashg'ulot

Buyumning unifikatsiyalash miqyosini aniqlash. Unifikatsiya va uning mohiyati. Mahsulot va buyumlarning unifikatsiyalashtirish.

Birxillashtirish usuli

Standartlashtirish obektlarini simplifikatsiyalash — ko'plab ishlatiladigan elementlarni oddiy qisqartirishga asoslangan unifikatsiyalashtirishning elementar ko'rinishi. Ixtiyoriy darajada simplifikatsiyalashni amalga oshirish mumkin.

O'z DSt 1.0-1998 da birxillashtirish atamasiga quyidagicha izoh berilgan.

Birxillashtirish — muayyan ehtiyojni qondirish uchun zarur bo'lgan eng ma'qul o'lchamlar sonini yoki mahsulot, jarayon yoki xizmat turlarini tanlash. Birxillashtirish unifikatsiya deb ham yuritiladi. Bu so'z lotincha uni — bir, unio — birlik (birdamlik) ma'nolarini anglatadi.

Birxillashtirish eng katta texnik-iqtisodiy samaradorlikka erishish maqsadida yangi ishlanmalar yoki oddiy qisqartirish (simplifikatsiya) hisobiga amalga oshirilishi mumkin.

Unifikatsiyaning asosiy maqsadi quyidagilardan iborat:

1) buyumlarni ishlab chiqish, ishlab chiqarishga tayyorlash, tayyorlash, texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash muddatlarini qisqartirish yo'li bilan ilmiy-texnik taraqqiyotning rivojlanishini tezlashtirish;

2) buyumlarni va ularning tarkibiy elementlarining o'lcham almashinuvchanligi va yuqori sifatlilikini ta'minlash;

3) buyumlarni loyihalash va tayyorlash xarajatlarini kamaytirish;

4) tayyorlash mashaqqatini kamaytirish.

Mashina va apparatlarda unifikatsiyalashgan detallar va uzellar qanchalik ko'p bo'lsa, loyihalash va tayyorlash, chizmalar soni, yangi ishlab chiqilayotgan texnologik jarayonlar, loyihalanadigan jihozlar miqdori shunchalik qisqarib boradi. Unifikatsiya ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va seriyali ishlab chiqarishning oshishiga, yangi mahsulotni ishlab chiqarishda ishlab chiqarish tezligini ta'minlashga, maxsus ishlab chiqarishni tashkil etishga imkon yaratadi.

Unifikatsiyaning vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

- yangi yaratilayotgan mahsulotlar guruhi bir xilligi yoki tarkibiy elementlar (agregatlar, uzellar, detallar)ni ishlab chiqarishda o'zlashtirilgan, vazifaviy qo'llanilishi avval loyihalashtirilgan yaqinligi bo'lgan mahsulotlardan foydalanish;

- yangi yaratilayotgan yoki modernizatsiyalangan buyumlarni qo'llash uchun unifikatsiyalashgan tarkibiy elementlarni ishlab chiqish;

- konstruktiv-unifikatsiyalashgan buyumlar qatorini ishlab chiqish;

- buyum va materiallar qo'llanilishiga ruxsat etilayotgan nomenklaturalarini maqsadli minimumga qisqartirish.

Birxillashtirishga turli talqinlar berilgan. Umumiy olganda, birxillashtirishni elementlarning turli-tumanligini ular qo'llanadigan tizimlarning turli-tumanligiga nisbatan qisqartirilishi deb tushunish ko'proq maqsadga muvofiq bo'ladi.

Birxillashtirish asosan 3 ta darajada o'tkaziladi:

- korxona darajasida;
- tarmoq darajasida;
- tarmoqlararo darajada.

Keyingi vaqtlarda xalqaro birxillashtirish ham keng rivojlanmoqda. Birxillashtirish muayyan ketma-ketlikda amalga oshiriladi. Birinchi navbatda uning yo'nalishi, turi va darajasi belgilanadi. So'ngra, birxillashtiriladigan buyumlarning chizmalari va ularning tahliliy ma'lumotlari yig'iladi va bu chizmalar oldiga qo'yilgan maqsadga ko'ra tabaqalanadi. SHundan so'ng, yoki yangi konstruktsiya ishlab chiqiladi, yoki amalda bo'lganlarining ichidan boshqalarining o'rnini bosishi mumkin bo'lgani tanlanadi.

Birxillashtirish darajasi namuna o'lchamlari doirasidagi qo'llanish koeffitsienti asosida aniqlanishi mumkin.

Buyumlarning standart va birxillashtirilgan detallar va tarkibiy qismlar bilan ta'minlanganlik darajasi quyidagicha aniqlanadi: 1. Qo'llanishlik koeffitsienti bilan, % da:

$$K_{qo'l} = \frac{n-n_0}{n} \cdot 100\% \quad (3.2)$$

bunda: n — buyumda detallar va tarkibiy qismlarning umumiy miqdori; n_0 — tanlangan namuna o'lchamlar soni.

2. Takrorlanishlik koeffitsienti bilan, % da:

$$K_{qo'l} = \frac{m-m_0}{m-1} \cdot 100\% \quad (3.3)$$

SHunga o'xshash qo'llanishlik koeffitsientini qiymat bo'yicha aniqlash mumkin.

Endilikda birxillashtirishga standartlashtirishning bir usuli sifatida emas, balki alohida, mustaqil bir faoliyat sifatida qaralmoqda.

Amaliyotda sanoat tarmoqlarida butlovchi buyumlarning unifikatsiyasi bo'yicha tadbirlar qabul qilinib, namunaviy elektr qurilmalari, elektrodvigatellar, aylanish podshipniklari, uzatma tasmalarini qo'llash bo'yicha chegaralangan standartlarni yaratish yo'li bilan tarmoqlararo unifikatsiyalash qo'llanilmoqda. Masalan, qurilishda

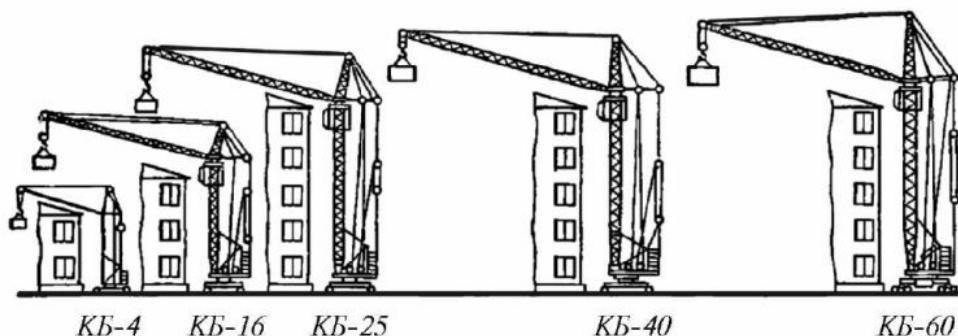
yuk ko'tarish kranlari uchun GOST 13355-79 «Qurilish minora kranlari. Asosiy parametrlari» standartida harakatlanuvchi sakkizta tip o'lchamlari va uchta qadama kranlarining tip o'lchamlari qurilishdagi ehtiyojlarni to'liq ta'minlashi nazarda tutilgan (1-rasm).

Kimyo sanoati mashina va apparatlari ko'plab turli xil sharoitlarda, ya'ni turli xil bosimlar — juda ham chuqur vakuumdan 2500 kgf/sm² gacha va undan yuqori bosimlar, —196 °C dan +2000 °C gacha haroratlarda, yong'in va portlash xavfi bor muhitlarda, issiqlik va mexanik kuchlanishlarning turli davriylıklarida ishlashi uchun mo'ljallangan. Bunday turli-tuman ishchi sharoitlari ko'plab miqdorda apparat va mashinalar, ularning detallari va uzellarini yaratishni keltirib chiqaradi. Kimyoviy mashinasozlik zavodlarida tayyorlanayotgan qurilmalar nomenklaturasining 4000 dan ko'p tip o'lchamlari hisoblanadi.

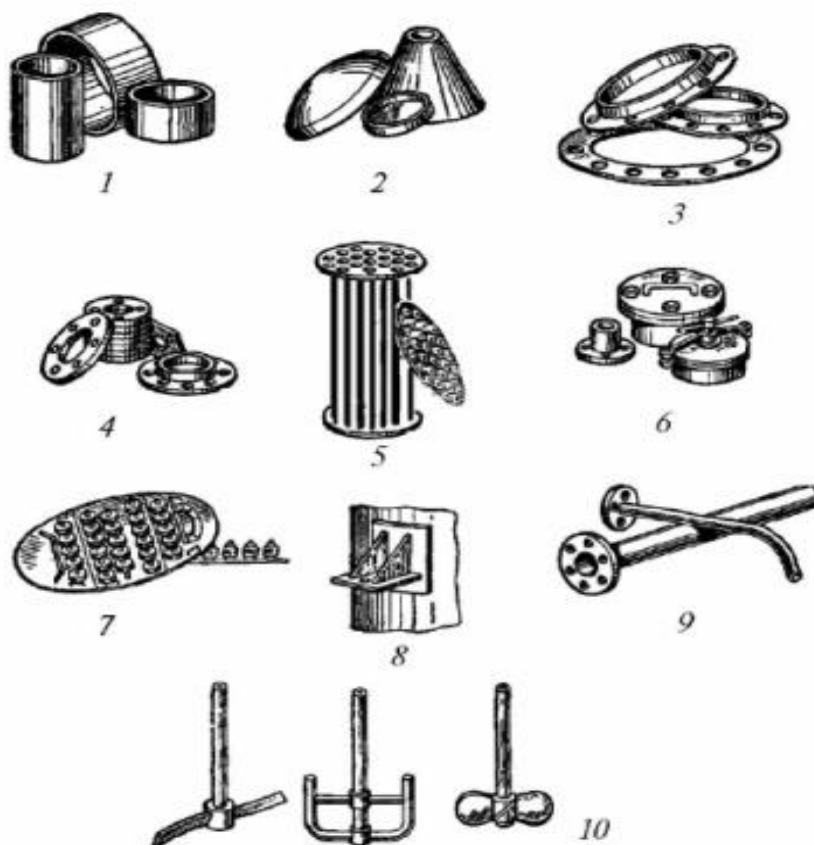
Oxirgi yillarda kimyoviy apparatlarning payvandlangan detallari va unifikatsiyalangan uzellari asosida standartlar ishlab chiqilgan: konus, yassi, yarimshar shaklidagi po'lat bochkalar tubi; jezli, misli va aluminli bochka tublari, gardishli birikmalar; ajratilgan qismlarsiz qobiqlar; tirgakli vertikal va gorizontal idishlar, shtutserlar (rezbali quvur parchalari) va boshqalar (2-rasm).

Kimyoviy apparatlar va qurilmalar detallari va uzellariga standartlarni yaratish alohida unifikatsiyalangan uzellar va detallardan apparatlarni yig'ish keng imkoniyatlarni yaratib, nafaqat ularni sig'imli, issiqlik almashinuv va kolonnali apparatlarga, balki tsentrifuga, kompressorlar va boshqa mashina hamda apparatlarga joriy etish mumkin (3 va 4-rasmlar).

Tarmoqlararo unifikatsiyalashtirish. Yo'l qurilishi mashinasozligida unifikatsiyalashtirish usulining qo'llanilishi shatak asosida turli xil maqsadlarga mo'ljallangan mashinalarni yaratish imkonini berdi. Bir o'qli shatakli bir kovshli va rotorli ekskavatorlar, aylanadigan va aylanmaydigan kranlar, greyder-eksavator, skreper, g'altakmola, orqa yoki yonlanma yuklovchi tuproq tashuvchi samosval, suv sepuvchi-yuvuvchi mashina, kompressorli stansiya,

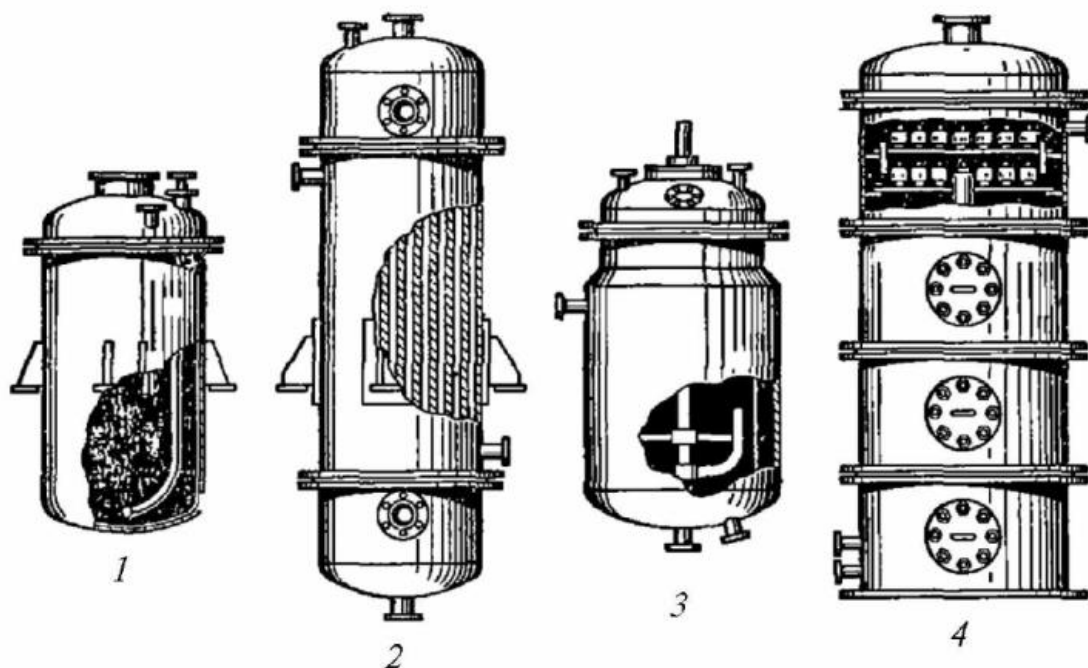

1-rasm. Standart uzellardan komponovkalangan minoralı kranlarning konstruktiv-unifikatsiyalangan qatori

2-rasm. Kimyo sanoati uchun mashina va apparatlarning standart va unifikatsiyalangan detal va uzellari:

1 — gardish; 2 — bochka tubi; 3 — gardishli (flanesli) apparatlar; 4 — gardishli quvurli o'tkazgichlar; 5 — quvursimon naylar; 6 — qopqoqli tuynuk va shtutser (rezbali quvur)lar; 7 — qalpoqcha va tarelkalar; 8 — tutib turuvchi ustunlar (oporalar); 9 — kirish o'tkazishlar va chiqish o'tkazishlar; 10 — aralashtirgich

3-rasm. Standart va unifikatsiyalashgan uzellardan yig'ilgan kimyoviy apparatlar:
1 — to'plagich; 2 — issiqlik almashtirib beruvchi qurilma;

3 — aralashtirgichli reaktor; 4 — kolonnali apparat.

nasosli stansiya, panel tashigich, bitum tashigich, tsement tashigich, kabel taxtlovchi va moy quyish mashinalari (5-rasm); ikki o'qli shatakli mashinalar — buta qirqadigan mashina, ildiz (tunka) kovlaydigan mashina, universal yeryumshatgich mashina, sovuq qumloq yerni yumshatuvchi mashina, plugli va rotorli qor tozalash mashinasi, qiyalikni tozalash mashinasi, kuchsiz qumloq yerlarda ishlash uchun ekskavator, turli tipdagi ariq tozalagich va boshqa mashinalar yaratildi (6-rasm).

Tayanch mashinalar 7-rasmda ko'rsatilgan. Bu barcha mashinalar maxsus ishlar uchun mo'ljallangan va yuqori ishlab chiqarish quvvati bilan ta'minlangan.

14-amaliy mashg'ulot

Agregatlashtirishdan texnik-iqtisodiy samaradorlikni baholash. Agregatlashtirish, agretlashtirish tushunchasi va uning mohiyati. Agregatlashtirishning texnik-iqtisodiy samaradorligini aniqlash.

Agregatlashtirish usuli

Agregatlashtirish — geometrik va funktsional o'zaro almashuvchanlik asosida turli buyumlarni yaratishda ko'p marta ishlatiluvchi, alohida, standart, birxillashgan buyumlardan iborat mashinalar, asboblari va jihozlarni yaratish hamda ishlatish usuli hisoblanadi.

Agregat (lotincha aggrego — birikaman, birikish ma'nosini anglatadi) texnikada alohida vazifani mustaqil bajaruvchi, to'liq o'zaro almashuvchanlikni o'zida namoyon etuvchi (mashina kompleksi) unifikatsiyalangan mashinalar uzellarini yaxlitlashdir. Masalan, A tavsiflari: elektrodvigatellar, reduktorlar, nasoslar va boshqalar. Ba'zan «A» atamasi ikkita qurilma yoki undan ortiq mashinalarni belgilash uchun xizmat qiladi.

Agregatlashtirish mashina va jihozlarning ishlash sohalarini kengaytiradi, ishlash muddatini uzaytiradi, ulardan foydalanishni osonlashtiradi.

Agregatlash — mashinalar, jihozlarni o'zaro almashuvchi agregatlardan tuzish usulidir.

Agregat — mashinaning (mashinalar, jihozlar majmuyining) to'liq o'zaro almashuvchanlikka ega bo'lgan, ayrim funktsiyalarni mustaqil bajaradigan yirik birxillashtirilgan usuli (ikki yoki bir necha har xil mashinalarning umumiy ishi uchun birikma).

Agregatlashtirishning yana bir muhim xususiyatlaridan biri — asosiy turlarning modifikatsiyalanishi hisobiga mashina va jihozlarning nomenklaturasining ko'payishidir. Bundan tashqari, agregatlashtirilgan jihozlar konstruktiv qaytaruvchanlikka ega bo'ladi. Bu esa standart agregat va bo'laklarni ishlab chiqarish ob'ektlarining konstruktsiyalarini o'zgartirishda va joiz bo'lganda yangi turdagi mahsulotlarga o'tishdagi moslashuvlarda takror ishlatish imkoniyatlarini yaratadi.

Agregatlashtirish printsiplari birxillashgan elektron bloklar, o'lchash o'zgartirgichlari va elementlaridan tashkil topgan tekshiruv o'lchash asboblari yaratishda keng qo'llaniladi.

Dastlabki EHMLar bir necha o'n yillar muqaddam elektron lampalarda ishlovchi, ikki-uch xonali uylarning o'lchamidek bo'lgan. Birxillashtirish va agregatlashtirishni qo'llash natijasida ularning

o'lchami keskin kichraydi. Yangi elektron texnologiyalarning rivojidan keyin esa hozirgi siz foydalanadigan o'lchamlarga ega bo'ldi. Agar kompyuteringizning disk yurituvchi qurilmasi ishdan chiqqan bo'lsa, o'rniga bema'lol boshqasini o'rnatishingiz mumkin.

Kompyuterning ichida hech qanday radiomontaj ishlari qilish shart emas. O'rnatish joylari ham yangisilikiga mos keladi.

Bu narsalar oddiydek tuyuladi. Lekin buning tagida qanchalar katta mehnat, izlanishlar, tajribalar yotganini ko'z oldiga keltirish qiyin.

Avtomatik ishlab chiqarish va agregatli stanoklarni yaratish bo'yicha yig'ilgan stanoksozlik ishlar tajribasi qurilma konstruktsiyasining ko'plab elementlarini standartlashtirish qamrab olinganligini

tasdiqlash imkonini beradi. Stanok ishlab chiqaruvchi zavodlar ishlab chiqargan stanoklardan iste'molchi-zavodlar standart va unifikatsiyalashgan elementlardan foydalanib, ko'plab avtomatlashtirilgan

stanoklar va avtomatik ishlab chiqarish yaratishgan (3.13, 3.14, 3.15-rasmlar).

Standart elementlardan agregatli stanoklarning muhim afzalligi ularni tezlik bilan qayta komponovkalash imkoniyati hisoblanadi. Ishlab chiqarish ob'ekti smenasida xuddi shunday standart elementlardan stanoklar tekshirib ko'riladi va stanoklarning yangi komponovkasi yig'iladi.

15-amaliy mashg'ulot

Standartlarni ishlab chiqish bosqichlarini o'rganish. Standartlarni ishlab chiqish tartibi va qoidalari. Standartlarni ishlab chiqish bosqichlari O'zDSt 1.1.

O'zbekiston davlat standartlarini ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish

O'z DSt 1.1-92 "O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish davlat tizimi. O'zbekiston Respublikasining standartini ishlab chiqish, kelishib olish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi" standartiga binoan O'zbekiston Respublikasi standarti (bundan keyin - standart deb yuritiladi) standartlashtirish bo'yicha texnikaviy qo'mitalar, standartlashtirish bo'yicha tayanch tashkilotlari, vazirliklar, idoralar, uyushmalar, kontsernlar, davlat, shirkat, pudratchi, aksioner, qo'shma korxonalar, muassasalar va tashkilotlar tomonidan ishlab chiqiladi.

Standartni har xil tashkilotlar mutaxassislarining ishchi guruhlariga tomonidan ishlab chiqishga yo'l qo'yiladi.

Standartning bir nechta tashkilot tomonidan ishlab chiqilishida yetakchi ishlab chiquvchi tashkilotlar (ijrochilar ro'yxatida birinchi o'rinda turadi) hamkorlikda ish bajaruvchi har bir tashkilot bilan ish ko'lamini va muddatlarini aniqlaydi.

Standart Respublika hududida kimga qarashli ekanligi va mulk shaklidan qat'iy nazar, standart ishlab chiqilgan tashkilotlarni iste'mol qiladigan va mahsulot ishlab chiqaradigan hamma korxona va tashkilotlar uchun majburiydir.

Standartga kiritiladigan o'zgarish asosiy standart uchun belgilangan tartibda majburiy kelishib olinishi, tasdiqlanishi va ro'yxatdan o'tkazilishi lozim.

Standartlarning tuzilishi, mazmuni, bayon etilishi va rasmiylashtirilishi davlat standartlashtirish tizimi standarti va davlatlararo standarti (GOST 1.5-85)ga muvofiq bajariladi.

Standartni ishlab chiqishda tashkiliy - usuliy birlikka erishish maqsadida hamda standartni ishlab chiqish bosqichlari bajarilishini nazorat qilish uchun 4 bosqich joriy etiladi.

1-bosqich - zaruriyat tug'ilganda standartni ishlab chiqishda texnikaviy topshiriq ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi;

2-bosqich - standart loyihasini ishlab chiqish (birinchi tahriri) va uni fikr mulohazalar olish uchun yuborish;

3-bosqich - fikr-mulohazalar ustida ishlash, standart loyihasini (oxirgi tahririni) ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlashga taqdim etish;

4-bosqich - standartni tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish.

Standartlarni ishlab chiqish bosqichlarini bir-biri bilan qo'shib olib borishga yo'l qo'yiladi.

2. Standartga texnikaviy topshiriqni ishlab chiqish va tasdiqlash

1-bosqich

Texnik topshiriq me'yoriy hujjatni ishlab chiqish ishlarini bajarish bosqichlarini o'rnatish maqsadida buyurtmachi-tashkilot bilan kelishilgan holda, ishlab chiquvchi tashkilot tomonidan tuziladi va odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- standartlashtirish ob'ekti va qo'llanish sohasi;
- standartning bo'limlari va standartda o'rnatiladigan asosiy talablar ro'yxati;
- standartni ishlab chiqish bosqichlari;
- standart bilan birga taqdim etiladigan hujjatlar ro'yxati;
- standart loyihasini kelishish lozim bo'lgan boshqaruv idoralari va (yoki) korxonalar ro'yxati;
- buyurtmachining boshqa talablari.

3. Standartlar loyihasini ishlab chiqish va muhokama uchun tarqatish

2 – bosqich

Standart loyihasi manfaatdor tashkilotlarning takliflari asosida va (yoki) tayyorlovchi-korxonalarning tashabbusi bilan ishlab chiqiladi.

Standartning loyihasini ishlab chiqqish bilan bir vaqtda standart loyihasiga tushuntirish yozuvi tuziladi va zarur bo'lganda, standartni joriy etish bo'yicha asosiy tashkiliy-texnikaviy tadbirlar rejasining loyihasi (keyinchalik – asosiy tadbirlar rejasining loyihasi) ishlab chiqiladi. Standart loyihasi tushuntirish yozuvi bilan birga va asosiy tadbirlar rejasining loyihasi bilan nushasi ko'paytiriladi va fikr olish uchun quyidagi ro'yxat bo'yicha manfaatdor tashkilotlarga tarqatiladi:

- buyurtmachi-tashkilot (asosiy iste'molchi)ga yoki standartning loyihasini kelishish bo'yicha tayanch tashkilot deb tayinlangan uning tashkilotlaridan biriga;
- standart loyihasida vakolatlariga qarashli talablar o'rnatilgan bo'lsa, davlat nazorati idoralariga, sog'liqni saqlash vazirligiga, atrof muhitni muhofazalash qo'mitasiga;
- mahsulotning biriktirilgan turlari bo'yicha standartlashtirish tayanch tashkilotlariga;
- standartni joriy etuvchi va joriy etilishini ta'minlovchi tashkilotlar va korxonalarga.

Korxona va tashkilotlar taqdim etilgan standart loyihasini ko'rib chiqib, o'z fikr-mulohazalarini yozadi va standartni ishlab chiquvchiga, standart loyihasini olgan kundan boshlab 15 kundan kechiktirmay jo'natadi.

4. Kelgan fikr va mulohazalarni ko'rib chiqish

3-bosqich

Ishlab chiquvchi-etakchi tashkilot olingan fikr-mulohazalar asosida fikr-mulohazalar to'g'risida ma'lumot tuzadi.

Ishlab chiquvchi-etakchi tashkilot va hamkor bajaruvchi tashkilotlar fikr-mulohazalar asosida standart loyihasining oxirgi tahririni ishlab chiqadi va tushuntirish yozuviga va asosiy tadbirlar rejasining loyihasiga aniqlik kiritadi.

Ishlab chiquvchi-tashkilot va boshqa manfaatdor tashkilotlar o'rtasida standart loyihasi bo'yicha kelishmovchilik bor bo'lsa, ishlab chiquvchi tashkilot kelishmovchiliklarni ko'rib chiqish bo'yicha asosiy manfaatdor tashkilotlar vakillarining, shu jumladan standartning ko'rilayotgan loyihasi bo'yicha qaror qabul qilishga vakolatlangan buyurtmachilar (asosiy iste'molchilar)ning vakillari ishtirokida kelishuv majlisini o'tkazadi.

Standart loyihasining aniqlik kiritilgan tahririning alohia moddalari bo'yicha kelishmovchiliklar bor bo'lsa, majlis bayonnomasida tashkilotlarning vakillari bu moddalar bo'yicha aloxida fikrga ega, deb ko'rsatiladi.

Majlisda qabul qilingan qarorlar asosida standart loyihasining oxirgi tahriri tuziladi, tushuntirish yozuvi va asosiy tadbirlar rejasining loyihasiga aniqlik kiritiladi.

Standart loyihasining oxirgi tahririni tasdiqlashga taqdim etish oldidan ishlab chiquvchi-tashkilot buyurtmachi-tashkilotga (asosiy iste'molchiga) kelishishlik uchun jo'natadi.

Standart loyihasini kelishishlik standart loyihasi keltirilgan kundan boshlab ko'pi bilan 15 kun muddat ichida amalga oshiriladi.

Yangi (takomillashtiriladigan) mahsulot yaratish bo'yicha ishlar tarkibida olib boriladigan, standart loyihasini ishlab chiqishda standart loyihasini qabul komissiyasi, badiiy-texnik kengash (BTK), degustatsiya (sifatini aniqlash) komissiyasi va boshqalar, manfaatdor tashkilotlarning mas'ul vakillari ishtirokida kelishib oladi.

Standart loyihasining kelishilganligini tasdiqlovchi hujjat tajriba nushaning qabul dalolatnomasi (BTK bayonnomasi) dan iborat bo'ladi.

Standartga kiritiladigan o'zgartirishlar, agar ilgari kelishishgan tashkilotlarning manfaatlariga ta'sir etmasa, faqat buyurtmachi (asosiy iste'molchi) bilan kelishib olinadi.

Standart loyihasining oxirgi tahririni tasdiqlashga taqdim etishda oldin tayanch tashkilot yoki o'ziga biriktirilgan mahsulotga oid yoki faoliyat sohasida standartlashtirish bo'yicha TQ standartni ilmiy-texnikaviy va huquqiy ekspertizadan o'tkazadi.

5. Standartning oxirgi loyihasini ishlab chiqish va tasdiqlashga berish

4-bosqich

Ishlab chiquvchi-tashkilot standart loyihasini tasdiqlashga quyidagi hujjatlar bilan birga taqdim etadi:

- ilova xati;
- standart loyihasining oxirgi tahririga tushuntirish yozuvi;
- asosiy tadbirlar rejasining loyihasi;
- standart loyihasi 4 nushada, bundan ikkitasi birinchi bo'lishi lozim;
- standart loyihasining kelishishganligini tasdiqlovchi asl hujjatlar;
- standart loyihasiga fikr-mulohazalar to'plami;
- kelishmovchiliklar to'g'risidagi ma'lumotnoma;
- elektron versiya;

6. Standart loyihasini tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish

Standartni tasdiqlagan idoraning qarori bilan standart teadiqlanadi va amalga kiritiladi.

O'zstandart Agentligi standartni davlat ro'yxatidan o'tkazadi.

Eksport uchun mo'ljallangan mahsulotga qo'shishga talablar davlat ro'yxatidan o'tkazilmaydi.

Standart davlat ro'yxatiga 4 nushada taqdim etiladi: asliyat, ikkinchi nusha {dublikat} va ikkita nusha.

Standartning ikkinchi nushasi standart asliyatiga o'xshash bo'lishi va undan zarur sifatli nusha olishni ta'minlashi kerak.

Standart davlat ro'yxatiga ikki tilda: davlat va rus tillarida taqdim etilishi lozim.

Standartga zarur bo'lganda kiritiladigan tuzatishlar qo'ldan qora tush, pasta, siyoh bilan aniq yozilishi, birinchi varaqning orqa betida izohlangan va rahbar (rahbar muovini) imzosi va ro'yxatdan o'tkazishga taqdim etgan idora (tashkilot) ning muhri bilan tasdiqlangan bo'lishi lozim.

Standart davlat ro'yxatidan ko'pi bilan 5 kun muddatda o'tkaziladi.

Standartni belgilash, standartni tasdiqlagan tashkilotdan qat'iy nazar, O'zstandart Agentligi tomonidan amalga oshiriladi. Standart belgisi quyidegilardan iborat bo'ladi:

- hujjat indeksi – O'z DSt
- ro'yxatga olingan tartib raqami;
- ikki nuqta bilan ayirilgan tasdiqlash yilining to'rtta raqami: masalan, O'z DSt 789:1997

Standart asliyati, ikkinchi nushasi va ikkita nushasining birinchi betlarida ro'yxatga oluvchi idora ro'yxatga olgan idora nomi, sana va davlat ro'yxatidan o'tgan nomeri ko'rsatilgan shtamp bosadi.

Standartning ikkinchi nushasi va bir nusha O'zstandart Agentligida qoladi.

Standart asliyati va nushaning ikkinchisi ishlab chiquvchiga qaytariladi.

16-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirishning qonuniy xuquqiy jihatlarini o'rganish.”Standartlashtirish to'g'risidagi” qonunni sharhlash va munozara yuritish

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishning qonuniy asoslari

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish to'g'risida” (mart 1992 y.) respublika Vazirlar Mahkamasining qarori bilan belgilangan standartlashtirishning tashkiliy asoslari “Standartlashtirish to'g'risida” O'zbekiston Respublikasining Qonuni bilan qonunlashtirilgan. Qonun 28 dekabr 1993 y. da qabul qilingan, 28 fevral 1994 y. umumiy axborot vositalarida chop etilgan va shu kundan boshlab kuchga kirgan.

Qonunda standartlashtirishning asosiy maqsadlari belgilangan:

- iste'molchilar va davlatning mahsulot (xizmatlar) ning aholi hayoti, sog'ligi va mulki, atrof muhit uchun xavfsizligi masalalari bo'yicha manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotning o'zaro almashinuvchanligi va mos keluvchanligini ta'minlash;
- mahsulotning sifati va raqobatbardoshligini oshirish;
- barcha turdagi boyliklarning tejalishiga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen halokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlarning sodir bo'lishi ehtimolini hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- o'lchashlarning birliligini ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasining “Standartlashtirish to'g'risida” qonunida belgilanganki, respublikada standartlashtirish bo'yicha ishlarni o'tkazish umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini

belgilovchi O'z SDT faoliyat ko'rsatadi. Bu qoidalarining o'zi O'zdavstandart tomonidan o'rnatiladi. Davlatarxitekturaqurilish (qurilish, qurilish industriyasi, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalash sohasida), Davlatabiatqo'mitasi (tabiiy boyliklardan foydalanish va atrof muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan saqlash sohasida, Sog'liqni saqlash vazirligi (tibbiyotga mo'ljallangan mahsulotlar, tibbiyot texnikasi buyumlari, dori-darmonlar sohasida, shuningdek respublikada chiqariladigan va import bo'yicha keltiriladigan mahsulotda inson uchun xavfli aralashmalar borligini aniqlash masalalari bo'yicha) o'zining vakolat doirasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish, muvofiqlashtirish va ta'minlash ishlarini olib boradi. Respublikada ko'llaniladigan me'yoriy hujjatlar ro'yxati keltirilgan:

- xalqaro (davlatlararo, hududiy) standartlar;
- O'zbekiston davlat standartlari;
- tarmoqlar standartlari;
- texnik shartlar;
- ma'muriy-hududiy standartlar;
- korxonalarining standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlarga shuningdek, standartlashtirish bo'yicha qoidalar, me'yorlar, texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlar tasniflagichlari (klassifikatorlari) ham kiradi.

Xalqaro (davlatlararo, hududiy), xorijiy me'yoriy hujjatlar O'zdavstandart tomonidan belgilangan tartibda qo'llaniladi. Yagona va uzluksiz ta'lim davlat tizimida ta'lim davlat standartlari ishlab chiqiladi, respublika Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar mamlakatimiz va xorijiy fan va texnikasining zamonaviy yutuqlariga asoslanishi va xalqaro savdo uchun ortiqcha to'siqlar paydo qilmasligi lozim. Raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun o'zuvchi (oldindan tuzilgan) standartlar yaratilishi mumkin.

Mahsulotni me'yoriy hujjatlarsiz ishlab chiqarish va xaridga qo'yish man etiladi.

Mahsulotning aholi hayoti, sog'ligi, mulkiga xavfsizligini ta'minlaydigan me'yoriy hujjatlarning talablari, mahsulotning mos keluvchanligi va o'zaro almashinuvchanligini, ularni tekshirish usullarining bir xilligini va bir xil tamg'alanishini ta'minlash uchun rioya qilinishi shart.

Standartlar va o'lchashlar birliligini ta'minlash ustidan davlat nazorati idoralari, ob'ektlari va sub'ektlari, davlat nazoratini bajaruvchi davlat inspektorlarining huquqlari va mas'ulligi, shuningdek davlat nazorati sub'ektlarining va bularga rahbar shaxslarning standartlashtirish to'g'risida qonunlarni buzganligi uchun, shuningdek standartlardagi majburiy talablarni buzganligi uchun javobgarliklari belgilangan.

Davlat nazorati idoralariga quyidagi huquqlar berilgan:

- aniqlangan buzilishlarni bartaraf etish to'g'risida ko'rsatma berish;
- jarima solish;
- tadbirkor sub'ektlarning lavozimli shaxslarini ma'muriy javobgarlikka tortish;
- tekshirilgan mahsulotni ishlab chiqarishni taqiqlash yoki xaridga qo'yish (etkazib berish, sotish)ni, foydalanish (ekspluatatsiya qilish) ni to'xtatish;
- standartlarning majburiy talablariga mos kelmaydigan va davlat ruyxatidan o'tmagan import mahsulotning xaridga qo'yilishini taqiqlash;
- mahsulotni ishlab chiqarish yoki xaridga qo'yishni (etkazib berish, sotishni) taqiqlash to'g'risidagi davlat inspektorining ko'rsatmasini buzganligi uchun jarima yozish.

Jarima sud tomonidan belgilanadi, agar tadbirkor sub'ekt qoidani buzganlikdagi aybini o'z bo'yniga olsa va jarimani o'z ixtiyori bilan to'lashga rozi bo'lsa, bu to'g'rida qaror davnazorat idoralari tomonidan qabul qilinadi.

O'zbekiyyun Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 10 noyabr 2006 y. № 235 qarori bilan Davlat nazorati to'g'risidagi Nizomga jarimaga tortish qismida o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritilgan (Nizom 12 avgust 1994 y. № 410 hukumat qarori bilan tasdiqlangan).

a) 4 modda beshinchi abzats quyidagicha tahrirda bayon etiladi:

“xo'jalik faoliyatini yurituvchi sub'ektlarga nisbatan standartlarning majburiy talablarini buzganligi uchun, lavozimli shaxslarga ma'muriy jazo qo'llanilgandan keyin yil davomida takror

buzilishga yul qo'yganligi uchun xaridga chiqarilgan mahsulot narxining 50 foizi miqdorida jarimalarni qo'llash tug'risida qaror qabul qilish";

b) quyidagi mazmunda 9 modda qo'shimcha kiritilsin:

"9. Xo'jalik faoliyati sub'ektining oxirgi hisobot sanasida joriy aktivlarining summasidan 20 foizdan ortiq jarimalarni undirish qaror qabul qilingan kundan boshlab 6 oyga har oyda to'lash sharti bilan cho'zilishi mumkin"

Davlat byudjetidan moliyalashtiriladigan ishlar ro'yxati belgilangan:

- xalqaro, davlatlararo, hududiy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish yoki qatnashish;
- standartlashtirishning muayyan ob'ektlari bo'yicha qonun hujjatlarining loyihalarini ishlab chiqish;

- asos bo'luvchi tashkiliy-metodik va umumtexnikaviy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va uning ishlashini ta'minlash;

- texnik-iqtisodiy axborot tasniflagichlarini ishlab chiqish, bular to'g'risida rasmiy axborot tayyorlash va chop etish, shuningdek barcha foydalanuvchilarga tarqatish;

- umumdavlat ahamiyatidagi ilmiy-tadqiqot va boshqa ishlarni bajarish

- standartlarning majburiy talablariga rioya qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshirish;

- me'yoriy hujjatlar davlat jamg'armasini shakllantirish va olib borish. Standartlarni, mahsulot va xizmatlar katalogini belgilangan tartibda xaridga qo'yishdan olingan mablag'lar, shuningdek standartlashtirish to'g'risidagi qonunlarni buzganligi uchun jarimaga tortishdan olingan mablag'larning bir qismi ham moliyalash manbalari bo'lishi mumkin.

Davlat byudjeti mablag'laridan moliyalashtiriladigan davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulot sifatini me'yoriy ta'minlash bo'limlari nazarda tutilishi lozim.

Muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulot chiqaruvchi korxonalarni, shuningdek ananaviy texnologiya imkoniyatlaridan o'zuvchi, istiqbolga mo'ljallangan talablar standarti bo'yicha mahsulot ishlab chiqargani uchun iqtisodiy yordam va rag'batlantirish davlat kafolati Qonunda ko'zda tutilgan.

2. Standartlashtirishning asosiy tushuncha, maqsad va vazifalari

Faraz qilaylik, endi dam olay deb, dam olish xonasiga kirib, chiroqni yoqqan edik, lip etib yondi-yu, o'chdi. Nima qilamiz? Darhol boshqa lampochkani olib, almashtiramiz. Xo'sh, buning nimasi g'ayri tabiiy? Siz bunda kuygan lampochkani o'rniga boshqasi aynan, ham kuchlanish bo'yicha, ham qo'vvati bo'yicha, ham o'lchamlari bo'yicha to'g'ri kelishini ostida qanchalar inson mehnati yotganligini hech o'ylab ko'rganmisiz?

Odatda biz standart bo'yicha degan iborani ko'p ishlatamiz.

Xo'sh standart nima? **Standart** - bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarida eng maqbul darajali tartiblashtirishga yo'naltirilgan hamda faoliyatning har xil turlariga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlar fan, texnika va tajribalarning umumlashtirilgan natijalariga asoslangan va jamiyat uchun yuqori darajadagi foydaga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Standartlar darajasiga qarab, xalqaro, mintaqaviy davlatlararo, milliy va korxona miqyosida faoliyat ko'rsatadi.

Davlat standartlari mahsulotni ishlab chiqish va uni ishlab chiqarishga qo'yish bosqichida yangi mahsulotlarning yuqori sifatli turlarini yaratish va o'zlashtirishni tezlashtirishga, ishlab chiqaruvchi, tayyorlovchi va iste'molchi oralaridagi munosabatlarni yaxshilashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish tizimi yangi buyumga o'z vaqtida yuqori sifatli loyiha-konstruktorlik hujjatlar berish, korxonaning yangi mahsulotini berilgan sifat ko'rsatkichlariga asosan tayyorlashni va kerak bo'lsa mahsulotning ishlab chiqarishdan olib tashlashni belgilaydi.

Standartlashtirish mahsulot muomalada bo'lganida va sotish bosqichlarida mahsulotni joylashtirish (upakovka)da yaxshi tartib va sharoitlar yaratishga, yuklashga va joylashtirishga, saqlashga, omborlarda mahsulot sifatini buzilmay saqlashga, transportda olib yurishda, buyumni tarqatish, sotish tashkilotlariga talablar belgilaydi.

Standartlashtirish tub mohiyati bilan ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarador formalari haqidagi fandir.

Standartlashtirish iqtisod, texnologiya va fundamental fanlar singari asosiy yo'nalishlarni bir-biriga bog'lovchi vosita hamdir.

Ko'pgina texnika jihatidan ilg'or mamlakatlarda standartlashtirish masalalariga o'suvchi qiziqish qayd qilinmoqda, uning asosi bo'lgan standartlashtirishning nazariyasiga ham katta e'tibor berilmoqda.

Standartlashtirishni texnika taraqqiyotida, ishlab chiqarishda eng ratsional joriy qilish, mahsulot sifatini yaxshilash, mehnat harajatlarini va moddiy resurslarni ta'sirchan vositalaridan biri sifatida ko'rilmogda.

Ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik dastur va loyihalarni amalga oshirish standartlashtirishning asosiy maqsadlaridan hisoblanadi. Bu maqsadni amalga oshirilishi «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunda aniqlashtirilgan: «To'liq yoki qisman respublika byudjet mablag'larini moliyalashtiruvchi davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulotning sifatini me'yoriy taminlanishi bo'yicha bo'limlar ko'zda tutilishi shart».

Tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlar vujudga kelishini hisobga olgan holda, iqtisodiyot ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash.

O'zRH 78-001 rahbariy hujjat bilan me'yoriy hujjatlarda yong'in xavfsizligi talablari to'liq ko'rsatilishini tekshirish metodikasi ustidan nazorat qilish tartibi tasdiqlangan.

Standart bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar konsensusi (kelishuvi) asosida ishlab chiqilgan, ma'lum sohalarda optimal tartiblashtirishga yo'naltirilgan faoliyatning har xil turiga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlashtirish bu barcha manfaatdor tomonlar ishtirokida umumfoydali, jumladan, iqtisodiyotga erishishda takrorlanadigan vazifa (jarayon)larning umum maqbul yechimini topish uchun foydalanish sharti, texnik xavfsizlik va ekologiya talablariga rioya qilingan holda, ma'lum bir sohada, faoliyatni optimal darajada tartiblashtirish maqsadida qoidalar o'rnatish va qo'llashdir.

"Standartlashtirish ob'ekti" tushunchasini keng ma'noda ifodalash uchun "mahsulot, jarayon, xizmat" iboralari qabul qilingan bo'lib, buni har qanday materialga, tarkibiy qismlarga, asbob-uskunalariga, tizimlarga, ularni mosligiga, qonun-qoidasiga, ish olib borish uslubiga, vazifasiga, usuliga yoki faoliyatiga teng darajada daxldor deb tushunmoq lozim (7.1-rasm).

7.1-расм. Стандартиштириш объектларини синфланиши

Standartlashtirish har qanday ob'ektning muayyan jihatlari (xususiyatlari) bilan cheklanishi mumkin. Masalan, oyoq kiyimga nisbatan yondashiladigan bo'lsa, uning katta-kichikligi va pishiqligini alohida standartlashtirish mumkin.

Standartlashtirish ob'ekti sifatida xizmat – xalqqa xizmat qilishni (xizmat shartlarini qo'shib) va korxona hamda tashkilotlar uchun ishlab chiqarish xizmatini o'z ichiga oladi. Standartlashtirishning boshqa ob'ektlari faoliyatining birlashtirilgan sohalarida O'zbekiston Respublikasi Tabiati muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi hamda Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan belgilanadi.

Demak, standartlashtirish ob'ekti – standartlashtiriladigan yoki unga yo'naltirilgan mahsulot, ishlar (jarayonlar) va xizmatlardir.

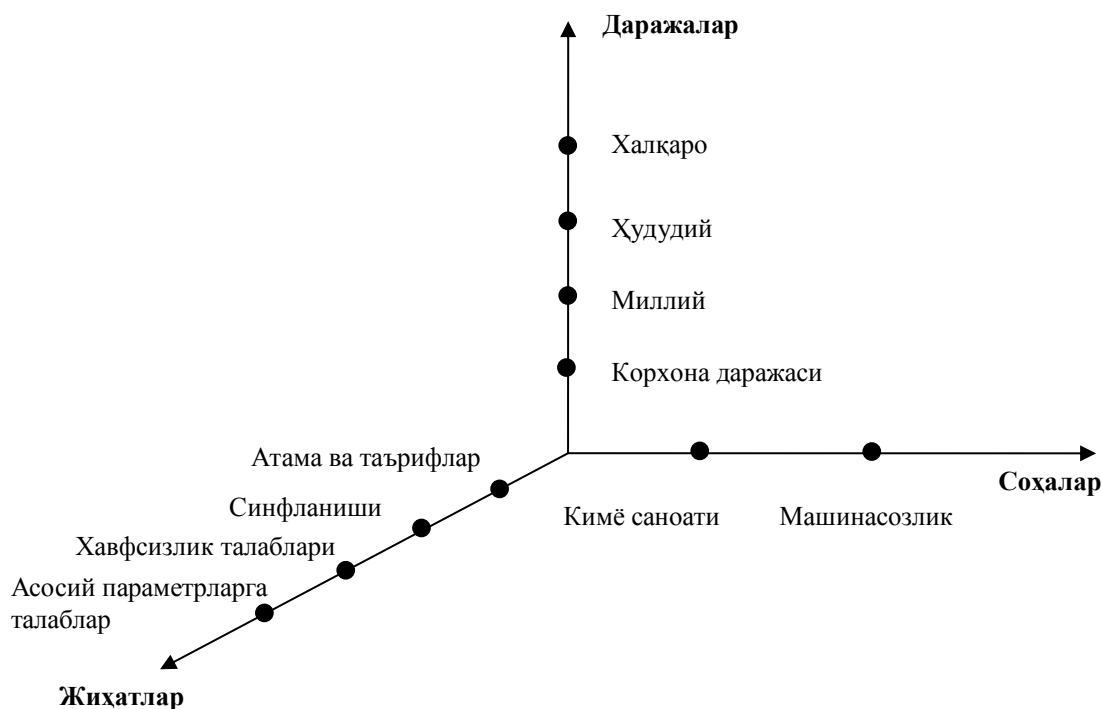
Standartlashtirish jihati – tanlangan standartlashtirish ob'ektini standartlashtirish yo'nalishi bo'lib, unga ko'rsatilgan talablar turini aniqlaydi.

O'z-o'zidan standartlashtirish jihati muayyan bir guruhdagi mahsulot yoki xizmatlar bo'lib, unda: atama va ta'riflar, sinflanishi, asosiy parametriga talablar, saqlash, tashish va vosita hamda usullariga talablar, nazorat usullari va vositalari, metodlariga talablar va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish sohasi o'zaroaloqador standartlashtirish ob'ektlari majmuasi deb ataladi. Standartlashtirish sohasi bo'lib, kimyo sanoati, mashinasozlik, transport, oziq-ovqat sanoati, tibbiyot, ekologiya va boshqalar hisoblanadi. Masalan, kimyo sanoati standartlashtirish sohasi bo'lsa, kimyo sanoatining standartlashtirish ob'ektlari bo'lib texnologik jarayonlar, mahsulotlar, qurilmalarning xavfsizligi va ekologikligi va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish turli darajalarda amalga oshiriladi. Standartlashtirish darajasi dunyoning siyosiy, geografik, iqtisodiy hududi qabul qilingan standart ishtirokchilarining aloqadorligi bilan farqlanadi. Jami bo'lib to'rtta asosiy darajaga: halqaro, hududiy, milliy va korxona (tashkilot) darajasiga bo'ladi.

Standartlashtirish ob'ekti, jihati va darajasi standartlashtirish sferasini tashkil etadi. Uni uch o'lchamli to'g'ri burchakli kordinata tizimlarida grafik shaklda tasvirlash mumkin (7.2-rasm).

7.2-расм. Стандартлаштириш соҳалари

Odatda xalqaro, mintaqaviy, milliy standartlashtirish idoralari mavjud.

Xalqaro standartlashtirish faoliyatida barcha mamlakatlarning tegishli idoralari erkin holda ishtirok etish mumkin.

Mintaqaviy standartlashtirish deganda dunyo miqyosida birgina jug'rofiy yoki iqtisodiy mintaqasiga qarashli mamlakatlarning tegishli idoralari uchun erkin holda ishtirok etishlari mumkin bo'lgan standartlashtirish tushuniladi.

Milliy standartlashtirish – bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir.

Standartlashtirish har xil faoliyat turlari va uning natijalariga daxldor qoidalar, umumiy qonun-qoidalar yoki tavsiflarni o'zida qamrab olgan me'yoriy hujjat hisoblanadi.

Me'yoriy hujjat – atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Standartlashtirish maqsadlari ko'p qirrali bo'lib, ular asosan quyidagilardan iborat: bixillashtirish (har xillikni boshqarish), qo'llanishlilik, moslashuvchanlik, o'zaroalmashuvchanlik, sog'liqni saqlash, xavfsizlikni ta'minlash, tashqi muhitni asrash, mahsulotni himoyalash, o'zaro tushunishlikka erishish, savdodagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash va boshqalar. Bir maqsadning amalga oshishida bir vaqtda boshqa maqsadlarning ham amalga oshishi mumkin.

Standartlashtirishning ahamiyati va mohiyati. Ixtiyoriy ixtisoslikdagi mutaxassis ish faoliyati jarayonida ko'plab takrorlanuvchi masalalarni hal etishga ya'ni namunaviy hujjatlarni tuzish, namunaviy hisob-kitoblarni amalga oshirish, takrorlanuvchi o'lchashlarni bajarish, turli qurilmalar, texnikaviy tizimlar yoki odamlar jamoalarini boshqarish bo'yicha bir xil amallardan foydalanishga to'g'ri keladi. Bu masalalarni hal etishning turli xil variantlari mavjud. Standartlashtirish masalarni optimal hal etish, yanada to'g'riroq va iqtisodiy variantlarini aniqlashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish – bu aniqlangan sohada tartiblashtirish darajasini optimalligiga erishishga yo'naltirilgan, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida takrorlanuvchi masalalarni hal etilishini topishga xulosalovchi faoliyatdir.

Standartlashtirish ob'ekti ta'rifidan kelib chiqib, mahsulot (xom-ashyo, materiallar, detallar, buyumlar, qurilmalar), jarayonlar (turli xil operatsiyalarni bajarish usullari), atamalar, belgilashlar,

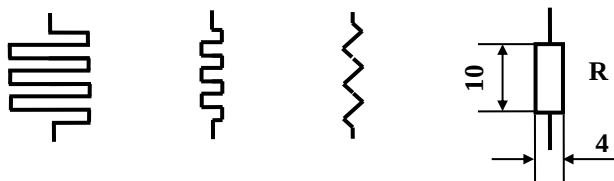
xizmatlar va ishlar standartlashtirishning ob'ekti bo'lib hisoblanadi. SHuning uchun standartlashtirish mohiyatini quyidagi shaklda bayon etish mumkin:

Standartlashtirish ob'ektini tanlash ya'ni aniqlangan soha faoliyatini tahlil qilish va ko'p marotaba takrorlanuvchi ob'ektlarni aniqlashni qamrab oladi.

Boshqa ob'ektlar (alamatlar, xossalari) mavjudligi to'g'risida ma'lumotlarni aniqlash jarayonida standartlashtirish ob'ektini modellashtirish.

Optimal modelni standartlashtirish, ya'ni me'yoriy hujjatni ishlab chiqish. Aynan me'yoriy hujjat bevosita standartlashtirish natijasi bo'lib hisoblanadi. Me'yoriy hujjat bir vaqtning o'zida standartlashtirish vositasi ham bo'li hisoblanadi. Uni umumiy va ko'p marotaba qo'llash mavjud va kelgusidagi masalalarni hal etishda kutilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy yoki boshqa samarani berishi mumkin.

Masalan, elektrik va elektron qurilmalarning sxemalarini tuzishda yanada yaqqol va qulay belgilashni qo'llash uchun namunaviy elementlari belgilanishi keltirilib, ularni shartli belgilash variantlari ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlarda majburiy ravishda keltirilgan va tasdiqlangan (7.3-rasm).

7.3-расм. Резисторни шартли белгилаш эволюцияси

Standartlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning (keyingi o'rinlarida mahsulotlar deb yuritiladi) aholining hayoti, salomatligi va mol-mulki, atrof-muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotlarning o'zaro bir-birining o'rnini bosishini va bir-biriga monandligini ta'minlash;
- fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek, aholi va xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq mahsulotlarning sifati hamda raqobatbardoshligini oshirish;
- resurslarning barcha turlarini tejashga, ishlab chiqarishning texnikaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulotda vaziyatlar yuzaga kelishi, havf-xatarni hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar nomenklaturasi va sifati to'g'risidagi to'liq va ishonarli axborot bilan ta'minlash;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash;
- o'lchashlarning yagonaligini ta'minlash;
- ishlab chiqaruvchi (sotuvchi, ijro etuvchi) ma'lum qilgan mahsulot sifati to'g'risidagi ko'rsatkichlarini tasdiqlash.

17-amaliy mashg'ulot

Standartlashtirishning qonuniy xuquqiy jihatlarini o'rganish. "Standartlashtirish to'g'risidagi" qonunni sharxlash va munozara yuritish

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishning qonuniy asoslari

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish to'g'risida" (mart 1992 y.) respublika Vazirlar Mahkamasining qarori bilan belgilangan standartlashtirishning tashkiliy asoslari "Standartlashtirish to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining Qonuni bilan qonunlashtirilgan. Qonun 28 dekabr 1993 y. da qabul qilingan, 28 fevral 1994 y. umumiy axborot vositalarida chop etilgan va shu kundan boshlab kuchga kirgan.

Qonunda standartlashtirishning asosiy maqsadlari belgilangan:

– iste'molchilar va davlatning mahsulot (xizmatlar) ning aholi hayoti, sog'ligi va mulki, atrof muhit uchun xavfsizligi masalalari bo'yicha manfaatlarini himoya qilish;

- mahsulotning o'zaro almashinuvchanligi va mos keluvchanligini ta'minlash;
- mahsulotning sifati va raqobatbardoshligini oshirish;
- barcha turdagi boyliklarning tejalishiga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen halokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlarning sodir bo'lishi ehtimolini hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- o'lchashlarning birliligini ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasining "Standartlashtirish to'g'risida" qonunida belgilanganki, respublikada standartlashtirish bo'yicha ishlarni o'tkazish umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini belgilovchi O'z SDT faoliyat ko'rsatadi. Bu qoidalarning o'zi O'z davstandart tomonidan o'rnatiladi. Davlatarxitekturaqurilish (qurilish, qurilish industriyasi, shu jumladan loyihalash va konstruksiyalash sohasida), Davlatlabiatqo'mitasi (tabiiy boyliklardan foydalanish va atrof muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan saqlash sohasida, Sog'liqni saqlash vazirligi (tibbiyotga mo'ljallangan mahsulotlar, tibbiyot texnikasi buyumlari, dori-darmonlar sohasida, shuningdek respublikada chiqariladigan va import bo'yicha keltiriladigai mahsulotda inson uchun xavfli aralashmalar borligini aniqlash masalalari bo'yicha) o'zining vakolat doirasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkillashtirish, muvofiqlashtirish va ta'minlash ishlarini olib boradi. Respublikada ko'llaniladigan me'yoriy hujjatlar ro'yxati keltirilgan:

- xalqaro (davlatlararo, hududiy) standartlar;
- O'zbekiston davlat standartlari;
- tarmoqlar standartlari;
- texnik shartlar;
- ma'muriy-hududiy standartlar;
- korxonalarining standartlari;
- xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlarga shuningdek, standartlashtirish bo'yicha qoidalar, me'yorlar, texnik-iqtisodiy va ijtimoiy axborotlar tasniflagichlari (klassifikatorlari) ham kiradi.

Xalqaro (davlatlararo, hududiy), xorijiy me'yoriy hujjatlar O'z davstandart tomonidan belgilangan tartibda qo'llaniladi. Yagona va uzluksiz ta'lim davlat tizimida ta'lim davlat standartlari ishlab chiqiladi, respublika Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar mamlakatimiz va xorijiy fan va texnikasining zamonaviy yutuqlariga asoslanishi va xalqaro savdo uchun ortiqcha to'siqlar paydo qilmasligi lozim. Raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun o'zuvchi (oldindan tuzilgan) standartlar yaratilishi mumkin.

Mahsulotni me'yoriy xujjatlarsiz ishlab chiqarish va xaridga qo'yish man etiladi.

Mahsulotning aholi hayoti, sog'ligi, mulkiga xavfsizligini ta'minlaydigan me'yoriy hujjatlarning talablari, mahsulotning mos keluvchanligi va o'zaro almashinuvchanligini, bularni tekshirish usullarining bir xilligini va bir xil tamg'alanishini ta'minlash uchun rioya qilinishi shart.

Standartlar va o'lchashlar birliligini ta'minlash ustidan davlat nazorati idoralari, ob'ektlari va sub'ektlari, davlat nazoratini bajaruvchi davlat inspektorlarining huquqlari va mas'ulligi, shuningdek davlat nazorati sub'ektlarining va bularga rahbar shaxslarning standartlashtirish to'g'risida qonunlarni buzganligi uchun, shuningdek standartlardagi majburiy talablarni buzganligi uchun javobgarliklari belgilangan.

Davlat nazorati idoralariga quyidagi huquqlar berilgan:

- aniqlangan buzilishlarni bartaraf etish to'g'risida ko'rsatma berish;
- jarima solish;
- tadbirkor sub'ektlarning lavozimli shaxslarini ma'muriy javobgarlikka tortish;
- tekshirilgan mahsulotni ishlab chiqarishni taqiqlash yoki xaridga qo'yish (etkazib berish, sotish)ni, foydalanish (ekspluatatsiya qilish) ni to'xtatish;
- standartlarning majburiy talablariga mos kelmaydigan va davlat ruyxatidan o'tmagan import mahsulotning xaridga qo'yilishini taqiqlash;
- mahsulotni ishlab chiqarish yoki xaridga qo'yishni (etkazib berish, sotishni) taqiqlash

to'g'risidagi davlat inspektorining ko'rsatmasini buzganligi uchun jarima yozish.

Jarima sud tononidan belgilanadi, agar tadbirkor sub'ekt qoidani buzganlikdagi aybini o'z bo'yniga olsa va jarimani o'z ixtiyori bilan to'lashga rozi bo'lsa, bu to'g'rida qaror davnazorat idoralari tomonidan qabul qilinadi.

O'zbekiyyun Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 10 noyabr 2006 y. № 235 qarori bilan Davlat nazorati to'g'risidagi Nizomga jarimaga tortish qismida o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritilgan (Nizom 12 avgust 1994 y. № 410 hukumat qarori bilan tasdiqlangan).

a) 4 modda beshinchi abzats quyidagicha tahrirda bayon etiladi:

“xo'jalik faoliyatini yurituvchi sub'ektlarga nisbatan standartlarning majburiy talablarini buzganligi uchun, lavozimli shaxslarga ma'muriy jazo qo'llanilgandan keyin yil davomida takror buzilishga yul qo'yganligi uchun xaridga chiqarilgan mahsulot narxining 50 foizi miqdorida jarimalarni qo'llash tug'risida qaror qabul qilish”;

b) quyidagi mazmunda 9 modda qo'shimcha kiritilsin:

“9. Xo'jalik faoliyati sub'ektlarning oxirgi hisobot sanasida joriy aktivlarining summasidan 20 foizdan ortiq jarimalarni undirish qaror qabul qilingan kundan boshlab 6 oyga har oyda to'lash sharti bilan cho'zilishi mumkin”

Davlat byudjetidan moliyalashtiriladigan ishlar ro'yxati belgilangan:

- xalqaro, davlatlararo, hududiy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish yoki qatnashish;
- standartlashtirishning muayyan ob'ektlari bo'yicha qonun hujjatlarining loyihalarini ishlab chiqish;

- asos bo'luvchi tashkiliy-metodik va umumtexnikaviy me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va uning ishlashini ta'minlash;

- texnik-iqtisodiy axborot tasniflagichlarini ishlab chiqish, bular to'g'risida rasmiy axborot tayyorlash va chop etish, shuningdek barcha foydalanuvchilarga tarqatish;

- umumdavlat ahamiyatidagi ilmiy-tadqiqot va boshqa ishlarni bajarish

- standartlarning majburiy talablariga rioya qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshirish;

- me'yoriy hujjatlar davlat jamg'armasini shakllantirish va olib borish. Standartlarni, mahsulot va xizmatlar katalogini belgilangan tartibda xaridga qo'yishdan olingan mablag'lar, shuningdek standartlashtirish to'g'risidagi qonunlarni buzganligi uchun jarimaga tortishdan olingan mablag'larning bir qismi ham moliyalash manbalari bo'lishi mumkin.

Davlat byudjeti mablag'laridan moliyalashtiriladigan davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulot sifatini me'yoriy ta'minlash bo'limlari nazarda tutilishi lozim.

Muvofiqlik belgisi bilan tamg'alangan mahsulot chiqaruvchi korxonalarni, shuningdek ananaviy texnologiya imkoniyatlaridan o'zuvchi, istiqbolga mo'ljallangan talablar standarti bo'yicha mahsulot ishlab chiqargani uchun iqtisodiy yordam va rag'batlantirish davlat kafolati Qonunda ko'zda tutilgan.

2. Standartlashtirishning asosiy tushuncha, maqsad va vazifalari

Faraz qilaylik, endi dam olay deb, dam olish xonasiga kirib, chiroqni yoqqan edik, lip etib yondi-yu, o'chdi. Nima qilamiz? Darhol boshqa lampochkani olib, almashtiramiz. Xo'sh, buning nimasi g'ayri tabiiy? Siz bunda kuygan lampochkani o'rniga boshqasi aynan, ham kuchlanish bo'yicha, ham qo'vvati bo'yicha, ham o'lchamlari bo'yicha to'g'ri kelishini ostida qanchalar inson mehnati yotganligini hech o'ylab ko'rganmisiz?

Odatda biz standart bo'yicha degan iborani ko'p ishlatamiz.

Xo'sh standart nima? **Standart** - bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarda eng maqbul darajali tartiblashtirishga yo'naltirilgan hamda faoliyatning har xil turlariga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlar fan, texnika va tajribalarning umumlashtirilgan natijalariga asoslangan va jamiyat uchun yuqori darajadagi foydaga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Standartlar darajasiga qarab, xalqaro, mintaqaviy davlatlararo, milliy va korxona miqyosida faoliyat ko'rsatadi.

Davlat standartlari mahsulotni ishlab chiqish va uni ishlab chiqarishga qo'yish bosqichida yangi mahsulotlarning yuqori sifatli turlarini yaratish va o'zlashtirishni tezlashtirishga, ishlab chiqaruvchi, tayyorlovchi va iste'molchi oralaridagi munosabatlarni yaxshilashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish tizimi yangi buyumga o'z vaqtida yuqori sifatli loyiha-konstruktorlik hujjatlar berish, korxonaning yangi mahsulotini berilgan sifat ko'rsatkichlariga asosan tayyorlashni va kerak bo'lsa mahsulotning ishlab chiqarishdan olib tashlashni belgilaydi.

Standartlashtirish mahsulot muomalada bo'lganida va sotish bosqichlarida mahsulotni joylashtirish (upakovka)da yaxshi tartib va sharoitlar yaratishga, yuklashga va joylashtirishga, saqlashga, omborlarda mahsulot sifatini buzilmay saqlashga, transportda olib yurishda, buyumni tarqatish, sotish tashkilotlariga talablar belgilaydi.

Standartlashtirish tub mohiyati bilan ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarador formalari haqidagi fandir.

Standartlashtirish iqtisod, texnologiya va fundamental fanlar singari asosiy yo'nalishlarni bir-biriga bog'lovchi vosita hamdir.

Ko'pgina texnika jihatidan ilg'or mamlakatlarda standartlashtirish masalalariga o'suvchi qiziqish qayd qilinmoqda, uning asosi bo'lgan standartlashtirishning nazariyasiga ham katta e'tibor berilmoqda.

Standartlashtirishni texnika taraqqiyotida, ishlab chiqarishda eng ratsional joriy qilish, mahsulot sifatini yaxshilash, mehnat harajatlarini va moddiy resurslarni ta'sirchan vositalaridan biri sifatida ko'rilmogda.

Ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik dastur va loyihalarni amalga oshirish standartlashtirishning asosiy maqsadlaridan hisoblanadi. Bu maqsadni amalga oshirilishi «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunda aniqlashtirilgan: «To'liq yoki qisman respublika byudjet mablag'larini moliyalashtiruvchi davlat dasturlarini ishlab chiqishda mahsulotning sifatini me'yoriy taminlanishi bo'yicha bo'limlar ko'zda tutilishi shart».

Tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulodda vaziyatlar vujudga kelishini hisobga olgan holda, iqtisodiyot ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash.

O'zRH 78-001 rahbariy hujjat bilan me'yoriy hujjatlarda yong'in xavfsizligi talablari to'liq ko'rsatilishini tekshirish metodikasi ustidan nazorat qilish tartibi tasdiqlangan.

Standart bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar konsensusi (kelishuvi) asosida ishlab chiqilgan, ma'lum sohalarida optimal tartiblashtirishga yo'naltirilgan faoliyatning har xil turiga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlashtirish bu barcha manfaatdor tomonlar ishtirokida umumfoydali, jumladan, iqtisodiyotga erishishda takrorlanadigan vazifa (jarayon)larning umum maqbul yechimini topish uchun foydalanish sharti, texnik xavfsizlik va ekologiya talablariga rioya qilingan holda, ma'lum bir sohada, faoliyatni optimal darajada tartiblashtirish maqsadida qoidalar o'rnatish va qo'llashdir.

"Standartlashtirish ob'ekti" tushunchasini keng ma'noda ifodalash uchun "mahsulot, jarayon, xizmat" iboralari qabul qilingan bo'lib, buni har qanday materialga, tarkibiy qismlarga, asbob-uskunalariga, tizimlarga, ularni mosligiga, qonun-qoidasiga, ish olib borish uslubiga, vazifasiga, usuliga yoki faoliyatiga teng darajada daxldor deb tushunmoq lozim (7.1-rasm).

7.1-расм. Стандартиштириш объектларини синфланиши

Standartlashtirish har qanday ob'ektning muayyan jihatlari (xususiyatlari) bilan cheklanishi mumkin. Masalan, oyoq kiyimga nisbatan yondashiladigan bo'lsa, uning katta-kichikligi va pishiqligini alohida standartlashtirish mumkin.

Standartlashtirish ob'ekti sifatida xizmat – xalqqa xizmat qilishni (xizmat shartlarini qo'shib) va korxona hamda tashkilotlar uchun ishlab chiqarish xizmatini o'z ichiga oladi. Standartlashtirishning boshqa ob'ektlari faoliyatining birlashtirilgan sohalarida O'zbekiston Respublikasi Tabiati muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi hamda Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan belgilanadi.

Demak, standartlashtirish ob'ekti – standartlashtiriladigan yoki unga yo'naltirilgan mahsulot, ishlar (jarayonlar) va xizmatlardir.

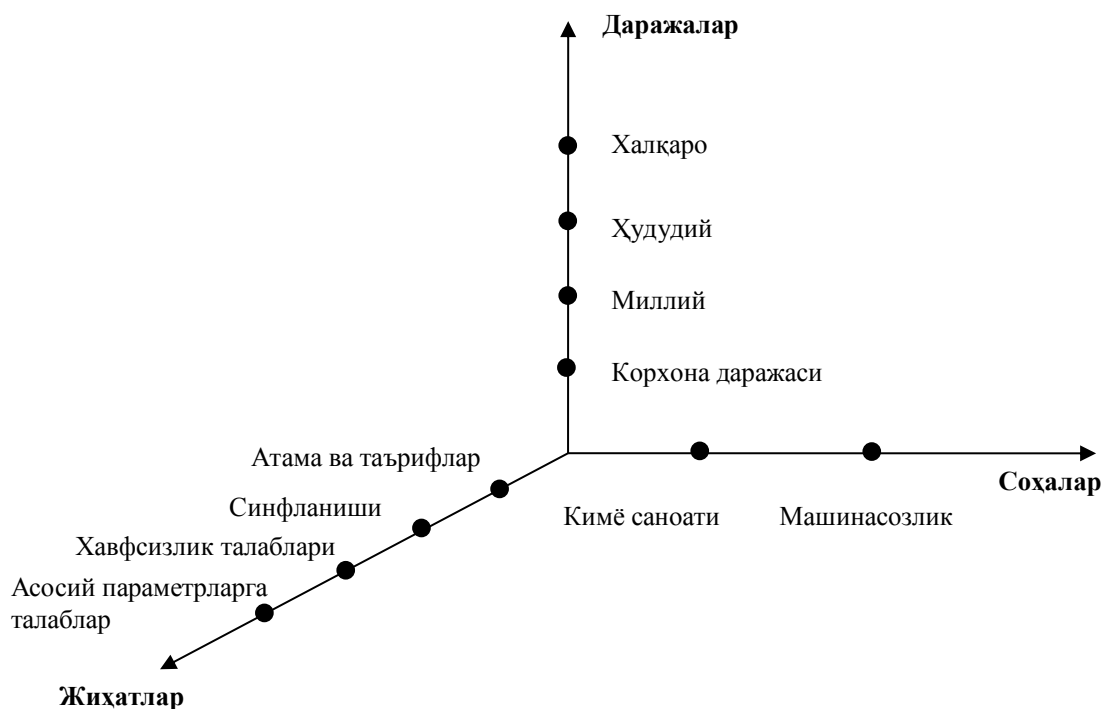
Standartlashtirish jihati – tanlangan standartlashtirish ob'ektini standartlashtirish yo'nalishi bo'lib, unga ko'rsatilgan talablar turini aniqlaydi.

O'z-o'zidan standartlashtirish jihati muayyan bir guruhdagi mahsulot yoki xizmatlar bo'lib, unda: atama va ta'riflar, sinflanishi, asosiy parametriga talablar, saqlash, tashish va vosita hamda usullariga talablar, nazorat usullari va vositalari, metodlariga talablar va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish sohasi o'zaroaloqador standartlashtirish ob'ektlari majmuasi deb ataladi. Standartlashtirish sohasi bo'lib, kimyo sanoati, mashinasozlik, transport, oziq-ovqat sanoati, tibbiyot, ekologiya va boshqalar hisoblanadi. Masalan, kimyo sanoati standartlashtirish sohasi bo'lsa, kimyo sanoatining standartlashtirish ob'ektlari bo'lib texnologik jarayonlar, mahsulotlar, qurilmalarning xavfsizligi va ekologikligi va boshqalar hisoblanadi.

Standartlashtirish turli darajalarda amalga oshiriladi. Standartlashtirish darajasi dunyoning siyosiy, geografik, iqtisodiy hududi qabul qilingan standart ishtirokchilarining aloqadorligi bilan farqlanadi. Jami bo'lib to'rtta asosiy darajaga: halqaro, hududiy, milliy va korxona (tashkilot) darajasiga bo'ladi.

Standartlashtirish ob'ekti, jihati va darajasi standartlashtirish sferasini tashkil etadi. Uni uch o'lchamli to'g'ri burchakli kordinata tizimlarida grafik shaklda tasvirlash mumkin (7.2-rasm).

7.2-расм. Стандартлаштириш соҳалари

Odatda xalqaro, mintaqaviy, milliy standartlashtirish idoralari mavjud.

Xalqaro standartlashtirish faoliyatida barcha mamlakatlarning tegishli idoralari erkin holda ishtirok etish mumkin.

Mintaqaviy standartlashtirish deganda dunyo miqyosida birgina jug'rofiy yoki iqtisodiy mintaqasiga qarashli mamlakatlarning tegishli idoralari uchun erkin holda ishtirok etishlari mumkin bo'lgan standartlashtirish tushuniladi.

Milliy standartlashtirish – bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir.

Standartlashtirish har xil faoliyat turlari va uning natijalariga daxldor qoidalar, umumiy qonun-qoidalar yoki tavsiflarni o'zida qamrab olgan me'yoriy hujjat hisoblanadi.

Me'yoriy hujjat – atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Standartlashtirish maqsadlari ko'p qirrali bo'lib, ular asosan quyidagilardan iborat: bixillashtirish (har xillikni boshqarish), qo'llanishlilik, moslashuvchanlik, o'zaroalmashuvchanlik, sog'liqni saqlash, xavfsizlikni ta'minlash, tashqi muhitni asrash, mahsulotni himoyalash, o'zaro tushunishlikka erishish, savdodagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash va boshqalar. Bir maqsadning amalga oshishida bir vaqtda boshqa maqsadlarning ham amalga oshishi mumkin.

Standartlashtirishning ahamiyati va mohiyati. Ixtiyoriy ixtisoslikdagi mutaxassis ish faoliyati jarayonida ko'plab takrorlanuvchi masalalarni hal etishga ya'ni namunaviy hujjatlarni tuzish, namunaviy hisob-kitoblarni amalga oshirish, takrorlanuvchi o'lchashlarni bajarish, turli qurilmalar, texnikaviy tizimlar yoki odamlar jamoalarini boshqarish bo'yicha bir xil amallardan foydalanishga to'g'ri keladi. Bu masalalarni hal etishning turli xil variantlari mavjud. Standartlashtirish masalarni optimal hal etish, yanada to'g'riroq va iqtisodiy variantlarini aniqlashga yo'naltirilgan.

Standartlashtirish – bu aniqlangan sohada tartiblashtirish darajasini optimalligiga erishishga yo'naltirilgan, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida takrorlanuvchi masalalarni hal etilishini topishga xulosalovchi faoliyatdir.

Standartlashtirish ob'ekti ta'rifidan kelib chiqib, mahsulot (xom-ashyo, materiallar, detallar, buyumlar, qurilmalar), jarayonlar (turli xil operatsiyalarni bajarish usullari), atamalar, belgilashlar,

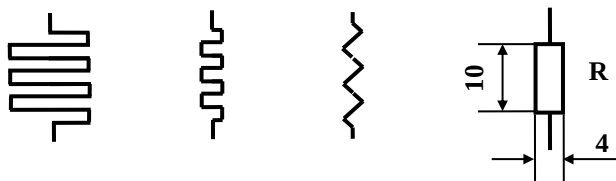
xizmatlar va ishlar standartlashtirishning ob'ekti bo'lib hisoblanadi. SHuning uchun standartlashtirish mohiyatini quyidagi shaklda bayon etish mumkin:

Standartlashtirish ob'ektini tanlash ya'ni aniqlangan soha faoliyatini tahlil qilish va ko'p marotaba takrorlanuvchi ob'ektlarni aniqlashni qamrab oladi.

Boshqa ob'ektlar (alamatlar, xossalari) mavjudligi to'g'risida ma'lumotlarni aniqlash jarayonida standartlashtirish ob'ektini modellashtirish.

Optimal modelni standartlashtirish, ya'ni me'yoriy hujjatni ishlab chiqish. Aynan me'yoriy hujjat bevosita standartlashtirish natijasi bo'lib hisoblanadi. Me'yoriy hujjat bir vaqtning o'zida standartlashtirish vositasi ham bo'li hisoblanadi. Uni umumiy va ko'p marotaba qo'llash mavjud va kelgusidagi masalalarni hal etishda kutilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy yoki boshqa samarani berishi mumkin.

Masalan, elektrik va elektron qurilmalarning sxemalarini tuzishda yanada yaqqol va qulay belgilashni qo'llash uchun namunaviy elementlari belgilanishi keltirilib, ularni shartli belgilash variantlari ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlarda majburiy ravishda keltirilgan va tasdiqlangan (7.3-rasm).

7.3-расм. Резисторни шартли белгилаш эволюцияси

Standartlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning (keyingi o'rinlarida mahsulotlar deb yuritiladi) aholining hayoti, salomatligi va mol-mulki, atrof-muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida iste'molchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;
- mahsulotlarning o'zaro bir-birining o'rnini bosishini va bir-biriga monandligini ta'minlash;
- fan va texnika taraqqiyoti darajasiga, shuningdek, aholi va xalq xo'jaligining ehtiyojlariga muvofiq mahsulotlarning sifati hamda raqobatbardoshligini oshirish;
- resurslarning barcha turlarini tejashga, ishlab chiqarishning texnikaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga ko'maklashish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy dasturlar va loyihalarni amalga oshirish;
- tabiiy va texnogen falokatlar va boshqa favqulotda vaziyatlar yuzaga kelishi, havf-xatarni hisobga olgan holda xalq xo'jaligi ob'ektlarining xavfsizligini ta'minlash;
- iste'molchilarni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar nomenklaturasi va sifati to'g'risidagi to'liq va ishonarli axborot bilan ta'minlash;
- mudofaa qobiliyatini va safarbarlik tayyorgarligini ta'minlash;
- o'lchashlarning yagonaligini ta'minlash;
- ishlab chiqaruvchi (sotuvchi, ijro etuvchi) ma'lum qilgan mahsulot sifati to'g'risidagi ko'rsatkichlarini tasdiqlash.

18-amaliy mashg'ulot

O'zbekiston standartlashtirish metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi faoliyatini takomillashtirish to'g'risidagi qarorni tahlil qilish va munozara yuritish

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING

QARORI

**O'ZBEKISTON STANDARTLASHTIRISH, METROLOGIYA VA
SERTIFIKATLASHTIRISH AGENTLIGI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH CHORA-
TADBIRLARI TO'G'RSIDA**

Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish tizimini yanada takomillashtirish, xalqaro standartlarni va texnik reglamentlarni tizimli joriy etish, O'zbekiston Respublikasi Milliy

etalonlar bazasini rivojlantirish asosida mahalliy mahsulotlarning raqobatdoshligini oshirish, shuningdek, «O'zstandart» agentligining tuzilmasini xalqaro talablarga muvofiqlashtirish maqsadida:

1. O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligining ustuvor vazifalari va yo'nalishlari etib quyidagilar belgilansin:

mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarishda xalqaro standartlar va texnik reglamentlarni jadal joriy etish orqali ularning zamonaviy talablarga muvofiqligini ta'minlash va tashqi bozorlarda raqobatdoshligini oshirish;

mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy tizimlarini birinchi navbatda eksport qiluvchi korxonalarda keng joriy etish va sanoat mahsulotlarini xalqaro standartlarga muvofiq sertifikatlashtirishni amalga oshirish;

eksport qiluvchi korxonalarga mahsulotlarni sertifikatlashtirish masalalarida qulay sharoitlarni yaratish, milliy sertifikatlar va muvofiqlikni baholash ishlari natijalari asosiy eksport bozorlarida tan olinishiga yo'naltirilgan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirish;

texnik jihatdan tartibga solish va metrologiya tizimlarini yanada rivojlantirish, sotiladigan mahsulotlar xavfsizligini tizimli nazorat qilishni ta'minlashda ularning samaradorligini oshirish;

zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, tadbirkorlik sub'ektlari va aholiga ko'rsatiladigan interaktiv davlat xizmatlari turlarini kengaytirish;

texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va akkreditatsiya sohalarida kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish.

1-bandning yettinchi xatboshisiga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrdagi PF-5547-sonli Farmoniga asosan o'zgartirish kiritilgan. Rus tili matniga qarang.

2. «O'zstandart» agentligi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi va Xususiylashtirilgan korxonalarga ko'maklashish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasining:

a) «Respublika sinov va sertifikatlashtirish markazi» davlat korxonasini, unga:

«Toshkent shahar sinov va sertifikatlashtirish markazi» davlat korxonasini qo'shish;

«O'zstandart» agentligi markaziy apparati tuzilmasidan chiqarilayotgan Mahsulotlarni eksport qilishga ko'maklashish byurosini o'tkazish yo'li bilan qayta tashkil etish;

b) «O'zstandart» agentligi qoshida:

Oldingi tahrirga qarang.

(2-bandning «b» kichik bandi ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrdagi PF-5547-sonli Farmoniga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.10.2018 y., 06/18/5547/1975-son)

mavjud «Milliy etalonlar markazi» davlat muassasasi, «Metrologiya xizmatlari ko'rsatish markazi» davlat korxonasi va «Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy-tadqiqot instituti» davlat muassasasining metrologik bo'linmalari negizida «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasini («O'zMMI» DK) tashkil etish to'g'risidagi takliflari qabul qilinsin.

3. Quyidagilar davlat korxonalari faoliyatining asosiy vazifalari va yo'nalishlari etib belgilansin:

Oldingi tahrirga qarang.

(3-bandning «a» kichik bandi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrdagi PF-5547-sonli Farmoniga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.10.2018 y., 06/18/5547/1975-son)

b) «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasining:

O'zbekiston Respublikasi Milliy etalonlar bazasini takomillashtirish va rivojlantirish bo'yicha choralarni amalga oshirishi;

etalonlar, eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalarini saqlab turishi, ularni xalqaro darajada solishtirishi, shuningdek, o'lchov birliklarini saqlashi va uzatishi;

o'lchovlarning yagona birlikda bo'lishini ta'minlash bo'yicha normativ hujjatlarni ishlab chiqishi, metrologik nazorat natijalarini o'zaro tan olish bo'yicha xalqaro shartnomalarni amalga oshirishi;

metrologik tekshiruvni va metrologiya sohasida ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishi.

4. 2017 — 2020 yillarda «O'zstandart» agentligi faoliyatini yanada takomillashtirish va ish samaradorligini oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi 1-ilovaga muvofiq ma'qullansin.

5. O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligining tashkiliy tuzilmasi 2-ilovaga muvofiq;

Oldingi tahrirga qarang.

(5-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 12 dekabrda PQ-4059-sonli qaroriga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.12.2018 y., 07/18/4059/2299-son)

Oldingi tahrirga qarang.

(5-bandning uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 12 dekabrda PQ-4059-sonli qaroriga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.12.2018 y., 07/18/4059/2299-son)

Oldingi tahrirga qarang.

(5-bandning to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 12 dekabrda PQ-4059-sonli qaroriga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.12.2018 y., 07/18/4059/2299-son)

Oldingi tahrirga qarang.

2018 — 2022 yillarda «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasi tomonidan xarid qilinadigan etalonlar va eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalari ro'yxati 5-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

(5-bandning beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 12 dekabrda PQ-4059-sonli qarori tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.12.2018 y., 07/18/4059/2299-son)

6. Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirishni rivojlantirish bo'yicha idoralararo kengash tugatilib, Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirishni rivojlantirish va mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh 6-ilovaga muvofiq tarkibda tashkil etilsin.

Maxsus ishchi guruh zimmasiga quyidagi asosiy vazifalar yuklansin:

standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va mahsulotlar sifatini boshqarish tizimlarini joriy etish sohasidagi ustuvor yo'nalishlarni belgilash hamda qonunchilik va normativ hujjatlarni ishlab chiqishni tashkillashtirish;

texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va akkreditatsiyaning milliy tizimlarini rivojlantirish bo'yicha kompleks dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni tashkillashtirish;

6-bandning to'rtinchi xatboshisiga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrda PF-5547-sonli Farmoniga asosan o'zgartirish kiritilgan. Rus tili matniga qarang.

respublikamiz korxonalarida xalqaro standartlarga muvofiq bo'lgan mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etish va sertifikatlashtirish ishlarini muvofiqlashtirish va ularning tizimli monitoringini amalga oshirish.

7. «O'zstandart» agentligi ikki oy muddatda O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi, Moliya vazirligi va Tashqi ishlar vazirligi bilan birgalikda belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasining Parij shahrida 1875 yil 20 mayda qabul qilingan Metrik konventsiyaga qo'shilish masalasini o'rganib chiqsin va Vazirlar Mahkamasiga tegishli taklif kiritсин.

8. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi har yili Davlat byudjeti parametrlarini shakllantirishda 5-ilovada qayd etilgan etalonlar va yuqori aniqlikdagi o'lchash vositalarini xarid qilish uchun zarur bo'lgan mablag'ni nazarda tutsin.

9. «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasi Toshkent shahri, Olmazor tumani, Forobiy ko'chasi, 333a, 333b uylarda joylashtirilsin;

Oldingi tahrirga qarang.

(9-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrda PF-5547-sonli Farmoniga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.10.2018 y., 06/18/5547/1975-son)

Oldingi tahrirga qarang.

(10-band O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentyabrda PF-5547-sonli Farmoniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.10.2018 y., 06/18/5547/1975-son)

11. Istisno tariqasida:

«O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasiga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan kelishilgan holda, etalonlarni tayyorlashga ixtisoslashgan yetakchi xorijiy metrologik tashkilotlar bilan to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar tuzish orqali etalonlar va eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalarini xarid qilish;

«O'zstandart» agentligi va uning tashkiliy tuzilmalariga «SHtrixli kodlash va axborot texnologiyalari markazi» davlat korxonasi bilan texnik va tizimli xizmat ko'rsatish, jumladan, server va telekommunikatsiya uskunalariga, kompyuter va tashkiliy texnikaga xizmat ko'rsatish, dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish va kuzatib borish, shuningdek, axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha tender (tanlov) o'tkazmagan holda shartnomalar tuzish ruxsat etilsin.

12. «O'zstandart» agentligi bir oy muddatda:

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda «O'zstandart» agentligi va uning bo'linmalari shtat jadvallari va xarajatlar smetasiga 2017 yil uchun smeta xarajatlarida nazarda tutilgan shtat birliklari va byudjet ajratmalari doirasida, mazkur qarordan kelib chiqadigan tegishli o'zgartishlar kiritilsin;

belgilangan tartibda «O'zbekiston muvofiqlikni baholash organlarini akkreditatsiya qilish markazi» va «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonalari nizomlarini tasdiqlasin va davlat ro'yxatidan o'tkazilishini ta'minlasin;

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, boshqa manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda qonun hujjatlariga mazkur qarordan kelib chiqadigan o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida Vazirlar Mahkamasi takliflar taqdim etsin.

13. Mazkur qarorning ijrosini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari U. U. Rozuqulov zimmasiga yuklansin.

Ushbu Qaror «Xalq so'zi» gazetasining 2017 yil 2 maydagi 86 (6780)-sonida e'lon qilingan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH. MIRZIYOEV

Toshkent sh.,

2017 yil 28 apreľ,

PQ-2935-son

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 apreldagi PQ-2935-son qaroriga

1-ILOVA

2017 — 2020 yillarda «O'zstandart» agentligi faoliyatini yanada takomillashtirish va ish samaradorligini oshirish bo'yicha

KOMPLEKS CHORA-TADBIRLAR DASTURI

T/r	CHora-tadbirlar nomi	Amalga oshirish shakli	Ijro muddati	Moliyalashtirish manbalari	Mas'ul ijrochilar
I.Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida qonunchilikni takomillashtirish					
1.	«O'zbekiston Respublikasining ba'zi qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida» (O'zbekiston Respublikasining «Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida», «Mahsulotlar va xizmatlarni sertifikatlashtirish	O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasi	2018 yil I-chorak		«O'zstandart» agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Mudofaa vazirligi, Moliya vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi, Adliya vazirligi, Davarxitektqurilish, Davlat ekologiya qo'mitasi

	to'g'risida»gi Qonunlari va boshqalar) O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasini ishlab chiqish va kiritish.				
2.	««Metrologiya to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi (yangi tahrir) O'zbekiston Respublikasi Qonunini ishlab chiqish va kiritish.	O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasi	2018 yil II-chorak		«O'zstandart» agentligi, manfaatdor vazirlik va idoralar
3.	«O'lcham birliklarini qo'llash to'g'risida» Vazirlar Mahkamasining qarori loyihasini ishlab chiqish va kiritish.	Hukumat qarori loyihasi	2017 yil IV-chorak		«O'zstandart» agentligi, manfaatdor vazirlik va idoralar
4.	Metrologik nazoratdan o'tkazilishi lozim bo'lgan, tibbiyotga mo'ljallangan sinov vositalari va o'lchov vositalarining ro'yxatini tasdiqlash.	Idoraviy normativ-huquqiy hujjat	2017 yil, sentyabr		«O'zstandart» agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi
5.	Samarasiz, eskirgan va bozor mexanizmlari o'rnini bosuvchi normalarni bekor qilib, ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda standartlashtirish bo'yicha normativ hujjatlarni xatlovdan o'tkazish.	Ijrochilarning idoraviy hujjatlari	har yili 1 fevralgacha tasdiqlanadigan jadval bo'yicha		«O'zstandart» agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Qurilish vazirligi, Davlat ekologiya qo'mitasi, vazirlik va idoralar

6.	Xalqaro tajribani inobatga olib, Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy-tadqiqot instituti faoliyatini takomillashtirish bo'yicha takliflar tayyorlash.	CHora-tadbirlar rejasi	2017 yil IV-chorak		«O'zstandart» agentligi
II. «O'zstandart» agentligi faoliyatini takomillashtirish va samaradorligini oshirish					
7.	«O'zstandart» agentligining idoraviy bo'ysunuvidagi tashkilotlarini yanada modernizatsiya qilish va yuqori aniqlikdagi zamonaviy o'lchash va sinash uskunalari bilan qayta jihozlash, bunda 37,4 mlrd. so'mlik summa mablag'larini ajratish, shu jumladan: 10,3 mlrd. so'm; 9,2 mlrd. so'm; 8,8 mlrd. so'm; 9,1 mlrd. so'm.	Idoraviy hujjat (modernizatsiya qilish va qayta jihozlash dasturi)	har yili 2017 y. 2018 y. 2019 y. 2020 y.	«O'zstandart» agentligining maxsus fondi, o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi va uning idoraviy bo'ysunuvidagi tashkilotlari
8.	Standartlashtirish bo'yicha normativ hujjatlarni umumiy miqdorda 13% dan 22% gacha ulushini oshirgan holda iqtisodiyot sohalarida Kompleks chora-tadbirlarning 1-ilovasiga muvofiq 2066 ta xalqaro standartlarni qabul qilishni keyinchalik bosqichma-bosqichjoriy qilish maqsadida, ju	Ijrochilarning idoraviy hujjatlari	har yili	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, vazirlik va idoralar, xo'jalik birlashmalari

	jumladan: 492 ta standartlar (14,5% gacha yetkazish); 509 ta standartlar (17,5% gacha yetkazish); 526 ta standartlar (20,0% gacha yetkazish); 539 ta standartlar (22,6% gacha yetkazish).		2017 y. 2018 y. 2019 y. 2020 y.		
9.	Xalqaro standartlarga mos, 2020 yilda ularning sonini 4,6 barobarga oshirgan holda 9158 ta korxonalarda sifat menejmenti tizimini Kompleks chora-tadbirlarning 2 va 2a-ilovalariga muvofiq joriy etish, shu jumladan: 2096 ta korxona; 2216 ta korxona; 2387 ta korxona; 2459 ta korxona.	Ijrochilarning qo'shma qarorlari (tarmoq jadvallari)	har yili 2017 y. 2018 y. 2019 y. 2020 y.	ijrochilarning o'z mablag'lari	Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari, vazirlik va idoralar, xo'jalik birlashmalari, «O'zstandart» agentligi agentligi
10.	Meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlashga ixtisoslashtirilgan 80 ta korxonalarning oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi sifat menejmenti tizimini joriy etish orqali ISO 22000 xalqaro standartga muvofiq eksport salohiyatini	Ijrochilarning qo'shma qarorlari (tarmoq jadvallari)	har yili	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zbekoziq-ovqatsanoatxolding» XK, «O'zyog'moysanoat» uyushmasi, «O'zvin sanoatxolding» XK, «O'zstandart» agentligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari

	oshirish, shu jumladan: 25 ta korxonalar; 16 ta korxonalar; 18 ta korxonalar; 21 ta korxonalar.		2017 y. 2018 y. 2019 y. 2020 y.		
11.	Sanoatning 67 ta energiya iste'mol qiladigan korxonalarida ISO 50001 xalqaro standartlarga muvofiq energetika menejmentini joriy etish orqali energiya resurslarini sarflanishini bosqichma-bosqich kamaytirish, shu jumladan: 23 ta korxonalarda; 22 ta korxonalarda; 12 ta korxonalarda; 10 ta korxonalarda.	Ijrochilarning qo'shma qarorlari (tarmoq jadvallari)	har yili 2017 y. 2018 y. 2019 y. 2020 y.	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zavtosanoat» AK, «O'zeltexsanoat» AK, «O'zbekneftegaz» MXK, «O'zbekenergo» AK, «O'zqurilishmateriallari» AK, «O'zdonmahsulot» AK, «O'zpaxtasanoateksport» XK, «O'zbekengilsanoat» AK, «O'zvinsanoat-xolding» XK, «O'zqizilchilik sanoati» XK, «O'zfarmasanoat» AK, «O'zstandart» agentligi
12.	«O'zstandart» agentligi idoraviy bo'ysunuvidagi tashkilotlarining xalqaro darajada e'tirof etilgan tashkilotlar tomonidan akkreditatsiyadan o'tkazish orqali 12 ta laboratoriyalari sinov natijalarini xalqaro tan olishga sharoitlar yaratish, shu jumladan: «Buxoro SSM» DK (kimyo mahsuloti),	Akkreditatsiyadan o'tkazilganlik to'g'risidagi guvohnoma	2017 y.	o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi Hududiy sinov va sertifikatlashtirish markazlari

	«Surxondaryo SSM» DK (ozuq-ovuqat mahsuloti), «Namangan SSM» DK (to'qimachilik mahsuloti), «Samarqand SSM» DK (avtotransport vositalari); «Qoraqalpoq SSM» DK (kimyo mahsuloti), «Andijon SSM» DK (mashinasozlik mahsuloti), «Samarqand SSM» DK (SMT sertifikatlashtirish organi), «Andijon SSM» DK (SMT sertifikatlashtirish organi); «Navoiy SSM» DK (elektr texnika mahsuloti), «Farg'ona SSM» DK (kimyo mahsuloti); «CHirchiq SSM» DK (fizika-kimyo sinovlari), «Xorazm SSM» DK (ozuq-ovuqat mahsuloti).		2018 y. 2019 y. 2020 y.		
13.	Respublika hududining 19 ta olis tumanlarida yashayotgan aholisiga energiya resursini hisoblash maishiy asboblari (gaz, elektr energiya, suv) qabul qilish punktlarini tashkil etish orqali qulay-sharoitlar yaratish, shu jumladan:	Ijrochilarning qo'shma qarorlari (tarmoq jadvallari)	har yili	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari

14.	«O'zstandart»	Ishga tushirish	Andijon viloyati, Qo'rg'ontepa tumani, Buxoro viloyati, Qorako'l tumani, Jizzax viloyati, Paxtakor va Mirzacho'l tumanlari, Surxondaryo viloyati, SHerobod tumani, Qashqadaryo viloyati, G'uzor tumani, Farg'ona viloyati, Quva tumani, Xorazm viloyati, Hazorasp tumani;	2017 y.		
			Buxoro viloyati, Peshku tumani, Xorazm viloyati, SHovot tumani, Toshkent viloyati, Quyichirchiq tumani;	2018 y.		
			Jizzax viloyati, Do'stlik tumani, Qashqadaryo viloyati, Mirishkor tumani, Sirdaryo viloyati, Oqoltin tumani, Namangan viloyati, CHust tumani;	2019 y.		
			Qoraqalpog'iston Respublikasi Beruniy tumani, Surxondaryo viloyati, Qumqo'rg'on tumani, Namangan viloyati, Uchqo'rg'on tumani, Andijon viloyati, Baliqchi tumani.	2020 y.		
			III. Moddiy-texnik bazani mustahkamlash			
14.	«O'zstandart»	Ishga tushirish	2017 yil, 1	«O'zstandart»	«O'zstandart»	

	agentligining «Qoraqalpoq SSM» DKning yangi binosi qurilishini yakunlash.		sentyabr	agentligining maxsus jamg'armasi, o'z mablag'lari	agentligi, Respublika SSM, Qoraqalpoq SSM
15.	«O'zstandart» agentligining «Andijon SSM» DK mashinasozlik mahsulotlarining sinov kompleksi qurilishini yakunlash.	Ishga tushirish	2017 yil II-chorak	«O'zstandart» agentligi ning maxsus jamg'armasi, o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, Respublika SSM, Andijon SSM
16.	Andijon va Toshkent viloyati Standartlashtirish va metrologiya boshqarmalarining etil spirt sifatini nazorat qilish laboratoriyalarini gazxromatografiya uskunalari bilan jihozlash.	Ijrochilarning idoraviy hujjatlari	2017 yil II-chorak	«O'zstandart» agentligining maxsus jamg'armasi	«O'zstandart» agentligi
17.	Zamonaviy sinov (o'lchov) laboratoriyalarini tashkil etish uchun grantlar jalb qilish.	Takliflar tayyorlash	2017 — 2020 yy.		«O'zstandart» agentligi
18.	«O'zstandart» agentligi arxivini zamonaviy uskunalar bilan jihozlash.	Takliflar tayyorlash	2018 yil II-chorak	«O'zstandart» agentligining maxsus jamg'armasi	«O'zstandart» agentligi
19.	Tabiiy gazning shudring nuqtasini o'lchash uskunalarini (namlikni o'lchash uskunalari) tekshirish va qiyoslash laboratoriyalarini yaratish.	Ijrochilarning idoralararo hujjatlari	2018 yil III-chorak	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, AK «O'ztransgaz»
20.	Massa etaloni va harorat laboratoriyasini iqlimni nazorat qiluvchi zamonaviy tizim bilan jihozlash.	Takliflar tayyorlash	2018 yil III-chorak	«O'zstandart» agentligining maxsus jamg'armasi	«O'zstandart» agentligi
21.	«Maxam-Chirchiq» AJ	Ijrochilarning idoralararo	2019 yil I-chorak	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'z kimyosanoat» AJ, «O'zstandart»

	negizida sinov gaz aralashmalarini tayyorlash laboratoriyalarini tashkil etish.	hujjatlari			agentligi
22.	«O'z-Koram Ko» MCHJ, «Avtosanoat-Sepila» QK, «O'z-Kor-Gaz Kemikal» QKlarning sinov laboratoriyalarini xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazish.	Akkreditatsiya dan o'tkazilganlik to'g'risidagi guvohnomani olish	2017 yil III-chorak	ijrochilarning o'z mablag'lari	«O'zbekneftegaz» MXK, «O'zavtosanoat» AK, «O'zstandart» agentligi
23.	Keyinchalik davlat ilmiy-texnika dasturlariga kiritish uchun o'lcham birliklari etalonlari va eng yuqori aniqlikda o'lchov vositalarini yaratishga mo'ljallangan ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari bo'yicha chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish va amalga oshirish.	Ijrochilarning idoralararo hujjatlari	2017-2018 yy.		Innovatsion rivojlanish vazirligi, «O'zstandart» agentligi, manfaatdor vazirlik va idoralar
IV. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish					
24.	O'zbekiston Respublikasining Parij shahrida 1875 yil 20 mayda qabul qilingan Metrik konventsiyaga qo'shilish masalasini ishlab chiqish va natijalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga tegishli takliflar kiritish.	Hukumat qarori loyihasi	2017-2018 yy.	«O'zstandart» agentligining maxsus jamg'armasi	«O'zstandart» agentligi, Iqtisodiyot vazirligi, Moliya vazirligi, TIV
26.	Massa	Akkreditatsiyad	2017-2018	«O'zstandart»	«O'zstandart»

	laboratoriyalarini BIPM (O'lchov va tarozi xalqaro byuroosi) talablariga muvofiq akkreditatsiyadan o'tkazish.	an o'tkazilganlik to'g'risidagi guvohnoma	yy.	agentligining maxsus jamg'armasi	agentligi
27.	Muvofiqlikni baholash ishlari natijalarini o'zaro e'tirof etish bo'yicha ikki tomonlama bitimni imzolash bo'yicha hukumatlararo komissiyalarga takliflar kiritish.	Bitim loyihasi	2017-2018 yy.		«O'zstandart» agentligi, TIV
V. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishni rivojlantirish					
28.	Standartlashtirish, metrologiya va muvofiqlikni baholash sohasida interfaol xizmatlar sonini ko'paytirish.	Dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va joriy qilish	2017-2018 yy.	o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi
29.	Mahsulotni kataloglashtirish tizimini takomillashtirish. Standartlashtirish bo'yicha normativ hujjatlarning Milliy qidiruv tizimini yaratish. O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilgan tovarlar shtrixli kodlarining davlat reestridan ro'yxatdan o'tkazilgan tovarlarning shtrixli kodlari bo'yicha Milliy qidiruv tizimini yaratish.	Dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va joriy qilish	2017- 2018 yy.	o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi
30.	Standartlar va o'lchov vositalarini nazorat qilish bo'yicha davlat	«O'zstandart» agentligi buyrug'i	2017 yil II-chorak		«O'zstandart» agentligi

	inspektorlari faoliyati samaradorligini baholash tizimini joriy etish.				
31.	Toshkent shahridagi Turin politehnika universitetida mutaxassislarni tayyorlashda o'quv rejaga «Texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va akkreditatsiyadan o'tkazish» fanini kiritish bo'yicha takliflar tayyorlash.	CHora-tadbirlar rejasi	2017-2018 yy.		«O'zavtosanoat» AK, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi, «O'zstandart» agentligi
32.	«O'zstandart» agentligining rasmiy veb-saytida joylashtirish orqali milliy standartlardan bepul foydalanish uchun sharoitlar yaratish.	www.standart.uz rasmiy veb-saytida joylashtirish	2017 yildan boshlab	«O'zstandart» agentligining maxsus jamg'armasi	«O'zstandart» agentligi
33.	Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish maqsadida sifatsiz mahsulot to'g'risida ma'lumotlarning yagona axborot bazasini shakllantirish.	Qo'shma harakatlar rejasi	2018 yil I-chorak		«O'zstandart» agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi, Axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish vazirligi, DSQ, DBQ, Davlat ekologiya qo'mitasi, Davarxitektqurilish
VI. Kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish					
34.	Texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish sohasida mutaxassislarni	O'qitish jadvali	har yili	o'z mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, TIV

	amaliy tayyorlash darajasini oshirish. Mutaxassislarning stajirovkalarini xorijiy mamlakatlarning yetakchi institutlarida o'tkazish.				
35.	Xalqaro ekspertlarni jalb qilgan holda mutaxassislarni o'qitishni tashkillashtirish.	Seminar va treninglar	har yili	xalqaro (xorijiy) tashkilotlar mablag'lari	«O'zstandart» agentligi, vazirlik va idoralar, xo'jalik birlashmalari

Kompleks chora-tadbirlar dasturiga
1-ILOVA

2017 — 2020 yillarda xalqaro standartlarni qabul qilishning
MAQSADLI KO'RSATKICHLARI*

T/r	Tashkilotlar nomi	2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.
	Vazirlar Mahkamasi komplekslari bo'yicha umumiy soni	492	509	526	539
I.	Eksport salohiyati va mashinasozlik, avtomobil va elektrotexnika sanoatini rivojlantirish, mahsulotlarni standartlashtirish masalalari kompleksi	114	152	153	157
1.	«O'zavtosanoat» AK	3	10	5	6
2.	«O'zeltexsanoat» AK	53	65	68	70
3.	«O'zstandart» agentligi	58	77	80	81
II.	Geologiya, yoqilg'i-energetika kompleksi, kimyo, neftkimyo va metallurgiya sanoati masalalari kompleksi	116	91	91	92
1.	«Sanoatgeokonteksnazorat» DI	22	15	13	13
2.	«Navoiy KMK» DK	13	2	1	1
3.	«Olmaliq KMK» AJ	13	2	1	1
4.	«O'zbekneftgaz» XK	23	25	27	28
5.	«O'zbekenergo» AJ	20	22	23	24
6.	«O'zkiyosanoat» AJ	25	25	26	25
III.	Hududlarni kompleks rivojlantirish va kommunal soha, transport, kapital qurilish va qurilish industriyasi masalalari kompleksi	41	46	50	52
1.	O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi	28	32	35	36
2.	«Avtomobil va daryo transporti» agentligi	13	14	15	16
IV.	Qishloq va suv xo'jaligi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va iste'mol tovarlari masalalari kompleksi	149	150	156	158
1.	«O'zpaxtasanoateksport» XK	5	5	6	7
2.	«O'zyog'moysanoat» uyushmasi	9	10	11	10
3.	«O'zdonmahsulotlari» AK	12	13	14	13
4.	Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi	15	18	22	23
5.	«O'zbekoziqovqatxolding» XK	41	50	56	58
6.	«O'zbekengilsanoat» AJ	36	34	30	30

7.	«O'zvin sanoat-xolding» XK	9	5	4	4
8.	«O'zbekcham poyabzali» uyushmasi	22	15	13	13
V.	Ta'lim va fan, yoshlar siyosati, madaniyat, axborot tizimlari va telekommunikatsiyalar masalalari kompleksi	22	23	24	25
1.	Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi	22	23	24	25
VI.	Sog'liqni saqlash, ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, jismoniy tarbiya va sport masalalari kompleksi	50	47	52	55
1.	Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi	20	10	12	13
2.	Sog'liqni saqlash vazirligining Dori vositalari va tibbiy texnika sifatini nazorat qilish bosh boshqarmasi	30	37	40	42

* Izoh: Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirishni rivojlantirish va mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh tomonidan zarur hollarda vazirlik va idoralarning asoslangan takliflari bo'yicha tuzatishlar kiritilishi mumkin.

Kompleks chora-tadbirlar dasturiga

2-ILOVA

Hududiy boshqaruv tasarrufidagi korxonalarda sifat menejmenti tizimini joriy etishning MAQSADLI KO'RSATKICHLARI*

T/r	Hududlar nomi	Tashkilotlar soni	shu jumladan:			
			2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.
	Jami	9158	2096	2216	2387	2459
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	272	62	66	71	73
2.	Andijon viloyati	750	171	181	196	202
3.	Buxoro viloyati	488	111	118	127	131
4.	Jizzax viloyati	331	76	80	87	89
5.	Qashqadaryo viloyati	470	107	114	123	126
6.	Navoiy viloyati	598	137	145	156	161
7.	Namangan viloyati	769	175	186	201	207
8.	Samarqand viloyati	1229	280	297	321	331
9.	Surxondaryo viloyati	285	65	69	75	77
10.	Sirdaryo viloyati	221	50	53	58	59
11.	Toshkent viloyati	1063	243	257	278	286
12.	Farg'ona viloyati	1077	246	260	281	290
13.	Xorazm viloyati	341	78	82	89	92
14.	Toshkent shahri	1264	295	307	326	336

* Izoh: Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirishni rivojlantirish va mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh tomonidan zarur hollarda vazirlik va idoralar, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining asoslangan takliflari bo'yicha tuzatishlar kiritilishi mumkin.

Kompleks chora-tadbirlar dasturiga

2a-ILOVA

Vazirlar Mahkamasi komplekslari tarkibiga kiruvchi korxonalarda sifat menejmenti tizimini joriy etishning

MAQSADLI KO'RSATKICHLARI*

T/r	Vazirlar Mahkamasi komplekslari nomi	Tashkilotlar soni	shu jumladan:			
			2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.

	Jami	446	96	105	121	124
1.	Eksport salohiyati va mashinasozlik, avtomobil va elektrotexnika sanoatini rivojlantirish, mahsulotlarni standartlashtirish masalalari kompleksi	67	10	14	21	22
2.	Geologiya, yoqilg'i-energetika kompleksi, kimyo, neftkimyo va metallurgiya sanoati masalalari kompleksi	33	5	8	10	10
3.	Hududlarni kompleks rivojlantirish va kommunal soha, transport, kapital qurilish va qurilish sanoati masalalari kompleksi	27	5	6	8	8
4.	Qishloq va suv xo'jaligi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va iste'mol tovarlari masalalari kompleksi	301	71	74	77	79
5.	Ta'lim va fan, yoshlar siyosati, madaniyat, axborot tizimlari va telekommunikatsiyalar masalalari kompleksi	4	1	1	1	1
6.	Sog'liqni saqlash, ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, jismoniy tarbiya va sport masalalari kompleksi	14	4	2	4	4

* Izoh: Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirishni rivojlantirish va mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh tomonidan zarur hollarda vazirlik va idoralarning asoslangan takliflari bo'yicha tuzatishlar kiritilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 apreldagi PQ-2935-son qaroriga
5-ILOVA

**2018 — 2022 yillarda «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonasi tomonidan
xarid qilinadigan etalonlar va eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalari
RO'YXATI**

T/r	Etalonlar va eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalari nomi	O'lchov diapazoni	Nuqsonlar	Soni (k-t)	Moliyalashtirish davri	Hisob-kitob qiymati (ming doll.)
1.	Mutlaq bosimning birlik etaloni	1 10 — 8 — 4 105 Pa	0,310 — 2 — 0,3 Pa	1	2018 y.	160
2.	Etalon uchun platinadan ishlangan qarshilik termometrlari	0 — 630,74 °S	0,01 °S	1	2018 y.	100
3.	Bosimning birlik etaloni	0,007 — 7 MRa	3 10 — 4 MRa	1	2018 y.	160
4.	Kuch o'lchagich namunalari qurilmasi	50 — 500 kN	0,20 %	1	2018 y.	110
5.	SHtrixli uzunlik o'lchovlari attestatsiyasining namunalari interferentsiya qurilmasi	100 mm gacha	1 razryad	1	2018 y.	170
6.	Kelvin — harorat birlik etaloni	- 38 — 961 °S	(0,0002 — 0,01) °S	1.	2019 y.	350
7.	CHiroq, yoritish va	1 — 5000 lx	± 3 % ko'p	1	2019 y.	475

	yorug'lik kuchi birlik etaloni		bo'lmagan			
8.	Sarf o'lchagich — suyuqlik hisoblash asboblari uchun avtomatlashtirilgan tekshirish qurilmasi	0,45 — 600 m ³ /h	hajmi bo'yicha: ± 0,15 % massasi bo'yicha: ± 0,05 %	1	2019 y.	600
9.	Fotometrik o'lchovlar uchun namunali qurilma	175 — 3300 nm	± 0,0003 A	1	2019 y.	260
10.	Etalon qo'ng'iroqli gaz qurilmasi	250 m ³ /h gacha	U = 0,06 % (k=2)	1	2020 y.	400
11.	Havo muhitida paskalʼ (Ra) — ovoz bosimi birlik etaloni	0,02 — 2 Ra	0,03 — 0,14 dB	1	2020 y.	150
12.	Gidrostatik tortish namunali qurilmasi	650 — 2000 kg/m ³	0,1 kg/m ³ ko'p bo'lmagan	1	2021 y.	280
13.	Doimiy va o'zgaruvchan tokni tenglashtirish etaloni va o'zgaruvchan kuchlanishni o'lchash etaloni komplekti	600 μV dan 1100 V gacha 10 ⁻⁴ dan 30 A gacha	0,3 ppm	1 komp.	2021 y.	280
14.	Etalon-dinamometr	20 — 2000 kN	0,05 %	1	2021 y.	90
15.	GLONASS va GPS signallari priyomniklari bilan vaqt va chastota etaloni	1 Hz; 1 MHz; 5 MHz; 10 MHz; 100 MHz; 2048 MHz	1*10 ⁻¹⁴ s	1 komp.	2021 y.	435
16.	Chastota diapazonida qattiq jismning tebranma harakatida uzunlik, tezlik va tezlanish birligi etaloni (GPSE)	3*10 ⁻¹ Hz dan 1*10 ⁴ Hz gacha	1,5*10 ⁻³ Hz dan 2,5*10 ⁻³ Hz gacha	1 komp.	2021y.	213
17.	Doimiy tokning yuqori omli elektr qarshiligining etalonli qiyoslash tizimi komplektda	10 ⁻⁴ dan 2*10 ¹⁷ Ω gacha 300 A gacha	0,1 ppm	1	2022 y.	400
18.	To'g'ri chiziqlilik va tekislikdan chetga chiqish o'lchovlari sohasida uzunlik birligi etaloni	3 m gacha	og'ishi — 4,3*10 ⁻⁶ m	1	2022 y.	225
19.	Aerozollarning ommaviy konsentratsiyasini o'lchash vositalarini tekshirish uchun namunali qurilma	0,1 — 100 mg/m ³	± 10 % ko'p bo'lmagan	1 komp.	2022 y.	250
20.	Sath o'lchagichlarni barcha turlarini tekshirish uchun namunali qurilma	5 m gacha	0,001 m	1	2022 y.	350
21.	Gradus — tekis burchak birlik etaloni	0 — 360°	0,03"	1	2022 y.	350

Jami:		21	5808

Izoh: Etalon qiymati va eng yuqori aniqlikdagi o'lchov vositalari hisob-kitobli bo'lib, texnik vazifalarni ishlab chiqish va shartnomalar tuzish darajasiga qarab aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 apreldagi PQ-2935-son qaroriga
6-ILOVA

Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirishni rivojlantirish va mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh

TARKIBI

U.U. Rozuqulov	— O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari, ishchi guruh rahbari
A.A. Xaitov	— «O'zstandart» agentligi bosh direktori, ishchi guruh rahbari o'rinbosari
S.X. Bekenov	— iqtisodiyot vazirining birinchi o'rinbosari
M.M. Mirzaev	— moliya vaziri o'rinbosari
S. S. Saydaliev	— sog'liqni saqlash vaziri o'rinbosari
A.D. Vaxabov	— suv va qishloq xo'jaligi vazirining birinchi o'rinbosari
lavozimi	— Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi raisi o'rinbosari
bo'yicha	
K.N. Tulyaganov	— qurilish vaziri o'rinbosari
A.A. Yuldashev	— Davlat soliq qo'mitasi raisining birinchi o'rinbosari
B.Ya. Raximov	— Davlat bojxona qo'mitasi raisining birinchi o'rinbosari
lavozimi	— Xususiylashtirilgan korxonalarga ko'maklashish va raqobatni rivojlantirish
bo'yicha	— davlat qo'mitasi raisi o'rinbosari
A.E. SHayxov	— Savdo-sanoat palatasi raisi o'rinbosari
lavozimi	— Vazirlar Mahkamasining Mashinasozlik, avtomobil, elektrotexnika, mudofaa,
bo'yicha	— paxtani qayta ishlash va yengil sanoatni rivojlantirish, mahsulotlarni
	standartlashtirish masalalari axborot-taxlil departamenti
J.G. Mirsaidov	— «O'zstandart» agentligi bosh direktori o'rinbosari, Maxsus ishchi guruh mas'ul kotibi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 apreldagi «O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2935-sonli qaroriga

SHARH

Mahalliy mahsulotlarning sifati va xorijiy bozorlardagi raqobatdoshligini ta'minlashning muhim omillaridan biri standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasidagi milliy normativ-huquqiy bazaning xalqaro talablarga mos darajasi, shuningdek, respublikamizning sinov va o'lchash laboratoriyalari moddiy-texnika bazasining holati hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida keyingi yillarda ko'rsatib o'tilgan soha va tarmoqlarda aniq maqsadga yo'naltirilgan kompleks tadbirlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Xususan, mazkur sohada qonuniy bazani takomillashtirish doirasida xalqaro qoida va amaliyotni inobatga olgan holda, O'zbekiston Respublikasining «Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida» (2009 yil) va «Muvofiqlikni baholash to'g'risida»gi (2013 yil) qonunlari qabul qilindi. Ushbu qonunlar ichki bozorning sifatsiz mahsulotlardan himoya qilinishi hamda respublikamiz laboratoriyalari tomonidan o'tkazilgan sinovlar natijalarining xalqaro darajada tan olinishini ta'minlashda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining «Standartlashtirish to'g'risida», «Mahsulotlar va xizmatlarni sertifikatlashtirish to'g'risida» va «Metrologiya to'g'risida»gi qonunlariga kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari uchun sertifikatlashtirish hamda standartlarni qabul qilish va joriy etish jarayonlarini soddalashtirishga qaratilgan o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi.

Tadbirkorlik sub'ektlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida majburiy sertifikatlanishi lozim bo'lgan mahsulotlar ro'yxati keskin qisqartirildi. Eksportga yo'naltirilayotgan mahsulotlarni sertifikatlashtirish ixtiyoriy ravishda amalga oshirilishi belgilandi, o'lchash vositalarini tayyorlash, sotish va ijaraga berish faoliyatini litsenziyalash jarayoni bekor qilindi.

Sertifikatlashtirish va standartlashtirish qoidalariga rioya etilmaganligi uchun xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga nisbatan iqtisodiy sanksiyalar qo'llash me'yorlari bekor qilinib, mansabdor shaxslarning ma'muriy javobgarligi kuchaytirildi. SHuningdek, 23 ta texnik reglamentni qabul qilish hisobiga 700 dan ortiq standart ixtiyoriy turga o'tkazildi.

SHu bilan birga, sohadagi ishlarining tahlili vakolatli davlat boshqaruvi idorasi sifatida «O'zstandart» agentligining faoliyati bilan bog'liq bo'lgan bir qator yechimi topilmagan masalalar mavjudligini ko'rsatmoqda.

Birinchidan, agentlikning tashkiliy tuzilmasi xalqaro talablarga mos emas, yuklangan vazifalarning samarali bajarilishini ta'minlab bera olmas edi.

Ikkinchidan, ISO xalqaro tashkiloti standartlarini qabul qilish borasidagi faoliyat lozim darajada tashkil etilmagan, standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar milliy fondida ushbu tashkilot standartlari 13 foizni tashkil etar edi, xolos.

Uchinchidan, Agentlik tomonidan xalqaro sifatni boshqarish tizimlarini joriy etish bo'yicha respublikamizdagi korxonalarga uslubiy yordam ko'rsatish yetarli darajada tashkil etilmagan edi.

To'rtinchidan, respublikamizning mavjud etalonlar bazasi ayrim sanoat tarmoqlarida foydalanilayotgan yuqori aniqlikdagi asboblarning metrologik tekshiruvini to'la qamrab olish imkonini bermas edi.

Yuqorida keltirilgan masalalarni hal etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori qabul qilindi.

Qarorga muvofiq, O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligining ustuvor vazifalari va yo'nalishlari etib quyidagilar belgilandi:

mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarishda xalqaro standartlar va texnik reglamentlarni jadal joriy etish orqali ularning zamonaviy talablarga muvofiqligini ta'minlash va tashqi bozorlarda raqobatdoshligini oshirish;

mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy tizimlarini birinchi navbatda eksport qiluvchi korxonalarda keng joriy etish va sanoat mahsulotlarining xalqaro standartlarga muvofiqligini sertifikatlashtirishni amalga oshirish;

eksportchi korxonalarga mahsulotlarni sertifikatlashtirish masalalarida qulay sharoitlarni yaratish, milliy sertifikatlar va muvofiqlikni baholash ishlari natijalari asosiy eksport bozorlarida tan olinishiga yo'naltirilgan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirish;

texnik jihatdan tartibga solish va metrologiya tizimlarini yanada rivojlantirish, realizatsiya qilinadigan mahsulotlar xavfsizligining tizimli nazoratini ta'minlash samaradorligini oshirish;

zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, tadbirkorlik sub'ektlari va aholiga ko'rsatiladigan interaktiv davlat xizmatlari turlarini kengaytirish;

texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va akkreditatsiya sohalarida kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish.

SHuningdek, mazkur qaror bilan 2017 — 2020 yillarda «O'zstandart» agentligi faoliyatini yanada takomillashtirish va ish samaradorligini oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi qabul qilindi. U quyidagi jihatlarni nazarda tutadi:

standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohalarida qonuniy bazani takomillashtirish;

«O'zstandart» agentligining sinov laboratoriyalari va hududiy markazlarini zamonaviy yuqori aniqlikdagi o'lchash va sinov uskunalari bilan qayta jihozlash va modernizatsiya qilishni davom ettirish;

2 mingdan ortiq xalqaro standartlarni bosqichma-bosqich qabul qilish orqali ularning standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar milliy fondidagi ulushini ikki barobar oshirish;

9 mingdan ortiq korxonada xalqaro standartlarga mos keladigan sifat menejmenti tizimlarini joriy etish, 2020 yilga qadar bunday korxonalar sonini 4,6 barobar oshirish;

«O'zstandart» agentligi laboratoriyalarini xalqaro darajada tan olingan tashkilotlarda akkreditatsiya qilish yo'li bilan ularda amalga oshirilgan sinov natijalarining jahon miqyosida tan olinishi uchun shart-sharoitlar yaratish;

standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, shuningdek, «O'zstandart» agentligi xodimlar salohiyatini oshirish va uning faoliyatiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari joriy etilishini chuqurlashtirish.

Ushbu qaror bilan «O'zstandart» agentligi qoshida «O'zbekiston muvofiqlikni baholash organlarini akkreditatsiya qilish markazi» va «O'zbekiston milliy metrologiya instituti» davlat korxonalarini tashkil etish hamda «Respublika sinov va sertifikatlashtirish markazi» davlat korxonasini qayta tashkil etishni nazarda tutgan holda «O'zstandart» agentligining yangilangan tashkiliy tuzilmasi tasdiqlandi.

Shuningdek, tasdiqlanayotgan ro'yxatga muvofiq, etalonlar va yuqori aniqlikdagi o'lchash vositalarini davlat byudjetidan moliyalashtirish hisobiga xarid qilish orqali respublika etalon bazasini yanada rivojlantirish ko'zda tutilgan.

Tasdiqlangan chora-tadbirlar dasturining samarali ijrosini ta'minlash maqsadida standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va sifat menejmenti tizimlarini joriy etishni muvofiqlashtirish bo'yicha maxsus ishchi guruh tashkil etildi.

Ushbu qarorning amalga oshirilishi:

birinchidan, milliy standartlarni xalqaro talablar bilan moslashtirish hamda zamonaviy sifat menejmenti tizimlarini keng joriy etish asosida mahalliy mahsulotlarning raqobatdoshligini oshirish va tashqi savdodagi texnik to'siqlarni bartaraf etish;

ikkinchidan, mahalliy mahsulotlarni eksport qilishda milliy laboratoriyalar tomonidan amalga oshirilgan o'lchash va sinov natijalarining chet ellarda tan olinishi uchun asos yaratish;

uchinchidan, sanoat tarmoqlarida qo'llanilayotgan yuqori aniqlikdagi asboblarni to'liq metrologik tekshiruvdan o'tkazish, bir qator etalonlar va eng yuqori aniqlikda o'lchash vositalarini xarid qilish orqali milliy korxonalarning xorijiy mamlakatlar metrologiya institutiga bog'liqligini kamaytirish imkonini beradi.

(O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 18-son, 320-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.07.2018 y., 06/18/5483/1594-son, 01.10.2018 y., 06/18/5547/1975-son, 13.12.2018 y., 07/18/4059/2299-son, 24.05.2019 y., 06/19/5728/3180-son, 09.11.2019 y., 06/19/5870/4010-son)

19-amaliy mashg'ulot

O'zbekiston texnik jihatidan tartibga solish davlat tizimini shakllantirish

1.O'zbekiston davlat texnik jihatidan tartibga solish davlat tizimining tuzilishi.

Texnik jihatdan tartibga solish Davlat tizimi

Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimini quyidagilar tashkil etadi:

-O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari

- O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolatlari doirasida faoliyatni amalga oshiruvchi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

-texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlar faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi;

-texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimiga kiruvchi organlarning faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi;

-texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarini tasdiqlaydi;

-umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi:

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan kiritilgan texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlarining loyihalari yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumlashtirilgan takliflar kiritadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ishlab chiqishga doir faoliyatini o'z vakolati doirasida muvofiqlashtiradi hamda tashkil etadi;

- umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritadi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasini tuzadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni o'z vakolati doirasida ekspertizadan o'tkazadi;

- o'z vakolati doirasida: xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan o'z vakolati doirasida davlat nazoratini amalga oshiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasida o'z vakolati doirasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlarning xavfsizligiga doir, ularda inson hayoti va sog'lig'i uchun zararli bo'lgan moddalar, kasallik tug'diruvchi organizmlarning mavjudligi, kasallik tashuvchilarning kirib kelishi yoki tarqalishining oldini olish, tibbiyot uchun mo'ljallangan buyumlar, tibbiy texnika va dori vositalarini ishlab chiqarish hamda qo'llash bo'yicha majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi shaharsozlik faoliyatida texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi tabiiy resurslardan foydalanishda hamda atrof-muhitni ifloslanish va boshqa zararli ta'sirlardan muhofaza qilishda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarga taalluqli ishlarning bajarilishini tashkil etadi va ta'minlaydi.

Ushbu texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari o'z vakolati doirasida:

- texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari va umumiy texnik reglamentlarni tasdiqlash yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi hamda ularni ekspertizadan o'tkazadi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyalarini tuzadi;

- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari tomonidan ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazadi;

- umumiy texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish yuzasidan takliflar tayyorlaydi;

- maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi;

- umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini amalga oshiradi;

- texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantiradi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida:

-texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari loyihalari yuzasidan O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligiga takliflar kiritadi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlar ishlab chiqilishini amalga oshiradi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlaydi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlarini tuzadi;

-texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar davlat fondini shakllantirishda ishtirok etadi;

-umumiy va maxsus texnik reglamentlarga rioya etilishi ustidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda nazoratni amalga oshiradi.

-Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

-Davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlaydi, ularga o'zgartish va qo'shimchalar kiritadi, shuningdek mazkur reglamentlarni bekor qiladi.

2. Texnik reglament turlari.

texnik jihatdan tartibga solish — mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilash, qo'llash va bajarish.

texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar — texnik reglamentlar, standartlashtirishga doir normativ hujjatlar, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya qoidalari va normalari, shaharsozlik normalari hamda qoidalari, ekologik normalar va qoidalar hamda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi boshqa hujjatlar

texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

umumiy texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, bir turdagi mahsulotlar va xizmatlar guruhi xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

maxsus texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, umumiy texnik reglamentda nazarda tutilmagan mahsulotlar va xizmatlar ayrim turining xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

UMUMIY TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Avtotransport vositalari konstruksiyasining foydalanish shartlari bo'yicha xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.191-001:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 191-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

2. «Texnik jihatdan foydalanishda temir yo'l transporti xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.192-002:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 192-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

3. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.146-003:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 03.06.2015 yildagi 146-sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2015 yil 3 dekabrda amalga kiritildi. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .

4. «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament (UzTR.319-004:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 6 noyabrda 319-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 maydan boshlab amalga kiritildi. 1) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Metallurgiya mahsulotlari

xavfsizligi bo'yicha»dagi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

5. «Siqilgan tabiiy gazda, suyuqtirilgan neft gazida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.326-005:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 11 noyabrda 326-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 may kundan amalga kiritildi. «Siqilgan tabiiy, suyuqtirilgan neft gazlarida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan avtotransport vositalarining xavfsizligi to'g'risidagi» umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .

6. «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.80-006:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 18 martdagi 80-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Qishloq ho'jaligi texnikasi konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-007:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 31 martdagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi» to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.148-008:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 11 maydagi 148-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati 2) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

9. «Dori vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.365-009:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 27 oktyabrda 365-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

10. «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.389-010:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 21 noyabrda 389-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda

qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

11. «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.5-011:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 5 yanvardagi 5-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

12. «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.71-012:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 13 fevraldagi 71-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

13. «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.86-013:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 16 fevraldagi 86-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

14. «SHaxta ko'tarish qurilmalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-014:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 fevraldagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

15. «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.102-015:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 fevraldagi 102-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

16. «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.237-016:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 25 apreldagi 237-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

17. «O'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari o'quv xonalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.265-017:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 maydagi 265-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

18. «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-018:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

19. «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.427-019:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 iyundagi 427-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

20. «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.474-020:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 474-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

21. «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.476-021:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 476-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning

belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

22. «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.490-022:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 12 iyuldagi 490-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

23. «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.724-023:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 17 noyabrdagi 724-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan kundan boshlab uch oy o'tgach amalga kiritiladi. 1) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati ; 2) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati .

Yuqoridagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.520-023:2017) hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 19 iyuldagi 520-sonli qarori o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblanadi.

24. «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.783-024:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 oktyabrdagi 783-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

25. «Liftlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.801-025:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 oktyabrdagi 801-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

26. «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.880-026:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 30 oktyabrdagi 880-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish,

sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

27. «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.905-027:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 noyabrdagi 905-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

28. «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.931-028:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 21 noyabrdagi 931-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

29. «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.941-029:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 noyabrdagi 941-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

30. «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.36-030:2018) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 22 yanvardagi 36-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

31. «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.74-031:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 1 fevraldagi 74-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

1) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

32. «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.861-032:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 10 oktyabrda 861-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

33. «Ekologik xavfsizlik to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.95-033:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 fevraldagi 95-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

34. "Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.119-034:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 4 martdagi 119-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

35. "Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-035:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 1 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

36. «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.451-036:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 23 iyuldagi 451-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan,

mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

37. «Organik va organik-mineral o'g'itlar xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.729-037:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 dekabrda 729-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2022 yil 1 maydan e'tiboran amalga kiritiladi.

MAXSUS TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Gossipol smolasi xavfsizligi talablari to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.001-2010). «O'zstandart» agentligining 31.12.2010 yildagi MTR-1 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

2. «Harbiy xizmatchilar uchun ustki kiyim xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.002-2011). «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-2 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

3. «Harbiy xizmatchilar uchun poyabzal xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.003-2011) «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-3 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

4. «Ochiq kalitlar infratuzilmasiga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.004-2013). «O'zstandart» agentligining 04.03.2013 yildagi MTR-4 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

5. «Pochta aloqasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.005-2014). «O'zstandart» agentligining 01.11.2014 yildagi MTR-5 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan

6. «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.006-2016) «O'zstandart» agentligining 17.06.2016 yildagi MTR-6 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi redaksiyasi (MTR.007-2021) «O'zstandart» agentligining 29.01.2021 yildagi TR-21 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu maxsus texnik reglament 2021 yil 1 aprel kundan boshlab amalga kiritiladi.

«O'zstandart» agentligining yuqoridagi keltirilgan qarori bilan «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.007-2016) va «O'zstandart» agentligining 17.11.2016 yildagi MTR-7 – sonli Qarori o'z kuchini yo'qotgan xisoblanadi va quyidagi ro'yxatga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni nazarda tutadi: 1) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lovchilari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.008-2017) «O'zstandart» agentligining 27.03.2017 yildagi MTR-8 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab o'z kuchini yo'qotadi. 1) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8.1 «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi tahriri (MTR.008-2020) «O'zstandart» agentligining 18.02.2020 yildagi MTR.008:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

9. «Ixcham (modul) statsionar va ko'chma gaz bilan to'ldirish kompressor shohobchalaridan xavfsiz foydalanish to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.009-2018) «O'zstandart» agentligining 28.02.2018 yildagi MTR-9 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2018 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

10. «Qurilishda qo'llaniladigan, qora metallardan tayyorlangan metall mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.010-2020) «O'zstandart» agentligining 07.02.2020 yildagi MTR-10:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

11. «Baliq va baliq mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.015-2020) «O'zstandart» agentligining 25.12.2020 yildagi MTR-019:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2021 yil 25 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

3.Texnik reglamentlarda belgilanadigan xavfsizlik talabalari.Texnik reglamentlarning mazmuni.

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir talablar quyidagilar bo'yicha belgilanishi mumkin:

- biologik xavfsizlik;
- mexanik xavfsizlik;
- kimyoviy xavfsizlik;
- yadroviy va radiatsiyaviy xavfsizlik;
- yong'in xavfsizligi;
- elektr xavfsizligi;
- mashina va uskunalarni ishlatish (ulardan foydalanish) hamda utilizatsiya qilish xavfsizligi;
- elektromagnit mosligi;
- qurilish ishlari xavfsizligi;
- binolar, inshootlardan va ularga tutash hududdan foydalanish xavfsizligi;
- ekologik xavfsizlik;
- veterinariya xavfsizligi;
- sanoat va ishlab chiqarish xavfsizligi;
- portlash xavfsizligi;
- axborot xavfsizligi;
- o'lchovlarning va sinovlar usullarining bir xilligini ta'minlash.

Texnik reglamentlarda mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligini ta'minlashga doir boshqa talablar ham belgilab qo'yilishi mumkin.

20-amaliy mashg'ulot

Ta'lim sohasida standartlashtirishning ahamiyati va o'rni

1. "Ta'lim to'g'risida" Qonun

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA STANDARTLASHTIRISH

Asosiy nizomlar

"Ta'lim to'g'risida" Qonunda (1997 y.) ta'lim sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida "Davlat standartlari doirasida ta'limning hamma uchun ochiqligi" ko'rsatilgan.

Qonunga muvofiq Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining vakolatiga berilgan. Ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatlangan davlat idoralari davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlashlari lozim.

Ta'limning barcha turlari bo'yicha davlat ta'lim standartlariga asosan Milliy dasturda uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi ko'zda tutilgan.

Vazirlar Mahkamasi 05.01.1998 y. № 5 "Uzluksiz ta'lim tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va kiritish to'g'risida" qaror qabul qilgan. Bu qarorga ko'ra "Davlat ta'lim standartlari to'g'risida" nizom tasdiqlangan va ta'limning xos turlari bo'yicha standartlarning loyihalarini huquqiy va texnik ekspertiza qilish bo'yicha ekspertlar guruhi tuzilgan.

Qarorda ta'limning xos turlari uchun standartlarni bosqichma-bosqich kiritish muddatlari tasdiqlangan.

Nizomga muvofiq standartlar ta'limning quyidagi turlari uchun o'rnatiladi:

- umumiy o'rta ta'lim, shu jumladan boshlang'ich ta'lim;
- o'rta maxsus, kasbiy ta'lim (akademik litseylar, kasb kollejlari);
- oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura).

Maktabgacha, maktabdan tashqari, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, malaka oshirish va kadrlarni qayta tayyorlash uchun davlat boshqaruvi vakolatli idoralari tomonidan belgilanadigan davlat talablari o'rnatiladi.

Nizomga asosan standartlashtirishning quyidagi ob'ektlari belgilangan

- ta'lim fanlari va predmetlarining tuzilmasi, mazmuni, o'quv yuklamasining hajmi, o'quvchilarning va bitiruvchilarning malaka darajasi va tayyorlash sifati;
- talablar, me'yorlar va qoidalar, pedagogik va axborot texnologiyalari, o'qitish metodlari va vositalari, shuningdek ta'lim tizimida foydalaniladigan atamalar, tushunchalar va toifalar;
- o'quvchilarning bilim darajasini va kasbiy mahoratini aniqlash, bitiruvchilarning sifatini, pedagogik va ilmiy-pedagogik kadrlarning ta'lim faoliyatini tekshirish-aniqlash protseduralari.

Nizomda davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish, ko'rib chiqish va tasdiqlashning quyidagi tartibi belgilangan:

- davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish tanlov shartlari yoki ta'limni boshqaruv vakolatli idoralari e'lon qiladigan innovatsion loyihalarida amalga oshiriladi;
- Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dasturni amalga oshirish Respublika komissiyasi standartning loyihasini ekspertiza qiladi va eksperimental tekshiruvni o'tkazadi;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi kadrlar tayyorlash Milliy dasturini amalga oshirish bo'yicha Respublika komissiyasining huquqiy talablariga ko'ra davlat ta'lim standartini va unga kiritilgan o'zgartirishlarni tasdiqlaydi.

2. Ta'lim sohasida standartlashtirish

Oliy ta'lim

O'zbekiston oliy maktab tizimi tarkibiga 58 ta oliy o'quv yurtlari, shu jumladan 16 universitet va 170 ning talaba o'qiydigan 42 ta institut kiradi. Oliy o'quv yurtlarida 18,5 ming o'qituvchilar ishlaydi, bularning yarmidan ko'prog'i doktor va fan nomzodlari.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" Qonunining bajarilishini huquqiy jihatdan ta'minlash Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining birinchi bosqichini amalga oshirish bo'yicha chora-

tadbirlarni bajarish maqsadlarida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16.08.2001 y. №343 qarori bilan quyidagi standartlar tasdiqlandi va jo-riy etildi:

O'z DSt 1006:2001 O'zbekiston Davlat standarti. O'zbekiston uzluksiz ta'lim davlat ta'lim standartlari. Oliy ta'lim davlat ta'lim standarti. Asosiy nizomlar;

O'z DSt 1007-2001 O'zbekiston davlat standarti. O'zbekiston uzluksiz ta'lim davlat ta'lim standartlari . Oliy ta'lim davlat ta'lim standarti. Oliy ta'lim yunalishlari va mutaxassisliklari tasniflagichi.

O'z DSt 1006:2001 da oliy ta'lim to'g'risida asosiy tushunchalar (o'qitish me'yoriy muddatlari, kasbiy ta'lim dasturi, ta'lim fanlari bloki, yakuniy davlat attestatlashi), bakalavriat va magistraturadan tashkil topgan oliy ta'lim tuzilmasi, ta'lim yo'nalishlari (mutaxassisliklar) bo'yicha kasbiy ta'lim dasturlarining mazmuniga talablar, talabalarning tayyorlik darajalariga talablar va bitiruvchilarga malakaviy talablar, o'quv yuklamasining hajmiga talablar, kadrlarni tayyorlash sifatini baholash tartibi va oliy ta'lim muassasalarining faoliyatini baholash tartibi keltirilgan. Standart xos me'yoriy hujjatlarni tuzishda asos bo'ladi.

Standart oliy ta'limni oliy o'quv yurtlarida amalga oshiriladigan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaydigan, uzluksiz ta'limning mustaqil turi deb belgilaydi.

Oliy ta'lim ikki bosqichga ajratilgan: bakalavriat va magistratura.

Bakalavr va magistr akademik darajalari oliy ta'limning xos darajasi dasturini muvaffaqiyatli o'zlashtirgan shaxslarga beriladi. Oliy ta'limning birinchi bosqichi sifatida bakalavriatura uchun o'qish muddati kamida 4 yil, magistratura uchun esa kamida 2 yil belgilangan.

Bakalavriaturada ta'lim dasturlari ta'limning uzluksizligini va umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasbiy ta'lim bilan uyg'unlashgan davomi ekanligini va fanlarning quyidagi majburiy bloklarini talabalar tomonidan o'zlashtirilishini hisobga olishi lozim:

- gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar;
- matematik va tabiiy-ilmiy fanlar;
- umumkasbiy fanlar;
- maxsus fanlar;
- qo'shimcha fanlar.

Magistraturaning ta'lim dasturlari ta'limning uzluksizligini va bakalavriat ta'lim dasturlarining davomi ekanligini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi va fanlarning quyidagi majburiy bloklarini talabalar tomonidan o'zlashtirilishini nazarda tutishi lozim:

- umummetodologik fanlar;
- mutaxassislik fanlari;
- ilmiy faoliyat.

Magistratura ta'lim dasturlari, shuningdek mustaqil ta'limni va talabalarining tanlov fanlarini, yakuniy davlat attestatlashini nazarda tutishi lozim.

Bakalavr ta'lim yo'nalishi bo'yicha, oliy ma'lumotli shaxslar tomonidan egallanishi lozim bo'lgan lavozimlarda mustaqil ishlashga, tanlagan mutaxassisligi bo'yicha oliy ta'limni magistraturada davom ettirishga, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimida qo'shimcha kasbiy ta'lim olishga tayyorlanadi.

Magistr mustaqil ilmiy-tadqiqot, ilmiy-pedagogik va boshqaruv faoliyatiga, aspiranturada ta'lim olishga va qayta tayyorlash, malaka oshirish tizimida o'qishga tayyorlangan bo'lishi lozim.

O'quv yuklamasining eng ko'p hajmi, auditoriya va auditoriyadan tashqari ishlarni o'z tarkibiga olgan holda, bakalavr va magistr uchun haftasiga 54 soat, kunduzgi o'qitish shaklida auditoriya darslarining eng ko'p hajmi haftasiga 36 soat hajmda o'rnatilishi lozim.

O'z DSt 1006:2001 da bakalavriatura va magistraturada o'qitish me'yoriy muddatlari va o'quv vaqti umumiy hajmining taqsimoti o'rnatilgan.

Bakalavriatura yo'nalishlari va magistratura mutaxassislari bo'yicha kadrlarni tayyorlash sifatini tekshirish o'z tarkibiga ichki, yakuniy davlat, jamoa-davlat va tashqi tekshiruvlarni olishi lozim.

Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutahassisliklari tasniflagichida birinchi raqam mutaxassislik kodini, ikkinchi raqam yo'nalish kodini, uchinchi raqam – ta'lim sohasi kodini, to'rtinchi va beshinchi raqamlar – bilim sohasi kodini, oxirgi raqamlar ta'lim dasturlari darajasining

kodini ifodalaydi. Masalan, “Metrologiya, standartlashtirish va sertifi-katlashtirish” ta’lim yo’nalishi 5521600 kodi bilan ifodalangan.

O’rta maxsus ta’lim

O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”, “Kadrlar tayyorlash bo’yicha milliy dastur”, “Standartlashtirish to’g’risida” qonunlarini, Vazirlar Mahkamasining 5 yanvar 1998 y. №5 “Uzluksiz ta’lim tizimida davlat ta’lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish to’g’risida”, 13 may 1998 y. № 204 “O’zbekiston Respublikasida o’rta maxsus ta’lim tizimini tashkillashtirish bo’yicha chora-tadbirlar to’g’risida” qarorlarini bajarish va ta’lim tizimining uzluksizligini ta’minlash maqsadlarida O’zbekiston uzluksiz ta’lim tizimida o’rta maxsus, kasbiy ta’lim me’yoriy hujjatlari ishlab chiqilgan. O’rta maxsus, kasbiy ta’lim (O’MKT) sohasida O’zbekiston davlat standarti O’z DSt 983:2000 “O’zbekistonda uzluksiz ta’lim standartlarining davlat tizimi. O’rta maxsus, kasbiy ta’lim” asos bo’luvchi hujjat bo’lib hisoblanadi.

Umumiy o’rta ta’limga asoslangan, o’qitish muddati 3 yil bo’lgan majburiy o’rta maxsus, kasbiy ta’lim uzluksiz ta’lim tizimida mustaqil ta’lim turidir. O’rta, kasbiy ta’lim yo’nalishi – akademik litsey va kasbiy kollej o’quvchilar tomonidan ixtiyoriy tanlanadi.

Standartda O’zbekistonda o’rta maxsus va kasbiy ta’limning asosiy maqsadlari va vazifalari, tushunchalar, ishlarni tashkillashtirish, me’yoriy hujjatlarning darajasi va ularni tuzish tartibi, ta’limni standartlashtirish tizimida o’rnatilgan talablarni tekshirish va nazorat qilish belgilangan.

O’zbekistonda o’rta maxsus va kasbiy ta’lim standartlarining me’yoriy-huquqiy asosi ta’lim bo’yicha qonunlar va O’z SDT dan iborat.

O’rta maxsus va kasbiy ta’limning tarmoq standarti ta’lim sifatining, o’quv yuklamasi xajmining, maqsadlar va malakaviy talablarga mos keluvchi, kasbiy tasniflagich asosida tayyorlash yo’nalishi va kasbiy tayyorlash eng kam majburiy mazmunini ta’minlovchi me’yoriy hujjat sifatida belgilangan.

O’MKT standartlarini joriy etish asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- O’MKT sifatining mamlakatimizda o’tkazilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarga va demokratik o’zgarishlarga muvofiqligini ta’minlash;

- jamiyatning ehtiyojlarini va fan-texnika yutuqlarini hisobga oluvchi kadrlar tayyorlashni ta’minlash;

- kadrlar tayyorlash tartibi va jarayonini baholash asoslarini aniqlash

- O’MKT tizimida kadrlar tayyorlash uzluksizligini va navbatini ta’minlash;

– raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni ta'minlash.

O'MKT standartlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

– O'MKT tizimida kadrlar tayyorlash bo'yicha ta'lim xizmatlariga va ularning sifatiga qo'yiladigan talablarni aniqlash;

– O'MKT tizimida bilimlarni va malaka darajasini baholashga talablarni o'z ichiga olgan me'yoriy asosni yaratish;

– o'quvchilarni xalq an'analari va insoniy fazilatlar asosida odob-axloqli tarbiyalash shakllari va usullarini joriy etish;

– kadrlarni maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishni samarali birga olib borilishi (integratsiyasi) ni ta'minlash;

O'MKT da standartlashtirishning eng muhim tomonlari quyidagilar:

– ta'limning uzluksizligi va navbati;

– ijtimoiy-iqdisodiy rivojlanish, fan-texnika va texnologiyalar-ning rivojlanish istiqbollari, jamiyat talablarini hisobga olish;

– ta'lim, fan va ishlab chiqarishning birliligi;

– matnlarni ifodalash birliligi va aniqligi;

– zamonaviy fan, texnika va texnologiya sohasidagi tajriba va yutuqlarga muvofiqligi;

– O'MKT maqsadlari va vazifalariga erishish.

O'MKT tizimida standartlashtirishni tashkillashtirish, muvo-fiqlashtirish, metodik rahbarlik qilish ta'limni boshqaruv bo'yicha davlat idoralariga yuklatilgan. O'MKT tizimidagi ta'lim standartlari uch yil da-vomida olib borilgan pedagogik tajriba natijalari bo'yicha tasdiqlanishi lozim.

O'MKT standartlariga o'zgartirishlar Vazirlar Mahkamasi tomonidan o'rnatilgan tartibda kiritiladi.

O'MKT tizimidagi davlat va tarmoq standartlarining talablariga rioya qilinishi vakolatli idora tomonidan tekshiriladi. Bunda o'quv yurtini bitiruvchilarning bilimi, o'quv rejalari va dasturlari, o'qitishning pedagogik texnologiyalari baholanadi. Belgilangan talablarga rioya qilinishi uchun mas'ullik o'quv yurtining rahbariyatiga yuklatildi.

O'MKT sifatini tekshirish ichki, joriy, oraliq, yakuniy, tashqi, davlat-jamoa tekshiruvi va yakuniy davlat attestatlashi ko'rinishida olib boriladi.

O'z DSt 983:2000 da O'MKT o'quv yurtini bitiruvchilarga talablar o'rnatilgan. Bunday talablarga bilimlarni va kasbiy ko'nikmalarni o'zlashtirgani, bilim-ko'nikmalarni amaliyotga joriy eta bilishi, jismoniy va kasbiy rivojlana olishi kiradi. SHuningdek, O'MKT da kadrlar tayyorlash yo'nalishlari, kasblari va mutaxassisliklar umumdavlat tasniflagichlarini ishlab chiqishga qo'yiladigan talablar ham o'rnatilgan.

2.4 Umumiy o'rta ta'lim

O'qish muddati 9 yil 1-9 maktab sinflari bo'lgan umumiy o'rta ta'lim majburiy hisoblanadi. Bu ta'lim ikki bosqichdan – boshlang'ich (1-4 sinflar) va o'rta (5-9 sinflar) umumiy ta'limdan iborat bo'lib, fan asoslari bo'yicha muntazam bilimlar olishni ta'minlaydi, bilim olishga ehtiyojini rivojlantiradi, tayanch o'quv, ilmiy va umummadaniy bilimlarni, milliy va umuminsoniy fazilatlar asosida ma'naviy-axloqiy sifatlarni, mehnat ko'nikmalarini, ijodiy fikrlashini, atrof dunyoga va kasb tanlashga ongli munosabatini ta'minlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim tugallangandan keyin ta'lim fanlari va bular bo'yicha olingan baholar ko'rsatilgan davlat shaklidagi attestat beriladi.

Yangi tuzilmani shakllantirish va umumiy o'rta ta'limni olib borish uchun kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur bo'yicha davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish talab etildi. Standartlar maktabning 1-9 sinflari doirasida sifatli umumiy o'rta ta'limni, akademik litseylarda va kasbiy kollejlarda, navbatdagi ta'lim dasturlari bilan mantiqiy aloqani hisobga olgan holda ta'minlaydi.

“Ta'lim to'g'risida”, “Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur” larni va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 13 may 1998 y. № 203 “O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkillashtirish to'g'risida” qarorini bajarish maqsadida Xalq ta'limi vazirligi tomonidan umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari ishlab chiqildi va 1998-1999 o'quv yilida o'quv yurtlarida sinab ko'rildi.

Hukumat qarori bilan “O'zbekiston Respublikasida umumiy ta'lim to'g'risida” Nizom tasdiqlandi. Umumiy o'rta ta'lim maqsadi sifatida o'quvchilarni davlat ta'lim standartiga muvofiq o'qitish va tarbiyalash va shaxsning ta'lim olish huquqini amalga oshirish belgilangan. Umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarga zarur hajmdagi bilimlarni beradi, ularda tashkilotchilik qobiliyatlarni va amaliy tajribani rivojlantiradi, birinchi boshlang'ich kasbiy yo'nalishga va navbatdagi ta'lim bosqichini tanlashiga ko'maklashadi.

Boshlang'ich ta'lim (1-4 sinflar) o'qish, yozish, hisoblashni, o'zini-o'zi tekshirish asosiy qobiliyatlarini va ko'nikmalarini madaniy so'zlashuv va axloq, shaxsiy gigiena va sog'lom hayot tarzini o'rgatishga qaratilgan.

Umumiy o'rta ta'lim (1-9 sinflar) muntazam bilimlarni olishni, keng bilim doirasini, ijodiy mustaqil fikrlashni, o'quvchilar shaxsiyatining tiklanishini, o'zining ijtimoiy taqdirini o'zi belgilash qobiliyatini va qiziqish doiralarining rivojlanishini ta'minlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari (UO'TDTS) quyidagi tamoyillar asosida ishlab chiqiladi:

- davlat ta'lim standarti (DTS) talablarining davlat, jamiyat va shaxsiyat ehtiyojlariga muvofiqligi;

- o'quv dasturlari mazmunining jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va fan va texnikadagi taraqqiyot bilan o'zaro bog'liqlik;

- umumiy o'rta ta'limning boshqa ta'lim darajalari bilan uzluksiz-ligi;
- ta'lim mazmunining respublikaning barcha hududlarida birliligi va butunligi;
- umumiy o'rta ta'limning mazmuni, shakli, vositalari va usullarini aniqlashda innovatsion texnologiyalarga asoslanish;
- ta'lim bo'yicha qonunlar zamonaviy talablarining va pedagogikadagi an'anaviy qarashlarning birliligi;
- xorijiy demokratik davlatlarning ta'lim sohasida milliy xususi-yatlarni hisobga olgan holda me'yorlarni o'rnatish ilg'or tajribasidan foy-dalanish.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining tayanch o'quv rejalari davlat ta'lim standartlarining tarkibiy qismi bo'lib, ta'lim sohasidagi davlat me'yoriy hujjati deb hisoblanadi. Tayanch o'quv rejalari o'quvchilarga o'quv predmetining mazmunini berish uchun ajratilgan o'quv soatlarining eng kam hajmini aks ettiradi va standartlarga muvofiq har bir muayyan sinfda o'quv predmeti bo'yicha ta'lim mazmunini aniqlash uchun asos bo'ladi.

Standartlar o'quvchilarning barcha umumta'lim predmetlar (ona tili, adabiyot, fizika, matematika, kimyo, tarix, jo'g'rofiya va boshqalar) bo'yicha tayyorgarlik darajalariga majburiy eng kam talablarni o'z ichiga oladi. Bunda talablar umumiy o'rta ta'limning ikki bosqichiga - 1-4 sinflar va 5-9 sinflarga alohida-alohida o'rnatilgan.

Masalan, 1-4 sinflar uchun "Ona tili va o'qish" predmetidan quyidagi talablar o'rnatilgan:

a) o'qish mahorati bo'yicha – bir minutda 80-90 ta so'z o'qish, bunda quyidagilarga rioya qilish zarur:

- harflarni to'g'ri talaffuz qilish;
- so'zlarni to'g'ri o'qish;
- so'zlarning talaffuz etilishiga e'tiborni qaratgan holda tiniq va ifodali o'qish;
- urg'u qoidalariga rioya qilish;
- ilmiy atamalar va belgilarni to'g'ri talaffuz etish;

b) matnni o'zlashtirish va boshqalarini bayon etish - 10 minut ichida 4-5 bet matnni o'qib, mazmunini so'zlab berish, bunda quyidagilarga rioya qili-nadi:

- nutq to'g'ri, tekis, aniq, ta'sirchan bo'lishi lozim;
- monologlarning tekisligiga rioya qilinadi;
- dialoglarning ta'sirchanligi, mantiqiyligi uzluksizligi.

v) 70-80so'zdan iborat diktant yozish ko'nikmasi talab etiladi.

g) o'z fikrini bayon eta olish – 5-6 jumladan iborat matn yozish.

O'quvchilarning bilim sifatini tekshirishni va o'qitish natijalari-ning DTS ga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi tekshiruv: joriy tekshiruv, oraliq tekshiruv, bosqich tekshiruvi, yakuniy tekshiruv protsedu-ralari ko'zda tutilgan.

21-amaliy mashg'ulot

Texnik jihatidan tartibga solish soxasidagi ekspert komissiyasining xuquq va majburiyatlari Komissiyalarning vazifalari va huquqlari

4. Quyidagilar Komissiyalarning asosiy vazifalari hisoblanadi:

a) vakolatli organlar tomonidan o'z vakolatlari doirasida texnik jihatdan tartibga solish sohasida kompleks va ishlarning oldindan bajarilishini ta'minlaydigan texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimining asosiy yo'nalishlarini rivojlantirishga doir ishlar rejalarini ishlab chiqish;

b) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar loyihalarini ko'rib chiqish;

v) ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni, texnik reglamentlarga o'zgartirish va qo'shimchalarni ekspertizadan o'tkazish, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlash;

g) o'z vakolatlari doirasida xulosalar berish va texnik reglamentlarni tasdiqlash yoki ularni puxtalashtirish uchun qaytarish yuzasidan takliflar kiritish;

d) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi rejalar va tadbirlarni ishlab chiqishda texnik reglamentlar loyihalarini ishlab chiquvchi tashkilotlarga metodik yordam berish.

5. Komissiya quyidagi huquqlarga ega:

a) texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazishga davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, loyihalash, ilmiy-texnik va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari, shuningdek xo'jalik yurituvchi sub'ektlar mutaxassislarini jalb etish;

b) ishlab chiquvchi tashkilotlardan hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlaridan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha zarur axborotlar olish;

v) o'z vakolatlari doirasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumiy texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar kiritish to'g'risida takliflar kiritish;

g) davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga qo'shimchalar va/yoki o'zgartirishlar kiritish yoki ularni bekor qilish to'g'risida takliflar kiritish;

d) boshqa vakolatli organlar bilan kelishuv bo'yicha davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari huzurida tuziladigan texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlari ishida qatnashish.

Komissiya a'zolarining majburiyatlari va javobgarligi

6. Komissiya a'zolari quyidagilarga majbur:

a) Komissiya ishida qatnashish;

b) Komissiya tomonidan qarorlar qabul qilinishida ovoz berishda qatnashish;

v) ko'rib chiqish uchun kiritilayotgan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha tegishli xulosalarni o'z vaqtida taqdim etish;

g) ushbu Nizom talablariga rioya qilish.

7. Komissiya a'zolari ishlab chiqilgan texnik reglamentlar loyihalari, texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar yuzasidan o'tkazilgan ekspertizaning to'liqligi va xolisligi, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlanishi va taqdim etilishi uchun javob beradilar.

22-amaliy mashg'ulot

Texnik jihatidan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining xuquq va majburiyatlari

Komissiyalarning vazifalari va huquqlari

4. Quyidagilar Komissiyalarning asosiy vazifalari hisoblanadi:

a) vakolatli organlar tomonidan o'z vakolatlari doirasida texnik jihatdan tartibga solish sohasida kompleks va ishlarning oldindan bajarilishini ta'minlaydigan texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimining asosiy yo'nalishlarini rivojlantirishga doir ishlar rejalarini ishlab chiqish;

b) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar loyihalarini ko'rib chiqish;

v) ishlab chiqilgan umumiy va maxsus texnik reglamentlarni, texnik reglamentlarga o'zgartirish va qo'shimchalarni ekspertizadan o'tkazish, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlash;

g) o'z vakolatlari doirasida xulosalar berish va texnik reglamentlarni tasdiqlash yoki ularni puxtalashtirish uchun qaytarish yuzasidan takliflar kiritish;

d) texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi rejalar va tadbirlarni ishlab chiqishda texnik reglamentlar loyihalarini ishlab chiquvchi tashkilotlarga metodik yordam berish.

5. Komissiya quyidagi huquqlarga ega:

a) texnik reglamentlarni ekspertizadan o'tkazishga davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, loyihalash, ilmiy-texnik va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari, shuningdek xo'jalik yurituvchi sub'ektlar mutaxassislarini jalb etish;

b) ishlab chiquvchi tashkilotlardan hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlaridan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha zarur axborotlar olish;

v) o'z vakolatlari doirasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumiy texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar kiritish to'g'risida takliflar kiritish;

g) davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga maxsus texnik reglamentlarni tasdiqlash, ularga qo'shimchalar va/yoki o'zgartirishlar kiritish yoki ularni bekor qilish to'g'risida takliflar kiritish;

d) boshqa vakolatli organlar bilan kelishuv bo'yicha davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari huzurida tuziladigan texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashlari ishida qatnashish.

Komissiya a'zolarining majburiyatlari va javobgarligi

6. Komissiya a'zolari quyidagilarga majbur:

a) Komissiya ishida qatnashish;

- b) Komissiya tomonidan qarorlar qabul qilinishida ovoz berishda qatnashish;
- v) ko'rib chiqish uchun kiritilayotgan texnik reglamentlar loyihalari bo'yicha tegishli xulosalarni o'z vaqtida taqdim etish;
- g) ushbu Nizom talablariga rioya qilish.

7. Komissiya a'zolari ishlab chiqilgan texnik reglamentlar loyihalari, texnik reglamentlarga o'zgartirish va/yoki qo'shimchalar yuzasidan o'tkazilgan ekspertizaning to'liqligi va xolisligi, shuningdek amal qilish muddati tugagan texnik reglamentlarni bekor qilish bo'yicha takliflar hamda ular yuzasidan xulosalar tayyorlanishi va taqdim etilishi uchun javob beradilar.

23-amaliy mashg'ulot

Texnik reglamentlarning loyihasini rasmiylashtirish.

Umumiy texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.

Umumiy texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, bir turdagi mahsulotlar va xizmatlar guruhi xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

UMUMIY TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Avtotransport vositalari konstruksiyasining foydalanish shartlari bo'yicha xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.191-001:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 191-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.
2. «Texnik jihatdan foydalanishda temir yo'l transporti xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.192-002:2012) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 04.07.2012 yildagi 192-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.
3. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.146-003:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 03.06.2015 yildagi 146-sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2015 yil 3 dekabrda amalga kiritildi. "Ta'lim muassasalari uchun xavfsiz poligrafiya mahsulotlari haqida"gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .
4. «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament (UzTR.319-004:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 6 noyabrda 319-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 maydan boshlab amalga kiritildi.
1) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Metallurgiya mahsulotlari xavfsizligi bo'yicha»dagi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.
5. "Siqilgan tabiiy gazda, suyultirilgan neft gazida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida"gi Umumiy texnik reglamenti (UzTR.326-005:2015) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 11 noyabrda 326-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2016 yil 16 may kundan amalga kiritildi. "Siqilgan tabiiy, suyultirilgan neft gazlarida yoki dizel va gazsimon yoqilg'i aralashmasida ishlaydigan avtotransport vositalarining xavfsizligi to'g'risidagi" umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati .
6. «Qishloq xo'jaligi texnikalari konstruksiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.80-006:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 18 martda 80-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Qishloq xo'jaligi texnikalari

konstruktsiyasining to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Qishloq ho'jaligi texnikasi konstruktsiyasining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-007:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 31 martdagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Don xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi» to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.148-008:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 11 maydagi 148-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati 2) «Engil sanoat mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

9. «Dori vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.365-009:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 27 oktyabrdagi 365-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

10. «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.389-010:2016) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 21 noyabrdagi 389-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Texnik vositalarning elektromagnit mosligi xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

11. «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.5-011:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 5 yanvardagi 5-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «CHarm-poyabzal mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

12. «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.71-012:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 13 fevraldagi 71-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Alkogolli mahsulotlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

13. «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.86-013:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 16 fevraldagi 86-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «SHisha idishlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

14. «SHaxta ko'tarish qurilmalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.99-014:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 fevraldagi 99-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

15. «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.102-015:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 fevraldagi 102-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Telekommunikatsiya uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

16. «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.237-016:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 25 apreldagi 237-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Muomalaga chiqarilayotgan g'ildirakli transport vositalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

17. «O'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari o'quv xonalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.265-017:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 maydagi 265-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

18. «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-018:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «O'quv asbob-uskunolari va anjomlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

19. «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.427-019:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 iyundagi 427-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Bosim ostida ishlaydigan uskunalarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

20. «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.474-020:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 474-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sut va sut mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

21. «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.476-021:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 7 iyuldagi 476-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Oziq-ovqat mahsulotlariga tegib turadigan qadoqlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

22. «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.490-022:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 12 iyuldagi 490-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Oziq-ovqat mahsulotini tamg'alash yuzasidan uning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati.

23. «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.724-023:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 17 noyabrda 724-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan kundan boshlab uch oy o'tgach amalga kiritiladi. 1) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va

majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati ; 2) «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati .

Yuqoridagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan «Yog'-moy mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.520-023:2017) hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 19 iyuldagi 520-sonli qarori o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblanadi.

24. «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.783-024:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 2 oktyabrdagi 783-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Moylash materiallari, texnik moylar va texnik suyuqliklarga talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

25. «Liftlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.801-025:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 oktyabrdagi 801-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

26. «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.880-026:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 30 oktyabrdagi 880-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Gaz holatidagi yoqilg'ida ishlovchi apparatlarning xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

27. «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.905-027:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 noyabrdagi 905-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Veterinariya dori vositalari va ozuqa qo'shimchalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

28. «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.931-028:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 21 noyabrdagi 931-sonli

qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Avtomobil va aviatsiya benziniga, dizel va kema yonilg'isiga, reaktiv dvigatellar uchun yonilg'iga va mazutga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

29. «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.941-029:2017) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 24 noyabrdagi 941-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Portlash xavfi bo'lgan muhitlarda ishlovchi asbob-uskunalarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

30. «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.36-030:2018) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 22 yanvardagi 36-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran 18 oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Go'sht va go'sht mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

31. «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.74-031:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 1 fevraldagi 74-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Tamaki mahsulotlari to'g'risida»gi Umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

32. «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.861-032:2019) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 10 oktyabrdagi 861-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Idishda qadoqlangan ichimlik suvining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

33. «Ekologik xavfsizlik to'g'risidagi umumiy texnik reglamenti (UzTR.95-033:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 fevraldagi 95-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi.

34. "Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.119-034:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 4 martdagi 119-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Meva va sabzavotlardan olingan sharbat mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

35. "Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida"gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.345-035:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 1 iyundagi 345-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n sakkiz oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Alkogolsiz ichimliklarning xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

36. «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.451-036:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 23 iyuldagi 451-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran o'n ikki oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati; 2) «Bolalar o'yinchoqlarining xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

37. «Organik va organik-mineral o'g'itlar xavfsizligi to'g'risida»gi umumiy texnik reglamenti (UzTR.729-037:2020) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 18 dekabrda 729-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2022 yil 1 maydan e'tiboran amalga kiritiladi.

2.Maxsus texnik reglament loyixasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.

maxsus texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, umumiy texnik reglamentda nazarda tutilmagan mahsulotlar va xizmatlar ayrim turining xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

MAXSUS TEXNIK REGLAMENTLAR:

1. «Gossipol smolasi xavfsizligi talablari to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.001-2010). «O'zstandart» agentligining 31.12.2010 yildagi MTR-1 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

2. «Harbiy xizmatchilar uchun ustki kiyim xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik

reglamenti (MTR.002-2011). «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-2 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

3. «Harbiy xizmatchilar uchun poyabzal xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.003-2011) «O'zstandart» agentligining 30.12.2011 yildagi MTR-3 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan;

4. «Ochiq kalitlar infratuzilmasiga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.004-2013). «O'zstandart» agentligining 04.03.2013 yildagi MTR-4 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

5. «Pochta aloqasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha talablar to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.005-2014). «O'zstandart» agentligining 01.11.2014 yildagi MTR-5 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan

6. «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.006-2016) «O'zstandart» agentligining 17.06.2016 yildagi MTR-6 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament rasmiy e'lon qilingan paytdan e'tiboran olti oy o'tgandan keyin amalga kiritiladi. 1) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Sirlangan po'lat xo'jalik idish-tovoqlar xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

7. «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi redaksiyasi (MTR.007-2021) «O'zstandart» agentligining 29.01.2021 yildagi TR-21 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu maxsus texnik reglament 2021 yil 1 aprel kundan boshlab amalga kiritiladi.

«O'zstandart» agentligining yuqoridagi keltirilgan qarori bilan «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.007-2016) va «O'zstandart» agentligining 17.11.2016 yildagi MTR-7 – sonli Qarori o'z kuchini yo'qotgan xisoblanadi va quyidagi ro'yxatga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni nazarda tutadi: 1) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Don qayta ishlash mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8. «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.008-2017) «O'zstandart» agentligining 27.03.2017 yildagi MTR-8 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab o'z kuchini yo'qotadi. 1) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglament amalga kiritilgandan keyin, o'rnatilgan tartibda qo'llanilish ixtiyoriyligiga ega bo'ladigan va majburiylik tusini yo'qotadigan standartlashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar ro'yxati. 2) «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentda mahsulotlar va xizmatlarning belgilangan talablarga muvofiqligini baholash uchun zarur bo'lgan, mahsulotning namunalarini olish, sinovlari va o'lchovlari usullarini belgilovchi texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar ro'yxati.

8.1 «Non va makaron mahsulotlarining xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamentning yangi tahriri (MTR.008-2020) «O'zstandart» agentligining 18.02.2020 yildagi MTR.008:2020 – sonli

Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

9. «Ixcham (modul) statsionar va ko'chma gaz bilan to'ldirish kompressor shohobchalaridan xavfsiz foydalanish to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.009-2018) «O'zstandart» agentligining 28.02.2018 yildagi MTR-9 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2018 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

10. «Qurilishda qo'llaniladigan, qora metallardan tayyorlangan metall mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.010-2020) «O'zstandart» agentligining 07.02.2020 yildagi MTR-10:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2020 yil 1 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

11. «Baliq va baliq mahsulotlari xavfsizligi to'g'risida»gi Maxsus texnik reglamenti (MTR.015-2020) «O'zstandart» agentligining 25.12.2020 yildagi MTR-019:2020 – sonli Qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu texnik reglament 2021 yil 25 sentyabr kundan boshlab amalga kiritiladi.

24-amaliy mashg'ulot

O'zbekiston Respublikasi xalqaro hamkorlik munosabatlarini o'rnatishda butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi

O'zbekiston Respublikasi xalqaro xamkorlik muosabatlarini o'rnatishda butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi.

Ma'lumki, Jahon savdo tashkiloti (JST) — mamlakatlararo savdo qoidalarini boshqarib turuvchi yagona xalqaro tashkilot hisoblanadi.

Xo'sh, ushbu tashkilotning asosiy vazifasi nimalardan iborat? Global dunyo uchun qanday ahamiyat kasb etadi? Unga a'zo bo'lish qanchalik samara keltiradi? Keling, quyida shular haqida fikr yuritamiz.

Vazifalar va kutiladigan natijalar

Avvalo qayd etish lozimki, JST (WTO, ingl. World Trade Organization)ning asosiy maqsadlaridan biri o'zini o'zi himoya qilishni kuchaytirish va proteksionizm qo'llanishini bekor qilishdan iborat. Mazkur tashkilot xalqaro tijorat uchun qulay huquqiy tizimni taqdim eta oladigan cheksiz imkoniyat eshigi. O'zaro qabul qilingan muhim hujjatlar davlatlarning o'z savdo siyosatlarini kelishilgan mezonlarda olib borishlarida mas'uliyat yuklaydi. Bundan ko'zlangan maqsad — jahon bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishda tovarlar va xizmatlarni ishlab chiquvchilar, eksportyor va importyorlarga ko'mak berishdir.

Xalqaro savdoni liberallashtirish, savdo bitimlarining odilligini ta'minlash, iqtisodiy o'sish va xalq farovonligini oshirish JSTning asosiy funksiyalari sirasiga kiradi. JST unga a'zo bo'lgan mamlakatlardan ichki bozorni erkinlashtirishni qat'iy talab qiladi. Ushbu vazifani bajarish esa unchalik oson kechmaydi. Sababi arzon va sifatli mahsulotlar ishlab chiqaruvchi chet el korxonalariga raqobat qila olmagan milliy korxonalar tanazzulga uchrashi ayni haqiqatdir.

SHunday ekan, O'zbekiston uchun kutiladigan natija nima bo'ladi? Albatta, har bir ishning samaradorligi o'sha -davlat, muhitdagi yaratilgan sharoitlar va tayyorgarlik darajasiga chambarchas bog'liq kechadi. Buning uchun:

- iqtisodiyotni erkinlashtirish va sanoat tarmoqlari baravar rivojlanishini tartibga solish;
- narx-navoni tartibga solish va maqbul soliq tizimini vujudga keltirish;
- alohida sektorlar va ishlab chiqarishda subsidiyalarni saqlash;
- tovarlarni standartlash va sertifikatlash qilish tizimini tartibga solish;
- xorij sarmoyalari jozibadorligini oshirish;

— import va eksport boj to'lovlari tarifini tartibga solish talab qilinadi.

Har bir davlatning bu tashkilotga a'zo bo'lish jarayoni o'rtacha 8 — 10, ba'zi davlatlar uchun esa 10 — 15 yilni tashkil etadi. O'zbekiston 1995 yilda ariza topshirgan bo'lishiga qaramasdan, faqat 2017 yildan boshlab, ijobiy siljish kuzatilyapti. Lekin ustuvor sohalarning boshqaruvi 30 yildirki, monopolistlarning qo'lida turibdi. Masalan, transport sohasida yagona aviakompaniya, temir yo'l kompaniyasi xohlagan narxini o'rnatadi, jamiyat, -davlatchilik ular bilan samarali kurasha olmaydi. Bundan O'zbekiston iqtisodiyoti ko'p yildirki, aziyat chekmoqda.

SHuni ham ta'kidlash lozimki, dunyoning eng katta iqtisodiyot egalari — AQSH, G'arbiy Yevropa davlatlari, -Xitoy, Yaponiya kabi mamlakatlar JSTdan unumli foydalana oladi. Kichik davlatlar, jumladan, O'zbekiston ham bu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmasligi ularning umumiy resurslariga borib taqaladi. Mamlakatimizning JSTga a'zoliqi YeOIIning tartib-qoidalari va monopoliyasiga tushib qolmaslikning oldini oladi, deb hisoblaymiz. Ichki monopolistlardan qutulish muammosi hal bo'ladi. Xalqaro darajada erkin raqobat tizimi o'z-o'zidan yaratiladi.

Tarixi va tuzilishi qanday?

Mavzuni kengroq ochib berishda mazkur tashkilotning tarixi va tarkibiy tuzilishiga alohida to'xtalib o'tish joiz. JSTga 1995 yil yanvarda asos solingan. 1994 yil 15 apreldagi Marokash deklaratsiyasida «uning natijalari jahon iqtisodiyotini mustahkamlaydi va butun dunyoda savdoni, investitsiyalarni kengaytirib, ishchi kuchi bandligi, daromadlarning o'sishiga olib keladi. SHuningdek, u jamoaviy bahslar, muzokaralar va taqdimlash orqali mamlakatlar orasidagi savdo aloqalarini rivojlantiruvchi platforma hisoblanadi», deb yozib qo'yilgan.

1994 yildagi mahsulotlar savdosi haqidagi bitim, xizmatlar savdosi haqidagi bosh bitim, intellektual mulk haqidagi bitim Jahon savdo tashkilotining tarkibiy qismlariga kiradi. Mazkur hujjatlar a'zo mamlakatlarning parlamentlari tomonidan tasdiqlangan.

1995 yildan faoliyatini boshlagan bu tashkilotga ayni vaqtda a'zo bo'lgan 164 davlat uchun yangi bozorlar ochiq hisoblanadi. O'ndan ziyod turli yo'nalishdagi bitimlar uning normativ-huquqiy bazasini tashkil etyapti. Mazkur hujjatlar talabini bajarish tashkilotning barcha a'zolari uchun majburiy sanaladi. A'zo bo'lishni istagan davlatlar o'z milliy qonunchiligini ularga muvofiqlashtirishi kerak.

Tashkilotda qarorlar ishtirokchi mamlakatlar yordamida konsensus — umumiy ovoz berish orqali qabul qilinadi. Nizomda qaror ko'pchilik ovozlar evaziga qabul qilinishi belgilab berilgan bo'lsa-da, hozir bunday voqea tashkilot tarixida yuz bermadi. Qarorlar qoidaga ko'ra, ikki yilda bir marta chaqiriladigan Vazirlar konferentsiyasi tomonidan qabul qilinadi. Borayotgan ishlar borasida javobgar bo'lgan Bosh kengash yig'inlarini tashkilotning ma'muriy qarorgohi joylashgan Jeneva shahrida bir yilda bir marta o'tkazadi. Yig'ilishlarda tashkilotga a'zo mamlakatlar vakillari, elchilar ishtirok etadi. Bosh kengash qoshida nizolarni hal etish va savdo siyosati tahlillari bilan shug'ullanadigan organlar bor (jami 650 xodim ishlaydi). Bundan tashqari, uning tarkibida savdo va rivojlanish bo'yicha qo'mita, savdo balans borasida cheklovlar o'rnatuvchi qo'mita hamda byudjet, moliya va ma'muriy masalalar bilan shug'ullanadigan qo'mita faoliyat yuritadi. Bosh kengashdan quyi pog'onada yana uchta kengash: tovarlar savdosi bo'yicha kengash, xizmatlar savdosi bo'yicha kengash va intellektual mulk huquqi bo'yicha kengash faoliyat yuritadi.

Afzalliklar ko'p, muammolarchi?

Tashkilotga a'zo bo'lishning ijobiy jihatlari ko'p.

Birinchidan, uning zamirida iqtisodiy manfaat turadi. Ya'ni to'siqlarsiz o'zaro mahsulot ayirboshlashga erishiladi va tovar ayirboshlanishi yuksak texnologiyalarning qo'llanilishi hamda rivojiga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, xalqning turmush darajasini yaxshilashga turtki beradi, insonlarga sifatli mahsulot iste'mol qilish imkonini yaratadi.

Uchinchidan, eksport qilinayotgan mahsulotlar hisobiga milliy mahsulotlar tannarxi tushirilishiga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, milliy ishlab chiqarish hajmini oshirib, byudjetga pul tushumlarini ko'paytiradi, savdo liberallasuvi mamlakat va alohida vatandoshlarimizning daromadlarini oshiradi.

Beshinchidan, mehnat bandligiga ijobiy ta'sir etadi.

BMTga a'zo aksar davlatlar JSTga ham a'zo bo'lib kirgan. Masalan, Rossiya Federatsiyasi 19 yillik kutishlardan keyin 2012 yilda, Qirg'iziston 1998 yilda, Tojikiston 2012 yilda, Qozog'iston 2015 yilda a'zolikka qabul qilindi. Tojikiston Prezidenti Emomali Rahmon JSTga a'zolikni «energetika mustaqilligiga erishish va aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash» sari tashlangan muhim qadam, deb baholagan. Ammo bu jarayon silliq kechadi, degani emas. Demak, hukumat birinchi navbatda mahalliy shirkatlarni himoya qilishga qaratilgan jiddiy tadbirlarni ishlab chiqishi kerak bo'ladi.

Bu o'rinda tashkilotga a'zolikning afzalliklarini Xitoy davlati misolida ko'rib chiqish ayni muddaodir. -Xitoy 15 yillik murakkab muzokaralar olib borgandan so'ng, ushbu kelishuvlar asosida 2001 yil 11 dekabrda tashkilotga 143-a'zo bo'ldi. Biroq hukumatga bu borada qator og'ir va mashaqqatli talablarni ilgari surishdi. Tarifni pasaytirish, AQSH kompaniyalari uchun zarur bo'lgan sanoat mahsulotlari tariflarini 25 foizdan 7 foizgacha qisqartirish, Amerika fermerlari uchun zarur bo'lgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxini 31 foizdan 14 foizgacha arzonlashtirish, bank sektori, sug'urta, telekommunikatsiya va kasbiy xizmatlar kabi muhim sohalaridagi qator tarmoqlarni keng miqyosda ochish, tizimli islohotlar olib borish, oshkoralik masalasida chuqur islohotlarni o'tkazish, Xitoyda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalarga to'siqlarni bartaraf etish shular jumlasidandir.

Ko'rinib turibdiki, Xitoyning JSTga a'zo bo'lishi bilan bog'liq asosiy muammo bozorga kirish imkoniyati emas, balki iqtisodiy rejimning shaffofligi, huquqiy, ma'muriy va institutsional tizimni shakllantirish majburiyatlarini bajarish mexanizmi bo'lgandi.

Muzokaralarning yakuniy bosqichida XXRgayana ushbu vazifalar ham qo'yildi: eksportni rejalashtirish va eksport-import rejalalarini amalga oshirish siyosatini rejalashtirish tizimini bekor qilish; tashqi savdo rejimining shaffofligi, litsenziyalash va kvota tizimi, davlat xaridlari bozori, xorijiy ishbilarmonlarga ichki bozor xizmatlaridan foydalanishni erkinlashtirish; eksport subsidiyalarini olib tashlash; davlat korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashdan voz kechish va qishloq xo'jaligini himoya qilish.

Mazkur tahlildan xulosa shuki, O'zbekiston zimmasiga ham JST tomonidan siyosat va iqtisodda ochiqlikni ta'minlash, eksport-import va boshqa iqtisodiy tizimlarda rejalashtirishdan voz kechish, qishloq xo'jaligi va sanoat mahsulotlarini import qilish bo'yicha davlat monopoliyasini bekor qilish yuklanadi. Ammo Xitoy bu shartlarni qabul qilishni davr zarurati, jahon iqtisodi qoidasini hurmat qilish, deb tushundi. SHunchalik murakkablik bo'lishiga qaramasdan, Xitoy hukumati JSTga a'zo bo'lishning qiyinchiliklaridan ko'ra, imkoniyatlari ko'proq bo'lishiga qattiq ishondi.

Tarixiy qarorga kelganidan so'ng, mamlakat ikki masalada yutdi: JSTga a'zolik tufayli 2008 yilda boshlanib, hozirga qadar davom etayotgan jahon moliyaviy inqirozi sharoitida arzon bo'lgan Xitoy mollari uchun cheklovli kvotalar olib tashlandi, xalqaro mehnat taqsimotidagi eng foydali jihati — arzon ishchi kuchini eksport qilishga erishildi. Hozirgi kunda xorijda ishlayotgan 70 million muhojir (Gonkong va Tayvandan tashqari) yiliga taxminan 70 milliard dollar mablag'ni Xitoyga yuborib turadi.

SHu o'rinda mamlakatimiz uchun bu borada qanday muammolar yuzaga keladi, degan haqli savol tug'iladi. **Birinchiidan**, O'zbekistonning JSTga a'zoligi bojxona soliqlarini 8 — 10 foizgacha qisqartirishga olib keladi. Bundan esa Davlat byudjeti zarar ko'radi. Biroq, o'z navbatida, bojxona tariflarining keskin qisqarishi O'zbekiston bozorlarida mahsulotlarning arzonlashuviga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, iqtisodiyotni liberallashtirish, sanoatni xususiylashtirish, bozor erkinligiga davlat aralashuvini cheklash borasida tugallanmagan ishlar turibdi.

Uchinchidan, respublika ichkarisida zamon talabiga mos bozorbop mahsulot ishlab chiqaruvchilar, xususan, paxta ishlab chiqarishga ixtisoslashgan o'zbek fermerlari arzon va sifatli mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi Xitoy, Hindiston, BAA savdo shirkatlariga raqobat qila olmasligi xavfi tug'iladi. Oqibatda qishloq xo'jaligi daromadsiz sohaga aylanib qolishi, bu esa 49,5 foizi qishloqlarda yashaydigan aholi uchun yangi infratuzilmani yaratish zaruratini keltirib chiqaradi. Qishloqqa sanoat tarmoqlari kirib kelishi G'arb mamlakatlarida bo'lganidek, fuqaroning tafakkur dunyosi jiddiy o'zgarishiga va ijtimoiy faolligiga olib keladi.

Intellectual mulk huquqi tizimi va bozorining shakllanmaganligi, ixtirolarni amaliyotda qo'llash, qaroqchi (pirat) mahsulotlar bozorining avj olganligini bartaraf etish yo'nalishida ham muammolar to'plangan.

Xususan, adabiy va badiiy asarlarni himoya qilishga doir Bern konventsiyasi (1971 yil 24 iyulda qabul qilingan Parij hujjati), «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi Qonunga zid ravishda respublikamizdagi va chet el mualliflarining yaratilgan asarlarini noqonuniy takrorlash — litsenziyasiz (qaroqchi) mahsulotdan foydalanish, kontrafakt mahsulotlarni CD, DVD, VCD, VHS, mp3 shaklidagi disklarga ko'chirib, qalbaki nusxasini bozorlarda bemalol sotib, daromad ko'rish holatlari mamlakatimiz miqyosida avj olgan. Savdoga oid intellektual mulk huquqlari haqidagi bitim (TRIPS), g'oya va ixtirolar uchun adolatli raqobat muhitini yaratish, nohalol raqobat majburiyatlari bo'yicha ham qator vazifalar hamon yechilmagan.

Xitoydek bo'la olamizmi?

Endi O'zbekiston tajribasida JSTga a'zo bo'lish afzalliklari va ayrim kamchiliklarimiz xususida mulohaza yuritsak. Bugungi kunda ekspertlar guruhi («Jahon savdo tashkiloti bilan ishlash bo'yicha Idoralararo komissiya tarkibini tasdiqlash to'g'risida»gi 2018 yil 24 dekabrda hukumatning 1040-son qarori) tayyorgarlik ishlarini boshlab yuborgan. Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi mutasaddi bo'lgan maxsus komissiya sezilarli tashkiliy-huquqiy tadbirlarni amalga oshirganiga shubhamiz yo'q. SHunday bo'lsa-da, bu borada matbuotda yetarli axborot berilmaganligi bois, tahlilimiz asosida quyidagi ishlarni amalga oshirish zarurligiga e'tiboringizni qaratmoqchi edim.

Birinchidan, mamlakat fuqarolari ijtimoiy guruhlarida daromadlar darajasining jiddiy farqlanishi «bo'shliq»ni yuzaga keltiryapti. Xuddi shu «bo'shliq» boshqa sohalarda islohotlarni o'tkazishga xalaqit bermoqda.

Ayni chog'da mamlakatimizdagi kambag'allik darajasi 12 — 15 foiz atrofida ekanligi ma'lum qilindi. Bu 4-5 million aholi yetarli daromad manbaiga ega emasligi, ijtimoiy himoyaga muhtojligini bildiradi. Bizningcha, muammoning yagona yechimi shuki, «Yashash minimumi to'g'risida»gi qonun va kontsepsiyani tezroq qabul qilishimiz lozim. Yuqoridagi komissiya «iste'mol savatchasi» va «yashash minimumi»ni belgilash bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish va tahlil qilish ishlarini tugallashi maqsadga muvofiq. Hozirgi murakkab pandemiya sharoitiga qaramasdan, mazkur qonunga ehtiyoj kundan-kunga oshib boraveradi.

Ikkinchidan, ana shu muammoni tan olgan holda, JSTga a'zolikni istab, yaqin yillarda erkinlashtirish va raqobatni jadallashtirish dasturlarini qo'llagudek bo'lsak, jamiyatda ijtimoiy muammolar battar ko'payadi. Jahon bankining hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistonda 4 milliongacha bo'lgan fuqarolarning ishlamasligi, qishloq joylarida ishsizlarni qo'shgan holda, ularning soni taxminan 6 millionga yetishi, Rossiyada 3 million kishining mavsumiy asosda ishlashini hisobga olmaslik mumkin emas. Mamlakatning JSTga a'zo bo'lishidan eng ko'p zararni qishloq aholisi ko'radi.

Uchinchidan, 2010 — 2019 yillarda YaIM (yalpi ichki mahsulot)ning aholi jon boshiga dinamikasi bir tekis rivojlanmagani, 2017 yilda bu ko'rsatkich 1491 AQSH dollarini tashkil etgani,

O'zbekistonning JSTgaa'zo bo'lishi natijasida Xitoy tajribasida bo'lgani singari ishsizlar sonining ko'payib ketishiga va subsidiyalar asosida moliyalashtiriladigan mashinasozlik, dehqonchilik tarmoqlari ahvolining yomonlashishiga olib kelishi mumkin.

To'rtinchidan, mamlakat yirik tarmoqlarining bu iqtisodiy jarayonga tayyor emasligi, ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning ichki bozor narxlari tashqi bozor narxlaridan yuqori ekanligi bilan xarakterlanadi. Oddiy misol: 2020 yil iyul oyida Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi tomonidan "UzAuto Motors" AJda «Raqobat to'g'risida»gi Qonun talablari buzilishi bo'yicha deputat so'rovi ko'rib chiqildi. Qo'mitaning maxsus komissiyasi tomonidan o'tkazilgan tekshiruvlar kompaniya avtomobil narxlarini asossiz oshirganini tasdiqladi. Unga ko'ra, avtomobillar narxlari 3 million so'mdan 19 million so'mgacha asossiz oshirilgani aniqlandi.

Bunga o'xshagan holatni boshqa monopol korxonalar misolida ham ko'rsa bo'ladi. O'zbekiston tashkilotga qo'shiladigan bo'lsa, ijobiy jihat shuki, 1996 yildan beri "UzAuto Motors" kabi avtomobil sanoatidagi proteksionizm siyosatidan voz kechilishiga, monopoliya tugatilishiga va aholi turmush farovonligi oshishiga erishiladi.

O'zbekiston Respublikasining JSTga kirishini tezlashtirish bo'yicha Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligiga BMTning Taraqqiyot dasturi, Osiyo taraqqiyot banki (OTB), Jahon banki, Xalqaro rivojlanish bo'yicha AQSH agentligi (USAID), Xalqaro hamkorlik bo'yicha Germaniya jamiyati (GIS) texnik ko'mak berayotganini ham ta'kidlab o'tish lozim.

Ma'lum bo'lishicha, 2020 yilning 7 iyul kuni SHveytsariyaning Jeneva shahrida videokonferentsiya shaklida O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga kirishi bo'yicha ishchi guruhining 4-yig'ilishi bo'lib o'tgan. O'zbekiston delegatsiyasiga Bosh vazir o'rinbosari, investitsiyalar va tashqi savdo vaziri S. Umurzoqov boshchilik qilgan. Yig'ilish doirasida O'zbekistonning tashqi savdo rejimi to'g'risida kengaytirilgan Memorandum muhokama qilingan.

Yangicha yondashuvlar va istiqbol yo'li

JST — global platforma, undan mamlakat yaxshi foyda ko'radi. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishdagi imkoniyatlarini qisqacha baholasak, bular — keyingi yillarda jiddiy islohotlarni boshidan kechirgan turizmning rivojlanishi, integratsiyalashuv imkoniyatlari ortishi, notarif cheklovlarning kamayishi, iqtisodiyotda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ulushining oshishi, davlat monopoliyasining qisqarishida ko'zga tashlanadi. Lekin bu masalaning tashqi tarafi, shakli, xolos. Bizningcha, asosiy masala ichki tashkiliy-tuzilmaviy va texnologik tarafida — mazmunida bo'lib qolgan.

Xulosa shuki, O'zbekistonning xalqaro tashkilot vakillari bilan muzokaralari 2-3 yilga cho'zilishi ehtimoli mavjud. JSTga a'zolik masalasi oson hal bo'lmaydi, oldinda juda murakkab bosqichlar turibdi.

Bir maqolada masalaning barcha jihatlarini batafsil yoritishning imkoni yo'q. Mavzu va muammolar ko'lam shu qadar kengki, ularning birortasini ko'zdan qochirish yangi muammoni keltirib chiqarishi mumkin. Misol uchun, tog'-kon, neft-gaz sanoati, energetika, temir yo'l, havo yo'llari sohalarida xususiylashtirish hali oxiriga yetkazilmaganligi jiddiy muhokama qilinishi lozim.

Eng muhim jihat shundaki, O'zbekiston, birinchi navbatda, o'zining ichki iqtisodiy-ijtimoiy muammolarini hal qilishi kerak. Geoiqtisodiyot bilan ham jiddiy shug'ullanishga to'g'ri keladi. Bir vaqtning o'zida ikki tashkilot kuzatuvchisi sifatida ham JST, ham YeOII bilan hamkorlik qilinayotganligi rahbariyat oldida o'ta murakkab vazifalarning oqilona yechimini topishni ko'ndalang qo'yadi. Ushbu dolzarb masalalarning ijobiy yechimiga erishish uchun O'zbekistonning milliy taraqqiyot yo'li va yuksak farovonlikka erishishiga xizmat qiladigan yangicha yondashuv hamda qarashlar belgilab olinadi, deb ishonamiz.

JSTga a'zolik, avvalo, monopolist boshqaruvga barham beradi va erkin raqobat muhitini yaratadi.

Bunday dadil qadam esa yurtimiz istiqboli uchun, shubhasiz, muhim rol o'ynaydi.

25-amaliy mashg'ulot **Standartlashtirishning davlat nazorati**

1. Standartlashtirishning Davlat nazorati maqsad va vazifalari.

Standartlashtirishning Davlat nazorati sanoat ishlab-chiqarish korxonalari, ilmiy-tadqiqot bo'limlari, birlashmalar, ilmiy-konstruktorlik va loyihalash tashkilotlari, transport, savdo, maishiy xizmat va boshqa ommaviy tashkilotlarda standartlar hamda shu kabi tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarining amalga oshirilishi faoliyatini nazorat qilish maqsadida tashkil etiladi. Standartlashtirishning Davlat nazorati mahsulot, xizmat va faoliyatini barcha turiga ta'sir doirasini o'tkazadi.

Standartlashtirishning Davlat nazoratining asosiy vazifasi fan va texnika taraqqiyoti yutuqlarini Vazirliklar, muassasalar, korxona va tashkilotlarida joriy etilishini, o'lchash aniqliklari, turlari, vositalari bo'yicha sohalarda birxillikni ta'minlash, nazorat natijalarini tahlillash asosida taklif va tavsiyalar kiritishdan iboratdir.

Standartlashtirishning Davlat nazorati «O'zstandart» agentligi organlari tamonida amalga oshiriladi. Standartlashtirish markazi, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'limlari, Standartlashtirishning Davlat nazorati laboratoriyalari bu borada xizmat qiladi.

Standartlashtirishning Davlat nazorati ishlari barcha mahsulot yoki xizmat turlari bo'yicha yetakchi tashkilotlar mutahasislari, ilmiy-tadqiqot, loyiha konstruktorlik tashkilotlari yuqori malakali mutahasislari, ishlab chiqarishning novatorlari hamda tashkilotchilik vakillari jalb etiladi.

2. Davlat nazorati organlarining faoliyatlari va mansabdor shaxslarning xuquq va majburiyatlari.

«O'zstandart» Davlat nazorat organlari standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha keng qamrovli faoliyat ko'rsatadi. Jumladan:

- standartlashtirish va metrologiya xizmatlari ishlarini nazorat qilish;
- mahsulot sifati nazorati bo'yicha tavg'atish hay'ati ishlarini boshqarish va muofiqlashtirish bo'yicha metodik boshqarish;
- standartlashtirishning Davlat nazorati ishlarini umumlashtirish;
- davlat sinovlari o'tkazish;
- standartlar va texnik shatlarini ro'yxatga olish va ekspertlash;
- mahsulot sifatini shaxodatlashda qatnashish;
- muhim mahsulot va xizmat turlari bo'yicha bosh korxonalarni shaxodatlash kabi ishlarni tizimli olib boradi;

Standartlashtirishning Davlat nazorati mansabdor shaxslariga davlat tomonidan quyidagi huquqlar beriladi.

- standartlashtirish va metrologiya talablarini qondirmaydigan konstruktorlik, texnologik va boshqa ishlarni buyurtmachiga berilishini ta'qiqlash;
- standartlashtirish va metrologiya talablariga mos kelmagan mahsulotlarni ishlab chiqish, tashish, saqlash va foydalanishni taqiqlash;
- standartlashtirish me'yor va talablarini buzib ish ko'rib, kelayotgan korxona va tashkilotlarga iqtisodiy sanktsiya choralarini qo'llash yo'riqnomasini bitish;

Standartlashtirishning Davlat nazorati «O'zstandart» tomonidantasiqlangan yillik rejalar asosida muhim mahsulotlar sifatini oshirish, standartlashtirish ishlarini joriy qilish, ularni buzilishiga yo'l qo'ymaslikka qaratilgan xalq-xo'jaligining barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan tadbirlarni amalga oshirib boradi.

Yillik rejalar nafaqat yetakchi korxona va tashkilotlar faoliyati, balki barcha o'zaro munosabotdagi korxona va bo'limlar faoliyatini tekshirish bo'yicha komplekt nazorat ko'rinishida tuzilgan va amalga oshirilgan bo'lmog'i lozim.

3. Nazorat tartiblari va tekshiruv mazmuni.

Tekshiruv mazmuni, korxona, birlashma va tashkilotlar faolitiga bog'liq holda quyidagicha bo'lmog'i darkor:

- ilmiy-tadqiqot, loyiha-konstruktorlik-texnologik tashkilotlarda davlat soha standartlari talablariga rioya qilinishini, chiqarilayotgan mahsulot sifati va boshqa ko'rsatmalarini standartlart talablariga to'g'ri kelishini;

- standartlar ishlab chiqiladigan tashkilotalarda ularni sifati va maqsadli ishlab chiqalishi, joriy etilish holati, sinash va joriy etilish ketma-ketlik boshqichlarining to'g'riligi va shu kabilar;

- transport va xizmat sohalarida ko'rsatilayotgan xizmat yoki transport vositalarining mahsulotga mosligi, qadoqlash, tamirlash, yuklash-tushirish sharoitlarining talabga javob berishi;

- savdo tashkilotlarida mahsulot sifati, uni saqlash va savdoga chiqarish holatlarining muvofiqligining standart talablariga mos kelishi;

- foydalanadigan va iste'mol qiladigan tashkilotlarda, to'g'ri foydalanish va to'g'ri iste'mol qilish talablariga mos kelishi, saqlash, ishlatish, muddatlarining me'yordan oshib ketmasligi.

Ko'rsatilgan barcha ob'ektlarda nazoratning metrologik taminoti, qoida qanday o'lchab, qanday nazorat qilish vositalariga alohida e'tibor beriladi.

Standartlarga rioya etilganlik nazorati:

Konstruktorlik-texnologik hujjatlarni ishlab chiqarilayotgan mahsulot yoki buyumga mosligi, texnologik jarayonni standart talabida tashkil etilganligi, mahsulot yoki buyumni vaqti-vaqti bilan tekshirib, sinab turish imkonlari mavjudligi kabi ishlarni o'z ichiga olmog'i zarur.

Korxonalarda standartlar6ni qo'llanilishi va ularga amal qilish tartiblari quyidagicha bosqichma-bosqich kuzatish yo'li bilan nazorat qilinishi mumkin.

2. Tekshiruvdan avvalgi tanishuv bosqichi.

Bu bosqichda korxona va u ishlab chiqarayotgan buyum yoki mahsulot haqida dastlabki ma'lumotlar belgilab olinadi; jumladan:

- korxonaning asosiy iqtisoslashtirilganligi;

- tekshirilayotgan mahsulotning boshqalarga nisbatan ulushi;

- etalon (namuna)ning mavjudligi;

- bosh tashkilot yoki korxona tomonidan o'tkazilgan tekshiruv natijalarining mavjudligi.

2. Korxonada tanishuv. Korxonada muayyan tekshiruv yuzasidan barcha ma'lumotlar bilan bevosita tanishib chiqiladi.

Me'yoriy hujjatlar jumladan, standartlarning qo'llanilishi, ularga rioya qilinishi, ko'rilgan va ko'rilayotgan chora tadbirlar. Standartlarni joriy etilishidagi buyruqlarning mavjudligi, ularning bajarilishi. Konsturuktorlik-texnologik hujjatlarning sifati, mavjudligi, ularga amal qilinish holatlari va x.k.

Tekshiruv haqidagi buyruq chiqqanidan so'ng zarur namunalar tanlab olinadi va nazorat boshlanadi.

3. Mahsulot yoki buyumni ishlab chiqarishda qo'llanilayotgan standart, texnik shart va texnologik reglamentlarga rioya qilinishning to'g'ri kelishligi. Texnologik reglamentlarning buzilmaganligi, texnologik xaritaga mosligi nazorat qilinadi.

4. Mahsulot sifati nazorati bo'yicha barcha omillarni o'lchov asboblarining metrologik holati tekshiriladi.

5. Qo'llanilayotgan standart talablarining buzulmaganligi, uni takomillashtirish borasidagi yangi standartlarni qo'llanilish rejalarining mavjudligi nazorat qilinadi.

6. Barcha tekshirilgan jarayonlar ma'lumotlarni umumlashtirilganligi haqida aktlar tuzilib imzolanadi va ular tegishli joyga taqdim etiladi.

26-amaliy mashg'ulot

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tekshiruvi to'g'risida qonuni tahlil qilish va nazorat yuritish

XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLAR FAOLIYATINI DAVLAT TOMONIDAN NAZORAT QILISH TO'G'RISIDA

1-modda. Ushbu Qonunning maqsadi

Ushbu Qonun xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi.

Oldingi tahrirga qarang.

Davlat byudjeti va byudjetdan tashqari jamg'armalar mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan muassasalar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

(1-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

2-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risidagi qonunchilik

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risidagi qonunchilik ushbu Qonun va boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Prokuror nazorati tartibida amalga oshiriladigan davlat nazorati tegishli qonunchilik bilan ham tartibga solinadi.

Tergovga qadar tekshirishlar chog'ida va qo'zg'atilgan jinoyat ishlari bo'yicha moliya-xo'jalik faoliyati tekshiruvlarini o'tkazish tartibi jinoyat-protsessual qonunchiligi bilan tartibga solinadi.

Soliq tekshiruvi orqali amalga oshiriladigan davlat nazoratining o'ziga xos xususiyatlari soliq to'g'risidagi qonunchilik bilan belgilanadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi.

(2-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

3-modda. Asosiy tushunchalar

Ushbu Qonunda quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organlar — xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilishga qonunchilik bilan vakolat berilgan vazirliklar va idoralar;

(3-moddaning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

tekshirish — xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan qonunlar hamda o'z faoliyatini tartibga soluvchi boshqa qonunchilik hujjatlari qanday bajarilayotganligini nazorat qiluvchi organlarning bir marta nazorat qilishi;

(3-moddaning uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

tekshirishlarni qayd etish daftari — o'tkazilgan tekshirishlar to'g'risidagi axborot yozib qo'yiladigan maxsus daftar;

(O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda 175-II-son Qonuniqa muvofiq, 3-modda to'rtinchi xatboshi bilan to'ldirildi — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 1-2-son, 23-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish (taftish qilish) — soliq va valyuta to'g'risidagi qonunchilikka rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish maqsadida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning buxgalteriya, moliya, statistika, bank hamda boshqa hujjatlarini o'rganish va taqqoslash

(3-moddaning beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

qisqa muddatli tekshirish — nazorat qiluvchi organlar jismoniy va yuridik shaxslarning qonunchilik buzilganligi faktlari to'g'risidagi murojaatlari asosida amalga oshiradigan tekshirish;

(3-moddaning oltinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

nazorat tartibida tekshirish — xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning ilgarigi tekshirishda ko'rsatilgan qoidabuzarliklarni bartaraf etishi ustidan nazorat qiluvchi organlar amalga oshiradigan tekshirish.

4-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish shakllari

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

Oldingi tahrirga qarang.

tekshirish, shu jumladan taftish, nazorat tartibida tekshirish;

(4-moddaning birinchi qismi ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

statistika axborotlarini va boshqa axborotlarni tahlil qilish;

idora qaramog'idagi organlarni tekshirishdan o'tkazish.

Oldingi tahrirga qarang.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini statistika axborotlarini va boshqa axborotlarni tahlil qilish orqali davlat tomonidan nazorat qilish, shuningdek idora qaramog'idagi organlarni tekshirishdan o'tkazish qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladi.

(4-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

5-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilishning asosiy printsiplari

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilishning asosiy printsiplari quyidagilardan iborat:

nazorat qiluvchi organlar faoliyatida qonuniylik, xolislik va oshkoralik;

yuridik va jismoniy shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish;

xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning faoliyatiga aralashmaslik.

Oldingi tahrirga qarang.

tadbirkorlik sub'ekti huquqlarining ustuvorligi, unga muvofiq qonunchilikda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq holda yuzaga keladigan barcha bartaraf etib bo'lmaydigan ziddiyatlar va noaniqliklar tadbirkorlik sub'ekti faoliyatiga talqin etiladi.

(5-moddaning beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

6-modda. Tekshiruvchi mansabdor shaxslarga qo'yiladigan talablar

Oldingi tahrirga qarang.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirish nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari tomonidan amalga oshiriladi. Nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari qonunchilikda belgilangan tartibda attestatsiyadan o'tkazilishlari lozim.

(6-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirishga tekshirishlarni o'tkazishga ruxsat berilganligi to'g'risidagi maxsus guvohnoma, shaxsiy

guvohnoma va ushbu Qonunning 9 va 12-moddalarida nazarda tutilgan asoslar mavjud bo'lgani taqdirda yo'l qo'yiladi.

(6-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13 sentyabrdagi O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Tekshiruvga auditorlik tashkilotlari va (yoki) ekspertlar jalb etilgani taqdirda, nazorat qiluvchi organning mansabdor shaxsi tomonidan nazorat qiluvchi organ va auditorlik tashkiloti va (yoki) ekspert o'rtasidagi shartnomaning ko'chirma nusxasi albatta taqdim etiladi. SHartnomada auditor va (yoki) ekspertning familiyasi, ismi, otasining ismi, ish joyi va lavozimi ko'rsatilgan bo'lishi kerak. Auditor va (yoki) ekspert xulosasining to'g'riligi va uning qonunchilikka muvofiqligi uchun auditorlik tashkiloti va (yoki) ekspertning javobgarligi tuziladigan shartnomaning zaruriy sharti hisoblanadi. Auditorlik tekshiruvlari va ekspertizalarni o'tkazish xarajatlari nazorat qiluvchi organlar hisobiga amalga oshiriladi.

(6-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

7-modda. Nazorat qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish

Nazorat qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish maxsus vakolatli organ tomonidan amalga oshiriladi va u chiqargan qarorlarning xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirishga doir qismi nazorat qiluvchi organlar uchun majburiy hisoblanadi.

8-modda. Maxsus vakolatli organning asosiy vazifalari

Maxsus vakolatli organning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirish masalalari bo'yicha nazorat qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish;

xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirishning, shu jumladan kompleks tekshiruvlar hamda taftishlarning nazorat qiluvchi organlar bir-birining ishini takrorlashiga yo'l qo'ymaydigan muvofiqlashtiruvchi rejalarini ishlab chiqish;

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organlarning tekshiruvlar o'tkazishning muvofiqlashtiruvchi rejalariga rioya qilishini nazorat qilish hamda rejadan tashqari tekshiruvlar maxsus vakolatli organning qarorisiz o'tkazilishiga yo'l qo'ymaslik.

(8-moddaning birinchi qismi to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Maxsus vakolatli organi tuzish va uning faoliyat ko'rsatish tartibi qonunchilik bilan belgilanadi.

(8-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

9-modda. Tekshirishlarni o'tkazish uchun asos

Oldingi tahrirga qarang.

Oldingi tahrirga qarang.

Nazorat qiluvchi organlar tomonidan yuridik shaxs bo'lgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini rejali tekshirish, shu jumladan moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirishlar uchun, ushbu moddaning ikkinchi qismida nazarda tutilgan hollarni istisno etganda, quyidagilar asos bo'ladi:

(9-moddaning birinchi qismi birinchi xatboshi O'zbekiston Respublikasining 2006 yil 23 martdagi O'RQ-26-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2006 y., 12-13-son, 100-modda)

maxsus vakolatli organ yoki uning tegishli hududiy bo'linmasi tomonidan berilgan, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirishni o'tkazishning muvofiqlashtiruvchi rejasidan ko'chirma;

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organning muvofiqlashtiruvchi reja asosida chiqarilgan, tekshirish maqsadi, tekshiruvchi mansabdor shaxslarning tarkibi va tekshirishni o'tkazish muddatlari ko'rsatilgan buyrug'i.

(9-moddaning birinchi qismi uchinchi xatboshi O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13 sentyabrdagi O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Prokuratura, ichki ishlar va davlat xavfsizlik xizmati organlari tomonidan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirish uchun qo'zg'atilgan jinoiy ish mavjudligi asos bo'ladi. Bunda tekshiruvga xo'jalik yurituvchi sub'ektning faqat qo'zg'atilgan jinoyat ishi bilan bog'liq faoliyati qamrab olinishi mumkin bo'lib, bu haqda tekshiruvni tayinlash to'g'risidagi qarorda ko'rsatilgan bo'lishi lozim.

(9-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 18 fevraldagi O'RQ-522-sonli Qonuni tahririda — O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2019 y., 2-son, 47-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirishlar belgilangan tartibda faqat davlat soliq xizmati organlari tomonidan, mazkur organlar tekshirishlar davomida soliq va valyutaga oid jinoyatlar alomatlarini aniqlaganida esa O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Soliq va valyutaga oid jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti tomonidan amalga oshiriladi.

(9-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 15 yanvardagi O'RQ-516-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 16.01.2019 y., 03/19/516/2484-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Tadbirkorlik sub'ekti tomonidan belgilangan tartibda taqdim etilgan moliya va soliq hisobotini, shuningdek tadbirkorlik sub'ektining faoliyati to'g'risida davlat soliq xizmati organida mavjud bo'lgan boshqa hujjatlarni o'rganish hamda tahlil etish asosida o'tkaziladigan kameral nazorat natijalari bo'yicha qoidabuzarliklar aniqlangan hollardagina davlat soliq xizmati organlari tadbirkorlik sub'ektlarining moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish tashabbusi bilan chiqishi mumkin.

(9-modda O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 29 dekabrda O'RQ-345-sonli Qonuniga asosan to'rtinchi qism bilan to'ldirilgan — O'R QHT, 2013 y., 1-son, 1-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Tezkor-qidiruv faoliyati natijalari asosida O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi byudjetlari mablag'larini, donor mamlakatlar, xalqaro, chet el hukumat va nohukumat tashkilotlari bilan tuzilgan davlatlararo va hukumatlararo shartnomalar doirasida taqdim etiladigan chet el grantlarini, shuningdek O'zbekiston Respublikasi kafolati ostida jalb etiladigan chet el kreditlarini sarflash masalalari yuzasidan, mulk shaklidan qat'i nazar, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliya-xo'jalik faoliyatining tekshiruvlarini o'tkazish tashabbusi bilan chiqishi mumkin.

(9-modda O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 15 yanvardagi O'RQ-516-sonli Qonuniga asosan beshinchi qism bilan to'ldirilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 16.01.2019 y., 03/19/516/2484-son)

Oldingi tahrirga qarang.

(9-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

(9-moddaning oltinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

10-modda. Tekshirishlar davriyligi

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning faoliyatini tekshirishlar maxsus vakolatli organning qaroriga binoan rejali tartibda ko'pi bilan yiliga bir marta amalga oshirilishi mumkin, xususiyl korxonalar va ushbu Qonunning 10¹-moddasida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Belgilangan normalar va qoidalarga o'z vaqtida hamda to'la hajmda rioya etuvchi xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning faoliyatini tekshirishlar nazorat qiluvchi organlar tomonidan ko'pi bilan ikki yilda bir marta amalga oshiriladi, ushbu Qonunning 10¹-moddasida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Oldingi tahrirga qarang.

Xususiyl korxonalar faoliyatini tekshirishlar nazorat qiluvchi organlar tomonidan ko'pi bilan ikki yilda bir marta, belgilangan tartibda amalga oshirilishi mumkin, qonunchilikda nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

(10-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

10¹-modda. Tadbirkorlik sub'ektlarining moliya-xo'jalik faoliyatini rejali tekshirishlar davriyligi

Oldingi tahrirga qarang.

Kichik tadbirkorlik sub'ektlari va fermer xo'jaliklarining moliya-xo'jalik faoliyatini rejali tekshirishlar ko'pi bilan to'rt yilda bir marta, boshqa tadbirkorlik sub'ektlarining moliya-xo'jalik faoliyatini rejali tekshirishlar ko'pi bilan uch yilda bir marta amalga oshiriladi.

Oldingi tahrirga qarang.

Xususiyl banklar va boshqa xususiyl moliya institutlarining moliya-xo'jalik faoliyatini rejali tekshirishlar ko'pi bilan besh yilda bir marta amalga oshiriladi.

(10¹-modda O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrdaqi O'RQ-418-sonli Qonuniga asosan ikkinchi qism bilan to'ldirilgan — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik sub'ektlari va fermer xo'jaliklarining moliya-xo'jalik faoliyati ular davlat ro'yxatidan o'tkazilgan paytdan e'tiboran dastlabki uch yil mobaynida rejali tekshirishlardan o'tkazilmaydi, ushbu moddaning to'rtinchi qismida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

(10¹-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrdaqi O'RQ-418-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

Aksiz to'lanadigan tovarlar ishlab chiqaruvchi yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik sub'ektlari va fermer xo'jaliklarining moliya-xo'jalik faoliyati, shuningdek kichik tadbirkorlik sub'ektlari va fermer xo'jaliklarining byudjet hamda markazlashtirilgan mablag'lar va resurslardan maqsadli foydalanish bilan bog'liq moliya-xo'jalik faoliyati ular davlat ro'yxatidan o'tkazilgan paytdan e'tiboran dastlabki ikki yil mobaynida rejali tekshirishlardan o'tkazilmaydi.

Oldingi tahrirga qarang.

Ushbu moddada ko'rsatilgan tadbirkorlik sub'ektlarining moliya-xo'jalik faoliyati soliqlar va boshqa majburiyl to'lovlar moliya yili mobaynida muntazam ravishda to'lanmagan taqdirda, rejali tekshirishlardan o'tkazilishi mumkin.

(10¹-modda O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrdaqi O'RQ-418-sonli Qonuniga asosan beshinchi qism bilan to'ldirilgan — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

(10¹-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13 sentyabrdaqi O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

(10¹-modda O'zbekiston Respublikasining 2006 yil 23 martdaqi O'RQ-26-sonli Qonuni bilan kiritilgan — O'R QHT, 2006 y., 12-13-son, 100-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

10²-modda. Tadbirkorlik sub'ektini rejali tekshiruv o'tkazish boshlanishi haqida xabardor qilish

Nazorat qiluvchi organ rejali tekshiruv o'tkazishning boshlanishi haqida tekshiruvni o'tkazish boshlanishidan kamida o'ttiz kalendar kun oldin tadbirkorlik sub'ektini tekshiruvdan o'tkazish muddatlari va predmetini ko'rsatgan holda, yozma shaklda xabardor qilishi shart.

(10²-modda O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 29 dekabrdaqi O'RQ-345-sonli Qonuniga asosan kiritilgan — O'R QHT, 2013 y., 1-son, 1-modda)

11-modda. Tekshiruvlar muddatlari

Oldingi tahrirga qarang.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirishni o'tkazish muddatlari o'ttiz kalendar kundan oshmasligi lozim. Alohida hollarda maxsus vakolatli organning qaroriga binoan bu muddat uzaytirilishi mumkin, bunda ushbu qoida kichik tadbirkorlik sub'ektlariga nisbatan tatbiq etilishi mumkin emas.

Ushbu Qonunning 9 va 12-moddalarida nazarda tutilgan tekshirishni o'tkazish uchun asos bo'ladigan hujjatlar tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektga tilxat olingan holda topshirilgan payt tekshirishni o'tkazish boshlangan payt hisoblanadi. Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektning mazkur hujjatlarni olishdan bosh tortganligi tekshirishni bekor qilish uchun asos bo'lmaydi. Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ekt mazkur hujjatlarni olishdan bosh tortgan taqdirda, nazorat qiluvchi organning mansabdor shaxsi tomonidan uning o'zi va tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ekt imzolaydigan dalolatnoma tuziladi. Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ekt mazkur dalolatnomani imzolashdan bosh tortganda, dalolatnomaga tegishli yozuv kiritiladi. Bu holda dalolatnoma imzolangan payt tekshirishni o'tkazish boshlangan payt hisoblanadi.

Tekshirish natijalari to'g'risidagi dalolatnoma (ma'lumotnoma) tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektga topshirilgan kun tekshirishni o'tkazish tugagan kun hisoblanadi. Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ekt tekshirish natijalari to'g'risidagi dalolatnomani (ma'lumotnomani) olishdan bosh tortganda, nazorat qiluvchi organning mansabdor shaxsi bu haqda tekshirish natijalari to'g'risidagi dalolatnomaga (ma'lumotnomaga) tegishli yozuv kiritadi va shu paytdan e'tiboran tekshirish tugagan hisoblanadi. Bu holda tekshirish natijalari to'g'risidagi dalolatnomaning (ma'lumotnomaning) bir nusxasi xo'jalik yurituvchi sub'ektga pochta orqali buyurtma xat bilan yuboriladi.

(11-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13 sentyabrdagi O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

12-modda. Qisqa muddatli tekshirishlar

Oldingi tahrirga qarang.

Qisqa muddatli tekshirishlar jismoniy va yuridik shaxslarning qonunchilik buzilganligi faktlari to'g'risidagi murojaatlari asosida maxsus vakolatli organning qaroriga ko'ra rejadan tashqari tekshirish tarzida nazorat qiluvchi organlar tomonidan amalga oshiriladi.

(12-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Maxsus vakolatli organning tekshirilayotgan ob'ektning nomi, soliq to'lovchining identifikatsiya raqami, tekshirish o'tkazishning maqsadi, muddatlari hamda uni o'tkazish sabablarining asosligi ko'rsatilgan qisqa muddatli tekshirish o'tkazishga doir qarorlari, shuningdek tekshirishni amalga oshiruvchi tegishli nazorat qiluvchi organning maxsus vakolatli organning qarori asosida chiqarilgan, mansabdor shaxslarning tarkibi va tekshirishni o'tkazish muddatlari ko'rsatilgan buyrug'i xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini qisqa muddatli tekshirishdan o'tkazish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

(12-modda O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

13-modda. Yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini tekshirish

Oldingi tahrirga qarang.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini tekshirish soliq organlari hamda boshqa nazorat qiluvchi organlar tomonidan ularning vakolatlari doirasida va qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

(13-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

14-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni ularning xo'jalik faoliyatini taftish qilish bilan bog'liq bo'lmagan holda tekshirish

Oldingi tahrirga qarang.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni ularning xo'jalik faoliyatini taftish qilish bilan bog'liq bo'lmagan holda tekshirish tegishli nazorat qiluvchi (yong'inga qarshi, sanitariya, energetika nazorati, davlat veterinariya xizmati va boshqa) organlar tomonidan, qoida tariqasida, bir marta o'tkaziladigan kompleks tekshiruv davomida amalga oshiriladi.

(14-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

Kompleks tekshiruvlar maxsus vakolatli organ tasdiqlagan rejalar asosida o'tkaziladi.

Oldingi tahrirga qarang.

(14¹-modda O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

15-modda. Nazorat tartibida tekshirish

Oldingi tahrirga qarang.

Nazorat tartibida tekshirishlar nazorat qiluvchi organlar tomonidan maxsus vakolatli organ belgilagan tartibda bir ish kuni ichida amalga oshiriladi.

(15-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 29 dekabrda O'RQ-345-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2013 y., 1-son, 1-modda)

16-modda. Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning huquqlari va majburiyatlari

Tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar quyidagi huquqlarga ega:

o'z faoliyatlari tekshirilishi to'g'risidagi tegishli axborotga ega bo'lish;

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organlarning tekshiruvchi mansabdor shaxslaridan maxsus vakolatli organ qarorini, tekshirish o'tkazish uchun asos hisoblanuvchi boshqa hujjatlarni talab qilish, tekshiruvchilarning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlar bilan tanishish;

(16-moddaning birinchi qismi uchinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 29 dekabrda O'RQ-418-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 1-son, 1-modda)

tekshirish o'tkazish uchun asosga ega bo'lmagan shaxslarning tekshirish o'tkazishiga yo'l qo'ymaslik;

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organlarning tekshiruvchi mansabdor shaxslarining vakolatiga kirmaydigan masalalarga oid talablarni bajarmaslik va tekshirish predmetiga taalluqli bo'lmagan materiallar bilan ularni tanishtirmaslik;

(16-moddaning birinchi qismining beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda 175-II-son Qonuni tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 1-2-son, 23-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

nazorat qiluvchi organlarning tekshiruvchi mansabdor shaxslaridan tekshirish tugagan kuni tekshirish natijalari to'g'risidagi dalolatnomaning (ma'lumotnomaning) bir nusxasini olish.

(16-moddaning birinchi qismining oltinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13 sentyabrda O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

qonunda belgilangan tartibda tekshirish natijalari ustidan shikoyat qilish.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tekshiruvchilarning qonuniy talabiga binoan tekshirish o'tkazish uchun zarur bo'lgan materiallar va hujjatlarni taqdim etishga, ularni tekshirish ob'ektlariga kiritishga, tekshiruvchilarga o'z vazifalarini bajarishlari uchun ko'maklashishga majburlar.

17-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirish chog'ida nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining huquqlari va majburiyatlari

Nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tekshirish chog'ida o'z vakolatlari doirasida quyidagi huquqlarga ega:

tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlardan tekshirish o'tkazish bilan bevosita bog'liq bo'lgan zarur hujjatlar va boshqa axborotlarni talab qilish;

tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga aniqlangan qoidabuzarliklarni bartaraf etish to'g'risida bajarilishi majburiy bo'lgan ko'rsatmalar berish;

tegishli davlat hokimiyati va boshqaruv organlari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar mulkdorlari oldiga aybdor shaxslarning javobgarligi to'g'risidagi masalani qo'yish;

Oldingi tahrirga qarang.

tekshiruvga auditorlik tashkilotlarini va (yoki) ekspertlarni belgilangan tartibda shartnoma asosida jalb etish;

(17-moddaning birinchi qismining beshinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda 175-II-son Qonuni tahririda — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 1-2-son, 23-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

qonunchilikda nazarda tutilgan hollarda moliyaviy yoki ma'muriy jazo choralari qo'llash;
(17-modda birinchi qismining oltinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21
apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y.,
03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

rejali tekshirishlarni o'tkazish muddatini ko'chirish to'g'risida, bosharti bunga ob'ektiv
asoslar bo'lsa, maxsus vakolatli organga taqdimnoma kiritish.

(O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 26 apreldagi 82-II-son Qonuniga muvofiq 17-
moddaning birinchi qismi yettinchi xatboshi bilan to'ldirildi — Oliy Majlis Axborotnomasi, 2000 y., 5-
6-son, 153-modda)

Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining qonuniy talablari tekshirilayotgan xo'jalik
yurituvchi sub'ektlar tomonidan bajarish uchun majburiydir.

Nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini
tekshirish chog'ida o'z vakolatlari doirasida quyidagilarni bajarishga majburlar:

tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga tekshirish o'tkazish huquqini beruvchi zarur
hujjatlarni ko'rsatish;

Oldingi tahrirga qarang.

xo'jalik yurituvchi sub'ektlar ishlashiga xalal bermaslik;

Oldingi tahrirga qarang.

tekshirishlarni qayd etish daftariga qonunchilikda belgilangan tartibda yozib qo'yish;

(17-modda uchinchi qismining to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21
apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y.,
03/21/683/0375-son)

davlat siri, tijorat yoki boshqa sirlar saqlanishini ta'minlash;

Oldingi tahrirga qarang.

tekshirishlar natijalarini dalolatnoma (ma'lumotnoma) bilan rasmiylashtirib, uning bir
nusxasini tekshirish tugagan kuni tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektda qoldirish;

(17-modda uchinchi qismining oltinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 13
sentyabrdagi O'RQ-295-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2011 y., 37-son, 374-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

huquqbuzarlik hollari aniqlangan taqdirda qonunchilikda nazarda tutilgan choralarni ko'rish.

(17-modda uchinchi qismining yettinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21
apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y.,
03/21/683/0375-son)

18-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatiga aralashmaslikni kafolatlash

Oldingi tahrirga qarang.

Nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning
qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladigan faoliyatiga aralashishga haqli emas.

Agar nazorat qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning
faoliyatida qonunchilik buzilganligini aniqlasalar, ular o'zlariga berilgan vakolat doirasida va muayyan
qoidabuzarlikni bartaraf etish bilan bevosita bog'liq chora-tadbirlarni ko'rishlari mumkin. Nazorat
qiluvchi organlarning mansabdor shaxslari qoidabuzarlik holati mavjudligidan xo'jalik yurituvchi
sub'ektlarning boshqa qonuniy faoliyatiga aralashish yoki uni cheklash uchun asos sifatida
foydalanishga haqli emas.

Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining noqonuniy qarorlari yoki boshqa
harakatlari natijasida xo'jalik yurituvchi sub'ektga yetkazilgan zararlar, shu jumladan boy berilgan
foyda qonunchilikda belgilangan tartibda qoplanadi.

(18-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-
sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Tadbirkorlik faoliyati sub'ektlari birlashmalarining a'zosi bo'lgan tadbirkorlik sub'ektlarining
faoliyatini tekshirishlar tadbirkorlik faoliyati sub'ektlari so'roviga ko'ra mazkur birlashmalar vakillari
ishtirokida amalga oshirilishi mumkin.

(18-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 29 dekabrda O'RQ-345-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2013 y., 1-son, 1-modda)

19-modda. Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining harakatlari va qarorlari ustidan shikoyat qilish

Nazorat qiluvchi organlar mansabdor shaxslarining harakatlari va qarorlari ustidan bevosita sudga yoki bo'ysunish tartibida yuqori turuvchi organga yoxud mansabdor shaxsga shikoyat qilinishi mumkin.

Oldingi tahrirga qarang.

Bo'ysunish tartibida yuqori turuvchi organga yoxud mansabdor shaxsga shikoyat berish shunday shikoyatni sudga berish huquqini istisno etmaydi.

Sudga shikoyat berilganida ustidan shikoyat qilinayotgan harakatni yoki qarorni ijro etish sudning qarori qonuniy kuchga kirguniga qadar to'xtatib turiladi, favqulodda vaziyatlar, epidemiyalar hamda aholining hayoti va sog'lig'i uchun boshqa haqiqiy xavf yuzaga kelishining oldini olish bilan bog'liq bo'lgan harakatlar yoki qarorlar bundan mustasno. Xo'jalik yurituvchi sub'ekt sudga shikoyat berganligi to'g'risida nazorat qiluvchi organni tegishli tasdiqlovchi hujjatlarni ilova qilgan holda xabardor qilishi shart.

(19-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2014 yil 14 maydagi O'RQ-372-sonli Qonuniga asosan ikkinchi va uchinchi qismlar bilan almashtirilgan — O'R QHT, 2014 y., 20-son, 222-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

20-modda. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzishda aybdor bo'lgan shaxslar belgilangan tartibda javobgarlikka tortiladi.

(20-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I. KARIMOV

Toshkent sh.,

1998 yil 24 dekabr,

717-I-son

(O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1999 y., 1-son, 8-modda; 2000 y., 5-6-son, 153-modda; 2001 y., 1-2-son, 23-modda; O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2004 y., 25-son, 287-modda; 51-son, 514-modda; 2006 y., 12-13-son, 100-modda; 2007 y., 50-51-son, 506-modda; 2008 y., 52-son, 513-modda; 2010 y., 37-son, 314-modda, 51-son, 485-modda; 2011 y., 37-son, 374-modda; 2013 y., 1-son, 1-modda, 41-son, 543-modda; 2014 y., 20-son, 222-modda; 2016 y., 52-son, 597-modda; 2017 y., 1-son, 1-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 16.01.2019 y., 03/19/516/2484-son; O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2019 y., 2-son, 47-modda; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

27-amaliy mashg'ulot

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonuni taxlil qilish va munozara yuritish

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASINING

QARORI

ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDA JAMOATCHILIK

ISHTIROKINI KENGAYTIRISH CHORA-TADBIRLARI TO'G'RSIDA

«Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq hamda iste'molchilar huquqlari va manfaatlari himoya qilinishini ta'minlash uchun jamoatchilikni keng jalb etish, ichki iste'mol bozorida sifati past, odamlar hayoti va sog'lig'iga xavf tug'diruvchi tovarlar sotilishiga yo'l qo'ymaslik ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, aholining huquqiy va iste'mol madaniyatini oshirishga doir ishlarni faollashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi:

1. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari hududiy birlashmalari tomonidan Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi tashkil etilganligi ma'lumot uchun qabul qilinsin, quyidagilar uning asosiy vazifalari hisoblanadi:

aholi o'rtasida iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi amaldagi qonun hujjatlarini keng targ'ib qilish;

iste'molchilar huquqlari va manfaatlarini himoya qilish chora-tadbirlarini amalga oshirish;

ichki bozorda sotilayotgan iste'mol tovarlarining zarur sifatini va xavfsizligini, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlarining boshqa talablarini ta'minlash monitoringlarini o'tkazish;

aholining iste'mol madaniyatini oshirishga doir ma'rifiy ishlarni olib borish;

iste'molchilar huquqlarini himoya qilishning ta'sirchan mexanizmlarini yaratishda davlat boshqaruvi, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nazorat qiluvchi organlar bilan birgalikda ish olib borish va o'zaro hamkorlik qilish.

Oldingi tahrirga qarang.

Ichki bozorda sotiladigan iste'mol tovarlarining zarur sifatda bo'lishini va xavfsizligini hamda iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlarining boshqa talablarini ta'minlash yuzasidan monitoring olib borish iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha maxsus vakolatli davlat organlari bilan birgalikda tasdiqlangan O'zbekiston iste'molchilari huquqlarini himoya qilish jamiyatlari Federatsiyasi rejalarini asosida amalga oshiriladi.

(1-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2010 yil 6 avgustdagi 171-sonli qaroriga muvofiq yettinchi xatboshi bilan to'ldirilgan — O'R QHT, 2010 y., 32-son, 271-modda)

2. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasining:

iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlarining tashkiliy tuzilmasi va Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi ijro etuvchi apparatining 1 va 2-ilovalarga muvofiq tuzilmasi to'g'risidagi;

bir oy muddatda tuman va shahar iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari konferentsiyalarini hamda ikki oy muddatda – hududiy va respublika konferentsiyalarini o'tkazish to'g'risidagi takliflariga rozilik berilsin.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari konferentsiyalarini o'tkazishga doir tashkiliy masalalarni hal etishda zarur yordam ko'rsatsinlar.

Belgilansinki, Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi ijro etuvchi apparati, tuman, shahar jamiyatlari, shuningdek ularning hududiy birlashmalari ijro etuvchi apparatlarining ta'minoti har oylik a'zolik badallari hisobiga amalga oshiriladi.

Oldingi tahrirga qarang.

(3-band O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 28 apreldagi PF-4215-sonli Farmoniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2010 y., 17-son, 130-modda)

4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi hamda Monopoliyadan chiqarish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasining Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi huzurida Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasini tashkil etish to'g'risidagi taklifiga rozilik berilsin.

Oldingi tahrirga qarang.

Belgilansinki, xalqaro tashkilotlarning, O'zbekiston Respublikasining ham rezidentlari, ham norezidentlari bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarning homiylik mablag'lari, qonun hujjatlariga zid bo'lmagan boshqa tushumlar Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasini shakllantirishning asosiy manbalari hisoblanadi.

(4-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 19 dekabrda 1015-sonli qarori tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.12.2019 y., 09/19/1015/4174-son)

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi huzurida Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi to'g'risidagi Nizom 5-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

Oldingi tahrirga qarang.

5. O'zbekiston Respublikasi Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi huzuridagi Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish agentligi va Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasining hududiy boshqarmalariga xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan iste'molchilarga tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) yaroqlilik muddati, saqlash va xizmat ko'rsatish muddatini buzgan holda realizatsiya qilganlik uchun jarima solishiga ruxsat berilsin.

(5-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 19 dekabrda 1015-sonli qarori tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.12.2019 y., 09/19/1015/4174-son)

Oldingi tahrirga qarang.

5¹. Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlarining buzilishi natijasida tayyorlovchi (bajaruvchi, sotuvchi) tomonidan olingan mablag'lar iste'molchilarga qaytariladi yoxud iste'molchilarni aniqlash mumkin bo'lmagan taqdirda O'zbekiston Respublikasi respublika byudjeti daromadiga olib qo'yiladi.

(5¹-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 aprelda 122-sonli qarori tahririda — O'R QHT, 2016 y., 17-son, 176-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

6. O'zbekiston Respublikasi Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi huzuridagi Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati, «O'zstandart» agentligi:

(6-bandning birinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 19 noyabrda 694-sonli qarori tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 20.11.2021 y., 09/21/694/1075-son)

iste'molchilarning jamoat tashkilotlariga tovarlar (ishlar, xizmatlar) sifatini sertifikatlash va ekspertizadan o'tkazish natijalari to'g'risida axborot olishda zarur yordam ko'rsatish chora-tadbirlarini ko'rsinlar;

O'zbekiston Respublikasining iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlari, sanitariya sohasidagi qonun hujjatlari, davlat standartlari va sertifikatlash qoidalari talablariga rioya etilishini tekshirish ishlariga iste'molchilarning jamoat tashkilotlari vakillarini jalb qilsinlar;

iste'molchilarning jamoat tashkilotlari taqdimnomalariga ko'ra tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning xavfsizlik talablariga muvofiqligini o'zlariga qarashli laboratoriyalarda ularning imkoniyatlarini hisobga olgan holda sinovdan o'tkazsinlar.

7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha Idoralararo kengash bilan birgalikda 2003/2004 o'quv yilidan boshlab belgilangan tartibda respublikaning barcha ta'lim muassasalari dasturlariga iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlarini o'rganish bo'yicha maxsus kurslarni kiritinlar.

8. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi:

advokatlik idoralarining Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasining Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi bo'linmalari bilan o'zaro hamkorligini ta'minlasin;

manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan birgalikda qonun hujjatlariga mazkur qarordan kelib chiquvchi o'zgartirish va qo'shimchalar to'g'risida bir oy muddatda Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritin

9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Tashqi iqtisodiy aloqalar va xorijiy investitsiyalar departamenti iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari faoliyatining asosiy yo'nalishlarini amalga oshirish uchun xalqaro moliya tashkilotlarining grantlarini jalb etishda ko'maklashsin.

10. Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlariga ularning ustavdagi vazifalarini hal etishda ko'maklashsinlar hamda Federatsiya markaziy apparatini, hududiy birlashmalarni, tuman va shahar iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlarini bir oy muddatda:

ijara shartlarida, ijara haqi undirmasdan va kommunal xizmatlarga imtiyozli tariflar bo'yicha haq to'lagan holda xonalar bilan;

o'z mablag'lari hisobiga mebel va zarur texnika vositalari bilan ta'minlasinlar.

11. O'zbekiston matbuot va axborot agentligi, «O'ztele-radio» kompaniyasi, manfaatdor vazirliklar va idoralar iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari bilan birgalikda:

iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlarining tuman, viloyat va respublika konferentsiyalari keng yoritilishini ta'minlasinlar;

televidenie va radiokanallarda, davriy matbuot nashrlarida «Iste'molchi» rukni tashkil etilishini ta'minlasinlar, unda iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari faoliyatini, bu sohadagi muammolar va kamchiliklar hamda ularni hal etish yuzasidan ko'rilayotgan chora-tadbirlarni, iste'mol madaniyatini va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha an'analarni keng va muntazam yoritib borishni nazarda tutsinlar.

Oldingi tahrirga qarang.

12. Mazkur qarorning bajarilishini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasining Xususiylashtirish, monopoliyadan chiqarish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasi raisi A.A. Abduhakimov zimmasiga yuklansin.

(12-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013 yil 9 sentyabrdagi 244-sonli qarori tahririda — O'R QHT, 2013 y., 37-son, 485-modda)

Vazirlar Mahkamasining Raisi I. KARIMOV

Toshkent sh.,

2002 yil 28 noyabr,

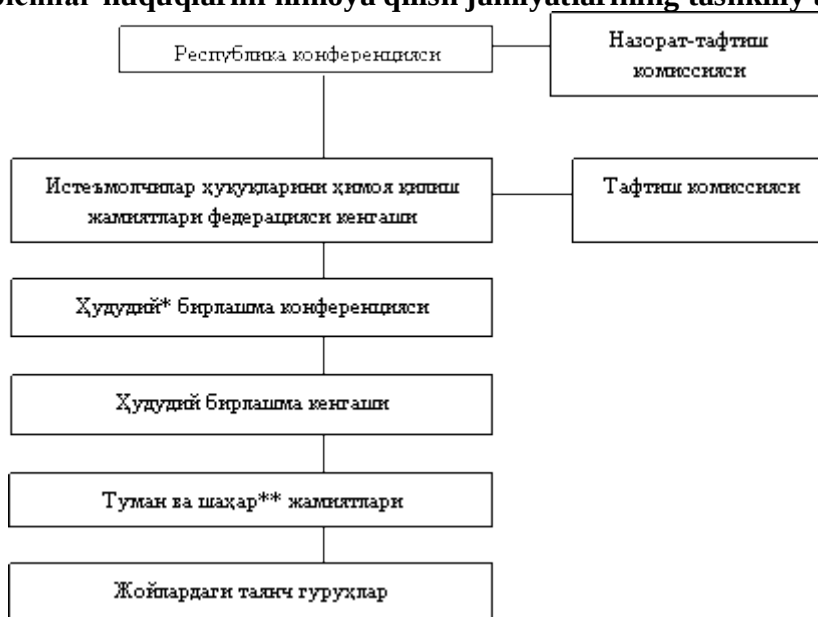
414-son

Vazirlar Mahkamasining

2002 yil 28 noyabrdagi 414-son qaroriga

1-ILOVA

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlarining tashkiliy tuzilmasi

** mintaqalar	jamiyatlar:	
	tuman	shahar
Qoraqalpog'iston Respublikasi	15	2
viloyatlar:		
Andijon	14	3
Buxoro	13	2
Jizzax	12	1
Qashqadaryo	14	1
Namangan	12	1
Navoiy	9	2
Samarqand	17	2
Sirdaryo	9	3

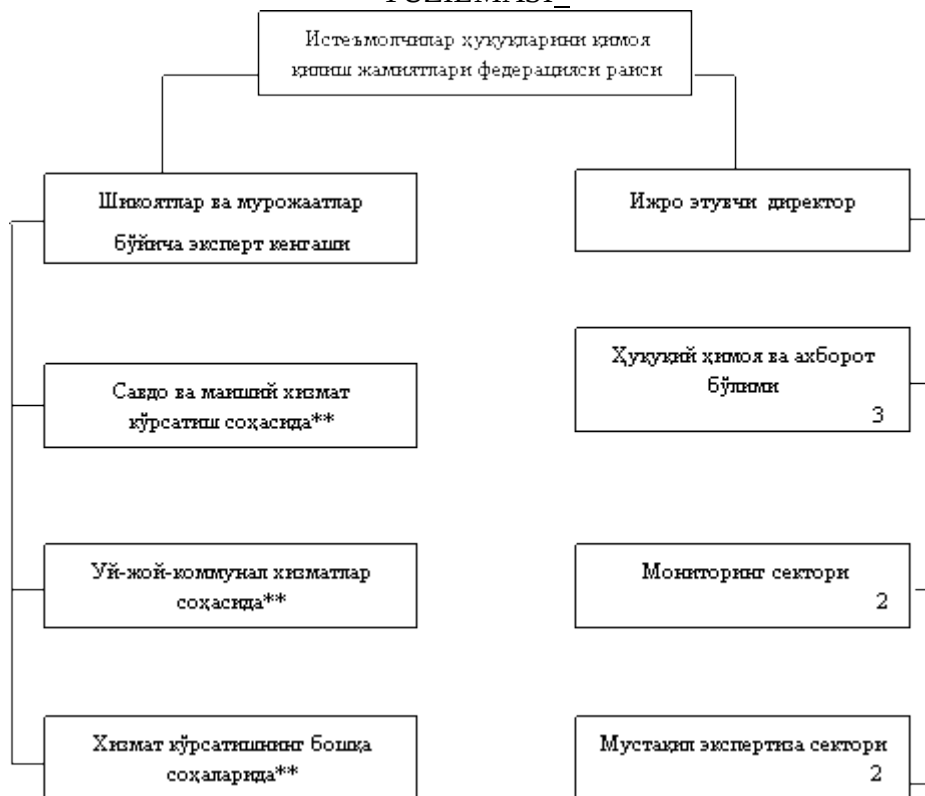
Surxondaryo	14	1
Toshkent	15	6
Farg'ona	16	4
Xorazm	10	1
Toshkent shahri	11	
Jami:	181	29

* Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida Vazirlar Mahkamasining
2002 yil 28 noyabrdagi 414-son qaroriga

2-ILOVA

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi ijro etuvchi apparatining

TUZILMASI*

*) Doimiy asosda ishlaydigan xodimlarning umumiy soni — 10 kishi. Jamiyatlar a'zolari va ish hajmi, shuningdek kirish va har oylik a'zolik badallari ko'payishiga qarab Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi markaziy apparat xodimlari sonini qayta ko'rib chiqishi mumkin.

**) Ekspert kengashlarda maxsus bilimlarga ega bo'lgan, turli vazirliklar, idoralar va ilmiy-tadqiqot institutlaridan taklif etilgan mutaxassislar qatnashadilar.

Oldingi tahrirga qarang.

(4-ilova O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 28 apreldagi PF-4215-sonli Farmoniga asosan o'z kuchini yo'qotgan — O'R QHT, 2010 y., 17-son, 130-modda)

Vazirlar Mahkamasining

2002 yil 28 noyabrdagi 414-son qaroriga

5-ILOVA

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi huzuridagi Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi to'g'risida

NIZOM

I. Asosiy qoidalar

Oldingi tahrirga qarang.

1. Ushbu Nizom «Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi, «Jamoat birlashmalari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq ishlab chiqilgan.

(1-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 19 dekabrda 1015-sonli qarori tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.12.2019 y., 09/19/1015/4174-son)

2. Nizom Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi (keyingi o'rinlarda Jamg'arma deb yuritiladi)ning maqsadi va vazifalarini belgilaydi, uni shakllantirish va undan foydalanish tartibini nazarda tutadi.

3. Jamg'arma Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish federatsiyasi huzurida tashkil etiladi.

II. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasining maqsadi va vazifalari

4. Jamg'arma jamoat birlashmalarining iste'molchilar huquqlarini himoya qilish sohasidagi faoliyatining iqtisodiy va tashkiliy shart-sharoitlarini, kafolatlarini hamda rag'batlantirilishini ta'minlash maqsadida tashkil etiladi.

5. Quyidagilar Jamg'armaning asosiy vazifalari hisoblanadi:

iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlashni amalga oshirish;

iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatining jamiyat hayotidagi rolini kuchaytirish;

harakatning samarali faoliyat ko'rsatishini, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tadbirlarning rivojlantirilishini va amalga oshirilishini qo'llab-quvvatlash.

III. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasini shakllantirish tartibi

Oldingi tahrirga qarag.

6. Jamg'arma xalqaro tashkilotlarning, O'zbekiston Respublikasining ham rezidentlari, ham norezidentlari bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarning homiylik hayriyalari, qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobiga shakllantiriladi.

(6-band O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 19 dekabrda 1015-sonli qarori tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.12.2019 y., 09/19/1015/4174-son)

7. Jamg'armaga tushadigan mablag'lar Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasining maxsus hisob raqamida jamlanadi.

IV. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish ijtimoiy harakatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'laridan foydalanish

8. Jamg'arma mablag'laridan faqat iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari faoliyati (tadbirlari) xarajatlarini mablag' bilan ta'minlashga quyidagi maqsadli yo'nalishlar bo'yicha foydalaniladi:

jamoatchilikni hamda iste'molchilar huquqlarini himoya qilish sohasidagi muammolarni o'rganish bo'yicha mutaxassislarni jalb etgan holda monitoringlar, ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazish;

iste'molchilar huquqlarini himoya qilish sohasidagi qonun hujjatlariga doir materiallarni e'lon qilish, sharhlar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar, plakatlar, bukletlar, davriy nashrlarni ishlab chiqish, ommaviy-axborot vositalarida chiqishlarni, axborotlarni, seminarlarni, davra suhbatlarini hamda iste'molchilarning huquqiy madaniyatini oshirishga yo'naltirilgan boshqa tadbirlarni tashkil etish;

tovarlar (ishlar va xizmatlar)ning eng yaxshi ishlab chiqaruvchilarini aniqlashga va rag'batlantirishga yo'naltirilgan tanlovlar, viktorinalar, olimpiadalar va boshqa tadbirlarni tashkil etish.

9. Jamg'arma mablag'laridan to'g'ri foydalanilishini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan amalga oshiriladi.

(O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2002 y., 22-son, 181-modda; 2005 y., 5-6-son, 34-modda, 32-33-son, 251-modda; 2010 y., 17-son, 130-modda, 31-son, 261-modda, 32-son, 271-modda; 2013 y., 37-son, 485-modda; 2016 y., 17-son, 176-modda; 2017 y., 33-son, 863-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.12.2019 y., 09/19/1015/4174-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 20.11.2021 y., 09/21/694/1075-son)

“Oziq-ovqat maxsulotlarini sifati va xavfsizligi to’g’risida”gi qonunini tahlil qilish va munozara yuritish

O’ZBEKISTON RESPUBLIKASINING QONUNI

OZIQ-OVQAT MAHSULOTINING SIFATI VA XAVFSIZLIGI TO’G’RISIDA

1-modda. Ushbu Qonunning maqsadi

Ushbu Qonun aholini sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsuloti bilan ta’minlashning huquqiy asoslarini belgilab beradi.

Ushbu Qonunning talablari atir-upa, pardozi-andoz mollari va tamaki mahsulotlariga ham taalluqlidir.

2-modda. Asosiy tushunchalar

Ushbu Qonunda quyidagi asosiy tushunchalar qo’llaniladi:

bolalarbop oziq-ovqat mahsulotlari — bolalar organizmining (uch yoshgacha) fiziologik xususiyatlariga javob beradigan maxsus oziq-ovqat mahsulotlari;

Oldingi tahrirga qarang.

sanitariya-epidemiologik xulosa — oziq-ovqat mahsulotining va uni tayyorlash hamda undan foydalanish uchun mo’ljallangan uskunalarning sanitariya qoidalariga, normalariga va gigiena normativlariga muvofiqligini tasdiqlovchi hujjat;

(2-moddaning uchinchi xatboshisi O’zbekiston Respublikasining 2017 yil 18 apreldagi O’RQ-429-sonli Qonuni tahririda — O’R QHT, 2017 y., 16-son, 265-modda)

ovqatga qo’shiladigan biologik faol qo’shimchalar — oziq-ovqat xom ashyosini qayta ishlash yo’li bilan yoki sun’iy usulda hosil qilingan hamda bevosita ovqat bilan birga iste’mol qilishga yoki oziq-ovqat mahsulotlari tarkibiga qo’shishga mo’ljallangan tabiiy yoxud tabiiyga aynan o’xshaydigan biologik faol moddalarning konsentratlari;

oziq-ovqatlar — oziq-ovqat xom ashyosidan tayyorlangan hamda natural yoki qayta ishlangan holida iste’mol qilinadigan mahsulotlar;

oziq-ovqat mahsuloti — oziq-ovqat xom ashyosi, (shu jumladan etil spirti), oziq-ovqatlar (shu jumladan alkogolli ichimliklar) va ularning tarkibiy qismlari, oziq-ovqat xom ashyosi va oziq-ovqatlarga tegib turadigan moddalar, materiallar, yordamchi va qadoqlash materiallari hamda ulardan tayyorlangan buyumlar birga;

oziq-ovqat mahsuloti muomalasi — oziq-ovqat mahsulotini ishlab chiqarish, tayyorlash, xarid qilish, qayta ishlash, yetkazib berish, saqlash, tashish va realizatsiya qilish bilan bog’liq faoliyat;

oziq-ovqat mahsulotini realizatsiya qilish — oziq-ovqat mahsulotini ma’lum shartlar bilan sotish, yetkazib berish va topshirishning boshqa shakllari;

oziq-ovqat mahsulotining sifati — oziq-ovqat mahsulotining iste’mol xossalarini belgilab beradigan va uning odamlar hayoti va sog’lig’i uchun xavfsizligini ta’minlaydigan mezonlar majmui;

Oldingi tahrirga qarang.

oziq-ovqat mahsulotining xavfsizligi — oziq-ovqat mahsulotining sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya qoidalari va normalariga mosligi;

(2-moddaning o’ninchi xatboshisi O’zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O’RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O’R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

oziq-ovqat xom ashyosi — oziq-ovqatlar ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan o’simlik, hayvonot, mikrobiologiya, shuningdek minerallar ob’ektlari, suv;

oziq-ovqatlarni hamda oziq-ovqat xom ashyosini taqqoslash — oziq-ovqatlar hamda oziq-ovqat xom ashyosi aniq turdagi va nomdagi mahsulotga doir normativ va (yoki) texnikaviy hujjatda belgilab qo’yilgan muhim mezonlarga mos kelishini aniqlash;

oziq-ovqat mahsulotining yaroqlilik muddati (foydalanish muddati) — bu muddat davomida oziq-ovqat mahsulotini saqlash, tashish, realizatsiya qilish chog’ida xavfsizlik normalari va qoidalari talablariga rioya etilgan taqdirda u foydalanishga yaroqli bo’lib turadi, bu muddat tamom bo’lganidan keyin esa mahsulot odamlar hayoti va salomatligi uchun xavfli bo’lib qolishi mumkin;

oziq-ovqat mahsulotini qalbakilashtirish — oziq-ovqat xom ashyosining hamda oziq-ovqatlarning xossalari va mezonlarini ataylab o’zgartirish yoki ularni almashtirib qo’yish;

oziq-ovqat qo'shimchalari — oziq-ovqatlarga belgilangan xossalarni baxsh etish va (yoki) ularni saqlab qolish maqsadida ataylab qo'shiladigan tabiiy holdagi yoki sintez qilingan moddalar, birikmalar;

toksikologiya-gigiena ekspertizasi — oziq-ovqat mahsuloti ustida amalga oshiriladigan bir turkum laboratoriya tadqiqotlari bo'lib, ular mavjud normalar va qoidalar bilan qiyoslashga mo'ljallangan bo'ladi;

qadoqlash materiallari, yordamchi materiallar va ulardan tayyorlangan buyumlar — oziq-ovqat mahsulotini muomala jarayonida tashqi ta'sirlardan himoyalash maqsadida ishlatiladigan vositalar.

Oldingi tahrirga qarang.

energetik ichimliklar — tarkibida 150 mg/l.dan ortiq miqdorda kofein va (yoki) inson organizmiga tonusni o'zgartiruvchi ta'sir ko'rsatish uchun yetarli miqdordagi boshqa komponentlar mavjud bo'lgan ichimliklar.

(2-modda O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 9 yanvardagi O'RQ-514-sonli Qonuniga asosan o'n sakkizinchi xatboshi bilan to'ldirilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.01.2019 y., 03/19/514/2450-son — 2019 yil 11 apreldan kuchga kiradi)

Oldingi tahrirga qarang.

3-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risidagi qonunchilik

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risidagi qonunchilik ushbu Qonundan va O'zbekiston Respublikasining boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Qoraqalpog'iston Respublikasida oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi Qoraqalpog'iston Respublikasining qonunchiligi bilan ham huquqiy jihatdan tartibga solinadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida ushbu Qonunda nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilab qo'yilgan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi.

(3-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

4-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash sohasidagi davlat boshqaruvi

Oldingi tahrirga qarang.

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash sohasidagi davlat boshqaruvi O'zbekiston Respublikasi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati, O'zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi O'simliklar karantini davlat inspeksiyasi, O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi hamda qonunchilik bilan belgilanadigan boshqa organlar (bundan keyin matnda davlat nazorati organlari deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

(4-moddasining birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 27 apreldagi O'RQ-685-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 27.04.2021 y., 03/21/685/0373-son)

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash sohasidagi davlat boshqaruvi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

davlat tomonidan normalash;

oziq-ovqat mahsulotini hamda uni tayyorlashga mo'ljallangan va foydalanganda oziq-ovqatga tegib turadigan uskunalarni davlat ro'yxatidan o'tkazish;

oziq-ovqat mahsulotini sertifikatlash;

davlat nazorati va tekshiruvi;

oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash tadbirlarini rejalashtirish.

5-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat tomonidan normalash

Oldingi tahrirga qarang.

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat tomonidan normalash oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligiga, uni ishlab chiqarish, tayyorlash, xarid qilish, qayta ishlash, yetkazib berish, saqlash, tashish va realizatsiya qilish shart-sharoitlariga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladigan sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya qoidalari va

normalarini, fitosanitariya normalarini, qoidalarini va gigiena normativlarini, davlat standartlarini, texnikaviy shartlarni (bundan keyin matnda normalar va qoidalar deb yuritiladi) belgilash yo'li bilan amalga oshiriladi

(5-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligiga doir normalar va qoidalar davlat organlari tomonidan qonunchilikda belgilangan tartibda tasdiqlanadi va ular oziq-ovqat mahsuloti muomalasi sohasida ish olib borayotgan yuridik hamda jismoniy shaxslar uchun majburiydir.

(5-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

6-modda. Oziq-ovqat mahsulotini hamda uni tayyorlashga mo'ljallangan va foydalanganda oziq-ovqatga tegib turadigan uskunalarni davlat ro'yxatidan o'tkazish

Oziq-ovqat mahsuloti hamda uni tayyorlashga mo'ljallangan va foydalanganda oziq-ovqatga tegib turadigan uskunalar oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligiga doir normalar va qoidalar talablariga mosligi baholanganidan hamda davlat ro'yxatidan o'tkazilganidan keyin ishlab chiqarilishi, O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilishi, realizatsiya qilinishi va ishlatilishi mumkin.

Oldingi tahrirga qarang.

O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilayotgan va uning hududiga olib kirilayotgan, O'zbekiston Respublikasi hududida muomalaga ruxsat berilgan oziq-ovqat mahsulotini va uskunalarni davlat ro'yxatidan o'tkazish sanitariya-epidemiologik xulosa berilayotganda davlat sanitariya nazorati organlari tomonidan amalga oshiriladi.

(6-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2017 yil 18 apreldagi O'RQ-429-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 16-son, 265-modda)

Quyidagilarga yo'l qo'yilmaydi:

oziq-ovqat mahsulotining har xil turlarini bir xil nomda davlat ro'yxatidan o'tkazish;

ayni bir turdagi oziq-ovqat mahsulotini bir xil yoki har xil nomlar bilan qayta-qayta ro'yxatdan o'tkazish;

tarkibida giyohvandlik moddalari bo'lgan oziq-ovqatlarni, ovqatga qo'shiladigan oziq-ovqat qo'shimchalari, yembop qo'shimchalar va biologik faol qo'shimchalarni ro'yxatdan o'tkazish.

7-modda. Oziq-ovqat mahsulotini, uni ishlab chiqarish, saqlash, tashish va u bilan savdo qilishga mo'ljallangan texnologiyalar, uskunalar, buyumlar va vositalarni sertifikatlash

Oziq-ovqat mahsuloti, uni ishlab chiqarish, saqlash, tashish va u bilan savdo qilishga mo'ljallangan texnologiyalar, uskunalar, buyumlar va vositalar ularning normalar va qoidalarga mosligini tasdiqlash maqsadida sertifikatlanishi lozim.

Oldingi tahrirga qarang.

Majburiy sertifikatlanadigan mahsulotlar ro'yxati hamda sertifikatlashdan o'tkazish tartibi qonunchilikka muvofiq belgilanadi.

(7-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

8-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini nazorat qilish va tekshirish

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi ushbu Qonunning 4-moddasida ko'rsatilgan davlat nazorati organlari tomonidan ularning vakolatlari doirasida nazorat qilinadi va tekshiriladi.

Oziq-ovqat mahsulotini ishlab chiqarish, tayyorlash, xarid qilish, qayta ishlash, yetkazib berish, saqlash, tashish va realizatsiya qilish bilan shug'ullanuvchi yuridik va jismoniy shaxslar belgilangan normalar va qoidalarga rioya etilishi ustidan ishlab chiqarish nazoratini ta'minlaydilar. Ishlab chiqarish nazoratini amalga oshirish tartibi oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligiga doir normalar va qoidalarga, normativ hamda texnologiya hujjatlari talablariga muvofiq yuridik va jismoniy shaxslar bajaradigan ishlar va xizmatlarning xususiyatlarini va shart-sharoitlarini hisobga olgan holda belgilanadi hamda tegishli davlat nazorati organlari bilan kelishiladi.

Ishlab chiqarish nazoratini amalga oshiruvchi yuridik va jismoniy shaxslar normalar va qoidalarning talablari buzilganligi aniqlangan taqdirda ishlarni amalga oshirishni va xizmatlar ko'rsatishni aniqlangan kamchiliklar bartaraf etilgunga qadar to'xtatib qo'yishlari shart.

Oldingi tahrirga qarang.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari hamda ommaviy axborot vositalari oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlashga doir normalar va qoidalar bajarilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishga haqli.

(8-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 29 avgustdagi O'RQ-559-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 30.08.2019 y., 03/19/559/3670-son)

9-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash tadbirlarini rejalashtirish

Oziq-ovqat mahsuloti ishlab chiqarishni, oziq-ovqat mollari bilan savdo qilishni, umumiy ovqatlanish tizimini rivojlantirishning respublika va mintaqaviy maqsadli dasturlarini ishlab chiqish chog'ida oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini ta'minlash tadbirlari nazarda tutilmog'i kerak.

10-modda. Yangi oziq-ovqat mahsulotini yaratish va ishlab chiqarish

Yuridik va jismoniy shaxslar yangi oziq-ovqat mahsulotini yaratish va ishlab chiqarish yoki uni takomillashtirish chog'ida, shuningdek ishlab chiqarish texnologiyasini ishlab chiqish chog'ida oziq-ovqat mahsulotining xavfsizligini, yaroqlilik muddatini, sifat ko'rsatkichlarini va nazorat qilish usullarini asoslab berishlari shart.

Oziq-ovqat mahsulotining sifat ko'rsatkichlari, uning xavfsizligiga qo'yiladigan talablar majburiy bo'lib, ushbu mahsulotning normativ hujjatlariga kiritiladi.

Sifati va xavfsizligi muayyan vaqt o'tganidan keyin o'zgarishi hamda odamlarning hayoti va salomatligiga xavf tug'dirishi mumkin bo'ladigan oziq-ovqat mahsulotiga yaroqlilik muddati belgilanadi.

Oldingi tahrirga qarang.

Yangi oziq-ovqat mahsulotini ishlab chiqarishga, yangi texnologiya jarayonlarini, uskunalarni joriy etishga ular toksikologiya-gigiena ekspertizasidan, hayvonlardan olinadigan oziq-ovqat xom ashyosi esa davlat veterinariya xizmati tomonidan o'tkaziladigan veterinariya va veterinariya-sanitariya ekspertizasidan keyin va (yoki) mahsulot belgilangan qoidalar va normalarga mosligi haqida davlat sanitariya nazoratini amalga oshiruvchi organlarning sanitariya-epidemiologik xulosasi, davlat veterinariya xizmatining veterinariya xulosasi olinganidan hamda oziq-ovqat mahsuloti davlat reestriga kiritilganidan keyin yo'l qo'yiladi.

(10-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

11-modda. Oziq-ovqat mahsulotini ishlab chiqarish

Oziq-ovqat mahsulotini yuridik va jismoniy shaxslar normalar va qoidalar talablariga muvofiq ishlab chiqaradilar.

Oziq-ovqat mahsulotini ishlab chiqarishda belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilgan oziq-ovqat xom ashyosidan, oziq-ovqat qo'shimchalardan, qadoqlash va yordamchi materiallardan va ulardan ishlangan buyumlardan, uskunalaridan foydalanishga yo'l qo'yiladi.

Tarkibida giyohvandlik moddalari bo'lgan oziq-ovqat qo'shimchalari, yembop qo'shimchalar va biologik faol qo'shimchalarni ishlatish taqiqlanadi.

Ishlab chiqarilayotgan oziq-ovqat mahsulotining sifati belgilangan normalar va qoidalar talablariga mos bo'lishi ushbu Qonun 7-moddasining ikkinchi qismida nazarda tutilgan mahsulotlarning sifati esa sertifikat bilan ham tasdiqlanishi kerak.

Oldingi tahrirga qarang.

Hayvonlardan olinadigan oziq-ovqat xom ashyosini yetishtirish chog'ida veterinariya dori vositalarini va ozuqabop qo'shimchalarni qo'llashga ular belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tkazilganidan keyin yo'l qo'yiladi.

(11-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

O'simliklardan olinadigan oziq-ovqat xom ashyosini yetishtirish chog'ida zaharli kimyoviy moddalar va mineral o'g'itlarni qo'llanishiga ular toksikologiya-gigiena ekspertizasidan o'tkazilganidan keyin yo'l qo'yiladi.

12-modda. Oziq-ovqatlarni qadoqlash, o'rash va tamg'alash

Oldingi tahrirga qarang.

Oziq-ovqatlar ishlab chiqaruvchi yuridik va jismoniy shaxslar ularni qadoqlangan, o'ralgan (barcha muomala bosqichlarida sifati va oziqlik qimmati saqlanib qolishini ta'minlaydigan) va qonunchilikka muvofiq tamg'alangan holda chiqarishlari shart.

(12-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Qadoqlangan va o'ralgan oziq-ovqatlar, ovqatga qo'shiladigan biologik faol qo'shimchalar, oziq-ovqat qo'shimchalari yorliqlarga (suqma varaqalarga) ega bo'lishi, ularda quyidagilar ko'rsatilishi kerak:

oziq-ovqatning nomi;

oziq-ovqatni nimaga mo'ljallanganligi (bolalarga maxsus mo'ljallangan mahsulotlar va parhez taomlar uchun);

tayyorlovchining nomi;

tovar belgisi (belgiga ega tashkilotlar uchun);

oziq-ovqat tarkibiga kirgan narsalar, shu jumladan oziq-ovqat qo'shimchalarining nomi;

oziqlik qimmati, navi;

saqlash shart-sharoitlari;

tayyorlangan sanasi, yaroqlilik muddati;

tayyorlash usuli (masalliqar hamda maxsus bolalarbop va parhez oziq-ovqat mahsulotlari uchun);

og'irligi;

foydalanish usuli (biologik faol qo'shimchalar: oziq-ovqat qo'shimchalari, maxsus bolalarbop va parhez oziq-ovqat mahsulotlari uchun);

muvofiglik belgisi (mahsulotini muvofiglik belgisi bilan tamg'lash huquqini beradigan litsenziyasi bor korxonalar uchun);

normativ yoki texnikaviy hujjatlarning nomerlari.

13-modda. Oziq-ovqatlarni saqlash va tashish

Oziq-ovqatlarni saqlaydigan va tashiydigan yuridik va jismoniy shaxslar normalar va qoidalarga rioya etishlari, oziq-ovqat sifati saqlanishini va xavfsizligini ta'minlashlari shart.

14-modda. Oziq-ovqat mahsulotini realizatsiya qilish

Majburiy sertifikatlanadigan oziq-ovqat mahsuloti yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligini tasdiqlaydigan moslik sertifikati yoki muvofiglik belgisi bo'lgan taqdirda realizatsiya qilinadi.

Oziq-ovqat mahsulotini chakana sotish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi.

Oziq-ovqat mahsuloti bilan savdo qilishga mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan shu maqsadlar uchun ajratilgan joylarda yo'l qo'yiladi.

Quyidagi hollarda oziq-ovqat mahsulotini realizatsiya qilishga yo'l qo'yilmaydi:

mahsulot sifati belgilangan normalar va qoidalar talablariga muvofiq bo'lmasa, majburiy sertifikatlanadigan mahsulotlar uchun esa moslik sertifikati bo'lmasa;

saqlash va realizatsiya qilish uchun tegishli sharoit bo'lmasa;

yaroqlilik muddati tugagan bo'lsa;

mahsulot qalbakilashtirilgan bo'lsa;

mahsulotlarni taqqoslash mumkin bo'lmasa.

Oldingi tahrirga qarang.

Energetik ichimliklarning o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarga realizatsiya qilinishiga yo'l qo'yilmaydi.

(14-modda O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 9 yanvardagi O'RQ-514-sonli Qonuniga asosan beshinchi qism bilan to'ldirilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.01.2019 y., 03/19/514/2450-son — 2019 yil 11 apreldan kuchga kiradi)

15-modda. O'zbekiston Respublikasi hududiga oziq-ovqat mahsulotini olib kirish

O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilayotgan oziq-ovqat mahsuloti ushbu Qonunda ko'rsatilgan normalar va qoidalarining talablariga muvofiq bo'lishi shart.

CHetdan olib kirilayotgan oziq-ovqat mahsulotini yetkazib beruvchi uni davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun ishlab chiqaruvchining va eksport qiluvchi mamlakat maxsus vakil qilgan organning ushbu mahsulot xavfsiz ekanligini tasdiqlovchi hujjatlarini, tegishli ekspertiza o'tkazish zarur bo'lganida esa oziq-ovqat mahsulotining namunalarini taqdim etadi.

Oldingi tahrirga qarang.

CHetdan olib kirilayotgan oziq-ovqat mahsuloti, texnologiyalar va uskunalar qonunchilikka muvofiq majburiy sertifikatlanishi lozim.

(15-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

O'zbekiston Respublikasiga olib kirilayotgan oziq-ovqat mahsuloti sifati va xavfsizligining normalar va qoidalariga mosligi davlat nazorati organlari tomonidan bojxona organlari bilan birgalikda belgilangan tartibda aniqlanadi.

16-modda. Oziq-ovqat mahsulotini olib qo'yish

Oldingi tahrirga qarang.

Odamlar hayoti va sog'lig'i uchun xavfli bo'lgan oziq-ovqat mahsuloti tegishli davlat nazorati organlarining qaroriga muvofiq qonunchilikda belgilangan tartibda olib qo'yilishi kerak.

(16-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

17-modda. Qoidalar va normalarga mos kelmaydigan oziq-ovqat mahsulotidan foydalanish hamda uni yo'q qilib tashlash

(17-moddaning nomi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Yaroqlilik muddati o'tgan, sifatsizligi belgi berib turgan, taqqoslash va ishlab chiqaruvchisini aniqlash mumkin bo'lmagan, shuningdek sanitariya-gigiena ekspertizasi, laboratoriya tekshiruvlari va (yoki) veterinariya, veterinariya-sanitariya ekspertizasi va sertifikatlashtirish sinovlari natijalariga ko'ra davlat sanitariya nazorati va (yoki) davlat veterinariya xizmati organlari tomonidan ovqatga ishlatish uchun yaroqsiz deb topilgan oziq-ovqat mahsuloti ishlab chiqarilish va realizatsiya qilinishdan olib tashlanadi, u belgilangan maqsadda ishlatilmasligi hamda qayta ishlanishi yoki yo'q qilib tashlanishi kerak.

(17-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

Oziq-ovqat mahsulotini qayta ishlash yoki yo'q qilib tashlash usullari va shartlari uchun egasi tomonidan tegishli davlat nazorati organlari bilan kelishib olinadi.

Oziq-ovqat mahsulotidan foydalanish (uni qayta ishlash) yoki yo'q qilib tashlash uning egasi tomonidan yoki mahsulot egasi shu ishlarni bajarishni shartnoma bo'yicha topshiradigan tashkilotlar tomonidan komissiya ishtirokida amalga oshiriladi. Komissiya tarkibiga davlat hokimiyati mahalliy organlarining, davlat nazorati organlarining, soliq organlarining va jamoatchilikning vakillari kiradi.

Oziq-ovqat mahsuloti hayvonlarga yem sifatida ishlatilgunicha yoki yo'q qilib tashlagunicha alohida joyda (rezervuarda), alohida hisobda, miqdorini, ishlatish (qayta ishlash) yoki yo'q qilib tashlash usullari va shartlari aniq ko'rsatilgan holda saqlanishi kerak. Bunday mahsulotning but saqlanishi uchun uning egasi javobgar bo'ladi.

Oziq-ovqat mahsulotini ekspertiza qilish, yo'q qilib tashlash usullari va shartlarini belgilash, qayta ishlash, saqlash, tashish va yo'q qilib tashlash bilan bog'liq xarajatlarni uning egasi to'laydi.

Oldingi tahrirga qarang.

Oziq-ovqat mahsulotining egasi davlat sanitariya nazorati va (yoki) davlat veterinariya xizmati organlariga ushbu mahsulotdan foydalanilganligi yoki u yo'q qilib tashlanganligi to'g'risidagi dalolatnomani taqdim etadi.

(17-moddaning oltinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda O'RQ-416-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2016 y., 52-son, 597-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

18-modda. Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik

Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risidagi qonunchilikni buzganlikda aybdor shaxslar belgilangan tartibda javobgar bo'ladi.

(18-modda O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 21 apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son)

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I. KARIMOV

Toshkent sh.,
1997 yil 30 avgust,
483-I-son

(O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 y., 9-son, 239-modda; 2003 y., 5-son, 67-modda; O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2006 y., 14-son, 113-modda; 2016 y., 52-son, 597-modda; 2017 y., 16-son, 265-modda, Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.01.2018 y., 03/18/459/0536-son; 10.01.2019 y., 03/19/514/2450-son, 30.08.2019 y., 03/19/559/3670-son, 13.11.2019 y., 03/19/583/4016-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 27.04.2021 y., 03/21/685/0373-son)

29-amaliy mashg'ulot

Avtomatik indentsifikatsiyalash. SHtrixli kodlash. Maxsulotlarni shtrixli kolash tizimi.

SHtrix kodlash, uning xususiyatlari va qo'llanilishi.

SHtrix kod – raqamlar, harflar, belgilar to'g'risida kompyuterga tez va aniq informatsiya kiritish uchun har xil qalinlikdagi ketma-ket joylashgan shtrixlar va oraliqlar ko'rinishidagi kodlash tizimi bo'lib, u optik tarzda ko'ndalang skanerlash yo'li bilan o'qiladi.

SHtrix kodlash – ma'lumotlarni avtomatik tarzda yig'ish va identifikatsiya qilish texnologiyasi va u informatsiyani ma'lum bir qoidalar bo'yicha o'rnatilgan forma, o'rnatilgan kattalikda, rangda qaytarish qobiliyati, elemenlar kombinatsiyasi formalashtirilgan shakilda yozishga asoslangan.

SHtrix kodlashning huquqiy asoslari. SHtrix kodlashning huquqiy asoslari bo'lib, 1999 yilda O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlashni kiritish bo'yicha ikkita qaror qabul qilingan:

1) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi farmoyishi 21 aprel 1999 yil № 188 «O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqilgan mahsulotlarni shtrix kodlash va sertifikatizatsiyaga tayyorlash to'g'risidagi choralar», tovarlarni sertifikatizatsiyaga tayyorlash va mahsulotlarni shtrix kodlash bo'yicha kompleks tadbirlar rejasi tasdiqlangan.

Tadbirlar rejasi qo'ydagilarni belgilangan.

- Ekspertga ishlab chiqilgan tovarlarni shtrix kolash bo'yicha ishlarni tugatish;
- O'zbekiston Respublikasi xududida shtrix kodlash tizimini ishlatilishini ta'minlash uchun kerak bo'lgan me'yoriy hujjatlar, metodik qo'llanmalar komplektini ishlab chiqish;
- O'zdavstandart qoshidagi tekshiruv va malaka oshirish instituda (Uz IIPK) shtrix kodlar organlari – maketlarini ishlab chiqish bo'yicha markazni tashkil etish va uni kerakli uskunalari bilan butlash;
- «O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqilgan mahsulot, tovarlarni maxjburiy shtrix kodlash to'g'risidagi» o'rnatilgan tartibda kelishilgan formoish loyhasini tayyorlash va vazirlar mahkamasiga kiritish;

O'zdavstandart buyrug'iga asosan O'zIIPKda shtrix kodlash markazi tashkil etildi va uning nizomi tasdiqlandi. O'zIIPKda 1999 yil aprel oyidan boshlab shtrix kodlash markazi o'z faoliyatini boshlagan va u kerakli uskuna va programmalar bilan taminlangan. SHtrix kodlash tizimi faoliyati ko'rsatishi uchun o'rnatilgan muddatlarda kerakli me'yoriy hujjatlar ishlab chiqilgan.

2) O'zbek mahsulotlari ichki va xorijiy bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot ishlab chiqaruvchini xalqaro tovar raqamlashtirish tizimida identifikatsiya qilish, site'molchi huquqini himoya qilish, tovarlarni ishlab chiqarishni avtomatik hisobga olish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 1999 yil 1 sentyabrda «O'zbekiston Respublikasida

ishlab chiqilgan tovarlarga shtrix kodlashni kiritish» to'g'risidagi № 438 sonli farmoyishi qabul qilingan.

Farmoishda quyidagilar ko'zda tutilgan:

O'zbekiston Respublikasining tovar ishlab chiqaruvchi va tadbirkorlar palatasi qoshida tovarlar va mahsulotlarni identifikatsiya qilish markazi «EAN O'zbekiston» yaratish va bu bilan mahsulotni shtrix kodlashtiriladigan tadbirkorlik faoliyati ko'rsatadigan sub'ektlarini registratsiya qilish va xalqaro talablarga muvofiq identifikatsiya tizimidan foydalanuvchilar faoliyatini metodik boshqarish va O'zdavstandart tomonidan shtrixkodlar maketini yaratish.

SHtrix kodlashni kiritish bo'yicha O'zdavstandart vazifasi. O'zbekiston Respublikasidagi tovarlarni shtrix kodlash to'g'risidagi formoyishlarga asosan O'zdavstandart zimmasiga quyidagilar yuklangan:

-O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan tovarlarni shtrix kodlash tizimini kiritish bo'yicha yagona siyosat olib borish;

-O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan tovarlarni davlat shtrix kodlar reestriga kiritish;

-O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq shtrix kodlash tizimini qo'llash tartibini belgilab beruvchi me'yoriy xujjatlar va metodik qo'llanmalarni ishlab chiqarish;

-Xo'jalik sub'ektlarni shtrix kodlar original maketlari bilan ta'minlash.

SHtrix kodlashni kiritish bo'yicha me'yoriy asoslar. SHtrix kodlashtirish faoliyat ko'rsatishi uchun quyidagi me'yoriy xujjatlar ishlab chiqarilgan.

1. O'z DSt 6. 17. 01 Davlat standartida shtrix kodlash tizimining asosiy nizomlari, termin va tavsiyalari, kodlashtirish ob'ektlarni kodlashtirish bo'yicha umumiy printslari o'rnatilgan va bu yerda quyidagilar qayt etilgan;

-O'zbekiston Respublikasini shtrix kodlash tizimi ishlab chiqarilgan va EAN xalqaro tovar raqamlashtirish tizimi doirasida faoliyat ko'rsatadi va informatsiya almashinuvi uchun milliy va xalqaro kodlash tizimini yagona tilda bir – biri bilan bog'lashini ta'minlaydi;

-SHtrix kod bilan kodlashtiriladigan ob'ektlar (raqamlar, harflar, mahsulot belgilar) shtrix va oraliq ko'rinishida yoziladi;

-Avtomatik identifikatsiya markazi – «EAN O'zbekiston» predmet raqamlashtirish asossatiasining umumiy metodik boshqaruvini amalga oshiradi. O'z standartning shtrix kodlash markazi esa O'zbekiston Respublikasida shtrix kodlash bo'yicha ishlarni bajarish va koordinatsiya qilishni amalgaoshiradi.

2. O'z DSt 6. 17/ 03 Davlat standarti quyidagi tartibni o'rnatadi;

-EAN shtrix kodlash xalqaro tizimdan foydalaniuvchi va EAN shtrix kodi simvoli bilan mahsulotni markalashtiruvchi korxonalarni registratsiya qilish;

-korxonaga EAN kodini berish;

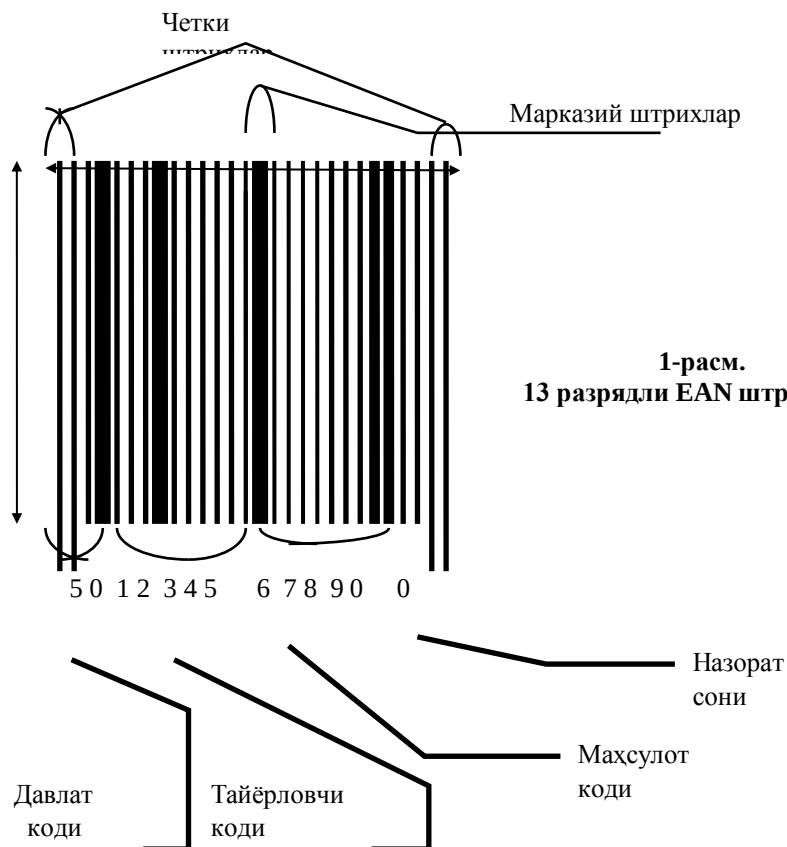
-har bir xil tovar uchun EAN kodini yaratish;

-shtrix kodlarning organel – maketini ishlab chiqish va uning sifatini nazorat qilish;

EAN kodlarini qayta ko'rib chiqish va bekor qilish;

3. O'z DSt 6. 17. 05 Davlat standarti iste'mol tovarlarning upakovkasi va tarasida EAN shtrix kod simvollari va ko'rinadigan EAN belgilarni joylashtirish bo'yicha qoidalarga umumiy talablarni belgilab beradi, standartda terminlarga tavsilotlar va iste'mol mahsulotlariva shuningdek transport upakovkalarida shtrix kod simvollarini joylashtirish misollari berilgan.

SHtrix kodning xususiyati. Rasmda EAN – 13 iste'molchi tovarning shtrix kod simbolikasi keltirilgan (1-rasm).

Ma'lumotni kodlashtirish uchun simvollar, shtrixlar va oraliqlarning ma'lum bir joylashish kengligi ishlatilgan.

Rasmi sonning har bir qismi yoki ma'lumotning har bir turi kodlashtirilishi shtrix kod shaklida yozilishi mumkin (Masalan, buyurtma soni yoki tovar partiyasining soni).

SHtrix kolashni skanerlashtirish kod tagida yozilgan sonni kompyutega kiritish bilan bir o'rinda turadi va bu juda muhim. Klaviatura yoki shtrix kodni o'qish bo'yicha qanday bir ma'lumot kiritilmasin, ularning ko'rsatkichi o'zgarmay qolaveradi.

SHtrix kod simvalidagi informatsiyani o'qish uchun skanerning nuri shtrix kodga qaratiladi. Dekoder yordamida shtrix kodda kodlashtirilgan ma'lumotni olamiz. SHtrixlar va oraliq ko'rinishida kodlashtirilgan raqamli ma'lumot shtrix kod tagida yoziladi. Bu belgilar bizga tushunarli, chunki ularni odam tomonidan o'qilsa bo'ladi.

SHtrix kodlar aniq tekshiruvlar shuni ko'rsatadiki, shtrix kodni o'qishda aniqlangan xatoliklar 1000 dan 1 % kam. Testlar shuni ko'rsatadiki, shtrix kodko'rinishidagi kodlashtirilgan informatsiyaning aniqligi 10000000 belgiga bitta xatolikni tashkil qiladi.

SHtrix kodlar – ma'lumotni tezroq kiritish usuli. Xattoki oddiy yorug'lik nero (svetovogo nera) yordamida shtrix kodlar bir xil informatsiyani qo'lda kiritishga ketadigan vaqtdan kam vaqtda skanerlashtiriladi. Zamonaviy skanerlar ma'lumot kiritish jarayonini bundan ham tezlashtiradi.

SHtrix kodlashtirishning xatolarining sonini kamaytirishdan tashqari boshqa avfzallik tomonlari bor: informatsiyani tez va kam xarajat bilan yig'ish, aloqaning effektivligiga, informatsiyani topish va saqlash. Bu informatsiyani ko'proq ishlab chiqarish va aniqligini oshirishda, operatseyalar grafigi va yetkazib berishni yaxshilaydi, bundan tashqari ishlab chiqarish vaqt sarfini kuch, odam, resurslari, materiallar va pullarni qisqartiradi va tejaydi.

30-amaliy mashg'ulot Xalqaro standartlarni qo'llash tartibi

Xalqaro, mintaqaviy, davlatlararo, xorijiy me'yoriy hujjatlarning qo'llanilishi

Xalqaro standartlarning qoʻllanilishi va qabul qilinishining umumiy qoidalariga quyidagilar kiradi:

Xalqaro standartlar O'zdavstandartning standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlaridagi, shuningdek, hamkorlik to'g'risidagi xalqaro bitimlarga a'zoli va mahsulotlarning ishlab chiqarilishi va eksportga yetkazib berilishiga doir kontraktlar asosida qo'llaniladi.

Agar xalqaro standartlarning talablari O'zbekiston iqtisodiyoti ehtiyojlariga javob bersa va ular qonunlarga zid bo'lmasa, ular O'zbekistonda qo'llaniladi.

Vazirliklar, idoralar, birlashmalar, korxonalar va boshqalar xalqaro standartlardan ilmiy-tadqiqotchilik eksperimental ishlarda foydalanishi mumkin.

Shuningdek, standartlar xalqaro standartlashtirish amaliyotida keng qo'llaniladi, ularda jahon ilmiy-texnik yutuqlari va yetakchi tashkilot va korxonalarning ilg'or tajribasi sintez qilinadi.

V undan tashqari, xalqaro standartlarning milliy standartlar sifatida ham qo'llanilishi mumkinki, bu standartlashtirishning afzalliklarini to'liq amalga oshirish imkonini beradi va O'zbekistonning eksportga doir salohiyatini ko'paytirish yo'lida

xizmat qiladi.

Mahsulotlar to'g'risida to'liq va ishonchli axborotning olinishi ishlab chiqarish va tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Bu, birinchidan, marketing tadqiqotlarini o'tkazish va ehtimol tutilgan sotish bozorlarini belgilashga imkon beradi va, ikkinchidan, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatga bardoshlilikini baholashga imkoniyat yaratadi.

Respublikamizda mahsulot to'g'risidagi ishonchli axborotlarga bo'lgan talabni qondirish uchun ma'lumotlarning avtomatlashtirilgan banklarining hududiy taqsimlangan tarmog'i shaklidagi mahsulotlarni kataloglashtirish tizimini barpo qilish mo'ljallangan, O'zDSTda mahsulotlarning katalogli varaqchasi (MKV) uchun rahbarlik qiluvchi hujjat ishlab chiqilgan. U mahsulotlar to'g'risidagi mahsulotlar bazasini shakllantirish uchun boshlang'ich axborot hisoblanadi va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning rekvizitlari to'plamini o'z ichiga oladigan mashinada ishlashga yo'naltirilgan hujjat hisoblanadi. MKV quyidagi rekvizitlarni o'z ichiga oladi:

- RTSSMS kodi (3 belgisi)
- Ro'yxatdan o'tkazish raqami
- OKP kodi (mahsulot kodi)
- Mahsulot nomi
- Mahsulot belgisi
- Ijrolar soni
- Mahsulot ishlab chiqarila boshlangan sana
- Muvofiqlik sertifikatini
- Mahsulot tavsifnomasi
- OKS kodi
- Me'yoriy hujjat belgisi
- Me'yoriy hujjat nomi
- Me'yoriy hujjat tatbiq etilgan sana
- Me'yoriy hujjatning amal qilishi muddatining cheklanishi
- Asl nusxani tutib turuvchi korxonaning nomi
- Tayyorlovchi korxonaning nomi va manzili
- Telefoni, telefaksi, teletaypi.

MKV uch nuxxada: asl nusxa va davlat va rus tillaridagi ikkita nusxada ishlab chiqarilayotgan mahsulotga me'yoriy hujjatning nusxasi bilan birga taqdim qilinadi. Standartlashtirishning asosiy maqsadi aholining sog'ligi, hayoti va xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarini tashqi atrof-muhit ta'sirlaridan himoya qilishdir.

Hozirgi paytda metrologiya va standartlashtirish bo'yicha qonun-qoidalar va me'yorlarni yaratish bilan shug'ullanadigan ko'pgina xalqaro standartlashtirish tashkilotlari mavjuddir. Shular jumlasiga ular ichida eng ko'p aniq bo'lgan va tan olingan tashkilotlarga standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot (ISO), Xalqaro elektrotexnik komissiyasi (SHS), metrologiya bo'yicha qonunlashtiriluvchi Xalqaro tashkilot (MOZM) va Yevropa iqtisodiy komissiyasi (EEK) kiradi [4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot 1946 yil 14- oktyabrda Evropa iqtisodiy komissiyasining tashabbusi bilan tashkil etilgan bo'lib, bu konferentsiyada 25 ta davlat ishtirok etdi

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ustaviga bog'liq holda, standartlashtirishni tashkil etishning maqsadi, jahon masshtabida xalqaro almashtirish va o'zaro yordam, shu bilan birgalikda ilmiy, texnik va iqtisodiy faoliyatda hamkorlik qilishni kengaytirish va osonlashtirish maqsadida standartlashtirishni

rivojlantirishdir [4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning asosiy faolligi xalqaro standartlarni yaratish va ularni ko'paytirish, hamda keng ko'lamda targ'ib etishdir. Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning hujjatlari uch xil ingliz, frantsuz va rus tillarida chop etiladi. Xalqaro standartlashtirishning loyihalarini yaratishda ishchi idoralar, ya'ni texnik qo'mitalar tomonidan amalga oshiriladi[4].

Texnik qo'mitalarning ichidagi barcha savollar ko'pchilik ovoz bilan hal qilinadi. Standart loyihalari standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning Soveti tomonidan tasdiqlanadi, undan keyin xalqaro standartlar standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning barcha a'zolari, hamda bu tashkilotning markaziy kotibiyati tomonidan chop etiladi va tarqatiladi.

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ustaviga binoan Bosh Assambleya, prezident va vitse-prezident, bosh kotib, markaziy kotibiyat, texnik bo'limlar va texnik qo'mitalar tuziladi[4].

Bosh Assambleya-standardlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning qonunlashtirilgan idorasi hisoblanib, o'z atrofida qo'niitaa'zolari tomonidan belgilangan va tasdiqlangan delegatlardan tashkil topgan. Qoidaga asosan, ular uch yildabir marotaba chaqiriladi. Bosh Assambleyaning sessiyasida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning ish faoliyati, ish yakuni muhokama qilinadi va keyingi

ish faoliyati belgilanadi[4].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning mavqei yildan yilga ortib bormoqda, standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot xalqaro standartlari ko'rsatkichlarni birxillashtirishga ega bo'lib,

jahon fani va amaliyotining zamonaviy yuksalishiga o'z hissasini qo'shmoqda Buning hisobiga standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning mahsulotga boigan standartlari jahon bozorlarida yuqori talab darajasiga erishilmoqda[4].

SHu sababli, ko'pgina xalqaro standartlarni yaratishda boshqa faoliyatdagi metrologlar va mutaxassislarining ishtirokini talab etadi, hamda standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot qonunlashtirilgan metrologiya bo'yicha Xalqaro tashkilot, Xalqaro elektrotexnik komissiya va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib boradi[4].

Standartlashtirish bo'yicha shug'ullanadigan Xalqaro tashkilotning texnik qo'mi talari barcha ilmiy-texnik, iqtisodiy va sotsial faoliyatda Xalqaro standartlarning loyihalarini yaratish bilan

shug'ullanadi. Eng ko'p e'tibor kimyo, neft-kimyo, mashinasozlik, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sanoati, metallurgiya va tog' ishlari, mashinasozlik transportiga, qurilishga katta e'tibor beradi. [4].

ISO 9000, ISO 9001 va ISO 9004 standartlar raqamida O'zbekiston Davlat standartlari sifatida qabul qilingan. 11000 dan ortiq standartlar << O'zbekiston standartlari >> agentligining so'rov-yo'riqnoma jamg'armasida o'z o'rnini egallab kelmoqda[1].

Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zolari standartlashtirish bo'yicha Milliy tashkilotlar deyiladi. A'zolari bo'lib, har bir mamlakatdan bir kishi ishtirok etadi. Bosh Assambleyaning yig'ilishida standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zolariga har bir tashkilotdan uchtagacha delegat ishtirok etadi. Bunga bog'liqsiz ravishda har bir qo'mita standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot a'zolariga bir kishi ovoz bilan saylanadi.

1970 yil 14 oktyabrdan boshlab, Xalqaro standartlashtirish kuni deb e'lon qilindi.

1972 yilgacha Xalqaro standartlar <<standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot tavsiyasi>> degan nom bilan yuritilgan. Standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotning tavsiyasiga binoan 1970 yil Anqara shahrida USH Bosh Assambleyaning standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilotida <<Xalqaro standartlar>> deb qabul qilindi va 1972 yildan boshlab kuchga kirdi.

Xalqaro standartlar xalqaro savdodagi barcha texnik to'siqlardan chetlashtirishda samarali vosita bo'lib hisoblanadi. SHu bilan birgalikda, bu tashkilot ilmiy-texnik miqyosini va mahsulot sifatini aniqlaydi.

Keyingi paytlarda standartlashtirish bo'yicha Xalqaro tashkilot va Xalqaro elektrotexnik komissiya bilan hamkorlikda me'yoriy hujjatlarni yaratish bo'yicha ish olib bormoqda.

Xalqaro standartni ko'pchilik mamlakatlar o'zgarishsiz milliylik sifatida qabul qilmoqdalar, chunki, xalqaro savdo va mamlakatlar o'rtasida o'zaro kelishuvchanlikning rivojlanishiga olib keladi.

O'zbekiston Respublikasi standartlashtirish bo'yicha regionlararo Assotsiatsiyasiga «O'zstandart» agentligini tanitdi.

Milliy idoralarning muvofiqlik faoliyati uchun savdodagi texnik to'siqlarni olib tashlash maqsadida, Boltiqbo'yi mamlakatlaridan tashqari bo'Mgan barcha muhitda 1992 yil standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha MDHdavlatlari orasida

Xalqaro Davlat Kengashi yaratildi[3]

3.1 Mustavil ta'lim bo'yicha uslubiy ko'rsatma

- 1 Standartlashtirishning qonuniy xuquqiy jihatlarini o'rganish. "Standartlashtirish to'g'risidagi" qonunni sharxlash va munozara yuritish
- 2 Standartlashtirishning qonuniy xuquqiy jihatlarini o'rganish. "Standartlashtirish to'g'risidagi" qonunni sharxlash va munozara yuritish
- 3 O'zbekiston standartlashtirish metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi faoliyatini takomillashtirish to'g'risidagi qarorni tahlil qilish va munozara yuritish
- 4 O'zbekiston texnik jihatidan tartibga solish davlat tizimini shakllantirish
- 5 Ta'lim sohasida standartlashtirishning ahamiyati va o'rni
- 6 Texnik jihatidan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining xuquq va majburiyatlari
- 7 Texnik jihatidan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashining xuquq va majburiyatlari
- 8 Texnik reglamentlarning loyihasini rasmiylashtirish.
- 9 O'zbekiston Respublikasi xalqaro hamkorlik munosabatlarini o'rnatishda butunjaxon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi
10. Standartlashtirish tarixi haqidagi ma'lumotlarni o'rganish. Standartlashtirishning vazifasi, maqsadi va printsiplari. Vazirlar Mahkamasining 1992 yil 2 mart 93 - «O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil qilish to'g'risida»gi qarorini tahlil qilish va munozara yuritish.
11. Xalqaro standartlashtirish tashkilotlarini o'rganish. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) va Xalqaro elektrotexnika komissiyasi (IEC) faoliyatlarini o'rganish.
12. Hududiy standartlashtirish tashkilotlari faoliyatlarini o'rganish. Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengashi, Standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti (SEN), Elektrotexnikada standartlashtirish bo'yicha Yevropa komiteti (SENELEK) faoliyatlarini o'rganish.
13. Standartlashtirishni tashkiliy tamoyillarini o'rganish. Standartlashtirish sohasidagi atama va tushunchalar, me'yoriy hujjatlar tahlili
14. Davlat standartlashtirish tizimining umumiy qoidalarini o'rganish. O'zDSt 1.0 Davlat standartini tahlili. Davlat standartlashtirish tizimining mohiyati.
15. Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar va ularning faoliyati. ISO tashkiloti va uning faoliyati. IEC tashkiloti va uning faoliyati.
16. Standartlashtirish faoliyati bilan aloqador tashkilotlari va ularning faoliyati. Butunjahon Savdo Tashkilotining tuzilishi va uning faoliyati. Yevropa iqtisodiy uyushmasi tashkilotlari.
17. Standartlashtirishning qonuniy huquqiy jihatlarini o'rganish. «Standartlashtirish to'g'risida»gi qonunni sharhlash va munozara yuritish. Standartlashtirish sohasidagi huquqiy hujjatlarni o'rganish.
18. O'zbekiston davlat standartlarini o'rganish va sharhlash. Davlat standartlashtirish tizimining asosiy qoidalari va tuzilmasini, standartlarning turlarini o'rganish.
19. O'zbekistonda standartlashtirish faoliyati va tashkiliy tuzilishi
20. Standartlashtirishning qonuniy va huquqiy asoslari
21. Standartlarning turlari va toifalari

22. Standartlashtirishning nazariy asoslari
23. Standartlashtirishning uslubiy asoslari
24. Standartlashtirishning iqtisodiy samaradorligi
25. Xorijiy mamlakatlarning texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi faoliyati
26. Xorijiy davlatlarda standartlashtirish amaliyoti
27. Xalqaro standartlarni qo'llash va joriy etish
28. Xalqaro va mintaqaviy standartlashtirish tashkilotlari

4. Glossari:

Asos bo'luvchi standartlar - aniqlangan faoliyat sohasi uchun umumiy tashkiliy-texnik holatlarni o'rnatadi hamda umumtexnik talablar, me'yor va qoidalarni ta'minlaydi

Amallashtirish – dasturda ko'zda tutilgan butjam standartlashtirish kompleks me'yoriy xujjatlarni o'z vaqtida joriy etishni taminlash

Botmon - 160 kg

Butjamliligi va optimal chegaralanishlar – tizimlilik tamoiliga rioya qilingan holda butjam standartlashtirishning faqat sifat ko'rsatkichlarga xal qiluvchi ta'sir ko'rsatadigan elementlargina standartlashtiriladi

Davlat standartlashtirish tizimi (DST) O'zbekiston respublikasi standartlashtirish tizimining umumiy tashkiliy-texnik qoidalarni o'rnatadi.

“Halol” standartlari esa – mahsulotlarni islom dini talablari bo'yicha ishlab chiqarish, saqlash, tashish, sotish va tamg'alash jarayonlariga bo'lgan talablarni belgilaydi.

Xaqiqiy o'lcham – bu tayyorlanilgan detalning yo'l qo'yilgan xatoliklar bilan o'lchanilib o'rnatilgan o'lchamidir (ya'ni detalning tayyorlangandan keyingi o'lchami haqiqiy o'lcham deyiladi)

Iqtisodiy samaradorlik – maqsad va vositalarning iqtisodiy samaradorligini bir butun bog'lab, maqsadni ko'zlagan faoliyatlar tizimini ifodalovchi tushuncha

Iqtisod – resurslarni tejab sarflashdan olingan foyda

Iqtisodiy samara – maqsadga erishishda chiqarib yuborilgan xarajatdan keyin qolgan iqtisod

Ishlar/jarayonlarga standartlar - mahsulotni tayyorlash, saqlash, tashish, ekspluatatsiya qilish, ta'mirlash va utillashtirish texnologik jarayonlarni ishlab chiqishda turli xil ishlarni bajarish usullari (usullari, qabul qilish, ishlar tartibi, rejim va me'yorlari)ga asosiy talablarni o'rnatadi.

«**Kodeks Alimentarius**» – (lotinchada - ovqat bo'yicha qonunlar yoki qonunlar to'plami) yagona shaklda bayon etilgan oziq-ovqat mahsulotlariga standartlarning xalqaro hamjamiyati tomonidan qabul qilingan to'plamni o'zida ifodalaydi.

Kelajaklilik – standartlashtirish ob'ekti elementlari va butjam standartlashni o'zining umuman olganda dunyoviy darajalar va ilmiy-texnik taraqqiyot rivojiga monantligi

Kuchdagi standartlar bilan bog'langanlik-zarur holda kuchdagi standartlar to'plamidan foydalanishni ko'zda tutilgani

Mintaqaviy standartlashtirish deganda dunyo miqyosida birgina jug'rofiy yoki iqtisodiy mintaqasiga qarashli mamlakatlarning tegishli idoralari uchun erkin holda ishtirok etishlari mumkin bo'lgan standartlashtirish tushuniladi.

Milliy standartlashtirish – bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir.

Me'yoriy hujjat – atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini ham o'z ichiga qamrab oladi.

Manfaatdor tomonlar — Standartlarni qabul qilish va (yoki) ularni qo'llashdan manfaatdor bo'lgan mahsulotlarning (xizmatlarning) tegishli turlarini ishlab chiqaruvchi yoki iste'mol qiluvchi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari va boshqa tashkilotlar.

Maxsus texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, umumiy texnik reglamentda nazarda tutilmagan mahsulotlar va xizmatlar ayrim turining xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

Mahsulot/xizmatga standartlar bir turdagi mahsulot/xizmatlar guruhiga yoki aynan bitta mahsulot/xizmatga bo'lgan talablarni o'rnatadi.

Nazorat usullari (sinash, o'lchash, tahlil)ga standartlar mahsulotni yaratishda, sertifikatlashtirish va foydalanishda sinovdan o'tkazish, o'lchash hamda tahlil qilish (usullari, qabul qilish, uslubiyati va boshqa) usullarni o'rnatadi.

Nominal o'lcham (D, d, l va boshqalar) bu o'lchamni boshlanishi bo'lib xizmat qilib buni nisbatan chekli o'lchamlar aniqlanadi.

Nolb chizig'i – nominal o'lchamni ifodalovchi, o'lchamning chekli og'ishlari qo'yilgan (00) chiziqdir

Pud - 16 kg

Panja eni, 2 sm atrofida bosh barmoq va ko'rsatkich barmoq o'lchovi – 18 sm atrofida

Qadoq - 400 g atrofida

Qarich - bosh barmoq bilan chinchaloq barmoq o'lchovi-23 sm

Qadam - ikki oyoqni yurishdagi o'rtacha oralig'i-0,75 m atrofida

Quloq - ikki qo'lning elka sathida cho'zilishdagi uzunlik-1,5 m

Qo'nimlar - ikki detalning o'zaro biriktirilishi (joylashtirilishi) xarakteri qo'nim deb ataladi

Qo'nim qo'yimi – tirqish bilan qo'nimda ruxsat etilgan eng katta va eng kichik tirqishlar orasidagi yoki taranglik bilan qo'nimda ruxsat etiladigan eng katta va eng kichik tarangliklar orasidagi farqqa aytiladi

Qo'nim qo'yimi – eng katta va eng kichik tirqish yoki taranglik orasidagi farq.

Standart - bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarida eng maqbul darajali tartiblashtirishga yo'naltirilgan hamda faoliyatning har xil turlariga yoki natijalariga tegishli bo'lgan umumiy va takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar va usullar belgilangan va tan olingan idora tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatdir.

Standartlashtirish bu barcha manfaatdor tomonlar ishtirokida umumfoydali, jumladan, iqtisodiyotga erishishda takrorlanadigan vazifa (jarayon)larning umum maqbul yechimini topish uchun foydalanish sharti, texnik xavfsizlik va ekologiya talablariga rioya qilingan holda, ma'lum bir sohada, faoliyatni optimal darajada tartiblashtirish maqsadida qoidalar o'rnatish va qo'llashdir.

"Standartlashtirish ob'ekti" tushunchasini keng ma'noda ifodalash uchun **"mahsulot, jarayon, xizmat"** iboralari qabul qilingan bo'lib, buni har qanday materialga, tarkibiy qismlarga, asbob-uskunalariga, tizimlarga, ularni mosligiga, qonun-qoidasiga, ish olib borish uslubiga, vazifasiga, usuliga yoki faoliyatiga teng darajada daxldor deb tushunmoq lozim

Standartlashtirish jihat – tanlangan standartlashtirish ob'ektini standartlashtirish yo'nalishi bo'lib, unga ko'rsatilgan talablar turini aniqlaydi.

Standartlashtirish – bu aniqlangan sohada tartiblashtirish darajasini optimalligiga erishishga yo'naltirilgan, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida takrorlanuvchi masalalarni hal etilishini topishga xulosalovchi faoliyatdir.

Standart - umumiy kelishuv bo'yicha o'rnatilgan, umum tomonidan ma'qullangan va tan olingan, ushbu kontekstda buyurtmalarning optimal darajasiga erishish uchun qaratilgan harakatlar yoki natijalar uchun umum foydalanish yoki takroriy foydalanish uchun qoidalar, tavsiyalar yoki o'ziga xos xususiyatlarni ta'minlaydigan hujjatdir.

Standart – amaldagi yoki potentsial muvofiqlik muammosining ularning ehtiyojlarini muvozanatlash bilan qatnashuvchi tomon yoki qatnashuvchi tomonlarning foydasiga ishlab chiqilgan, ma'lum bir davr davomida yechimlar ular uchun mo'ljallangan tomonlarning ko'p soni tomonidan ko'p marotaba va uzduksiz foydalanishi uchun mo'ljallangan va shundan umid qilish bilan, cheklangan yechimlar jamlanmasining ma'qullangan spetsifikatsiyasidir.

Standartlashtirishning nazariy asoslari - buyum va mahsulot parametrlarining miqdori va tarqalishini ma'lum bir qonuniyat asosida boshqarish imkonini beruvchi matematik sonlar ketma-ketligi to'plamlaridir.

Tosh - taxminan 0,75 km

Tanob - 100 m kv atrofida

Texnik jihatdan tartibga solish — mahsulotlar, ishlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilash, qo'llash va bajarish.

Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar — texnik reglamentlar, standartlashtirishga doir normativ hujjatlar, sanitariya, veterinariya, veterinariya-sanitariya, fitosanitariya qoidalari va normalari, shaharsozlik normalari hamda qoidalari, ekologik normalar va qoidalar hamda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi boshqa hujjatlar

Texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, mahsulotlar va xizmatlar xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

Tizimlilik – standartlashtirish ob'ektiga xam uning asosiy elementiga xam o'zaro bog'liq talablar o'rnatiladi

Tirqish (S) – teshik diametri val diametridan katta bo'lib, ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi ya'ni, $D > d$ $S = D - d$

Taranglik (N) – yig'ilguniga qadar val diametri teshik diametridan katta bo'lib, bu ikki diametrning haqiqiy o'lchamlari orasidagi farqqa aytiladi, ya'ni $d > D$ $N = d - D$ aytiladi

Tirqish – tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Taranglik – yig'ishgunga qadar val o'lchamlaridan katta bo'lib tutashuvchi teshik va val o'lchamlari orasidagi musbat farqdir.

Tirqish bilan qo'nim – birikmada tirqishni ta'minlab qo'nim dir.

Taranglik bilan qo'nim – birikmada taranglikni ta'minlab qo'nim dir.

Umumiy texnik reglament — texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi, bir turdagi mahsulotlar va xizmatlar guruhi xavfsizligiga doir majburiy talablarni belgilovchi normativ hujjat;

Xalqaro standartlashtirish faoliyatida barcha mamlakatlarning tegishli idoralari erkin holda ishtirok etish mumkin.

Enlik - panja eni, 2 sm atrofida

O'zbekiston Respublikasida texnik qumitalar (TQ) mutaxassislari – davlat va xo'jalik boshqaruvi manfaatdor idoralari va tadbirkorlik sub'ektlarining vakolatli vakillari, iste'molchilar, kasaba uyushmasi tashkilotlari, davlat nazorati idoralari va boshqalarning shakllanishi bo'lib hisoblanadi.

O'zuvchan (ilgarilangan) standartlashtirish – standartlash-tirish ob'ektiga erishilgan me'yoriy talablarning yanada yuqoriroq darajasini ya'ni bashoratlash (proгноzlash) ga asosan kelajakda optimal bo'ladigan darajasini o'rnatish demakdir.

O'zuvchan standartlashtirishni bashoratlash (proгноzlash) - tadqiqot ob'ektining qadriyatlari va metodlarini umuman standartlashtirishni xususan o'rganadigan ilmiy faoliyatdir

O'tishli qo'nim – talab qilinganda tirqish va talab qilinganda taranglikni ta'minlab o'tkazishdir

SHtrix kod – raqamlar, harflar, belgilar to'g'risida kompyuterga tez va aniq informatsiya kiritish uchun har xil qalinlikdagi ketma-ket joylashgan shtrixlar va oraliqlar ko'rinishidagi kodlash tizimi bo'lib, u optik tarzda ko'ndalang skanerlash yo'li bilan o'qiladi.

SHtrix kodlar – ma'lumotni tezroq kiritish usuli.

CHaksa - 6 kg

CHaqirim - taxminan 3 tosh

5.1 Tarqatma materiallar.

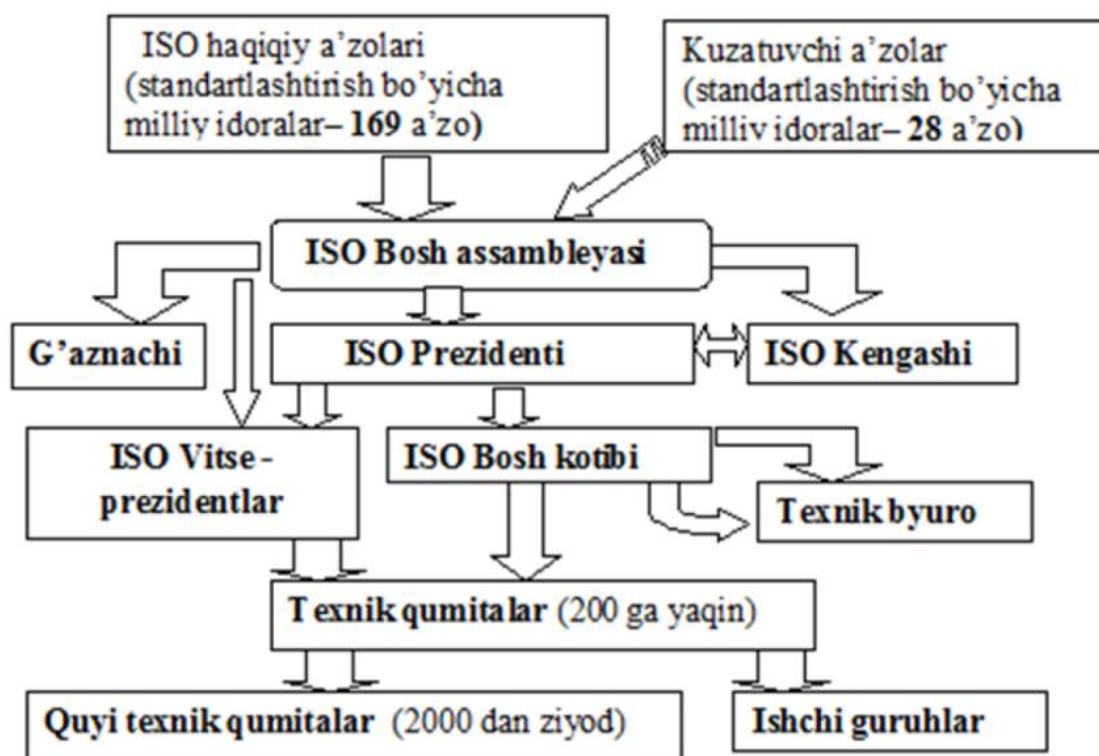

International
Organization for
Standardization

http://images.myshared.ru/3/364391/slide_14.jpg

Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilot (ISO) tuzilmasi

Xalqaro elektrotexnik komissiya (IEC)

Xalqaro elektrotexnik komissiya (IEC) standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar orasida birinchilar qatorida tashkil etilgan.

1881 yilda birinchi marta elektr sohasi bo'yicha Xalqaro kongress bo'lib o'tdi.

Keyinchalik 1904 yilda o'tgan Xalqaro kongressda elektrotexnika sohasida standartlashtirish ishlarini olib borish uchun maxsus idora tuzish to'g'risida qaror qabul qilindi.

1906 yilda London shahrida bolib o'tgan konferentsiyada 13-ta davlat vakillari tomonidan qabul qilqingan qarorga ko'ra **Xalqaro elektrotexnik komissiya (IEC) tashkil etildi.**

CEN — standartlashtirish bo'yicha Evropa qumitasi 1961 yilda ta'sis etilgan.

CENELEC – elektrotexnika sohasida Evropa qumitasi 1971 yilda ta'sis etilgan.

Xozirgi kunda faqat ushbu ikkita evropa tashkilotlar doirasida 239 Texnik Qumitalar faoliyat yuritadi.

Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilot (ISO)

Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilot (ISO) 1946 yilda BMTning standartlarni muvofiqlashtirish qumitasi tomonidan tashkil etilgan va shu yili uning Nizomi qabul qilingan.

Nizomda uning maqomi, tarkibi, quyi idoralari, vazifalari va ish uslublari belgilangan,

ISONing birinchi Bosh assambleyasi 1946 yil 14 oktyabrda bo'lib o'tgan.

ISO o'z faoliyatini **1947 yil 23 fevralda** 15 davlatning standartlashtirish bo'yicha idoralari tomonidan Nizom ratifikatsiya qilingandan so'ng rasman boshladi.

Shu kuni ISONing rasmiy tashkil etilgan kuni hisoblanadi.

- O'zbekiston Respublikasining «Standartlashtirish to'g'risida»gi Qonuniga asosan O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish ishlarini o'tkazishning umumiy tashkiliy-texnik qoidalarini tartibga solib turuvchi standartlashtirish tizimi faoliyat ko'rsatadi.

“UZSTANDARD” AGENCY

**Uzbek Agency for
Standardization,
Metrology and
Certification**

Mr. Mirziyod Yunusov – Head of
International Relations Department

usullariga
standartlar

standartlar

5.2 Testlar

Standartlashtirish asoslari fanidan test savollari

№	Test topshirig'i	To'g'ri javob	Muqobil javob	Muqobil javob	Muqobil javob
1.	Ilk bor temir yo'l koleya (eni) si va vagonlarni ulash ilashmasi qachon va qayerda standartlashtirildi?	1846 yil Germaniyada	1846 yil Angliyada	1869 yil Germaniyada	1870 yil Germaniyada
2.	O'zbekistonda standartlashtirishning zamonaviy bosqichi boshlangan yilni ko'rsating?	1973 yil	1926 yil	1932 yil	1923 yil
3.	O'zbekistonda standartlashtirishning yangi davrini belgilovchi birinchi sana (yil) ni aniqlang?	1993 yil	1992 yil	1994 yil	1997 yil
4.	O'zbekiston Respublikasida standartlashtirishning qonuniy asosi bo'luvchi hujjatni aniqlang?	O'zR VMQ №93 02.03.1992	O'z RH51-010	ISO/MEK 51	O'zDSt ISO 64
5.	Ashyo va materiallarni tejash, ularni qayta ishlash, energiya va mehnat resurslaridan foydalanish qaysi hujjatda ko'rsatilgan?	O'z RH51-010-98	O'z RH51-077	O'zT51-052	O'zDSt 1.7:1998
6.	O'zR ning "Standartlashtirish to'g'risida" gi qonuni tasdiqlangan sanani ko'rsating?	28.12.1993	03.10.2006	03.10.2002	02.03.1992
7.	"O'zstandart" agentligini qayta nomlanganligi to'g'risidagi VM qarorini ko'rsating?	№342 03.10.2002	№93 03.10.2002	№342 02.03.1992	№93 02.03.1992
8.	O'zR "Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida" gi qonuni qachon qabul qilindi?	26.04.1996	03.10.2002	02.03.1992	03.10.2002
9.	Standartlashtirishda iqtisodiy manfaatni ko'zlab qabul qilingan O'z RH51-010-98 me'yoriy hujjatda belgilangan asosiy yo'nalishlarni aniqlang?	ashyo va materiallarni tejash, ularni qayta ishlash, energiya va mehnat resurslaridan foydalanish	ashyo va materiallarni qayta ishlash	energiya va mehnat resurslarini tejash	ashyo va materiallarni tejash
10.	Respublikada standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha ishlarni qaysi tashkilot muvofiqlashtirib turadi?	«O'zstandart» agentligi	Milliy etalonlar markazi	O'zdavstandart	Sertifikatlashtirish va sinash milliy markazi
11.	Atrof muhit ob'ektlariga qaysi muhitlar kiradi?	fizik, biologik, texnik va koinot	fizik, biologik va texnik	fizik, biologik, kibernetik va texnik	flora va fauna, atmosfera, tog'-toshlar
12.	O'zbekiston davlat standartlashtirish tizimining asosiy qoidalari qaysi me'yoriy hujjatda belgilangan?	O'zDSt 1.0:1998	O'zDSt 2.0:1992	O'zDSt 3.0:1993	O'zDSt 1.0:1997
13.	O'zbekistonda standartlashtirishning maqsad va vazifalarini belgilovchi me'yoriy hujjatlarni belgilang. 1. O'zDSt 1.7:1998 2. O'zDSt 1.0:1998 3. O'zDSt ISO/IEC 21:2001 4. O'z RH51-010 va O'z RH5-077 5. O'zT51-052	2-4	1-4	hammasi	2-5
14.	d=const qanday matematik sonlar ketma-ketligi?	arifmetik progressiya	geometrik progressiya	Renar qatori	parametrik qator
15.	d≠const qanday matematik sonlar ketma-ketligi?	pog'onali arifmetik progressiya	geometrik progressiya	Renar qatori	parametrik qator
16.	Quyidagi ifodalar: 0,3; 0,6; 0,12; 0,24 qanday sonlar ketma-ketligiga mansub?	geometrik progressiya	arifmetik progressiya	Renar qatori	pog'onali arifmetik progressiya

17.	Qanday parametrlarni me'yorlashda pog'onali arifmetik progressiya foydalaniladi?	rezba qadamlari va tish modullarini me'yorlashda	vint yasash texnologiyasida	tishli g'ildiraklar tayyorlash texnologiyasida	val yasash texnologiya-sida
18.	Standartlashtirishda arifmetik progressiyaning qanday asosiy kamchiligi bor?	nisbiy o'zarish keskin	sodda, ammo noqulay	nisbiy o'zarish cheksiz	nisbiy o'zarish chekli
19.	Geometrik qator maxrajini aniqlovchi ifodani ko'rsating?	$\frac{N_{i+1}}{N_i}$	$N_n + N_{i-1}$	$\frac{N_n}{N_{n+1}}$	$\frac{N_{n+1}}{N_i}$
20.	Quyidagi ifodalar: 2; 4; 8; 16 geometrik qatorni tashkil etsa, maxraji nechaga teng?	2	1	3	4
21.	Maxraji 1,12 miqdor qaysi parametrik qatorga mansub?	R80	R10	R20	R40
22.	$Un = \sqrt{10}$ qanday qator?	o'nga karrali maqbul geometrik qator	maxraji irratsional bo'lgan geometrik qator	$a_1 = 1$ bo'lgan geometrik qator	ildizli geometrik qator
23.	Eng maqbul parametrik qatorni aniqlang	R5	R10	R20	R40
24.	Maqbul sonlarning 1-10 intervalida qaysi uchtalik parametrik qatorlarda 3,15 (π ga yaqin) karrali miqdor bor? 1. R5 2. R10 3. R20 4. R40. R80	2-4	1-3	3-5	5,1,2
25.	ISO tomonidan qabul qilingan maqbul geometrik qatorlarning yaxlitlangan qiymatlari qaysi standartda belgilangan?	GOST 3666-69	GOST 8724-81	GOST 9513-60	GOST 8084-56
26.	Hosilaviy Renar qatorini aniqlang	R10/5	E3	R10	E6
27.	Maqbul qo'shimcha geometrik qator juftligini aniqlang.	R80, R160	R10, R20	R20, R40	R40, R80
28.	Qaysi hosilaviy qatorda 80 soni mavjud?	R10/3	R5/3	R10/2	R10/5
29.	Yaxlitlangan 1,5 soni qanday qatorga mansub?	E48	E6	E12	E3
30.	Standartlashtirishning texnologik asosini aniqlang	o'zaroalmashuvchanliklar	takrorlanuvchanlik	tizimlashtirish	optimal tartiblashtirish
31.	Standartlashtirishning ilmiy metodik asoslarini nimalar tashkil etadi?	maqbul sonlar	qo'nim va qo'yimlar	tamoyil va usullar	o'zaroalmashuvchanliklar
32.	Agregatlashtirish – bu har xil buyumlarni, mashina, uskuna va jihozlarni yaratishda geometrik va faoliy o'zaroalmashuvchan ko'pqayta foydalaniladigan ... uzellar yaratish va ishlatish metodidir. Mazmunni to'ldiruvchi so'zlarni aniqlang	alohida standart unifikatsiyalangan	detallar majmuasi	optimal parametrlari	sodda texnologiyali
33.	Unifikatsiya (lotincha unio – birlik va facare – qilmoq, ya'ni, biror narsani birxillashtirish, bir xil shakl yoki tizimga bir xil faoliy vazifa bajaradigan ob'ektlarni aniqlangan belgilari bo'yicha ... haqidagi ma'lumotlar asosida ularning sonini ratsional qisqartirib birxillashtirishdir (masalan, optimal konstruksiyaga keltirish). Mazmunni to'ldiruvchi so'zlarni aniqlang	qo'llanish samaradorligi	sifat ko'rsatkichlari	optimal parametrlari	ekologik ko'rsatkichlari
34.	Agregatlashtirish – bu har xil ..., mashina, uskuna va jihozlarni yaratishda geometrik va faoliy	buyumlarni	detallar majmuasini	optimal parametrlarni	sodda texnologiyalarni

	o'zaroalmashuvchan ko'pqayta foydalaniladigan alohida standart unifikatsiyalangan uzellar yaratish va ishlatish metodidir. Mazmunni to'ldiruvchi so'zlarni aniqlang				
35.	Standartlashtirishning tamoyillaridan birini aniqlang.	takrorlanuvchanlik	simflikatsiya	unifikatsiya	agregatlash
36.	Standartlashtirishni metodlaridan birini aniqlang	unifikatsiya	takrorlanuvchanlik	tizimlilik	o'zaroalmashuvchanlik
37.	Kompleks unifikatsiyalash koeffitsientini hisoblash ifodasini aniqlang	$\frac{\sum yb \cdot c + \sum ym \cdot h}{\sum bc_b + \sum mh}$	$\frac{\sum \partial}{\sum y\partial}$	$\frac{\sum yb \cdot c + \sum ym \cdot h}{\sum bc_{yb}}$	$\frac{\sum y\partial}{\sum bc_{yb}}$
38.	Mehnat sarfi bo'yicha unifikatsiya koeffitsientini hisoblash formulasini ko'rsating	$\frac{\sum ym}{\sum m}$	$\frac{\sum \partial}{\sum y\partial}$	$\frac{\sum \partial b \cdot c + \sum \partial i \cdot h}{\sum bc_b + \sum mh}$	$\frac{\sum y\partial}{\sum bc_{yb}}$
39.	Standartlashtirish ob'ekti va parametrlari bo'yicha mavjud variantlari ichidan ularni taqqoslash yo'li bilan tanlanishi deyiladi	optimallashtirish	maqbullash	muqobillash	modellashtirish
40.	Standartlashtirishni bashoratlashda optimal xarajat qanday aniqlanadi?	xarajat egri chiziqlarining umumiy yechimi bilan	bashoratlashga ketgan xarajat bilan	bashoratlash va talofat xarajatlari tengligi bilan	ikki xarajatning o'zaro muvofiqligi bilan
41.	Kompleks standartlashtirish quyidagi asosiy shartlari: - butjamlilik va optimal cheklanish; - istiqbollilik; - amaldagi standartlar bilan bog'liqlik; - amallashtirish (realizatsiya) ichida yetishmagan bittasini aniqlang	tizimlilik	muvofiqlilik	o'zaro almashinuvchanlik	birxillilik
42.	Kompleks standartlashtirish ob'ektlarini tanlashdagi asosiy mezonlar nimalardan iborat?	iqtisodiy samaradorlik, murakkab ob'ektlar, standartdagi maxsus talablar	iqtisodiy samaradorlik	Murakkab ob'ektlar	Standartdagi maxsus talablar
43.	Kompleks standartlashtirish qanday klassifikatsiyalanadi?	Standartlashtirish darajasi bo'yicha, standartlashtirish ob'ektining xarakteri bo'yicha, komplekslilik chuqurliligi bo'yicha	Standartlashtirish ob'ektining xarakteri bilan	komplekslilik chuqurliligi bilan	Standartlashtirish darajasi bo'yicha
44.	O'zuvchan standartlashtirish qanday tasniflanadi?	vaqt bo'yicha bo'yicha ilgarilama, assortiment, mahsulotning alohida xususiyatlari bo'yicha	amal qilish sohasi bo'yicha ilgarilama	assortiment, mahsulotning alohida xususiyatlari bo'yicha ilgarilama	Vaqt bo'yicha ilgarilama
45.	O'zuvchan standartlarni ishlab chiqilayotganida bashorat qilish uchun qaysi usullardan eng ko'p foydalaniladi?	ekstropol'yatsiya usuli	matematik va fizik modellashtirish	evristika usuli	barcha usullar birligida
46.	o'zuvchan standartlashtirish mohiyatiga oid elementini tanlang	standartlashtirish ob'ekti parametrlarini bashoratlash asosida optimallashtirish	standartlashtirishni boshqarish	standartlashtirishni vaqt bo'yicha optimallashtirish	standartlashtirish ob'ekti parametrlarini bashoratlash
47.	Me'yoriy hujjat tuzilmasi qanday elementlardan tashkil topadi?	titul varag'i, mundarija, kirish, standartning nomi, qo'llanish sohasi, me'yoriy	standartning nomi, qo'llanish sohasi, me'yoriy	ta'riflar, belgilashlar, qisqarmalar, talablar	titul varag'i, mundarija, kirish

		hujjatlarga havolalar, ta'riflar, belgilashlar, qisqarmalar, talablar	hujjatlarga havolalar		
48.	Standartlashtirishda ta'qiqlanmagan simvollar to'plamini aniqlang	«+», «-»	>, <, =	№, %	«+», «-», Ø
49.	Standartlashtirishda ta'qiqlanmagan krill harflari guruhlarini aniqlang.	S, T, U, F, X	J, Z, I, Y, K, L	M, N, O, P, R	TS, CH, SH, E, Yu
50.	Lotin alifbosidan standartlashtirishda foydalanish man etilgan harflar qatnashgan guruhni aniqlang	F, G, H, I, O	U, V, X, Y, Z	J, K, L, M, N,	P, Q, R, S, T
51.	O'zbekiston davlat standartini aniqlang	O'z DSt	O'z T	O'z RH	O'z DRH
52.	Korxona standartini aniqlang	KSt	KT	RH	TSh
53.	Tarmoq standartini ko'rsating	TSt	TSh	RH	MHSt
54.	«MHSt» qanday me'yoriy hujjat (standart)?	ma'muriy-hududiy	maxsus-hujjatlashtiruvchi	maxsus-hududiy	maxsus-tasniflovchi
55.	O'z DSt 1.0:1998 nima haqida?	umumiy qoidalar	Standartlarni joriy etish	standartlarni tashkillashtirish	tabiat muhofazasi
56.	Standartlarni ishlab chiqish qanday bosqichlardan iborat?	standartni nashr ettirish va standart to'g'risidagi axborotlarni tarqatish, taqrizlar ustida ishlash, loyihaning oxirgi tahririni tayyorlash, standart loyihasini asoslab olish va tasdiqlashga yuborish, loyihani tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish	taqrizlar ustida ish-lash, loyiha-ning oxirgi tahririni	standartni nashr ettirish va standart to'g'risidagi axborotlarni tarqatish	standart loyihasini asoslab olish va tasdiqlashga yuborish, loyihani tasdiqlash
57.	Qaysi standartlarda mahsulotlarning geometrik o'lchamlari va shakllari berilgan bo'ladi?	mahsulotni konstruktiviyalari va o'lchamlari standartlari	mahsulotlarni qadoqlash va tashish standartlari	texnik shartlar standartlari	yuqorida ko'rsatilgan barcha standartlarda
58.	Mahsulotlarning aniq bir turlariga qo'yiladigan talablar qaysi standartlarda yoritilgan bo'ladi?	texnik shartlar standartlarida	standart loyihalarida	xalqaro standartlarda	rahbariy hujjatlarda
59.	Respublikamizda qaysi darajadagi standartlar amaliyotda qo'llaniladi?	Davlat standartlar, korxona standartlari, rahbariy hujjatlar va tavsiyalar	korxona standartlari	rahbariy hujjatlar va tavsiyalar	Xalqaro ISO seriyali standartlar
60.	Standartlarning amal qilish muddati qancha vaqtga belgilanadi?	5 yil	3 yil	2 yil	1yil
61.	Standartlashtirish samaradorligini baholashda ITI uchun muhimlik koeffitsienti nechaga teng bo'ladi?	5	4	3	2
62.	Standartlashtirish samaradorligini baholovchi eng kichik foyda ulushini aniqlang?	0,15	0,25	0,20	0,50
63.	Vazifa va mazmuniga ko'ra KHYaT va THYaT standartlari necha tafsifiy guruhlarga bo'linadi?	10	4	5	3
64.	Keltirilgan standartlar tarkibidan KHYaT ga tegishlisini aniqlang? 1) GOST 2.001-70; 2) GOST 3.1102.81 3) GOST 11.03-74; 4) GOST 3.1105-74; 5) GOST 3.1108-74	1	2	3	4

65.	Keltirilgan standartlarning qaysi biri THYaT ga mansub. 1) GOST 2.001-70; 2) GOST 3.1102.81; 3) GOST 11.03-74; 4) GOST 3.1105-74; 5) GOST 3.1108-74	2,4,5	1	1,3	2
66.	SHtrixli kodlash natijasida mahsulot to'g'risidagi axborot qanday aniqlikda kompyuterga olib kiriladi?	1 ga 10 mln	78 %	1 ga 10000	1 ga 2 mln
67.	Standartlashtirishning xalq xo'jaligi taraqqiyotiga uchta asosiy faoliyatini aniqlang?	amaliy faoliyat, boshqaruv tizimi, fan	amaliy faoliyat, iqtisodiy samara, fan	fan, yangi texnologiya, yangi usul	fan, yangi texnologiya, sifatli mahsulot
68.	Atrof-muhitni muhofazasi bo'yicha ish olib boradigan «Davlat analitik ixtisoslashgan inspeksiya» (DavAI) qaysi bosh muassasa tarkibida faoliyat ko'rsatadi?	Davlat qo'mita	O'zRVM	Sog'saqvaz	Davlat qurilish
69.	O'zbekistonda standartlarning davlat nazorati qaysi tashkilot tomonidan amalga oshiriladi?	«O'zstandart» agentligi	Davlat Arxitektura Qurilish boshqarmasi	Davlat Sog'liqni Saqlash boshqarmasi	Adliya vazirligi
70.	Standartlashtirishning doimiy Davlat nazorati qanday tashkil etiladi?	yillik reja asosida	vazirlik buyrug'i bilan	mijozlar noroziligi bilan	mahsulot yoki buyum sifati buzilganda
71.	Tekshiruv natijasining asosiy hujjatini ko'rsating?	dalolatnoma	ma'lumotnom a	tavsiyanoma	talabnoma
72.	Standartlashtirishni nazorat qilinganligi haqidagi natijaviy hujjat nima	dalolatnoma	bayonnoma	kontrakt	shartnoma
73.	Standartlar va o'lchash vositalari davlat nazorati qaysi tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi?	«O'zstandart» agentligi	davlat ichki ishlar vazirligi	davlat prokuraturas i	barcha aytib o'tilgan tashkilotlar
74.	ISO 9000 seriyali standartlardan nima maqsadlarda foydalanish mumkin?	korxonada sifat tizimini ishlab chiqish uchun	korxonalarda ekologik boshqaruv tizimlarini yaratish uchun	standartlar ishlab chiqarish uchun	Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimlarini yaratish uchun
75.	Xalqaro standartlashtirish tashkiloti – ISO qaysi yilda tashkil topgan?	1946	1978	1988	1942
76.	Xalkaro elektrotexnika tashkiloti – MEK qaysi yilda tashkil topgan?	1906	1899	1988	1956
77.	Evropa standartlarini muvofiqlashtirish qo'mitasi qaysi yilda tuzilgan?	1961	1943	1946	1978
78.	Xalqaro Standartlashtirish tashkiloti ISO qachon tashkil topgan?	1946 yil	1943 yil	1978 yil	1942 yil
79.	Standart namuna nima?	bu modda va materiallarning xossalari va xususiyatlarini tavsiflovchi kattaliklarni hosil qilish uchun xizmat qiladigan o'lchovdir	bu namuna o'lchovi hisoblanadi	bu kattalikning aniq bir qiymatini hosil qiladigan o'lchash vositasidir	bu kattalikning qiymatini saqlaydigan o'lchash vositasidir
80.	Standartlashtirish deb nimaga aytiladi?	Standartlashtirish – bu mavjud va bo'lajak masalalarga nisbatan umumiy va ko'p marotaba tadbiq etiladigan talablarni belgilash orqali ma'lum sohada eng maqbul darajada tartiblashtirishga	Standartlashtirish – bu mahsulotning vazifasiga muvofiqligini belgilash uchun o'tkaziladigan faoliyatdir	Standartlashtirish – bu mahsulot, jarayonlar muayyan talablarga mos kelishligini belgilashdir	Standartlashtirish – bu standartlarni, texnikaviy talablarni ishlab chiqish, nashr etish va tadbqiq etish maqsadida o'tkaziladigan faoliyatdir

		yo'naltirilgan ilmiy-texnikaviy faoliyatdir			
81.	“Standartlashtirish to'g'risida”gi qonun qachon qabul qilingan?	1993 yil 28 dekabr	1994 yil 10 may	1992 yil 2 mart	2001 yil 28 dekabr
82.	Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlatlararo kengash (MGS)- qachon tashkil topgan?	1992 yilda	1995 yilda	1990yilda	1998 yilda
83.	Respublikada Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish buyicha ishlarni qaysi tashkilot muvofiqlashtirib turadi?	"O'zstandart" agentligi	etalonlar markazi	sertifikatlashtirish va sinash milliy markazi	Metrologiya xizmatlari ko'rsatish markazi
84.	Standartlash va o'lchash vositalari davlat nazorati qaysi tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi?	«O'zstandart» agentligi tomonidan	davlat prokuraturasi tomonidan	davlat ichki ishlar vazirligi tomonidan	Milliy etalon markazi tomonidan
85.	O'zbekistan Respublikasida «Standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil etish to'g'risida» gi Vazirlar Mahkamasining qarori nechanchi raqam bilan va qachon qabul qilingan?	№ 93, 02.03.92	№ 92, 28.12.96	№23, 23.09.89	№92,29.11.92
86.	“O'zstandart”ni qayta nomlanganligi to'g'risidagi VM qarorini ko'rsating?	№342 03.10.2002	№93 03.10.2002	№342 02.03.1992	№93 02.03.1992
87.	O'zbekistonda standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha davlat nazoratini qaysi tashkilot amalga oshiriladi?	«O'zstandart» agentligi	Davlat Arxitektura Qurilish boshqarmasi	Davlat Sog'liqni Saqlash boshqarmasi	Barcha manfaatdor tashkilotlar
88.	Texnik reglamentlar kim tomonidan ishlab chiqariladi?	Ekspert kengashlar	O'zstandart agentligi	Ekspert auditorlar	Xalqaro tashkilotlar
89.	Respublikada standartlashtirish bo'yicha ishlarni tashkil etish va muvofiqlashtirishni qaysi idoralar ta'minlaydi?	O'zstandart agentligi, Uz R Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi, O'zR Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi, O'zR sog'liqni saqlash Vazirligi.	O'zstandart agentligi, SMSITI	Vazirlar mahkamasi, SMSITI	Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy tadqiqot instituti
90.	Qaysi standart halqaro toifaga mansub?	ISO 9001	GOST 16263-73	O'z.RST 8.010-93	TSH 17.17
91.	“Standart” so'zi qanday ma'noni bildiradi?	inglizcha “Standart” so'zidan olinib, me'yor, o'lchash, andoza degan ma'nolarini bildiradi va me'yoriy hujjat nomi bilan yuritiladi.	Takror qo'llaniladigan qoidalar, umumiy qonun, tavsiflar, talablar ma'nosini bildiradi.	Me'yoriy xujjat degan ma'noni bildiradi.	Eng maqbul darajada tartiblashtirilgan texnikaviy shart
92.	“Me'yoriy xujjat” atamasining to'g'ri ta'rifini ko'rsating?	“Me'yoriy xujjat” atamasi standartlar, texnikaviy shartlar, shuningdek umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar tushunchasini o'z ichiga oladi.	Mahsulotni biron bir texnikaviy shart yoki qoidagamuvof iqligini bildiruvchi xujjat.	Mahsulotni sifat ko'rsatkich to'g'risidagi me'yoriy xujjat	Standartlashtirishid oralari tomonidan belgilangan xujjat
93.	Texnikaviy shart nima?	-bu buyurtmachi bilan kelishilgan	Buyurtmachi tomonidan	Mahsulotni sifat	Mahsulotga qo'yiladigan

		xolda, ishlab chiqaruvchi tomonidan yoki buyurtmachi tomonidan tasdiqlangan aniq mahsulotga bo'lgan talablarni belgilovchi me'yoriy xujjatdir	belgilanadigan talablar	ko'rsatkichlari belgilanadigan shart	talablar majmuyi
94.	Qaysi standart milliy toifaga mansub?	O'z DST 2.001:2003	ISO-MEK 8.00-93	GOST 16263-73	ISO 9001
95.	Milliy standart nima?	bu standartlashtirish bilan shug'ullanadigan milliy idora tomonidan qabul qilingan va istemolchilarning keng doirasiga yaroqli bo'lgan standartdir	Standartlashtirish idorasi tomonidan tasdiqlangan xujjat	Korxona tashabbusi bilan ishlab chiqiladigan va tasdiqlangan xujjat	Milliy idora tomonidan qabul qilingan standart
96.	Milliy standartlashtirish idorasining faoliyati	bu muayyan bir mamlakat doirasida o'tkaziladigan standartlashtirish faoliyatidir	Biron mintaqaga qarashli idora faoliyati	Qoidalar, umum qonun yoki tavsiflarni ishlab chiqish	Standartlashtirish idorasi tomonidan o'tkaziladigan faoliyat
97.	Metrologiya sohasidagi qanday hujjatlar O'zbekiston O'DT me'yoriy hujjatlar majmuiga kiradi?	O'z standart tomonidan joriy qilingan halqaro, davlatlararo va milliy me'yoriy xujjatlar	Mintaqaviy me'yoriy xujjatlar	Halqaro me'yoriy xujjatlar	sertifikatlar
98.	Standartlarni ishlab chiqish qanday bosqichlardan iborat?	zaruriyat tug'ilganda standartni ishlab chiqishda texnikaviy topshiriq ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi, standart loyihasini ishlab chiqish (birinchi tahriri) va uni fikr mulohazalar olish uchun yuborish, fikr - mulohazalar ustida ishlash, standart loyihasini (oxirgi tahririni) ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlashga taqdim etish, standartni tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish.	Standartlarni ishlab chiqishni tashkil qilish	Standartni nashr ettirish va standart to'g'risida axborotlarni tarqatish	tematik topshiriqni tuzish va standartning birinchi loyixasini ishlab chiqish, uni taqrizga jo'natish
99.	"Me'yoriy hujjat" nima?	Standartlar, texnikaviy shartlar, umumiy ko'rsatmalar, yo'riqnomalar va qoidalar demakdir.	Mahsulot, jarayon, xizmatlarning me'yorlangan ko'rsatkichlari dir	Belgilangan metrologik me'yor, qoida, talablar majmui.	Belgilangan va tasdiqlangan umumiy qonun-qoidalar, tavsiflar, talablar

100.	Texnikaviy shartlarni yaratish necha bosqichdan iborat?	4 bosqich	2 bosqich	5 bosqich	3 bosqich
101.	Qaysi standart davlatlararo toifaga ega?	GOST 16263-70;	ISO 9001;	O'zTSh	O'zRST 8.010-93;
102.	Standartlarni yaratish nechta bosqichdan iborat?	6 ta bosqich	3 ta bosqich	4 ta bosqich	5 ta bosqich
103.	“Texnik jihatdan tartibga solish qonuni” qachon qabul qilingan?	2009 yil	2010 yil	2008 yil	2007 yil
104.	Texnik reglament qanday turlarga bo'linadi?	umumiy va maxsus texnik reglament	Majburiy va ixtiyoriy texnik reglament	Umumiy va asosiy texnik reglament	Asosiy va qo'shimcha texnik reglament
105.	Texnik reglamentlarni ishlab chiqish dasturlari va umumiy texnik reglamentlar kim tomonidan tasdiqlangan?	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi	“O'zstandart” agentligi	Oliy kengash	“O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi
106.	“Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida”gi ning maqsadi?	O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan qonunlarni Butun jahon savdo tashkiloti kelishuvlarining talablariga muvofiqlashtirish	Turli xalqaro tashkilotlar metrologiya sohasida me'yoriy xujjatlarni ishlab chiqarish	Xalqaro standartlarni ishlab chiqish	Texnikaviy qo'mitalarning ishlari xaqidagi ahborotlar almashuvini tashkil qilish
107.	Texnik reglament bu-	mahsulot, jarayon yoki xizmatlarni xavfsizligiga majburiy talablar o'rnatuvchi, texnik jihatdan tartibga solish soxasining me'yoriy xujjati.	Maxsus davlat idoralari tomonidan mahsulotning standartga mos kelishini aniqlovchi xujjatdir	Mahsulot sifatini belgilovchi xujjatdir	Mahsulot muayyan standartga mosligini tasdiqlovchi xujjatdir
108.	O'zbekiston davlat standart namunalari qanday belgilanadi?	O'zDSt XXXX:XXXX	O'zGOST XXXX:XXX X	GOST XXXX:XX XX	ISO XXXX:XXXX
109.	EAN-13 shtrixli kodlash tizimidagi kodlarning to'g'ri tartibini ko'rsating	Davlat kodi, korxona kodi, mahsulot kodi, nazoratlar barcha soni	Korxona kodi, davlat kodi, mahsulot kodi, nazorat soni	Davlat kodi, mahsulot kodi, nazorat soni	Korxona kodi, mahsulot kodi, nazorat soni
110.	EAN-8 shtrixli kodlash tizimidagi kodlarning to'g'ri tartibini ko'rsating	Davlat kodi, mahsulot kodi, nazorat soni	Korxona kodi, mahsulot kodi, nazorat soni	Davlat kodi, korxona kodi, mahsulot kodi, nazorat soni	Davlat kodi, korxona kodi, nazorat soni
111.	Standartlashtirish usuli –	Birxillashtirish, turlash, agregatlashtirish, o'zaroalmashuvchanlik	agregatlashtirish, o'zaroalmashuvchanlik	Birxillashtirish, turlash (tipizatsiya)	Agregatlashtirish
112.	O'zbekistonning identifikatlashtirish davlat kodi qaysi javobda keltirilgan?	478	440	888	460
113.	«O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilgan mahsulotni shtrixli kodlashni joriy qilish va ular sertifikatlashtirishga tayyorlash choralari to'g'risida» gi Vazirlar Mahkamasining qarori qachon qabul qilingan?	1999 yilda	1990 yilda	1998 yilda	2001 yilda
114.	O'zbekiston Respublikasida shtrix kod standartlarini qaysi vakolatli idora bajaradi?	SHtrix kodlash markazi	Davlat arxitektura qurilish	Davlat tabiatni muhofaza	Davlat sog'liqni saqlash vazirligi

				qilish qo'mitasi	
115.	EAN-13 shtrix kodining qaysi raqamlari mahsulot chiqargan mamlakatga oid?	birinchi 3 tasi	birinchi 6 tasi	oxirgi 3 tasi	o'rtadagi 3 tasi
116.	SHtrix kod nima?	raqamlar, harflar, belgilar to'g'risida kompyuterga tez va aniq informatsiya kiritish uchun har xil qalinlikdagi ketma-ket joylashgan shtrixlar va oraliqlar ko'rinishidagi kodlash tizimi	mahsulot sifat belgisini tasdiqlovchi yorliq	mahsulot nomerlarining gradus ifodasi	mahsulot reklamasi va raqobatbardoshligi belgisi
117.	EAN-nima, qachon ta'sis etilgan?	Yevropa kodlash tizimi, u 1977 yilda ta'sis qilingan	SHtrix kodlash tizimi, 1973 yilda ta'sis qilingan	Mahsulotning sifat ko'rsatkichlarini kodi	Mahsulot va tovarlarni identifikatsiyalash tizimi
118.	EAN-8 kodi qanday mahsulotlar uchun mo'ljallangan?	kichik o'ramlardagi (qadoqdagi) uchun kodlarni belgilab bo'lmaydigan mahsulotlar uchun mo'ljallangan	CHetga chiqarilmaydigan mahsulotlar uchun	Nooziq-ovqat mahsulotlar uchun	Majburiy talablar qo'yilmaydigan mahsulotlar uchun
119.	Mahsulot kodi kim tomondan tuziladi va nimani anglatadi?	mahsulot kodi tayyorlovchi tomonidan tuziladi va mahsulotga taaluqli bo'lgan muayyan xususiyatlarni (belgilarni) yoki faqat tayyorlovchining o'zigagina ma'lum bo'lgan va shu mahsulotning qayd etish raqamini ifodalashi ham mumkin	Tegishli korxona tomonidan tuziladi va mahsulotning sifat ko'rsatkichlari ni bildiradi.	Mahsulotning o'ziga xos xususiyatlarini anglatadi.	Mahsulotning qayd etish tartib raqamini ifodalaydi.
120.	O'zaro almashuvchanlik deganda nimani tushunasiz?	Bu bir xil talablarni bajarish maqsadida bir buyum, jarayon, xizmatdan foydalanish o'rniga boshqa bir buyum, jarayon, xizmatning yaroqliligidir	Bir buyum, jarayon, xizmat o'rniga boshqasini qo'llash	Belgilangan talablarni bajarish uchun mahsulot buyum, jarayonlarni o'rnini almashtirish	Muayyan vazifalarni bajarish uchun har xil mahsulotlarni o'rnini almashtirish
121.1	«Sertifikatlashtirish milliy tizimi» tushunchasiga aniqlik keltiring:	Sertifikatlashtirishni o'tkazish uchun mahsulotni o'zining qoidalar va boshqarish asnosida davlat darajasidagi faoliyat yurituvchi tizim	Majburiy sertifikatlashtirishni boshqarish davlat tizimi	Mahsulot va xizmatlarni sertifikatlash tirishga yo'naltirilgan akkreditlangan sertifikatlash tirish idoralari va laboratoriyal	Sertifikatlashtirishda akkreditlashtirish faoliyati

				ari faoliyati	
122.1	«Talab» daganda nima tushuniladi?	Qandaydir majburiy bo'lgan yoki ixtiyoriy kutilgan va o'rnatilgan ehtiyoj yoki kutilmalar	Qandaydir majburiy bo'lgan va o'rnatilgan ehtiyojlar	Qandaydir oddiy kutilgan yoki o'rnatilgan me'yorlar	Qandaydir kutilayotgan yoki o'rnatilgan ehtiyoj
123.1	O'z DSt ISO 9001:2009 talabi bo'yicha tashkilotda nechta hujjatlashtirilgan protsedura bo'lishi lozim?	6	12	20	8
124.1	Akkreditatsiya nima? Bu jarayon, biror bir nufuzli idora yordamida rasmiy tan olingan:	Akkreditlayotgan sub'ektlar akkreditlashtirish tizimining me'yoriy hujjatlari talablariga muvofiqligi	Akkreditlayotgan sub'ektlarning texnik kompetentligi	Huquqiy shaxs yoki muayyan ishni bajaruvchi idora	Mahsulotlar va xizmatlarni sertifikatlashtirish uchun boshqaruv tizimi
125.1	Akkreditlangan laboratoriya uchun kim subpudratchi bo'lishi mumkin?	Aynan shu turdagi sinovchi akkreditlangan laboratoriya	Attestatlangan sinov o'tkazash huquqiga ega korxona laboratoriyasi	Sertifikatlashtirish idorasi	Istalangan attestatlangan laboratoriya
126.1	Akkreditlangan laboratoriyalarda kanday mahsulotlarni sinashga qabul qilish mumkin?	Mahsulot tayyorlovchi vakili namunasini sinash, aniq identifikatsiyalangan mahsulot namunalari	Sinov usullari, tavsiflari, ko'rsatkichlari ning tavsiflari mavjud mahsulot namunalari	Tavsiflari va ko'rsatkichlarining tavsiflari mavjud mahsulot namunalari	Identifikatsiya jarayonisiz ixtiyoriy mahsulot
127.1	Akkreditlangan sertifikatlashtirish idoralari ustidan inspeksion nazorat o'tkazish davriyligini kim va qachon aniqlaydi?	Akkreditatsiya o'tkazishda akkreditatsiya idorasi aniqlaydi	Sertifikatlashtirish idoralari hisobotlarini tahlili natijalari bo'yicha Sertifikatlashtirish milliy idorasi o'rnatadi	Davlat nazorati o'tkazish yillik rejasini tuzishda «O'zstandart» agentligi aniqlaydi	SHu turdani faoliyat yurituvchi turdosh idora
128.1	Amaldagi qaysi sertifikatlashtirish sxemalarida mahsulot muvofiqlik belgisi qo'yiladi?	3,4,5	3,4,5,8,9	6	1,2
129.1	Audit tamoyili nechta?	7	6	14	8
130.1	Bir turdagi mahsulotlarni sertifikatlashtirish tizimi nima?	Aniqlangan mahsulot (xizmat)ga aloqador bo'lgan bitta yoki aniq standartlar va qoidalar hamda o'zining protsedurasini qo'llash uchun sertifikatlashtirish tizimi	Muvofiqlikni sertifikatlashtirishni o'tkazish uchun o'zining boshqarish va protsedura qoidalariga ega bo'lgan tizim	Ixtiyoriy sertifikatlashtirishni o'tkazish uchun o'zining boshqarish va protsedura qoidalariga ega bo'lgan sertifikatlash tizimi	Oziq-ovqat mahsulotlarini sertifikatlashtirish tizimi
131.1	Birinchi va ikkinchi tomon laboratoriyalarini kim attestatsiyadan o'tkazadi?	«O'zstandart» agentligi topshirig'i bo'yicha hududiy standartlashtirish va metrologiya boshqarmasi yo'qligida vakolatga ega tarmoq tashiloti	Sertifikatlashtirish idorasi	Bir turdagi mahsulot bo'yicha texnik qumita	Faqat hududiy standartlashtirish va metrologiya boshqarmasi

132.1	Jarayonli yonloshuv SMT da quyidagilar uchun qo'llaniladi:	SMT jarayonlarini tizimli boshqarish va jarayonlari hujjatlarini ishlab chiqish	Korxona faoliyatini aniqlash uchun	Jarayonga kirish va chiqishlarini belgilash uchun	talablarni bajarish va boshqarish
133.1	ISO 9001 talablari bo'yicha qanday ma'lumotlar tahlil qilinishi kerak?	to'g'rilovchi amallarni bajarilishi va iste'molchilarni qanoatlanganligi va o'lchash va monitoring uchun asbob-uskunalarini qo'yilgan talablarga muvofiqligi bo'yicha	to'g'rilovchi amallarni bajarilishi va iste'molchilarni qanoatlanganligi bo'yicha	o'lchash va monitoring uchun asbob-uskunalarini qo'yilgan talablarga muvofiqligi bo'yicha	Ekologik ta'sirlar to'g'risidagi ma'lumotlar
134.1	ISO 9001 xalqaro standarti talablariga muvofiqlik sertifikatini quyidagilarga xizmat qiladi	Ishlab chiqarilayotgan mahsulot muvofiqligiga tashkilot ishonchini ta'minlaydi va mahsulot raqobatbardoshligi uni eksport qilishni ta'minlaydi	Ishlab chiqarilayotgan mahsulot muvofiqligiga tashkilot ishonchini ta'minlaydi	Mahsulot raqobatbardoshligi uni eksport qilishni ta'minlaydi	Iste'molchilarga sotib olinayotgan mahsulot muvofiqligiga ishonch hosil qiladi
135.1	Ichki audit laboratoriya davriy va rejaga muvofiq o'z faoliyatida nima uchun o'tkaziladi?	O'z DSt ISO/IEC 17025:2007 standarti va sifat tizimi talablariga muvofiq tekriş va ishlari davom etayotganini aniqlashda	Laboratoriya faoliyatini va xodimlarini tekshirishda	Laboratoriya ni moliyaviy faoliyatini tekshirishda	O'z DSt 16.4-2001 standarti talabiga muvofiq tekriş va ishlari davom etayotganini aniqlashda
136.1	Ishlab chiqarishda boshqariladigan sharoitlariga zarur bo'lganda quyidagilar kirishi kerak:	mahsulotni tavsiflarini belgilovchi axborot, tekshiruv va o'lchash jihozlarini mavjudligi va monitoring va o'lchashlarni o'tkazishni	tekshiruv va o'lchash jihozlarini mavjudligi va qo'llanishini	monitoring va o'lchashlarni o'tkazishni	mahsulotni tavsiflarini belgilovchi axborotni mavjudligini
137.1	Ishlarni bajarishdagi shartlar yig'indisi:	Fizik, ijtimoiy va psixologik omillar	Ishlab chiqarish muhiti	Ekologik omillar	Rag'batlantirish va tan olish tizimi
138.1	Ishchilarning javobgarligi, vakolatlari va o'zaro aloqalarining taqsimlanishi:	O'zaro faoliyatni taqsimlanishi	Jarayonli yondoshuvning majburiy tarkibiy qismi	Tashkiliy tuzilma	Yuqori rahbariyatning asosiy majburiyati
139.1	Qaysi hollarda to'g'rilovchi amallar joriy qilinadi:	auditlar natijalari bo'yicha	jarayonlar belgilangan maqsadlarga erishganda	o'rnatilgan talablarni bajarilmaganligini aniqlashda	Faoliyatlar to'g'riligini tasdiqlash uchun
140.1	Qanday laboratoriyalar sertifikatlash sinovlarni o'tkazish va uning natijasi bo'yicha bayonnoma berish uchun munosib bo'lishi mumkin?	Texnik kompetentlikka yoki texnik kompetentlikka va mustaqillikka akkreditlangan	Attestatlangan ishlab chiqarish laboratoriyasi	Istalgan laboratoriya	Faqat texnik kompetentlikka akkreditlangan laboratoriya
141.1	Qanday maqsadlarda ichki audit o'tkaziladi?	Sifat menejmenti tizimini takomillashtirish va samaradorligini	Bu sertifikatlashtirishning bir bosqichi	Buyurtmachi talabi bo'yicha o'tkaziladi	Iste'molchilarning talabi bo'yicha o'tkaziladi

		aniqlash uchun o'tkaziladi			
142.1	Qanday maqsadlarda sinov laboratoriyasida ariza tahlili o'tkaziladi?	Buyurtmachi talabini aniqlash, laboratoriyaning imkoniyatlari va mahsulotga talablar va sinov usullarini aniqlash	Laboratoriyani talablarni bajarishda ruxsat etilgan resurslari va imkoniyatlari mavjudligi	Tanlangan me'yoriy hujjatga muvofiq mahsulotga talablar va sinov usullarini aniqlash	Buyurtmachi talablarini aniqlash tuzish va hujjatlashtirish
143.1	Qanday mahsulotlarni akkreditlangan laboratoriyalarda sinashga qabul qilish mumkin?	Mahsulot tayyorlovchi vakili namunasini sinash, aniq identifikatsiyalangan mahsulot namunalari	Sinov usullari, tavsiflari, ko'rsatkichlari ning tavsiflari mavjud mahsulot namunalari	Tavsiflari va ko'rsatkichlari ning tavsiflari mavjud mahsulot namunalari	Identifikatsiya jarayonisiz ixtiyoriy mahsulot
144.1	Qanday xolatda sinov bayonnomasi berilganidan so'ng unga o'zgartirish kiritiladi?	Qo'shimcha hujjat va ilovalar ko'rinishida	Qo'shimcha hujjat ko'rinishida	Bayonnomaga o'zgartirish ko'rinishida	Bayonnomada to'g'rilash kiritish ko'rinishida
145.1	Qanday hujjatlar sertifikatlashtirish bo'yicha idora faoliyati huquqini beradi?	Sertifikatlashtirish idorasi haqida nizom, akkreditatsiya guvohnomasi va akkreditlashtirish idorasi bilan litsenziya shartnomasi	O'z. Res. Vazirlar Mahkamasi beradigan litsenziya	Hokimiyat bilan kelishilgan nizom	Faqat «O'zstandart» agentiligi bergan akkreditatsiya to'g'risidagi guvohnoma
146.1	Kim sertifikatlashtirilmagan mahsulotni ishlab chiqarishdan to'xtatish va uni foydalanish holatida jarima solish huquqiga ega?	Standartlar ustida nazorat olib boruvchi bosh davlat inspektori	Sertifikatlashtirish idorasi rahbari	Militsiya idorasi xodimlari	Soliq inspeksiyasi
147.1	Quyida keltirilganlardan qaysi bir sifat menejmenti sakkizta tamoyili bo'lib hisoblanmaydi?	Samarali kommunikatsiya	Xodimlarni jalb qilish	Menejmentga tizimli yondashish	Iste'molchilarga qarab ish ko'rish
148.1	Quyida sanab o'tilgan usullardan qaysi biri iste'molchilarni qanoatlanganligini kuzatish borish uchun tashkilot tomonidan qo'llanilishi kerak:	anketa yoki turli so'rovlar o'tkazish usullari	so'rov o'tkazish	boshqa usullar	anketa tarqatish
149.1	Quyidagi sanab o'tilganlardan qaysi biri infratuzilmaga kiritilishi shart?	imoratlar, ishlab chiqarish xonalari va ular bilan bog'liq bo'lgan vositalar	ishlab chiqarish jarayonlari uchun qurilmalar	transport va aloqa vositalari	Moliyaviy holati
150.1	Ko'rsatilganlarni qay biri ISO 9001 talablariga taalluqli emas:	ozuq-ovqat mahsulotlarini nazorat nuqtalarini aniqlash	iste'molchining qanoatlanganligi haqida axborotni olish va undan foydalanish usullarini aniqlashi zarur	iste'molchilarning qanoatlanganliklarini oshirish uchun ularni talablarini aniqlanish va bajarilishini ta'minlash	mahsulotga tegishli qonun hujjatlari talablarini aniqlashi
151.1	Laboratoriya davriy va rejaga muvofiq o'z faoliyatini ichki auditini nima uchun o'tkazadi?	O'z DST ISO/IEC 17025:2007 standarti va sifat tizimi talablariga muvofiq tekshirish va ishlari davom etayotganini	O'z DST 16.4-2001 standarti talabiga muvofiq tekshirish va ishlari davom etayotganini	Laboratoriya faoliyatini va xodimlarini tekshirishda	Laboratoriyani moliyaviy faoliyatini tekshirishda

		aniqlashda	aniqlashda		
152.1	Laboratoriya o'zining faoliyatida sinov usullari va o'lchash usullarini foydalanishi lozim bo'ladi:	Akkreditatsiya sohasiga tegishli bo'lsa	Metrologik me'yorlariga javob beruvchi ba'zilarini	Metrologik me'yorlarga va uning faoliyat doirasiga muvofiq ba'zilarini	Uning faoliyat doirasiga muvofiq ba'zilarini
153.1	Laboratoriyada ichki auditni o'tkazish va uni tashkil etish uchun javobgarlik kimga yuklatiladi?	Sinov laboratoriyasi boshlig'i	Sifat menejeri yoki sifat xizmati rahbari	Laboratoriya bo'linmasi boshlig'i	Ichki auditni o'tkazuvchi auditor
154.1	Laboratoriyada sifat bo'yicha ekspert-auditor bo'lishi zarurmi?	Laboratoriya boshlig'i qaroriga qarab	Yo'q	«O'zstandart» agentiligi – akkreditlash idorasi qaroriga qarab	Ha
155.1	Majburiy sertifikatlashtirish qoidalarini bajarilish yuzasidan tekshirishni kim amalga oshiradi?	Milliy sertifikatlashtirish idorasi	Mahalliy davlat boshqaruv idoralari (militsiya, soliq inspeksiyasi va h.k.)	Akkreditlangan sertifikatlash idoralari	Standart talablari nazorati bo'yicha davlat nazorat idoralari
156.1	Majburiy sertifikatlashtirishda mahsulotning qanday ko'rsatkichlari keltirilgan bo'lishi lozim?	Mahsulotning me'yoriy hujjat talablari bo'yicha majburiy bo'lgan (xavfsizlik, moslashuvchanlik va h.k.) ko'rsatkichlari	SI tarkibida faoliyat ko'rsatadigan sinovchi akkreditlangan laboratoriyani ko'rsatkichlari	Mahsulotning me'yoriy hujjatida ko'rsatilgan barcha ko'rsatkichlar	Faqat ko'rsatkichlar emas, sertifikatlashtirish idorasining sinov dasturida aniqlanadi
157.1	Maqsadlarni o'rnatish jarayoni va doimiy yaxshilash uchun qidiruv imkoniyatini beruvchi jarayon bo'lib, foydalaniladi:	Audit natijalari bo'yicha xulosa (tekshirish)	Audit kuzatuv (tekshirish)	Ma'lumotlar tahlili	Rahbariyat tomonidan tahlil
158.1	Mahsulot (buyum) mashina qurilmalari seriyali ishlab chiqarishda qanday sinash o'tkaziladi?	Qabul qilish va qabulni topshirish	Davriy va qabul qilish	Qabulni topshirish va davriy	Bir tipdagi (namunaviy), kvalifikatsion
159.1	Maxsulot va xizmatlar muvofiklik sertifikatiga qancha muddat berilishi mumkin?	Uch yil muddatda	Besh yilgacha muddatda	Ikki yilgacha muddatda	4 yil muddatda
160.1	Mahsulot muvofiqlik belgisida nima haqidagi guvohlik keltirilgan?	Mahsulot sertifikatsiyadan o'tkazilgan va mahsulot xavfsiz	Mahsulot xavfsiz	Mahsulot laboratoriyada sinovdan o'tkazilgan	Mahsulotni eksport qilish mumkin
161.1	Mahsulot namunalarini (proba sinash) sinash uchun qancha miqdorda tanlanadi?	Me'yoriy hujjatlarda ko'zda tutilgan	Tekshirilayotgan mahsulot hajmiga bog'liq ixtiyoriy	Tekshirilayotgan mahsulot hajmidan 5% kam emas	Tekshirilayotgan mahsulot hajmidan 10% kam emas
162.1	Mahsulotni seriyali ishlab chiqarishga qo'yish haqidagi qarorni qabul qilish uchun qabul komissiya tarkibini kim tuzadi?	Qabul komissiyasi raisi	Mahsulotni ishlab chiqaruvchilar	Mahsulotni tayyorlovchi korxona	«O'zstandart» agentiligi
163.1	Mahsulotni sertifikatlashtirish deganda nima tushuniladi?	Aniq me'yoriy hujjatlarga muvofiq mahsulot, jarayon yoki xizmatlar identifikatsiyalangan shaklda zarur bo'lib,	Ishlab chiqaruvchilar (etkazib beruvchilar) muvofiqligi haqida deklaratsiyalas	Mahsulotni muvofiqlik belgisi bilan tamg'alash	Muvofiqlik belgisi bilan mahsulotlarni tamg'alash va muvofiqlik haqidagi deklaratsiya

		ishonchlilikni ta'minlash va uni isbotlovchi uchinchi tomon faoliyati	h		
164.1	Mahsulotni tekshirish uchun namunalar (proba sinash) quyidagi miqdorda tanlanadi:	Me'yoriy hujjatlarda ko'zda tutilgan	Tekshirilayotgan mahsulot hajmiga bog'liq ixtiyoriy	Tekshirilayotgan mahsulot hajmidan 5% kam emas	Tekshirilayotgan mahsulot hajmidan 10 va 15% kam emas
165.1	Maxsus jarayonlar - bu:	mahsulotni ishlatilishi boshlangandan so'ng nuqsoni aniqlanish mumkin bo'ladigan jarayonlar	yangi texnologiyalar qo'llangan jarayonlar	xavfli jarayonlar	murakkab jarayonlar
166.1	MDH mamlakatlaridan import qilinayotgan sertifikatlashtirilgan mahsulotlarni dalillaridan kelib chiqib, uni kim tan oladi?	Bir turdagi mahsulotni sertifikatlashtirish bo'yicha idora MDH mamlakatlari sertifikatini tan olishni amalga oshiriladi	Bojxona idoralari MDH mamlakatlari sertifikatini tan olishni amalga oshiradi	Import qilinayotgan mahsulotlar qarshiliklarga uchramasdan O'zbekiston bozorlariga kirib kelishida eksportchi davlatning sertifikatini mavjud bo'lib, agarda ushbu mamlakat MDH mamlakatalari a'zosi hisoblansa va o'zaro tan olish to'g'risidagi kelishuv imzolangan bo'lsa	Sertifikatlashtirish milliy idorasi
167.1	Me'yoriy hujjatlarning qanday ko'rsatkichlar majburiy talablarga tegishli bo'ladi?	Xavfsizlik, atrof-muhitni muhofazalash, moslashuvchanlik, o'zaroalmashinuvchanlik, resurslarni tejamlorligi, nazorat va tamg'lash usullarining yagonaligi talablari	Faqat xavfsizlik, o'zaroalmashinuvchanlik va moslashuvchanlik talablar	Barcha talablar	Faqat nazorat va tamg'lash usullarining yagonalik talablari
168.1	Muvofiqlik sertifikatiga qancha muddat berilishi mumkin?	Uch yil muddatda	Besh yilgacha muddatda	Ikki yilgacha muddatda	4 yil muddatda
169.1	Muvofiqlikni tasdiqlash deganda nimani tushuniladi?	Mahsulot muvofiqligi haqida deklaratsiyalash va mahsulotni sertifikatlashtirish protsedurasi	Uchinchi tomon mahsulotni sertifikatlashtirish protsedurasi	Ishlab chiqaruvchilar mahsulot muvofiqligi haqida deklaratsiyal	Muvofiqlik sertifikatini tan olish protsedurasi

				ash	
170.1	Muvofiqlikni tasdiqlash nima?	Mahsulot va xizmatlarni muvofiqligi haqida deklaratsiyalash va mahsulotni sertifikatlashtirish protsedurasi	Uchinchi tomon mahsulotni sertifikatlashtirish protsedurasi	Ishlab chiqaruvchilar mahsulot muvofiqligi haqida deklaratsiyalash	Muvofiqlik sertifikatini tan olish protsedurasi
171.1	Namunani tanlash sinov natijalarini ishonchliligiga ta'sir qiladimi?	Sifatsiz namunani tanlashda yoki namuna tayyorlash sinov natijalarini ishonchsiz ko'rinishida bo'ladi	Umuman ta'sir qilmaydi, asosiysi sinovchi malakasi va qurilmaning attestatlanganligi	Olingan natijalarga to'g'rilash kiritish va namunani sifatsizligini hisobga olingan holda, ahamiyatsiz ta'sir etadi	Ta'sir etmaydi, asosiysi sinovni o'tkazish sharoiti hisoblanadi
172.1	Rahbariyatni sifat bo'yicha vakili:	SMTni hujjatlashtirish va ichki auditni tashkillashtirish va yuqori rahbariyatga SMT ishlashi va uni yaxshilash zarurligi haqida hisobotlarni taqdim etadi	ichki audit o'tkazishi kerak	tashkilotning yuqori rahbariyatga SMT ishlashi va uni yaxshilash zarurligi haqida hisobotlarni taqdim etishi kerak	SMT hujjatlarini ishlab chiqishi kerak
173.1	Rejalashtirilgan natijalarga erishish va rejalashtirilgan faoliyatlardan foydalanish darajasi	Natijaviylik	Samaradorlik	Sifat darajasi	Sifatni integral ko'rsatkichi
174.1	Sertifikatlashtirilgan mahsulot va xizmatlar ustidan inspeksion nazoratni kim o'tkazadi?	Mahsulot va xizmatni sertifikatlashtirayotgan idora	Sertifikatlashtirish idorasi topshiriqlarni nazorat qilish bo'yicha akkreditlangan idora	«O'zstandart» agentiligi	Akkreditlashtirish idorasi
175.1	Sertifikatlashtirilgan mahsulot ustidan inspeksion nazoratni o'tkazish huquqi kimga berilgan?	Mahsulotni sertifikatlashtirayotgan idora	Sertifikatlashtirish idorasi topshiriqlarni nazorat qilish bo'yicha akkreditlangan idora	«O'zstandart» agentiligi	Miliy sertifikatlashtirish idorasi
176.1	Sertifikatlashtirilmagan mahsulotni ishlab chiqarishdan to'xtatish va uni foydalanish holatida jarima solish huquqi kimga berilgan?	Standartlar ustida nazorat olib boruvchi bosh davlat inspektori	Sertifikatlashtirish idorasi rahbari	Militsiya idorasi xodimlari	Sinov laboratoriyasi rahbari
177.1	Sertifikatlashtirish bo'yicha ish to'lovlari qaysi hujjatga muvofiq aniqlanadi?	O'z RH 51-032-99 ga muvofiq shartnoma asosida	O'z DSt 16.4:2001 muvofiq shartnoma asosida	O'z DSt 5.2:2001 muvofiq shartnoma asosida	O'z DSt 17025:2007 muvofiq shartnoma asosida
178.1	Sertifikatlashtirish idorasi va Sinov laboratoriyalarida ichki auditni kim o'tkazadi?	SI va SL ning maxsus o'qigan xodimi	Taklif etilgan ekspert-auditorlar	«O'zstandart» agentiligi vakili	SI va SL rahbari
179.1	Sertifikatlashtirish idorasi faoliyatini inspeksion nazorati natijalari salbiy bo'lgan holda akkreditlash idorasi quyidagi qarorni qabul qilishi mumkin:	Sertifikatlashtirish idorasi faoliyati jihatidan tashkilotni tugatadi va nizomini bekor	Sertifikatlashtirish idorasi rahbari sifatida direktorni	Akkreditatsiya sohasi qisqartiriladi	Jarimaga tortadi

		qiladi	ishdan bo'shatadi		
180.1	Sertifikatlashtirish idorasida faoliyatida akkreditlangan laboratoriya zarurmi yoki majburiymi, yetishmaydimi yo uni attestatlash kerakmi?	Ha, bunda akkreditlangan laboratoriyalarda sertifikatsiya sinovlari o'tkaziladi	Yo'q, agar yuqori tashkilotning qarori mavjud bo'lsa	Yo'q, majburiy emas, protseduralar bir xil, hamda sertifikatlash tirish idorasi mustaqil bo'ladi	Zarur
181.1	Sertifikatlashtirish murojaatchisi (arizachi) tanlangan mahsulot namunasini sinashda qatnashish huquqi bormi?	Ha	Yo'q	Ha, agarda bu shartnomada ko'zda tutilsa	Ha, agarda laboratoriya boshlig'i ruxsat etsa
182.1	Sertifikatlashtirish tizimi tarkibiga kiradi:	Mahsulot (xizmat)larni sertifikatlashtirish idoralari, sinov laboratoriyalari	Majburiy sertifikatlashtirish qoidalarini nazorati bo'yicha davlat nazorat idoralari	Standartlashtirish bo'yicha texnik markazlar	Patentlash idorasi
183.1	Sertifikatlashtirishda rasmiylashtirilgan hujjatlar qancha muddatda saqlanadi?	Hujjatlar sertifikat amal qilish muddati davomida saqlanadi, lekin bir yildan kam emas	Hujjatlar sertifikat barcha amal qilish muddati davomida saqlanadi	Hujjatlar 3 yildan kam bo'lmagan muddatda saqlanadi	Hujjatlar 5 yildan kam bo'lmagan muddatda saqlanadi
184.1	Sertifikatsion sinovlar o'tkazish tomonlarning sinov laboratoriyalari (markazi)da ruxsat etiladimi?	Akkreditlangan laboratoriya (markaz)lardagina ruxsat etiladi	Standartlashtirish va metrologiya boshqarmasi ruxsati bilangina ruxsat etiladi	Attestanlangan laboratoriyalardagina ruxsat etiladi	SHartsiz ruxsat etiladi
185.1	Sertifikatlashtirish sinovlarni o'tkazish va uning natijasi bo'yicha bayonnoma berish uchun kandy laboratoriyalar munosib bo'lishi mumkin?	Texnik kompetentlikka yoki texnik kompetentlikka va mustaqillikka akkreditlangan	Istalgan laboratoriya	Attestatlangan ishlab chiqarish laboratoriyasi	Faqat texnik kompetentlikka akkreditlangan laboratoriya
186.1	SI va SL larida ichki auditni kim o'tkazadi?	SI va SL ning maxsus o'qigan xodimi	Taklif etilgan ekspert-auditorlar	«O'zstandart» agentligi vakili	Akkreditlash idorasi ra'bari
187.1	Sinov bayonnomasi berilganidan so'ng unga o'zgartirish kandy kiritiladi?	Qo'shimcha hujjat va ilovalar ko'rinishida	Qo'shimcha hujjat ko'rinishida	Bayonnoma ga o'zgartirish ko'rinishida	Bayonnomada to'g'rilash kiritish ko'rinishida
188.1	Sinov laboratoriyalarini akkreditlash maqsadi:	Sertifikatlashtirish sinovini o'tkazish huquqi	Muvofiqlik sertifikatini berish huquqi	O'lchash vositalarini turini tasdiqlash huquqi	Istalgan turdagi sinovlarni o'tkazish huquqi
189.1	Sifat menedjmenti bu:	tashkilotga sifat jihatdan rahbarlik qilish va uni boshqarish bo'yicha o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyat	Barcha rejalashtirilayotgan va tizimli amalga oshirilayotgan faoliyat turi bo'lib, u tashkilotga barcha	O'zarofaoliyatdagi va o'zaroaloqad or jarayonlarni boshqarish tizimi	Tashkilotga barcha qiziquvchi tomonlarning talablarini qondirishga yo'naltirilgan barcha turdagi faoliyatlarni tizimli amalga oshirish

			qiziquvchi tomonlarni talablarini qondirishga yo'naltirilgan		
190.1	Sifat menejmenti auditdan nimani baholash uchun foydalaniladi?	O'rnatilgan talablarga sifat tizimini hujjatlashtirish muvofiqlik darajasini	Ishlarni bajarishda mashg'ul ishchilar miqdorini	Xodimlar malakasini nazorat qilishni	Mahsulot ishlab chiqarishni
191.1	Sifat menejmenti tizimi (SMT):	tashkilotga rahbarlik qilish va boshqarish uchun sifatga taalluqli menejment tizimi	Siyosat va maqsadlarni ishlab chiqish va bu maqsadlarga erishish uchun tizim	O'zaro faoliyatdagi va o'zaroaloqad or elementlar majmuasi	O'zaro faoliyatdagi va o'zaroaloqador elementlar majmuasini boshqarish va rahbarlik uchun tizim
192.1	Sifat menejmenti tizimining hujjatlari hajmi quyidagilarga bog'liq:	xodimlarni layoqatligiga	Mahsulot turiga bog'liq	maslahatchil ar fikriga	auditorlar talablariga
193.1	Sifat menejmentiga aloqador bo'lmagan atamani ko'rsating	Sifat indeksi	Sifatni boshqarish	Sifatni ta'minlash, Sifatni yaxshilash	Sifat, Sifatni loyihalash
194.1	Sifat sohasiga nimaga intilish bo'ladi yoki bunday bo'lsa nima uchun harakat qilinadi	Sifat sohasidagi maqsadlar	Sifat sohasidagi siyosat	Tashkilot rahbariyatini ng strategiyasi	Tashkilot rahbariyatining his etishi
195.	Sifat sohasidagi maqsadlarga erishish uchun mahsulotning hayotiy davri (tsikli) zaruriy operatsion jarayonlari va unga muvofiq reserslarni aniqlash hamda sifat sohasidagi maqsadlarni o'rnatishga yo'naltirilgan sifat menejmenti qismi, bu:	Sifatni boshqarish	Sifatni ta'minlash	Sifatni rejalashtirish	Sifatni yaxshilash
196.1	Sifat sohasidagi maqsadlarni ishlab chiqishda quyidagilardan qaysi biri hisobga olinmasa bo'ladi?	sifat qo'llanmasini	tashkilot faoliyatini o'z-o'zini baholash natijalari	barcha manfaatdor tomonlarnin g qoniqishi darajasi	mahsulot va jarayonlar sifat ko'rsatkichlari
197.	Sifat sohasidagi siyosat deganda nimani tushunasiz?	Yuqori rahbariyat rasmiy shakllantirgan, tashkilotning sifat sohasidagi faoliyatiga yo'naltirilgan va umum maqsadlar	Sifat sohasida aniq maqsadlar	Ish va vazifalar majburiyatla ri, kelgusi ishlarda maqsadni ta'minlashga erishish uchun yo'naltirilga n ishlar	Sifatni rejalashtirish
198.	Sifat tizimi auditi natijasida nimani baholash mumkin?	O'rnatilgan talablarga sifat tizimini hujjatlashtirish muvofiqlik darajasini	Ishlarni bajarishda mashg'ul ishchilar miqdorini	Xodimlar malakasini nazorat qilishni	Audit o'tkazuvchi shaxslarni
199.	Sifatga bo'lgan talablarni bajarilganligiga ishonch hosil qilishga yo'naltirilgan sifat menejmenti qismi, bu:	Sifatni rejalashtirish	Sifatni ta'minlash	Ko'maklash uvchi (qo'llab-quvvatlovchi) jarayon	Sifatni yaxshilash
200.	Sifatga bo'lgan talablarni bajarish layoqatligini oshirishga yo'naltirilgan sifat menejmenti qismi, bu:	Sifatni ta'minlash	Sifatni rejalashtirish	Boshqarish jarayoni	Sifatni yaxshilash

201.	Sifatga bo'lgan talablarni bajarishga yo'naltirilgan sifat menejmenti qismi, bu:	Sifatni boshqarish	Sifatni rejalashtirish	Sifatni ta'minlash	Sifatni yaxshilash
202.	SMT jarayonli yondoshish quyidagilar uchun qo'llaniladi:	SMT to'g'ri shakllantirish va samaradorligini ta'minlash uchun	talablarni tushunish va bajarish	jarayonlarni tizimli boshqarish uchun	SMT jarayonlari hujjatlarini ishlab chiqish
203.	SMT rejalashtirish quyidagi maqsadlar uchun o'tkaziladi:	ISO 9001 4.1 a) va b) talablarini bajarish	ishlab chiqarishni to'g'ri tashkil qilish	sifat sohasidagi siyosatni bajarish	Ekspert-auditorlarni tayyorlash
204.	SMT hujjatlari hajmi quyidagilarga bog'liq:	Xodimlarni layoqatligiga	maslahatchilar fikriga	auditorlar talablariga	yuqorida ko'rsatilganlarni barchasi
205.	SMT hujjatlariga quyidagilar kiradi:	ISO 9001 standarti talab qilgan hujjatlar	sifat sohasidagi siyosat	SMT protsedura hujjatlari	sifat bo'yicha qo'llanma
206.	Sotib olingan mahsulotni verifikatsiya (tekshirish) usullari:	tashkilotning o'zi protsedurani aniqlashi lozim	tashkilot laboratoriyasid a tekshiruvdan o'tkazish	sotib olingan mahsulotni sertifikatlash tirish	kirish nazorati
207.	Talablarni bajarilish layoqatini oshirish bo'yicha qaytariluvchi faoliyat	Doimiy yaxshilash	Sifatni yaxshilash	Biznes-jarayon	Sifatni ta'minlash
208.	Tashkilot deganda nima tushuniladi:	Ishchilar guruhi va u zaruriy vosita bilan majburiyati, vakolati va o'zaro aloqalari taqsimlangan	Ishlarni o'zicha bajaruvchi va mamuriyati mavjud kompaniya, korporatsiya, firma yoki korxona, muassasa, yoki ularning bo'linmalari yoki birlashmalari	Bino, qurilma, ishchilar va xizmat ta'minlash majmuasi	Ishchilar o'rtasida javobgarlik, vaklotlar va o'zaro aloqadorlikning taqsimlanishi
209.	Tashkilotni yuqori rahbariyati:	ISO 9001 standartining 5.1 talablarini bajarishkerak	sifat bo'yicha qo'llanmani ishlab chiqishi kerak	SMT rejalashda va unga o'zgartishlar kiritishda uning yaxlitligini saqlashi kerak	tashkilotning sifat sohasidagi siyosat va maqsadlarini aniqlashi kerak
210.	Tashkilotning ishlashi uchun zaruriy bino, qurilmalar va xizmatni ta'minlash, bu:	Infratuzilma	Tashkilot konfiguratsiya si	Ishlab chiqarish muhiti	Tashkillashtirish
211.	Tashkilotning sifat sohasidagi umumiy maqsadlari va yo'nalishini yuqori rahbariyat rasmiy ravishda tuzadi	Sifat sohasidagi siyosat	Tashkilot vazifalari	Tashkilot rahbariyatini ng his etishi	Tashkilot faoliyatini yaxshilash sohasidagi maqsadlar
212.	Savdoda texnik to'siqlar deganda nimalar qabul qilingan?	Muvofiqlik sertifikatini va sinov bayonnomalarini tan olmasligi	Bojxona jarayonlarining qiyinligi	Eksport qilishda transport xaratchilari	Mahsulot (xizmat)ga texnik shartlarni tan olinmasligi

213.	Tomonlarning sinov laboratoriyalari (markazi)da sertifikatsion sinovlar o'tkazish ruxsat etiladimi?	Akkreditlangan laboratoriya (markaz)lardagina ruxsat etiladi	SHartsiz ruxsat etiladi	Standartlashtirish va metrologiya boshqarmasi ruxsati bilangina ruxsat etiladi	Attestanlangan laboratoriyalardagi na ruxsat etiladi
214.	Uchinchi tomon auditi bu:	Mustaqil tashkilot auditi	Mijoz yoki buyurtmachi auditi	Ichki audit	Iste'molchlar auditi
215.	O'z SMTda mavjud sertifikatlashtirish sxemalarining qaysisi bo'yicha ishlab chiqarish holatini tekshirishda amalga oshiriladi?	3,4,5	7,8	6	1,2
216.	O'z SMTda mahsulotni sertifikatlashtirishni kim o'tkazadi?	Sertifikatlashtirish idorasi, mavjud bo'lgan xususiy akkreditlangan sinov laboratoriyasi	Sertifikatlashtirish idorasi bilan jalb qilingan akkreditlangan laboratoriya	To'liq mustaqil bo'lgan va barcha ishlarda laboratoriya va boshqa tomon tashkilotlari qatnashishisi z o'zi qilish kompetentsiy asiga ega bo'lgan sertifikatlash tirish idorasi	Faqat sertifikatlashtirish milliy idorasi – «O'zstandart» agentligi
217.	O'ziga xos xususiy talablar majmuini bajarilishi:	Iste'molchining talablari bajarilishi va qoniqishi	Sifat, samaradorlik	ishlab chiqaruvchanlik	natijaviylik
218.	Mahsulotga gigienik sertifikat beriladi	sertifikatlashtirishga ariza to'ldirish bosqichida	mahsulotni seriyali ishlab chiqarish boshlanguncha	muvofiglik sertifikatini berishda	me'yoriy hujjatlarni kelishish bosqichida
219.	Gigienik sertifikatni kim beradi?	davlat sanitariya nazorati organlari	akkreditlangan sinov laboratoriyalari	standartlashtirish va metrologiya markazlari	sertifikatlashtirish idorasi
220.	Foydalanilgan resurslar va natijalarga erishning o'zaro aloqadorligi:	Samaradorlik	Kommunikatsiya	Natijaviylik	Yuqorida keltirilganlarni hammasi
221.	O'zbekiston sertifikatlashtirish milliy tizimiga muvofiq, sertifikatlashtirish – bu tomon faoliyatidir	uchinchi	talabgor	tekshiruvchi	nazoratchi
222.	AQSH sertifikatlashtirish tizimining alomati:	sertifikatlashtirish bo'yicha milliy idora mavjud emas	sertifikatlashtirish yagona qoidasi	sertifikatlash tirish bo'yicha yagona milliy idora	sinov laboratoriyalarini akkreditlashtirish milliy tizimi mavjud emas
223.	Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasida Sertifikatlashtirish sohasidagi asos soluvchi hujjat	“Mahsulot va xizmatlarini sertifikatlashtirish to'g'risida”gi Qonun	“Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida”ga Qonun	“Iste'molchilarning huquqlarini himo qilish to'g'risida”gi Qonun	O'zRes Fuqarolik kodeksi
224.	Muvofiqlikni tasdiqlashning shakllari	majburiy va ixtiyoriy sertifikatlashtirish, muvofiqlikni deklaratsiyalash	davlat va xususiy	ishlab chiqaruvchilarni tashab-busi bo'yicha va iste'molchilari	milliy va xalqaro

				ning tashabbsi bo'yicha	
225.	Ixtiyoriy sertifikatlashtirish tizimi yaratilishi mumkin:	yuridik shaxs yoki xususiy tadbirqorlar bilan	mahalliy hukumat idorasi bilan	hududiy hukumat idorasi bilan	hukumat idoralari bilan
226.	Sertifikatlashtirishni ro'yxatga olish hujjatlar taqdim etilgandan boshlab kun davomida amalga oshirladi:	30	5	10	15
227.	Sertifikatlashtirishni bekor qilish, bekor qilish to'g'risidagi qarorni qabul qilinganidan boshlab ... kun davomida arizachiga jo'natiladi:	3	5	10	15
228.	Sertifikatlashtirish tizimida ro'yxatga olish uchun asosnoma bo'lib hisoblanmaydi	sertifikatlashtirishni amalga oshirish tajribasi yo'qligi	zaruriy hujjatlarni taqdim emaslik	oldin tizimda ro'yxatga olingan bilan nomlanishini ng mos kelishi	muvofiqlik belgisi tasvirini mos kelishi
229.	Majburiy muvofiqlikni tasdiqlash ob'ektlari:	O'zRes hududida ishlab chiqarilayotgan va muomaladagi mahsulotlari	O'zRes hududida ishlab chiqarilgan mahsulotlar	sifatni boshqarish tizimlari	xodimlar
230.	Muvofiqlik to'g'risidagi deklaratsiya (MD) va muvofiqlik sertifikati (MS):	teng yuridik kuchga ega	MD ko'proq ahamiyatga ega	MS ko'proq ahamiyatga ega	yuridik kuchga ega emas
231.	Ixtiyoriy sertifikatlashtirish ob'ektlari:	ekologiyani boshqarish tizimlari	engil avtomobillar	chakana savdo xizmatlari	bekor vaqtda va ermak uchun mahsulotlar
232.	Sinov laboratoriyalariga taqdim etilgan talablar:	mustaqilik, xolislik, daxilsizlik va texnik layoqatlik	O'zRes hududida davlat ro'yxatiga olinishi	optimal o'lcham, malakali xodimlarning mavjudligi	ish tajribasi, zamonaviy moddiy-texnikaviy baza
233.	Akkreditlangan sinov laboratoriyalarida namuna turini sinash va sertifikatlangan muhsulot ustidan navbatdagi inspeksion nazoratda namuna sotuvchidan olib sinash yo'li bilan mahsulotlarni sertifikatlashtirish nazarda tutiladigan sxemasi:	2 sxema	1 sxema	4 sxema	8 sxema
234.	Akkreditlangan sinov laboratoriyalarida namuna turini sinash va sertifikatlanayotgan muhsulot ishlab chiqarish holati tahlil sertifikatlangan mahsulot ustidan navbatdagi inspeksion nazoratda namuna ishlab chiqaruvchi namuna tayyor mahsulot omboridan olib sinash yo'li bilan mahsulotlarni sertifikatlashtirish nazarda tutiladigan sxemasi:	3 sxema	1 sxema	9 sxema	7 sxema
235.	Akkreditlangan sinov laboratoriyalarida tayyor mahsulot partiyasidan tanlab olingan, tanlanma namuna sinash sinash yo'li bilan mahsulotlarni sertifikatlashtirish nazara tutiladigan sxemasi:	7 sxema	1 sxema	6 sxema	5 sxema
236.	ishlab chiqaruvchi tomonidan taqdim etilgan hujjatlarga muvofiqligi to'g'risidagi deklaratsiyani ko'rib chiqishni nazarda tutuvchi mahsulotlarni sertifikatlashtirish sxemasi:	9 sxema	7 sxema	6 sxema	8 sxema

237.	Xizmat natijalarini yalpi tekshirish va navbatdagi inspeksion nazoratda xizmat natijalarini tanlanma yo'li bilan tekshirish nazarda tutilgan xizmatlarni sertifikatlashtirish sxemasi:	3 sxema	5 sxema	2 sxema	4 sxema
238.	Sertifikatlashtirishga ariza sertifikatlashtirishning bosqichi sifatida quyidagini qamrab oladi:	arizachi sertifikatlashtirish idorasini tanlashini	muvofiqlik sertifikatidan foydalanish to'g'riligini tekshirishni	mahsulot namunasini tanlash va identifikatsiyalashni	sifat tizimi hujjatlari bo'yicha datlabki baholashni
239.	Muvofiqlikni baholash sertifikatlashtirishni bosqichi sifatida quyidagini qamrab oladi	mahsulot namunasini tanlash va identifikatsiyalashni	muvofiqlik sertifikatidan foydalanish to'g'riligini tekshirishni	muvofiqlik sertifikatini rasmiylashtirishni	arizachi sertifikatlashtirish idorasini tanlashini
240.	Sertifikatlashtirish maqsadida sinash o'tkaziladi	muayyan sinovlarni o'tkazishga akkreditlangan sinov laboratoriyalarida	ixtiyoriy sinov laboratoriyalarida	sertifikatlashtirish idoralarida	talabgor korxonaning ishlab chiqarish sharoitlarida

5.3 Umumiy savollar

1. «Standartlashtirish asoslari» fanining maqsad va vazifalari.
2. Fanning iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati.
3. Standartlashtirishning qisqacha tarixi.
4. O'zbekistonda standartlashtirishning tarixiy jarayonlari.
5. Markaziy Osiyo va O'zbekistonda qadimgi o'lchov birliklari.
6. Standartlashtirishning huquqiy va qonuniy asoslari.
7. Standartlashtirishning asosiy tushunchalari.
8. Standartlashtirishning asosiy tamoyillari.
9. «Standartlashtirishning to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
10. Standart turlari.
11. Standartlashtirish ishlarini tashkil etish, muvofiqlashtirish va ta'minlash.
12. Texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimi.
13. O'zbekistonda qanday texnik qo'mitalar mavjud.
14. Sinov usullarini belgilovchi va menejment tizimlariga talablarini belgilovchi standartlar.
15. «O'zStandart» agentligi vakolatlari.
16. Standart tushunchasi.
17. Stanadartlar va standartlashtirish tushunchasi
18. Stanadartlarga bo'lgan marshutlar.
19. Standartlashtirishga doir tushunchalar.
20. Standartlashtirish bo'yicha davlat boshqaruvi.
21. Standartlashtirishning tashkiliy asoslari.
22. Standartlashtirish bo'yicha bazaviy tashkilotlari.
23. O'z DSt 1.0-1998 davlat standarti.
24. Davlat standartlashtirish tizimi.
25. «O'zStandart» agentligi markaziy apparatining tuzilmasi.
26. Korxonalarda va tashkilotlarda standartlashtirish xizmatlari.
27. Davlat standartlarini ishlab chiqish tartibi va qoidalari.
28. Standartlarni ishlab chiqish bosqichlari.
29. Standartlarga texnikaviy topshiriqlarni ishlab chiqish va tasdiqlash.
30. Standartlar loyihalarini ishlab chiqish va muhokama uchun tarqatish.
31. Standart loyahasini tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish.
32. Me'yoriy xujjat elementlari nimalardan iborat?

33. «Qo'llanish sohasi» «me'yoriy ishorat», «ta'rif» kabi struktura elementlari qanday maqsadlarni nazarda tutadi?
34. Ularni har birining mohiyatini tushuntirib bering.
35. Me'yoriy xujjatni bayon etishga qanday talablar qo'yiladi?
36. Mahsulot (xizmat) ga umumiy holda, me'yoriy xujjat qanday bo'linmalarni o'z ichiga oladi.
37. Standartlashtirish ob'ektining qanday ko'rsatkichlari umumtexnik talablarga kiritiladi.
38. Standartlashtirish ob'ektining qanday ko'rsatkichlari majburiy talablarga kiritiladi.
39. Atrof muhitning uch xil guruhini farqlang.
40. Standart tasdiqlangandan keyingi tadbirlar rejasining mohiyati nima?
41. Standart qachon joriy etilgan hisoblanadi?
42. Standart qanday va kim tomondan tekshiriladi?
43. Standartni qayta ko'rib chiqish uchun nima asos bo'ladi?
44. Iqtisodiy samaradorlik va samaradorlik ulushlarini izohlab bering?
45. Iqtisodiy samaradorlik qanday hisoblanadi?
46. Standart ta'sir muddati (doirasi) qanday va qanchaga belgilanadi?
47. Standartni tekshirish va qayta ko'rib chiqishga nimalar sabab bo'la oladi?
48. Qanday reja asosida standart qayta ko'riladi?
49. Standartga tuzatmalar kiritish zarurati nimalardan iborat?
50. Davlat metrologiya tekshiruv va nazoratning qanday ob'ektlari mavjud?
51. Xizmatlar sohasida standartlashtirish.
52. Turizm sohasida standartlashtirish.
53. Halol turizm.
54. Turizm sohasida standartlashtirish kim tomonidan yuritiladi?
55. Turizm sohasida qanday standartlar mavjud?
56. Halol turizm sertifikat.
57. Halol turizm sohasidagi ISO 9001 standarti.
58. Ta'lim sohasidagi standartlashtirish.
59. «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
60. O'rta maxsus va umumiy o'rta ta'lim sohasida standartlar.
61. «Davlat ta'lim standartlari to'g'risida» Nizom.
62. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash.
63. Xalqaro GLOBAL GAP standartlari.
64. Xalqaro GLOBAL GAP standartlarini joriyb etishning o'rni.
65. «Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.
66. GLOBAL GAP standartini joriy etish bosqichlari.
67. GLOBAL GAP sertifikat.
68. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sifati va xavfsizligini ta'minlash.
69. Xalqaro GLOBAL GAP standartlari.
70. Xalqaro GLOBAL GAP standartlarini joriyb etishning o'rni.
71. «Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.
72. GLOBAL GAP standartini joriy etish bosqichlari.
73. GLOBAL GAP sertifikat.
74. Standartlashtirish faoliyati bilan aloqador tashkilotlar va ularning faoliyati.
75. Butunjahon Savdo tashkilotining tuzilishi va uning faoliyati.
76. O'zbekiston Respublikasi Xalqaro hamkorlik munosabatlarini o'rnatishda Butunjahon Savdo tashkilotiga a'zo bo'lishning dolzarbligi.
77. Butunjahon Savdo tashkilotiga a'zo bo'lish tartibi.
78. Butunjahon Savdo tashkiloti Bitimi.
79. Texnik jihatdan tartibga solishning qonuniy asoslari.
80. «Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.

81. O'zbekiston davlat texnik jihatdan tartibga solish davlat tizimining tuzilishi.
82. Qanday texnik reglamentlar mavjud?
83. Texnik reglamentlarda qanday texnik talablar belgilanadi?
84. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi davlat vakolatli organlari.
85. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasining tuzilishi.
86. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert kengashining a'zolari, huquq va majburiyatlari.
87. Texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi ekspert komissiyasini shakllantirish.
88. Komissiya a'zolarining majburiyatlari va vakolatlari.
89. Texnik reglament loyihasini ishlab chiqish tartibi.
90. Umumiy texnik reglament nima?
91. Umumiy texnik reglament loyihasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.
92. Maxsus texnik reglament nima?
93. Maxsus texnik reglament loyihasini ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi.
94. O'zbekiston Respublikasida nechta maxsus texnik reglament mavjud va ular qaysilar?
95. O'zbekiston Respublikasida nechta umumiy texnik reglament mavjud va ular qaysilar?
96. O'zbekistonda qanday texnik qo'mitalar mavjud.
97. Texnik qo'mitalarning vazifa va funktsiyalari.
98. O'z RH 51-013:1993 «O'zbekiston Standartlashtirish Davlat tizimi. Standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita to'g'risida namunaviy Nizom»
99. «O'zStandart» agetligi faoliyati.
100. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) faoliyati.

Asosiy adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. -T.: O'zbekiston, 2016. -53 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz. -T.: Uzbekiston, 2017 -484 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. -T.: 2017. - 28 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi deputatlariga Murojaati.// Xalq so'zi -2017. 22 deqabr..
5. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. -T.: O'zbekiston, 2017. - 104 b.
6. I.Kh. Siddikov, Kh.A.Sattarov, O.I.Siddikov, X.E. Khujamatov, G.N. Suleymanova, D.T.Khasanov, Sh.B.Olimova. Metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish, Tashkent - 2018
7. Абдувалиев А.А., Алимов М.Н., Бойко С.Р., Мирагзамов М.М., Сабиров М.З. Основы стандартизации, сертификации и управления качеством. Учебное пособие. Ташкент. Из-во «Фан ва технология» 2005. —с 535.
8. Абдувалиев А.А., Латипов В.Б., Умаров А.С., Джаббаров Р.Р., Алимов М.Н., Бойко С.Р., Хакимов О.Ш. Основы стандартизации, метрологии, сертификации и управления качеством. Учебное пособие, Ташкент, НИИСМС, 2007. — 555 с.
9. Шириялкин А.Ф. Стандартизация и техническое регулирование в аспекте качества продукции: учебное пособие / А. Ф. Шириялкин. — Ул яновск: УлГТУ, 2006. — 196 с.
10. Абдувалиев А.А., Алимов М.М., Латипов В.Б. Стандартизация (энциклопедический словарь - справочник), Ташкент, 2006. -271с.
11. Пономарев, С.В. История стандартизации и сертификации : учебное пособие / С.В. Пономарев, Е.С. Мищенко. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. — 92 с.
12. Пикула Н.П. Метрология, стандартизация и сертификация: учебное пособие / Н.П. Пикула, А.А. Бакибаев, О.А. Замараева, Е.В. Михеева, Н.Н. Чернышова; Национальный исследовательский Томский политехнический университет. — Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2010. — 185 с.
13. Димов Ю.В. Метрология, стандартизация и сертификация: учебник. Изд-во «Питер», СПб, 2013. —496 с.
14. Равшанов Р.Р., Молчанова Н.Г. "Ўзаро алмашинувчанлик стандартлаштириш ва техникавий ўлчовлар" фанидан лаборатория ишларини бажаришга услубий кўрсатма.- ТошДТУ.- Тошкент: 2008.
15. Равшанов Р.Р., Молчанова Н.Г. "Ўзаро алмашинувчанлик стандартлаштириш ва техникавий ўлчовлар" фанидан лаборатория ишларининг хисобот Кайдномаларини расмийлаштириш учун услубий кўрсатма. ТошДТУ.- Тошкент: 2007.
16. Мелибаев М. “Стандартлаштириш асослари” фанидан маърузалар матни тўплами. Наманган. НамМҚИ. 2018 й. — 150 б.

Axborot manbalari

17. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
18. <http://www.standart.uz> – “O'zstandart” agenligi.
19. <http://www.smsiti.uz> - Standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish ilmiy tadqiqot instituti.